Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

De Pentateuch en de vijf rollen

https://hdl.handle.net/1874/322441

KAREL SLAGER

Vak 204
262

יוסף לקח

והוא

חמשה חומשי תורה וחמש מגלות

מתורגמים ומבוארים בלשון ארצנו

עם הפטרות תפלות ויוצרות.

DE PENTATEUCH

EN DE

VIJF ROLLEN,

Opnieuw in het Nederlandsch vertaald en verklaard,

EN DE

Haphtaroth en Shabbathgebeden

met Nederlandsche Vertaling

DOOR

J. VREDENBURG,

Leeraar aan het Beth-Hammidrash te Amsterdam.

PRO 204/262 LECTORATU

BIBLIOTHEEK DER RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT CÖLL. THOMAASSE

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT
2193 0304

AMSTERDAM,

J. L. JOACHIMSTHAL.

VOORBERICHT.

„Het moeilijkste gedeelte van den Bijbel is de Pentateuch." Hoewel voor menigeen schijnbaar een paradox, blijkt deze stelling bij eenigszins nadere beschouwing toch volkomen juist. Wél is in het algemeen de taal der Thora eenvoudig, de uiteenzetting helder, — maar het groote belang van den inhoud voor het practisch godsdienstig leven van den Israëliet, het gewicht van de historische gedeelten voor de ontwikkelingsgeschiedenis der menschheid in het algemeen en van Israël in het bijzonder maken elke bladzijde van dit „Boek der boeken" zoo belangwekkend, dat zeker geen geschrift ter wereld meer nauwkeurig is en wordt gelezen, — waardoor van zelve tal van opmerkingen worden gemaakt en moeilijkheden in het oog springen, die bij meer oppervlakkige behandeling zeker over het hoofd gezien zouden worden. Vandaar dat ook voor den leek, o. a. bij het aanhooren der wekelijksche voorlezingen uit den Pentateuch, dikwijls tal van vragen rijzen, waarop hij meestal te vergeefs het antwoord wacht. Het is waar — de meeste dier opmerkingen vindt men bij de Joodsche en niet-Joodsche commentatoren terug; maar, behalve RASSHIE's veelgelezen Pentateuch-verklaring, mogen de verklaarders voor het groote publiek vrijwel ontoegankelijk worden geacht; — terwijl de nieuwere schrijvers tamelijk algemeen onbekend zijn. Toch eischen opmerkingen, eenmaal gemaakt, vooral in onzen tijd, gebiedend een antwoord; vragen, door velen uitgesproken en telkens herhaald, moeten in voor ieder begrijpelijken vorm worden opgelost. Vandaar dat eene vertaling van den Pentateuch zonder meer aan de eischen van onzen tijd niet meer kan voldoen.

Ik meende daarom, toen mij door den Uitgever van dit werk het verzoek werd gedaan den Pentateuch opnieuw in het Nederlandsch te vertalen, mij niet tot eene enkele vertaling te mogen beperken, maar in eene zoo beknopt mogelijke, maar toch de voornaamste vraagpunten behandelende verklaring alles te moeten bijvoegen, wat tot goed begrip van den tekst, van den samenhang en ook van de toepassing der gegeven voorschriften, als absoluut noodzakelijk moet worden beschouwd. Zoo hoop ik den weetgierigen, maar op Joodsch-wetenschappelijk gebied niet bedreven geloofsgenoot een boek in handen te geven, waaruit hij zijn dorst naar kennis zal kunnen lesschen, terwijl ook, door het naast elkander

JOACHIMSTHAL's STOOMDRUKKERIJ,
Muiderstraat 6, Amsterdam.

בראשית

GENESIS.

stellen van verschillende oudere en nieuwere verklaringen, voor den meergeletterde op menig punt leering uit mijn arbeid te putten zal zijn.

De „*Vijf Rollen*" zullen eveneens voor zoo ver noodig worden verklaard en toegelicht, waardoor ik vertrouw, dat menige duistere quaestie zal kunnen opgehelderd worden.

Wat de „*Haphtaroth*" betreft, heb ik gemeend mij tot eene eenigszins uitvoerige vertaling te moeten beperken, niet omdat verklaring daar minder noodig, maar omdat zij mij bijna onmogelijk scheen. De Haphtaroth immers zijn uit het verband genomen brokstukken van profetische redevoeringen, — en fragmenten laten zich moeilijk exegetisch behandelen. Wel heb ik, waar dit mij wenschelijk voorkwam, verschillende opvattingen aan den voet der bladzijde medegedeeld.

De „*Pijoetiem*", de gebeden voor bijzondere Shabbath-dagen, moesten daarentegen uit den aard der zaak in den breede worden toegelicht en ik heb getracht vooral dit gedeelte ook voor de mannen der wetenschap althans van eenig belang te doen worden. Terwijl ik zooveel mogelijk de bron in de Midrash-geschriften geef, waaruit de dichters hunne denkbeelden putten, tracht ik tegelijk door korte, maar zaakrijke aanteekeningen den inhoud zoowel, als den vorm der stukken voor ieder duidelijk te maken; ook aan de zuivering van den tekst heb ik, waar noodig, de vereischte zorg besteed.

Met dit kort inleidend woord geef ik dit eerste deel van mijn werk in handen van het publiek, met de innige bede tot God, dat Hij mij de kracht schenke, het te voleindigen, en dat het dan onder Zijn onmisbaren bijstand veel nut en leering moge brengen aan allen, die streven naar kennis van onze heilige Leer! Mijn doel echter zal eerst dan zijn bereikt, als mijne zwakke poging er toe zal hebben bijgedragen velen aan te sporen tot vlijtige beoefening onzer heilige Leer en der werken, waaruit haar inhoud kan worden gekend! Mag dit doel worden verwezenlijkt, — dan zal zich ruimschoots beloond achten

DE BEWERKER.

AMSTERDAM, Elloel 5659. [1898]

GENESIS I.

1 2 1 In den beginne schiep God den hemel en de aarde. Wat
nu de aarde betreft, zij was woest en vormloos, en duisternis
[heerschte] over de oppervlakte der watermassa, terwijl de geest
3 Gods zweefde over de oppervlakte van het water. Toen zeide
4 God: „er zij licht;" en er was licht. En God zag het licht,
dat het goed was; en God maakte scheiding tusschen het licht
5 en de duisternis. En God noemde het licht: dag, en de duis-
ternis noemde Hij: nacht; en het werd avond en het werd
morgen: één dag.
6 En God zeide: „er zij een uitspansel in het midden
der wateren en vorme eene scheiding tusschen water en
7 water". En God maakte het uitspansel en maakte eene
scheiding tusschen het water, dat onder het uitspansel,

HOOFDSTUK I. 1. **בראשית.** *In den beginne.* Rashie verklaart, met verwijzing naar Hoshéa' 1,2: In den beginne, toen God schiep enz. en de aarde was enz.... zeide God. Aanleiding tot deze verklaring geeft de overweging, dat ראשית gewoonlijk slechts in כמיכות voorkomt. Vgl. echter Lev. 2,12 en Deut. 33,21, Jes. 46,10. De laatstgenoemde plaats weerlegt ook Ibn 'Ezra's opmerking, dat men naar de gewone opvatting בְּרֵאשִׁית verwachten zou. Ook de moeilijkheid, dat ראשית niet *begin*, maar het *eerste*, beste *gedeelte* zoude beteekenen, wordt opgeheven door Hos. 9,10 כבכורה בתאנה בראשיתה, *als een jonge vijg aan den vijgenboom in diens begin*, d. i. in het begin van den bloeitijd van den vijgenboom.

ברא wordt vooral gebruikt om aan te duiden, dat *God* iets op wonderbare wijze *nieuw* doet ontstaan; vgl. Ex. 34,10, Jes. 41,20, Ps. 51,11. Het komt nooit voor bij menschenwerk, evenmin wordt de stof, waaruit iets gemaakt wordt, ooit als voorwerp gebezigd. Hier dus: *schiep God*, zonder dat van te voren de stof bestond.

אלהים. Majesteitsmeervoud, waarvan het enkelvoud אֱלוֹהַּ alleen in dichterlijke stukken voorkomt. Evenals in ארנים קשה (Jes. 19,4) wordt de meervoudsvorm van dit woord voor de zinvorming geheel als enkelvoud behandeld.

את השמים ואת הארץ. *Den hemel en de aarde*, d. w. z. het heelal. Het scheppingsverhaal behandelt echter uitsluitend de aarde, als woonplaats des menschen, en wat met hare ontwikkeling in onmiddelijk verband staat. Vs. 1 is algemeen opschrift en drukt het denkbeeld uit: dat de wereld niet eeuwig bestaan heeft, niet uit zichzelf, niet uit eene bepaalde oerstof, niet door toeval of dergl. is ontstaan, maar eens door Gods vrijen wil en almachtig scheppingswoord uit het niets in het aanzijn is geroepen.

בראשית א.

א א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה
תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי
ג הַמָּיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־
ד הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
ה יוֹם אֶחָד׃ פ
ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם׃
ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים ׀ אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ

---

2. **והארץ.** *Wat nu de aarde betreft.* De eenvoudige Hebr. stijl verbindt ook afhankelijke zinnen dikwijls met ו, die dan ook allerlei beteekenissen kan hebben. Na het algemeene את השמים ואת הארץ van het vorige vers, drukt והארץ hier uit, dat men zich nu bepaalt tot de beschrijving van de schepping der aarde, wat in de vertaling is uitgedrukt.

תהום van הום = המם, de woelende *watermassa*, die naar Ps. 104,6 „als een kleed de aarde bedekte"; niet: *afgrond, diepte.*

ורוח אלהים, *en de geest Gods*, niet: de *adem* of *wind*, die dan, naar Ibn 'Ezra, het water zou moeten doen opdrogen. Dit toch had eerst op den derden dag plaats; bovendien wordt van den wind נשב gebruikt, niet רחף. Het doelt hier echter op den goddelijken wil, die zoo aanstonds zich in een scheppingswoord zal uiten.

מרחפת. *Zwevend*, als een vogel, die zijne vleugelen losjes uitspreidt, hetzij ter bescherming van eieren of jongen, of al vliegend boven iets of op iets neder zwevend. Vgl. Deut. 32,11.

3. **ויאמר.** Het zonder moeite tot stand brengen van wat God wil, wordt hier door: *zeggen*, d. i. denken en willen, uitgedrukt. Vgl. voor die beteekenis van אמר: Ex. 2,14 en I Sam. 20,4 e. a. p.

אור. *Licht*, nog niet aan bepaalde lichtdragers, zooals de zon, gehecht, maar lichtstof, die eerst op den vierden dag in zon, maan enz. als lichtgevende lichamen geconcentreerd werd.

5. **אחד.** Het hoofdgetal inplaats van het ranggetal: **ראשון.**

6. **רקיע.** Uitspansel, van רקע, metaal pletten. Het is twijfelachtig of hier de *hemel* in den eigenlijken zin wordt bedoeld, dan wel de dampkring, die de aarde omgeeft.

en het water, dat boven het uitspansel was; en het was zoo.
8 En God noemde het uitspansel: hemel; en het werd avond
en het werd morgen; een tweede dag.
9 En God zeide: „dat het water van onder den hemel zich
verzamele naar ééne plaats, zoodat het drooge zichtbaar worde;"
10 en het was zoo. En God noemde het drooge: aarde, en de
verzameling des waters noemde Hij: zeëen; en God zag, dat
11 het goed was. Nu zeide God: „dat de aarde gewassen doe
ontspruiten: kruid, dat zaad voortbrengt, vruchtgeboomte, dat,
naar zijne soort, vrucht draagt, waarin zich het zaad er voor
12 bevindt, – op de aarde;" en het was zoo. De aarde deed ge-
wassen ontspruiten: kruid, dat zaad voortbrengt, naar zijne
soort, en geboomte, dat vrucht draagt, waarin zich het zaad er
voor bevindt, naar zijne soort; en God zag, dat het goed was.
13 Het werd avond en het werd morgen: een derde dag.
14 En God zeide: „dat er lichten ontstaan aan het uitspansel
des hemels, om eene scheiding te maken tusschen den dag
en den nacht; en zij zullen zijn tot teekenen en tot tijdsbe-
15 palingen en tot dagen en jaren. En zij zullen zijn tot lichten

---

8. Het scheppingswerk van den derden dag is eigenlijk eene voortzetting van dat van den tweeden, daarom staat hier niet: *en God zag, dat het goed was*, wat eerst vs. 10 volgt. In LXX is het verkeerdelijk bijgevoegd.

9. Het water, dat nog altijd de aarde bedekte, zou afvloeien en zich in bekkens vereenigen. Ps. 104,6—9 beschrijft tevens het ontstaan van bergen en hoogten enz.

11. Eerst ontstaan de planten, die den later geschapen dieren tot voeding moeten dienen. — דשא: *gewassen*, algemeene naam voor alle planten, nader ontwikkeld in: עשב מזריע זרע, kruiden en veldvruchten, die zelve hun zaad voortbrengen, en עץ פרי enz. vruchtgeboomte, waarvan het zaad zich eerst in de vrucht bevindt. — V. a. דשא: planten, die geen zichtbaar zaad voortbrengen, cryptogamen, עשב: de kruiden, die zaad geven, de phanerogamen. — De eerste planten werden natuurlijk door God in hun vollen wasdom, zonder zaaien, zonder zon of regen geschapen. — על הארץ. Te verbinden: תדשא הארץ על הארץ, *de aarde doe op de aarde gewassen ontspruiten*; het te verbinden met אשר זרעו בו, zou geven, dat alleen de vruchtboomen hun zaad op de aarde verspreiden, wat met de kruiden evenzeer het geval is; de vertaling: *waarin zich het zaad ervoor boven de aarde bevindt*, zoude מֵעַל הארץ vorderen.

14. יְהִי = יִהְיוּ; dikwijls wordt het w.w., vóór het onderwerp staande, onpersoonlijk gebruikt. Vgl. Deut. 22,23.

מארת, *lichtdragers*, niet: *lichtbronnen*.

ברקיע השמים. Volgens Nachmanides zoude het uitspansel voor het op den eersten dag geschapen licht ondoordringbaar, en dus op den derden dag de wereld donker zijn geweest. Nu werden op den 4den dag de lichtende hemelbollen *aan het uitspansel* geplaatst, om licht te geven op

ו וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ ז וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ
שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ
ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה
הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ ט וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם
קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ י וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ
דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ
וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ יג וַיְהִי־
עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ פ
יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין
טו הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת

---

aarde. Anderen meenen, dat in de volgende woorden alleen de functie der hemellichamen *aan het uitspansel* wordt geschetst, zonder dat uiteengezet wordt, welke werkingen zij nog meer oefenen, daar dit buiten het terrein der hier gegeven Scheppingsgeschiedenis ligt.

להבדיל בין היום enz. Tot nog toe was het licht over de gansche wereld verspreid en *God* scheidde door Zijn machtwoord licht van duisternis (vs. 4). Van nu af zoude die scheiding door zon en maan worden bepaald.

ארת, zinnelijk-waarneembare *teekenen* van Gods Almacht door natuurverschijnselen aan den hemel (vgl. Jer. 10,2), zooals zonsverduisteringen en dgl.

מועדים — van **יעד**, tijd of plaats bepalen, — *tijdsbepalingen*, volgens Nachm. ter bepaling van de afwisselende jaargetijden; anderen, met Rashie: ter bepaling der feesten, die immers, alhoewel in het algemeen vastgesteld naar den omloop der maan, toch ook met het zonnejaar rekening houden, zoodat zon en maan beiden tot hunne vaststelling dienen. (Vgl. Ps. 104,19). Men verlieze hierbij niet uit het oog, dat het Scheppingsverhaal zeer goed op Israëls feesten kan doelen, daar de Thora immers ná de wetgeving op Sinai, dus ook ná de instelling der feesten is opgeschreven. — Zoo is immers Gen. 2,3 de Sabbath ook reeds duidelijk genoemd.

וליָמים ושנים. De bepaling der *maanden* ligt óf in שנים opgesloten, óf in מועדים naar Nachm. opvatting. De *weken* worden, als niet van zon en maan afhankelijke perioden, hier niet genoemd.

15. **והיו למאורת**. Lichtgevers. Behalve tot scheiding van dag en nacht, tot hemelteekenen, tijdsbepalingen, en tijdverdeeling zullen zij ook dienen tot verlichting der aarde. — Van hunne overige werking, zooals hun invloed op eb en vloed enz. is niets gezegd, zie vs. 14.

aan het uitspansel des hemels om licht te geven over de aarde;"
16 en het was zoo. En God maakte de twee groote lichten: het grootste licht ter beheersching van den dag en het kleinere
17 licht ter beheersching van den nacht en de sterren. En God plaatste ze aan het uitspansel des hemels om licht te geven
18 over de aarde. En om te beheerschen den dag en den nacht en eene scheiding te maken tusschen het licht en de duisternis;
19 en God zag, dat het goed was. Het werd avond en het werd morgen: een vierde dag.
20 En God zeide: „dat het water in menigte oplevere een gewemel van bezield gedierte; en dat gevogelte vliege boven de
21 aarde, aan het uitspansel des hemels". Zoo schiep God de groote zeegedrochten en al het bezield gedierte, dat zich beweegt, hetwelk het water in menigte opleverde, ieder naar zijne soort, en al het gevleugeld gevogelte naar zijne soort;
22 en God zag, dat het goed was. En God zegende ze, zeggende: „weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u en vervult de wateren in de zeëen; en het gevogelte vermenigvuldige zich op de
23 aarde!" Het werd avond en het werd morgen: een vijfde dag.
24 En God zeide: „dat de aarde voortbrenge bezield gedierte [ieder] naar zijne soort: vee, kruipend en wild gedierte der
25 aarde, elk naar zijne soort;" en het was zoo. Zoo maakte God het wild der aarde naar zijne soort en het vee naar zijne soort en al het op den aardbodem kruipend gedierte naar zijne soort; en God

---

16. **את שני המארת הגדלים**. *De twee groote lichten*, beiden zijn *groot* te noemen met betrekking tot hun lichtgevende kracht op aarde, in vergelijking met die der andere hemellichamen, waaronder voor het overige bollen van veel grooteren omvang kunnen zijn. Onderling zijn zij wederom verschillend van grootte, zoodat men zeer goed kan spreken van: *de twee groote lichten*, en wel *het grootste* (van beiden).... *en het kleinere* enz.

ואת הכוכבים. De sterren, wier werking op de aarde en hare ontwikkeling minder in het oog valt, worden volledigheidshalve slechts genoemd.

20. **ישרצו**. **שֶׁרֶץ** beteekent: talrijke, zich steeds bewegende levende wezens, menschen (Ex. 1,7) en dieren, vooral: water- en kleine, vlugge landdieren; v. d. het werkw. שרץ, zich in menigte bewegen. Evenals מלא kan beteekenen: *vol zijn* en *vullen*, zoo kan שרץ gezegd worden van de *wezens*, die *wemelen*, (Ex. 8,17) alsook van de plaats, die van wezens wemelt, zooals hier en Ex. 7,28.

שרץ נפש חיה, *zich bewegende wezens, met eene levende ziel.* Ook de planten worden in de heilige Schrift levend gedacht, men spreekt immers van hun dood (Ps. 78,47; Job 14,8 e. a. p), doch missen de ziel als levenscentrum, die alle dieren, ook die van lagere orde, bezitten. נפש is de met een lichaam verbonden ziel, het levende, gevoelende en werkende in mensch en dier.

ועוף יעופף, *en dat gevogelte vliege*, niet: *gevogelte, dat vliege*, als waren de vogels uit het water voortgekomen. Aangaande de stof, waaruit deze

טז בְּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי
הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר
יז הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים
יח בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
יט וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: פ
כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־
כא הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים
וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת
כב כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ:
כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: פ
כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ
כה וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ
לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא

---

dieren geschapen zijn, wordt ons niets medegedeeld, alleen wordt den vischen het water, den vogels de lucht als eigenlijk levenselement aangewezen.

22. **ויברך**. Iemand gedijen en voorspoed door woord toewenschen of door daad doen toekomen. Hier, waar God zegent, ligt daarin tevens het *schenken* van de geschiktheid tot voortplanting en ontwikkeling. — **לאמר**, *als volgt*, inleiding voor eene in directen vorm aangehaalde toespraak.

פרו: *weest vruchtbaar*, d. i. brengt jongen voort; **ורבו** *en vermenigvuldigt u*, d. i. verzorgt uw broed, opdat de jongen in het leven blijven en zoo uw aantal vermeerdert.

24. De landdieren worden hier in drie klassen verdeeld: **בהמה**, het vee, de viervoetige huisdieren; **רמש** de kleine dieren, die, daar hunne lichaamshoogte gering is, zich als kruipend bewegen; en **חיתו ארץ** (= **חַיַּת הָאָרֶץ**) het wild. Ieder dier drie namen wordt soms als verzamelnaam voor allen gebruikt.

25. De volgorde der dieren is in dit vers eene andere, dan in het vorige. Dáár noemt men het meer in des menschen nabijheid levende het eerst en houdt die omstandigheid als maatstaf; hier noemt men ze naar hunne grootte.

26 zag, dat het goed was. Nu zeide God: „laat Ons den
mensch maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis; op-
dat zij heerschen over de visschen der zee en over het ge-
vogelte des hemels en over het vee en over de geheele aarde
en over al het kruipend gedierte, dat op de aarde kruipt."
27 Toen schiep God den mensch naar Zijn beeld, naar het beeld
Gods schiep Hij hem; mannelijk en vrouwelijk schiep Hij ze.
28 En God zegende hen en God zeide tot hen: „weest vrucht-
baar en vermenigvuldigt u en vervult de aarde en bedwingt
haar; en heerscht over de visschen der zee en over het gevo-
gelte des hemels en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt".
29 En God zeide: „zie, Ik geef u al het kruid, dat zaad draagt,
dat op de oppervlakte der gansche aarde is, en al het ge-
boomte, waaraan boomvrucht is, die zaad draagt; — u zij het
30 tot spijze Doch aan al het gedierte der aarde en aan al het
gevogelte des hemels en aan al, wat op de aarde kruipt, waarin
eene levende ziel is, [heb Ik gegeven] al het groene kruid
31 tot spijze;" en het was zoo. Toen zag God hetgeen Hij ge-
maakt had, en zie, het was zeer goed; het werd avond en het
werd morgen: de zesde dag.

---

26. Een afzonderlijk scheppingswoord leidt de schepping van den mensch in, die, hoewel het edelste onder de schepselen en daarom het laatst in het leven geroepen tegelijk het meest hulpbehoevende onder allen is, daar hij immers de gansche schepping, zooals deze in de vorige verzen is geschilderd, noodig heeft om te kunnen bestaan.

נעשה. Majesteits-meervoud = *Ik wil maken.* אדם *den mensch,* collectief, niet: *een* mensch; v. d. וירדו, *dat zij heerschen,* meervoud.

בצלמנו כדמותנו. *Naar Ons evenbeeld, naar Onze gelijkenis.* Het beheerschen van al het geschapene door den mensch, schijnt slechts een uitvloeisel te zijn van de hier genoemde eigenschap des menschen. Zijne schepping naar Gods evenbeeld enz. doet hem worden tot een zelfbewust, dus ook zich zelfbesturend wezen met verstand en vrijen wil, waardoor hij juist de aangewezen heerscher is.
Het gebruik van de ב bij צלם en de כ bij דמות wisselt af. Zie Gen. 5,1 en 3.

ובבהמה ובכל הארץ. חיה, *het wild,* is hier óf onder בהמה begrepen, óf, wat mij juister voorkomt, onder ובכל הארץ te verstaan; dit ziet dan niet op de onbezielde natuur, die hier zeer misplaatst zou zijn te midden van de opsomming der diersoorten.

27. Wat hier in drie korte, krachtige zinnetjes medegedeeld wordt, wordt in Hoofdst. II uitvoeriger verhaald.

ויברא. Ofschoon volgens II,7 de mensch uit stof der aarde is *gevormd,* wordt hier met het oog op den hem ingeblazen *levensadem* toch van eene *schepping* gesproken.

כי אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ
וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־
כי הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ
כה בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם
אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ
וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ:
כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע
ל לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל |
רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה
לא וַיְהִי־כֵן: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: פ

---

28. **וכבשה**. *Bedwingt haar*, maakt haar door bewerking en verandering tot uw eigendom en voor uw doel geschikt.

ורדו enz. Hier wordt de volgorde der schepping gevolgd: visschen, gevogelte en land*gedierte* (חיה heeft hier de meest algemeene beteekenis; zie aant. vs. 24). Visschen en vogels zijn afzonderlijk genoemd, om aan te duiden, dat 's menschen macht zich ook over lucht- en waterdieren uitstrekt.

29. **נתתי**. *Ik geef u*, tegenw. tijd. Volgens Nachm., ook door Delitzsch en anderen gevolgd. zijn hier den mensch *alle* planten, die zaad dragen (זרע), dus ook de boomvruchten, den dieren daarentegen slechts de *kruiden* tot voedsel aangewezen. *Vleesch* te eten werd den mensch eerst ná den zondvloed toegestaan (Gen. 9,13). Uit vs. 30 blijkt, dat ook de dieren oorspronkelijk alleen van plantaardig voedsel leefden.

31. **את כל אשר עשה**. *Al, wat Hij gemaakt had*, in zijn geheel en zijne onderlinge verhouding was het niet alleen טוב, maar טוב מאד *zeer goed*, zoodat het aan ieder individu, aan iedere schepselsoort op zichzelve misschien nog gebrekkige, door de onderlinge samenwerking van alle elementen des heelals wordt geparalyseerd en alle deelen harmonisch in elkander grijpen. (MENDELSSOHN).

הששי. Als slot van de zesdaagsche scheppingsperiode is deze dag door de bepalende ה bij het telwoord meer met nadruk aangewezen, terwijl bij de andere dagen het lidwoord ontbreekt.

2 1 Zoo waren voltooid de hemel en de aarde en al hunne heir-
2 scharen. God had voltooid met den zevenden dag Zijn werk,
dat Hij gemaakt had; en Hij hield op met den zevenden dag
3 met al Zijn werk, dat Hij gemaakt had. En God zegende
den zevenden dag en heiligde hem; want daarmede hield Hij
op, al Zijn werk, dat God geschapen had, te maken.
4 Dit is de geschiedenis van den hemel en de aarde, toen zij ge-
schapen werden: op den dag, waarop de Eeuwige God aarde en
5 hemel maakte; En al het gewas des velds nog niet was op de
aarde en al het kruid des velds nog niet was ontsproten, —
want de Eeuwige God had nog niet doen regenen op de aarde
en een mensch was er niet om den aardbodem te bewerken; —
6 Steeg een damp op uit de aarde en drenkte de gansche opper-
7 vlakte van den aardbodem. En de Eeuwige God vormde den
mensch uit stof van den aardbodem en blies in zijnen neus
8 levensadem; en de mensch werd een bezield wezen. De Eeu-
wige God had eenen tuin geplant in 'Eden, ten oosten; en
9 plaatste daarin den mensch, dien Hij gevormd had. De Eeu-
wige God had namelijk uit den aardbodem doen ontspruiten
allerlei geboomte, begeerlijk voor het gezicht en goed tot
spijs, en den boom des levens in het midden van den tuin
10 en den boom der kennis van goed en kwaad. En een
stroom ontspringt uit 'Eden om den tuin te drenken; en
vandaar verdeelt hij zich en wordt tot vier hoofdstroomen.
11 De naam des eenen is: Pieshon; dat is die, welke het
12 gansche land Chawiela omringt, waar het goud is En het
goud van dat land is goed; daar is de Bedolach en de steen

HOOFDSTUK II. 1. **וכל צבאם**. *Hunne* heirscharen, zoowel die des hemels, nl. sterren en engelen, als die der aarde, planten en dieren. צבא, dat overigens nooit voor planten en dieren gebruikt wordt, doch van aardsche schepselen gebezigd, steeds eene *menschenmenigte* aanduidt (Jes. 34,2), wordt hier, ten gevolge van de verbinding van *hemel en aarde*, niet in zijne meer beperkte beteekenis: *hemelsche scharen* (Deut. 4,19; Nech. 9,6; Jes. 45,12), maar in den meer uitgebreiden zin gebezigd.

2. **ויכל**. Hij *had* met de intrede van den zevenden dag Zijn werk geeindigd, וישבת, en *hield toen op* met werken.

3. **כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות**. te verbinden: כי בו שבת מלעשות כל מלאכתו אשר ברא, *want met dezen hield Hij op, te maken al Zijn werk, dat God geschapen had.* V. a. אשר ברא לעשות, *dat Hij als Schepper gemaakt had*; vgl. de uitdrukking הגדיל לעשות e. a. N. a. לעשות: *om zich verder te ontwikkelen.*

4. **אלה תולדות**. תולדות eig.: *geboorten*, voortbrengselen, d. w. z. 1e *nakomelingen*, 2e *geschiedenis*, lotgevallen: vgl. Spr. 27,1 מה ילד יום, *wat de dag zal baren.* Anderen vertalen hier: *ontstaan.* — ביום, *op den dag* = ten tijde, vgl. Deut. 31,17.

5. **וכל שיח**. *Toen de planten er nog niet waren, — steeg een damp op* enz. Het verhaal van 's menschen levensloop en zijne vestiging in 'Eden gaat

ב א וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
ג עָשָׂה׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת
מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת׃ * פ
שני ד אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים
ה אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וְכֹל ׀ שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָּאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם
ו אַיִן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה׃ וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־
ז כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־
הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃
ח וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר
ט יָצָר׃ וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה
וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע׃
י וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה
יא רָאשִׁים׃ שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה
יב אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב׃ וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן

---

terug tot den derden scheppingsdag, toen het eerste schepsel tot bijzonder gebruik voor den mensch in het leven werd geroepen. Het tweede deel van het vers is tusschenzin.

7. **עפר**, *uit stof*; de grondstof, waaruit iets vervaardigd wordt, staat gew. in den 4den naamval, vgl. Ex. 38,3 e. a. p.

8. **מקדם**. *ten oosten*, van Palaestina; v. a. *van vroeger*, d. i. vóór de schepping van den mensch.

9. **בתוך הגן**. *Midden in den tuin*, niet: *binnen den tuin*, alsof de andere boomen daarbuiten waren. De beide hiergenoemde boomen vormen het middenpunt der geheele planting, zoodat Gen. 3,3 de boom der kennis eenvoudig genoemd wordt: *de boom, die in het midden van den tuin is.*

ועץ הדעת טוב ורע = ועץ הדעת, דעת טוב ורע, zooals meestal het bepalend lidw. bij het סמיכות moet verklaard worden.

10. **ומשם**, *en vandaar*, na door den tuin gestroomd te zijn.

12. **בדלח**, volgens sommigen: *paarlen*, v. a. een aromatische harssoort: bdellium. **שהם**, volgens Sept. *onyx*.

13 Shoham. En de naam van den tweeden stroom is: Giechon;
14 dat is die, welke het geheele land Koesh omringt. En de naam
van den derden stroom is: Chiddékel; dat is die, welke ten
oosten van Asshoer loopt; en de vierde stroom is: Perath.
15 Nu nam de Eeuwige God den mensch en zette hem neder in den
16 tuin 'Eden om dien te bewerken en hem te behoeden. En de
Eeuwige God gebood den mensch, zeggende: „Van al het ge-
17 boomte van den tuin moogt gij eten; Doch van den boom der
kennis van goed en kwaad, daarvan zult gij niet eten; want op
18 den dag, waarop gij er van eet, moet gij sterven". Toen zeide
de Eeuwige God: „Het is niet goed, dat de mensch alleen zij;
19 Ik zal hem eene hulp maken, voor hem passend". De Eeuwige
God had namelijk uit den aardbodem gevormd al het wildge-
dierte des velds en al het gevogelte des hemels en had ze tot
den mensch doen komen, om te zien, hoe hij ze noemen zoude;
en elk bezield wezen, — zooals de mensch het noemen zoude,
20 zoo zoude zijn naam zijn. Zoo gaf de mensch namen aan al
het vee en aan het gevogelte des hemels en aan al het wild-
gedierte des velds; voor den mensch echter vond hij geene
21 hulp, voor hem passend. Toen deed de Eeuwige God een
diepen slaap op den mensch vallen, zoodat hij insliep; toen
nam Hij eene van zijne ribben en sloot met vleesch hare plaats.
22 En de Eeuwige God bouwde de rib, die Hij van den mensch
genomen had, tot eene vrouw, en bracht deze tot den mensch.
23 Toen zeide de mensch: „Deze is nu eens eindelijk been van
mijne beenderen en vleesch van mijn vleesch; deze zal: *mannin*
24 genoemd worden, want uit een man is deze genomen!" Daarom
verlaat een man zijnen vader en zijne moeder en hecht zich aan
25 zijne vrouw en zij worden tot één vleesch. En zij waren beiden
naakt, de mensch en zijne vrouw, doch zij schaamden zich niet.

3 1 De slang evenwel was arglistiger, dan al het gedierte des velds,
dat de Eeuwige God gemaakt had; en zij zeide tot de vrouw:
„Is het waarlijk, dat God gezegd heeft: gij moogt niet eten van
2 al het geboomte van den tuin?" Toen zeide de vrouw tot de
slang: „Van de vruchten der boomen van den tuin mogen wij eten.

---

15. Hier wordt de draad van het verhaal uit vs. 8 weer opgenomen. לעבדה ולשמרה. Daar גן mannelijk is, slaat het aanhangsel ה_ op אדמה.

17. מות תמות enz. ביום בי. *Op den dag*, algemeen, = *wanneer*; niet dat hij juist op den dag, waarop hij zou eten, sterven zou.

18. כנגדו, *bij hem passend*, die tegenover hem geplaatst en met hem vergeleken, blijken zal zijner waardig te zijn.

19 en 20 geven de aanleiding tot het besluit van vs. 18 op.

20. וכל אשר יקרא enz. Verbind: וכל נפש חיה, אשר יקרא לו האדם הוא שמו; en elk bezield wezen, — zooals de mensch het noemen zoude, zoo zou zijn naam zijn. כאשר יקרא לו האדם שם = אשר יקרא לו.

יד הַשִּׁשִּׁי׃ וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃
טו וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר
טז הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת׃ וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן־
יז עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ׃ וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר
יח מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל׃ וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל
יט מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
כ לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ וַיִּצֶר יְהוָה
אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא
אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ
כא חַיָּה הוּא שְׁמוֹ׃ * וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף
כב הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ וַיַּפֵּל
יְהוָה אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו
כג וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה׃ וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים ׀ אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־
כד לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃ וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת
הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי
כה מֵאִישׁ לֻקְחָה־זֹּאת׃ עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק
כו בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד׃ וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
ג א וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ׃ וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
ב מִכֹּל עֵץ הַגָּן׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל׃

---

23. **הפעם**, naar Gen. 29,35; 30,20 e. a. p. is זאת onderwerp van den zin en slaat op de vrouw, terwijl הפעם beteekent: *deze keer*; dus te vertalen: *deze is nu eens* enz.

24. Zie aanteekening op Gen. 1,14, ולמועדים. — Vs. 25 is overgang tot het volgende hoofdstuk, terwijl in ערומים, *naakt*, eene woordspeling ligt met ערום, *listig*, van het volgende vers.

Hoofdstuk III. 1. **האף כי = אף כי**, *is het werkelijk waar, dat* enz., (vgl. I Sam. 22,7, waar גם staat voor: הנם); v. a. *ook al heeft* enz., waarbij dan het gesprek tusschen de slang en de vrouw niet in zijn geheel zou medegedeeld zijn.

3 Doch van de vrucht van den boom, die in het midden van
den tuin is, — heeft God gezegd, — daarvan zult gij niet
4 eten, noch er aanraken, opdat gij niet zult sterven". Hierop
5 zeide de slang tot de vrouw: „Gij zult niet sterven. Maar —
God weet, dat op den dag, waarop gij er van eet, uwe oogen
zullen geopend worden en gij als goddelijke wezens zult
6 zijn, kennende goed en kwaad". Toen nu de vrouw zag,
dat de boom goed was tot spijs en een lust voor de oogen en
dat de boom begeerlijk was om te aanschouwen, — nam zij
van de vruchten er van en at; en gaf ook haren man, met haar
7 — en hij at. Nu werden hun beider oogen geopend en be-
merkten zij, dat zij naakt waren; toen naaiden zij vijgenbla-
8 deren en maakten zich schorten. Toen hoorden zij de stem
van den Eeuwige God, statig zich bewegend door den tuin bij
het windig worden van den dag; toen verborg zich de mensch
en zijne vrouw voor den Eeuwige God te midden van het ge-
9 boomte van den tuin. De Eeuwige God riep den mensch toe
10 en zeide tot hem: „Waar zijt gij?" Hierop zeide deze: „Uwe
stem heb ik in den tuin gehoord en ik vreesde, omdat ik naakt
11 ben; daarom verborg ik mij". Toen zeide Hij: „wie heeft u
medegedeeld, dat gij naakt zijt? hebt gij soms van den boom
gegeten, waaromtrent Ik u geboden heb, er niet van te eten?"
12 Daarop zeide de mensch: „De vrouw, die Gij mij ter zijde
13 gesteld hebt, zij gaf mij van den boom en ik at". Toen zeide
de Eeuwige God tot de vrouw: „Wat hebt gij daar gedaan?"
Toen zeide de vrouw: „De slang heeft mij verleid, — zoodat
14 ik heb gegeten". Hierop zeide de Eeuwige God tot de
slang: „Omdat gij dit gedaan hebt, zult gij vervloekt zijn onder
al het vee en onder al het gedierte des velds; op uwen buik
15 zult gij gaan en stof zult gij eten al de dagen uws levens. En
vijandschap zal Ik veroorzaken tusschen u en de vrouw en tus-
schen uw kroost en haar kroost; dit zal u het hoofd verpletteren
16 en gij zult het de verzenen vernielen". Tot de vrouw zeide Hij:

---

3. ולא תגעו בו, eene verscherping van het gebod, door de vrouw er aan toegevoegd, — v. s. om daardoor den verleider van alle verdere redeneering af te houden.

6. תאוה, *begeerte opwekkende.* ונחמד העץ להשכיל, *en de boom begeerlijk was te aanschouwen, er telkens met aandacht naar te kijken;* v. a. *om verstandig te worden.*

7. ויחפרו, *zij naaiden,* volgens Ibn 'Ezra: met houtjes. עֲלֵה, de enkelvoudvorm als collectief.

8. מתהלך, *zich statig bewegend,* niet: *wandelend.* לרוח היום: *bij het koel worden van den dag,* d. w. z. tegen het vallen van den avond; anderen: *naar de zijde, waarheen de dag zich wendt,* d. i. aan de westzijde. — Volgens R. Jona, door Ibn 'Ezra aangehaald, slaat מתהלך op Adam en zijne vrouw.

ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ
ד וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן׃ וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת
ה תְּמֻתוּן׃ כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם
ו וִהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע׃ וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ
לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח
ז מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃ וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי
שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
ח חֲגֹרֹת׃ וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן
לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים
ט בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר
י לוֹ אַיֶּכָּה׃ וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי
יא וָאֵחָבֵא׃ וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר
יב צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ׃ וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר
יג נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־
הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי
טו חַיֶּיךָ׃ וְאֵיבָה | אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא
טז יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃ ס אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר

---

14. **כי**, *omdat*. De slang wordt als verleider zonder voorafgaand verhoor veroordeeld (vgl. Sanhedrien 29*a*.)

מכל הבהמה, *onder al het vee*, als eenige onder allen; niet: *meer dan* al het vee, want de overige dieren werden natuurlijk niet vervloekt.

ועפר תאכל, niet als voedsel, maar als gevolg van het kruipen op de aarde; vgl. Micha 7,17.

15. **הוא ישופך** enz. De mensch zal de slang onder zijn voet verpletteren, terwijl deze hem slechts bijtende de verzenen kan wonden. Een strijd dus, waarin de mensch de sterkste zal blijken.

16. **עצבונך והרנך**, *de smarten uwer zwangerschap*, een begrip in twee gecoördineerde woorden uitgedrukt = **עצבון הרנך**.

„Ik zal de smarten uwer zwangerschap zeer groot doen zijn,
met smart zult gij kinderen baren; op uwen man zal uwe
17 begeerte gericht zijn, en hij zal over u heerschen". En
tot Adam zeide Hij: „Daar gij hebt geluisterd naar de stem
van uwe vrouw en van den boom hebt gegeten, waaromtrent
Ik u geboden heb, zeggende: gij zult er niet van eten, — zij
de aardbodem uwentwege vervloekt, met moeilijkheden zult gij
18 er van eten al de dagen uws levens. En doornen en distelen
zal hij voor u doen ontspruiten en gij zult het kruid des velds
19 eten. In het zweet uws aangezichts zult gij brood eten, totdat
gij terugkeert tot de aarde, waaruit gij genomen zijt; want stof
20 zijt gij en tot stof zult gij terugkeeren". En de mensch noemde
den naam zijner vrouw Chawwa (Eva), omdat zij de moeder
21 werd van al het levende. En de Eeuwige God maakte voor
Adam en zijne vrouw rokken van huiden en kleedde hen.
22 Nu zeide de Eeuwige God: „Zie, de mensch is geworden als
een van Ons in het kennen van goed en kwaad; welnu, opdat
hij niet zijne hand uitstrekke en ook van den boom des levens
23 neme en ete en eeuwig leve! —" Toen zond hem de Eeuwige
God uit den tuin 'Eden weg, om de aarde te bewerken, waar-
24 uit hij genomen was. Hij verdreef dus den mensch en plaatste
ter oostzijde van den tuin 'Eden de Cheroebiem en den vlam-
menden gloed van het omwentelende zwaard, om den weg
naar den boom des levens te bewaken.

4 1 En de mensch had zijne vrouw Chawwa bijgewoond; zij werd
zwanger en baarde Kajin, en zij zeide: „Ik heb eenen man ver-
2 kregen van den Eeuwige". En zij baarde verder zijnen broeder
Hébel; Hébel nu werd een herder van kleinvee en Kajin werd een
3 landbouwer. Nu was het na verloop van eenigen tijd, dat Kajin van
de vrucht des aardbodems den Eeuwige eene offergave bracht.

---

17. בעִנְּוּרֵךְ. עִנּוּר, eig. vrucht, v. d. gevolg, בעִנּוּר ten gevolge van. Sommigen vatten het hier in de oorspronkelijke beteekenis op: *in hetgeen zij u levert.* (Vgl. echter Gen. 8,21). — תֹּאכְלֶנָּה, *zult gij haar*, d. i. hare opbrengst, *eten.*

19. Ook vóór de zonde was 's menschen taak לַעֲבֹד, te arbeiden. Wat toen echter, door de groote vruchtbaarheid der aarde, den mensch tot lust was, zou voortaan, door den over de aarde uitgesproken vloek, een straf en zware last worden. — כִּי = אֲשֶׁר.

20. *Toen noemde,* naar aanleiding van Gods woord: תֹּלְדֵי בָנִים, vs. 16. Het zegenrijke in den vloek houdt Adam vast en vereeuwigt het in den naam zijner vrouw. — חַוָּה = חַיָּה, *de leven schenkende.*

21. כָּתְנוֹת עוֹר, *rokken van huiden,* Onkelos: *rokken* ter bedekking *van hunne huid.*

22. כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, *als een van Ons,* gelijk aan God en Zijne engelen. Als majesteitsmeervoud kan het hier wegens de bijvoeging van: כְּאַחַד niet opgevat worden.

23. וְעַתָּה, *welnu,* — als inleiding tot een besluit, waarvan hier alleen de uitvoering wordt medegedeeld.

הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ
יו תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃ ס וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ
לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל
מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי
יז חַיֶּיךָ׃ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃
יט בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה
כ לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב׃ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ
כא חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל־חָי׃ וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם
וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם׃ * פ
כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב
וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי
כג לְעֹלָם׃ וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה
כד אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם׃ וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן
אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ
ד א הַחַיִּים׃ ס וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־
ב קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃ וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו
ג אֶת־הֶבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה׃ וַיְהִי
מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃

---

24. **האדם** — *den mensch*, Adam en zijne vrouw. להט החרב המתהפכת, *den vlammenden gloed van het wentelende zwaard*, d. w. z. het in voortdurende wenteling als in vlammen glinsterende zwaard.

HOOFDSTUK IV. 1. **קנן**, van קנה = קנן. — **את ה'** = מאת, (vgl. Gen. 49,25) *vanwege*; v. a. *met* de hulp van *den Eeuwige*. In den een kind gegeven naam wordt dikwijls uiting gegeven aan eene gedachte, opgewekt door de bijzondere omstandigheden bij zijne geboorte, of door een blik op zijne vermoedelijke toekomst.

2. **הבל**, *nietigheid*, vergankelijkheid, misschien met het oog op zijn korten levensduur; mogelijk is het ook, dat Kajin nog in het paradijs, Hébel eerst na de verdrijving is geboren, en dat dus in zijn naam de vergankelijkheid van het moeitevolle aardsche leven is uitgedrukt. (Vgl. vers 1, **ידע** zie Rashie aldaar.)

3. **מנחה**, *eene offergave*, in engeren zin: *meeloffer* of ook: *geschenk*. Hier algemeene naam, waaronder ook een dieroffer bedoeld wordt.

4 En Hébel, ook hij bracht van de eerstgeborenen van zijn
kleinvee, en wel van de uitgelezensten daarvan. De Eeuwige
5 nu wendde Zich tot Hébel en zijn offer. Doch tot Kajin en
zijn offer wendde Hij Zich niet; toen ontbrandde de toorn bij
Kajin ten zeerste en zijn aangezicht was ter nedergebogen.
6 Toen zeide de Eeuwige tot Kajin: „waarom brandt toorn in
7 u en waarom is uw aangezicht ter nedergebogen? Is niet,
indien gij goed handelt, [uw aangezicht] opgeheven? Doch,
zoo gij niet goed handelt, rust de zonde voor de deur; en naar
u is haar verlangen, doch gij moet over haar heerschen".
8 Kajin zeide het tot zijn broeder Hébel; en het was toen zij op
het veld waren, dat Kajin opstond tegen zijn broeder Hébel
9 en hem doodde. Toen zeide de Eeuwige tot Kajin: „waar is
Hébel, uw broeder?" Hierop zeide hij: „Ik weet het niet; ben
10 ik dan de bewaker mijns broeders?" Toen zeide Hij: „Wat hebt
gij gedaan? De stem van het bloed van uwen broeder, dat
11 tot Mij schreit uit den aardbodem! En nu vervloekt zijt gij!
Weg van den aardbodem, die zijnen mond geopend heeft, om
12 het bloed uws broeders uit uwe hand aan te nemen! Als gij
den aardbodem bewerkt, zal hij u zijne kracht niet langer
13 geven; zwervend en dolend zult gij op de aarde zijn!" Toen
zeide Kajin tot den Eeuwige: „Mijne straf is te groot om
14 te dragen! Zie, Gij hebt mij heden verdreven van de
oppervlakte des aardbodems en voor Uw aangezicht zal ik
mij moeten verbergen; als ik nu zwervend en dolend ben
op de aarde, dan zal het geschieden: elk, die mij vindt,
15 zal mij dooden!" Hierop zeide de Eeuwige tot hem:

---

4. מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, *van de uitgelezensten onder de eerstgeborenen van zijn kleinvee;* de ו verbindt de nadere toelichting aan het meer algemeene begrip en moet vertaald worden met: *en wel.* חֶלְבֵהֶן, meervoudig, ook al is de ו weggelaten, zooals zeer dikwijls bij אֲלֵהֶם voorkomt.)

Indirect wordt hier van Kajin gezegd, dat hij niet het beste bracht, en dus de grond voor Gods minder welgevallen aangegeven.

חֶלְבֵהֶן. Reeds in den Talmoed (Zebach. 116*a*) heerscht verschil van meening, of dit woord hier beteekent: *de vetste dieren,* dan wel: *vetstukken.*

וַיִּפֶן. Of dit *Zich wenden Gods* zich uitte, doordien een hemelsch vuur het offer verteerde, (Rashie en Ibn 'Ezra) wordt in den tekst niet aangegeven.

אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ = אל מנחת הבל.

5. וַיִּפְּלוּ פָנָיו, hij liep met terneergebogen gelaat, bedroefd en tegelijk toornig op wraak zinnend.

7. תֵּיטִיב, *goed handelen,* goede daden verrichten, vgl. Jes. 1,17.

שְׂאֵת, *verheffing van aangezicht,* tegenstelling van: נְפִילַת פָּנִים; de goede daad alleen kan uw gemoed tot rust brengen; zoo gij thans verdrietig zijt, dan ligt de schuld bij u, — want *zoo gij niet goed handelt,* dan

ח וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־
ט הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ׃ וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן
י מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ
יא פָּנֶיךָ׃ הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת
יב רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ׃ וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל
יג אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר
טו אָחִי אָנֹכִי׃ וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים
טז אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה׃ וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
יז פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ׃ כִּי
תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֶף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה
יח בָּאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא׃
יט הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי
כ נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל־מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה

---

dreigt juist het gevaar der zonde. Immers *zij ligt steeds vóór den ingang*, aan u de taak haar buiten uw gemoed te houden. Uw toorn en naijver op uwen broeder, die u uw aangezicht doet neerbuigen, maakt u juist ontvankelijk voor zondige gedachten; handel slechts goed, en uw verdriet zal verdwijnen; hoe sterk de drang naar de zonde oogenblikkelijk in u ook moge zijn, gij moet en kunt haar beheerschen.

תשוקתו en **רבץ**, naast het vrouw. חטאת, mannelijk, omdat de zonde hier als zeer krachtig gedacht wordt.

8. **ויאמר**, *Kajin zeide h e t*, wat God hem zooeven gezegd had; anderen willen uit het feit, dat ons onmiddelijk daarna verhaald wordt, als woorden van Kajin aanvulien: נלכה השדה, *laat ons naar het veld gaan* (Nachm.) Evenzoo wordt dikwijls, wanneer het in den samenhang toch duidelijk genoeg blijkt, òf de uitvoering van een bevel niet vermeld, òf slechts het feit verhaald, zonder dat het bevel uitdrukkelijk is gegeven.

11. **מן האדמה**, *van den aardbodem weg*, zooals uit vers 14 blijkt bedoeld te zijn; de vloek bestond daarin, dat hij van den bodem, waarop de moord was gepleegd, zou verdreven worden en hem het leven daar onmogelijk zou zijn, daar de grond hem geen vruchten zou opleveren.

13. **גדול עוני מנשוא**, v. a. *te groot is mijne zonde, dan dat ik haar zou kunnen boeten*, vgl. Num. 5,31; n. a. *dan dat zij zou kunnen vergeven worden*, vgl. Ex. 34,7.

14. **כל מצאי**, latere menschengeslachten of dieren.

„Daarom — wie Kajin doodslaat! Zevenvoudig zal hij gewroken worden!" En de Eeuwige legde Kajin een teeken toe, opdat hem
16 niet zou verslaan al wie hem zoude vinden. Kajin ging weg van voor het aangezicht des Eeuwigen en ging wonen in het land
17 Nod, ten oosten van 'Eden. Kajin woonde zijne vrouw bij, zij werd zwanger en baarde Chanoch; daar hij nu juist eene stad bouwde, noemde hij den naam dier stad naar den naam van
18 zijn zoon: Chanoch. Aan Chanoch werd 'Ierad geboren en 'Ierad bracht Mechoejaël voort; en Mechijaël bracht Methoe-
19 shaël voort en Methoeshaël bracht Lémech voort. En Lémech nam zich twee vrouwen; de naam der eene was 'Ada en de
20 naam der andere was Tsilla. 'Ada baarde Jabal; hij was de
21 vader van hen, die wonen in tenten en bij kudden. En de naam zijns broeders was Joebal; deze was de vader van allen,
22 die hanteeren harp en fluit. En Tsilla, ook zij baarde: Thoebal Kajin, die scherpte allerlei snijwerktuigen uit koper en ijzer; en
23 de zuster van Thoebal Kajin was Na'ama. Lémech zeide tot zijne vrouwen: „'Ada en Tsilla, hoort mijne stem! Gij vrouwen van Lémech, luistert naar mijn spreken! Want een man doodde ik wegens eene mij toegebrachte wonde en een jonge-
24 ling wegens mijne kneuzing! Doch wordt Kajin zevenvoudig
25 gewroken, dan Lémech zevenenzeventigvoudig!" Nadat Adam zijne vrouw wederom had bijgewoond, baarde zij een zoon en noemde zijn naam: Sheth; want: „God heeft mij ander kroost geschonken in plaats van Hébel, dien Kajin gedood heeft!"
26 En aan Sheth, ook hem werd een zoon geboren en hij noemde zijn naam Enosh; toen begon men te verkondigen in naam des Eeuwigen.

5 1 Dit is de opsomming der nakomelingen van Adam: op den dag, waarop God den mensch schiep, maakte Hij hem
2 naar de gelijkenis Gods. Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen; en Hij zegende hen en noemde hun naam: *mensch*

---

15. לכן. *Daarom* — om dit te voorkomen.

שבעתים יקם, *zevenvoudig zal hij*, Kajin, *gewroken worden*; de woorden: *wie Kajin doodt!* — bevatten eene kort afbrekende bedreiging.

16. נוד, eigennaam, v. a. *in het land der verbanning.*

20. אבי, *de vader van*, d. w. z. hij, die het eerst de menschheid leerde te *wonen in tenten en bij kudden.* ישב, beteekent zoowel *ergens*, als *bij* iemand of iets wonen.

21. כנור ועוגב, *harp en fluit*, waarschijnlijk algemeene benaming voor snaar- en blaasinstrumenten.

22. לטש כל חרש נחשת וברזל, *die scherpte allerlei snijdend gereedschap uit koper en ijzer*; v. a. *die scherpte allerlei gereedschap om koper en ijzer te snijden*, zoodat zijn gereedschap nog niet uit metaal gemaakt behoeft te zijn.

23. Naar onze vertaling had Lémech iemand, die hem eene verwonding had toegebracht, gedood en stelt nu zijne vrouwen gerust, dat ook hem,

לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי
מו הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ : וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב
יז בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן : וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ :
יח וַיִּוָּלֶד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּאֵל
יט יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ : * וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ
כ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה : וַתֵּלֶד
כא עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה : וְשֵׁם
כב אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב : וְצִלָּה גַּם־
הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת
כג תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה : * וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי
נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי :
כד כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה : וַיֵּדַע אָדָם עוֹד
כה אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי
כו אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן : וּלְשֵׁת
גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא
ה א בְּשֵׁם יְהוָה : * ס זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת
אָדָם בְּיוֹם בָּרְא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ :
ב זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם

---

evenals Kajin, de goddelijke bescherming tegen de wraakneming behoedt. Anderen zien in deze verzen een jubellied op de vinding van het bewerken van ijzer, d. i. van de vervaardiging van wapenen. Dan moet vertaald worden: *Voortaan dood ik een man wegens* enz. Ik kan mij thans zelf beschermen, kan mij dus zelve, zoowel als mijne vrouwen door mijne wapenen meer veilig achten, dan Kajin onder Gods bescherming.

שְׁמַעֲנָה = שמען.

25. כי הרגו = אשר.

26. אז הוחל לקרא. *Toen begon men te verkondigen,* aan te roepen; Rashie: *toen begon men menschen en zaken met Gods naam te noemen.*

Hoofdstuk V. 1. ספר, *boek,* ieder afgesloten geschrift, zelfs een brief, Deut. 24,1 van den scheidsbrief, Jer. 32,11 van een koopacte; hier: *register, lijst.*

3 op den dag, waarop zij geschapen werden. Adam leefde honderd en dertig jaar, toen bracht hij voort [eenen zoon] naar zijne gelijkenis, naar zijn evenbeeld; en hij noemde zijnen naam
4 Sheth. En de dagen van Adam, nadat hij Sheth voortgebracht had, waren acht honderd jaren; en hij bracht zonen en doch-
5 ters voort. Zoo waren al de dagen van Adam, die hij leefde,
6 negen honderd en dertig jaren; en hij stierf. — Sheth leefde
7 honderd en vijf jaren, toen bracht hij Enosh voort. En Sheth leefde, nadat hij Enosh voortgebracht had, acht honderd en zeven
8 jaren; en hij bracht zonen en dochters voort. Zoo waren al de dagen van Sheth negen honderd en twaalf jaren; en hij stierf. —
9 Enosh leefde negentig jaren, toen bracht hij Kénan voort.
10 En Enosh leefde, nadat hij Kénan voortgebracht had, acht honderd en vijftien jaren; en hij bracht zonen en dochters voort.
11 Zoo waren al de dagen van Enosh negen honderd en vijf
12 jaren; en hij stierf. — Kénan leefde zeventig jaren, toen bracht
13 hij Mahalalël voort. En Kénan leefde, nadat hij Mahalalël voortgebracht had, acht honderd en veertig jaren; en hij bracht
14 zonen en dochters voort. Zoo waren al de dagen van Kénan
15 negen honderd en tien jaren; en hij stierf. — Mahalalël leefde
16 vijf en zestig jaren, toen bracht hij Jéred voort En Mahalalël leefde, nadat hij Jéred voortgebracht had, acht honderd en
17 dertig jaren; en hij bracht zonen en dochters voort. Zoo waren al de dagen van Mahalalël acht honderd vijf en negentig
18 jaren; en hij stierf. — Jéred leefde honderd twee en zestig
19 jaren, toen bracht hij Chanoch voort. Jéred leefde, nadat hij Chanoch voortgebracht had, acht honderd jaren; en hij bracht
20 zonen en dochters voort. Zoo waren al de dagen van Jéred
21 negen honderd twee en zestig jaren; en hij stierf. — Chanoch leefde vijf en zestig jaren, toen bracht hij Methoeshélach voort.
22 En Chanoch richtte zijnen levenswandel naar God, nadat hij Methoeshélach voortgebracht had, drie honderd jaren; en hij
23 bracht zonen en dochters voort. Zoo waren al de dagen van
24 Chanoch drie honderd vijf en zestig jaren. Chanoch nu richtte zijnen levenswandel naar God; doch hij was niet meer, want God had hem
25 weggenomen. — Methoeshélach leefde honderd zeven en tachtig

---

3. Toen Adam 130 jaar oud was, werd Sheth geboren, die in den eigenlijken zin de voortplanter van Adams geslacht is; Kajin wordt, als uit de omgeving zijns vaders verdreven, niet genoemd.

22. ויתהלך חנוך את האלהים. *Chanoch richtte zijnen levenswandel naar God*, eig. *ging met God*, en niet met de goddeloozen, gewoonlijk התהלך לפני אלקים, *vóór Gods aangezicht zijnen levenswandel voeren*, Gen. 24,40 e. a. p.

24. כי לקח אתו אלהים. *Want God had hem weggenomen*, door den dood, vgl. Ezech 24,16; v. a. is Chanoch niet gestorven, maar plotseling levend van de aarde weggenomen, vgl. II Kon. 3,9 en 10.

ג בְּיוֹם הִבָּרְאָם׃ וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה
ד וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־אָדָם
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
ה וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
ו וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֱנוֹשׁ׃
ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
ח שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה
ט שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה
י וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן׃ וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה
יא שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
יב אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי קֵינָן
יג שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל׃ וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
יד מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
טו וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס
טז וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד׃ וַיְחִי
מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת
יז שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים
יח שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים
יט שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוֹךְ׃ וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
כ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־
כא יְמֵי־יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס
כב וַיְחִי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מְתוּשֶׁלַח׃ וַיִּתְהַלֵּךְ
כג חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
כד שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים
כה שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה׃ וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ
כו כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ * ס וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים

26 jaren, toen bracht hij Lémech voort. En Methoeshélach leefde,
nadat hij Lémech voortgebracht had, zeven honderd twee en
27 tachtig jaren; en hij bracht zonen en dochters voort. Zoo
waren al de dagen van Methoeshélach negen honderd negen
28 en zestig jaren; en hij stierf. — Lémech leefde honderd twee
29 en tachtig jaren, toen bracht hij eenen zoon voort. Hij noemde
zijnen naam Noach, zeggende: „Deze zal ons troosten over ons
werken en over de moeite van onzen handenarbeid, ten ge-
volge van den aardbodem, dien de Eeuwige vervloekt heeft."
30 Lémech leefde, nadat hij Noach voortgebracht had, vijf hon-
derd vijf en negentig jaren en hij bracht zonen en dochters
31 voort. Zoo waren al de dagen van Lémech zeven honderd
32 zeven en zeventig jaren; en hij stierf. — Noach was vijf honderd
jaren oud, toen bracht Noach voort Shem, Cham en Jépheth.

6 1 Het was nu, toen het menschdom begon zich te vermenig-
vuldigen op den aardbodem en hun dochters geboren werden;
2 Toen zagen de zonen der goddelijke wezens de dochteren der
menschen, dat zij schoon waren; en zij namen zich vrouwen
3 uit allen, die zij zich uitkozen. Toen zeide de Eeuwige: „Mijn
geest zal niet eeuwig in den mensch heerschen, daar ook hij
immers vleesch is; zijne [levens-] dagen zullen echter [nog]
4 honderd en twintig jaren zijn". De reuzen waren op de aarde
in die dagen, en ook daarna, toen namelijk de zonen Gods
tot de dochteren der menschen gekomen waren, en deze hun
kinderen baarden; dat zijn de helden, welke van oudtijds be-
stonden, de mannen van naam.
5 Toen nu de Eeuwige zag, dat de slechtheid des menschdoms
groot was op de aarde, en al het in de gedachten zijns harten
6 gevormde, enkel slechtheid was ten allen tijde, — Toen be-
rouwde het den Eeuwige, dat Hij den mensch op de aarde
7 gemaakt had; en Hij was bedroefd in Zijn hart. En de Eeu-
wige zeide: Ik zal den mensch, dien Ik geschapen heb, verdel-
gen van de oppervlakte des aardbodems, zoowel mensch als vee

---

29. נח, niet: מנחם, *de trooster*; v. s. om ook het denkbeeld van נוּחַ, *rust* in den naam uit te drukken. Volgens anderen is hier, zooals bij meer namen, slechts een deel van het stamwoord in den naam opgenomen, voldoende om bij het uitspreken van den naam onmiddellijk het denkbeeld, dat in het stamwoord ligt, voor den geest te roepen.

ינחמנו מן, zal ons verademing verschaffen van.

Hoofdstuk VI. 2. בני האלהים. *De zonen der goddelijke wezens*, evenals Ps. 82,6. בני עליון, verklaren sommigen hier: *zonen van voornamen*; anderen: *engelen*; nog anderen zien in בני אלהים de nakomelingen van Sheth, in בנות האדם de dochteren van Kajin's huis. (Zie ook Meor 'Enajim, 31).

3. ידון, van דון, rechter zijn, heerschen. — בשגם = באשר גם, *daar ook*; v. a. van שגג, *in hun afdwaling*. — ימיו, *zijn leeftijd*, v. a. de hem ter bekeering nog gelaten tijd, vóór de intrede van den zondvloed.

כט שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־לָמֶךְ׃ וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
כ וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת
כא שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה
כב וַיּוֹלֶד בֵּן׃ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ
ל וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרָרָהּ יְהוָה׃ וַיְחִי־לֶמֶךְ
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
לא וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע
לב מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ
ו א אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃ וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי
ב הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃ וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם
ג כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה
ד וְעֶשְׂרִים שָׁנָה׃ הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן
אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הַמָּה
הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם׃ * פ
ה וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ
ו רַק רַע כָּל־הַיּוֹם׃ וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם
ז בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־
הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה

מפטיר

* הקורא יסגים הגרשים קודם התלישה.

---

5. **כל יצר מחשבות לבו**. Niet alleen zijne daad is slecht, maar ook *al. wat* de toenmalige mensch *in zijn hart bedacht*, was niet, dan slecht, den ganschen of elken dag.

6. **וינחם**. Evenals de mensch het door hem tot stand gebrachte alleen vernietigt, als het hem spijt het gemaakt te hebben, zoo wordt hier uit de vernietiging van het geschapene, menschelijkerwijze gesproken, opgemaakt, dat ook God berouw, spijt had over Zijne schepping.

7. **מאדם עד בהמה**. Ook de dieren zouden worden vernietigd, omdat zonder den mensch hun bestaan onnoodig is. (RASHIE).

als kruipend gedierte, en als het gevogelte des hemels; want
8 het berouwt Mij, dat Ik ze gemaakt heb. Noach echter vond gunst in de oogen des Eeuwigen.

9 Deze zijn de nakomelingen van Noach: — Noach was een rechtvaardig, volkomen [deugdzaam] man onder zijne tijdge-
10 nooten; naar God richtte Noach zijnen levenswandel. En Noach
11 bracht drie zonen voort: Shem, Cham en Jépheth. De aarde was toen verdorven vóór Gods aangezicht; en de aarde was
12 met daden van geweld vervuld. En God zag de aarde, dat zij verdorven was, want alle vleesch had zijnen levenswandel
13 op aarde verdorven. — Toen zeide God tot Noach: „het einde van alle vleesch is vóór Mij gekomen, want de aarde is door hen vol daden van geweld; daarom zal Ik hen verderven met
14 de aarde. Maak u eene arke van Gofer-hout, deel de arke in hokken af, en bestrijk haar van binnen en van buiten met pek.
15 En zoo is het, dat gij haar maken zult: drie honderd ellen zij de lengte der arke, vijftig ellen hare breedte, en dertig ellen
16 hare hoogte. Eene verlichting zult gij aan de arke maken, en deze [de arke] van boven tot op één el doen afnemen; den ingang der arke zult gij aan hare zijde plaatsen; met onderste, tweede en derde [verdiepingen] zult gij haar
17 maken. En Ik, zie! Ik zal den zondvloed, [bestaande in] water op de aarde brengen, om alle vleesch, waarin

---

9. Wat in vers 7 en 8 in eenige algemeene bewoordingen is medegedeeld, wordt hier in bijzonderheden ontwikkeld, vgl. I,27 en II.

איש צדיק תמים, een *rechtvaardig*, zich naar Gods wil richtend, en *volkomen* Godgewijd man; v. a. *een volkomen rechtvaardig man*; Ibn 'Ezra: *rechtvaardig* in zijn handelen, *volkomen*, consequent in zijn denken.

בדרתיו, letterl. *onder zijne geslachten*, = de leden van zijn geslacht, d. i. het geslacht, waaronder hij leefde. Ibn 'Ezra: *onder de geslachten*, die zijne tijdgenooten waren, daar bij Noachs dood Abraham reeds 58 jaren telde.

11. **הארץ**, *de aarde* = de bewoners der aarde. — **לפני האלהים**, *vóór Gods aangezicht*, d. w. z. naar Gods oordeel; zoodat zij Gods ingrijpen noodzakelijk maakte, evenzoo vs. 13 לפני; anderen: letterlijk = in het openbaar; n. a. *tegenover God*, in tegenstelling met חמס, dat de wanverhouding tusschen de menschen onderling aanduidt.

12. **כל בשר**, *alle vleesch*, d. w. z. de menschheid, vgl. Jes. 66,23; zie Nachmanides.

13. **מפניהם**, *door hen*, het meerv. bij בשר, dat collectief is. את הארץ, *met de aarde*, v. a. *van de aarde*, vgl. Ex. 9,29.

14. **תבה**, een *arke*, een kist, geen *schip*; zij was van onder vlak, en liep naar boven spits toe. Van roeiriemen en zeilen wordt daarom ge-

ח עַד־דֶּמֶשׁ וְעַד־עֽוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם : וְנֹחַ
מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָֹה : פ

ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים
י הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ : וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־
יא יֶפֶת : וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס :
יב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־
יג דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ : ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־
בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם
יד אֶת־הָאָרֶץ : עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה
טו וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר : וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים
טז אַמָּה קוֹמָתָהּ : צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה
יז וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ : וַאֲנִי
הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ

---

zwegen; de arke behoefde slechts te drijven. — קנים, in *nesten* verdeeld, voor de verschillende diersoorten. — כפר, aardpek, asphalt; זפת is uit planten bereid pek.

15. Zij had dus een grondvlak van 15000 vierkante ellen en een kubiekinhoud van 450000 kub. ellen. 1 אמה, eig. de benedenarm, van den elleboog tot op het einde van den middelvinger, verdeeld in 6 טפחים, handbreedten, van 4 אצבעות, duimen, houdt ± 57 cM.

16. **צֹהַר**, eene *verlichting*, door een luik of venster, eene open ruimte om licht in te laten, die 8,6 חלון genoemd wordt. — תכלנה, het vr. aanhangsel bewijst, dat het op תבה ziet; de arke liep naar boven spits toe, zoodat het bovenvlak slechts één el breed was. Anderen meenen, dat deze woorden op צהר slaan, wat dan tegen den regel hier vrouwelijk zou zijn, en vertalen: *en ter breedte van een el zult gij haar geheel*, d. i. over de geheele lengte en breedte rondomloopend, *maken aan de bovenzijde.*

17. **מבול** van נבל, verwelken, waarvan: **נְבָלָה**, aas, bet. *ondergang*; v. a. van בלל, *verwarren*. המבול מים, *den zondvloed, bestaande in water*, volgens Ibn 'Ezra = המבול מבול מים, vgl. Jos. 3,17 ארון הברית = הארון ארון הברית.

levensadem is, van onder den hemel te verderven; alles, wat op
18 aarde is, zal omkomen. Doch met u richt Ik Mijn verbond op;
en gij zult in de arke komen, gij en uwe zonen en uwe vrouw
19 en de vrouwen uwer zonen met u. En van al het levende, van
alle vleesch, zult gij twee van elk in de arke brengen, om
met u in het leven te behouden; een mannelijk en een vrouwelijk
20 zullen zij zijn. Van het gevogelte naar zijne soort, en van het
vee naar zijne soort; van al het op den aardbodem kruipend
gedierte naar zijne soort; twee van elk zullen tot u komen, om
21 ze in het leven te behouden. En gij, neem voor u van alle
spijze, die gegeten wordt, en breng ze [in de arke] bij u,
22 opdat het u en hun tot voedsel zij". En Noach deed het;
7 gelijk al, wat God hem geboden had, zoo deed hij.
1 Toen zeide de Eeuwige tot Noach: „ga gij en geheel uw
huisgezin in de arke, want u heb ik rechtvaardig vóór Mijn
2 aangezicht bevonden onder dit geslacht. Van al het reine vee
zult gij u nemen van ieder zeven, een mannetje en zijn wijfje;
en van het vee, dat niet rein is, twee, een mannetje en zijn
3 wijfje. Ook van het gevogelte des hemels telkens zeven, man-
nelijk en vrouwelijk; om ze tot zaad in het leven te behouden
4 op de gansche aarde. Want over nog zeven dagen zal Ik doen
regenen op de aarde, veertig dagen en veertig nachten; en Ik
zal verdelgen al het bestaande, dat Ik gemaakt heb, van de
5 oppervlakte des aardbodems". En Noach deed gelijk al, wat de
6 Eeuwige hem geboden had. Noach nu was zes honderd jaren
7 oud, toen de zondvloed kwam in water op de aarde. Toen
ging Noach en zijne zonen en zijne vrouw en de vrouwen
zijner zonen met hem in de arke, wegens het water van den
8 zondvloed. Van het reine vee en van het vee, dat niet rein is, en
9 van het gevogelte en al, wat op den aardbodem kruipt; Kwamen
twee aan twee tot Noach in de arke, een mannelijk en een vrou-
10 welijk, zooals God Noach geboden had. En het was na verloop
van de zeven dagen, dat het water van den zondvloed kwam op

בארץ, *op de aarde,* in engeren zin = *op het drooge,* Gen. 7,22.

18. ברית, van ברה, doorsnijden, waarschijnlijk wegens het bij het sluiten van een verbond in stukken snijden van dieren, zie Gen. 15,10; v. d. ook de uitdrukking כרת ברית, (snijden) voor het sluiten van een verbond; הקים ברית beteekent niet alleen het sluiten, maar ook het bevestigen van een verbond; het vervullen der daarbij gestelde voorwaarden. Van God gebezigd is ברית de door God gegeven belofte voor de toekomst, hier: die, dat Noach zal worden gered. — אתה ובנך ואשתך ונשי בנך. Mannen en vrouwen vormen hier twee afzonderlijke groepen, evenzoo 7,7 en 13. Daarentegen 8,16 wordt van: *Noach en zijne vrouw en zijne zonen met hunne vrouwen* gesproken. Dit bevestigt de meening onzer Wijzen, dat echtelijke samenleving tijdens den zondvloed verboden zou geweest zijn. Gen. 8,18 worden zij naar hunne historische beteekenis opgesomd.

יז רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ
יט אִתָּךְ׃ וּמִכָּל־הֶחָי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה
כ לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ׃ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ
כא לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ
כב וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים
ז א כֵּן עָשָׂה׃ * וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה
ב כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה׃ מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה
תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא
ג טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ׃ גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה
ד שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ כִּי לְיָמִים
עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃
ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׃ וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
ו וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ׃ וַיָּבֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו
ח אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃ מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־
ט הָאֲדָמָה׃ שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר
י צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ׃ וַיְהִי לִשְׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־

---

21. **לאכלה**. Er wordt door sommigen een verschil gemaakt tusschen: לאכל en לאכלה. Wat slechts bij eene bijzondere gelegenheid wordt gegeten, is לאכל; wat voor gedurig, lang aanhoudend gebruik dient, is gegeven לאכלה.

Hoofdstuk VII. 2. **הטהורה**. Zie onze aanteekening op Gen. 1,10 ולמועדים. — שבעה שבעה, *zeven van ieder*, eig. *telkens zeven*; drie paren en een stuk, dat later geofferd werd; v. a. van ieder *zeven paar*.

3. Hier is alleen van de reine vogels sprake; de bedoeling is, dat ook van het gevogelte van de reine soorten zeven, van de onreine twee stuks genomen moeten worden. (Rashie en Ibn 'Ezra).

9. **שנים שנים**, *twee aan twee*, telkens bij twee stuks — באו, *kwamen* van zelve, evenals bij Adam, Gen. 2,19.

11 de aarde. In het zes honderdste jaar van Noach's leven, in
de tweede maand, op den zeventienden dag dier maand, — op
dien dag braken alle wellen der groote watermassa los, en
12 de sluizen des hemels openden zich. En er was een stort-
13 regen op de aarde, veertig dagen en veertig nachten. Op dezen
zelfden dag ging Noach, benevens Shem, Cham en Jépheth,
de zonen van Noach, en de vrouw van Noach en de drie
14 vrouwen zijner zonen met hen in de arke. Zij en al het wild
gedierte naar zijne soort, en al het vee naar zijne soort, en al
het kruipend gedierte, dat op de aarde kruipt, naar zijne soort,
en al het vliegende naar zijne soort: alle vogelen, al wat
15 vleugels heeft. Zij kwamen tot Noach in de arke, twee aan
16 twee, van alle vleesch, waarin levensadem is. En zij, die
kwamen, waren in mannelijke en vrouwelijke exemplaren van
alle vleesch gekomen, gelijk God hem bevolen had; en de
17 Eeuwige sloot [de arke] achter hem. — En de zondvloed was
veertig dagen op de aarde, en het water vermeerderde, en hief
18 de arke op, zoodat zij hoog boven de aarde stond. Toen het
water in kracht toenam en vermeerderde op de aarde, dreef
19 de arke voort over de oppervlakte van het water. Het water
had namelijk ten zeerste in kracht toegenomen op de aarde,
zoodat alle hooge bergen bedekt werden, die onder den gan-
20 schen hemel zijn. [Nog] vijftien ellen hooger was het water
21 gestegen, nadat de bergen bedekt waren. Toen kwam om alle
vleesch, dat zich op de aarde beweegt: onder het gevogelte en
onder het vee en onder het wild en onder al het wemelende, dat
22 op de aarde wemelt, en het geheele menschdom. Alles, in welks
neus de adem van den levensgeest was, van al wat op het
23 drooge was, stierf. En [de zondvloed] verdelgde al het bestaande,
dat op de oppervlakte des aardbodems was, van mensch tot vee,

---

11. בחדש השני, *in de tweede maand,* volgens R. Eli'ezer: Marcheshwan, volgens R. Josua: Ijar. — מעינות תהום רבה, de bronnen, waaruit als het ware de op aarde aanwezige groote watermassa (in zeeën, rivieren enz.) wordt gevoed. — ארבות השמים, een beeldspraak, alsof het hemelwater door sluizen of luiken wordt tegengehouden, bij wier geopend worden het water uit den hemel blijft neerstroomen.

12. De stortregen duurde niet langer dan veertig dagen; daarna bleef het water, waarschijnlijk door onderaardschen toevoer, stijgen, totdat het na 150 dagen zijn hoogsten stand had bereikt (vs. 24).

13. בעצם היום הזה, *op dezen zelfden dag,* den in vs. 11 genoemden 17den der 2de maand.

14. כל צפור כל כנף, nadere uitwerking van: כל העוף, *al het vliegende,* zoowel *alle vogels,* als alle andere *gevleugelde dieren,* zooals sprinkhanen. (RASHIE en nieuweren).

16. בעדו, *achter hem,* hem beschermend.

17. Zoolang het water nog niet zeer hoog was gestegen, lag de arke stil, maar rees natuurlijk met den waterstand.

יא הָאָרֶץ׃ בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה
יב וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם נִפְתָּחוּ׃ וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם
יג וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי־
יד נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה׃ הֵמָּה וְכָל־
חַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
טו לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ
אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים׃
טז וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים
ויסגר יז וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ׃ * וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ
יח וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ׃ וַיִּגְבְּרוּ
יט הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וְהַמַּיִם
גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־
כ תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם׃ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם
כא וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים׃ וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר ׀ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם׃
כב כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ׃
כג וַיִּמַּח אֶת־כָּל־הַיְקוּם ׀ אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה

---

18 en 19. Toen het water in kracht toenam, zoodat de bergen bedekt waren (vs. 19), begon de arke voort te drijven; vroeger drijvende, ware zij door de kracht van den stroom tegen bergen en rotsen te pletter geslagen. — גברו, meer dan volmaakt verleden tijd; vs. 19 is nadere uitwerking van vers 18.

20. מלמעלה, boven de in het vorige vers genoemde bergen, wat door ויכסו ההרים duidelijk wordt gemaakt.

23. וימח. Daar de מ geen דגש heeft, wordt het woord reeds door de oude commentatoren als מקל opgevat, niet als נפעל voor וַיִּמָּחֶה; als onderwerp moet men er מבול of מים bijdenken. — ויגוע — מתו — וימח — ויגע, beteekent: pijnloos sterven door het ontvlieden van den levensgeest (Ibn 'Ezra); מות sterven, op welke wijze ook; מחה verdelgen, zoodat elk spoor van het lichamelijk bestaan wordt uitgewischt.

tot kruipend gedierte en tot gevogelte des hemels, zoodat zij
van de aarde verdelgd werden; alléén Noach bleef over, en
24 wat bij hem was in de arke. En het water nam in hoogte
toe boven de aarde, gedurende honderd en vijftig dagen.
8 1 Nu dacht God aan Noach en aan al het wild en aan al het
vee, dat met hem in de arke was; en God deed een wind
2 gaan over de aarde, toen werd het water rustig. De wellen
der watermassa en de sluizen des hemels sloten zich; en de
3 stortregen van den hemel werd tegengehouden. Vervolgens
liep het water terug van de aarde, al meer terugloopend; en
4 het water verminderde na verloop van 150 dagen. De arke
rustte in de zevende maand, op den zeventienden dag der
5 maand, op het gebergte Ararat. En het water nam meer en
meer af, tot de tiende maand; in de tiende [maand], op den
eerste der maand, werden de toppen der bergen zichtbaar.
6 En het was na verloop van veertig dagen, dat Noach opende
7 het venster der arke, dat hij gemaakt had. En hij zond de
raaf uit; deze ging gedurig naar buiten en weder terug, totdat
8 het water opgedroogd was van boven de aarde. Toen zond
hij de duif van zich uit, om te zien, of het water gevallen was
9 van de oppervlakte des aardbodems. Maar de duif vond geene
rustplaats voor de palm van haren voet, en keerde tot hem in
de arke terug; want er was [nog] water op de oppervlakte
der geheele aarde; hij strekte dus zijne hand uit, en nam haar,
10 en bracht haar tot zich in de arke. Hij wachtte hierop zeven
11 andere dagen af; en zond wederom de duif uit de arke. De
duif kwam tot hem tegen den avondtijd terug, en zie: een olijf-
blad, afgeplukt, in haren bek! Toen wist Noach, dat het water
12 gevallen was van boven de aarde. Nu wachtte hij nog
zeven andere dagen af en zond de duif uit; maar zij keerde
13 niet weder tot hem terug. Het was in het zes honderd
en eerste jaar [van Noach] in de eerste [maand], op den
eerste der maand, dat het water opgedroogd was van
boven de aarde; toen nam Noach de bedekking der arke af,

HOOFDSTUK VIII. 3. הלוך ושוב, *al meer teruggaande.* — מקצה חמשים ומאת יום. Na afloop van de 7,24 genoemde 150 dagen, begon het water te verminderen.

5. Eerst 74 dagen later werden de bergtoppen zichtbaar, op den 1ste der tiende maand, toen het water al meer afnam (הלוך וחסור); daarna nam het water zoozeer af, dat nog slechts een dunne laag boven de aardoppervlakte stond (קלון, vers 11); vervolgens droogde het water in (ויבשו, vs. 13), d. w. z. er stond geen water meer boven de oppervlakte, maar slijk en plassen maakten den bodem nog onbewoonbaar; eindelijk יבשה הארץ (vs. 14) was de aarde weder tot יבשה, volkomen droogen, vasten bodem geworden.

7. העורב, den raaf, die, zoo hij slechts een rustplaats vindt, de nabijheid van den mensch niet zoekt, en wiens rusteloos heen en weer vliegen (יצוא ושוב) dus ten duidelijkste aantoonde, dat nog geen droog plekje op

עַד־חָמֵשׁ וְעַד־עֹוף הַשָּׁמַיִם וַיִּשְׁבְּרוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ
יד וַאֲשֶׁר אִתֹּו בַּתֵּבָה : וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת
ח א יֹום : וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר אִתֹּו בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם :
ב וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהֹום וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם :
ג וַיָּשֹׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשֹׁוב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה
ד חֲמִשִּׁים וּמְאַת יֹום : וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־
ה עָשָׂר יֹום לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט : וְהַמַּיִם הָיוֹ הָלוֹךְ וְחָסֹור
עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים :
ו וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יֹום וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלֹּון הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה :
ז וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשֹׁוב עַד־יִבְשֹׁת הַמַּיִם מֵעַל
ח הָאָרֶץ : וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיֹּונָה מֵאִתֹּו לִרְאֹות הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי
ט הָאֲדָמָה : וְלֹא־מָצְאָה הַיֹּונָה מָנֹוחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־
הַתֵּבָה כִּי מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדֹו וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ
י אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה : וַיָּחֶל עֹוד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח
יא אֶת־הַיֹּונָה מִן־הַתֵּבָה : וַתָּבֹא אֵלָיו הַיֹּונָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה
עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ :
יב וַיָּחֶל עֹוד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיֹּונָה וְלֹא־יָסְפָה
יג שׁוּב־אֵלָיו עֹוד : וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאֹות שָׁנָה בָּרִאשֹׁון בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה הַתֵּבָה

---

aarde te vinden was. Hij vloog heen en weer עד יבשת, totdat het water ook maar eenigszins begon op te drogen. (יבשת, zelfst. nw. met de beteekenis van onbepaalde wijs, evenals in יכלת, Num. 14,16) Toen de raaf wegbleef en niet meer af en aan vloog, wist Noach dus, dat hij een plekje gevonden had en zond nu (vers 8) de duif, מאתו, *van zich* weg; zij zou, door niet terug te keeren, aantoonen, dat de aarde ter bewoning geschikt begon te worden.

11. **לעת ערב**. Zij was dus nu reeds den geheelen dag uitgebleven; bovendien had zij een olijfblad, טרף, *versch afgeplukt*, in den mond; niet een blad, dat op het water dreef, maar van een boom afgerukt, en *daardoor* bemerkte Noach enz.

en zag, en zie: de oppervlakte des aardbodems was opgedroogd.
14 En in de tweede maand, op den zeven en twintigsten dag der
15 maand, was de aarde geheel droog. — Toen sprak God tot Noach,
16 zeggende: „Ga uit de arke, gij en uwe vrouw, en uwe zonen en
17 de vrouwen uwer zonen met u. Al het gedierte, dat bij u is, van alle vleesch onder het gevogelte en onder het vee en onder al het kruipend gedierte, dat op de aarde kruipt, doe met u uitgaan; dat zij zich voortplanten op de aarde, vruchtbaar zijn en zich
18 vermeerderen op de aarde." Toen ging Noach naar buiten, en zijne zonen, en zijne vrouw en de vrouwen zijner zonen
19 met hem. Al het gedierte, al het kruipende en al het gevogelte, alles, wat op de aarde kruipt, — naar hunne geslachten
20 gingen zij uit de arke. Nu bouwde Noach een altaar ter eere des Eeuwigen, en nam van al het reine vee en van al het
21 reine gevogelte en bracht brandoffers op het altaar. Toen nu de Eeuwige rook den welgevalligen geur, zeide de Eeuwige in Zijn hart: „Ik zal den aardbodem niet weder vervloeken wegens den mensch, want het gevormde in 's menschen hart is slecht van zijn jongelingsleeftijd af; en Ik zal dus niet weder
22 al het levende doodelijk treffen, gelijk Ik gedaan heb. Voor het vervolg, gedurende al de dagen [van het bestaan] der aarde, zullen zaai- en oogsttijd, en koude en hitte, en zomer en winter, en dag en nacht niet ophouden."

9 1 Toen zegende God Noach en zijne zonen en zeide tot hen:

---

14. Volgens Rashie moeten de tijdsbepalingen van den zondvloed aldus worden vastgesteld: 17 Marcheshwan begin van den regen, die 40 dagen duurt, tot 28 Kislew, vervolgens blijft het water 150 dagen stijgen, van af 28 Kislew gerekend, dus tot den 1sten Siewan (3 dagen v. Kislew, telkens 29 van Tébeth, Adar en Iejar, telkens 30 van Shebat en Niesan, = 150 dagen), die in vs. 4 de *zevende* maand genoemd wordt, van Kislew gerekend. Van af 1 Siewan begint het water te vallen, zoodat 17 Siewan de arke vast raakt en op den eerste der *tiende* maand (Ab), van het begin van den zondvloed, Marcheshwan, gerekend, de toppen der bergen zichtbaar zijn. Daarna wacht Noach *veertig* dagen en zendt den raaf (vs. 6), *zeven* dagen daarna wordt de duif voor het eerst uitgezonden, (afgeleid uit עוד van vs. 10) en wederom verliepen met de beide volgende uitzendingen der duif 14 dagen; na deze 61 dagen is het water van de aarde verdwenen (vs. 13), d. i. van 1 Ab gerekend: 1 Tishrie; 1 maand en 27 dagen later is de aarde droog; de vloed heeft dus geduurd van den 17den der tweede, tot den 27sten der tweede maand, een maanjaar van 12 maanden, afwisselend van 29 en 30 dagen, + 11 dagen, = 365 dagen, d. i. één zonnejaar.

20. מזבח. Bij Kajin en Hébel's offers wordt nog geen altaar vermeld. מזבח van זבח, eig. *offerplaats*, eene opgehoogde plaats, waarop het offer wordt neergelegd. — מכל הבהמה, volgens Rashie en Ibn 'Ezra van *de tien* reine diersoorten en van *alle* reine vogels; anderen verklaren מכל hier: *van allerlei*, daar anders het offer te groot zoude zijn. (?!) — עולות, *opstijgingsoffers*, die geheel in damp opgaan, dus *brandoffers*. Hirsch meent,

יז וַיֵּרָא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה
טז וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ׃ * ס וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים
טו אֶל־נֹחַ לֵאמֹר׃ צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־
יז בָנֶיךָ אִתָּךְ׃ כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה
וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ הוֹצֵא אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ
יח וּפָרוּ וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו
יט אִתּוֹ׃ כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
כ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן־הַתֵּבָה׃ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקַּח מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת
כא בַּמִּזְבֵּחַ׃ וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא
אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע
כב מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃ עֹד
כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא
ט א יִשְׁבֹּתוּ׃ וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם

---

dat evenals de namen der andere offersoorten ook deze naam aan de beteekenis van het offer is ontleend, en vertaalt daarom: *verheffingsoffer*.

21. **ריח ניחח**, *geur ter rustverschaffing* (ניחח van נוח, die den toorn tot rust brengt), een overdrachtelijk van God gebruikte uitdrukking, daar in het oosten aangename geuren als een der heerlijkste genietingen worden beschouwd. — אל לבו, in zichzelve. — כי יצר לב האדם רע מנעוריו, de gedachte van 's menschen hart is van af zijn jongelingsleeftijd, d. i. bij de ontwikkeling der zinnelijkheid, slecht; vgl. 7,1. Niet 's menschen hart is van zijne geboorte af slecht, maar later, als de strijd der hartstochten begint, heeft hij steun noodig en verdient ontferming, indien hij struikelt. Aan eene erfzonde of iets dergelijks wordt hier niet gedacht. Hirsch verklaart: *„Ik zal de aarde niet meer vervloeken ter wille van den mensch, ook al zoude eens weder het gevormde in 's menschen hart reeds van zijne jeugd af slecht zijn."*

22. **זרע וקציר וקור וחום.** De geregelde afwisseling der jaargetijden was tijdens den zondvloed gestoord en zelfs het onderscheid van dag en nacht niet merkbaar. Volgens Rashie zijn hier de jaren in 6 tweemaandsche perioden verdeeld: זרע van 15 Tishrie tot 15 Kislew; חורף van 15 Kislew tot 15 Shebat; קור, van 15 Shebat tot 15 Niesan, vormen het winter-halfjaar; קציר, van 15 Niesan tot 15 Siewan; קיץ, van 15 Siewan tot 15 Ab en חום van 15 Ab tot 15 Tishrie, het zomer-halfjaar. Ibn 'Ezra meent, dat זרע וקציר het jaar in twee helften verdeelen, het zomer- en winter-halfjaar; terwijl in קור וחום וקיץ וחורף telkens twee van de vier jaargetijden tegenover elkander worden gesteld.

„Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u en vervult de aarde.
2 En de vrees voor u en de schrik voor u zal zijn op al het
gedierte des velds en op al het gevogelte des hemels, over al,
wat zich beweegt op den aardbodem en over alle visschen der
3 zee; in uwe hand zijn zij gegeven. Al het zich bewegende, dat
levend is, zij u tot spijs; gelijk het groene kruid heb Ik u
4 alles gegeven. Doch vleesch met zijn dierlijk leven, zijn bloed,
5 zult gij niet eten. Doch ook uw bloed, waarvan uw leven af-
hangt, zal Ik opeischen, uit de hand van elk levend wezen zal
Ik het opeischen; en uit de hand des menschen, uit de hand
van ieder, die zijn broeder is, zal Ik het leven des menschen
6 opeischen. Wie des menschen bloed vergiet, diens bloed zal
door menschen vergoten worden; want naar het evenbeeld
7 Gods heeft Hij den mensch gemaakt. Gij echter, weest vrucht-
baar en vermenigvuldigt u; plant u voort op de aarde en ver-
menigvuldigt u op haar."
8 En God zeide tot Noach en tot zijne zonen met hem, zeg-
9 gende: „Doch wat Mij aangaat, — zie, Ik breng Mijn verbond
10 tot stand met u en met uw kroost na u. En met elk bezield
wezen, dat met u is, aan gevogelte en aan vee en aan allerlei
wild der aarde met u; onder allen, die uit de arke gingen, al
11 het gedierte der aarde. Ik zal Mijn verbond met u tot stand
brengen, opdat niet weder uitgeroeid worde alle vleesch door
het water van den zondvloed; en opdat er niet weder een
12 zondvloed ontsta om de aarde te verderven." Nog zeide God:
„Dit is het teeken des verbonds, hetwelk Ik stel, tusschen Mij en u
en alle bezielde wezens, die met u zijn, tot in de geslachten der
13 eeuwigheid: Mijnen boog, Ik heb hem in de wolken geplaatst, die
14 zal zijn tot teeken des verbonds tusschen Mij en de aarde. Nu
zal het zijn: wanneer Ik wolken over de aarde zal doen samen-
trekken en de boog in de wolken zichtbaar zal worden, —
15 Dan zal Ik gedenken Mijn verbond, dat is tusschen Mij en u

---

HOOFDSTUK IX. 2. מוראכם, *uwe vrees*, d. w. z. de vrees voor u. — בכל = על כל, v. a. *onder al, wat* enz. *zijn er in uwe hand gegeven*; n. a. *zoowel — als — zijn in uwe hand gegeven.*

3. Hier wordt den mensch het eten van vleesch toegestaan, dadelijk gevolgd door een beperkende spijswet.

4. בשר בנפשו דמו, *vleesch, met zijn leven, zijn bloed, zult gij niet eten*, d. w. z. vleesch van een nog levend dier, waarin het bloed nog als levenskracht fungeert, אבר מן החי. Het meer algemeene נפשו wordt dan door דמו nader toegelicht.

5. דם נפשותיכם = דמכם לנפשותיכם, uw levensbloed; hoewel dus het dooden van dieren voor menschelijk gebruik geoorloofd is, is het vergieten van menschenbloed verboden. — אדרש = zal Ik wreken. — מיד כל חיה אדרשנו, ook het dier, dat een mensch gedood heeft, wordt door God daarvoor gestraft. Voor Israël vindt dit denkbeeld zijne uitwerking in de wet van

ז פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃ וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת
הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי
ח הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ׃ כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה
ט כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל׃ אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא
י תֹאכֵלוּ׃ וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה
אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם׃
יא שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־
יב הָאָדָם׃ וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ * ס וַיֹּאמֶר
יג אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר׃ וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־
יד בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם׃ וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר
אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה
טו לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־
בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃
טז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין
יז כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ אֶת־קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן
יח וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ
יט וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃ וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם

שור תנסקל, Ex. 21,28. — מיד איש אחיו, niet: ביד, *door de hand van ieders broeder*, als zoude hier aan een soort bloedwraak gedacht zijn, maar: דרש מיד = Ik zal het wreken *op ieder mensch*, die een mensch gedood zal hebben, *daar hij immers diens broeder is.*

6. Hier wordt in beginsel het denkbeeld van rechtspraak aangegeven. — באדם דמו ישפך, diens bloed zal, onder zekere voorwaarden (עדים והתראה) door den menschelijken, anders door den Goddelijken Rechter vergoten worden.

9. **ואני.** Tegenover de den mensch zooeven opgelegde verplichtingen, beloof Ik Mijnerzijds Mijn verbond gestand te doen.

10. **ואת כל נפש חיה.** Het verbond met de dieren bestaat in de aan Noach omtrent hen gegeven belofte. — לכל חית הארץ, *al het gedierte*; voor het gebruik van den ל vgl. Ex. 27,3: לכל כליו.

13. **את קשתי נתתי.** *Mijn boog heb Ik in de wolken geplaatst*, d. w. z. hij wordt juist aan den hemel zichtbaar; desniettemin kan ook vroeger de regenboog wel bij tijden zichtbaar zijn geweest, van nu af zou hij echter als bondsteeken dienen.

en alle bezielde wezens onder alle vleesch; en het water zal niet meer tot een zondvloed worden om alle vleesch te ver-
16 derven. Als de boog dan in de wolken zijn zal, dan zal Ik hem aanzien om te gedenken het eeuwig verbond tusschen God en alle bezielde wezens onder alle vleesch, dat op aarde is."
17 Zoo zeide God tot Noach: „Dit is het teeken des verbonds, dat Ik tot stand breng, tusschen Mij en alle vleesch, dat op aarde is."
18 De zonen van Noach, die uit de arke gingen, waren Shem,
19 Cham en Jépheth; en Cham was de vader van Kena'an. Deze drie waren de zonen van Noach; en van dezen uit verspreidde
20 zich de geheele [bevolking der] aarde. Noach, een landman,
21 begon eenen wijngaard te planten. Hij dronk van den wijn
22 en werd dronken en ontblootte zich in zijne tent. Toen Cham, de vader van Kana'an, de schaamdeelen zijns vaders zag, be-
23 richtte hij het zijnen beiden broeders daar buiten. Toen nam Shem en Jépheth het bovenkleed en legden het op hun beider schouders en gingen achterwaarts en bedekten de schaamdeelen huns vaders; doch hunne aangezichten waren achterwaarts [gekeerd], zoodat zij de schaamdeelen huns vaders niet zagen.
24 Toen Noach ontwaakte uit zijnen wijn[-roes] en gewaar werd,
25 wat zijn jongste zoon hem gedaan had, — zeide hij: „Vervloekt zij Kena'an! een slaaf der slaven zij hij voor zijn broeders!"

---

18. De namen van Noach's zonen, reeds 5,32 en 6,10 genoemd, worden hier als inleiding tot nieuwe gebeurtenissen herhaald. Zeer dikwijls worden reeds bekende feiten aan het begin eener nieuwe episode nog even in de herinnering teruggeroepen. — יחם הוא אבי כנען. Evenals in vs. 22 wordt hier Cham's zoon Kena'an genoemd om diens vervloeking in vs. 25 in te leiden en begrijpelijk te maken. Anderen zien hier in Kena'an den volksnaam: Cham is de stamvader der Kena'anietische volkeren, die Israël zou bestrijden en te gronde richten.

19. **כל הארץ**, evenals 41,57 e. a. p. = de bevolking der aarde.

20. **ויחל נח איש האדמה ויטע** = ויחל לנטע, *hij begon te planten*. *Landbouwer* was Kajin ook reeds, Noach was dus niet de eerste. (איש האדמה, een landman, vgl. איש שדה). Men vertale daarom niet: *Noach begon een landbouwer te zijn*, zooals sommigen met beroep op I Sam. 3,2: ועיניו החלו כהות, *en zijne oogen begonnen zwak* [te worden], willen verdedigen. Rashie: *de heer der aarde*, vgl. Roeth 1,3, איש נעמי.

21. Hij kende de uitwerking van den wijn nog niet; er wordt hier Noach volstrekt geen verwijt gemaakt, als zoude zijn drinken zondig geweest zijn; integendeel: ויתגל בתוך אהלה, *hij ontblootte zich in zijne tent*, toen hij zijnen toestand bemerkte, trok hij zich binnen zijne woning terug.

22. In plaats vol schaamtegevoel zich af te wenden, zoo al niet zijns vaders schaamte te bedekken, zoekt hij zijne broeders op om hen op het schouwspel te wijzen.

23. **אחרנית**, *achterwaarts*, d. w. z. achteruit loopend. — שמלה, het bovenkleed, dat ook wel als bedekking gebruikt werd, vgl. Ex. 22,26.

24. **מיינו**, *uit zijnen wijnroes*. — בנו הקטן, *zijn jongste zoon*. De afwijkende volgorde waarin Noach's zonen genoemd worden, maakt het zeer moeilijk de orde hunner geboorte met zekerheid te bepalen. In den regel wordt

וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת
טז כָּל־בָּשָׂר׃ וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם
בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃
יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין
פ כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ *
יח וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וְיֶפֶת וְחָם הוּא אֲבִי
יט כְנָעַן׃ שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל־הָאָרֶץ׃ וַיָּחֶל
כא נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם׃ וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל
כב בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃ וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֶּד
כג לִשְׁנֵי־אֶחָיו בַּחוּץ׃ וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם
שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית
כד וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃ וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
כה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטֹן׃ וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו׃

---

aangenomen, dat Jépheth de oudste, Cham de jongste was. Het eerste wordt opgemaakt uit 10,21 (zie de aant. aldaar), het laatste uit onze plaats. Dat niettemin 5,32; 6,10; 9,18; 10,1 de volgorde: Shem, Cham, Jépheth is, wordt eenvoudig verklaard, doordien zij naar hunne beteekenis voor Israël zijn opgenoemd. In Noach's woorden (vs. 25 vv.) wordt eerst Shem gezegend, als de eigenlijke aanleiding tot beider vereenigde daad, wat sommigen hier in het enkelvoud van ויקץ (vs. 23) willen aangeduid zien. Uit de gewone orde: Shem, Cham en Jépheth en uit de omstandigheid, dat bij de opsomming der nakomelingen in hoofdst. 10 Cham onmiddellijk na Jépheth genoemd wordt, bewijzen sommigen, dat Cham de middelste in leeftijd was en dus hier zou moeten vertaald worden: *zijn jongere zoon*, d. i. jonger dan Shem, maar ouder dan Jépheth, zoodat de volgorde der geboorte zou zijn: Shem, Cham, Jépheth, terwijl 10,21 zou moeten vertaald worden: *de oudste broeder van Jépheth*. Houdt men echter in het oog, dat die volkenregisters in hoofdzaak het oog hebben op de Semietische volksstammen en, gelijk zoo vaak, van het verder afliggende tot het meer belangwekkende wordt overgegaan, dan is het duidelijk, dat Jépheth, waarmede Israël niets te maken had, het eerst, Shem daarentegen, Israëls stamvader, het laatst moest worden behandeld. Men kan dus zonder bezwaar volhouden, dat Jépheth de oudste, Cham de jongste van Noach's zonen was. (Dat niet de oudste van Noach's zonen stamvader van Israël werd, kan waarlijk niet bevreemden. Sheth, Izak, Jakob en Mozes waren evenmin de oudste zonen hunner ouders.)

25. Kena'an, volgens Nachmanides toen nog Cham's eenige zoon, wordt hier gevloekt, niet Cham, die immers 9,1 reeds door God gezegend is. עבד עבדים (evenals Num. 3,32 נשיא נשיאי), een onder slaven zelfs vernederde en verachte slaaf.

26 Verder zeide hij: „Geloofd zij de Eeuwige, de God van Shem! —
27 en Kena'an zij hun tot slaaf! God breide Jépheth uit en wone
in de tenten van Shem; — en Kena'an zij hun tot slaaf." —
28 Noach leefde, na den zondvloed, drie honderd en vijftig jaar.
29 En al de dagen van Noach waren negen honderd en vijftig
jaar; toen stierf hij.

10 1 En deze zijn de nakomelingen van Noach's zonen, Shem,
Cham en Jépheth: er werden hun kinderen geboren na den
2 zondvloed. De zonen van Jépheth: Gomer en Magog en Ma-
3 dai en Jawan en Thoebal en Méshech en Thieras. En de
4 zonen van Gomer: Aschkenaz en Riefath en Thogarma. En
de zonen van Jawan: Eliesha en Tharshiesh, Kittiem en Do-
5 daniem. Uit dezen hebben zich de bevolkingen der eilanden
gesplitst in hunne landen, ieder naar hare taal; naar hunne
6 geslachten, in hunne volkeren. En de zonen van Cham: Koesh
7 en Mitsrajim en Poet en Kena'an. En de zonen van Koesh:
Seba en Chawiela en Sabtha en Ra'ma en Sabthecha; en de
8 zonen van Ra'ma: Sheba en Dedan. En Koesh bracht Nimrod
9 voort; deze begon een machtige op aarde te zijn. Hij was
machtig in het jagen vóór den Eeuwige; daarom wordt gezegd:
10 „gelijk Nimrod, machtig in het jagen vóór den Eeuwige." De
grondslag van zijn rijk was Babel en Érech en Akkad en
11 Chalné in het land Shin'ar. Uit dit land trok hij naar Asshoer
12 en bouwde Ninewé en Rechoboth-'Ier en Kélach. En Résen,
13 tusschen Ninewé en Kélach, dat is de groote stad. En Mitsrajim
bracht voort: de Loediem en de 'Anamiem en de Lehabiem
14 en de Naphthoechiem. En de Pathroesiem en de Kasloechiem,
uit welke de Pelishthiem voortkwamen, en de Kaphthoriem.
15 En Kana'an bracht voort: Tsiedon, zijn eerstgeborene, en
16 Cheth. En den Jeboesiet en den Emoriet en den Girgashiet.

---

26. לָמוֹ, *voor hen*, nl. Shem's nakomelingen, daarom het meervoud למו = להם.

27. יֶפֶת — לִיפַת, eene woordspeling. Volgens sommigen ziet deze voorspelling van *uitbreiding* op het groote gebied, door Jépheth's nakomelingen bewoond; v. a. op de algemeene beschaving, waarvan zij vooral de dragers en verbreiders waren. — וישכן באהלי שם en God *zal wonen in Shem's tenten*, niet: Jépheth, daar dan òf Jépheth's zegen grooter zou zijn dan die van Shem (zoo nl. Jépheth als veroveraar Shem's tenten bewoont), òf (Jépheth als onderworpen in Shem's tenten wonend) hem hier een ongunstige toekomst zoude voorspeld zijn. — De woorden ויהי כנען עבד למו worden, als waren zij refrein en grondmotief, telkens herhaald. Hier doelt het meervoud למו op de nakomelingen van Shem en Jépheth.

HOOFDSTUK X. 5. מֵאֵלֶּה. *Uit deze* tot nu genoemden. — איי הגוים, *de bevolkingen der eilanden*, letterl. de eilanden der volkeren, d. i. de bevolkte eilanden. אִי, *eiland*, v. d. *kust*; het is niet onwaarschijnlijk, dat hier het geheele werelddeel Europa en de westkust van Azië bedoeld wordt.

8. גִּבֹּר *een machtige*, als jager en heerscher; met hem begon (הוא היה,

כו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ : יַפְתְּ
כז אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ : וַיְחִי־
כח נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה : וַיִּהְיוּ כָּל־
ימֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת : פ

י א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וָיֶפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר
ב הַמַּבּוּל : בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבַל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס :
ג וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתֹגַרְמָה : וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
ה כִּתִּים וְרֹדָנִים : מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ
ו לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם : וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן :
ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה
ח שְׁבָא וּדְדָן : וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ :
ט הוּא־הָיָה גִּבֹּר־צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד
י לִפְנֵי יְהוָה : וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה
יא בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר : מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֵה
יב וְאֶת־רְחֹבֹת עִיר וְאֶת־כָּלַח : וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח
יג הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה : וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים
יד וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים : וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר
טו יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים : ס וּכְנַעַן יָלַד אֶת־
טז צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת : וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי :

---

vgl. 4,20 en 4,26) een nieuw tijdperk: heerschers treden op, die door moed, energie en door het voeren van een schrikbewind hunne omgeving aan zich weten te onderwerpen.

11. **יצא אשור**, *trok hij*, Nimrod, *uit naar Asshoer*, welks bewoners door hem werden onderworpen; אשור = **אַשּׁוּרָה** of לאשור. Anderen vertalen: *uit dit land trok Asshoer uit*, zoodat deze oorspronkelijk de vlakte van Shin'ar zou bewoond hebben en door Nimrod daaruit zou verdreven zijn. Daar Asshoer echter tot de Semietische stammen behoort, zoude men de berichten omtrent hem eerst bij vs. 22 verwachten. Bovendien wordt *Nimrod*, niet *Asshoer*, hier als stedenbouwer en rijkenstichter genoemd.

12. **הוא העיר הגדולה**, het staat niet vast op welke der drie hier genoemde steden dit praedicaat doelt; Talmoed Joma 10*a* laat het, met het oog op Jona 3,3 op Ninewé slaan.

18 17 En den Chiwwiet en den 'Arkiet en den Siniet. En den Ar-
wadiet en den Tsemariet en den Chamathiet; en daarna hebben
19 de geslachten van den Kena'aniet zich verspreid. En het grond-
gebied van den Kena'aniet was van Tsiedon af in de richting
naar Gerar tot 'Azza, [van daar] in de richting naar Sedom en
20 'Amora en Adma en Tsebojiem tot Lésha'. Dezen zijn de
zonen van Cham, naar hunne geslachten, naar hunne talen, in
21 hunne landen, in hunne volkeren. — Aan Shem, — ook hem
werden kinderen geboren; [hij is] de vader van alle zonen
22 van 'Eber, de broeder van Jépheth, den oudste. De zonen van
Shem: 'Élam en Asshoer en Arpachshad en Loed en Aram.
23 En de zonen van Aram: 'Oets en Choel en Gésher en Mash.
24 En Arpachshad bracht Shélach voort en Shélach bracht 'Eber
25 voort. En aan 'Eber werden twee zonen geboren; de naam
des eenen was Péleg, — want in zijne dagen ontstond ver-
deeldheid op aarde, — en de naam van zijn broeder was Joktan.
26 En Joktan bracht voort Almodad en Shéleph en Chatsarma-
28 27 weth en Jérach. En Hadoram en Oezal en Dikla. En 'Obal
29 en Abiemaël en Sheba. En Ophier en Chawiela en Jobab;
30 deze allen zijn de zonen van Joktan. En hunne woonplaats
was van Mésha in de richting naar Sephar tot het gebergte
31 in het oosten. Dezen zijn de zonen van Shem, naar hunne
geslachten, naar hunne talen, in hunne landen, naar hunne
32 volkeren. Dezen zijn de geslachten der zonen van Noach,
naar hunne afstammingen, in hunne volkeren; en uit dezen
hebben de volkeren op de aarde zich gesplitst na den zondvloed.
11 1 De geheele aarde was toen een van taal en van eenerlei
2 woordenschat. Nu was het: toen zij uit het oosten wegtrokken,

---

19. **באכה**, eig.: *totdat gij komt.*

21. **ולשם ילד גם הוא··· אבי וכו'**. Vóór אבי is eenmaal היא uitgevallen, gelijk dikwijls voorkomt. Vertaal: *Aan Shem, ook hem werden* [*kinderen*] *geboren, hij is de vader van* enz. — אחי יפת הגדול, [hij is] *de broeder van Jépheth, den oudste*; de toonteekens verbinden het bijv. nw. beslist met יפת en niet met אחי; — anderen: *den oudsten broeder van Jépheth*, doch volgens 11,10 was Shem bij de geboorte van Arpachshad honderd jaren oud; als oudste zoon zou hij in het 500ste jaar van Noach's leven geboren zijn en dus bij de geboorte van zijn zoon twee jaren ná den zondvloed niet honderd, maar 102 jaar oud zijn. Wanneer 5,32 gezegd wordt dat Noach, 500 jaren oud geworden, drie zonen voortbracht, dan zegt dit nog niet, dat die nu ook allen in hetzelfde jaar geboren zijn, maar alleen dat, nadat de vader 500 jaren had geleefd, hem achtereenvolgens drie zonen geboren werden. In dit vers ligt dus hoegenaamd geene onnauwkeurigheid. De pas geopperde moeilijkheid tegen de onderstelling, dat Shem de oudste van Noach's zonen zou geweest zijn, laat zich dus niet oplossen door de bewering, dat die opgave van honderdjarigen leeftijd van Shem (11,10) niet nauwkeurig zoude zijn. Vgl. verder de aanteekening 9,24.

24. **עבר**. Van zijn naam wordt de volksnaam: עברים, Hebreërs afgeleid;

ח וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי׃ וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי
ט וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי׃ וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי
מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עַזָּה בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה
י וּצְבֹיִם* עַד־לָשַׁע׃ אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם
כא בְּגוֹיֵהֶם׃ ס וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת
כב הַגָּדוֹל׃ בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וְאָרָם׃ וּבְנֵי
כג אָרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ׃ וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח
כד יָלַד אֶת־עֵבֶר׃ וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי
כה בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃ וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד
כו וְאֶת־שָׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח׃ וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל
כח וְאֶת־דִּקְלָה׃ וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃ וְאֶת־אוֹפִר
ל וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃ וַיְהִי מוֹשָׁבָם
לא מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃ אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לב לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם׃ אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם
בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל׃ * פ
יא א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אַחַת וּדְבָרִים אֲחָדִים׃ ב וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם

---

v. a. hangt die naam samen met: עבר הנהר, *overzijde van den stroom*, omdat Abraham van gene zijde van den Euphraat naar Palaestina kwam.

25. **נפלגה**, *kwam verdeeldheid op aarde*, hoogstwaarschijnlijk doelende op de spraakverwarring na den torenbouw van Babel. Die tijd heet bij onze Wijzen: **דור הפלגה**.

Hoofdstuk XI. 1. **שפה אחת ודברים אחדים.** Tot den tijd van Péleg, waarover 10,25 is gesproken. Wanneer niettemin reeds in hoofdstuk 10 van splitsing der volkeren, **ללשונתם**, *naar hunne talen* gesproken wordt, dan ziet dat op verschillende dialecten van ééne en dezelfde taal; de *taal* was dezelfde, de *tongval* op verschillende plaatsen uiteenloopend. Of wel, op de feiten vooruitloopend, wordt in hoofdstuk 10 reeds bij voorbaat iets medegedeeld, wat eigenlijk eerst later wezenlijk tot stand kwam. — שפה אחת ודברים אחדים, v. s. ziet שפה op den grammatischen bouw der taal (woordvorming en woordschikking), דברים op den lexicalen woordenschat.

2. **מקדם**. *Uit het oosten*, d. w. z. uit een oostelijk van Palaestina gelegen land, en wel: uit het verre oosten; v. anderen: *oostwaarts*. — נסע, *wegtrekken* naar een beter oord; niet: door oorlogen gedwongen.

vonden zij eene vlakte in het land Shin'ar, en zetten zich
3 daar neder. Toen zeiden zij de een tot den ander: „Komaan, laat ons tichels maken en ze tot iets gebrands branden!" en de tichel diende hun in plaats van steen en het leem in plaats
4 van kalk. En zij zeiden: „Komaan! laat ons eene stad voor ons bouwen en eenen toren, welks top tot den hemel reikt; zoo zullen wij ons eenen naam maken; opdat wij niet ver-
5 strooid worden over de oppervlakte der geheele aarde." Toen daalde de Eeuwige neder, om te zien de stad en den toren,
6 die de menschenkinderen gebouwd hadden. En de Eeuwige zeide: „Zie, één volk is het, en ééne taal hebben zij allen; en dit is het, wat zij als begin hunner daden verrichten; en nu zoude hun niets onbereikbaar zijn van alles, wat zij zullen
7 denken te volbrengen. Welaan, laat ons nederdalen, en aldaar hunne taal verwarren, zoodat de een de taal des anderen niet
8 verstaat." Zoo verstrooide hen de Eeuwige van daar over de oppervlakte der geheele aarde; en hielden zij op, de stad te
9 bouwen. Daarom noemde men haren naam: Babel; want aldaar heeft de Eeuwige de taal der geheele aarde verward, en van daar heeft hen de Eeuwige verstrooid over de oppervlakte der geheele aarde.

10 Deze zijn de nakomelingen van Shem: Shem was honderd jaren oud, toen hij Arpachshad voortbracht, twee jaren na den
11 zondvloed. Shem leefde, nadat hij Arpachshad voortgebracht had, vijfhonderd jaren; en hij bracht zonen en dochters voort. —
12 Arpachshad leefde vijf en dertig jaren, toen bracht hij Shélach
13 voort. En Arpachshad leefde, nadat hij Shélach voortgebracht had, vier honderd en drie jaren; en bracht zonen en dochters
14 voort. — Shélach leefde dertig jaren, toen bracht hij 'Eber
15 voort. En Shélach leefde, nadat hij 'Eber voortgebracht had, vier honderd en drie jaren; en bracht zonen en dochters voort. —
16 'Eber leefde vier en dertig jaren, toen bracht hij Péleg voort.
17 En 'Eber leefde, nadat hij Péleg voortgebracht had, vier hon-

---

3. ונשרפה לשרפה, zij brandden het tot een tegel gevormd leem in een oven tot *baksteen*. — חמר, volgens de meeste schrijvers: *asphalt*.

4. וראשו בשמים, d. w. z. buitengewoon hoog; vgl. Deut. 1,28.

5. בני האדם, die nietige menschenkinderen. Indien God Zijne aandacht schenkt aan de handelingen van aardsche wezens, wordt van Hem dikwijls gezegd, dat Hij *afdaalt*. Zoo ook, indien een gesprek geëindigd is, dat *God Zich verheft*; zie Gen. 17,22 e. a. p.

6. וזה החלם לעשות, *en dit is hun beginnen te doen*, d. w. z. dit is het, wat zij als eerste daad tot stand willen brengen. — יזמו = יָזַמּוּ, de עתיד van den קל van זמם, *uitdenken*.

ג וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן
ד וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר: וַיֹּאמְרוּ הָבָה | נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל
וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:
ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:
ו וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת
ז וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת: הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה
ח שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׂפַת רֵעֵהוּ: וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם
ט מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ
בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: * פ

יא אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשָׁד
יא שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל: וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד
יב חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס וְאַרְפַּכְשַׁד חַי
יג חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׁלַח: וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
יד בָּנִים וּבָנוֹת: ס וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר:
טו וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת
טז שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים
יז שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג: וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים

---

7. ונבלה = וְנָבְלָה, de עתיד van den קל van בלל, *vermengen*; v. a. עבר van den קל van נבל, *dan zal hunne taal verwelken*. — אשר = *zoodat*.

8. *Zoo*, als gevolg van de spraakverwarring, *verstrooide de Eeuwige hen*.

9. בבל. Volgens Ibn 'Ezra gelijk: בָּא בָל, *verwarring is gekomen*; anderen = בַּב בַּל, *poort van Bel* of בַּב אֵל, *poort Gods*; de woorden van ons vers brengen echter den naam beslist in verband met בלל, *vermengen*, beter daarom: verkorting van בַּלְבַּל, eene herhaling der voornaamste stamletters, die dan eenigszins verzwakt wordt; zoo ook טופטפות = טפטפות.

derd en dertig jaren; en bracht zonen en dochters voort. —
19 18 Péleg leefde dertig jaren, toen bracht hij Re'oe voort. En
Péleg leefde, nadat hij Re'oe voortgebracht had, twee honderd
20 en negen jaren; en bracht zonen en dochters voort. — Re'oe
21 leefde twee en dertig jaren, toen bracht hij Seroeg voort. En
Re'oe leefde, nadat hij Seroeg voortgebracht had, twee honderd
22 en zeven jaren; en bracht zonen en dochters voort. — Seroeg
23 leefde dertig jaren, toen bracht hij Nachor voort. En Seroeg
leefde, nadat hij Nachor voortgebracht had, twee honderd jaren;
24 en bracht zonen en dochters voort. — Nachor leefde negen en
25 twintig jaren, toen bracht hij Térach voort. En Nachor leefde,
nadat hij Térach voortgebracht had, honderd en negentien
26 jaren; en bracht zonen en dochters voort. — Térach leefde
zeventig jaren, toen bracht hij voort Abram, Nachor en Haran.
27 Deze zijn de nakomelingen van Térach: Térach bracht voort
28 Abram, Nachor en Haran; en Haran bracht Lot voort. Haran
stierf voor het aangezicht zijns vaders Térach in het land zijner
29 geboorte, in Oer Kasdim. Abram en Nachor namen zich vrou-
wen; de naam van Abrams vrouw was Sarai, en de naam van
Nachors vrouw Milka, dochter van Haran, vader van Milka en
30 vader van Jiska. En Sarai was onvruchtbaar, zij had geen
31 kind. En Térach nam Abram, zijnen zoon, en Lot, Harans
zoon, zijnen kleinzoon, alsook Sarai, zijne schoondochter, de
vrouw van zijnen zoon Abram; en zij gingen met hen weg
uit Oer-Kasdim, om te gaan naar het land Kena'an; en zij
32 kwamen tot Charan en vestigden zich daar. En de levens-
dagen van Térach waren twee honderd en vijf jaren; en Térach
stierf in Charan.

---

27. תולדת, hier tegelijk: *nakomelingen* en: *geschiedenis*. De zonen van Térach zijn vs. 26 genoemd en worden, ter inleiding der volgende bijzonderheden, nog eens herhaald.

28. על פני, *vóór het aangezicht*, d. w. z. bij diens leven, zoodat hij het moest aanzien.

31. ויצאו אתם. *Zij*, Térach en Abram, de ouderen en sterkeren, namen Lot en Sarai, de jongeren en zwakkeren, *met zich* mede; Lot en Sarai

יז שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־פֶלֶג
יח שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃ וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ
כ תֵּשַׁע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי רְעוּ
כא שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃ וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
כב אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי
כג שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃ וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי
כד הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי
כה נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃ וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־תָּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
כו וּבָנוֹת׃ ס וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר
כז וְאֶת־הָרָן׃ וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־
כח נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃ וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶּרַח
כט אָבִיו בְּאֶרֶץ מְוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃ * וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם
נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן
ל אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃ וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃
לא וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת שָׂרַי
כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
לב אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ
שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃ פ

---

gingen met hen weg. Anderen verklaren אתם: *met elkander*; nog anderen denken aan huisgenooten, slaven enz., die hier wel niet genoemd zijn, maar toch als onderwerp van ויצאו gedacht moeten worden.

32. Daar Térach bij Abrams geboorte 70 jaren telde en Abram op 75jarigen leeftijd van Charan vertrok, leefde Térach ná Abrams vertrek nog 60 jaar. Zooals meermalen voorkomt, wordt dus eerst Térach's levensgeschiedenis afgesloten en in hoofdstuk 12 de geschiedenis van Abram begonnen met een tijdstip, dat veel vroeger dan het einde van hoofdstuk 11 valt.

12 1 De Eeuwige had namelijk tot Abram gezegd: „Ga heen uit
uw land, uit uwe geboorteplaats, en uit uws vaders huis, naar
2 het land, dat Ik u aantoonen zal. Ik zal u tot een groot volk
maken, u zegenen, en uwen naam groot maken; en word tot
3 zegen. Ik zal zegenen, die u zegenen; en die u vloekt, zal Ik
vloeken; en met u zullen al de geslachten des aardbodems
4 zich zegenen." Abram ging weg, zooals de Eeuwige tot hem
gesproken had, en Lot ging met hem; Abram nu was vijf en
5 zeventig jaren oud, toen hij vertrok uit Charan. Abram nam
Sarai, zijne vrouw, en Lot, zijns broeders zoon, benevens al
hunne have, welke zij verkregen, en de zielen, welke zij te
Charan verworven hadden; en zij gingen heen, om naar het
land Kena'an te gaan, en kwamen [inderdaad] in het land
6 Kena'an. Abram trok het land door, tot aan de plaats van
Shechem, tot aan het bosch Moré; en de Kena'aniet was toen
7 in het land. En de Eeuwige verscheen Abram, en zeide: „uw
kroost zal Ik dit land geven!" Toen bouwde hij daar een al-
8 taar ter eere des Eeuwigen, die hem verschenen was. Hij
brak van daar op naar het gebergte, ten oosten van Beth-El,
en hij sloeg zijne tent op; [zijnde] Beth El ten westen en 'Ai
ten oosten; en hij bouwde daar een altaar ter eere van den
9 Eeuwige, en riep den naam des Eeuwigen aan. Vervolgens
reisde Abram gedurig verder naar het zuiden.

Hoofdstuk XII. 1. **לך לך.** Een derde nv. bij הלך, zooals in Ex. 18,27: וילך לו, *hij ging zijns weegs*, Hoogl. 2,11 e. a. p. — Het is twijfelachtig, of deze Godsspraak tot Abram gericht werd, toen hij reeds in Charan was (dus ná het 11,31 verhaalde) (Rashie); of wel dat het verhaal nog vroeger teruggaat en deze woorden tot hem gericht werden vóór zijn vertrek uit Oer-Kasdiem (Ibn 'Ezra, Kimchi). Vóór de laatste opvatting spreekt, dat Abram hier wordt bevolen, מולדתו *zijn geboorteplaats* te verlaten, waaronder, naar 11,31, niet Charan te verstaan zoude zijn. Bovendien wordt 15,7 gezegd, dat God Abram uit Oer-Kasdiem heeft uitgevoerd. — Vóór de eerste meening pleit daarentegen, dat 12,4 Abram's leeftijd wordt opgegeven bij zijn vertrek uit Charan, terwijl immers op de reis van Oer-Kasdiem naar Charan Térach en zijne familie Abram vergezelden en hij dus eerst van daaruit zijn vaderlijk huis verliet. Verder wijst men op plaatsen als 24,4 en 7 waar Abram ארם נהרים, Mesopotamië (d. i.: Charan) als geboorteplaats ארצי ומולדתי aangeeft en niet: אור כשדים, d. i. Babylonië. Térach's verblijf in Oer-Kasdiem zou dan slechts tijdelijk zijn geweest; de eigenlijke woonplaats der familie was van oudsher: Mesopotamië (vgl. Jos. 24,2), terwijl Abram in Oer-Kasdiem zoude geboren zijn. Om die reden vertalen anderen מארצך ומימולדתך als één begrip: *vaderland*, in wijderen zin: niet juist het geboorteland, maar de plek, waar thans het ouderlijk huis gevestigd is, de woonplaats der familie. Zoo ook אל ארצי ואל מולדתי (24,4 en 7), waar zonder twijfel Charan bedoeld wordt. — מארצך ומיולדתך וביבית אבך. De opeenhooping van nadere bepalingen dient om duidelijker op den voorgrond te doen treden, hoe groot het offer was, dat van Abram geëischt werd; evenzoo 22,2.

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית
ב אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל
ג וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃ וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ
ד וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃ וַיֵּלֶךְ אַבְרָם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים
ה וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃ וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ
אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃
ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי
ז אָז בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ
ח הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק
מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי
ט מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיִּסַּע אַבְרָם
הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ פ

---

2. **והיה ברכה.** De gebiedende wijs als voorspelling, evenals פרו ורבו, Gen. 1,28; ומת בוהי, Deut. 32,50, wat natuurlijk beteekent: *dan zult gij sterven*. Zoo ook hier: *gij zult tot zegen zijn*, d. w. z. men zal u als gezegend erkennen, vgl. vs. 3. Anderen: *gij zult gezegend worden* door God.

3. **מברכיך — ומקללך.** Sommigen zien in den meervoudsvorm van מברכיך tegenover het enkelv. מקללך eene aanwijzing, dat zij, die Abram vervloeken, steeds gering in aantal zullen zijn; velen daarentegen hem zullen zegenen. — ונברכו בך. *Met u zullen zich zegenen*, d. w. z. zij zullen zich zelve toewenschen te worden als gij (Rashie). De נפעל heeft hier wederkeerige beteekenis, zooals uit parallelplaatsen, waar de התפעל gebruikt wordt (22,18 en 26,4), blijkt.

5. **הנפש**, *slaven*, vgl. Lev. 22,11; Ez. 27,13. Midrash en Onkelos: de personen, die zij tot erkenning van den éénigen God hadden gebracht. — עשו = קנו, vgl. Gen. 31,1; Deut. 8,17.

6. **עד מקום שכם**, *tot de plaats van Shechem*, d. w. z. tot de plaats, waar *thans* (bij het te boek stellen van den Pentateuch op het einde van Mozes' leven) Shechem ligt. De stad zelve bestond ten tijde van Abram nog niet. — אלוני = אלון, collectief, *terebynthenbosch*. — או, *toen r e e d s* waren de Kena'anieten in het land, die Israël geroepen was, op grond van de toezegging in het volgende vers, te verdrijven.

8. **בית אל**, het later door Jakob zoo genoemde Loez. — ויקרא בשם ה', v. a. evenals Gen. 4,26: *hij verkondigde den naam des Eeuwigen*.

10 Er ontstond hongersnood in het land; toen daalde Abram af
naar Egypte (Mitsrajim) om zich daar op te houden; want de
11 hongersnood was zwaar in het land. En het was: toen hij
bijna in Egypte aangekomen was, zeide hij tot Sarai zijne
vrouw: „Zie toch! ik weet, dat gij eene vrouw zijt, schoon van
12 aanzien. Nu zal het zijn: als u de Egyptenaren zien zullen,
en zeggen: „deze is zijne vrouw", dan zullen zij mij dooden,
13 en u in het leven laten. Zeg toch, dat gij mijne zuster zijt;
opdat het mij wel ga om uwentwil, en mijne ziel uwentwege
14 in het leven blijve." — En het was: toen Abram nu in Egypte
kwam, zagen de Egyptenaren de vrouw, dat zij zeer schoon
15 was. Ook zagen haar de vorsten van Phar'o, en prezen haar
bij Phar'o; zoodat de vrouw in Phar'os huis genomen werd.
16 Aan Abram echter deed hij goeds om harentwil; en hij verkreeg
kleinvee en runderen en ezels en slaven en slavinnen en ezelinnen
17 en kameelen. Maar de Eeuwige bezocht Phar'o en zijn huis
18 met zware plagen, wegens Sarai, de vrouw van Abram. Phar'o
ontbood Abram, en zeide: „Wat hebt gij mij daar gedaan?
waarom hebt gij mij niet medegedeeld, dat zij uwe vrouw is?
19 Waarom hebt gij gezegd: „zij is mijne zuster", zoodat ik haar
mij tot vrouw genomen heb? en nu, ziedaar uwe vrouw, neem
20 haar, en ga heen!" Phar'o gelastte [eenige] lieden omtrent
hem; en zij deden hem uitgeleide en zijne vrouw en al, wat
hem toebehoorde.

13 1 Zoo trok Abram op van Egypte, hij en zijne vrouw en al het
2 zijne, en Lot met hem, naar het zuiden. Abram was zeer rijk
3 aan kudden, aan zilver en aan goud. En hij ging naar zijne tochten,
van het zuiden tot Beth-El, tot de plaats, waar zijne tent in den
4 beginne geweest was, tusschen Beth-El en tusschen 'Ai; Tot
de plaats van het altaar, dat hij in het eerst aldaar gemaakt
5 had; en Abram riep daar den naam des Eeuwigen aan. Ook
Lot, die met Abram ging, had kleinvee en runderen en tenten.

---

10. **וירד.** Uit het bergland Palaestina *daalt men af* naar het Nijldal: Egypte; v. a. ירד omdat hij in zuidelijke richting gaat. In den Talmoed blijkt, dat elk vertrek uit Palaestina ירד, elke reis daarheen עלה genoemd wordt. — **לגור**, niet om zich daar te *vestigen*, maar om daar *tijdelijk* te verwijlen.

11. **כאשר הקריב לבוא.** הקריב heeft hier de beteekenis van een bijwoord: *toen hij bijna gekomen was.*

18. Phar'o heeft, nadat de ziekte hem getroffen had, in Sarai's aanwezigheid in zijn paleis de oorzaak meenen te zien. Hij ondervraagt Sarai en komt tot de ontdekking, dat zij Abram's vrouw is; dit alles laat zich uit ons vers gemakkelijk aanvullen.

20. **ויצו — אנשים.** *Phar'o gaf mannen het bevel,* hem te begeleiden; de uitvoering wordt medegedeeld, waaruit de inhoud van het bevel van zelve volgt.

י וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד
יא הָרָעָב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר
אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ׃
יב וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי
יג וְאֹתָךְ יְחַיּוּ׃ אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַּעֲבוּרֵךְ
ס יד וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃ * וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה וַיִּרְאוּ
טו הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד׃ וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי
פַּרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה׃
טז וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים
יז וּשְׁפָחֹת וַאֲתֹנֹת וּגְמַלִּים׃ וַיְנַגַּע יְהוָה׀ אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים
יח וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם
וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא׃
יט לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה
כ אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ׃ וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־

יג א אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ׃ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה׃ וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה
ב וְלוֹט אֲשֶׁר־לוֹ וְאֹהָלִים׃ וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם
ג בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב׃ וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם
ד אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי׃ אֶל־מְקוֹם
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם
ס ה יְהוָה׃ * וְגַם־לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים׃

HOOFDSTUK XIII. 1. **הנגבה**, d. i. naar het zuidelijk deel van Palaestina, niet: van Egypte uit in zuidelijke richting.

2. **כבד**, eig. *zwaar*-beladen.

3. **למסעיו**, *naar zijne tochten*, d. i. van rustplaats tot rustplaats; Rashie: *naar zijne* vroegere *dagreizen*.

4. **בראשונה**, bij zijne eerste aanwezigheid daar ter plaatse (12,8); het was het tweede door Abram gebouwde altaar. — ויקרא שם אברם. De herhaling van het onderwerp אברם wijst er op, dat ויקרא enz. eene nieuwe hoofdzin is en niet voortzetting van den betrekkelijken bijzin; men vertale daarom niet: *en waar Abram aangeroepen had*, maar: *en Abram riep daar den naam des Eeuwigen aan.*

6 Maar het land droeg hen niet, om samen te wonen; want
hunne have was veel, en zij konden niet te zamen wonen.
7 Hierdoor ontstond twist tusschen de herders van Abrams kud-
den en de herders van Lots kudden; en de Kena'aniet en
8 de Perizziet woonden toen in het land. Toen zeide Abram
tot Lot: „Laat toch geen twist zijn tusschen mij en u, tusschen
mijne herders en uwe herders; daar wij immers toch bloed-
9 verwanten zijn. Is niet het geheele land vóór u? Scheid toch
van mij; zoo gij naar de linker-, dan zal ik ter rechterzijde
gaan en zoo gij naar de rechterzijde gaat, zal ik links gaan."
10 Lot hief zijne oogen op, en zag de geheele vlakte der Jordaan,
dat zij door en door waterrijk was; (eer de Eeuwige Sedom
en 'Amora verwoest had, was zij gelijk de tuin des Eeuwi-
11 gen, als het land Egypte, in de richting naar Tso'ar). Toen
koos Lot zich de geheele vlakte der Jordaan, en Lot
12 toog oostwaarts; zoo scheidden zij van elkander. Abram
woonde in het land Kena'an; en Lot woonde in de steden der
13 vlakte en sloeg zijne tenten op tot bij Sedom. — En de
mannen van Sedom waren zeer slecht en zondig tegen den
14 Eeuwige. — En de Eeuwige zeide tot Abram, nadat Lot van
hem gescheiden was: „Hef toch uwe oogen op, en zie van de
plaats, waar gij zijt, noordwaarts, zuidwaarts, oostwaarts en
15 westwaarts. Want het geheele land, dat gij ziet, zal Ik u
16 geven en uw kroost tot in eeuwigheid. Ik zal uw kroost doen
worden als het stof der aarde; zoodat, als iemand het stof der
aarde zal kunnen tellen, ook uw kroost geteld zal worden.
17 Maak u op! trek het land door, in zijne lengte en in zijne
18 breedte; want u zal Ik het geven." Abram sloeg nu zijne
tenten op, kwam en zette zich neder in het bosch van Mamré,
dat bij Chebron is; en hij bouwde daar een altaar ter eere
des Eeuwigen.

14 1 Het was in de dagen van Amraphel, koning van Shin'ar, Arjoch,
koning van Ellasar, Kedorla'omer, koning van 'Elam en Thid'al,
2 koning van Gojim; dat zij oorlog voerden met Béra', koning

---

6. רכושם, niet alleen levenlooze have, maar ook en hier hoofdzakelijk: *vee*. Het land gaf niet genoeg weide voor de talrijke kudden van beiden.

7. ויהי ריב. *Er ontstond twist*, daar ieder van beide partijen meende, dat de ander hem zijn weideplaats ontroofde. — והכנעני וגו׳. Dit wordt hier bijgevoegd, om aan te toonen, dat de ruimte nog meer beperkt werd, doordien de nomadenstam der Perizzieten zich te dier tijde juist in Kena'an vestigde.

8. אח, *broeder*, broederszoon, bloedverwant.

9. מעלי, *weg van bij mij*; vgl. Ex. 10,28. — השמאל — הימין, *naar rechts, naar links*, vul aan: אם תפרד הימין, zoo gij van mij scheidt in de richting naar rechts, dan enz.

10. כאכה צער, d. i. naar het zuiden toe, nadere bepaling van het vruchtbare deel van het Jordaandal.

ו וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא
יא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו : וַיְהִי־רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין
יב רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ : וַיֹּאמֶר
אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין
יג רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ : הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד
נָא מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה וְאִם־הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה : וַיִּשָּׂא־
יד לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי
שַׁחֵת יְהוָה אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה
טו צֹעַר : וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֵת כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם
טז וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו : אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב
בְּעָרֵי הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־סְדֹם : וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים
יז לַיהוָה מְאֹד : וַיהוָה אָמַר אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ
שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה
יח וָקֵדְמָה וְיָמָּה : כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה
יט וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם : וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם־
כ יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה : קוּם
כא הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה : וַיֶּאֱהַל אַבְרָם
וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה : * פ

יד א וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָסָר כְּדָרְלָעֹמֶר
ב מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם : עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־בֶּרַע מֶלֶךְ

---

11. **מקדם**, *oostwaarts*, nl. van Bethel uit.

12. **בערי הככר**, afwisselend *in de* verschillende *steden* van het Jordaandal, nu eens hier, dan weer daar, en had tenten in de geheele streek tot Sedom. Sa'adja: *hij sloeg zijn tent op*, van stad tot stad voortgaande, totdat hij *naar Sedom* kwam.

14. **ויאמר ה' אל וה'**, niet: wat men, daar het hier volgende ook chronologisch aan het voorafgaande aansluit, zou verwachten. Het hier volgende is tegenstelling tegen vs. 11. Lot koos het Jordaandal, God daarentegen koos als het ware voor Abram het geheele land Kena'an (vgl. Ps. 47,5).

van Sedom, en met Birsha', koning van 'Amora, Shinäb, koning van Adma, en Sheméber, koning van Tsebojim, en den
3 koning van Béla', dat is Tso'ar. Deze allen trokken vereenigd
4 naar het dal Siddiem, dat [thans] is de Zoutzee. Twaalf jaar hadden zij Kedorla'omer gediend, doch in het dertiende jaar
5 waren zij oproerig geworden. En in het veertiende jaar kwam Kedorla'omer en de koningen, die met hem waren, en sloegen de Rephäiem in 'Ashtheroth-Karnajim, en de Zoeziem in Ham,
6 en de Emiem in Shawé-Kirjathajim. En den Choriet op hun
7 gebergte Sé'ier, tot El-Paran, hetwelk aan de woestijn ligt. Toen keerden zij terug, en kwamen naar 'En-Mishpat, dat is Kadésh, en sloegen het geheele veld van den 'Amalekiet, en ook den
8 Emoriet, die in Chatsatson-Thamar woont. Nu trok uit de koning van Sedom en de koning van 'Amora en de koning van Adma en de koning van Tsebojim en de koning van Béla', dat is Tso'ar; en zij stelden zich tegen hen in slagorde, in
9 het dal Siddiem; [Namelijk] tegen Kedorla'omer, koning van 'Elam, en Thid'al, koning van Gojim, en Amraphel, koning van Shin'ar, en Arjoch, koning van Ellasar, vier koningen tegen
10 vijf. Het dal Siddiem nu was vol leemputten; toen nu de koning van Sedom en van 'Amora vluchtten, vielen zij daarin;
11 en de overigen vluchtten naar het gebergte. Genen namen al de have van Sedom en 'Amora, ook al hun mondvoorraad, en
12 gingen heen. Ook namen zij Lot en zijne have, (den broederszoon van Abram,) en gingen heen. Hij woonde toen na-
13 melijk te Sedom. Nu kwam een vluchteling en verhaalde het aan Abram, den Hebreër; deze woonde toen in de bosschen van Mamré, den Emoriet, broeder van Eshkol en broeder van 'Anér, en deze waren bondgenooten van Abram.
14 Toen nu Abram hoorde, dat zijn bloedverwant gevangen was, liet hij zijne geoefenden uittrekken, de in zijn huis geborenen, drie honderd en achttien [mannen], en hij jaagde [de vijanden]
15 na tot Dan. En verdeelde zich tegen hen in den nacht, hij en zijne knechten, en hij sloeg ze en vervolgde ze tot Choba toe,
16 hetwelk ter linkerzijde van Damések ligt. Hij bracht al de

---

HOOFDSTUK XIV. 3. כל אלה, nl. de in vs. 2 genoemde vasallen.

4. Geeft de reden op van den in vs. 2 genoemden strijd. — עבדו, waren zij schatplichtig. — ושלש עשרה = ובשלש עשרה, *in het dertiende jaar*, מרדו, weigerden zij den cijns te betalen.

10. מלך סדם ועמרה = מלך כדום ומלך עמרה; de koning van Sedom werd er uit gered, zie vs. 17; v. a. staat מלך כדום ועמרה hier in den zin van: *des konings troepen*; zoodat והנשארים op de drie overige bondgenooten en hunne legers zoude slaan.

13. הפליט, v. a. *de vluchteling en*, het ontkomen deel van het leger; collectief. — העברי, hij, die מעבר הנהר, van de overzijde van den Eufraat gekomen is. — והם בעלי ברית אברם, dient ter verklaring van hun deelneming aan den strijd.

סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀ מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר
ג מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא־צֹעַר׃ כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־עֵמֶק
ד הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח׃ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר
ה וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ׃ וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְדָרְלָעֹמֶר
וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־
ו הַזּוּזִים בְּהָם וְאֶת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃ וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם
ז שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃ וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין
מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי
ח הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃ וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ
אַדְמָה וּמֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא־צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם
ט מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃ אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ
גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אַלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים
י אֶת־הַחֲמִשָּׁה׃ וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בְּאֵרֹת בֶּאֱרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מֶלֶךְ־
יא סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הָרָה נָסוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־
יב כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת־כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃ וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט
יג וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן־אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃ וַיָּבֹא
הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי
יד אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָם
כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר
טו וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן׃ וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם ׀ לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו
טז וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק׃ וַיָּשֶׁב אֶת

---

14. **וירק את חניכיו**, letterl. *hij ledigde* zijn huis van *zijne geoefenden*, zooals אריק חרבי, *ik zal* mijne schede *ledigen* van *mijn zwaard*, door het uit de schede te trekken; de zin is dus hier: *hij deed zijne geoefenden uittrekken*; v. a. hij deed hen het zwaard trekken. — **חניכיו**, *de door hem geoefenden*, ingewijden, en wel alleen: **ילידי ביתו**, *in zijn huis geboren* slaven, niet van elders gekochten.

15. **ויחלק**, *hij verdeelde zijn troep* en tastte den vijand op verschillende punten aan. — **משמאל לדמשק**, *links van Damések*; d. i. voor hem, die met het gelaat naar het oosten staat, ten noorden van Damések.

have terug, en ook Lot, zijnen bloedverwant, en zijne have
17 bracht hij terug, en ook de vrouwen en het volk. Toen ging
de koning van Sedom hem te gemoet, nadat hij teruggekeerd
was van het verslaan van Kedorla'omer en de koningen, die
met hem waren, — naar het dal Shawé, dat is het Koningsdal.
18 Malki-Tsédek, koning van Shalem, liet brood en wijn naar
buiten brengen; deze was een priester van God, den Aller-
19 hoogste. Hij zegende hem en zeide: „Gezegend zij Abram
door God, den Allerhoogste, den Eigenaar van hemel en aarde.
20 En geloofd zij God, de Allerhoogste, die uwe vijanden in uwe
hand geleverd heeft"; en [Abram] gaf hem het tiende van alles.
21 Toen zeide de koning van Sedom tot Abram: „Geef mij de
22 personen, en de have neem voor u!" Doch Abram zeide tot
den koning van Sedom: „Ik heb mijne hand opgeheven tot
den Eeuwige, God, den Allerhoogste, den Eigenaar van hemel
23 en aarde, — Als ik van draad tot schoenriem, als ik van alles
wat het uwe is, iets nemen zal; opdat gij niet zult kunnen
24 zeggen: „ik heb Abram rijk gemaakt." Verre van mij! slechts
wat de jongelingen verteerd hebben, en het deel der mannen,
die met mij gegaan zijn, 'Anér, Eshkol en Mamré, dezen mogen
hun deel nemen."

15 1 Na deze gebeurtenissen was het woord des Eeuwigen tot
Abram in een gezicht, als volgt: „Vrees niet, Abram! Ik ben
2 u tot schild, uw loon is zeer groot." Toen zeide Abram:
„Mijn Heer, Eeuwige God! wat zoudt Gij mij geven, terwijl ik
kinderloos heen ga, en de erfgenaam van mijn huis is Eli'ezer van
3 Damések?" Voorts zeide Abram: „zie! mij hebt Gij geen kroost

---

18. **מלכי צדק**. Malkie-Tsédek (koning in rechtvaardigheid) schijnt de titel van den koning van Shalem (waarschijnlijk oude naam voor Jerusalem) geweest te zijn. — **הוציא לחם ויין**, als bewijs van dankbaarheid voor de verjaging der vreemde troepen. — **כהן**, *priester*, niet: *dienaar*, zooals blijkt uit den door Malkie Tsédek uitgesproken zegen en zijn aannemen van het tiende.

22. **הרימותי ידי**, *ik heb mijne hand opgeheven*, om te zweren.

23 **מחט ועד שרוך נעל**, *v a n een* waardeloozen *draad*, *t o t een* even waardeloozen *schoenriem* = zoowel — als, hier door het negatieve, dat in **אם** ligt: *noch — noch*. — **אם אקח**, ik heb gezworen, dat *als ik iets nemen zal* onheil mij moge treffen; vandaar dat de eed iets te *zullen* doen, meestal luidt: **אם לא**, d. w. z. ongeluk kome, zoo ik het niet doe; terwijl de eed: **אם**, de verzekering inhoudt, iets *niet* te zullen doen.

24. **בלעדי**, samengesteld uit **בַּל** = **בְּלִי**, *niet* en **עֲדֵי**, *tot, bij*; *niet tot mij* kome, d. i. verre van mij, dat nimmer.

Hoofdstuk XV. 1. **אחר**. Volgens Rashie beteekent **אחר**: *kort na*, **אחרי** *na verloop van geruimen tijd*. — **במחזה**, *een gezicht*, profetisch visioen, waarbij

כָּל־חֶרֶשׁ וְנֹסֵ֖ף אֶת־לוֹט אָחִ֑יו וּרְכֻשׁ֖וֹ הֵשִׁ֣יב וְגַ֔ם אֶת־הַנָּשִׁ֖ים
יז וְאֶת־הָעָֽם׃ וַיֵּצֵ֞א מֶֽלֶךְ־סְדֹ֤ם לִקְרָאתוֹ֙ אַֽחֲרֵ֣י שׁוּבֹ֔ו מֵהַכּ֖וֹת
אֶת־כְּדָרְלָעֹ֑מֶר וְאֶת־הַמְּלָכִ֣ים אֲשֶׁר־אִתּ֗וֹ אֶל־עֵ֛מֶק שָׁוֵ֥ה הִ֖וא
יח עֵ֥מֶק הַמֶּֽלֶךְ׃ וּמַלְכִּי־צֶ֣דֶק מֶֽלֶךְ־שָׁלֵ֗ם הוֹצִ֤יא לֶחֶם֙ וְיַ֔יִן וְה֥וּא
יט כֹהֵ֖ן לְאֵ֣ל עֶלְיֽוֹן׃ וַיְבָרְכֵ֖הוּ וַיֹּאמַ֑ר בָּר֤וּךְ אַבְרָם֙ לְאֵ֣ל עֶלְי֔וֹן
כ קֹנֵ֥ה שָׁמַ֖יִם וָאָֽרֶץ׃ וּבָר֖וּךְ אֵ֣ל עֶלְי֑וֹן אֲשֶׁר־מִגֵּ֥ן צָרֶ֖יךָ בְּיָדֶ֔ךָ
כא וַיִּתֶּן־לֹ֥ו מַעֲשֵׂ֖ר מִכֹּֽל׃ * וַיֹּ֤אמֶר מֶֽלֶךְ־סְדֹם֙ אֶל־אַבְרָ֔ם תֶּן־לִ֥י
כב הַנֶּ֖פֶשׁ וְהָרְכ�ush֙ קַח־לָֽךְ׃ וַיֹּ֥אמֶר אַבְרָ֖ם אֶל־מֶ֣לֶךְ סְדֹ֑ם הֲרִמֹ֙תִּי֙
כג יָדִ֣י אֶל־יְהוָ֔ה אֵ֖ל עֶלְי֣וֹן קֹנֵ֥ה שָׁמַ֖יִם וָאָֽרֶץ׃ אִם־מִחוּט֙ וְעַ֣ד
שְׂרֽוֹךְ־נַ֔עַל וְאִם־אֶקַּ֖ח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָ֑ךְ וְלֹ֣א תֹאמַ֔ר אֲנִ֥י הֶעֱשַׁ֖רְתִּי
כד אֶת־אַבְרָֽם׃ בִּלְעָדַ֗י רַ֚ק אֲשֶׁ֣ר אָכְל֣וּ הַנְּעָרִ֔ים וְחֵ֖לֶק הָאֲנָשִׁ֑ים

טו א אֲשֶׁ֥ר הָלְכ֖וּ אִתִּ֑י עָנֵ֣ר אֶשְׁכֹּ֔ל וּמַמְרֵ֖א הֵ֥ם יִקְח֖וּ חֶלְקָֽם׃ ס אַחַ֣ר
הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֔לֶּה הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֶל־אַבְרָ֣ם בַּמַּחֲזֶ֑ה לֵאמֹ֗ר
ב אַל־תִּירָ֣א אַבְרָ֔ם אָנֹכִ֖י מָגֵ֣ן לָ֑ךְ שְׂכָרְךָ֖ הַרְבֵּ֥ה מְאֹֽד׃ וַיֹּ֣אמֶר
אַבְרָ֗ם אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ מַה־תִּתֶּן־לִ֔י וְאָנֹכִ֖י הוֹלֵ֣ךְ עֲרִירִ֑י וּבֶן־מֶ֥שֶׁק
ג בֵּיתִ֖י הֽוּא דַּמֶּ֥שֶׂק אֱלִיעֶֽזֶר׃ וַיֹּ֣אמֶר אַבְרָ֗ם הֵ֚ן לִ֣י לֹ֣א נָתַ֔תָּה

---

de mensch in wakenden toestand ziet, wat God hem profetisch wil toonen; tegenover חלום, *een droomgezicht*, dat in den slaap den mensch getoond wordt. Nachmanides meent, dat מחזה een profetisch gezicht *bij dag*, חלום daarentegen *bij nacht* aanduidt. — אל תירא. *Vrees niet* voor de wraak der overwonnenen; anderen: wees niet bevreesd, dat de voorspellingen betreffende de toekomst van uw geslacht niet zullen verwezenlijkt worden, hoewel gij oud geworden zijt en nog niets is geschied om hunne vervulling waarschijnlijk te maken.

2. **הלך**, *heengaan*, d. i. sterven. — בן משק, *de erfgerechtigde*, van משק, *in beslag nemen*, vgl. Tsefanja 2,9: ממשק חרול, *door doornen in beslag genomen*; anderen: van שקק, verlangen, evenals מָכָם van כסס: *hij, die verlangend uitziet naar mijn huis*, om het te erven; het woord is klaarblijkelijk gekozen als allitteratie met דמשק. Rashie: van נשק, *verzorger*, bestuurder. — דמשק אליעזר, niet: אליעזר דמשקי wegens de klankovereenstemming met בן משק, vermoedelijk staat daarom ook de stedenaam vooraan. Anderen vertalen: *Eli'ezers Damascus*, d. w. z. zijne aldaar gevestigde familie; nog anderen: *is Damascus, Eli'ezer* namelijk, die van daar afkomstig is. Eli'ezer schijnt, volgens vs. 3 en Gen. 24,2 een huisslaaf te zijn, dien Abram, in geval hij kinderloos zou sterven, tot erfgenaam had aangewezen.

gegeven, dus zal mijn huisdienaar mijn erfgenaam zijn."
4 En zie, het woord des Eeuwigen was tot hem, zeggende:
„Niet deze zal u beërven; maar een, die uit uwe ingewan-
5 den zal voortkomen, die zal u beërven." Hij voerde hem
naar buiten en zeide: „Zie toch naar den hemel en tel de
sterren, of gij ze tellen kunt"; en Hij zeide [verder] tot
6 hem: „zoo zal uw kroost zijn." [Abram] vertrouwde op den
7 Eeuwige; en Hij rekende het hem tot deugd. Verder zeide
Hij tot hem: „Ik ben de Eeuwige, die u uit Oer-Kasdiem heb
uitgevoerd, om u dit land te geven om het in bezit te nemen."
8 Doch hij zeide: „Mijn Heer, Eeuwige God! waaraan zal ik
9 weten, dat ik het in bezit zal nemen?" Daarop zeide Hij tot
hem: „Neem Mij eene driejarige vaarze, eene driejarige geit,
eenen driejarigen ram, eene tortelduif en eene jonge duif."
10 [Abram] nam Hem die allen, sneed ze midden door, en legde
van ieder het eene stuk tegenover het andere; maar het ge-
11 vogelte sneed hij niet door. Toen daalde het roofgevogelte
12 neder op de azen; doch Abram joeg ze weg. En de zon was
aan het ondergaan, toen viel een diepe slaap op Abram; en zie,
13 eene angst, groote duisternis overviel hem. Toen zeide Hij tot
Abram: „Weet dan, dat uw kroost vreemdeling zal zijn in een land,
dat het hunne niet is; men zal hen dienstbaar maken en hen ver-
14 drukken vier honderd jaren. Maar ook het volk, dat zij dienen
zullen, zal Ik richten; en daarna zullen zij uittrekken met groote
15 have. Gij zelf echter zult in vrede tot uwe vaderen komen;

---

5. In het profetisch visioen kwam het hem voor, alsof God hem naar buiten voerde (MAIMONIDES, Moré 2,46).

6. **והאמן בה'**, —האמן ב beteekent: *vertrouwen*, —האמן ל *gelooven*.

8. **במה ארע**. *Waaraan zal ik erkennen*; het is geen twijfelende vraag, maar een bede om een teeken, waaraan hij zal kunnen erkennen, dat het bestemde tijdstip gekomen is. Het antwoord volgt vs. 13: ידע תדע.

9. **משלשת**, *driejarig* (IBN 'EZRA), omdat die dieren dan het best zijn; NACHM., evenals ONKELOS en RASHIE: *drievoudig*, ten getale van drie. Het zijn de verschillende voor offers geoorloofde diersoorten, die Abram nemen moet.

10. **איש בתרו**, *van ieder zijn stuk*. — ויבתר. Hoewel wij hier in den eigenlijken zin niet met een offer te doen hebben (de stukken worden immers niet verbrand, van een altaar is geen sprake), komt hetgeen ons hier geschilderd wordt toch veel overeen met het sluiten van een verbond bij een offer. Ook daarbij gingen de pacteerende partijen tusschen de offerstukken door, symbolisch aanduidend de onmogelijkheid van den bondsbreuk. Hier, waar het verbond eenzijdig is, alleen God eene belofte geeft, zonder van Abram eene toezegging te vorderen, is het alleen de verschijning der Goddelijke Majesteit, die tusschen de stukken doorgaat, vs. 17. De naam ברית van ברה, *snijden*, en de uitdrukking כרת ברית voor *verbond* en *verbond sluiten* drukken juist dat doorsnijden der stukken uit. — Abram deed dit alles natuurlijk op Goddelijk bevel, ook al wordt dit niet duidelijk uitgesproken.

ד זֶרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי : וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר
ה לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ : וַיּוֹצֵא
אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם־
ו תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ : וְהֶאֱמִן בַּיהוָה
ז וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה : * וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ פ
ח מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ : וַיֹּאמַר
ט אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה : וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי
עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל : וַיִּקַּח־
יא לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בִּתְרוֹ לִקְרַאת
יב רֵעֵהוּ וְאֶת־הַצִּפֹּר לֹא בָתָר : וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל־הַפְּגָרִים וַיָּשֶׁב
יג אֹתָם אַבְרָם : וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם
וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו : וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם
יד יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר ׀ יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ
טו אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה : וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי
טז וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל : וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל־אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם

---

12. **אימה חשכה גדלה**, *angst, groote duisternis overviel hem* alleen en wel nog vóór zonsondergang. Nadat nu al het aardsche aan zijn oog is ontrokken, schenkt God hem een blik in de toekomst. — De *angst* wordt door sommigen verklaard als ontzag voor de nabijheid der Goddelijke Verschijning; door RASHIE: als het gevolg van een voorgevoel der toekomstige verdrukking, waarvan dan ook de duisternis het beeld is.

13. **ועבדום**. *Zij*, de Egyptenaren, de bewoners van het vreemde land, *zullen hen doen dienen* = ועבדו בהם, evenals Ex. 1,14; Lev. 25,39. Anderen: *zij*, uwe nakomelingen, *zullen hen dienen*, waarbij dan ועו een ander onderwerp krijgt. De 400 jaren worden van Izak's geboorte af gerekend, (60 jaren van Izak tot Jakob's geboorte, 130 jaren tot Jakob's komst naar Egypte, 210 jaar werkelijk verblijf aldaar), de woorden ארבע מאות שנה behooren dus reeds bij כי גר יהיה זרעך. Vgl. Ex. 12,40, waar de 430 jaar volgens IBN 'EZRA gerekend moeten worden van af Abram's vertrek uit Oer-Kasdiem.

14. **דן אנכי**. Ik zal hen straffen, omdat zij hen tot slaven maken en verdrukken uit eigen beweging, willekeurig, zonder te weten, dat zij slechts werktuigen in Gods hand zijn (NACHM.).

15. **תבוא אל אבתיך**, *tot uwe vaderen komen*, kan hier niet beteekenen: bij hen begraven worden, daar Abram immers in Machpéla begraven werd, Térach daarentegen in Charan was gestorven. Het schijnt dus te doelen op het leven ná den dood.

16 gij zult in goede grijsheid begraven worden. En in het vierde
geslacht zullen zij hierheen terugkeeren; want het misdrijf van
17 den Emoriet is niet volkomen tot zoolang." Nu was het: de
zon was ondergegaan en diepe duisternis was er; en zie, als
een rookende oven en eene vuurfakkel, welke doorging tus-
18 schen die stukken. Op dien dag sloot de Eeuwige met Abram
een verbond, zeggende: „Uw kroost heb Ik dit land gegeven,
van de rivier van Egypte af, tot aan de groote rivier, de rivier
19 Perath. Den Kéniet, den Kenizziet en den Kadmoniet. Den
21 20 Chittiet, den Perizziet en de Rephaïem. Den Emoriet, den
Kena'aniet, den Girgashiet en den Jeboesiet."

16 1 En Sarai, de vrouw van Abram, baarde hem niet; en zij
2 had eene Egyptische slavin, welker naam was: Hagar. Nu
zeide Sarai tot Abram: „Zie toch! de Eeuwige heeft mij [den
schoot] gesloten, zoodat ik niet baar; kom toch tot mijne slavin,
misschien zal ik door haar gebouwd worden." En Abram
3 luisterde naar de stem van Sarai. Toen nam Sarai, de vrouw
van Abram, Hagar, de Egyptische, hare slavin, (na verloop
van tien jaren, dat Abram in het land Kena'an woonde,) en
4 gaf haar aan Abram, haren man, hem tot vrouw. Hij kwam
tot Hagar, en zij werd zwanger; toen zij nu zag, dat zij zwan-
5 ger was, werd hare meesteres gering in hare oogen. Toen
zeide Sarai tot Abram: „Mijne verongelijking komt op u neder!
ik zelf heb mijne slavin in uwen schoot gegeven, en toen zij
zag, dat zij zwanger werd, ben ik gering geworden in hare
6 oogen; de Eeuwige richte tusschen mij en u." En Abram
zeide tot Sarai: „Zie, uwe slavin is in uwe hand, doe haar
wat goed is in uwe oogen." Toen vernederde haar Sarai, zoo-
7 dat zij voor haar vluchtte. Doch een Engel des Eeuwigen
vond haar bij de waterwel in de woestijn; [namelijk]

שיבה, *grijsheid*, d. i. zeer hooge ouderdom, meer dan זקנה.

16. **דור רביעי**, v. s. na verloop van de *vierde eeuw*, vgl. vs. 13, v. a. *in het vierde geslacht*, zoo is bijv. Aharon van het vierde geslacht, daar zijn vader 'Amram, zijn grootvader Kehath en zijn overgrootvader Levie in Egypte geweest waren. Door den opstand na den terugkeer der verspieders kwam echter eerst een volgend geslacht naar Palaestina. — **האמרי**, algemeene naam voor de Kena'anietische stammen.

17. **תנור עשן**. **עָשָׁן**, bijv. nw. = **עָשֵׁן**. *Ovenrook* zou moeten luiden **עָשֵׁן תנור**.

18. **מנהר מצרים**, v. s. den Nijl, vgl. Jos. 13,3, v. a. = מנחל מצרים, de rivier El Arisch.

Hoofdstuk XVI. 2. **אולי אבנה ממנה**, *zal ik opgebouwd worden*, d. w. z. kinderen krijgen. Evenals בית, *huis* = familie is, zoo wordt *gebouwd worden* gebruikt voor: kinderen krijgen. De woorden בן en בת, *zoon* en *dochter* zijn beiden van בנה afgeleid, zoodat men hier misschien met een van het zelfst. nw. afgeleid werkw. te doen heeft, en eenvoudig mag vertalen: *zal ik kinderen krijgen.*

טו תִּקְבֹּר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה׃ וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן
טז הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה׃ וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר
יז עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה׃ בַּיּוֹם הַהוּא
כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ
יח הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ אֶת־הַקֵּינִי
יט וְאֶת־הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקַּדְמֹנִי׃ וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־
כ הָרְפָאִים׃ וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־
טז א הַיְבוּסִי׃ ס וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה
ב מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר׃ וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם הִנֵּה־נָא עֲצָרַנִי
יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע
ג אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃ וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית
שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן
ד אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא
כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׃ וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם
חָמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה
ו וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרַי
הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי
ז וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ׃ וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר

---

4. Onvruchtbaarheid geldt als de grootste schande, als bewijs van onwaardigheid der vrouw. ותקל, v. s. Niph'al van קלל; v. a. Kal van קלה, *gering geschat zijn.*

5. **חמסי עליך.** *Het* mij aangedane *onrecht* kome op u neder! gij hadt het niet mogen dulden, want אנכי enz.; voor de uitdrukking vgl. עלי קללתך, Gen. 27,13; Jer. 51,35.

7. **מלאך ה׳.** *Een engel des Eeuwigen,* d. i. een door God gezonden bode, een geestelijk wezen, soms in menschelijke gestalte, die in opdracht van God eene bepaalde zending vervult; door den mond van den engel spreekt God, vs. 13. Wanneer op enkele plaatsen de engel zich zelve met eenen Godsnaam noemt, dan is dit òf in genoemden zin op te vatten, òf wel de engel geeft zijne zending met de door God gesproken woorden terug en zegt daarom: אנכי אלהי אביך, Ex. 3,6. De Thora spreekt het bestaan van engelen te duidelijk uit, om den מלאך ה׳ met de verschijning der goddelijke Majesteit te mogen identificeeren.

bij de wel, op den weg van Shoer. En hij zeide: „Hagar! slavin van Sarai! van waar komt gij en waar heen gaat gij?"
Zij zeide: „Voor Sarai, mijne meesteres, vlucht ik." Toen zeide haar de Engel des Eeuwigen: „Keer terug tot uwe meesteres en verneder u onder hare handen." Verder zeide de Engel des Eeuwigen tot haar: „Ik zal uw kroost menigvuldig doen worden, zoodat het niet geteld zal [kunnen] worden wegens de menigte." Ook zeide haar de Engel des Eeuwigen: „Zie, gij zijt nu zwanger en zult eenen zoon baren; dan zult gij zijnen naam Jishma'el noemen, want de Eeuwige heeft gehoord naar uwe verdrukking. Hij echter zal als een woudezel onder de menschen wezen; zijne hand tegen allen, en de hand van allen tegen hem, en tegenover alle zijne broeders zal hij wonen."
En zij noemde den naam des Eeuwigen, die tot haar sprak: „Gij zijt God van het zien! want," zeide zij, „heb ik dan ook hier [God] gezien, nadat Hij mij gezien heeft?" Daarom noemt men die bron: Bron van den Levende, die mij ziet; zie zij is tusschen Kadesh en tusschen Béred. En Hagar baarde aan Abram eenen zoon; en Abram noemde den naam van zijn zoon, dien Hagar gebaard had, Jishma'el. En Abram was zes en tachtig jaar oud, toen Hagar Jishma'el aan Abram baarde.

17 Toen Abram negen en negentig jaren oud was, verscheen de Eeuwige aan Abram, en zeide tot hem: „Ik ben God, de Almachtige! voer uwen levenswandel vóór Mij en wees volmaakt. Ik zal Mijn verbond tusschen Mij en u geven, en Ik zal u in zeer hooge mate vermenigvuldigen." Toen viel Abram op zijn aangezicht, en God sprak verder tot hem, zeggende: „Ik, zie, Mijn verbond is met u, en gij zult tot een vader van vele volken worden. Ook zal men uwen naam niet meer Abram noemen, maar uw naam zal zijn: Abraham; want tot een vader

---

11. יוֹלֶדֶת = יֹלֶדֶת.

12. פֶּרֶא אָדָם, *een wilde ezel onder de menschheid,* vgl. Spr. 15,20. Over den woudezel, zijne vrijheidsliefde en vlugheid, zie Job 39,5—8. — וְעַל פְּנֵי כָל אַחָיו, *tegenover al zijne broeders,* v. a. ten oosten van enz. Vgl. Gen. 23,19; 25,18.

13. אֵל רָאִי, een zelfst. nw. als חֶלְמִי; (dat in pausa zou luiden רָאֳי, niet רֹאִי): *Gij zijt de God van het zien,* d. w. z. alziend. — הֲגַם הֲלוֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי, *heb ik dan ook hier* [God] *gezien, nadat Hij mij* d. i. mijne ellende, *aanschouwd heeft?* (IBN 'EZRA). הֲלוֹם, gewoonlijk: *hierheen,* hier: *hier, thans.* אַחֲרֵי רֹאִי, *na een, die mij ziet,* niet: na mijn zien, wat door אַחֲרֵי רְאוֹתִי zou moeten worden uitgedrukt. Anderen: *heb ik waarlijk hier achternagezien Hem, die mij ziet?* Tijdens het spreken met den engel zag zij dezen niet; toen hij verdween, zag zij hem na en begreep, dat het een Goddelijk wezen geweest was.

15. Abram noemde zijn zoon Jishma'el, daar Hagar immers het in vs. 11 haar verkondigde aan Abram zal hebben medegedeeld.

ח עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר : וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־מִזֶּה בָאת
ט וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹרַחַת : וַיֹּאמֶר
י לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל־גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ : וַיֹּאמֶר
לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב :
יא וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ
יב יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ : וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם
יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן : וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה
הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רָאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי
יד רֹאִי : עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין
טו בָּרֶד : וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה
טז הָגָר יִשְׁמָעֵאל : וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר
יז א אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם : ס וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה
וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי־אֵל שַׁדָּי
ב הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים : וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָּ וְאַרְבֶּה
ג אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד : וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים
ד לֵאמֹר : אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם : וְלֹא־
יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב־הֲמוֹן

Hoofdstuk XVII. 1. **והיה תמים**, *wees volmaakt*, d. w. z. doe al, wat God van u eischt.

2. Het verbond bevat hier eenerzijds de belofte ook de nakomelingen van Abram tot God te zijn, anderzijds de verplichting tot de besnijdenis. Zoo wordt het eerste ingeleid met ואני, vs. 4, het laatste met ואתה, vs. 9.

4. **לאב** voor לאבי, met het oog op den naam אברהם; evenzoo komt voor: אבי שלום naast אבשלום. — המון, van המה, dreunen, eig. *gedruisch* bijv. eener volksmenigte, vandaar: die menigte zelve.

5. **אברהם**. Wordt bij de geboorte van een kind in den naam, dien men het geeft, òf een feit uit het jongste verleden herdacht, òf een blik op de toekomst geslagen, — bij naamsverandering van volwassenen is ook steeds een van beiden het geval. אברם beteekent *verheven vader* (**אַב רָם**), volgens Rashie: vader van Aram (**אַב אָרָם**); door de invoeging van הם, de voornaamste stamletters van המון (waarvan door de ם van den oorspronkelijken naam de מ weer wordt uitgestooten) krijgt de naam אברהם de beteekenis van: *vader eener menigte*. Sommigen houden אברהם voor eene samenstelling van **אב** en **רָהָם**, een woord, dat in het Arabisch ongeveer van gelijke beteekenis is als het Hebr. המון.

6 van vele volken heb Ik u bestemd. Ik zal u in zeer hooge
mate vruchtbaar maken, en u tot volken doen worden; en
7 koningen zullen uit u voortkomen. En Mijn verbond zal Ik
tot stand brengen tusschen Mij en u, en uw kroost na u naar
hunne geslachten, tot een eeuwig verbond; om u tot God te
8 zijn, en uw kroost na u. Ik zal u, en uw kroost na u, het
land van uw oponthoud geven, het gansche land Kena'an, tot
9 eene eeuwige bezitting en Ik zal hun tot God zijn." Verder
zeide God tot Abraham: „Gij echter moet Mijn verbond in acht
10 nemen, gij en uw kroost na u, naar hunne geslachten. Dit is
Mijn verbond, dat gij in acht zult nemen, tusschen Mij en u,
en uw kroost na u: laat zich bij u alles, wat mannelijk is,
11 besnijden. Gij zult het vleesch uwer voorhuid besnijden; en
dit zal tot een teeken des verbonds zijn, tusschen Mij en u.
12 En acht dagen oud, worde bij u al het mannelijke besneden,
naar uwe geslachten; een in huis geboren kind, of een dat
voor geld gekocht is, uit alle vreemden, die niet van uw kroost
13 zijn. Besneden moet worden, wat in uw huis geboren en voor
uw geld gekocht is, opdat Mijn verbond aan uw vleesch zij
14 tot een eeuwig verbond. En een onbesneden manspersoon, die
het vleesch zijner voorhuid niet zal besnijden, die persoon zal
uit zijn volk uitgeroeid worden; hij heeft Mijn verbond ver-
15 broken." — En God zeide tot Abraham: „Uwe vrouw Sarai,
haar naam zult gij niet meer Sarai noemen, maar Sara zal
16 haar naam zijn. En Ik zal haar zegenen, ook zal Ik van
haar u een zoon geven; Ik zal haar zegenen en zij zal
tot natiën worden, koningen van volken zullen uit haar ont-
17 staan." Toen viel Abraham op zijn aangezicht en lachte;
en zeide in zijn hart: „Zal aan eenen honderdjarige nog
[een kind] geboren worden? en wat Sara betreft, zoude
18 zij, die negentig jaren oud is, nog baren?" Abraham zeide
nu tot God: „och! mocht slechts Jishma'el vóór Uw aan-
19 gezicht leven!" Doch God zeide: „Waarlijk, uw vrouw Sara

---

6. גּוֹיִם. Niet alleen de stammen Israëls, maar ook de andere natiën, die door Jishma'el, 'Esau en de zonen van Ketoera van Abraham afstammen.

10. הִמּוֹל, מקור נפעל van מול; de onbep. wijs staat in plaats van den gebied. wijs; ונמלתם, vs. 11, is volgens sommigen קל van נמל; v. a. נפעל van מלל, voor וְנִמַּלְתֶּם. — De herhaling in vs. 13*a* van hetgeen reeds in vs. 12 is gezegd, is volgens IBN 'EZRA, speciaal tot Abraham gericht. Zie daarentegen RASHIE.

14. וְעָרַל זָכָר, een mannelijk kind, dat onbesneden gebleven is, en bij zijne kerkelijke meerderjarigheid opzettelijk nalaat zich alsnog te doen besnijden, en dus עָרֵל blijft. — נכרתה, *uitroeiing*, een van uit den Hemel te voltrekken doodstraf, bestaande in vroeger òf kinderloos sterven.

ו גּוֹיִם נְתַתִּיךָ : וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים
ז מִמְּךָ יֵצֵאוּ : * וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין זַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ
ח אַחֲרֶיךָ : וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת | אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים : וַיֹּאמֶר
ט אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ
י אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם : זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין
יא זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר : וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם
יב וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם : וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם
כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר לֹא
יג מִזַּרְעֲךָ הוּא : הִמּוֹל | יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה
יד בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם : וְעָרֵל | זָכָר אֲשֶׁר לֹא־יִמּוֹל
אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי
טו הֵפָר : ס וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא
טז אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ : וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה
יז לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ : וַיִּפֹּל
אַבְרָהָם עַל־פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְבֶן מֵאָה־שָׁנָה יִוָּלֵד
יח וְאִם־שָׂרָה הֲבַת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־
יט הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה

---

15. **שָׂרַי**, van שרה, strijden, worstelen, beteekent: *de strijdbare*, י— is niet bezitt. voornw. maar zelfst. nw.'s uitgang. — שרה, *vorstin*, als stammoeder van het toekomstige volk.

17. **ויפל··· על פניו ויצחק**. *Hij viel* dankend *op zijn aangezicht*, zijn lachen was dus niet een gevolg van niet gelooven aan de toezegging, zooals bij Sara (18,12), maar een lachen van vreugde en geluk. Vandaar dan ook dat Abraham niet, zooals Sara, van dit lachen een verwijt gemaakt wordt.

18. **לפניך**. *Vóór Uw aangezicht*, d. w. z. als een voorwerp van Uwe voortdurende liefde; vgl. Spr. 4,3, לפני אמי; anderen: *leven naar Uw wil*, התהלך לפני in denzelfden zin als in לפניך.

19. **אבל**, oorspronkelijk eene verzekering van het tegendeel van wat voorafgaat; v. d. in het algemeen eene verzekering.

zal u eenen zoon baren, en gij zult zijn naam noemen: Izak (Jitschak), en Ik zal Mijn verbond met hem tot stand brengen, tot
20 een eeuwig verbond, voor zijn kroost na hem. Doch aangaande Jishma'el heb Ik u verhoord; zie! Ik heb hem gezegend, en Ik zal hem vruchtbaar maken, en hem in zeer hooge mate vermeerderen; twaalf vorsten zal hij voortbrengen, en Ik zal hem
21 maken tot een groot volk. Maar Mijn verbond zal Ik tot stand brengen met Izak, dien Sara u baren zal om dezen tijd, in het
22 volgende jaar." Toen Hij geëindigd had met hem te spreken,
23 steeg God op, van Abraham weg. Abraham nam zijn zoon Jishma'el en alle in zijn huis geborenen en al de voor zijn geld gekochten, al het mannelijke onder Abrahams huisgenooten; en hij besneed het vleesch hunner voorhuid op dien zelfden
24 dag, zooals God met hem gesproken had. En Abraham was negen en negentig jaren oud, toen hij zich het vleesch zijner
25 voorhuid besneed. En zijn zoon Jishma'el was dertien jaren oud,
26 toen hij aan het vleesch zijner voorhuid besneden werd. Op dienzelfden dag werd Abraham besneden en zijn zoon Jishma'el.
27 Ook al zijne huisgenooten, de in huis geborenen, en de voor geld van vreemden gekochten, werden met hem besneden.

18 1 Daarna verscheen hem de Eeuwige in het bosch van Mamré, terwijl hij zat aan den ingang der tent, toen de dag heet was.
2 Hij hief zijne oogen op, en zag: en zie, er stonden drie mannen dicht bij hem; toen hij hen zag, liep hij hun te gemoet van den ingang der tent en wierp zich neder ter aarde.
3 En hij zeide: „Mijn Heer! indien ik toch gunst gevonden heb in Uwe oogen, ga toch niet weg van Uwen dienaar!"

---

20. **שנים עשר נשיאם**, zie Gen. 25,12—10. נשיאם, geene מלכים, *stamvorsten*, geen *koningen*, zooals Izak zijn toegezegd (vs. 6).

22. **ויעל**. God was dus neergedaald om met Abraham te spreken, vgl. Ex. 19,20.

Hoofdstuk XVIII. 1. **וירא אליו ה'**. Wat God bij deze verschijning Abraham wilde bekend maken, wordt eerst vs. 17 medegedeeld (zie vs. 3). Anderen vatten dit vers als algemeen opschrift op, dat in het volgende nader is uitgewerkt. God verscheen hem dan onder de gedaante van een engel, door twee anderen begeleid. Vs. 3 richt zich dan tot dien engel. — פתח האהל, waar onder de boomen een schaduwrijk plekje was. — כחם היום, *bij het heet zijn van den dag*, het tegenovergestelde van לרוח היום, Gen. 3,8; de כ dient tot bepaling van tijd; vgl. Ex. 11,4.

2. **וישתחו ארצה** zegt nog niet, dat Abraham wist, hoogere wezens voor zich te zien; het zich ter aarde werpen is eene gewone wijze van eerbiedige begroeting.

אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־
כ בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו : וְלִישְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ
הִנֵּה ו בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד
כא שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל : וְאֶת־בְּרִיתִי
אָקִים אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה
כב הָאַחֶרֶת : * וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם :
כג וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת
כָּל־מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר בַּאֲנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת־בְּשַׂר
כד עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים : וְאַבְרָהָם
כה בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ : * וְיִשְׁמָעֵאל
כו בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ : בְּעֶצֶם
כז הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ : וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ
יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמְלוּ אִתּוֹ : פ

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם
ב הַיּוֹם : וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו
ג וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה : וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ :

---

3. **אדני.** Volgens den Talmoed (Sheboe'oth 35*b*) is hier de naam Gods bedoeld (קדש); de toestand is dan aldus: Terwijl God hem verschijnt, ziet Abraham plotseling de drie vreemden, en wendt zich verontschuldigend tot God met de bede Zijne openbaring hem niet te onthouden, maar nadat hij de plicht der gastvrijheid zal hebben vervuld, hem Zijne mededeeling te doen; v. d. de vertaling: *ga niet weg van Uwen dienaar*, waarbij ook **מֵעַל** beter sluit, vgl. 17,22. — Anderen meenen, dat hier de voornaamste der drie engelen is aangesproken en de woorden אל נא תעבר de bede inhouden, van zijne gastvrijheid gebruik te maken; dan zou echter אל נא תעבר על beter passen, vgl. II Kon. 4,9.

4 „Dat men toch een weinig water neme en wascht uwe voeten,
5 en rust uit onder den boom. Dan wil ik eene bete broods halen,
en sterkt uw hart, daarna kunt gij verder gaan, daar gij nu toch
voorbij uwen dienaar gekomen zijt!" Zij zeiden daarop: „Zoo
6 moogt gij doen, gelijk gij gesproken hebt." Abraham haastte
zich naar de tent tot Sara, en zeide: „Neem spoedig drie Sea
7 meelbloem, kneed het en maak koeken." En naar het rundvee
liep Abraham [zelf] en nam een jong rund, malsch en goed,
en gaf het aan den jongen, die zich haastte, om het toe te
8 bereiden. Toen nam hij boter en melk en het jonge rund,
dat hij toebereid had, en zette het hun voor; hij stond bij hen
9 onder den boom, en zij aten. En zij zeiden tot hem: „Waar
10 is Sara uwe vrouw?" Hij zeide: „zij is in de tent." En hij
zeide: „ik zal weder tot u komen, als op dezen tijd, wanneer
hij weer opleeft, en zie, een zoon zal dan uwe vrouw Sara
hebben." Sara hoorde het aan den ingang der tent, die achter
11 hem was. (Abraham en Sara nu waren oud en gevorderd in
jaren; het had bij Sara opgehouden te zijn naar de wijze der
12 vrouwen.) En Sara lachte bij zich zelve, zeggende: „Nadat
ik afgeleefd ben, zoude ik nog wellust hebben? en [ook] mijn
13 heer is oud!" Hierop zeide de Eeuwige tot Abraham: „Waarom
toch heeft Sara gelachen, zeggende: „zoude ik waarlijk nog baren,
14 terwijl ik reeds oud ben?" Zou den Eeuwige iets te wonder-
baar zijn? op den bepaalden tijd kom Ik weder tot u, als op
dezen tijd, wanneer hij weer opleeft, en Sara heeft eenen zoon."
15 Sara loochende [het] en zeide: „ik heb niet gelachen"; want zij
16 vreesde. Maar Hij zeide: „neen! gij hebt wel gelachen." De
mannen stonden van daar op, en zagen uit naar de vlakte van
Sedom; en Abraham ging met hen, om hun uitgeleide te doen.

---

4. Abraham wendt zich nu tot de drie vreemdelingen en biedt hun in de meest bescheiden termen, gastvrijheid aan. יקח נא, eig.: *laat er genomen worden*, de lijdende vorm voor den onbepaalden zin: *men neme*. Voetwassching is daar, waar men òf barrevoets òf met onder de voeten gebonden zolen (sandalen) reist, het eerste wat de reiziger noodig heeft. — והשענו, *en rust uit*, eig. *en leunt* in gemakkelijke houding om van de vermoeienis te bekomen.

5. כי על כן, *want omdat*; v. s. in dien zin: *want* daarom vraag ik dit, *omdat gij* enz., niet omdat gij het noodig zoudt hebben, v. a. *want daarvoor zijt gij* enz., als zag Abraham in hun verschijnen eene beschikking, om hun gastvrijheid te verleenen: *juist daarvoor zijt gij mij voorbijgekomen.*

6. שלש סאים. De Sea is $^1/_3$ van eene Éfa; hij nam dus eene volle Éfa, d. i. eene hoeveelheid gelijk aan 432 eieren. Deze groote hoeveelheid werd niet den gasten voorgezet, maar daaruit werd door uitzeeften van het קמח, het al te fijne stuifmeel, de סלת, de bloem, afgezonderd. Naar Menachoth 76*b* blijkt, dat voor de toonbrooden uit ééne Sea een tiende Éfa bloem

ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ וְאֶקְחָה
ה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־
ו עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וַיְמַהֵר אַבְרָהָם
הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי
ז וְעֲשִׂי עֻגוֹת׃ וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב
ח וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־
הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ
ט וַיֹּאכֵלוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃
י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ
יא וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃ וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה
יב זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ וַתִּצְחַק
שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃
יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף
יד אָמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃ הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב
טו אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן׃ * וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ׀ לֵאמֹר לֹא
טז צָחַקְתִּי כִּי ׀ יָרֵאָה וַיֹּאמֶר ׀ לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃ וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃

---

gewonnen werd, de hoeveelheid, die juist voldoende was voor de dagelijksche voeding van een mensch. De zin is dus: neem spoedig den bloem van drie Sea meel, d. w. z. voor drie personen voedsel. V. a. is die groote hoeveelheid het teeken van groote gastvrijheid, en dient tevens om hun daarvan op reis mede te geven.

10. ויאמר, *En hij zeide*, een onder hen, wien deze zending was opgedragen, terwijl de beide anderen naar Sedom zouden gaan (vgl. 19,1). — כעת חיה, *als op dezen tijd, wanneer hij weder levend wordt*, d. w. z. over een jaar om dezen tijd. — והוא, *en deze*, de ingang, *was achter hem*, hij zat met den rug naar den ingang; Sara luisterde dus, staande aan den ingang der tent, doch zonder door de gasten gezien te worden.

12. ותצחק. Zie onze aant. 17,17. Zij lachte om het onnatuurlijke en dus schijnbaar onmogelijke der voorspelling. — אחרי בלותי, letterl.: *nadat ik versleten ben*. — ואדני, *en mijn heer*, d. i. mijn echtgenoot.

17 En de Eeuwige had gezegd: „Zoude ik voor Abraham ver-
18 bergen, wat ik doe? Terwijl Abraham toch tot een groot en
machtig volk worden zal, en met hem al de volken der aarde
19 zich zullen zegenen? want Ik heb hem erkend, opdat hij
zijnen kinderen en zijn huis na hem gebieden zal, den weg
des Eeuwigen te houden, om liefdeplicht en recht te oefenen;
opdat de Eeuwige op Abraham doe komen, hetgeen Hij over
20 hem heeft uitgesproken." Dus zeide de Eeuwige: „Hoewel
het geschrei over Sedom en 'Amora zoo groot, en hunne zonde
21 zoo zeer zwaar is; laat Mij toch afdalen en zien: of zij
naar het geschrei over haar, hetwelk tot Mij gekomen is, ge-
22 daan hebben geheel en al, of niet, — dat wil Ik weten." De
mannen wendden zich intusschen van daar en gingen naar
23 Sedom; terwijl Abraham nog stond vóór den Eeuwige. En
Abraham trad nader en zeide: „Zult Gij dan ook den rechtvaar-
24 dige met den booswicht verdelgen? Misschien zijn er vijftig
rechtvaardigen in de stad; zult Gij dan ook verdelgen en de
plaats niet vergeven ter wille van de vijftig rechtvaardigen, die
25 in haar midden zijn? Verre zij het van U zoo iets te doen, den
rechtvaardige met den booswicht te dooden, dat de rechtvaar-
dige gelijk den booswicht zoude zijn! Verre zij het van U!
26 Zou de Rechter der geheele aarde niet recht oefenen?" De
Eeuwige zeide: „Zoo Ik in Sedom vijftig rechtvaardigen binnen
de stad vind, zal Ik de gansche plaats om hunnentwil verge-
27 ven." Abraham antwoordde en zeide: „Ik heb nu eens onder-
nomen tot den Heer te spreken, hoewel ik slechts stof en asch
28 ben. Misschien zullen er aan de vijftig rechtvaardigen vijf
ontbreken; zult Gij, om die vijf, de gansche stad verderven?"
En Hij zeide: „Ik zal niet verderven, als Ik er vijf en veertig
29 vind." Toen ging hij nog voort tot Hem te spreken, en zeide:
„Misschien zullen daar veertig gevonden worden?" en Hij zeide:
30 „Ik zal het niet doen ter wille der veertig." Nu zeide hij:
„Dat toch de Heer niet in toorn ontbrande, zoo ik [nogmaals]
spreken wil: misschien worden daar dertig gevonden?"

---

17. Hier volgt nu het gesprek, waarvan de inleiding vs. 1 is aangekondigd, maar dat door de verschijning der drie mannen werd afgebroken. Volgens de andere opvatting, daar gereleveerd, bleef een der engelen hier bij Abraham achter en deed hem de hier volgende mededeeling.

19. כי ידעתיו. *Ik heb hem erkend*, d. w. z. in tegemoetkomende liefde uitverkoren en houd steeds Mijn oog op hem gericht, opdat enz. — דרך ה', den weg, door God voorgeschreven.

20. ויאמר ה'. *Dus*, tengevolge van bovenstaande overweging, *zeide God* tot Abraham. — זעקת סדם, *het wraakgeschrei* der verdrukten *over Sedom*. — כי רבה, *of schoon het groot is*.

יח וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: וְאַבְרָהָם
יט הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: כִּי
יָדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ
דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־
כ אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו: וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה
כא כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד: אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה
כב הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ ו כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה: וַיִּפְנוּ
מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה:
כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע: אוּלַי יֵשׁ
כד חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא לַמָּקוֹם
כה לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת ו
כְּדָבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה
כו לָךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־
אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם
כז בַּעֲבוּרָם: וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי
כח וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה
הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֵת־כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא
כט שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי
יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים:
ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים

---

21. Hoewel de angstkreet der mishandelden Mij voldoende overtuigt, wil Ik toch door eigen aanschouwing zekerheid verwerven, alvorens te vonnissen en te straffen. — הכצעקתה, *of, als het geschrei over h a a r*, Sedom, als de voornaamste stad, *zij*, de bewoners, *gedaan hebben*. — כלה, *geheel en al*, v. a. *ten verderve, of niet*. Anderen vertalen: *Indien zij* enz. *gedaan hebben*, dan: *verderf*; *zoo niet, dan zal Ik het weten*; n. a. *dan zal Ik verschoonen*.

22. Dit vers sluit direct aan vs. 16 aan. — משם *van daar*, tot waarheen Abraham hun uitgeleide gedaan had.

en Hij zeide: „Ik zal het niet doen, als Ik daar dertig vind."
31 En hij zeide: „Ik heb nu eens ondernomen tot den Heer te spreken; misschien worden daar twintig gevonden?" en Hij
32 zeide: „Ik zal niet verderven ter wille van de twintig." Nu zeide hij: „Dat toch de Heer niet in toorn ontbrande, wanneer ik nog dezen keer spreken wil: misschien zullen daar tien gevonden worden?" en Hij zeide: „Ik zal niet verderven
33 ter wille van de tien." De Eeuwige ging weg, toen Hij geeindigd had tot Abraham te spreken; en Abraham keerde naar
19 zijne plaats terug.
1 De beide Engelen kwamen des avonds te Sedom aan, en Lot zat in de poort van Sedom; toen Lot hen zag, stond hij op, hun te gemoet, en wierp zich met het aangezicht ter aarde.
2 En zeide: „Ziet toch, mijne heeren! neemt toch uw intrek in het huis uws dienaars, overnacht, en wascht uwe voeten; dan kunt gij [morgen] vroegtijdig opstaan, en uws weegs gaan." Maar zij zeiden: „Neen! wij willen liever op het marktplein
3 overnachten." Doch hij drong zoo zeer op hen aan, dat zij bij hem hun intrek namen en in zijn huis kwamen; toen bereidde hij hun eenen maaltijd en bakte ongezuurde brooden, en zij
4 aten. Nog hadden zij zich niet neder gelegd, of de mannen der stad, de mannen van Sedom, omsingelden het huis, van jong
5 tot oud, het gansche volk van het uiterste einde. Zij riepen Lot toe, en zeiden tot hem: „Waar zijn de mannen, die dezen nacht tot u gekomen zijn? Voer ze tot ons naar buiten, dat wij
6 ze [nader] mogen kennen!" Toen ging Lot tot hen naar buiten
7 aan den ingang [des huizes], en sloot de deur achter zich; —
8 en zeide: „Mijne broeders! handelt toch niet slecht! Ziet toch! ik heb twee dochters, die geenen man kennen; laat mij die toch tot u naar buiten brengen en doet haar, wat goed is in uwe oogen; slechts dezen mannen doet niets, daar zij toch
9 onder de schaduw van mijn dak gekomen zijn." Maar zij zeiden: „Weg daar!" en zij zeiden: „Deze enkele is als vreemdeling gekomen, en wil telkens rechter zijn! nu zullen wij u meer mishandelen, dan hen." Zij drongen sterk aan bij den
10 man, bij Lot, en naderden om de deur te verbreken. Doch de

---

33. ואברהם שב, *en Abraham keerde terug* van de plaats, tot waar hij de engelen had begeleid, למקמו *naar zijne plaats*, naar de bosschen van Mamré.

HOOFDSTUK XIX. 1. בשער, *in de poort*, die tegelijk als markt en gerechtshof dient en waar zich alle verkeer concentreert.

2. סורו נא אל, letterlijk: *wijkt toch af* van uwen weg en begeeft u *naar* enz. — Bij Abraham waren zij op het midden van den dag gekomen, hij noodigt ze dus alleen ten eten; Lot biedt den des avonds aankomenden nachtverblijf aan.

4. מקצה = מן הקצה אל הקצה, *van het eene uiterste* der stad *tot het andere*, d. w. z. zonder uitzondering.

לא וַיֹּאמֶר לֹא אֲעָשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים : וַיֹּאמֶר הִנֵּה־
נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר
לב לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים : וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר לַאדֹנָי
וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא
לג אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה : וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל־

יט א אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ : * וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה
בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם
ב וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה : וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית
עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם
ג וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין : וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו
ד וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ : טֶרֶם
יִשְׁכָּבוּ וַאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר
ה וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה : וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם :
ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו : וַיֹּאמַר אַל־נָא
ח אַחַי תָּרֵעוּ : הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־
נָּא אֹתָהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים
ט הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָּבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי : וַיֹּאמְרוּ
גֶּשׁ־הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ
י מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת : וַיִּשְׁלְחוּ

---

5. **ונדעה אתם**, zooals uit vs. 8 blijkt, duidt dit woord op bevrediging van onnatuurlijke lusten.

8. Lot offert liever zijne dochters op, dan zijne gasten; hij waagt reeds door zijn tegenspraak zijn leven, alleen om dat van zijne gasten te redden.

9. **גש הלאה.** *Treed nader weg van daar, waar gij zijt*, d. w. z. weg daar! v. a. roepen zij elkander toe: *nader hierheen*, laat ons hem nauwer insluiten. — האחד בא לגור. Deze is de eenige, die hier ooit als vreemdeling gastvriendschap genoten heeft, וישפט שפט en treedt nu telkens als rechter en zedemeester op, עתה, nu, enz. — ויפצרו, zij drongen bij hem aan weg te gaan en de deur vrij te laten, en toen dit vruchteloos bleef, naderden zij om de deur met geweld te verbrijzelen.

mannen strekten hunne hand uit, en brachten Lot tot zich
11 in het huis, en de deur sloten zij. En de lieden, die aan den
ingang van het huis waren, sloegen zij met verblinding, van
klein tot groot, zoodat zij zich te vergeefs moeite gaven om
12 den ingang te vinden. Nu zeiden de mannen tot Lot: „Wien
hebt gij nog hier? eenen schoonzoon, uwe zonen, uwe dochters,
13 en al wat u behoort in de stad, voer uit deze plaats. Want
wij verderven deze plaats, omdat het geschrei over haar groot
is voor den Eeuwige; daarom heeft de Eeuwige ons gezonden
14 om haar te verderven." Toen ging Lot uit, sprak met zijne
schoonzonen, die zijne dochters nemen zouden, en zeide: „Staat
op! gaat uit deze plaats, want de Eeuwige verderft de stad."
Maar hij was als schertsende in de oogen zijner schoonzonen.
15 Zoodra nu de dageraad opging, drongen de Engelen bij Lot op
haast aan, en zeiden: „Sta op! neem uwe vrouw en uwe twee
dochters, die aanwezig zijn, opdat gij niet omkomt door het
16 misdrijf der stad." Doch hij draalde; toen grepen de mannen
zijne hand, de hand zijner vrouw en de hand zijner beide
dochteren, (daar zich de Eeuwige over hem ontfermde;) zij
voerden hem naar buiten, en lieten hem buiten de stad staan.
17 En het was: toen zij hem naar buiten gebracht hadden, zeide
hij [een hunner]: „Red u ter wille van uw leven, zie niet
achter u om, en sta niet stil in de gansche vlakte; red u naar
18 het gebergte, opdat gij niet omkomt." Toen zeide Lot tot hen:
19 „Niet toch mijn Heer! Zie toch, uw dienaar heeft gunst in
uwe oogen gevonden, en gij hebt de genade, die gij mij hebt
bewezen, groot doen zijn door mijn persoon in het leven te
laten; doch ik kan mij niet naar het gebergte redden, opdat niet
20 het onheil mij achterhale, en ik zou sterven. Zie toch! deze
stad is nabij om daarheen te vluchten en zij is klein; laat ik mij
toch daarheen redden, — zij is immers klein — opdat mijne ziel
21 leven blijve." Nu zeide hij tot hem: „Zie, ik houd rekening met
u ook in deze zaak, dat ik de stad niet zal omkeeren, waarvan
22 gij gesproken hebt. Haast u, red u daarheen; want ik kan niets
doen, tot dat gij daar gekomen zult zijn." Daarom noemt men
23 den naam der stad Tso'ar. De zon was opgegaan boven de aarde,
24 toen Lot te Tso'ar aankwam. En de Eeuwige deed regenen
over Sedom en 'Amora zwavel en vuur, van den Eeuwige uit
25 den hemel. En Hij richtte deze steden te gronde en de gansche
vlakte, benevens al de inwoners der steden en het gewas
26 van den aardbodem. Toen zijne vrouw achter hem omzag,

---

13. לְשַׁחֲתָהּ, *om haar*, de stad (עִיר, vrouwelijk) *te verderven*.

17. הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ. *Red u ter wille van uw leven*, d. w. z. bekommer u om niets anders, tracht slechts uw leven te redden.

הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת
סָגָרוּ׃ וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן
וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃ וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט
עַד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא
מִן־הַמָּקוֹם׃ כִּי־מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה
צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃ וַיֵּצֵא לוֹט
וַיְדַבֵּר ׀ אֶל־חֲתָנָיו ׀ לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם
הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃
וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח
אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן
הָעִיר׃ וַיִּתְמַהְמָהּ ׀ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ
וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ
לָעִיר׃ וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־
נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה
הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה׃ וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃
הִנֵּה־נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט
הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה
לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא
וּתְחִי נַפְשִׁי׃ * וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה
לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי
לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר
צוֹעַר׃ הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה׃ וַיהוָה
הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־
הַשָּׁמָיִם׃ וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת
כָּל־יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו

27 werd zij eene zuil van zout. — Abraham begaf zich des morgens
vroeg naar de plaats, waar hij voor het aangezicht des Eeuwigen
28 gestaan had. Hij zag uit naar de vlakte van Sedom en 'Amora,
en naar de geheele vlakte van het land der streek; en zag,
en zie, een damp steeg op uit de aarde, als de damp van een
29 kalkoven. En het was: toen God de steden der streek ver-
woestte, dacht God aan Abraham, en zond Lot weg uit het
midden der verwoesting, bij het te gronde richten der steden,
30 waarin Lot gewoond had. En Lot trok op van Tso'ar en ging
wonen in het gebergte, en zijne twee dochters met hem; —
want hij vreesde in Tso'ar te wonen. Hij woonde in eene
31 spelonk, hij en zijne beide dochters. Toen zeide de oudste tot
de jongste: „Onze vader is oud, en er is geen man in het
land, om tot ons te komen, naar de wijze der gansche aarde.
32 Kom! laat ons onzen vader wijn te drinken geven en bij hem
liggen; opdat wij van onzen vader kroost in het leven bren-
33 gen." Zij gaven haren vader dus dien nacht wijn te drinken;
toen kwam de oudste en legde zich bij haren vader, maar hij
34 merkte niet haar zich nederleggen, noch haar opstaan. En
het was den volgenden morgen, toen zeide de oudste tot de
jongste: „Zie! ik heb mij in den afgeloopen nacht bij mijnen
vader nedergelegd; laat ons hem ook dezen nacht wijn te drin-
ken geven, en ga gij dan en leg u bij hem, opdat wij van
35 onzen vader kroost in het leven brengen." Zij gaven ook
dien nacht haren vader wijn te drinken; toen stond de jongste
op en legde zich bij hem, maar hij merkte niet haar zich
36 nederleggen, noch haar opstaan. En de twee dochters van
37 Lot werden zwanger van haren vader. De oudste baarde eenen
zoon, en noemde zijnen naam: Moab; deze is de stamvader
38 van [het volk] Moab, tot op dezen dag. En de jongste, ook
zij baarde eenen zoon, en zij noemde zijnen naam Ben-
'Ammie; deze is de stamvader der kinderen 'Ammons, tot op
dezen dag.

20 1 Abraham trok van daar naar het zuiderland, vestigde zich tus-

---

29. אשר ישב בהן, de steden, in eene waarvan Lot gewoond had, vgl. Richt. 12,7: *en hij werd begraven in* eene van *de steden van Gil'ad*. In deze korte recapitulatie wordt als nieuw moment bijgevoegd, dat Lot zijne redding aan Abraham's voorbede en verdiensten te danken had.

31. ואיש אין בארץ. *Er is geen man in het land.* Sedom is verwoest; om elders heen te trekken, daarvoor is onze vader te oud; en in deze streek een man te vinden is onmogelijk. Anderen: *en geen man is op aarde*, als meenden zij de eenig overgebleven menschen te zijn. In elk geval was het motief slechts: voortplanting der familie.

37. מואב = מֵאָב, *van den vader.* — עד היום, *tot op dezen dag*, waarop

כי וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח : וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
כח עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה : וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל
כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר
כט הַכִּבְשָׁן : וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהַפֵּךְ אֶת־הֶעָרִים
ל אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט : וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי
בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי
לא בְנֹתָיו : וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין
לב בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ : לְכָה נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ
לג יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע : וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן
יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע
לד בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ : וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה
הֵן־שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי
לה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע : וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־
אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ
לו וּבְקוּמָהּ : וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן : וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה
לז בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב עַד־הַיּוֹם : וְהַצְּעִירָה
גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן
כ א עַד־הַיּוֹם : ס וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־

---

dit door Mozes verhaald werd, d. w. z. de Moabieten ten tijde van Mozes waren de directe afstammelingen van Lot, en niet een van elders in het land gekomen stam, die den ouden naam had aangenomen. Deut. 2,9 en 19 wordt op grond van deze bloedverwantschap Israël verboden 'Ammon en Moab te bestrijden.

38. בן עמי, *zoon van mijn volk*, d. w. z. gesproten uit ouders van dezelfde familie.

Hoofdstuk XX. 1. משם, *van daar*, van Mamré. — ארץ הנגב, *naar het land in het zuiden* van Palaestina. — הנגב, *het Zuiden*, eig. *het* door de middagzon *uitgedroogde*.

schen Kadesh en Shoer en hield zich nu en dan op te Gerar.
2 Abraham zeide omtrent Sara, zijne vrouw: zij is mijne zuster; toen zond Abiemélech, koning van Gerar, en nam Sara weg.
3 Toen kwam God tot Abiemélech in een nachtelijken droom, en zeide tot hem: „Zie, gij zijt den dood schuldig wegens de vrouw, die gij weggenomen hebt, daar zij door een man tot echtge-
4 noot is genomen." Abiemélech nu was niet tot haar genaderd; hij zeide dus: „o Heer! zult Gij ook een onschuldig volk dooden?
5 Heeft hij niet tot mij gezegd: „zij is mijne zuster?" en zij, ook zij heeft gezegd: „hij is mijn broeder;" in den eenvoud mijns harten, en in reinheid mijner handen heb ik dit gedaan."
6 Toen zeide God tot hem in den droom: „Ook Ik weet, dat gij dit in den eenvoud uws harten gedaan hebt; en ook Ik heb u er van teruggehouden tegen Mij te zondigen; daarom heb
7 ik u niet toegelaten, haar aan te roeren. En nu! geef de vrouw van dezen man terug, want hij is een profeet, opdat hij voor u bidde, dan zult gij in het leven blijven; doch indien gij [haar] niet teruggeeft, weet dan, dat gij sterven moet, gij
8 en alles wat u toebehoort." Abiemélech stond vroeg in den morgen op, riep al zijne dienaren en sprak ten hunnen aanhoore al deze woorden; en de mannen werden zeer bevreesd.
9 Nu liet Abiemélech Abraham roepen, en zeide tot hem: „Wat hebt gij ons gedaan, en wat heb ik tegen u gezondigd, dat gij over mij en mijn rijk zulk een groote verzondiging hebt gebracht? Daden, die niet behooren gedaan te worden, hebt gij
10 tegen mij gepleegd." Verder zeide Abiemélech tot Abraham: „Wat hebt gij er toch in gezien, dat gij deze daad gedaan
11 hebt?" Abraham zeide: „Omdat ik dacht: wellicht is er geene vrees voor God in deze plaats; dan zal men mij ombrengen,
12 wegens mijne vrouw. En ook inderdaad is zij mijne zuster; zij is mijns vaders dochter, maar niet de dochter mijner
13 moeder, en zij werd mij tot vrouw. Nu was het: toen God mij nu uit mijns vaders huis deed ronddwalen, zeide ik tot haar: „dit is uwe genegenheid, die gij mij bewijzen zult: op

---

2. אל שרה, *omtrent Sara*, אל = על. — אבימלך, waarschijnlijk evenals Phar'o in Egypte, òf constante naam òf titel van alle Philistijnsche koningen.

4. הגוי גם צדיק תהרג. *Wilt Gij ook een onschuldig volk ombrengen?* Uit vs. 7 en 18 blijkt immers, dat het geheele volk ziek en met ondergang bedreigd was.

5. בתם לבבי, *in den eenvoud mijns harten*, zonder aan slechtheid te denken; ובנקין כפי, *en in reinheid mijner handen*, ook bij mijne daden was niets in strijd met de zedelijkheid. עשיתי זאת, *heb ik dit gedaan*, nl. dat ik haar tot mij heb genomen.

ב קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
ג אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה׃ וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־
ד הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל׃ וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב
ה אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃ הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי
אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אֲחִי הוּא בְּתֹם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן
ו כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם גַּם אָנֹכִי
יָדַעְתִּי כִּי בְתֹם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ
ז מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃ וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־
הָאִישׁ כִּי־נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע
ח כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר
וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם
ט וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ
מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי
י חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃ וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃
יא וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה
יב וְהָרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי׃ וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ
יג לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי
אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל פ

---

7. נָבִיא, *de verkondiger van het woord Gods*, dat tot hem komt. — ויתפלל, *opdat hij bidde*. De eenvoudige toekomende tijd: *en hij zal bidden* moest door והתפלל worden uitgedrukt.

12. Sara wordt hier als Abrahams halfzuster voorgesteld, wat volgens IBN 'EZRA slechts een voorwendsel van Abraham was, daar zij Gen. 11,31 niet als dochter van Térach genoemd wordt. Volgens de traditie is Sara en Jiska dezelfde persoon en was zij dus eene dochter van Abrahams broeder Haran en dus niet juist zijne zuster, maar toch zijne bloedverwante. Vgl. כי אנשים אחים אנחנו, Gen. 13,8.

13. התעו, *zonder bekend einddoel doen rondzwerven*.

elke plaats, waar wij komen zullen, zeg van mij: „hij is mijn
14 broeder." Toen nam Abiemélech kleinvee en runderen en sla-
ven en slavinnen, en gaf ze aan Abraham; ook gaf hij hem
15 zijne vrouw Sara terug. En Abiemélech zeide: „Zie! mijn land
16 is vóór u; waar het goed is in uwe oogen, zet u neder." En
tot Sara zeide hij: „Zie! ik heb uwen broeder duizend zilver-
stukken gegeven, dit zij u tot oogendekking tegenover allen,
die bij u zijn; en tegenover een ieder zult gij gerechtvaardigd
17 zijn." Abraham bad tot God; en God genas Abiemélech, en
18 zijne vrouw en zijne dienstmaagden, zoodat zij baarden. Want
de Eeuwige had elken moederschoot gesloten in het huis van
Abiemélech, ter zake van Sara, Abrahams vrouw.

21 1 De Eeuwige had Sara bedacht, gelijk Hij gezegd had; en
2 de Eeuwige deed Sara, gelijk Hij gesproken had. Sara werd
zwanger, en baarde Abraham eenen zoon in zijnen ouderdom,
3 op den bepaalden tijd, dien God gezegd had. Abraham noemde
den naam van zijn zoon, die hem geboren was, dien Sara
4 hem gebaard had: Izak. Abraham besneed zijnen zoon Izak,
toen deze acht dagen oud was, gelijk God hem geboden had.
5 Abraham was honderd jaren oud, toen hem zijn zoon Izak ge-
6 boren werd. En Sara zeide: „God heeft mij lachen bereid;
7 elk, die het hoort, zal om mij lachen." Verder zeide zij: „Wie
had Abraham toegezegd: Sara zal kinderen zogen? en toch
8 heb ik hem eenen zoon in zijnen ouderdom gebaard." Het kind
groeide op en werd gespeend; en Abraham maakte een grooten
9 maaltijd op den dag, waarop Izak gespeend werd. Toen Sara
nu den zoon van Hagar, de Egyptische, dien deze Abraham ge-
10 baard had, spotten zag, — Zeide zij tot Abraham: „Verdrijf deze
dienstmaagd en haren zoon; want de zoon dezer dienstmaagd zal
11 niet erven met mijnen zoon, met Izak." De zaak mishaagde

---

16. כְּסוּת עֵינַיִם, iets, wat voor u tot *oogenbedekking*, d. w. z. tot herstel van eer dient, *tegenover allen, die bij u zijn*. Anderen: eene bedekking van den *schijn* van (eig. dekking tegen het aangekeken worden op) onkuischheid. Nog anderen: een verzoeningsgeschenk *voor alles, wat* met u *geschied is*. — וְנֹכָחַת. De ן dient tot verscherping der tegenstelling. Door de eervolle wijze, waarop gij door Abiemélech, die u niet eens heeft aangeraakt, zijt heengezonden, zult gij ook voor het vervolg tegenover ieder van zelve gerechtvaardigd zijn.

HOOFDSTUK XXI. 1. In de toezegging Gen. 17,15 vv. ligt Sara's „bedenking"; dit eerste versdeel dient tevens, in tegenstelling met het onmiddellijk voorafgaande, tot overgang op het volgende. Het tweede deel van het vers bevat eerst de mededeeling van de daadwerkelijke vervulling der belofte.

2. לִזְקֻנָיו, *in zijnen ouderdom*; anderen: *voor zijnen ouderdom*, vgl. Gen. 37,3, waar Josef, die ten hoogste zeven jaar jonger was dan Ruben, eveneens בֶּן זְקֻנִים, *de steun van Jakob's ouderdom*, genoemd wordt.

ד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחֹת הִוא : וַיִּקַּח
אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ
ט אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ : וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב
טז בְּעֵינֶיךָ שֵׁב : וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ
הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת :
יז וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
יח וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ : כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־

כא א רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם : ס וַיהוָה
פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר :
ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר
ג אֹתוֹ אֱלֹהִים : וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־
ד יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק : וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־
ה שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים : * וְאַבְרָהָם בֶּן־ המשך
ו מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ : וַתֹּאמֶר שָׂרָה
ז צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי : וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל
ח לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לִזְקֻנָיו : וַיִּגְדַּל
הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק :
ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם
י מְצַחֵק : וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי
יא לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק : וַיֵּרַע הַדָּבָר

---

6. צחוק, lachen van blijdschap bij haar zelve, van verwondering en spot bij anderen. Hier wordt niet eene nieuwe aanleiding tot den naam van den jonggeborene opgegeven, maar het is eene uiting van het volle moederlijk geluk der hoogbejaarde Sara. Evenmin staat de naam van Izak in verband met Jishma'els spotten (21,9), maar werd door Abraham aan zijnen zoon gegeven ter uitvoering van het Goddelijk bevel, Gen. 17,19.

8. Het speenen geschiedde op het einde van het tweede of in het begin van het derde levensjaar (Talm. Gittien 75*b*, vgl. I Sam. 1,23 v.v.).

9. מצחק, *spotten, honen*; v. s. Izak uitlachend, die als de jongste toch niet de aangewezen erfgenaam van Abraham zoude zijn. Daardoor wordt Sara's eisch (vs. 10) nog begrijpelijker.

12 zeer in Abrahams oogen, ter wille van zijn zoon. Maar God
zeide tot Abraham: „Laat het niet mishagen in uwe oogen
om den jongeling noch om uwe dienstmaagd; in al wat u
Sara zeggen zal, luister naar haré stem; want door Izak zal
13 u kroost genoemd worden. Doch ook den zoon der dienst-
maagd zal Ik tot een volk maken, omdat hij uw kroost is."
14 Toen stond Abraham 's morgens vroeg op, nam brood en een
lederen zak met water, en gaf het aan Hagar — het op haren
schouder leggende, — en het kind, en zond haar weg. Zij
15 ging heen, en dwaalde in de woestijn van Beër-Shéba'. En
het water uit den lederen zak raakte op, toen wierp zij het
16 kind onder een der struiken. En zij ging en zette zich daar
tegenover, verre af, als de afstand van een boogschot; want
zij zeide: „Ik wil niet aanzien het sterven van het kind." Zoo
17 zat zij daar tegenover, en verhief hare stem en weende. En
God hoorde de stem van den jongeling; en een Engel Gods
riep Hagar toe uit den hemel en zeide tot haar: „Wat is u
Hagar? vrees niet! want God heeft naar des jongelings stem
18 gehoord, daar waar hij is. Sta op! hef den jongeling op, en
ondersteun hem met uwe hand; want Ik zal hem tot een groot
19 volk maken." Toen opende God hare oogen en zag zij eene
waterwel; zij ging heen, vulde den lederen zak met water, en
20 gaf den jongeling te drinken. En God was met den jongeling,
en hij werd groot; en woonde in de woestijn, en werd een
21 boogschutter. Hij vestigde zich in de woestijn Paran; en zijne
moeder nam hem eene vrouw uit het land Egypte.
22 Het was om dezen tijd, dat Abiemélech en Pie-
chol, zijn legeroverste, tot Abraham zeide, als volgt:
23 „God is met u in alles, wat gij doet. Welnu, zweer

---

12. כי ביצחק enz. Door Izak zal u kroost ten deel vallen, dat uwen naam draagt en de daaraan verbonden zegeningen door alle geslachten heen deelachtig wordt.

14. ואת הילד, afhankelijk van ויתן, niet van שם על שכמה. Vgl. Gen. 43,15. Jishma'el was ± vijftien jaar oud en kon dus niet door Hagar schrijlings op den schouder gedragen worden, evenmin als op de aangehaalde plaats de broeders Benjamin, evenals het geld, in de hand nemen. De woorden שם על שכמה zijn dus als tusschenzin te beschouwen. — וַתֵּתַע = וַתֵּתַעֶה, van תעה, niet van תעע. — הילד. Een 15jarige wordt hier ילד, *kind* genaamd; Gen. 27,30 is dit het geval met den zeventienjarigen Josef. De verhouding van den levensduur toen en thans (120 en 70 jaar) maakt dit begrijpelijk. De leeftijd van 15 à 17 jaar komt overeen met dien van *een kind* van 8 à 10 jaar bij ons. — במדבר באר שבע, *in de woestijn van Beër Shéba'*, zooals de nabij liggende stad later, vs. 31, genoemd werd.

16. כמטחי קשת, *evenals zij, die met een boog schieten*, zich van hun doel verwijderen. Zij wil het sterven van haar kind niet aanzien, maar haar knaapje toch ook niet uit het oog verliezen en zet zich dus מנגד, *tegenover* de plek, waar hij ligt, op een geruimen afstand.

יב מֵאֵר בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ : וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם
אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ
יג שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע : וְגַם אֶת־בֶּן־
יד הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא : וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם ו בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד
טו וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע : וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־
טז הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם : וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב
לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת
יז הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ : וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים ו אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם
וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל
יח הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם : קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־
יט יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ : וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ
וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־
כ הַנָּעַר : וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי
כא רֹבֶה קַשָּׁת : וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם : * פ
כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם
כג לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה : וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה

---

18. **והחזיקי את ידך בו**, letterl. *maak uwe hand sterk aan hem*, toon de kracht van uwe hand, door hem te steunen.

19. **באר**, *eene wel*, hetzij van zelve ontsprongen of door menschenhand gegraven; בור een gemetselde regenbak.

20. **רבה קשת**, letterl.: *een werper* (רבה = רבב), *namelijk een boogschutter*; met KIMCHI קָשֶׁת = קַשָּׁת te verklaren, verbiedt de רגש, die het tot eene persoonsaanwijzing stempelt. Anderen: *en hij werd als jongeling een boogschutter*; nog anderen: *hij werd een leermeester voor boogschutters*, קשת dan als voorwerp bij רבה opgevat.

21. **וישב**. In vs. 20 wordt zijne verblijfplaats tijdens zijne ontwikkeling aangegeven; eenmaal volwassen, bericht vs. 21, *vestigde hij zich* voor goed *in de woestijn*.

mij dan hier bij God, dat gij tegen mij, noch tegen mijne kinderen, noch tegen mijne kleinkinderen, leugenachtig zult handelen; gelijke genegenheid, als ik u bewezen heb, zult gij mij bewijzen, en aan het land, waarin gij u opgehouden
25 24 hebt." Abraham zeide: „ik zweer." Doch Abraham berispte Abiemélech wegens de waterwel, die Abiemélechs slaven ge-
26 roofd hadden. Maar Abiemélech zeide: „Ik weet niet, wie deze zaak gedaan heeft; ook gij hebt er mij niets van medegedeeld; en ook ik heb er niets van gehoord, dan op heden."
27 En Abraham nam kleinvee en runderen, en gaf ze aan
28 Abiemélech; en zij sloten te zamen een verbond. Abraham
29 plaatste zeven moederschapen afzonderlijk. Toen zeide Abiemélech tot Abraham: „Wat beduiden hier deze zeven schapen,
30 die gij afzonderlijk geplaatst hebt?" En hij antwoordde: „Dat gij deze zeven schapen uit mijne hand zult aannemen, opdat het mij tot getuigenis zij, dat ik deze wel ge-
31 graven heb." Daarom noemt men deze plaats: Beër-Shéba', 32 want aldaar hebben zij beiden gezworen. Zoo sloten zij een verbond in Beër Shéba'; daarna stond Abiemélech en Piechol, zijn legeroverste, op en keerden zij terug naar het land der Philis-
33 tijnen. Hij (Abraham) echter plantte geboomte in Beër-Shéba', en verkondigde daar den naam des Eeuwigen, den God aller
34 eeuwigheid. En Abraham hield zich in het land der Philistijnen langen tijd op.

22 1 En het was kort na deze gebeurtenissen, dat God Abraham op de proef stelde en tot hem zeide: „Abraham!" en deze
2 zeide: „hier ben ik!" Hierop zeide Hij: „Neem toch uwen zoon, uwen eenigen, dien gij bemint, Izak, en begeef u naar het land Moria en breng hem daar tot brandoffer, op een van de
3 bergen, dien Ik u zeggen zal." Abraham stond des morgens vroeg op en zadelde zijnen ezel en nam zijne beide jonge bedienden met zich en zijnen zoon Izak; hij hakte brandofferhout, en maakte zich op en ging naar de plaats, die God hem
4 hem gezegd had. Op den derden dag, toen Abraham zijne
5 oogen ophief, zag hij de plaats van verre. Toen zeide Abraham tot zijne jonge bedienden: „Blijft gij hier met

---

23. תשקר, leugenachtig, trouweloos handelen.

31. למקום, *die plaats*, waar de bron is en de eed plaats had; Gen. 26,33 wordt ook de nabijgelegen stad Beër Shéba' genoemd, naar aanleiding van de bron Shib'a, die Izaks herders daar vonden. Robinson heeft inderdaad niet één, maar twee diepe, heldere bronnen op die plek gevonden, die nog den naam: *verwenschingsbron* dragen (DELITZSCH).

HOOFDSTUK XXII. 1. נסה. *Op de proef stellen*; eene menschelijke uitdrukking, van God gebruikt. God stelde Abraham in de gelegenheid, te toonen, dat ook het hoogste en dierbaarste door hem, op Gods bevel, in Zijn dienst zou worden opgeofferd.

לי בֵּאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־
כג עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ: וַיֹּאמֶר
כד אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ: וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת
כה בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא
יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִי וְגַם
כו אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִלְתִּי הַיּוֹם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
כז לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע
כח כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדֵּהֶן: וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה
ל שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה: וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־
שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי
לא אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת: עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע
לב כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם
לג אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: וַיִּטַּע
לד אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: וַיָּגָר
שביעי אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: * פ

כב א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
ב אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ
אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ
ג שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם
בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק
בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ
ד הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
ה הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־

---

2. יחידך. *Uw eenigen*, uit uw eigenlijk huwelijk met Sara geboren zoon; niet: uw, na Jishma'els verdrijving *eenig overgebleven* zoon. — הר המוריה, zooals uit II Kronijken 3,1 blijkt, de hoogte, waarop de schuur van Arawna stond, de latere tempelberg, hoewel deze overal elders Tsion heet.

den ezel, terwijl ik en de jongeling gaan tot ginds; en wij willen
6 ons nederbuigen en dan tot u terugkeeren." Abraham nam het brandoffer-hout en legde het op zijnen zoon Izak, terwijl hij in zijne hand nam het vuur en het mes; en zij gingen beiden
7 te zamen. Toen zeide Izak tot zijnen vader Abraham, en zeide: „mijn vader!" en deze zeide: „Hier ben ik mijn zoon;" nu zeide hij: „Zie, hier is het vuur en het hout, doch waar
8 is het lam tot brandoffer?" Abraham zeide: „God zal zich het lam uitzoeken tot brandoffer, mijn zoon!" Zoo gingen zij
9 beiden te zamen. Toen zij nu kwamen naar de plaats, die God hem gezegd had, bouwde Abraham daar het altaar, ordende het hout en bond zijnen zoon Izak en legde hem op
10 het altaar, boven op het hout. Reeds strekte Abraham zijne hand uit en nam hij het mes, om zijnen zoon te slachten; —
11 Toen een engel des Eeuwigen hem van uit den hemel toeriep en zeide: „Abraham! Abraham!" En hij zeide: „Hier ben ik!"
12 Nu zeide hij: „Strek uwe hand niet uit naar den knaap en doe hem niets; want nu heb Ik erkend, dat gij godvreezend zijt, daar gij Mij uwen zoon, uwen eenigen, niet onthouden
13 hebt." Toen nu Abraham zijne oogen ophief, zag hij en zie: een ram; daarna werd deze in de struiken vastgehouden bij zijne horens; toen ging Abraham en nam den ram en bracht
14 hem tot brandoffer, in plaats van zijn zoon. En Abraham noemde den naam dier plaats: „de Eeuwige zal zien!" waarvan nog heden gezegd zal worden: „Op den berg des Eeuwi-
15 gen zal gezien worden!" Hierop riep een engel des Eeuwigen
16 Abraham ten tweeden male toe uit den hemel. En zeide: „Bij Mij zelve heb Ik gezworen, spreekt de Eeuwige, dat daar gij deze zaak gedaan hebt, en uwen zoon, uwen eenigen, niet
17 onthouden hebt; — Dat Ik u zegenen zal en uw kroost talrijk zal doen worden, als de sterren des hemels en als het zand, dat aan den oever der zee is; en uw kroost zal erven de poort
18 zijner vijanden. En met uw kroost zullen alle volkeren der aarde zich zegen toewenschen, als belooning ervoor, dat gij
19 geluisterd hebt naar Mijne stem." Nu keerde Abraham terug tot zijne jeugdige bedienden, en zij maakten zich op en gingen te zamen naar Beër-Shéba'; en Abraham bleef wonen te Beër-Shéba'.

---

13. אַחַר, *daarna*, vgl. Gen. 18,5 e. a. p.; anderen: *op den achtergrond*; daar echter נֹאחֲזוֹ een verleden tijd, geen deelwoord is, schijnt de eerste opvatting juister.

14. יְהוָה יִרְאֶה noemt Abraham de plaats, in dezen naam de herinnering aan zijne eigen woorden (vs. 8) vasthoudend. — בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה. „Op den berg des Eeuwigen zal gezien worden," dit offer, evenals de later door Israël

הַחֲמֹור וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃
ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ
ז אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק
אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה
ח הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים
ט יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
י מִמַּעַל לָעֵצִים׃ וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת
יא לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ׃ וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר
יב אַבְרָהָם ׀ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־
הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי ׀ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים
יג אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃ וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם
אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ
יד אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃ וַיִּקְרָא
אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה ׀ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר
טו יְהוָה יֵרָאֶה׃ * וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־ נראה
טז הַשָּׁמָיִם׃ וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃ כִּי־בָרֵךְ
אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר
יז עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו׃ וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ
יח כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ וַיָּשָׁב אַבְרָהָם
אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם
בְּבְאֵר שָׁבַע׃ * פ סתום

---

te brengen offers, die immers na den tempelbouw alleen dáár zouden mogen gebracht worden (Deut. 12,11). Anderen: *op den berg, waar de Eeuwige verschijnt.*

20 En het was na deze gebeurtenissen, dat aan Abraham mede-
gedeeld werd, zeggende: „Zie! Milka ook zij heeft uwen
21 broeder Nachor kinderen gebaard. 'Oets, zijnen eerstgeborene,
en Boez, diens broeder, en Kemoeël, den vader van Aram.
23 22 En Késed en Chazo en Pildash en Jidlaf en Bethoeël. En
Bethoeël heeft Rebekka voortgebracht; deze acht heeft Milka
24 gebaard aan Nachor, den broeder van Abraham. En zijn bij-
wijf, wier naam was Reoema, baarde ook: Tébach en Gacham
en Thachash en Ma'acha.

23 1 De leeftijd van Sara was honderd zeven en twintig jaren;
2 dit waren de levensjaren van Sara. Sara stierf in Kirjath-
Arba', dat is Chebron, in het land Kena'an; en Abraham kwam
3 om over Sara rouw te bedrijven en haar te beweenen. Ver-
volgens stond Abraham op van voor zijne doode, en sprak tot
4 de kinderen van Cheth aldus: „Een vreemdeling en bijwoner
ben ik bij u; geeft mij een begraafplaats in eigendom onder
u, opdat ik mijne doode van voor mijn aangezicht begrave."
5 En de kinderen van Cheth antwoordden Abraham, zeggende
6 tot hem: „Hoor ons, mijn heer! gij zijt een goddelijk vorst in
ons midden; in de uitgelezenste onzer begraafplaatsen begraaf
uwe doode; niemand onzer zal zijne grafstede u onthouden,
7 om uwe doode te begraven." Toen stond Abraham op en
boog zich neder voor het volk des lands, voor de kinderen
8 van Cheth. En hij sprak met hen aldus: „Indien het in
uwe bedoeling ligt, dat ik mijne doode van voor mijn aan-
gezicht zal begraven, hoort naar mij, en dringt voor mij aan
9 bij 'Ephron, den zoon van Tsochar. Dat hij mij de spelonk
Machpéla geve, die hem toebehoort, die namelijk aan het einde
zijns velds is; voor het volle geld geve hij haar mij in uw
10 midden tot eene begraafplaats in eigendom." 'Ephron nu zat

---

20. Als inleiding tot hoofdstuk 24, waartoe cap. 23 slechts den overgang vormt (zie 24,67), staat dit familiebericht hier.

21. Kemoeël is waarschijnlijk stamvader van een jongeren tak van het Arameesche volk, zoodat onze plaats niet in strijd is met Gen. 10,22, waar Aram onder de zonen van Shem wordt genoemd.

22. כשׂד is niet de stamvader der oude Kasdiem (Chaldeërs), maar van een Nachorschen stam, die misschien denzelfden naam droeg.

HOOFDSTUK XXIII. 2. קרית ארבע is de oudere naam der later Chebron genoemde stad; Arba' was de naam van een tot het reuzengeslacht behoorenden beheerscher der stad (Jos. 14,15; 15,13), die zeven jaren vóór Tso'an in Egypte gebouwd werd (Num. 13,22). Op grond van laatstgenoemde plaats meenen sommigen, dat de naam קריית ארבע (Gen. 35,27 קריית האַרבע) zijn oorsprong vindt in de aanwezigheid van de daar genoemde vier 'Anakieten. DELITZSCH vermoedt: *stad der vier districten.* — ויבא. Naar

כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה
כא מִלְכָּה גַּם־הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ : אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז
כב אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם : וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ
כג וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל : וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה
כד יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם : וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד
גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה : פ

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי
ב חַיֵּי שָׂרָה : וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ
ג כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ : וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל
ד פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר : גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם
ה תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי : וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת
ו אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ : שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה
בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ
ז לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְבֹּר מֵתֶךָ : וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־
ח הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת : וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם
לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שִׁמְעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר :
ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ
י בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר : וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב

---

de Midrash-opvatting dat Sara onmiddellijk na het in het vorige hoofdstuk verhaalde stierf, beteekent ויבא, dat Abraham van Beër Shéba' naar Chebron *kwam*. Niet onwaarschijnlijk echter moet Sara's dood ongeveer twintig jaar na Izak's offering geplaatst worden en was Abraham intusschen naar Chebron verhuisd. ויבא beteekent dan: *hij ging naar binnen* in de tent (vgl. Recht. 6,19; Jes. 26,20). Natuurlijk nam ook Izak aan het rouwbedrijf deel en wordt als hoofdpersoon alleen Abraham genoemd.

4. **גר ותושב**. *Ik ben een vreemdeling*, die evenwel reeds langen tijd onder u woont. — **אחזת קבר**, *een graf in eigendom*, niet alleen het verlof zijne doode te begraven, maar een graf, waar het lijk ten eeuwigen dage zal blijven rusten.

9. **בכסף מלא**, *voor het volle geld*, d. w. z. voor zooveel als zij waard is (I Kron. 21,22), niet: *voor volwichtig geld*.

tusschen de kinderen van Cheth; en 'Ephron, de Chittiet,
antwoordde Abraham, ten aanhooren van de kinderen van
Cheth, voor allen, die de poort zijner stad inkwamen, zeg-
11 gende: „Neen, mijn heer! hoor mij: het veld geef ik u, en
de spelonk, die daarin is, u geef ik haar; voor de oogen
der kinderen mijns volks geef ik ze u, begraaf uwe doode."
12 Toen boog zich Abraham neder voor het volk des lands.
13 En hij sprak tot 'Ephron, ten aanhooren van het volk des
lands, aldus: „Zoo gij mij toch wildet aanhooren! ik heb
het zilver voor het veld [reeds] gegeven; neem het van mij,
14 dan zal ik mijne doode aldaar begraven." 'Ephron antwoordde
15 Abraham, zeggende tot hem: „Mijn heer! hoor mij: een land
van vier honderd sikkelen zilver, wat is dat tusschen mij en
16 u? begraaf slechts uwe doode." Abraham hoorde naar 'Ephron,
en Abraham woog aan 'Ephron het zilver toe, waarvan hij ge-
sproken had, ten aanhooren der kinderen van Cheth, vier hon-
17 derd sikkelen zilver, bij den koopman gangbaar. Zoo bleef
dan het veld van 'Ephron, dat te Machpéla is, hetwelk vóór
Mamré ligt, het veld en de spelonk, die daarin is, en al de
boomen, die op het veld zijn, welke binnen al zijne grenzen
18 rondom stonden; Aan Abraham als aankoop voor de oogen
van de kinderen van Cheth, van allen, die tot de poort zijner
19 stad ingingen. En daarna begroef Abraham zijne vrouw Sara
in de spelonk op het veld Machpéla, voor Mamré, dat is Chebron,
20 in het land Kena'an. Zoo bleef het veld en de spelonk daarin
aan Abraham, tot eene begraafplaats in eigendom van de kin-
deren van Cheth.

24 1 En Abraham was oud, gevorderd in jaren: en de Eeuwige
2 had Abraham in alles gezegend. Toen zeide Abraham tot zijnen
dienaar, den oudste van zijn huis, die al het zijne bestuurde: „Leg
3 toch uwe hand beneden mijne heup; Opdat ik u doe zweren bij
den Eeuwige, den God des hemels en den God der aarde, dat

---

10. **לכל באי שער עירו**, in tegenwoordigheid van alle stadsbewoners, die in de poort kwamen ter volksvergadering. יצאי שער (Gen. 34,24) beteekent eveneens: allen, die uitgaan *naar* de stadspoort.

11. Hoffelijk geeft 'Ephron te verstaan, dat de spelonk alleen door hem niet wordt afgestaan. Het geheele aanbod (נתתי, zonder betaling) is niet ernstig gemeend; 'Ephron weet blijkens vs. 15 zijn belang goed te behartigen.

13. **אך אם אתה לו שמעני.** Ik neem uw aanbod aan, *doch* (אך) *slechts indien* (אם) *gij als het u belieft* (לו) *naar mij luisteren wilt*, slechts onder de volgende conditie: נתתי, ik heb reeds eene som bepaald, neem die aan.

15. Waarop 'Ephron een hooge som noemt, schijnbaar nog altijd verkoop afwijzend. — ביני וביניך מה הוא, *wat beteekent dat tusschen u en mij?* De som is te onbeduidend voor u om ze te geven, voor mij om ze te nemen!

בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת
יא לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃ לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי
לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָךְ
יב קְבֹר מֵתֶךָ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ׃ וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן
בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף
יג הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־
יד אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאַת שֶׁקֶל־כֶּסֶף
טו בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃ וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־
עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי
טז בְּנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ * וַיָּקָם שְׂדֵה
עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב׃
יז לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃ וְאַחֲרֵי־
יח כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה
יט עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה

כד א אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ ס וְאַבְרָהָם
ב זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃ וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת
ג יְרֵכִי׃ וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר

---

16. וישמע, *hij luisterde*, d. w. z. hij begreep 'Ephron. — עבר לסחר. Hoewel gemunt geld nog niet voorkwam, schijnen de kooplieden hunne baren zilver gemerkt te hebben als teeken van volwichtigheid. Misschien werd daarbij dan ook verschil gemaakt tusschen grootere en kleinere baren en laten zich de namen שקל en קשיטה (Gen. 33,19) op die wijze verklaren.

Hoofdstuk XXIV. 2. אל עברו, Eli'ezer, die 15,2 de bestuurder van Abrahams huis genoemd wordt. — תחת ירכי, een eed bij de heiligheid der besnijdenis. (Zoo heeten *nakomelingen*: יוצאי היוך). Ibn 'Ezra beschouwt het als een teeken van onderworpenheid. Rashbam verklaart het feit, dat zoodanige eedsaflegging alleen hier en Gen. 47,29 van Josef tegenover Jakob voorkomt, dat deze wijze alleen in zwang was bij kinderen tegenover ouders en slaven tegenover hunnen heer, terwijl anders handslag of stukkenverbond de gewone wijze van overeenkomst zou zijn.

gij geene vrouw voor mijnen zoon zult nemen uit de doch-
4 teren van den Kena'aniet, in wiens midden ik woon. Maar
dat gij naar mijn land en mijne geboorteplaats zult gaan, en
5 eene vrouw nemen voor mijnen zoon, voor Izak." Hierop
zeide de dienaar tot hem: „Misschien zal de vrouw mij niet
willen volgen naar dit land; zal ik uwen zoon dan terugvoe-
6 ren naar het land, van waar gij zijt uitgegaan?" Toen zeide
Abraham tot hem: „Wacht u, dat gij mijnen zoon niet weder
7 daarheen voert. De Eeuwige, de God des hemels, die mij ge-
nomen heeft uit mijns vaders huis en uit het land mijner ge-
boorte, en die mij toegezegd en mij gezworen heeft, zeggende:
„Aan uw kroost zal Ik dit land geven," — Hij zal Zijnen
Engel vóór u uitzenden, zoodat gij eene vrouw voor mijnen
8 zoon van daar nemen zult Maar zoo de vrouw u niet zal
willen volgen, dan zijt gij vrij van dezen mijnen eed; slechts
9 mijnen zoon zult gij niet weder daarheen voeren." De dienaar
legde nu zijn hand beneden de heup van Abraham, zijnen heer;
10 en hij zwoer hem, omtrent deze zaak. Toen nam de dienaar
tien kameelen van de kameelen van zijn heer, en ging heen,
met allerlei kostbaars van zijn heer in zijne hand; hij
maakte zich op en ging naar Aram-Naharajim, naar de stad
11 van Nachor. Hij liet de kameelen nederknielen, buiten de
stad, bij de waterwel, tegen avondtijd. den tijd dat de [water-]
12 schepsters naar buiten gingen. En hij zeide: „Eeuwige, God
van mijnen heer Abraham! laat het voor mij toch heden zich
13 schikken, en bewijs gunst aan mijnen heer Abraham! Zie!
terwijl ik sta bij de waterwel, en de dochters van de mannen
14 der stad komen om water te scheppen, — Zal het zijn: het
meisje, tot wie ik zeggen zal: „Neig toch uwe kruik, opdat ik
drinke," en die zal antwoorden: „Drink, en ik zal ook uwe
kameelen drenken," — die zult Gij hebben aangewezen aan
Uwen dienaar, aan Izak; en laat ik door haar erkennen, dat
15 Gij aan mijnen heer gunst bewezen hebt." En het was: hij
had nog niet geëindigd te spreken, en zie, daar kwam Rebekka
naar buiten, die geboren was aan Bethoeël, den zoon van Milka,
de vrouw van Nachor, den broeder van Abraham, met hare
16 kruik op haren schouder. En het meisje was zeer schoon van
aanzien, eene maagd, die geen man had bekend; zij daalde af naar
17 de wel, vulde hare kruik, en kwam naar boven. De dienaar
liep haar te gemoet, en zeide: „Laat mij toch een weinig water
18 slorpen uit uwe kruik." Zij zeide: „Drink, mijn heer!" en zij
haastte zich, liet hare kruik neder op hare hand, en gaf hem te
19 drinken. Toen zij geëindigd had hem te drinken te geven,

---

14. וכה, *en door haar*, anderen: *daaraan*, aan het feit.

16. ותעל, *en kwam* uit de diepte *naar boven*, anderen: *zette* de kruik

לְא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃
ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃
ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ
ו מִשָּׁם׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי
ז שָׁמָּה׃ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ
מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
ח מִשָּׁם׃ וְאִם־לֹא תאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי
ט זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃ וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת

י יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה׃ * וַיִּקַּח הָעֶבֶד
עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם
יא וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃ וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ
לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמָּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃
יב וַיֹּאמַר ׀ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־
יג חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם׃ הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת

יד אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃ וְהָיָה הַנַּעַר * אֲשֶׁר אֹמַר אֵלָיו
הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ
הכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי׃
טו וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יָלְדָה
לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־
טז שִׁכְמָהּ׃ וְהַנַּעַר * טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ
יז וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃ וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ
יח וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר שְׁתֵּה
יט אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ׃ וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ

---

op haren schouder of op haar hoofd, vanwaar zij haar vs. 18 op hare hand neerlaat.

zeide zij: „Ook voor uwe kameelen zal ik scheppen, totdat
20 zij genoeg zullen gedronken hebben." Zij haastte zich, goot
hare kruik in den drinkbak uit, liep weder naar de bron
21 om te scheppen, en schepte voor al zijne kameelen. De
man zag haar verbaasd aan, zwijgend, om te ervaren, of de
22 Eeuwige zijnen weg had doen gelukken of niet. En het was:
toen de kameelen genoeg gedronken hadden, toen nam de
man eenen gouden neusring, een Béka' zwaar, en twee arm-
23 banden aan hare handen, tien [sikkelen] goud zwaar; En
zeide: „Wiens dochter zijt gij? deel het mij toch mede; is
er in uws vaders huis ook plaats voor ons, om te overnachten?"
24 En zij zeide tot hem: „Ik ben de dochter van Bethoeël, den
25 zoon van Milka, dien zij Nachor baarde." Verder zeide zij
tot hem: „Zoowel stroo als voeder is in overvloed bij ons;
26 ook plaats om te overnachten." Toen boog zich de man, en
27 wierp zich voor den Eeuwige neder. En hij zeide: „Geloofd
zij de Eeuwige, de God van mijn heer Abraham, die Zijne
genade en Zijne trouw mijnen heer niet onttrokken heeft; op
den rechten weg heeft de Eeuwige mij gevoerd, naar het huis
28 des broeders van mijnen heer!" Het meisje liep heen, en
deelde ten huize harer moeder deze gebeurtenissen mede.
29 Rebekka had eenen broeder, wiens naam was Laban; en Laban
30 liep tot den man, naar buiten bij de wel; — het was namelijk,
toen hij zag den neusring en de armbanden aan de handen
zijner zuster, en toen hij hoorde de woorden zijner zuster Re-
bekka, zeggende: „Aldus heeft de man tot mij gesproken," —
en hij kwam bij den man, en zie, deze stond nog bij de kameelen
31 aan de wel; Toen zeide hij: „Kom, gij gezegende des Eeuwigen!
waarom staat gij buiten? terwijl ik het huis heb opgeruimd,
32 en plaats voor de kameelen." De man kwam in het huis en
ontzadelde de kameelen; vervolgens gaf men stroo en voeder
aan de kameelen, en water om zijne voeten te wasschen, en
33 de voeten der mannen, die met hem waren. Men zette hem
te eten voor; maar hij zeide: „Ik zal niet eten, totdat ik
mijne woorden gesproken heb;" en men antwoordde: „Spreek!"
35 34 Toen zeide hij: „Ik ben een dienaar van Abraham. En de
Eeuwige heeft mijnen heer zeer gezegend, zoodat hij groot is
geworden. En Hij heeft hem gegeven kleinvee en runderen,
36 zilver en goud, slaven en slavinnen, kameelen en ezels. En
Sara, de vrouw van mijn heer, heeft eenen zoon aan mijnen
heer gebaard, nadat zij oud geworden was; aan dezen heeft

---

21. משתאה. Vol verbazing over het spoedig intreden van het door hem gevraagde teeken, ziet hij *zwijgend*, in stille, gespannen verwachting de verrichtingen van het meisje aan.

22. נזם, waarschijnlijk niet: een ring, die door den neus gestoken wordt, maar een gouden spang, die van het voorhoofd over den neus hangt en dient om den sluier te bevestigen. — בקע = $^1/_2$ Shékel.

ט וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת : וַתְּמַהֵר
וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב
כא לְכָל־גְּמַלָּיו : וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ
כב יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא : וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח
הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה
כג זָהָב מִשְׁקָלָם : וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אָתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֵיֵשׁ בֵּית־
כד אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין : וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־
כה מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר : וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא
כו רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוֹן : וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה : * כבית
כז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ
וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי :
כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ* וַתַּגֶּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה : וּלְרִבְקָה
כט אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן : וַיְהִי
כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־
דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־
ל הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן : וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ
יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים :
לא וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא
לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ :
לב וַיּ*וּשָׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְבָרָי וַיֹּאמֶר
לג דַּבֵּר : וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי : וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד
וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים
לד וַחֲמֹרִים : וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־

---

27. אחד, der bloedverwanten.

30. ויבא sluit aan bij וירץ, vs. 29.

32. De ׳ scheidt ויתן van ויושם, zoodat dit laatste niet Eli'ezer, maar een ander (Laban of de dienaren des huizes) tot onderwerp heeft.

37 hij al het zijne gegeven. Nu deed mijn heer mij zweren, zeg-
gende: „Gij zult geene vrouw nemen voor mijnen zoon uit de
38 dochteren van den Kena'aniet, in wiens land ik woon. Maar
naar mijns vaders huis zult gij gaan en naar mijne familie en
39 eene vrouw nemen voor mijnen zoon." En ik zeide tot mijnen
40 heer: „Misschien zal de vrouw mij niet volgen." Daarop zeide
hij tot mij: „De Eeuwige, vóór Wiens aangezicht ik mijn le-
venswandel heb afgelegd, zal Zijnen Engel met u zenden en
uwen weg doen gelukken, zoodat gij eene vrouw voor mijnen
zoon kunt nemen uit mijne familie en uit mijns vaders huis.
41 [Eerst] dan zult gij vrij zijn van mijnen eed, wanneer gij tot
mijne familie zult gegaan zijn; en als men u dan niet geven
42 wil, dan zult gij vrij zijn van mijnen eed." Nu kwam ik
heden bij de wel, en zeide: „Eeuwige, God van mijnen heer
Abraham! indien Gij toch mijnen weg, waarop ik ga, wilt
43 doen gelukken; — Zie! ik sta hier bij de waterwel; nu zal het
zijn: de jonge dochter, die naar buiten komt om te scheppen,
en tot welke ik zeggen zal: „Laat mij toch een weinig water
44 drinken uit uwe kruik," En die mij antwoordt: „Drink gij, en
ook voor uwe kameelen zal ik scheppen;" deze zal de vrouw
zijn, welke de Eeuwige voor den zoon van mijnen heer aange-
45 wezen heeft." Ik had nog niet geëindigd in mijn hart te spre-
ken, en zie, Rebekka kwam naar buiten, met hare kruik op
haren schouder; zij daalde af naar de wel en schepte; en ik
46 zeide tot haar: „Laat mij toch drinken!" Toen haastte zij
zich, liet hare kruik van zich af, en zeide: „Drink, en ook
uwe kameelen zal ik drenken." Ik dronk, en ook de kameelen
47 heeft zij gedrenkt. Ik vroeg haar en zeide: „Wiens dochter
zijt gij?" en zij zeide: „De dochter van Bethoeël, den zoon
van Nachor, dien Milka hem gebaard heeft;" toen deed ik den
48 ring aan haren neus, en de armbanden aan hare handen. Ik
boog mij en wierp mij voor den Eeuwige neder; en loofde den
Eeuwige, den God van mijnen heer Abraham, die mij op den waren
weg gevoerd heeft, om de dochter van mijns heeren broeder
49 voor zijnen zoon te nemen. En nu, indien gij liefde en trouw
aan mijnen heer wilt bewijzen, geeft het mij te kennen; en zoo
niet, geeft het mij [ook] te kennen, dat ik mij rechts of links
50 wende." Hierop antwoordde Laban en Bethoeël, en zeiden: „Van
den Eeuwige is deze zaak uitgegaan; wij kunnen niets tot u
51 spreken, noch kwaad noch goed. Zie, Rebekka is vóór u, neem
haar en ga heen; dat zij de vrouw worde van den zoon van uwen
52 heer, gelijk de Eeuwige gesproken heeft." En het was: toen de

---

38. אם לא. Het eedsformulier luidt: vervloeking, אָלָה, moge mij treffen, אם לא, *indien ik niet* het volgende doe.

49. חסד, van God: *genade*, van menschen: *liefde*. — אמת, *trouw*, oprecht gemeend handelen.

לו לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ : וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
לח לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ : אִם־לֹא אֶל־
לט בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי : וָאֹמַר אֶל־
מ אֲדֹנִי אֻלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי : וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־
הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ
מא אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי : אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי
מב תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִית נָקִי מֵאָלָתִי : וָאָבֹא
הַיּוֹם אֶל־הָעַיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא
מג מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ : הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֲין
הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא
מד מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ : וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ
מה אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי : אֲנִי טֶרֶם
אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ
מו וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא : וַתְּמַהֵר
וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ
מז וָגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה : וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר
בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־
מח אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ : וָאִקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת
מט אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ : וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד
וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין
נ אוֹ עַל־שְׂמֹאל : וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה יָצָא הַדָּבָר
נא לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב : הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ
נב וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה : וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע

---

51. לפניך, *vóór u*, ter uwer beschikking. — כאשר דבר ה׳, *zooals de Eeuwige*, door Zijne wonderbare beschikkingen, *heeft te kennen gegeven*.

dienaar van Abraham hunne woorden hoorde, wierp hij zich
53 ter aarde voor den Eeuwige. En de dienaar bracht zilveren
en gouden voorwerpen en kleederen te voorschijn, en gaf [ze]
aan Rebekka; ook gaf hij kostbaarheden aan haren broeder
54 en aan hare moeder. Vervolgens aten en dronken zij, hij
en de mannen, die met hem waren, en zij overnachtten.
Toen zij des morgens opstonden, zeide hij: „Laat mij ver-
55 trekken naar mijnen heer!" Toen sprak haar broeder en hare
moeder: „Laat het meisje [nog] een jaar of een tiental [maan-
56 den] bij ons blijven, dan kan zij vertrekken." Doch hij zeide
tot hen: „Houdt mij niet op, daar de Eeuwige mijnen weg
heeft doen gelukken; laat mij heengaan, dat ik tot mijnen heer
57 trekke." Zij zeiden: „Wij zullen het meisje roepen en haar
58 uitspraak vragen." Daarop riepen zij Rebekka en zeiden tot
haar: „Wilt gij met dezen man medegaan?" Zij zeide: „Ik
59 wil gaan." Zij deden dus hunne zuster Rebekka en hare
voedster, en Abrahams dienaar en zijne mannen, uitgeleide.
60 En zij zegenden Rebekka, en zeiden tot haar: „Onze zuster!
word tot duizend tienduizenden, en dat uw kroost de poort
61 zijner haters inneme!" Rebekka maakte zich op en hare
maagden, en zij reden op de kameelen, en volgden den man;
62 de dienaar nam Rebekka mede, en hij trok heen. Izak kwam
juist van eene reis naar de bron van den „Levende, die mij
63 ziet", doch hij woonde in het zuiderland. Toen nu Izak ging
om te bidden in het veld, tegen het vallen van den avond, hief
hij zijne oogen op en zag, en zie, daar kwamen kameelen
64 aan. Toen ook Rebekka hare oogen ophief en Izak zag, liet
65 zij zich van den kameel af. En zij zeide tot den dienaar:
„Wie is die man, die in het veld ons te gemoet gaat?" En
de dienaar zeide: „Dit is mijn heer!" Toen nam zij den sluier
66 en bedekte zich. De dienaar verhaalde Izak al de zaken, die
67 hij verricht had. En Izak bracht haar in de tent van Sara,
zijne moeder; en hij nam Rebekka, en zij werd hem tot vrouw
en hij beminde haar; zoo troostte zich Izak na [het verlies
van] zijne moeder.

---

53. Dat ook Bethoeël iets kreeg, wordt hier niet vermeld. — מגדנות, *kostbaarheden*, v. s. zeldzame vruchten of dergl.

55. ימים או עשור, *een jaar of een tiental maanden*, anderen: *een grooter aantal of* ten minste *een tiental dagen*.

59. אחתם, *hunne bloedverwante*; anderen: *hunne zuster*, niet: *hunne dochter*, omdat Laban, als woordvoerder, zijne ouders had verdrongen.

62. באר לחי ראי, *in het Zuiderland*, in de nabijheid van Beër-Shéba', niet meer te Chebron.

63. לשוח, *om te denken* = לשית, nadenken, bidden; IBN 'EZRA: onder de שיחים, *struiken*, wandelen, ter verfrissching of om naar de aankomst

נג עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה : * וַיּוֹצֵא
הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן
נד לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ : וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ
נה וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי : וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ
נו תֵּשֶׁב הַנַּעַר* אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ : וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי :
נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעַר* וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ : וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ
נח אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ : וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה
ס אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו : וַיְבָרְכוּ
אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֱיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ
סא זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו : וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה
עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ :
סב וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב :
סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
סד גְמַלִּים בָּאִים : וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל
סה מֵעַל הַגָּמָל : וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה
לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס :
סו וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה : וַיְבִאֶהָ
סז יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה
וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ : * פ

---

van den dienaar uit te zien. De traditie knoopt aan deze plaats den oorsprong van het Mincha-gebed.

64. **ותפל.** *Zij liet zich afglijden*, het is eene eerbewijzing tegenover een meerdere, om niet op zijn rijdier te blijven zitten.

65. Nu eerst sluiert Rebekka zich, gedurende de reis bleef zij dus ongesluierd.

67. **האהלה שרה אמו**, volgens IBN 'EZRA op te vatten als: האהלה אהל לפני שרה אמו, אחרי אמו, *na* het verlies van *zijne moeder*; vgl. Gen. 30,30: *vóór mij* = voordat ik kwam.

25 1 Abraham nam weder eene vrouw, wier naam was Ketoera.
2 Deze baarde hem Zimran en Jokshan en Medan en Midjan en
3 Jishbak en Shoeach. En Jokshan bracht voort Sheba en Dedán;
en de zonen van Dedán waren de Ashoeriem, de Letoeshiem en
4 de Leoemiem. En de zonen van Midjan: 'Épha en 'Épher en
Chanoch en Abieda' en Elda'a; deze allen zijn de zonen van
6 5 Ketoera. Abraham gaf al het zijne aan Izak. Maar den zonen
der bijvrouwen, die Abraham had, gaf Abraham geschenken;
en hij zond hen weg van Izak, zijnen zoon, terwijl hij nog
7 leefde, oostwaarts, naar het land van het oosten. Dit zijn
de dagen der levensjaren van Abraham, die hij geleefd heeft,
8 honderd vijf en zeventig jaren. En Abraham verscheidde en
stierf in goeden ouderdom, oud en [levens-] zat, en werd ver-
9 zameld tot zijne volken. En Izak en Jishma'el, zijne zonen,
begroeven hem in de spelonk Machpéla, in het veld van 'Ephron,
den zoon van Tsochar, den Chittiet, dat tegenover Mamré ligt.
10 Het veld, dat Abraham van de kinderen van Cheth gekocht had, —
11 daar werd Abraham begraven, en Sara, zijne vrouw. En het was
na den dood van Abraham, toen zegende God Izak, zijnen zoon;
en Izak woonde bij de bron van den „Levende, die mij ziet".
12 Dit zijn de nakomelingen van Jishma'el, den zoon van Abra-
ham, dien Hagar, de Egyptische, de slavin van Sara, aan
13 Abraham gebaard had. Dit zijn de namen der zonen van
Jishma'el, naar hunne namen en geboorteopvolging: Jishma'els
eerstgeborene was Nebajoth; daarna Kédar en Adbeël en Mibsam.
15 14 En Mishma' en Doema en Massa. Chadad en Théma, Jetoer, Na-
16 phiesh en Kédma. Deze zijn de zonen van Jishma'el en dit zijn
hunne namen, naar hunne open steden en naar hunne burchten;
17 twaalf vorsten, naar hunne volkstammen. En dit zijn de le-
vensjaren van Jishma'el: honderd zeven en dertig jaren; toen
verscheidde hij en stierf, en werd hij verzameld tot zijne vol-
18 ken. Zij woonden van Chawiela tot Shoer, dat tegenover
Egypte ligt, in de richting naar Asshoer toe; zijne woonplaats
lag tegenover alle zijne broeders.

Hoofdstuk XXV. 6. הפילגשים, *de bijvrouwen*, Hagar en Ketoera. — אל ארץ קדם, Arabië. Erfgerechtigd waren de kinderen der bijvrouwen niet; bij overlijden zou dus Abraham's geheele vermogen van rechtswege aan Izak komen, onafhankelijk van de wilsbeschikking van den erflater. Hij geeft dus dezen kinderen hun deel בעודנו חי, tijdens zijn leven.

8. ושבע ימים = וישבע (Gen. 35,29). — ויאסף אל עמיו, hij werd tot de zonen zijns volks verzameld (בני עמו = עמיו), d. w. z. stierf, evenals zij gestorven waren; v. a. zijn ziel kwam bij die zijner voorouders.

16. חצרים zijn niet-ommuurde plaatsen, een complex van huizen, dat overigens niet versterkt is. — טירות, *bevestigde plaatsen*, burchten; v. a. tent-legers, in een kring opgeslagen tenten, die den bedouïnen-stammen tot woning dienen.

כה א וְיוֹסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן
וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם
ד וּלְאֻמִּים: וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־
ה אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:
ו וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם
יצחק ז מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם: * וְאֵלֶּה יְמֵי
שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מֵאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ
ח שָׁנִים: וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף
ט אֶל־עַמָּיו: וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־מְעָרַת
הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:
י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם
יא וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־
יצחק יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי: * פ
יב וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית
יג שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל
בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל
יד וּמִבְשָׂם: וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ
סוף טו וְקֶדְמָה: * אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם
יז וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף
יח אֶל־עַמָּיו: וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם
בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל: פ

---

18. **על פני כל אחיו**, *tegenover al zijne broeders*, anderen: *oostelijk van al zijne broeders*. — **נפל**, *viel*, nl. חלקו *zijn landbezit* (IBN 'EZRA). Vulg.: *tijdens het leven van al zijne broeders viel* (stierf) *hij*. — De geschiedenis van *Jishma'el* wordt afgesloten, om in het volgende die van Izak ongestoord mede te deelen.

19 Dit zijn de nakomelingen van Izak, den zoon van Abraham:
20 Abraham had Izak voortgebracht. Izak was veertig jaren oud,
toen hij Rebekka, de dochter van Bethoeël, den Aramiet, uit
Paddan-Aram, de zuster van Laban, den Aramiet, zich tot
21 vrouw nam. Izak smeekte den Eeuwige met het oog op zijne
vrouw, want zij was onvruchtbaar; en de Eeuwige liet zich
door hem verbidden en Rebekka, zijne vrouw, werd zwanger.
22 Toen bewogen zich de kinderen hevig in haar binnenste; nu
zeide zij: „Als dit zoo is, waartoe ben ik dan toch?" En zij
23 ging om den Eeuwige te raadplegen. En de Eeuwige zeide
tot haar: „Twee volken zijn in uwen schoot, en twee natiën
zullen zich van uwe ingewanden af scheiden; en de eene natie
zal machtiger worden dan de andere natie, en de oudste zal
24 den jongste dienen". Toen nu hare dagen vol waren om
25 te baren, zie: tweelingen in haren schoot! De eerste kwam
te voorschijn, rood, geheel als een haren mantel, en zij noemden
26 zijn naam 'Esau. Daarna kwam zijn broeder te voorschijn,
wiens hand een van 'Esau's verzenen vasthield, en hij noemde
zijn naam Jakob. En Izak was zestig jaren oud, toen zij ge-
27 boren werden. Toen de jongelingen opgroeiden, was 'Esau
een man, die de jacht verstond, een man van het veld; Jakob
28 echter was een vroom man, een tentbewoner. Izak beminde
'Esau, omdat hij wild in zijn mond had; maar Rebekka
29 beminde Jakob. Eens kookte Jakob een gerecht; en 'Esau
30 kwam van het veld, terwijl hij vermoeid was. Toen zeide
'Esau tot Jakob: „Laat mij toch zwelgen van het roode,

---

19. **אברהם הוליד את יצחק.** De geslachtslijst begint bij den stamvader, niet met den betrokken persoon, evenals I Kr. 1,24. V. a. dient deze bijvoeging, als tegenstelling van vs. 20, om het verschil in de afstamming en opvoeding van Izak en Rebekka als oorzaak van al het volgende aan te geven.

20. **פדן ארם**, de vruchtbare vlakte van Aram; Hos. 12,13 gebruikt daarvoor שדה ארם; Gen. 48,7 staat פדן alleen.

22. **אם כן**. *Als dit zoo is*; als ik zooveel pijnen moet verduren, waardoor de gelukkige geboorte der vrucht zeer twijfelachtig wordt, — למה זה אנכי, *waartoe ben ik dan toch* op de wereld? Evenzoo roept zij 27,46 uit: למה לי חיים, wegens de dreigende ontaarding harer familie. V. a. *waarom ben ik dit*, nl. zwanger. Nog anderen: *en zij zeide, wanneer het zoo was*: „*waarom* ondervind *ik dit?* nl. zulke ongewone pijnen. Hoewel ontmoedigd, verliest zij het vertrouwen op God niet, maar: ותלך, *ging zij* naar een der door eene openbaring of Godsvereering geheiligde plaatsen, *om God te raadplegen*; volgens de traditie: naar de leerschool van Shem en 'Eber, die beiden toen nog in leven waren.

23. Gelijk gewoonlijk, eene Godsspraak in dichterlijken vorm. ממעיך יפרדו, *zij zullen zich scheiden*, ieder eigen richting inslaand, reeds *van uwe ingewanden af*. Anderen: *zullen zich uit uwe ingewanden afzonderen* = uit u geboren worden. Dan komt echter nóch de woordplaatsing nóch יפרדו

יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק :
כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־
בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה :
כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ
כב יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ : וַיִּתְרֹצַצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר
כג אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה : וַיֹּאמֶר יְהוָה
לָהּ שְׁנֵי גֹיִם* בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם
כד יֶאְמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר : וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם
כה בִּבְטְנָהּ : וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ
כו שְׁמוֹ עֵשָׂו : וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו
כז וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם : וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם
כח יֹשֵׁב אֹהָלִים : וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה
כט אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב : וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
ל עָיֵף : וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם

---

goed tot zijn recht. Ook het tweede gedeelte der Godsspraak bevat immers twee gedachten, zoodat eene eenvoudige herhaling in het eerste deel minder passend schijnt.

24. תאומים = תומים.

25. **אדמוני**, *van roodbruine lichaamskleur*, een bewijs van krachtige constitutie; כלו כאדרת שער, over zijn geheele lichaam met haar bedekt, gelijk een mantel, een bewijs van volkomen ontwikkeling; v. d. de naam עשו = עשוי, *geheel ontwikkeld*; v. a. naar het Arabisch: *harig*.

26. **יעקב**, *die de verzenen vasthoudt*, vgl. Hos. 12,4. Izak was bij de geboorte zijner zonen 60 jaar oud, Abraham leefde dus nog vijftien jaar na hunne geboorte; Rebekka was twintig jaar lang onvruchtbaar.

27. **איש תם**, een eenvoudig, braaf, liefderijk mensch. Evenals in hunne lichamelijke ontwikkeling, onderscheidden zij zich in karakter (איש תם en יודע ציד) en levensberoep (ישב אהלים en איש שדה).

28. **כי ציד בפיו**, *want wild was in zijn*, Izaks *mond*, d. w. z. hij at steeds en gaarne van 'Esau's jachtbuit; anderen: *wild was hem naar den mond* = naar zijn smaak; nog anderen: *want jacht was in zijn*, 'Esau's, *mond*, d. w. z. hij kon steeds aangenaam jachtavonturen verhalen, of: hij wist ook zijn vader door zijn woorden te verschalken. — Grond voor Rebekka's voorliefde voor Jakob wordt niet opgegeven, maar laat zich uit den samenhang vermoeden. Het vers vormt de inleiding tot hoofdst. 27.

dat roode daar, want ik ben vermoeid"; daarom noemt men
31 zijnen naam: Edom. Jakob zeide: „Verkoop mij nog heden uw
32 eerstgeboorte." Daarop zeide 'Esau: „Zie! ik ga immers ten
33 doode, waartoe dient mij dan de eerstgeboorte?" En Jakob zeide: „Zweer mij dan op heden!" en hij zwoer hem, en ver-
34 kocht zijne eerstgeboorte aan Jakob. Jakob had intusschen gegeven aan 'Esau brood en een gerecht van linzen; hij at en dronk, stond op en ging heen. Zoo versmaadde 'Esau de eerstgeboorte.

26 1 En er ontstond hongersnood in het land, — behalve den vroegeren hongersnood, die er in Abrahams dagen geweest was, — toen ging Izak tot Abiemélech, den koning der Philis-
2 tijnen, naar Gerar. Toen verscheen de Eeuwige hem en zeide: „Daal niet af naar Egypte; woon in het land, dat Ik u zeggen
3 zal. Houd u in dit land op, en Ik zal met u zijn en zal u zegenen; want u en uw kroost zal Ik al deze landen geven, en den eed gestand doen, dien Ik Abraham, uwen vader, ge-
4 zworen heb. Ik zal uw kroost talrijk doen worden als de sterren des hemels, en uw kroost al deze landen geven; zoodat zich met uw kroost alle volkeren der aarde zullen zegenen.
5 Ter belooning er voor, dat Abraham naar Mijne stem gehoord, en Mijn voorschrift, Mijne geboden, wetten en leeringen in
7 6 acht genomen heeft." Zoo vestigde Izak zich te Gerar. Toen nu de bewoners der plaats aangaande zijne vrouw vragen

---

30. **אדום**, *de roode.*

31. **כיום**, *op heden,* oogenblikkelijk. Niet materieele voordeelen waren het, die aan het eerstgeboorterecht verbonden waren. Het dubbele erfdeel voor den בכור is eerst door de Thora ingesteld en niets bewijst, dat reeds vroeger zoodanig gebruik bestond. De rechten op het beloofde land zou hij toch eerst na meer dan 300 jaar kunnen doen gelden, terwijl Jakob wist, dat daaraan een lange lijdensgeschiedenis zou voorafgaan. Vgl. NACHMANIDES en HIRSCH.

32. **הנה אנכי הולך למות**. *Zie, ik ga ten doode*; door de voortdurende gevaren, waaraan ik mij op de jacht moet blootstellen, heeft de eerstgeboorte voor mij geene waarde, daar ik toch vermoedelijk vóór mijn vader sterf. V. a.: *zie, ik ben op het punt te sterven,* te versmachten van vermoeienis en honger.

33. **וימכר**, *en hij verkocht,* voor geld; het eten *had* Jakob hem reeds *dadelijk gegeven,* נתן, niet: ויתן.

HOOFDSTUK XXVI. 1. **מלבד** = לבד מן. — הרעב הראשון, *den vroegeren hongersnood,* zie Gen. 12,10. Anderen: *den eersten hongersnood,* dan zoude er vóór Abrahams tijd nooit hongersnood zijn geweest en ontstond die toen als eene beproeving voor Abraham. Izak ging naar Abrahams bondgenoot Abiemélech (zie Gen. 21,22); het kan, met het oog op den

לא הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם : וַיֹּאמֶר
לג יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי : וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי
לד הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִי
כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב : וְיַעֲקֹב נָתַן
לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו
אֶת־הַבְּכֹרָה : פ

כו א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי
ב אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה : וַיֵּרָא
אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר
ג אֵלֶיךָ : גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ
אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
ד לְאַבְרָהָם אָבִיךָ : וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְנָתַתִּי
לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ :
ה עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי
ו חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי : * וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר : וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם

---

toenmaals langeren levensduur der menschen dezelfde koning geweest zijn of een zijner opvolgers, die eveneens den naam of den titel Abiemélech droeg. (Zie aant. op Gen. 20,2). Izak's doel is, om, evenals Abraham, naar het graanrijke Egypte te gaan, Gods bevel houdt hem echter in Philistaea terug.

3. הָאֵלָה = האל.

5. משמרתי, *dat, wat Ik hem ter inachtneming opdroeg*, is algemeene naam voor alle *voorschriften*, nader ontwikkeld in: מצותי, plichten, die uit eerbied (zooals een zoon den raad zijns vaders opvolgt), חקותי, plichten die uit vrees voor straf worden vervuld (naar de verhouding van den slaaf tot zijn heer) en תורתי, plichten, waarin men de goede bedoeling van den wetgever begrijpt, (gelijk de leeringen van den onderwijzer aan zijn leerling) (Mendelssohn). Ibn 'Ezra en Rashbam meenen, dat hier gedoeld wordt op de verschillende voorschriften betreffende de besnijdenis. Hirsch: מצותי, plichten van rechtvaardigheid en liefde, חקותי, wetten ter bevordering der zedelijkheid en der levensheiliging, תורתי, de leeringen, leerstellingen betreffende het ware en goede, waarin wij de beginselen en drijfveeren voor ons handelen hebben te zien. — Meermalen worden door opeenstapeling van dergelijke synoniemen alle Goddelijke wetten en voorschriften samengevat.

stelden, zeide hij: „Zij is mijne zuster"; want hij vreesde te zeggen: „Mijne vrouw," „opdat niet de bewoners der stad mij dooden wegens Rebekka; daar zij schoon van aanzien is."
8 Nu gebeurde het: toen er hem een lange tijd verstreken was, keek Abiemélech, de koning der Philistijnen, [eens] uit het venster en zag, en zie: Izak schertste met Rebekka, zijne
9 vrouw. Abiemélech liet hierop Izak roepen en zeide: „Zie! zij is immers toch uwe vrouw; hoe hebt gij dan kunnen zeggen: „Zij is mijne zuster?" Izak zeide tot hem: „Omdat ik dacht: dat ik
10 niet sterve om harentwil." Abiemélech zeide: „Wat hebt gij ons daar gedaan? hoe licht had een uit het volk uwe vrouw bijgewoond, dan hadt gij eene schuld over ons gebracht!"
11 Toen gebood Abiemélech het geheele volk, zeggende: „Wie dezen man aantast, of zijne vrouw, zal ter dood gebracht
12 worden." — Izak zaaide in dit land; en hij oogstte in dat
13 zelfde jaar honderdvoudig; en de Eeuwige zegende hem. De man werd groot, werd hoe langer hoe grooter, totdat hij zeer
14 groot was. Hij bezat kudden van kleinvee en kudden van rundvee en een grooten slavenstoet, zoodat de Philistijnen
15 hem benijdden. En al de bronnen, die zijns vaders slaven gegraven hadden in de dagen van Abraham, zijnen vader,
16 hadden de Philistijnen gestopt en met aarde gevuld. Nu zeide Abiemélech tot Izak: „Trek weg van ons; want gij zijt ons
17 veel te machtig geworden." Zoo ging Izak van daar weg, en
18 legerde zich in het dal van Gerar en vestigde zich daar. Izak groef de waterbronnen weder uit, die zij in de dagen van Abraham, zijnen vader, gegraven hadden, en die de Philistijnen hadden gestopt na den dood van Abraham, en hij gaf daaraan namen, gelijk de namen, waarmede zijn vader ze benoemd
19 had. Izaks slaven groeven ook in het dal en vonden daar eene
20 bron van levend water. Doch de herders uit Gerar twistten met Izaks herders, zeggende: „Ons behoort dit water!" Daarom noemde hij den naam van die bron: 'Esek, omdat zij met hem twist

---

8. הַחַלּוֹן, *het venster*, vermoedelijk een door hekwerk afgesloten uitkijk op het platte dak (vgl. II Sam. 11,2), zoodat hij door Izak niet gezien kon worden. — מצחק את *scherts wisselen*, elkander liefkozen; woordspeling met den naam יצחק. Uit de wijze van liefkozen maakte Abiemélech op, dat zij niet broeder en zuster, maar man en vrouw waren.

10. אַחַד הָעָם, *een uit het volk*, de een of ander; aan zich zelve denkt Abiemélech niet; een reden te meer om aan te nemen, dat hij dezelfde is, die met Abraham een verbond sloot, en dus reeds hoogbejaard was. Anderen: *de ééne onder het volk*, d. i. de koning.

11. Uit dit bevel blijkt, dat Izak's vrees niet ongegrond was.

12. Het uitoefenen van den landbouw, wat bij Abraham nog niet voorkomt, bewijst, dat Izak reeds vasten voet in het land heeft gekregen. *In*

לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי
ח אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא: וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־
לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיִּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן
ט וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא
י וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ: וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ
יא וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם: וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ
יב בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת: וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא
וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: * וַיִּגְדַּל
יד הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד: וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן
טו וּמִקְנֵה־בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: וְכָל־הַבְּאֵרֹת
אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים
טז וַיְמַלְאוּם עָפָר: וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־
יז עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב
יח שָׁם: וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי
אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא
יט לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו: וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק
כ בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי
יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ

---

dit land en *in dit jaar*, die beiden even ongunstig waren, (RASHIE) *vond* hij, d. w. z. verkreeg hij מאה שערים, *honderd maten* voor elke maat uitgezaaid koren; een zichtbaar bewijs van den Goddelijken zegen, die op zijn arbeid rustte.

14. **עברה**, komt alleen nog Job 1,3 voor, v. a. *bouwland*. — ויקנאו אתו. Sommigen willen een verschil maken tusschen: —קנא ב, iemand om iets *benijden*, en קנא את, op iemand *ijverzuchtig* zijn, zijne geheele handelwijze als ongepast en nadeelig voor zich zelve beschouwen.

15. Zij hadden de bronnen dichtgeworpen, om zoo zijn vee door watergebrek te doen omkomen.

21 gezocht hadden. Zij groeven eene andere bron, en ook
22 over deze twistten zij; daarom noemde hij haar: Sitna. Hij
brak van daar op, en groef eene andere bron, en daarover
twistten zij niet; en hij noemde haren naam: Rechoboth, ter-
wijl hij zeide: „Want nu heeft ons de Eeuwige ruimte ge-
23 maakt en wij kunnen toenemen in het land." Van daar trok
24 hij op naar Beër-Shéba'. De Eeuwige verscheen hem in dien
nacht, en zeide: „Ik ben de God van Abraham, uwen vader;
vrees niet! want Ik ben met u, Ik zal u zegenen en uw kroost
25 vermeerderen ter wille van Abraham, Mijnen dienaar." Toen
bouwde hij daar een altaar en riep den naam des Eeuwigen
aan, en sloeg aldaar zijne tent op; en de slaven van Izak be-
26 gonnen daar eene bron te graven. Abiemélech was intusschen
tot hem gegaan van Gerar, met Achoezzath, zijn vriend, en
27 Piechol, zijn krijgsoverste. Toen zeide Izak tot hem: „Waarom
komt gij tot mij, terwijl gij mij immers haat en mij van u
28 hebt weggezonden?" Zij zeiden: „Wij hebben klaarblijkelijk
gezien, dat de Eeuwige met u is; daarom zeiden wij: er zij
toch een eed tusschen ons onderling, tusschen ons en u, en
29 laten wij een verbond met u sluiten; Dat gij ons geen kwaad
zult doen, gelijk wij u niet aangetast hebben, en gelijk wij u
niets dan goed gedaan hebben en u in vrede lieten vertrekken;
30 gij zijt immers thans een gezegende door den Eeuwige." Hij
31 richtte voor hen eenen maaltijd aan, en zij aten en dronken. Des
morgens maakten zij zich vroeg op, en zwoeren de een den ander;
en Izak deed hun uitgeleide, en zij gingen in vrede van hem weg.
32 En het was op dienzelfden dag, toen kwamen Izaks slaven, en
berichtten hem aangaande de bron, die zij gegraven hadden,

---

21. שִׂטְנָה, *verhindering*, vijandigheid.

22. רְחֹבוֹת, *ruimte*, in tegenstelling met de *beperkingen*, צרות, die men hem tot nog toe had willen opleggen.

24. Ook in zijne nieuwe woonplaats, waar hij eindelijk hoopte rust gevonden te hebben, bevestigt God de hem vs. 2—5 gegeven beloften, ter wille van Abraham, die, hier alleen, עַבְדִּי, *Gods dienaar*, geheel aan Zijne leiding zich overgevend, genoemd wordt. Hiermede wordt tegelijk Izak's levenstaak aangewezen.

25. וַיִּכְרֶה het eerste in den grond steken van de spade, *boren*, חפר de gemaakte opening *uitdiepen*, verder *uitgraven*; vgl. Ps. 7,17: בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ, *hij boort een kuil en graaft hem uit.* — Zij beginnen te graven, terwijl eerst vs. 32 wordt gemeld, dat zij water gevonden hebben.

26. וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ, *Achoezzath, zijn vriend*, d. i. raadgever, misschien de naam van een belangrijk staatsambt. ONKELOS: *en een aantal zijner vrienden.* — Het bericht van het vinden van water komt juist tot Izak, op den dag, dat Abiemélech bij hem is (vs. 32), terwijl het begin van

כא עִמּוֹ׃ וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שִׁטְנָה׃
כב וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי־עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ׃ *
כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃ וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר
כד אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ
כה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי׃ וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃
כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃
כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי
כח וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה ׀ עִמָּךְ
וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינָךְ וְנִכְרְתָה בְרִית
כט עִמָּךְ׃ אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר
עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃ *
ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ
לא אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃ וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם
הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ

---

het graven reeds vs. 25 is medegedeeld. — Of Piechol, evenals Abiemélech, vaste ambtsnaam is, of dat wij aan kleinzonen van den Abiemélech en Piechol van Abraham te denken hebben, die denzelfden naam dragen, laat zich niet beslissen.

28. **אלה**, eig. *vloek*, het inroepen der Goddelijke verwensching zoo men zijne belofte niet gestand doet; v. d. synoniem met: שבועה, *eed*, (vgl. Deut. 29,11 en 13). Vandaar dat bij eedsformulieren de formule אם לא de belofte aanduidt iets te zullen doen, de formule אם, die van iets te zullen nalaten. „Vloek moge treffen, *indien gij ons kwaad doet!*" — ביניתינו, Rashie en Rashbam: *laat toch de eed, die reeds tusschen ons* sinds Abraham *bestaat, zijn tusschen ons en u*; anderen zien in ביניתינו וביניך nadere toelichting van ביניתינו, gelijk onze vertaling. ביניתינו is een meervoudsvorm van בין, gelijk in het nieuw-Hebreeuwsch de dualisvorm בֵּינַיִם = בֵּין.

29. **אתה עתה**, een woordspeling met bijna gelijkluidende woorden, evenals in: ועני אני, Ps. 25,16.

33 en zeiden tot hem: „Wij hebben water gevonden." Deze
noemde hij Shib'a; daarom is de naam der stad Beër-Shéba',
34 tot op dezen dag. — Toen 'Esau veertig jaren oud was, nam
hij tot vrouw Jehoedieth, de dochter van Beëri, den Chittiet,
35 en Basemath, de dochter van Elon, den Chittiet. Zij werden
tot zielsverdriet voor Izak en Rebekka.

27 1 En het was: toen Izak oud werd, en zijne oogen te dof
werden om te kunnen zien, riep hij 'Esau, zijnen oudsten zoon,
en zeide tot hem: „Mijn zoon!" en deze zeide tot hem: „Hier
2 ben ik!" Hierop zeide hij: „Zie toch! ik ben oud, ik weet
3 den dag van mijn dood niet. Nu dan, neem toch uw gereed-
schap, uwen omhang en uwen boog, en ga uit naar het veld,
4 en jaag mij wild. En bereid mij smakelijke spijzen, gelijk ik
ze gaarne heb, en breng ze mij, opdat ik ete; opdat mijne
5 ziel u zegene, voordat ik sterf." En Rebekke hoorde, terwijl
Izak sprak met 'Esau, zijnen zoon; 'Esau nu ging naar het
6 veld, om wild te jagen, om het te brengen. Toen zeide Re-
bekka tot Jakob, haren zoon, aldus: „Zie! ik heb uwen vader
7 hooren spreken tot 'Esau, uwen broeder, zeggende: „Breng mij
wild, en bereid mij smakelijke spijzen, dat ik ete; opdat ik u
8 zegene voor den Eeuwige, vóór mijnen dood." Welnu, mijn
9 zoon, hoor naar mijne stem, naar hetgeen ik u gebied. Ga
toch naar het kleinvee, en neem mij van daar twee goede
geitenbokjes; dan zal ik ze bereiden tot smakelijke spijzen
10 voor uwen vader, gelijk hij gaarne heeft. Die zult gij dan
aan uwen vader brengen, dat hij ete; opdat hij u zegene
11 vóór zijnen dood." Jakob zeide tot Rebekka, zijne moeder:
„Zie! 'Esau, mijn broeder, is een harig man, en ik ben
12 een glad man. Misschien zal mijn vader mij betasten,

---

33. Twee bronnen en twee met Abiemélech gesloten verbonden geven der stad Beër-Shéba' haren naam. Zie aant. Gen. 21,31. — על כן שם העיר, *daarom is de naam der stad Beër-Shéba'*, niet: *noemde hij*, Izak; en de naam bleef nu עד היום, *tot op den dag van heden*, wat bij de eerste naamgeving 21,31 niet gezegd wordt. Door dit tweede feit werd de reeds vroeger gegeven naam bevestigd en bleef voortaan in zwang.

34. 'Esau's huwelijk is de indirecte aanleiding tot Jakob's vertrek en ligt ook chronologisch hoogstwaarschijnlijk tusschen het voorafgaande en hetgeen hier volgt.

35. מֹרַת, v. s. = מָרַת (Spr. 14,10) zelfst. nw. van מרר, verbitteren, *verbittering*, verdriet; v. a. בינוני פועל van מרה, weerspannig zijn, *ieder van haar was weerbarstig van geest tegen Izak en Rebekka* (Rashie en Rashbam).

Hoofdstuk XXVII. 1. De tijd, waarin het hier verhaalde plaats had, laat zich aldus bepalen: Bij de komst in Egypte was Jakob 130, Josef 39 jaar oud. Josef nu werd geboren op het einde van het veertiende jaar van Jakob's verblijf bij Laban, zoodat hij bij zijne aankomst aldaar 77 jaar was; Izak was dus bij het geven van den zegen ± 137. — Rashie

לג וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר
לד בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ס וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן
לה הַחִתִּי׃ וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃ ס וַיְהִי כִּי־
כז א זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל
ב וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא
ג יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי׃ וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא
ד הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צֵידָה׃ וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי
וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת׃
ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה
ו לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃ וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה
ז שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃ הָבִיאָה לִי
צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי
ח מוֹתִי׃ וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃
ט לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה
י אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל
יא בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ
יב הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃ אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי

---

leidt uit het noemen van Jishma'els zoon Nebajoth bij 'Esau's huwelijk (Gen. 28,9) af, dat dit voltrokken werd onmiddellijk na Jishma'els dood. Deze stierf 137 jaar oud, Izak was dus toen 123 en zijne zonen 63 jaar. De veertien jaren tusschen Jakob's vertrek van huis en zijne aankomst bij Laban vult RASHIE aan, door hem die in het leerhuis van Shem en 'Eber te doen doorbrengen, welke laatste althans toen nog leefde en eerst stierf toen Jakob 89 jaar oud was (vgl. de tabel Gen. 11,10 vv.).

3. תלי, *de omhang*, de pijlkoker en bandelier, of het zwaard aan den riem.

7. De woorden van Izak zijn niet letterlijk herhaald. לפני ה', *vóór den Eeuwige*, onder Zijne sanctie, met profetische macht.

9. *Geitenbokjes* liet zij nemen, omdat het vleesch in smaak op wild gelijkt; v. a. om de harige huiden, wier haar eenigszins stug is als dat van den mensch, en niet wollig als bij schapen.

11. חלק, onbehaard.

dan zal ik in zijne oogen zijn als een misleider, en zal ik vloek
13 over mij brengen, en geenen zegen." Zijne moeder zeide tot
hem: „Op mij zij uw vloek, mijn zoon! hoor slechts naar mijne
14 stem, en ga heen, haal [ze] mij." Hij ging heen, haalde, en
bracht [ze] aan zijne moeder; en zijne moeder bereidde smake-
15 lijke spijzen, gelijk zijn vader gaarne had. Rebekka nam de
kostbare kleederen van 'Esau, haren oudsten zoon, die bij haar
in huis waren, en kleedde er Jakob, haren jongsten zoon, mede.
16 En met de vellen der geitenbokjes bekleedde zij zijne handen en
17 het gladde van zijnen hals Toen gaf zij de smakelijke spijzen
en het brood, hetwelk zij bereid had, in de hand van Jakob,
18 haren zoon. Hij kwam bij zijnen vader en zeide: „Mijn vader!"
19 Deze zeide: „Hier ben ik; wie zijt gij, mijn zoon?" Jakob
zeide tot zijnen vader: „Ik ben 'Esau, uw eerstgeborene; ik
heb gedaan, gelijk gij tot mij gesproken hebt; sta toch op! zet
u neder, en eet van mijn jachtbuit, opdat uwe ziel mij zegene!"
20 Izak zeide tot zijnen zoon: „Hoe hebt gij zoo spoedig iets ge-
vonden, mijn zoon?" Deze zeide: „Omdat de Eeuwige, uw God,
21 het mij deed ontmoeten." Izak zeide tot Jakob: „Treed toch
nader, dat ik u betaste, mijn zoon, of gij toch mijn zoon 'Esau
22 zijt of niet." Jakob trad nader tot Izak, zijnen vader, welke
hem betastte en zeide: „De stem is Jakobs stem, maar de
23 handen zijn 'Esaus handen." Hij herkende hem dus niet, om-
dat zijne handen waren als de handen van zijnen broeder
24 'Esau, harig; en hij zegende hem. Hij zeide echter [nogmaals]:
„Zijt gij dan mijn zoon 'Esau?" en hij zeide: „Ik ben het."
25 Nu zeide hij: „Reik mij toe, dat ik ete van den jachtbuit van
mijnen zoon, opdat mijne ziel u zegene!" Hij reikte hem toe
26 en hij at, bracht hem ook wijn, en hij dronk. Toen zeide
tot hem zijn vader Izak: „Nader toch en kus mij, mijn zoon!"
27 Hierop naderde hij en kuste hem en toen gene de geur zijner

---

12. כמתעתע, *als een bedrieger*. Izak schijnt onbekend gebleven te zijn met den verkoop van het eerstgeboorterecht door 'Esau; misschien wel omdat niemand den ouden man het verdriet wilde berokkenen, hem zijn oudsten zoon in zijne ware gedaante te doen kennen. Jakob vreest nu, dadelijk door zijn vader, *als* ware hij een bedrieger, vervloekt te zullen worden en geeft daarmede tevens zijne moeder bedektelijk te kennen, dat de ingeslagen weg hem niet nobel voorkomt. „Ik *ben* geen bedrieger, maar zal, zonder mij verder te kunnen verdedigen, door mijn vader daarvoor *gehouden* worden." In מתעתע ligt volgens sommigen de nevengedachte: hem voor den gek houden, om hem te bespotten (vgl. II Kron. 36,16).

13. „Op mij kome de door uw vader over u uit te spreken vloek", ik wil hem met al zijne gevolgen dragen; — niettegenstaande het schijnbaar minder juiste van het middel, vertrouwt zij op het woord der Goddelijke toezegging en meent op een oogenblik, waarop de vervulling daarvan bedreigd wordt, dit tot elken prijs te moeten verhinderen.

וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃
יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃
יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃
טו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ
טז בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן׃ וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים
יז הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃ וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים
יח וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃ וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו
יט וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו
אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה
כ וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ
מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃
כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי
כב עֵשָׂו אִם־לֹא׃ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל
כג קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי
כד עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃ וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר
כה אָנִי׃ וַיֹּאמֶר הַגִּישָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ
כו נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק
כז אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשָׁקָה־לִּי בְנִי׃ וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ

---

15. **בבית**, binnenshuis, in de tent; men behoeft niet aan een houten of steenen huis te denken.

19. **קום נא שבה.** Izak schijnt te bed te hebben gelegen en Jakob verzoekt hem te gaan zitten om te eten, hetzij dan overeind in bed te gaan zitten, of wel aan tafel. Op verschillende plaatsen wordt ישב bij eten gebruikt (o. a. I Sam. 20,5 bij een hof-maaltijd), waaruit sommigen opmaken, dat men oorspronkelijk, evenals bij ons, aan tafel *zat* en het op sofa's aan*liggen* eerst later door Grieken en Romeinen werd ingevoerd.

21. **האתה זה**, *of gij, daar vóór mij, mijn zoon 'Esau zijt, of niet?*

23. „De stem, — en zooals onze Wijzen verklaren: de uitdrukkingen en wijze van spreken: ה' אלקיך, — is die van Jakob," zegt Izak en laat zich niettemin door de harige handen om den tuin leiden!!

kleederen rook, zegende hij hem, en zeide: „Zie! de geur van
mijn zoon is als de geur eens velds, hetwelk de Eeuwige ge-
28 zegend heeft. Zoo geve God u van den dauw des hemels,
en het vette der aarde, en overvloed van koren en most.
29 Volken zullen u dienen, natiën zich voor u nederbuigen; wees
heer over uwe broeders, en dat de zonen uwer moeder zich
voor u nederbuigen; vervloekt zijn, die u vloeken, die u zege-
30 nen, gezegend!" Nu was het: toen Izak geëindigd had Jakob
te zegenen, toen was het: Jakob was nauwelijks weggegaan
van voor het aangezicht van Izak, zijnen vader, of zijn broeder
31 'Esau kwam van zijne jacht. Ook hij bereidde smakelijke
spijzen, en bracht ze zijnen vader, en zeide tot zijnen vader:
„Mijn vader sta op en ete van den jachtbuit van zijn zoon,
32 opdat uwe ziel mij zegene." Toen zeide zijn vader Izak tot
hem: „Wie zijt gij?" en hij zeide: „Ik ben uw eerstgeborene
33 zoon 'Esau." Toen verschrikte Izak met groote ontsteltenis,
ten zeerste, en zeide: „Wie is hij dan, die wild gejaagd en
mij gebracht heeft, zoodat ik van alles gegeten heb, eer gij
kwaamt, en dien ik toen gezegend heb? ook hij zal gezegend
34 blijven." Toen 'Esau de woorden zijns vaders hoorde, hief hij
een overluid en zeer bitter geschrei aan, en hij zeide tot zijnen
35 vader: „Zegen mij, ook mij, mijn vader." Deze zeide: „Uw
broeder is gekomen met slimheid, en heeft uwen zegen geno-
36 men." Toen zeide hij: „Heeft men daarom zijnen naam Jakob
genoemd, omdat hij mij nu tweemaal den voet heeft gelicht!
mijn eerstgeboorterecht heeft hij genomen, en zie, nu heeft hij
mijnen zegen genomen!" En hij zeide [verder]: „Hebt gij mij
37 geenen zegen voorbehouden?" Izak antwoordde en zeide tot
'Esau: „Zie! ik heb hem tot heer over u gesteld en al zijne
broeders heb ik hem tot dienaren gegeven, ook met koren en
most heb ik hem verzorgd; en wat ter wereld zal ik nu voor
38 u doen, mijn zoon?" Toen zeide 'Esau tot zijnen vader:
„Hebt gij dan slechts éénen zegen, mijn vader? zegen mij,
ook mij, mijn vader!" en 'Esau verhief zijne stem en weende.
39 Izak, zijn vader, antwoordde en zeide tot hem: „Zie! bij het
vette der aarde zal uwe woning zijn, en bij den dauw

---

27. De kleederen van den steeds op het veld levenden jager rieken als een door God gezegend akkerland, vol van allerlei kruiden.

28. Dauw is bijna de eenige neerslag, die in den zomer in Oostersche landen valt, en is een van de noodzakelijkste voorwaarden van vruchtbaarheid. — משמני, *de vetheid* = het vette; anderen: *van de vetheid.* Vs. 28 bevat de toewijzing van den bodem van Kena'an, vs. 29 behandelt Jakobs toekomstige positie onder de wereldnatiën. — לאחיך, over uwe bloedverwanten, *alle* verwante stammen. — בני אמך, 'Esau's nakomelingen, parallel van לאחיך.

31. Men lette op het verschil in den toon, waarop 'Esau hier zijn vader toespreekt, met dien, door Jakob, vs. 19, aangeslagen.

בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ
כח יְהוָה׃ * וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ
כט וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃ יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר
לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ׃
ל וַיְהִי כְּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא
לא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃ וַיַּעַשׂ
גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל
לב מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִי נַפְשֶׁךָ׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו
לג מִי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה
גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל
לד מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃ * כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו
אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר
לה לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי׃ וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח
לו בִּרְכָתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם
אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ
לז לִּי בְּרָכָה׃ וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ
וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה
לח אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְנִי׃ וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת
לט הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ וַיַּעַן
יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל

---

36. **הכי קרא.** Heeft men bij Jakobs naamgeving een voorgevoel gehad van hetgeen geschieden zou? יעקב, *die den voet lichten zal!* Anderen הכי: voorwaar, terecht heeft men enz.

37. **אפוא** staat òf na het vraagwoord (hier: מה) òf na het woord, waarop de meeste nadruk ligt. *Wat ter wereld kan ik voor u doen?*

39. **משמני**, v. a. *verre van het vette der aarde*, dat volgens vs. 28 en 37 reeds aan Jakob was toegewezen. Het Edomitische bergland zou nl. tot de onvruchtbaarste streken der aarde behooren; Malachie 1,3 bewijst echter daarvoor niets, daar het daar als straf bedoeld kan zijn, en dus beteekenen kan: *door vijanden* verwoest; Num. 20,17 spreekt veeleer van bloeiende

40 des hemels van boven. En van uw zwaard zult gij leven, en
uwen broeder dienstbaar zijn; doch het zal zijn: als gij zult
41 klagen, dan zult gij zijn juk van uwen hals afwerpen." En
'Esau haatte Jakob om den zegen, waarmede hem zijn vader ge-
zegend had; en 'Esau zeide in zijn hart: „De dagen van den
rouw over mijnen vader zullen komen, dan zal ik Jakob, mijnen
42 broeder, ombrengen." Men berichtte Rebekka de woorden van
'Esau, haren oudsten zoon; toen zond zij, liet Jakob, haren
jongsten zoon, roepen, en zeide tot hem: „Zie, uw broeder 'Esau
43 troost zich wegens u, om u te dooden. Welnu, mijn zoon! hoor
naar mijne stem, en maak u op, neem de vlucht tot Laban,
44 mijnen broeder, naar Charan. En vertoef bij hem eenigen tijd,
45 totdat uws broeders gramschap zal zijn afgewend. Totdat de
toorn uws broeders van u zal zijn afgewend, en hij vergeten
zal hebben, wat gij hem gedaan hebt; dan zal ik zenden en
u van daar nemen; waarom zoude ik van u beiden op éénen
46 dag beroofd worden?" En Rebekka zeide tot Izak: „Ik heb
weerzin in mijn leven, wegens de dochteren van Cheth; zoo
Jakob eene vrouw neemt van de dochteren van Cheth, gelijk deze,
uit de dochteren des lands, waartoe [dient] mij dan het leven?"

28 1 Izak liet Jakob roepen, zegende hem, en gebood hem en
zeide tot hem: „Gij zult geene vrouw nemen uit de dochteren
2 van Kena'an. Maak u op, ga naar Paddan-Aram naar het
huis van Bethoeël, den vader uwer moeder; en neem u van
daar eene vrouw, van de dochters van Laban, den broeder
3 uwer moeder. En God, de Almachtige, zegene u, make u
vruchtbaar en vermeerdere u, zoodat gij tot eene verzameling
4 van volkeren wordet. En Hij geve u den zegen Abrahams,
u en uw kroost met u, zoodat gij het land van uw oponthoud
zult bezitten, hetwelk God aan Abraham gegeven heeft."
5 Izak zond dus Jakob weg, en deze ging naar Paddan-Aram

---

wijngaarden en welige velden, in een bronnenrijk land. Aan Jakob is toegezegd, dat *God* hem overvloed en natuurrijkdom zal schenken; aan 'Esau: dat hij op een van nature goeden bodem zijne woonplaats zal hebben; *overvloed van koren en most* wordt 'Esau niet voorspeld; en de zegen van 'Esau is dus veel minder omvattend, dan die van Jakob. Wij hebben op deze gronden aan de vertaling: *bij het vette* enz. de voorkeur gegeven.

40. עַל, *van*, het middel tot onderhoud, vgl. Deut. 8,3. — כאשר תריד, *Als gij*, wegens de ondragelijke verdrukking, *zult klagen* tot God, zal Hij u verhooren en *zult gij zijn juk verbreken*. Aldus Rashie, Ibn 'Ezra, Rashbam. Vgl. Ps. 55,3. Ibn 'Ezra als andere meening: *als gij eens zult heerschen*, een nevenvorm van רדה; n. a. *als gij u zult vernederen*, (ירד = רוד); weer anderen: *als gij rusteloos rondzwerft*. Mendelssohn in zijne verklaring geeft de opvatting der oude commentatoren, en zegt in overeenstemming daarmede vertaald te hebben: *als gij genoeg zult hebben geleden*, eene vertaling, die noch met het woord, noch met den zin van het vers en van de commentatoren overeenstemt.

מ הַשָּׁמָיִם מֵעָל׃ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה
מא כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ׃ וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־
יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ
מב יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ וַיֻּגַּד לְרִבְקָה
אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן
מג וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃ וְעַתָּה בְּנִי
מד שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה׃ וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ
מה יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃ עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ
מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם
מו לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃ וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק
*קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת
כח א כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים׃ וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב
וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃
ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם
ג אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃ וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ
ד וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ
וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים
ה לְאַבְרָהָם׃ * וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם

---

41. **בלבו**, *in zichzelve*. 'Esau zegt: „Spoedig zal mijn vader sterven, en eerst dan zal ik Jakob dooden." Hij wacht den dood zijns vaders af, om dien niet te bedroeven (RASHIE). Anderen: *dagen van rouw zullen voor mijn vader komen, daar ik Jakob dooden zal.* אבל אבי beteekent echter waarschijnlijk *rouw over mijn vader*. Waarschijnlijk heeft hij aan zijn haat wel tegenover dezen of genen uiting gegeven (IBN 'EZRA).

42. **מתנחם**. *Troost zich* met de gedachte *u te zullen dooden*; anderen: wil zijn toorn aan u luchten, om u om te brengen; NACHM.: *stelt zich tegenover u als getroost aan* over den hem ontnomen zegen, *ten einde u te kunnen dooden.*

45. **גם שניכם**. Beiden zoude zij verloren hebben; Jakob zou gedood zijn, 'Esau zoude als moordenaar zijn ouders niet meer onder de oogen durven komen. Men behoeft hier dus volstrekt niet aan bloedwraak of dgl. te denken.

46. **בנות חת**, de 26,34 genoemde vrouwen van 'Esau. Den ouden Izak wil zij niet verontrusten en verzwijgt daarom 'Esau's haat en booze plannen tegen Jakob.

naar Laban, den zoon van Bethoeël, den Arameër, den broeder
6 van Rebekka, Jakobs en 'Esau's moeder. Toen 'Esau nu zag,
dat Izak Jakob gezegend, en hem naar Paddan-Aram gezonden
had, om zich van daar eene vrouw te nemen, — terwijl hij
hem zegende, en hem gebood, zeggende: „Gij zult geene vrouw
7 nemen van de dochteren van Kena'an;" — en dat Jakob naar
zijnen vader en zijne moeder geluisterd had, en naar Paddan-
8 Aram gegaan was; En 'Esau zag, dat de dochteren van
Kena'an ongevallig waren in de oogen van Izak, zijnen vader; —
9 Toen ging 'Esau tot Jishma'el, en nam Machalath, dochter van
Jishma'el, Abrahams zoon, de zuster van Nebajoth, bij zijne
[andere] vrouwen, zich tot vrouw.

10 Jakob ging weg uit Beër-Shéba' en begaf zich naar Charan.
11 Hij trof eene plaats, en overnachtte daar, omdat de zon onder-
gegaan was; en hij nam een van de steenen der plaats,
stelde dien op als hoofdkussen en legde zich te slapen op die
12 plaats. Toen droomde hij, en zie: een ladder ter aarde gesteld,
wier top tot aan den hemel reikte, en zie, de Engelen Gods
13 klommen daarlangs op en af. En zie, de Eeuwige stond bij
hem en zeide: „Ik ben de Eeuwige, de God van Abraham,
uwen vader, en de God van Izak; het land, waarop gij ligt,
14 zal Ik u geven en uw kroost. En uw kroost zal zijn als het
stof der aarde, en gij zult u uitbreiden naar west en oost,
naar noord en zuid; en met u zullen alle geslachten des
15 aardbodems zich zegenen en met uw kroost. En zie! Ik zal

HOOFDSTUK XXVIII. 6—9 vormen één zin, waarvan de nazin met vs. 9 begint; toen 'Esau zag, dat en waarom Jakob vertrokken was, en hij dus bemerkte, dat zijne vrouwen zijn vader verdriet berokkenden, nam hij eene dochter van Jishma'el tot vrouw.

9. אל ישמעאל. Zie onze aant. op Gen. 27,1. Neemt men aan, dat Jakob bij zijn vertrek van huis 77 jaar oud was, dan beteekent אל ישמעאל hier: *tot Jishma'els familie*, daar Jishma'el zelf op dat tijdstip reeds lang dood was. Nebajoth wordt als oudste zoon, na zijns vaders dood, hoofd van het geslacht; zoo wordt Mirjam Ex. 15,20 *„zuster van Aharon"*, haren oudsten broeder, genoemd.

10. Jakob's vertrek is 28,5 reeds medegedeeld, hier wordt die mededeeling herhaald, om hetgeen hem op reis geschiedde te berichten. Hier toch begint het verhaal van Jakob's levensgeschiedenis. Als doel der reis wordt daar de *streek* Paddan Aram (vgl. 24,10 Aram Naharajim), hier de *stad* Charan (evenals daar: *de stad van Nachor*) opgegeven. Jakob trekt hier van huis weg zonder vermogen en zonder eenig geleide, misschien wel met het oog op 'Esau's afgunst.

11. במקום, op *de* bekende, maar hier niet nader aangeduide plaats. — מאבני, *eene* van de steenen, zooals vs. 18 uitdrukkelijk gezegd wordt. —

ו אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ וַיַּרְא
עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־
לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
ז מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ * וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ
ח פַּדֶּנָה אֲרָם׃ וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק
ט אָבִיו׃ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת ׀ בַּת־יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה׃ פ

יא וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה׃ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם
כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו
יב וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ
יג מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃ וְהִנֵּה
יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי
יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ׃
יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה
טו וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ וְהִנֵּה אָנֹכִי

ויש֥ם מראשתיו, en plaatste dien zoo, dat hij hem zou dienen om zijn hoofd op neder te leggen. מְרַאֲשׁוֹת = מַרְאֲשׁוֹת (vgl. מַרְגְּלוֹת, de plaats, waar de voeten liggen), de plaats, waar men het hoofd neerlegt. Jakob plaatst den steen, voordat hij zich te slapen legt; er kan dus van *hoofdeinde* nog geen sprake zijn.

12. **מצב ארצה**, *geplaatst op de aarde*, van uit den hemel. Het driemaal herhaalde והנה wijst op drie perioden in de verschijning. De deelwoorden beschrijven de verschijning als tamelijk lang aanhoudend. Een ladder reikt van de aarde tot den hemel, het beeld van den geregelden samenhang tusschen God en menschen; die samenhang wordt onderhouden door engelen, die van God de bevelen ontvangen en dan afdalen om ze op aarde uit te voeren. Jakob wordt geen tijd gelaten om een der engelen iets te vragen, maar zie, plotseling staat God bij hem en geeft hem de verklaring van zijn visioen.

13. **עליו**. Met Sa'adja vertalen wij: *stond bij hem*, Jakob; נצב על beteekent 18,2; 24,13; 45,1; en op tallooze andere plaatsen: *bij* iets of iemand staan, niet: *op* iets staan; men vertale dus niet, zooals sommigen willen: *stond daar boven op*, op de ladder.

met u zijn, en u overal, waar gij gaan zult, behoeden, en u
naar dezen bodem doen terugkeeren; want Ik zal u niet ver-
16 laten, totdat Ik gedaan heb, wat Ik u heb toegezegd." Toen
ontwaakte Jakob uit zijn slaap en zeide: „Zoo is dan waarlijk
de Eeuwige op deze plaats, en ik heb het niet geweten!"
17 Toen werd hij bevreesd, en zeide: „Hoe ontzagwekkend is
deze plaats! dit is niets anders, dan een huis Gods, en dit is
18 de poort des hemels." Jakob maakte zich des morgens vroeg
op, nam den steen, dien hij tot rustplaats voor zijn hoofd
gelegd had, en zette hem tot gedenksteen overeind, en goot
19 er olie boven op. Hij noemde den naam dier plaats: Beth-El;
20 daarentegen was de naam der stad in vroeger tijd Loez. Jakob
deed eene gelofte, zeggende: „Als God met mij zal zijn, en mij
behoeden zal op dezen weg, dien ik ga, en mij brood om te
21 eten en kleeding om aan te trekken zal geven; En ik in vrede
tot mijns vaders huis zal wederkeeren, — dan zal de Eeuwige
22 mij tot God zijn; En zal deze steen, dien ik als gedenksteen
opgericht heb, een huis Gods worden; en van alles, wat Gij
mij geven zult, zal ik U het tiende geven."

29 1 En Jakob hief zijne voeten op, en ging naar het land der
2 zonen van het oosten. Daar zag hij, en zie: een bron op
het veld, en zie, daar waren drie kudden kleinvee neder-
liggend daarbij; — want uit deze bron drenkte men de
kudden, — en de steen op den mond der bron was groot.
3 En als alle kudden dan daar verzameld waren, dan wen-
telde men den steen van den mond der bron, en drenkte

---

16. אכן, *inderdaad*, tegen mijne verwachting! Ook buiten het vaderlijke huis verschijnt God! — *en ik heb het niet geweten*, anders zou ik mij niet te slapen hebben gelegd! (RASHIE).

18. Olie had Jakob, als voedingsmiddel, bij zich. Het uitgieten van olie op den top van den steen, geeft hem de wijding, evenals later de zalving de tempelgereedschappen wijdt. Deze steen werd later door de heidenen bijna afgodisch vereerd. De Thora verbiedt overigens het oprichten van מצבות, gedenkteekens uit één steen bestaande, en staat alleen het bouwen van altaren, מזבח, toe, die uit verscheidene steenen door menschenhand gebouwd worden.

19. Niet *de stad*, maar de *plaats* in hare nabijheid, waar hij de verschijning had gehad, noemde hij met het oog op zijne eigen woorden vs. 17, Beth-El, een naam, die langzamerhand ook op de stad zelve overging.

20. „Indien God met mij zal zijn" geeft niet te kennen, dat Jakob ook maar in het minst twijfelt aan de vervulling der Goddelijke beloften, maar is de gewone gelofte-vorm; de conditie gaat aan de toezegging vooraf, die eerst gelden zal, als de voorwaarde zal zijn vervuld. De nazin begint vs. 21*b*: dan zal de mij door God betoonde genade mij een spoorslag zijn om hem als אלהים te erkennen en mijn leven naar Zijn woord in te richten!

עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת
טו כִּי לֹא אֶעֶזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: וַיִּיקַץ
יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי
טז לֹא יָדָעְתִּי: וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי
יז אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח
אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק
יח שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל
יט וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־
יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן
כא לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי
כב וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה
יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ: *

כט א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְנֵי־קֶדֶם: וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר
ב בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי־צֹאן רְבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר
ג הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר: וְנֶאֶסְפוּ־
שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ

---

22. **בית אלהים**, eene plaats, waar God voortdurend zal gediend worden. Vgl. Gen. 35,14. — עשר אעשרנו לך. *Ik wil daarvan het tiende geven ter Uwer eere*, aan een priester (zooals Gen. 14,20).

Hoofdstuk XXIX. 1. Versterkt en bemoedigd door de Goddelijke toezegging, *hief hij zijne voeten op* en onderneemt eene reis van meer dan 100 mijlen. וישא רגליו. Evenals in וישא עיניו, wordt de uitdrukking נשא gebezigd van het bij de handeling betrokken lichaamsdeel. — ארצה בני קדם. Alles, wat oostelijk van Palaestina ligt, heet ארץ קדם, vgl. Gen. 25,6. Die naam omvat dus zoowel Arabië als Mesopotamië. Palaestina vormt als het ware de grens tusschen Oosten en Westen.

2. De deksteen van de bron, die eigenlijk gemakkelijk te verwijderen moest zijn, is *groot*, om te voorkomen, dat het water door den een buiten voorkennis van den ander gebruikt wordt. V. a. om het instuiven van zand in de bron te verhinderen.

3. **העדרים**, *de kudden* met hunne herders, die in den verderen loop van den zin steeds als onderwerp gedacht zijn.

het kleinvee, en bracht men den steen weder op den mond der
4 bron, op zijne plaats. Jakob zeide tot hen: „Mijne broeders! van
5 waar zijt gij?" Zij zeiden: „Wij zijn van Charan." Hierop zeide hij tot hen: „Kent gij Laban, den zoon van Nachor?" En zij
6 zeiden: „Wij kennen [hem]." Hij zeide tot hen: „Geniet hij welstand?" En zij zeiden: „Het gaat hem wel, en zie! Rachel, zijne
7 dochter, komt daar juist met het kleinvee." Toen zeide hij: „Ziet, de dag is toch nog lang, het is nog geen tijd om het vee naar binnen te drijven; drenkt het kleinvee en gaat weiden."
8 Maar zij zeiden: „Wij kunnen niet, totdat al de kudden verzameld zijn; dan wentelt men den steen van den mond der bron
9 en drenken wij het kleinvee." Terwijl hij nog met hen sprak, kwam Rachel met het kleinvee, dat haren vader behoorde;
10 want zij was eene herderin. Toen nu Jakob Rachel, de dochter van Laban, den broeder zijner moeder, zag, en het kleinvee van Laban, den broeder zijner moeder, trad Jakob toe, wentelde den steen van den mond der bron en drenkte
11 het kleinvee van Laban, den broeder zijner moeder. En Jakob
12 kuste Rachel, verhief zijne stem en weende. Hierop deelde Jakob Rachel mede, dat hij een bloedverwant haars vaders en de zoon van Rebekka was; toen liep zij heen en deelde
13 het haren vader mede. En het was: toen Laban de tijding hoorde van Jakob, den zoon zijner zuster, liep hij hem te gemoet, omarmde hem, kuste hem en bracht hem naar zijn
14 huis; en hij vertelde aan Laban al deze gebeurtenissen. En Laban zeide tot hem: „Voorwaar mijn gebeente en mijn vleesch
15 zijt gij!" — En hij bleef bij hem eene volle maand. Nu zeide Laban tot Jakob: „Zijt gij dan mijn bloedverwant, om mij om
16 niet te dienen? deel mij mede, wat uw loon zal zijn." Laban nu had twee dochters: de naam der oudste was Lea, en de naam
17 der jongste Rachel. Lea's oogen waren zwak; maar Rachel was
18 schoon van gestalte en schoon van uitzicht. Jakob nu beminde Rachel, en zeide: „Ik zal u zeven jaren dienen om Rachel,
19 uwe jongste dochter." Hierop zeide Laban: „Het is beter, dat ik haar u geef, dan dat ik haar aan eenen anderen man geef;

---

4. אחי, *mijne vrienden!* evenals Gen. 19,7.

5. לבן בן נחור, *den* klein*zoon van Nachor.* Bethoeël treedt ook hier, evenals in hoofdstuk 24, op den achtergrond.

10. ויגל. Hij alleen wentelde den steen van de bron af. Zoo krachtig is de 77-jarige man! De banden der bloedverwantschap, die hem aan Rachel verbinden, worden hier driemaal met nadruk genoemd.

13. ויחבק לו, hij breidde de armen naar hem uit, וינשקהו en kuste hem herhaaldelijk. — את כל הדברים האלה. De aanleiding tot zijne reis en wat hem daarbij overkomen was.

ד אֶת־הַצֹּאן וְהַשְׁקִיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל־פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃ וַיֹּאמֶר
ה לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃ וַיֹּאמֶר
ו לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃ וַיֹּאמֶר לָהֶם
הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃
ז וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן
ח וּלְכוּ רְעוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים
ט וְגָלֲלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃ עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר
עִמָּם וְרָחֵל ׀ בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא׃
י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן
לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ
יא אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃ וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ
יב וַיֵּבְךְּ׃ וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה
יג הִוא וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ׃ וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב
בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ
יד וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי
טו וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי־
טז אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃ וּלְלָבָן
יז שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל׃ וְעֵינֵי לֵאָה
רַכּוֹת ס וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה׃ * וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב
אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃
יט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר

---

14. אך. V. s. *toch*, hoewel arm, zijt gij mijn bloedverwant. — חדש ימים, een maand, naar dagen geteld, d. i. een volle maand.

15. Hieruit blijkt, dat Jakob reeds vrijwillig gedurende deze maand allerlei dienstwerk had verricht. Laban heeft ingezien, hoe goede diensten Jakob hem kan betoonen.

17. רכות, *zwak* (Septuaginta, RASHIE, IBN 'EZRA); anderen met RASHBAM en ONKELOS: *zacht*, d. i. mooi; men noemt dan alleen de goede eigenschap. In ieder geval blijkt uit de tegenstelling, dat Lea minder schoon was, dan Rachel.

20 blijf bij mij." Zoo diende Jakob om Rachel zeven jaren, en
zij waren in zijne oogen als enkele dagen, daar hij haar
21 beminde. Nu zeide Jakob tot Laban: „Geef [mij] mijne
vrouw, daar mijne dagen verstreken zijn, opdat ik tot haar
22 kome." Laban verzamelde al de mannen der plaats, en maakte
23 een gastmaal. En het was des avonds, toen nam hij zijne
dochter Lea en bracht haar tot hem; en hij kwam tot haar.
24 Laban gaf haar zijne dienstmaagd Zilpa, voor Lea, zijne
25 dochter, tot dienstmaagd. Toen het nu morgen geworden
was, zie! toen was het Lea; toen zeide hij tot Laban:
„Wat hebt gij mij daar gedaan? heb ik u niet om Rachel
26 gediend? waarom hebt gij mij dan bedrogen?" Hierop zeide
Laban: „Er wordt niet aldus gehandeld in onze plaats, de
27 jongste vóór de oudste [tot vrouw] te geven. Houd de
[bruilofts-] week met deze ten volle uit, dan zullen wij u ook
die [andere] geven, voor den dienst, dien gij bij mij dienen zult
28 nog zeven andere jaren." Jakob deed zoo, en hield de [bruilofts-]
week van deze ten volle uit; toen gaf hij hem zijne dochter
29 Rachel, hem tot vrouw. En Laban gaf aan zijne dochter Rachel
30 zijne dienstmaagd Bilha, haar tot dienstmaagd. [Jakob] kwam
ook tot Rachel, beminde ook Rachel nog meer dan Lea, en
31 diende bij hem nog zeven andere jaren. Toen de Eeuwige
zag, dat Lea minder bemind was, opende Hij hare baarmoeder;
32 maar Rachel was onvruchtbaar. Lea werd zwanger, baarde
eenen zoon, en noemde zijnen naam: Ruben; want zij zeide:
„Want zeker heeft de Eeuwige mijne ellende aangezien; want
33 nu zal mijn man mij liefhebben." Zij werd nogmaals zwanger,
baarde eenen zoon, en zeide: „Omdat de Eeuwige gehoord
heeft, dat ik minder bemind ben, heeft Hij mij ook dezen
34 gegeven." En zij noemde zijnen naam: Simon. Zij werd
wederom zwanger, baarde eenen zoon, en zeide: „Nu, deze
keer zal mijn man zich aan mij hechten, daar ik hem drie
zonen gebaard heb." Daarom noemde hij zijnen naam: Lévie.
35 Zij werd nogmaals zwanger, baarde eenen zoon, en zeide:

---

21. ימי, mijn diensttijd.

23. Lea wordt gesluierd in het bruidsvertrek gevoerd, waardoor het bedrog mogelijk gemaakt wordt.

26. Laban neemt als voorwendsel, dat de huwelijksaanvrage voor de jongste dochter tegelijk die voor de oudste omvat. Hij had dat echter vooraf moeten zeggen.

27. שבע זאת. שבע, *week*, is mannelijk (Deut. 16,9); het beteekent dus: *de week van deze*, de bruiloftsweek (vgl. Recht. 14,12). De nieuwe zevenjarige dienstperiode begint eerst na het huwelijk met Rachel.

30. גם את רחל מלאה. *Hij beminde ook Rachel meer dan Lea*, dus

כ שִׁבְרִי עִמָּדִי : וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו
כא כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה
כב אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ : וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־
כג כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה : וַיְהִי בָּעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה
כד בִּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ : וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־
כה זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה : וַיְהִי בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא
לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי
כו עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי : וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ
כז לָתֵת הַצָּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה : מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ
גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים
כח אֲחֵרוֹת : וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל
כט בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה : וַיִּתֵּן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ
ל לְשִׁפְחָה : וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד
לא עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת : וַיַּרְא יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה
לב וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה : וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי
לג אִישִׁי : וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה
לד אָנֹכִי וַיִּתֶּן־לִי גַּם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן : וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד
בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה
לה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי : וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר

---

beminde hij Lea ook. — כי שנואה לאה (vs. 31) beteekent dus: *dat Lea de gehate*, d. i. de minder beminde *onder haar beiden was*. Er staat dan ook niet: כי לאה שנואה. — Het gelijktijdig huwen van twee zusters was Jakob natuurlijk nog niet verboden.

32. **ראובן** = „Ziet, een zoon!" — ראה ב, deelnemend aanschouwen.

34. **קרא.** Hier geeft Jakob den naam aan zijn zoon en bevestigt daarmede Lea's verwachting. — לוי beteekent: hij, die aanhankelijkheid tot stand brengt.

„Deze keer wil ik den Eeuwige danken." Daarom noemde zij zijnen naam: Juda; en zij hield op met baren.

30 1 Toen nu Rachel zag, dat zij Jakob geen kind schonk, benijdde
Rachel hare zuster; en zij zeide tot Jakob: „Verschaf mij
2 kinderen! zoo niet, dan sterf ik." Toen ontbrandde de toorn
van Jakob tegen Rachel, en hij zeide: „Ben ik dan in de plaats
3 van God, die u lijfsvrucht onthouden heeft?" Hierop zeide zij:
„Zie, mijne slavin Bilha, kom tot haar, opdat zij bare op
4 mijne knieën; en ook ik door haar gebouwd worde." Zij gaf
hem dus Bilha, hare dienstmaagd, tot vrouw; en Jakob kwam
5 tot haar. Bilha werd zwanger; en baarde Jakob eenen zoon.
6 Toen zeide Rachel: „God heeft mij recht verschaft, ook heeft
Hij naar mijne stem gehoord, en mij eenen zoon gegeven;"
7 daarom noemde zij zijnen naam: Dan. Bilha, de dienstmaagd
van Rachel, werd nogmaals zwanger; en baarde Jakob eenen
8 tweeden zoon. Rachel zeide: „Worstelingen Gods heb ik met
mijne zuster geworsteld, ook heb ik overwonnen;" en zij
9 noemde zijnen naam: Nafthalie. Toen Lea zag, dat zij had
opgehouden te baren, nam zij Zilpa, hare dienstmaagd, en gaf
10 haar Jakob tot vrouw. En Zilpa, de dienstmaagd van Lea,
11 baarde Jakob eenen zoon. Toen zeide Lea: „Geluk is ge-
12 komen!" en zij noemde zijnen naam: Gad. En Zilpa, de
dienstmaagd van Lea, baarde een tweeden zoon aan Jakob.
13 Toen zeide Lea: „Tot mijn gelukzaligheid! want de doch-
teren noemen mij gelukzalig"; en zij noemde zijnen naam:
14 Asher. — Eens ging Ruben uit, in de dagen van den
tarweoogst, vond alruinen in het veld, en bracht ze aan
zijne moeder Lea; toen zeide Rachel tot Lea: „Geef mij

HOOFDSTUK XXX. 1. **מתה אנכי**, *dan sterf ik* van schaamte.

2. Slechts God kan kinderzegen schenken; ממך, *u* heeft God dien zegen onthouden, ik heb immers kinderen!

3. **ותלד על ברכי**. Zij zal kinderen baren, die ik op mijne knieën, als waren zij de mijnen, zal opvoeden. Zoowel Rachel als Lea geven zelve den kinderen der slavinnen de namen. Niet onwaarschijnlijk waren Bilha en Zilpa met Rachel en Lea opgevoed en dus, als vertrouwde huisslavinnen, meer hare vertrouwden, dan hare ondergeschikten. — ואבנה גם אנכי. *Ook ik*, evenals mijne zuster door hare eigen kinderen, *zal door haar opgebouwd worden*, d. w. z. in hare kinderen als het ware voortleven; v. a. *ook ik zal kinderen verwerven door haar*; בנה als stamwoord van בן, zoon, genomen, in den נפעל: *kinderen krijgen*.

8. **נפתולי אלהים**, *worstelingen Gods*, d. w. z. om de Goddelijke genade, of ik al of niet den kinderzegen zal deelachtig worden; dus: worstelingen *om* God; v. a. *worstelingen, zooals eigenlijk alleen God ze voeren kan*, een machtigen strijd; vgl. עיר גדולה לאלהים, *eene machtig groote stad* (Jona 3,3); n. a. *worstelingen ter eere Gods*. נפתל, *worstelen*, waarbij de lichamen der strijdenden zich in elkander draaien, wringen; vgl. פתיל, een ineengedraaid snoer.

הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד
ל מִלֶּדֶת: וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ
ב וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: וַיִּחַר־
אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֵּךְ
ג פְּרִי־בָטֶן: וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל־
ד בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַם־אָנֹכִי מִמֶּנָּה: וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ
ה לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב: וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן:
ו וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן
ז קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן: וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן
ח שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם־
ט אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה
מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה:
י וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן: וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּגָד
יא וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד: וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי
יב לְיַעֲקֹב: וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־
יג שְׁמוֹ אָשֵׁר: * וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים

---

11. **בגד.** Gelezen wordt: בא גד, *onverwacht geluk is gekomen*; vgl. Jes. 65,11 e. a. p. waar גד in de beteekenis van: toeval, geluk, voorkomt; v. a. (min waarschijnlijk): *scharen* van kinderen *komen*.

13. **באשרי** = באשר לי, hij is geboren *in gelukzaligheid voor mij! want zeker zullen mij de dochteren*, d. w. z. de vrouwen, *gelukkig prijzen*." De עבר na כי duidt de zekerheid van haar vertrouwen aan.

14. **דודאים**, *alruinen*, mandragora, die naar Hoogl. 7,14 liefde wekken en in het oosten dan ook als middel daartoe gebruikt worden. De naam hangt vermoedelijk samen met דודים, *liefdeblijken*. Of Rachel ze tot zoodanig doel wilde gebruiken, staat lang niet vast. HIRSCH neemt aan, dat Jakob beurtelings zijne avonden bij eene zijner vrouwen doorbracht; aan Rachel zou dien dag de beurt zijn geweest; de woorden: *„is het nog te weinig, dat gij* heden *mijn man neemt"*, moeten dan meer als scherts worden opgevat. Trouwens wat beteekent het vragen van een paar bloemen, tegenover het verwijt, Lea's echtgenoot van haar vervreemd te hebben! — Lea geeft haar dan uit zichzelve de bloemen en Rachel zegt: לכן, omdat gij zoo vriendelijk waart, sta ik u mijn avond af.

15 toch van de alruinen van uwen zoon." Maar zij zeide tot
haar: „Is het niet genoeg, dat gij mijnen man wegneemt,
dat gij ook de alruinen van mijn zoon nemen wilt?" Rachel
zeide: „Daarom zal hij ook dezen nacht bij u liggen, voor
16 de alruinen van uwen zoon." Toen Jakob nu des avonds
van het veld kwam, ging Lea hem te gemoet, en zeide:
„Tot mij zult gij komen, want om loon heb ik u verworven
voor de alruinen van mijn zoon"; en hij lag bij haar dien
17 nacht. Toen verhoorde God Lea; zij werd zwanger, en baarde
18 Jakob eenen vijfden zoon. En Lea zeide: „God heeft mij
mijn loon gegeven, dat ik mijne dienstmaagd aan mijnen
man gegeven heb"; en zij noemde zijnen naam: Jissachar.
19 Lea werd nogmaals zwanger, en baarde Jakob eenen zesden
20 zoon. Toen zeide Lea: „God heeft mij een schoon deel toe-
bedeeld; nu zal mijn man bij mij wonen, daar ik hem zes
zonen gebaard heb;" en zij noemde zijnen naam: Zeboeloen.
21 Daarna baarde zij eene dochter, en noemde haren naam: Diena.
22 Toen dacht God aan Rachel; en God verhoorde haar en opende
23 haar moederschoot. Zij werd zwanger, baarde eenen zoon, en
24 zeide: „God heeft mijne schande weggenomen." Zij noemde
zijnen naam: Joseph, zeggende: „De Eeuwige voege mij nog
25 eenen anderen zoon er bij." En het was: toen Rachel nu Joseph
gebaard had, zeide Jakob tot Laban: „Laat mij vertrekken,
26 dat ik naar mijne plaats en naar mijn land ga. Geef mijne
vrouwen en mijne kinderen, om welke ik u gediend heb,
dan wil ik heengaan; want gij kent mijn dienst, hoe ik u
27 gediend heb." Laban zeide tot hem: „Indien ik toch gunst
gevonden heb in uwe oogen! — Ik vermoed, dat de Eeuwige
28 mij om uwentwil gezegend heeft." Voorts zeide hij: „Bepaal
29 slechts uw loon voor mij, en ik zal het geven." Hierop
zeide hij tot hem: „Gij weet, hoe ik u gediend heb, en wat

---

15. **ולקחת**, *om nu ook nog te nemen*, een onbep. wijs met het voorzetsel ל; als 2de pers. vr. enk. van den עבר moest het וְלָקַחְתְּ luiden.

16. **הוא** = תהוא.

18. **אשר** = תחת אשר, *omdat*. — יששכר, overal te lezen: Jissachar, niet met twee ש. De naam beteekent: *hij brengt loon.*

20. De naam is afgeleid van זבל, dat hier dan ook gebruikt wordt. Dit woord beteekent waarschijnlijk: wonen, en זבל את: zijne woning bij iemand vestigen; anderen: *zal mij hoog houden*, uit het Assyrisch en in overeenstemming met Septuaginta. De dank, in de eerste woorden van ons vers neergelegd, wordt ter wille van de woordspeling juist met den stam זבר uitgedrukt. — זברני = זבד לי, *heeft mij geschonken.* Het komt als w.w. alleen hier voor, doch dient dikwijls tot vorming van eigennamen (vgl. Jos. 7,1; Nech. 11,14; en herhaaldelijk in Kronijken).

21. Uit Gen. 37,35 en 46,7 maken sommigen op, dat Jakob meerdere dochters had; (anderen meenen, dat met בנותיו op die plaatsen zijne schoon-

טו נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְנֵךְ : וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־אִישִׁי
וְלָקַחַת גַּם אֶת־דּוּדָאֵי בְנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ
טז הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְנֵךְ : וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא
לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ בְּדוּדָאֵי
יז בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא : וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר
יח וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי : וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי
יט אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר : וַתַּהַר עוֹד
כ לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב : וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים ו
אֹתִי זֵבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים
כא וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן : וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ
כב דִּינָה : וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח
כג אֶת־רַחְמָהּ : וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־חֶרְפָּתִי :
כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר : וַיְהִי
כה כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי
כו וְאֵלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלְאַרְצִי : תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר
עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר
כז עֲבַדְתִּיךָ : וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
כח נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ : * וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי
כט וְאֶתֵּנָה : וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת

---

dochters bedoeld zijn). In de eerste opvatting wordt Diena hier uitdrukkelijk genoemd met het oog op hoofdst. 34. De naam Diena is misschien een triumfeerend antwoord op den door Rachel gegeven naam: Dan.

22. **ויזכר**, *God dacht aan haar*, evenals bij Channa (I Sam. 1,19), d. i. nam de schande der kinderloosheid van haar weg (vgl. vs. 23).

23 en 24. Evenals bij Zeboeloen is hier eene woordspeling gebezigd, אסף en יסף, zonder dat aan eene dubbele etymologie gedacht behoeft te worden. De naam יסף beteekent niets anders, dan: God *moge bijvoegen*.

27. **אם נא** enz. De nazin wordt verzwegen: spreek daar dan niet verder over; eene beleefde vorm voor: o neen! — נחשתי, ik meen te weten, heb een voorgevoel, dat het mij om uwentwille wel gaat; niet om uw werk, maar alleen uit een soort bijgeloof wil ik u gaarne houden!

28. **עלי**, dat op mij als verplichting zal rusten, dat gij van mij te vorderen zult hebben.

30 uw vee bij mij geworden is. Want het weinige, dat gij vóór mij gehad hebt, heeft zich tot veel uitgebreid, dus heeft u de Eeuwige sinds mijne intrede gezegend; en nu, wanneer zal ook ik
31 eens voor mijn huisgezin bezig zijn?" En hij zeide: „Wat zal ik u geven?" Jakob zeide: „Gij zult mij niets geven; zoo gij mij het volgende wilt doen, dan zal ik wederom uw kleinvee
32 weiden, het hoeden. Ik zal al uw kleinvee heden doorgaan, er van afzonderend elk lam, dat stippen of vlekken heeft, ook elk donkerkleurig lam onder de schapen, en wat vlekken of
33 stippen heeft onder de geiten, dat zal mijn loon zijn. Mijne rechtschapenheid zal dan getuigenis tegen mij afleggen, op eenen komenden dag, als gij bij mijn loon zult komen, dat vóór uw aangezicht is: al, wat niet gestippeld of gevlekt is onder de geiten, en donkerrood onder de schapen, zal bij mij
34 gestolen zijn." Laban zeide: „Goed! het moge dan zijn, gelijk gij
35 gezegd hebt!" Hij zonderde op dien dag af al de voetgeteekende en gevlekte bokken, ook al de gestippelde en gevlekte geiten, alles, waar slechts eenig wit aan was, ook al het donkerkleu-
36 rige onder de schapen en gaf het in handen zijner zonen. En deed een weg van drie dagen zijn tusschen zich en tusschen Jakob; Jakob echter weidde het overgebleven klein-
37 vee van Laban. Toen nam zich Jakob versche stokken van witte populieren, hazelaars en kastanjeboomen, en schilde

---

30. **לרגלי**, *op mijne voetstappen*, tegenovergestelde van לפני, *vóórdat ik tot u kwam*, dus: sinds ik bij u ben; v. a.: waar ik maar den voet zette; n. a.: niet בגללי, *ter wille van mij*, maar לרגלי, *op mijn* onvermoeid *werken* heeft God u gezegend.

31. **לא תתן**, *geven* zult gij mij niets, ik verlang slechts een matig loon; anderen: niet *gij*, maar *God* zal mij mijn loon bepalen.

32. **הסר**, v. s. gebiedende wijs: *verwijder gij*, Laban, *vandaar*, — v. a. onbep. wijs = להסר, Ik zal uw kudden doorgaan, *om te verwijderen*. — שה, een jong van צאן, zoowel van schapen als geiten. — נקד וטלוא, waaraan נקדות, *stippen* of טלאים, grootere *vlekken* zijn. Zooals uit Hoogl. 4,1 en 2 blijkt, waren de schapen gewoonlijk *wit*, de geiten, zoo al niet zwart, dan toch *donkerkleurig* en slechts zelden wit of witgevlekt. Jakob vraagt dus slechts een gering loon: het *wit*-gevlekte onder de geiten en het *donkerkleurige* onder de schapen. — והיה שכרי. RASHIE, die הסר als geb. wijs opvat, en dus alle gevlekte *jonge* dieren, die zich in Laban's kudden bevonden, door Jakob aan Laban laat afstaan, verklaart: *en dit*, de gevlekten, die van nu af zullen geboren worden, *zal* voortaan *mijn loon zijn*. Volgens vs. 31 vraagt Jakob immers voor zijn tot nu toe bewezen diensten geen loon. De afzondering van de *jonge* gevlekte dieren heeft dan ten doel om zekerheid te hebben, dat Jakob zich alleen de later geworpenen toeëigent. Anderen: *ik zal de gevlekten* voor mij *afzonderen en dezen zullen*, evenals de nog te werpen abnormale dieren, *mijn loon vormen*.

33. **מחר**, niet juist: *morgen*, maar: *eens in de toekomst*, vgl. Ex. 13,14. — לפניך behoort, volgens de toonteekens, bij שכרי, niet bij ענתה, zoodat men niet mag verklaren: *mijne rechtschapenheid zal tegenover u getuigen*

ל אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃ כִּי מְעַט אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ
לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי
לא לְבֵיתִי׃ וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי מְאוּמָה
אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃
לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה | נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־
לג שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי׃ וְעָנְתָה־
בִּי צִדְקָתִי בְיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־
אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃
לד לה וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ׃ וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים
הָעֲקֻדִּים וְהַטְּלָאִים וְאֶת כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלָאֹת כֹּל
לו אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃ וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן לָבָן
לז הַנּוֹתָרֹת׃ וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעַרְמוֹן וַיְפַצֵּל

---

tegen mij. Het beteekent dus: wanneer gij eens verlangt, dat mijn loon, d. i. mijne kudden, aan u worden vertoond en gij het in oogenschouw neemt, zal mijne rechtschapenheid enz. — ועתה בי beteekent altijd: *getuigen tegen* iemand. De zin is dus: zoo ik mijne rechtschapenheid niet aan den dag leg, zal deze tegen mij getuigen, d. w. z. zult gij mij van oneerlijkheid kunnen beschuldigen; anderen: *zal voor mij getuigen*, waarvoor geen bewijsplaats is aan te halen.

34. הן, evenals in de Mishna-taal: *ja*.

35. ויסר, Laban *verwijderde*. Volgens de in vs. 32 genoemde opvatting van RASHIE week Laban in zooverre van de afspraak af, dat hij niet alleen de *jonge* (שה), maar ook de *volwassen* geitenbokken (תישים), de fokdieren, waaraan maar eenige vlek was, afzonderde. Volgens de tweede daar gereleveerde verklaring zou Laban òf wederrechtelijk zich vooraf van al het gevlekte hebben meester gemaakt, òf wel uit wantrouwen tegen Jakob en om hem steeds bij Labans kudden te houden en door zorg voor eigen bezit niet te laten afleiden, zelve de afzondering hebben bewerkstelligd en over Jakob's eigendom zijne eigen zonen als bewakers hebben aangesteld.

36. דרך, eene tusschenruimte van drie dagreizen, om te voorkomen, dat de aan Jakob toevertrouwde witte schapen en donkere geiten zich met de gevlekten zouden paren.

37. Tegenover Laban's trouweloosheid, waardoor Jakob's kans om iets in eigendom te verkrijgen, uiterst gering werd, stelde Jakob alle middelen in het werk, die zijne zaakkennis hem aanbood (ABRABANEL). — ערמון, *kastanjeboom*, v. a. *ahorn*, die zich van zijne schors ontdoet, ערמן van ערום, naakt.

daaraan witte strepen, door het witte te ontblooten, dat aan
38 de stokken was. En plaatste de stokken, die hij afgeschild had,
in de gooten in de waterdrinkbakken, waar het vrouwelijke
kleinvee tegenover het mannelijke kwam drinken, en waar zij
39 zich verhitten, als zij kwamen om te drinken. Als het kleinvee
zich dan verhitte bij de stokken, dan wierp het kleinvee voet-
40 geteekenden, gestippelden en hagelvormig gevlekten. En de
schapen zonderde Jakob af; en hij richtte het aangezicht van
het kleinvee naar het voetgeteekende en al het donkerkleurige
onder het kleinvee van Laban; zoo maakte hij zich afzonder-
lijke kudden, die hij niet bij het kleinvee van Laban plaatste.
41 Nu was het: telkens wanneer het vroegwerpende kleinvee zich
zoude verhitten, dan plaatste Jakob de stokken voor de oogen
van het kleinvee in de gooten, om ze door die stokken te ver-
42 hitten. Doch als het kleinvee laatwerpend was, plaatste hij [ze]
niet; zoo waren de laatgeworpenen voor Laban, en de vroegge-
43 worpenen voor Jakob. De man breidde zich ten zeerste uit; hij
had veel kleinvee, dienstmaagden en slaven, kameelen en ezels.

31 1 Nu vernam hij de woorden van de zonen van Laban, welke
zeiden: „Jakob heeft al, wat van onzen vader was, weggenomen;
en van hetgeen onzen vader behoorde, heeft hij zich al dien rijk-
2 dom verworven." Ook zag Jakob het aangezicht van Laban, en zie,
3 het was niet meer jegens hem als gisteren en eergisteren. En de
Eeuwige zeide tot Jakob: „Keer terug naar het land uwer vaderen
4 en naar uwe geboorteplaats; en Ik zal met u zijn." Hierop zond
Jakob en liet Rachel en Lea roepen naar het veld, bij zijn kleinvee;

פְּצָלוֹת, eig. *afgeschilde plaatsen.* — מחשף הלבן, *door* hier en daar *het witte te ontblooten.*

38. **ברהטים בשקתות המים**, in de gooten, die zich in de drinkbakken bevonden; v. a. is בשקתות המים nadere verklaring van ברהטים. — לנכח הצאן, volgens RASHIE: hij plaatste de stokken tegenover het kleinvee; naar de toonteekens: *waar het* vrouwelijke *kleinvee* (תבאנה, 3de pers. vr. meerv.) *kwam drinken tegenover het* mannelijke *kleinvee.* — ויחמנה, de mann. en vrouw. vorm gecombineerd; zooals de Massora het uitdrukt een der drie מלין אנדרתינוס, tweeslachtige woorden. Het woord חמם wordt hier gebruikt in de beteekenis: *bronstig worden.*

39. **ויחמו** = **ויֵחָמוּ**, Niph'al van חמם, of = **ויַחַמוּ**, Kal van יחם.

40. In het vorige vers schijnt alleen van de geiten te worden gesproken, waarbij alles, waaraan iets wits was, voor Jakob zou zijn; hier wordt ons verhaald, welk middel hij bij de *schapen* gebruikte, die bonte vlekken moesten hebben om Jakob te behooren. Hij zonderde de witte schapen af en plaatste ze zoo, dat zij altijd de bonte en donkerkleurige dieren in het oog hadden. Het eerste הצאן in dit vers doelt dan alleen op de *schapen*, zooals meermalen een algemeene naam voor een enkel onderdeel gebruikt wordt. — Door deze verklaring worden, naar ik meen, alle moeilijkheden vermeden, die andere opvattingen aanbieden.

לח בָּהֵן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת : וַיִּצֹּג אֶת־
הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים בְּשִׁקַּתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן
לט הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֶכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת : וַיֵּחַמּוּ
הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלָאִים :
מ וְהַכְשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם
בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן :
מא וְהָיָה בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־הַמַּקְלוֹת
מב לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת : וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן
מג לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְשֻׁרִים לְיַעֲקֹב : וַיִּפְרֹץ
הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים
לא א וַחֲמֹרִים : וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת
כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה :
ב וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם :
ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה
ד עִמָּךְ : וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ :

---

41. **מקשרות**, *vroegwerpenden*, v. a. *gebondenen*, n. a.: wat de spieren en pezen betreft, v. d. *sterken*; n. a. *de opgebondene* vrouwelijke dieren, waarvan de staarten werden opgebonden, om de mannetjes bronstig te maken. (Vgl. Shabbath 52*b*).

42. **ובהעטיף**, v. s. *laat werpen*, v. a. *zwak zijn* (vgl. Ps. 102,1; Klaagl. 2,19); n. a. *bij het omhuld*, bedekt, niet-opgebonden zijn. Vgl. het vorige vers. Dergelijke middelen worden nog heden bij de teelt van kleinvee aangewend.

43. Zijne slavinnen, slaven enz. had hij waarschijnlijk voor een gedeelte zijner kudden gekocht.

Hoofdstuk XXXI. 1. De zonen van Laban waren bij Jakobs huwelijk, waarbij zij niet voorkomen, nog zeer jong; thans zijn zij volwassen en beklagen zich, dat zij door de Jakob toegekende rechten benadeeld worden. — כבד, *rijkdom*, en imponeerend *aanzien, eer*.

2. **פני**. Labans uiterlijk verried wantrouwen tegen Jakob. — אינו, enk. bij פנים (vgl. Spr. 15,14; Klaagl. 4,16); anderen: *en zie, hij*, Laban, *was niet met hem*, כתמול שלשום = *als vroeger*.

3. Drie oorzaken tot terugkeer: 1) de verdachtmaking door Labans zonen, 2) Labans wantrouwen en 3) het Goddelijk bevel.

5 En zeide tot haar: „Ik zie het aangezicht uws vaders, dat het
niet meer jegens mij is, als gisteren en eergisteren; doch de
6 God mijns vaders is met mij geweest. Gij intusschen weet,
7 dat ik met al mijne kracht uwen vader gediend heb. Maar
uw vader heeft mij te leur gesteld, en mijn loon tien malen
veranderd; doch God heeft hem niet toegelaten, om mij kwaad
8 te doen. Als hij aldus zeide: „Gestippelden zullen uw loon
zijn," dan wierp al het kleinvee gestippelden; en als hij aldus
zeide: „Voetgeteekenden zullen uw loon zijn," dan wierp al
9 het kleinvee voetgeteekenden. Zoo heeft God het vee uws
10 vaders onttrokken, en mij gegeven. Nu was het: toen het
kleinvee zich verhitte, hief ik mijne oogen op en zag in den
droom, en zie: de rammen, die het kleinvee beklommen, waren
11 voetgeteekend, gestippeld en hagelvlekkig. En een Engel
Gods zeide tot mij in den droom: „Jakob!" en ik zeide:
12 „Hier ben ik!" En hij zeide: „Hef toch uwe oogen op, en zie:
al de rammen, die het kleinvee beklimmen, zijn voetgeteekend,
gestippeld en hagelvlakkig; want ik heb gezien al, wat Laban
13 u doet. Ik ben de God van Beth-el, waar gij een gedenkteeken
gezalfd, waar gij Mij eene gelofte gedaan hebt; nu dan, maak
u op, ga heen uit dit land, en keer naar het land uwer ge-
14 boorte terug." Toen antwoordden Rachel en Lea, en zeiden
tot hem: „Hebben wij nog deel of erfgoed in het huis van onzen
15 vader? Zijn wij bij hem niet als vreemden geacht, daar hij
ons verkocht heeft en zelfs het geld voor ons heeft opge-
16 geten? Want al de rijkdom, dien God aan onzen vader
onttrokken heeft, behoort ons en onzen kinderen; en nu, al
17 wat God tot u gezegd heeft, doe." Toen maakte Jakob zich
op, en hief zijne kinderen en zijne vrouwen op de ka-
18 meelen; en voerde al zijn vee, en al zijne have, die hij
verworven had, het voor zijn eigendom gekochte, hetwelk
hij in Paddan-Aram verworven had; om zich tot Izak, zijnen
19 vader, naar het land Kena'an te begeven. Laban was na-
melijk gegaan om zijn kleinvee te scheren; en Rachel stal

---

5. ואלהי enz. Niet op oneerlijke wijze, maar door *Gods bijstand* ben ik tot welstand gekomen.

7. עשרת מנים, *tien*, d. w. z. talloos vele *malen*.

10. Niet Jakobs handelingen, maar Gods wil was de oorzaak van zijn rijkdom. Hiermede wordt de billijkheid van Jakobs wijze van doen uitgesproken.

13. האל בית אל = האל אל בית אל, de bepalende ה bij het סמיכות, gelijk Gen. 2,9. De engel, in naam Gods sprekende, zegt: *Ik ben God*; vgl. Gen. 22,16.

15. מכרנו. *Hij heeft ons verkocht*, voor uwen veertienjarigen dienst, en in plaats het door u verdiende ons te doen toekomen, *heeft hij het* als onzen koopprijs verworven geld, zelve *opgegeten* (RASHBAM c. a.); MEN-

ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאָה אָנֹכִי אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל
ו שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי : וְאַתֶּנָּה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל־כֹּחִי
ז עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן : וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלֵף אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי
ח עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי : אִם־כֹּה יֹאמַר
נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר
ט עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים : וַיַּצֵּל אֱלֹהִים
י אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי : וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי
וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים
יא וּבְרֻדִּים : וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר
יב הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל־
הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן
יג עֹשֶׂה לָךְ : אָנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָׁם מַצֵּבָה
אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב
יד אֶל־אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ : וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הַעוֹד
טו לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ : הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ
טז כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־כַּסְפֵּנוּ : כִּי כָל־הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר
הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר
עשי יז אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה : * וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־
יח נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים : וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר
רָכָשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק
יט אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן : וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל

DELSSOHN: *en nu zou hij ook nog ons geld*, het door u verworven vermogen, *willen opeten*.

18. **מִקְנֵהוּ**, *zijn vee*, רכושו, *zijn andere roerende bezittingen*, dat מקנה קנינו, *voor zijn eigendom* (קנין) *gekocht was*, en dus eerlijk *verworven*, אשר רכש. Anderen: מקנה קנינו, *het vee, dat zijn eigendom was*, als nadere verklaring van מקנהו, waardoor de omschrijving wel wat al te breed wordt.

19. Door Labans afwezigheid kreeg Jakob gelegenheid tot de vlucht. Het schapenscheren werd feestelijk gevierd (vgl. I Sam. 25,8 en 11; II Sam. 13,23 vv.).

20 de Theraphiem, die van haar vader waren. En Jakob stal het
hart van Laban, den Aramiet, in zooverre, dat hij het hem
21 niet mededeelde, dat hij wilde vluchten. Zoo vluchtte hij
met al, wat hem behoorde, en maakte zich op en trok de rivier
over; en richtte zijn aangezicht naar het gebergte Gil'ad.
22 Op den derden dag werd Laban bericht, dat Jakob gevlucht
23 was. Toen nam hij zijne bloedverwanten met zich, jaagde
hem na, eenen weg van zeven dagen, en haalde hem in
24 bij het gebergte Gil'ad. Doch God kwam tot Laban, den
Aramiet, in eenen nachtelijken droom, en zeide tot hem:
„Neem u in acht te spreken tot Jakob, noch goed, noch
25 kwaad." Toen nu Laban Jakob bereikte — en Jakob had zijne
tent opgeslagen op eenen berg, en Laban met zijne bloedver-
26 wanten had [de zijne] opgeslagen op den berg Gil'ad, — Toen
zeide Laban tot Jakob: „Wat hebt gij gedaan? dat gij mijn
hart hebt gestolen en mijne dochters als krijgsgevangenen weg-
27 gevoerd hebt? Waarom zijt gij zoo in het geheim gevlucht,
en hebt mij bestolen, en hebt gij het mij niet medegedeeld?
zoodat ik u had uitgeleide gedaan met vreugde en gezangen,
28 met pauk en harp? Gij hebt mij niet eens toegelaten, mijne
zonen en mijne dochters te kussen; nu, — gij hebt onverstandig
29 gehandeld! Ik heb de macht in handen, om u kwaad te doen;
maar de God uws vaders heeft in den afgeloopen nacht tot mij
gezegd: „Neem u in acht met Jakob te spreken, noch goed,
30 noch kwaad." En nu — gij zijt heengegaan, omdat gij zoozeer
verlangdet naar uws vaders huis, — waarom hebt gij echter
31 mijne goden gestolen?" Hierop antwoordde Jakob, en zeide
tot Laban: „Omdat ik bevreesd was; want ik dacht: gij
32 zoudt misschien uwe dochters mij ontrooven. Bij wien gij
uwe goden vinden zult, die zal niet leven! onderzoek, in
bijzijn van onze verwanten, wat van het uwe bij mij is, en
neem het voor u." — Want Jakob wist niet, dat Rachel ze

התרפים. Uit vs. 30 blijkt, dat het afgoden waren; v. s. beschermende huisgoden, v. a. orakels gevende beelden; Rachel zoude ze volgens RASHBAM hebben medegenomen, opdat zij Laban de door Jakob genomen richting niet zouden verraden; v. a. om haren vader op de nietigheid zijner afgoden te wijzen; n. a. omdat zij zelve nog wel eenige waarde aan de afgoden hechtte.

20. **ויגנב לב**, *hij stal het hart*, d. w. z. leidde om den tuin; vgl. de Rabbijnsche uitdrukking: גנב דעת. — De uitdrukking גנב is hier gebruikt met zinspeling op Rachels *diefstal*. — **ולא הגיד** צל בלי, *doordien hij hem niets liet merken*. הגיד, evenals Ps. 19,3 niet juist: *mededeelen*, maar in het algemeen: *tot zijne kennis doen komen*.

21. **הנהר**, den Euphraat. — **הר הגלעד**, dien naam kreeg het gebergte eerst later (vs. 48).

24. Tracht Jakob nòch door schoone beloften (טוב) nòch door bedreigingen (רע) tot terugkeer te bewegen.

25. **ולבן תקע**, namelijk: zijne tent. — **בהר הגלעד**, op den berg, die later

כ אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ׃ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי
כא עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃ וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
כב וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃ וַיֻּגַּד לְלָבָן
כג בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף
כד אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבַּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד׃ וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ
כה פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב
וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד׃
כו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתְּנַהֵג אֶת־
כז בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב׃ לָמָּה נָחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־
כח הִגַּדְתָּ לִי וַאֲשַׁלַּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר׃ וְלֹא
כט נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ׃ יֶשׁ־לְאֵל
יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ׀ אָמַר אֵלַי
ל לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ וְעַתָּה הָלֹךְ
הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃
לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־
לב בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃ עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד
אַחֵינוּ הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל

---

meer in het bijzonder Gil'ad genoemd werd; die nl., waarop het gedenkteeken werd opgericht, waaraan het geheele gebergte zijn naam ontleende.

27. **ותגנב אתי**, v. s. = ותגנוב את לבבי; v. a. *hebt mij bestolen*, door uw bezittingen mede te nemen; v. n. a. ziet het reeds op het stelen der afgoden.

29. **יש לאל ידי**, v. s. = יש אל לידי, *mijne hand heeft de kracht*; v. a. *het staat in de macht van mijne hand.* Sommige dichters ontleenen aan deze uitdrukking het woord לָאֵל als synoniem van כח, en vatten dan op: *er is macht van mijne hand.*

30. De versterkende herhaling הלך הלכת en נכסף נכספת, wordt door de meeste verklaarders aldus opgevat: gij zijt vermoedelijk zoo spoedig weggegaan, omdat gij zoo sterk naar uwe familie verlangdet, uit heimwee, dat plotseling bij u opkwam.

31 en 32. Ik ben heimelijk gevlucht, uit vrees dat gij mij uwe dochters, mijne vrouwen, niet zoudt laten medenemen (vs. 31); wat de beschuldiging van diefstal betreft, die is onjuist (vs. 32). — הכר, *tracht te erkennen*, לך מה עמדי, *wat van het u behoorende* (לך = משלך) *bij mij is.*

33 gestolen had. Laban kwam in de tent van Jakob, in de tent
van Lea, en in de tent der beide dienstmaagden, en vond niets;
en hij ging uit Lea's tent en kwam in de tent van Rachel.
34 Rachel nu had de Teraphiem genomen, en ze in het zadelkussen
van den kameel gelegd, en zat er op; nu doortastte Laban de
35 geheele tent, doch vond niets. Zij zeide nu tot haren vader: „Dat
de toorn niet ontbrande in de oogen van mijn heer, dat ik niet
voor u kan opstaan, want het is mij naar der vrouwen wijze;"
36 hij doorzocht [dus], maar vond de Teraphiem niet. Toen
ontstak Jakob in toorn en begon hij een woordenstrijd tegen
Laban; en Jakob hief aan en zeide tot Laban: „Wat is mijne
misdaad, wat mijne zonde, dat gij mij zoo vurig nagezet hebt?
37 Dat gij al mijn goed doortast hebt; wat hebt gij van al uw huisraad
gevonden? leg het hier neder ten aanzien van mijne en uwe
38 verwanten, dat zij beslissen tusschen ons beiden! In deze
twintig jaren, dat ik bij u geweest ben, hebben uwe schapen
en uwe geiten niet misgeworpen; en de rammen van uw klein-
39 vee heb ik niet gegeten. Iets verscheurd heb ik niet tot u
gebracht; ik zelf moest het boeten, van mijne hand vorderdet
40 gij het gestolene bij dag, en het gestolene bij nacht. Waar ik
was bij dag, verteerde mij de hitte, en de koude bij nacht; en
41 de slaap week van mijne oogen. Ik ben nu twintig jaren in
uw huis geweest, ik heb u veertien jaar gediend om uwe beide
dochters, en zes jaren om uw kleinvee; en gij hebt mijn loon
42 tien malen veranderd! Ware niet de God mijns vaders, de
God van Abraham en de Geëerbiedigde door Izak, met mij
geweest, dan voorwaar zoudt gij mij nu ledig weggezonden
hebben; mijne ellende en den moeitevollen arbeid mijner handen
43 heeft God gezien, — en den vorigen nacht beslist." Hierop
antwoordde Laban en zeide tot Jakob: „De dochters zijn
mijne dochters, en de kinderen mijne kinderen, het kleinvee
is mijn kleinvee en al, wat gij ziet, is het mijne; doch mijne
dochters — wat zal ik dezen heden doen, of haren kinderen,

---

33. De volgorde van het onderzoek is: de tent van Jakob, daarna die van Lea, Rachel en de dienstmaagden. Omdat echter bij het onderzoek van Rachels tent langer moet worden stilgestaan, wordt dit het laatst genoemd.

35. כי דרך נשים לי. Daardoor wordt het onderzoek van het zadelkussen vermeden en tevens elke verdenking bij Laban onderdrukt, want zij zou toch in haren toestand niet op zijne godenbeelden gaan zitten!!

38. לא שכלו, *hebben niet*, tengevolge van onvoldoende verzorging, *misgeworpen*.

39. אחטנה = אחטאנה, *moest het vergoeden*. — גנבתי = גנבת, met bijgevoegde י.

לג גְּנֻבָתַם : וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב ׀ וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי
הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל :
לד וְרָחֵל לָקְחָה אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם
לה וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא : וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ
אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לֹוא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים
לו לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־הַתְּרָפִים : וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן
וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ
לז אַחֲרָי : כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי־בֵיתֶךָ
לח שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ : זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה
אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי :
לט טְרֵפָה לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי
מ יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה : הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה
מא וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי : זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ
אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף
מב אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים : לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־
מג יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ : * וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר פתוחה
אֶל־יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־
אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מָה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן

---

40. וקרח בלילה. De nachten zijn ook in het Oosten dikwijls zeer koud. Hiermede is niet gezegd, dat Jakob steeds op het open veld overnachtte, want ook het vee werd 's avonds op stal gezet; alleen bedoelt hij, dat ook des nachts het vee dikwijls zijne zorgen vereischte. Onze plaats is dus volstrekt niet in tegenspraak met Gen. 30,16, waar Jakob des avonds naar huis komt.

42. פחד, *voorwerp van vrees*, de Gevreesde; evenals מורא, Jes. 8,13.

43. Ik heb de macht en ook het recht aan mijne zijde, alles behoort eigenlijk mij; doch — ook al had God het mij niet verboden — mijn vaderlijk gevoel verbiedt mij mijne dochters en kleinkinderen slecht te bejegenen.

44 die zij gebaard hebben? Nu dan, kom! laat ons een verbond
sluiten, ik en gij, en het zal tot een getuigenis zijn tusschen mij
45 en tusschen u." Jakob nam eenen steen, en richtte dien op tot
46 een gedenksteen. En Jakob zeide tot zijne verwanten: „Zamelt
steenen op"; zij namen steenen, maakten eenen hoop, en aten
47 aldaar op dien hoop. Laban noemde dien: Jegar-Sahadoetha;
48 en Jakob noemde hem: Gal'ed. Toen zeide Laban: „Deze hoop
zij heden een getuige tusschen mij en u;" daarom noemde
49 men zijnen naam: Gal'ëd. Ook: Hammitspa; daar hij zeide:
„De Eeuwige zie toe tusschen mij en u, wanneer wij de een
50 voor den ander zullen verborgen zijn. Indien gij mijne dochters
mishandelt, en zoo gij vrouwen neemt, behalve mijne dochters,
al is dan geen mensch bij ons, zie! dan is God getuige tus-
51 schen mij en u." Voorts zeide Laban tot Jakob: „Zie! deze
hoop, en zie! deze gedenksteen, dien ik opgeworpen heb
52 tusschen mij en u; — Getuige zij deze hoop, en getuige deze
gedenksteen; dat ik tot u dezen hoop niet zal voorbijtrekken,
en dat gij tot mij dezen hoop en dezen gedenksteen niet zult
53 voorbijtrekken, ten kwade. De God van Abraham en de God
van Nachor zullen tusschen ons richten, de god huns vaders."
Jakob echter zwoer bij den Geëerbiedigde door zijnen vader
54 Izak. Hierop slachtte Jakob een stuk vee op het gebergte, en
riep zijne bloedverwanten, om maaltijd te houden; zij hielden
55 maaltijd en overnachtten op den berg. Laban maakte zich des
morgens vroeg op, kuste zijne zonen en zijne dochters en ze-
gende hen; vervolgens ging Laban weg, en keerde naar zijne
plaats terug.

32 1 Jakob ging ook zijns weegs, en Engelen Gods ontmoetten
2 hem. Jakob zeide, toen hij hen zag: „Dit is een leger Gods!"
En hij noemde den naam dier plaats: Machanajim.

---

44. והיה. Daar בריח vrouwelijk is, kan dit niet het onderwerp van והיה zijn. RASHIE daarom: *en Hij*, God, in vs. 42 genoemd, *zal tot getuige zijn*. Anderen nemen het onpersoonlijk: *er zal iets tot getuigenis zijn*; n. a. meenen, dat de in vs. 46 genoemde גל hier als verzwegen onderwerp bijgedacht moet worden.

46. לאחיו, *tot zijne bloedverwanten*, de begeleiders van Laban (vgl. vs. 23).

47. יגר שהדותא in het Chaldeeuwsch, evenals het Hebr. גלעד, *steenhoop tot getuigenis*.

49. והמצפה, vanwaar God als het ware naar ons beider handelingen *uitziet*; tegelijk eene zinspeling op de מצבה, vs. 45.

53. Laban roept als rechters op (ישפטו meervoud) den God van Jakobs grootvader Abraham en dien van zijn eigen grootvader Nachor, en voegt

מד אֲשֶׁר יָלָדוּ׃ וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאַתָּה וְהָיָה לְעֵד
מה מו בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ־גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־
מז הַגָּל׃ וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃
מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ
מט גַּלְעֵד׃ וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר
נ אִישׁ מֵרֵעֵהוּ׃ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנֹתָי
נא אין אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ * וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב הִנֵּה ו הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
נב עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבָר אֵלֶיךָ אֶת־
הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה וְאֶת־הַמַּצֵּבָה
נג הַזֹּאת לְרָעָה׃ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ
נד אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃ וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב
זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ
נה בָּהָר׃ * וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ
לב א אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ׃ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ
ב מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה
וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ

---

daaraan toe den god van hun gemeenschappelijken stamvader Térach. Jakob echter zweert alleen bij den God zijns vaders, d. i. die van Abraham. Anderen: אלהי אביהם, *de goden hunner voorvaderen*, dan zou men echter אבותם, meerv., verwachten.

54. **זבח.** Daar hier geen altaar vermeld wordt, beteekent זבח waarschijnlijk niet een offer, maar een stuk vee, *iets, dat geslacht wordt*, voor een gemeenschappelijken maaltijd. — לאחיו, evenals vs. 46, Labans begeleiders.

Hoofdstuk XXXII. 2. **מחנים**, *twee legers*, dat der engelen en dat van Jakob.

3 Jakob zond boden voor zich uit, tot zijnen broeder 'Esau,
4 naar het land Sé'ier, de landstreek van Edom. En hij gebood
hun, als volgt: „Zoo zult gij zeggen tot mijnen heer, tot 'Esau:
aldus spreekt uw dienaar Jakob: Bij Laban heb ik mij opge-
5 houden, en er vertoefd tot nu toe. En ik verwierf mij ossen
en ezels, kleinvee, slaven en dienstmaagden; en nu zend ik
om het u, mijn heer, te berichten, om gunst in uwe oogen
6 te vinden." De boden keerden tot Jakob terug, en zeiden:
„Wij zijn tot uwen broeder, tot 'Esau, gekomen; ook trekt hij
7 u tegemoet, met vier honderd man bij zich." Toen vreesde
Jakob zeer en werd beangst; hij verdeelde het volk, dat bij
hem was, en het kleinvee, de runderen en de kameelen, in
8 twee legers. Want hij zeide: „Indien 'Esau tot het eene leger
komt en het verslaat, dan zal het overblijvende leger tot redding
9 zijn." En Jakob zeide: „God van mijn vader Abraham en
God van mijn vader Izak, Eeuwige! die tot mij gezegd hebt:
„Keer naar uw land en naar uwe geboorteplaats terug, en Ik
10 zal u weldoen!" — ik ben te gering voor al de genadebewijzen
en al de trouw, die Gij uwen dienaar reeds bewezen hebt;
want [slechts] met mijnen stok ben ik dezen Jordaan overge-
11 trokken en nu ben ik tot twee legers geworden; — Red mij toch
uit de hand mijns broeders, uit de hand van 'Esau! want ik vrees
hem, dat hij niet kome en mij ombrenge, moeder met kinderen;
12 Terwijl Gij immers hebt gezegd: „Weldoen zal Ik u, en uw
kroost doen worden als het zand der zee, hetwelk wegens de tal-
13 rijkheid niet geteld kan worden." Hij overnachtte aldaar dienzelf-
den nacht; en nam van hetgeen hij in zijn bezit gekregen had,
14 een geschenk voor zijnen broeder 'Esau. Twee honderd geiten

---

3. ארצה שעיר. 'Esau hield zich reeds op in het land Sé'ier, dat hij bezig was op de Chorieten, de oorspronkelijke bewoners, te veroveren; zijne definitieve vestiging in dit land valt, naar Gen. 36,6, eerst ná Jakob's terugkeer, misschien zelfs eerst na Izaks dood. Bij voorbaat wordt het land hier reeds שדה אדום genoemd, hoewel het eerst later in zijn bezit kwam. Sé'ier ligt niet op Jakobs weg van Charan naar Palaestina; toch zendt hij boden daarheen om hem te verzoenen.

7. Jakob weet niet, of 'Esau met vriendschappelijke of met vijandelijke bedoelingen komt; niets wijst hem op eene veranderde gezindheid bij 'Esau. Jakob wordt dus bang; hoewel hij, nog onder den indruk der engelenverschijning bij Machanajim, vol Godsvertrouwen is, noopt de dreigende toekomst hem toch, alle middelen tot redding te baat te nemen. Zoo bidt hij dan tot God, terwijl hij eerst Gods vaderlijke liefde prijst en zijne eigen geringe verdiensten in het licht stelt, vervolgens tot de eigenlijke bede overgaande, om met de uiting van het vaste vertrouwen op den hoogeren bijstand te sluiten; — bereidt zich op het uiterste voor, om te redden, wat te redden valt; — en tracht door geschenken en deemoedige onderworpenheid zijns broeders toorn af te wenden.

10. קטנתי מכל, *Ik ben te gering voor al de genadebewijzen*, d. w. z. ik

ג וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר
ד שְׂדֵה אֱדוֹם : וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי
לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה :
ה וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי
ו לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ : וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ :
ז וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־
ח הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת : וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא
עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר
ט לִפְלֵיטָה : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק
יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ :
י קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ
כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת :
יא הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא
יב וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים : וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי
ב יג אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב : * וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה
יד הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו : עִזִּים מָאתַיִם

---

ben reeds niet waardig al de mij door God bewezen weldaden, — en toch waag ik het een nog grooter gunst te vragen! — אמת, *trouw* aan de gegeven beloften, die Zijn woord vervult.

11. **והכני אם על בנים**, *en mij verslaan*, namelijk *moeder met kinderen* (Siporno); anderen: והכה לי = והכני, *en bij mij verslaan moeder met kinderen*. אם על בנים, eig.: *moeder over kinderen*, de moeder, die hare kinderen beschut en ze, evenals de kip hare kuikens onder hare vleugels dekt, met haar lichaam beschermt.

12. **ואתה**. *Terwijl Gij immers toegezegd hebt* enz.; en deze belofte zou niet vervuld worden, zoo 'Esau ons zou dooden.

13. **מן הבא בידו**, *van hetgeen in zijne macht*, in zijn eigendom, *was gekomen*; vgl. צאן ידו (Ps. 95,7); niet: *van* het eerste het beste, *wat hem in de hand kwam*, — want hij neemt *zoogende* kameelen en zorgt voor de juiste verhouding tusschen mannelijke en vrouwelijke dieren (vgl. Rashie).

en twintig bokken; twee honderd vrouwelijke schapen en twintig
15 rammen. Zogende kameelen met hare veulens, dertig; veertig
16 koeien en tien stieren; twintig ezelinnen en tien jonge ezels. Hij gaf ze in de hand zijner knechten, elke kudde afzonderlijk, en zeide tot zijne knechten: „Trekt voor mij uit, en laat eene tusschen-
17 ruimte tusschen de eene kudde en de andere." En hij gebood den eerste, als volgt: „Wanneer mijn broeder 'Esau u ontmoet, en u vraagt, zeggende: „Wien behoort gij; en waar gaat gij
18 heen; en voor wien zijn deze, die vóór u zijn?" — Dan zult gij zeggen: Aan uwen dienaar Jakob; een geschenk is het, gezonden aan mijnen heer, aan 'Esau; en zie, ook hij zelf komt achter
19 ons." Hij gebood ook den tweede, ook den derde, ook allen, die achter de kudden gingen, zeggende: „Gelijk deze woorden
20 zult gij tot 'Esau spreken, als gij hem aantreft. En gij zult zeggen: ook zie, uw dienaar Jakob komt achter ons." — Want hij dacht: „Ik wil zijn toorn verzoenen door het geschenk, dat vóór mij uit gaat, en daarna zal ik zijn aangezicht zien; mis-
21 schien zal hij mijn aangezicht opheffen." — Het geschenk trok dus voor hem uit, maar hij bracht dien nacht in het leger door.
22 In dienzelfden nacht stond hij op, nam zijne twee vrouwen, zijne twee dienstmaagden en zijne elf kinderen; en trok het
23 veer van den Jabbok over. Hij nam hen, deed hen de beek over-
24 trekken, en bracht al het zijne over. Zoo bleef Jakob alleen over; en een man worstelde met hem, totdat de dageraad opging.
25 Toen deze nu zag, dat hij geen macht over hem had, greep hij hem bij den heupbal; toen werd Jakobs heupbal, bij zijn worstelen
26 met hem, verwrongen. En hij zeide: „Laat mij vertrekken, want de dageraad is opgegaan"; maar hij [Jakob] zeide: „Ik zal u
27 niet laten vertrekken, tenzij gij mij gezegend hebt." Gene zeide
28 tot hem: „Hoe is uw naam?" En hij zeide: „Jakob". Toen zeide hij: „Niet Jakob zal meer uw naam genoemd worden, maar Jisraël;

---

17. **ולמי אלה**, beteekent niet: „wien behooren zij," want aan wien de herder behoort, behoort ook de kudde; het ware dus een onnoodige vraag. Men vertale: „voor wien zijn dezen, daar vóór u, bestemd?" Zoo luidt dan ook het antwoord op deze vraag, vs. 19, לאדני לעשו.

20. **אכפרה פניו.** Evenals Spr. 16,14, kan ook hier כפר zeer goed *den toorn* tot voorwerp hebben; *ik zal zijn toorn tot bedaren brengen.* — ישא פני, *zal hij* mij mijne angst ontnemen en zoo *mijn aangezicht weer opgeheven doen zijn* (zie onze aant. Gen. 4,5 en 7). Anderen: *zal hij mijn persoon gunstig opnemen.*

21. **והוא לן.** Hij bracht den nacht in het leger door; de angst liet hem echter geen rust vinden, hij stond dus in het midden van den nacht op (vs. 22) en bracht zijne vrouwen en kinderen en eindelijk zijne bezittingen over den Jabbok, en bleef alleen aan deze zijde van die rivier (vs. 24).

22. **ואת אחד עשר ילדיו.** Van Diena wordt geen melding gemaakt, zooals meermalen minder beteekenende personen worden weggelaten, als vanzelve bij de hoofdpersonen behoorende.

25. **ויאבק**, van אבק, *stof*, omdat bij het worstelen stofwolken worden

טו וּתְשִׁשִּׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים : גְּמַלִּים
מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת
טז עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה : וַיִּתֵּן בְּיַד־עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ
וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר :
יז וַיְצַו אֶת־הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְךָ לֵאמֹר
יח לְמִי־אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ : וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ
לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם־הוּא
יט אַחֲרֵינוּ : וַיְצַו גַּם אֶת־הַשֵּׁנִי גַּם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֶת־כָּל־
הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל־עֵשָׂו
כ בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ : וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ
כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנַי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה
כא פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי : וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה־
כב הַהוּא בַּמַּחֲנֶה : וַיָּקָם ׀ בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו
וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר
כג יַבֹּק : וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ :
כד וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר : וַיַּרְא
כה כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב
כו בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ : וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא
כז אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־בֵּרַכְתָּנִי : וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר
כח יַעֲקֹב : וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל

ט״א יִפְגָּשְׁךָ

---

opgejaagd. RASHIE: אבק = חבק, omarmen, omdat de worstelaars elkander omvat houden. V. s. ligt in dit woord eene toespeling op den naam: יבק = יאבק. — איש, *een engel*, zooals vs. 29 en 31 blijkt.

28. De naam Jakob verdwijnt niet, maar komt óf als bijzondere naam van Jakob, óf ter aanduiding van Jakob en Israël in een toestand van zwakte, ook verder nog voor. Het vers beteekent dus: *niet Jakob* alleen *zal uw naam genoemd worden*, maar ook Israël. De nieuwe naam wordt hem in Beth-El door God zelve gegeven (35,10). (Vgl. Hos. 12,5). — Deze worsteling, waarin Jakob ten slotte de overhand houdt, ook al blijkt hij den volgenden ochtend niet geheel ongedeerd te zijn gebleven, is het antwoord op zijn gebed. Het feit van zijn hinken maakt het onmogelijk hier aan een profetischen droom te denken.

want gij hebt om den voorrang gestreden met goddelijke wezens en met menschen, en hebt de overhand behouden."
29 Jakob vroeg en zeide: „Deel mij toch uwen naam mede!" doch hij zeide: „Waarom toch vraagt gij naar mijnen naam?"
30 en hij zegende hem aldaar. Jakob noemde den naam der plaats: Peniël: „Want, ik heb een goddelijk wezen van aangezicht tot aangezicht gezien, en mijn persoon werd gered."
31 De zon ging voor hem op, toen hij Penoeël voorbij trok;
32 en hij hinkte aan zijne heup. Daarom zullen de kinderen Israëls de verwrongen spier niet eten, die op de heupbal is, tot op dezen dag; omdat hij Jakob bij de heupbal, aan de verwrongen spier gegrepen heeft.

33 1 En Jakob sloeg zijne oogen op en zag, en zie, 'Esau kwam aan, en met hem vier honderd man, — toen verdeelde hij de kinderen bij Lea, bij Rachel, en bij de twee dienstmaagden.
2 Hij plaatste de dienstmaagden en hare kinderen vóóraan, Lea en hare kinderen daar achter, en Rachel en Joseph als de
3 laatsten. Hij echter ging vóór hen uit; en boog zich zeven malen
4 ter aarde, terwijl hij tot zijnen broeder naderde. 'Esau liep hem tegemoet, omarmde hem, viel hem om den hals, en kuste
5 hem; en zij weenden. Toen hij nu zijne oogen opsloeg, en de vrouwen en kinderen zag, zeide hij: „Wie zijn u dezen?" En hij zeide: „De kinderen, waarmede God uwen dienaar be-
6 gunstigd heeft." Nu naderden de dienstmaagden, zij en hare
7 kinderen, en bogen zich neder. Toen naderde ook Lea met hare kinderen, en zij bogen zich neder; daarna naderde Joseph
8 en Rachel, en zij bogen zich neder. Nu zeide hij: „Waartoe dient u dat geheele leger, hetwelk ik ontmoet heb?" En hij zeide: „Om gunst te vinden in de oogen van mijn
9 heer." En 'Esau zeide: „Ik heb in overvloed; mijn broeder,

---

32. עַל כֵּן, *daarom*, wegens dit feit. — עַד הַיּוֹם הַזֶּה, *tot op dezen dag*, waarop dit gelezen wordt. Het verbod is natuurlijk bij de wetgeving aan *Israël* gegeven; twijfelachtig is het, of het als gebruik ook reeds vroeger heeft gegolden en daarom hier reeds opgenomen is; dan wel bij de wetgeving eerst aan Israël werd voorgeschreven, maar hier bij de historische aanleiding ertoe zijne plaats gevonden heeft. (Vgl. Choellien 100*b*, 101*b*). Volgens het eerste gevoelen (dat van R. Jehoeda in de Mishna t. a. p.) vertale men: *daarom e t e n de zonen Israëls niet* enz., het is dan een *gebruik*, — waartegen echter het gebruik van בְּנֵי יִשְׂרָאֵל in den zin van: *de zonen van Jakob* spreekt; — naar de tweede opvatting: *daarom m o g e n de kinderen Israëls niet eten*; het is dan een *verbod*.

HOOFDSTUK XXXIII. 2. Bij de verdeeling zijner bezittingen in twee legers (32,9) is van de vrouwen en kinderen geen sprake. De beide legers kunnen zeer goed gescheiden gebleven zijn, terwijl hier alleen verhaald wordt, hoe Jakob het leger, waarbij hij zich met vrouw en kind bevond,

כח כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתּוּכָל : וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ
ל שָׁם : * וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פנים
לא פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי : וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר
לב אֶת־פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ : עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע
לג א בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה : וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה
עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה
ב וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת : וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־
יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־
ג יוֹסֵף אַחֲרֹנִים : וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע
י פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו : וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ
ה וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו * וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ : וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־ ל
הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר הַיְלָדִים אֲשֶׁר־ רביעי
י חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ : * וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן
יא וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ : וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וְיִלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף
ח וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ : וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי
ט וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי : וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי

---

ordende. Aan eene wedervereeniging behoeft niet gedacht te worden; van eene tegenstrijdigheid tusschen 32,9 en 33,2 is dus geen spoor.

3. **וישתחו.** השתחויה is: zich lang uit, met uitgestrekte handen en voeten, met het aangezicht ter aarde werpen. Jakob duidt daarmede zijne onderworpenheid aan 'Esau aan. — ער גשתו, *terwijl hij naderde* (MENDELSSOHN, J. Ts. Mecklenburg); vgl. voor deze beteekenis van ער Recht. 3,26; Job 1,18; anderen: *totdat.*

5. **מי אלה לך.** In welke verhouding staan dezen tot u? Zijn het uwe kinderen of uw slaven?

8. **מי לך** = מה לך; vgl. Recht. 13,17; מי שמך. — המחנה הזה, die kudden met hunne geleiders.

10 voor u blijve, wat het uwe is." Maar Jakob zeide: „Niet toch!
indien ik toch gunst gevonden heb in uwe oogen, neem dan mijn
geschenk uit mijne hand; en wel: omdat ik uw aangezicht ge-
zien heb, gelijk men het aangezicht eens goddelijken wezens ziet;
11 en gij mij gunstig opgenomen hebt. Neem toch mijn zegen,
die u gebracht is; want God is mij gunstig geweest, en ik heb
12 alles." Toen hij nu bij hem aandrong, nam hij het aan. 'Esau
zeide: „Laat ons optrekken en voortgaan, en ik zal aan uwe
13 zijde gaan." Doch gene zeide tot hem: „Mijn heer weet, dat
de kinderen teeder zijn, en [dat de zorg voor] het kleinvee
en de runderen, die zoogend zijn, op mij rust; als men ze
slechts éénen dag te veel drijft, dan sterft al het kleinvee.
14 Dat mijn heer toch voor zijnen dienaar vooruit trekke; en ik
zal met mijn langzamen gang voortgaan, naar den stap van het
werk, dat vóór mij is, en naar den stap der kinderen, totdat
15 ik bij mijnen heer te Sé'ier kom." 'Esau zeide: „Laat mij
dan toch bij u stellen van het volk, dat bij mij is;" doch hij
zeide: „Waartoe dit? laat mij gunst vinden in de oogen van
16 mijn heer." 'Esau keerde op dien dag zijns weegs terug naar
17 Sé'ier. Maar Jakob trok naar Soekkoth, en bouwde zich een
huis; en voor zijn vee maakte hij hutten; daarom noemde men
18 den naam der plaats: Soekkoth. — Jakob kwam behouden
in de stad Shechém aan, die in het land Kena'an is, toen hij
van Paddan-Aram terug kwam; en legerde zich in het ge-
19 zicht der stad. En hij kocht het stuk veld, waar hij zijne
tent had opgeslagen, uit de hand der kinderen van Chamor,
20 den vader van Shechém, voor honderd Kesieta. Hij richtte
daar een altaar op, en noemde het: God is de God van Israël.

---

10. כראת פני אלהים, *gelijk men het aangezicht van een engel ziet*, gij zijt mij tegemoet gekomen met hemelsche welwillendheid, als een vriendelijke engel. V. a. *Ik dacht uw aangezicht te aanschouwen, gelijk men tot een rechter opziet, — gij echter zijt mij genadig geweest.* Neem dus mijn geschenk als dank voor uwe welwillendheid.

11. ברכתי. RASHIE: *mijn begroetingsgeschenk*; NACHM.: *dat, waarmede God mij gezegend heeft*; anderen: *de uitdrukking van mijn zegenwenschen.* — יש לי כל, *Ik heb alles*, wat ik noodig heb, naast 'Esau's יש לי רב (vs. 9).

12. נסעה. Wegens het ontbreken van den דגש in den ם, verklaren sommigen: *trek op*; anderen: *laat ons optrekken.* — לנגדך, zoo, dat gij mij steeds in het oog hebt en op mijne bescherming rekenen kunt.

13. עלות עלי. HEIDENHEIM verklaart עלי = עלים: *het klein- en rundvee zoogt jongen.*

14. לרגל, *naar den stap van* המלאכה, het vee, dat *het voorwerp van mijn* zorgen en *werken* is. — עד אשר enz. Misschien lag het in Jakobs voornemen zijn broeder, van Chebron uit, in Sé'ier te gaan bezoeken.

15. In Jakobs weigering behoeft nog volstrekt geen wantrouwen tegen

יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת
יא פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי׃ קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ
יב כִּי־חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־בּוֹ וַיִּקָּח׃ וַיֹּאמֶר נִסְעָה
יג וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ׃ וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים
רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וְדָפְקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן׃
יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאָנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְלָאכָה
אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי שֵׂעִירָה׃ לפני
טו וַיֹּאמֶר עֶשׂוּ אֲצִילָה־נָּא עִמְּךָ מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה
טז זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי׃ וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ
יז שֵׂעִירָה׃ וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה
יח סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת׃ ס וַיָּבֹא יַעֲקֹב
שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת־
יט פְּנֵי הָעִיר׃ וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד
כ בְּנֵי־חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה׃ וַיַּצֵּב־שָׁם מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא־לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ * פ חמישי

'Esau te liggen. Bescherming door soldaten kan Jakob zeer wel onnoodig geacht hebben.

17. סכות. Eene stad in het over-Jordaansche gebied (vgl. Jos. 13,27; Recht. 8,4—8), niet te verwarren met het Ex. 12,37 genoemde Egyptische Soekkoth. Na den vermoeienden tocht had zijn vee rust noodig; daarom houdt Jakob zich nog geruimen tijd in het trans-Jordaansche op. Volgens Midrash zoude zijn verblijf te Soekkoth ongeveer anderhalf jaar hebben geduurd, en wel op grond van het hier tweemaal gebezigde: בית, *winterverblijf*, dus *twee* regenhalfjaren, waartusschen *één* zomer, gedurende welken hij סכות, *hutten* bewoonde.

18. Na zijn oponthoud te Soekkoth stak hij den Jordaan over en kwam na jarenlange afwezigheid en na tallooze moeilijkheden en gevaren, שלם, *behouden*, ongedeerd te Shechem aan.

19. קשיטה. Volgens R. 'Akieba (Rosh Hashana 26*a*) is Kesieta = מעה, een muntstuk; v. a. lammeren. — Evenals Abraham de spelonk Machpéla, koopt Jakob de plek, waar zijne tent staat.

20. Evenals Mozes, Ex. 17,16, het door hem gebouwde altaar נסי ה', noemt Jakob hier het zijne: אל אלהי ישראל, d. w. z. hier worde God vereerd, die getoond heeft Israël bij te staan. De Godsnaam אל is hier gebezigd in herinnering aan *Beth-El*.

34 1 Diena, de dochter van Lea, die zij Jakob gebaard had, ging
2 uit, om naar de dochteren des lands te zien. Toen zag haar
Shechém, de zoon van Chamor, den Chiwwiet, den vorst des
lands; hij nam haar, lag bij haar, en deed haar geweld aan.
3 Zijne ziel hechtte zich aan Diena, de dochter van Jakob; hij
4 beminde het meisje en sprak tot het hart van het meisje. En
Shechém zeide tot Chamor, zijnen vader als volgt: „Neem mij
5 dit meisje tot vrouw." Jakob nu had gehoord, dat hij zijne
dochter Diena onteerd had, en zijne zonen waren toen met zijn
vee in het veld; daarom zweeg Jakob, totdat zij thuis kwamen.
6 Chamor, de vader van Shechém, ging uit tot Jakob, om met
7 hem te spreken. De zonen van Jakob waren intusschen uit
het veld gekomen, toen zij het hoorden; de mannen waren
bedroefd en zeer vertoornd; want: „eene schanddaad heeft hij
gepleegd tegen Israël, om bij Jakobs dochter te liggen, en zoo
8 behoort niet te geschieden!" Toen sprak Chamor met hen, als
volgt: „Mijn zoon Shechém — zijne ziel heeft verlangen naar
9 uwe dochter; geeft haar toch hem tot vrouw. En verzwagert
u met ons; uwe dochters kunt gij ons geven, en onze dochters
10 voor u nemen. En bij ons kunt gij wonen, en het land zal
voor u [open] zijn; zet u neder, trekt er in rond, en verwerft u
11 grondbezit daarin." En Shechém zeide tot haren vader en tot hare
broeders: „Laat mij gunst vinden in uwe oogen; en wat gij mij
12 zeggen zult, zal ik geven. Vordert van mij nog zoo veel bruid-
schat en huwelijksgeschenk, en ik zal geven naar wat gij mij
13 zeggen zult; geeft mij slechts het meisje tot vrouw." Jakobs zonen

---

Hoofdstuk XXXIV. 1. Diena, die op het einde van het tweede zevental jaren van Jakobs verblijf bij Laban of in het begin van het laatste zestal geboren is, moet op dit tijdstip reeds een aankomend meisje geweest zijn; ook Jakobs oudste zonen zijn reeds volwassen herders, zoodat tusschen Jakobs vertrek van Laban en het hier verhaalde een tijdperk van ± 8 jaar ligt. Diena was dan op dat tijdstip ongeveer 14, Joseph ongeveer 13 jaar oud, zoodat diens verkoop dan vier jaar later valt.

2. וישכב אתה ויענה, hij deed haar geweld aan en woonde haar bij, één begrip in twee werkwoorden uitgedrukt.

3. וידבר על לב הנערה, hij sprak haar liefderijk toe, om haar geneigd te maken, zijne vrouw te worden.

7. Vooral de broeders voelen zich in de hunne zuster aangedane beleediging gekrenkt. — נבלה, eene *schanddaad*, gewone uitdrukking voor geslachtelijke onzedelijkheid; v. s. van נבל, *verwelken*, overdrachtelijk: *ontaarden*; v. a. van נבל, *dwaas*, omdat het volgen van wellustige begeerten, in strijd met eer, fatsoen en recht, als het toppunt van dwaasheid beschouwd wordt. — בישראל, *tegen Israël*, volksnaam, van het tijdstip der wetgeving beschouwd; of wel: omdat Jakobs familie, door zich niet met andere volkeren te vermengen, reeds als afzonderlijke stam gold. — וכן לא יעשה, v. s. *en zoo pleegt niet te geschieden* bij inboorlingen; v. a. *en zoo*

לד

א וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת
ב הָאָרֶץ : וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח
ג אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ : וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת־יַעֲקֹב
ד וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ* וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ : וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־
ה חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה : וְיַעֲקֹב
שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־דִּינָה בִתּוֹ וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה
ו וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם : וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־יַעֲקֹב
ז לְדַבֵּר אִתּוֹ : וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ
הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב
ח אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה : וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר
שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה :
ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם :
י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וִסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ
יא בָּהּ : וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־אָבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם
יב וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן : הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה
יג כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ* לְאִשָּׁה : וַיַּעֲנוּ בְנֵי־

---

behoort niet te geschieden; aan zulke daden van geweld moest eens vooral een einde gemaakt worden.

10. **וסחרוה**, *trekt erin rond*, als reizende kooplieden of, wat waarschijnlijker is, als nomadische herdersstam; והאחזו בה *of*, zoo gij wilt, *verwerft u grondbezit* en vestigt u op eene bepaalde plaats. Zoo Krochmal (מורה נבוכי הזמן, § 8, pag. 32), die er op wijst, dat bij het doen van den voorslag aan de bewoners van Shechem juist dat recht van blijvende vestiging door den vorst wordt verzwegen (vs. 21). — —האחז ב, eig. *zich* door den bodem *laten vasthouden*, zich ergens blijvend vestigen.

12. **מהר ומתן**, geldelijke *verplichtingen* van den man tegenover zijne vrouw en hare familie (מהר) en *geschenken* aan hare familieleden (מתן). Shechém tracht ook zelve aan de woorden van zijn vader kracht bij te zetten en wendt zich tot vader en broeders, om onder den meest eervollen vorm om Diena's hand te vragen. Jakobs zonen laten zich echter door de hun voorgespiegelde stoffelijke voordeelen niet leiden! Hoe weinig gemeend het aanbod was, blijkt reeds uit het enkele feit, dat Diena gevangen bleef en niet aan hare familie werd teruggegeven, maar later met geweld moest worden bevrijd! Dit verklaart al het volgende.

antwoordden Shechém en Chamor, zijnen vader, met list; en
14 spraken zoo, omdat hij hunne zuster Diena onteerd had. Zij
zeiden namelijk tot hen: „Wij kunnen deze zaak niet doen,
onze zuster aan een man te geven, die eene voorhuid heeft;
15 want dat ware ons eene schande. Slechts onder deze voor-
waarde zullen wij u ter wille zijn, wanneer gij wordt gelijk
16 wij, dat elk manspersoon onder u besneden worde. Dan
zullen wij onze dochters aan u geven en uwe dochters voor
17 ons nemen; wij zullen bij u wonen en tot één volk zijn. Maar
indien gij niet naar ons luistert, om u te laten besnijden, zoo
18 zullen wij onze dochter nemen en heen gaan." Hunne
woorden schenen goed in de oogen van Chamor, en in de
19 oogen van Shechém, den zoon van Chamor. En de jongeling
aarzelde niet de zaak ten uitvoer te brengen; want hij schepte
behagen in de dochter van Jakob; en hij was geëerd boven het
20 gansche huis zijns vaders. Chamor en zijn zoon Shechém
kwamen naar de poort hunner stad, en spraken tot de mannen
21 hunner stad, aldus: „Deze lieden zijn vreedzaam gezind jegens
ons, zij willen zich in het land nederzetten en er in rond
reizen; het land toch, zie, het ligt naar beide zijden vóór hen;
hunne dochters kunnen wij voor ons tot vrouwen nemen, en
22 onze dochters hun geven. Doch, slechts onder deze voor-
waarde zullen deze mannen ons ter wille zijn, om met ons
te wonen en tot één volk te zijn, als wij onder ons elk mans-
23 persoon laten besnijden, gelijk zij besneden zijn. Hunne kudden,
hunne have en al hun vee, zijn die niet voor ons? laat ons
slechts hun ter wille zijn, opdat zij zich bij ons nederzetten."
24 Zij luisterden naar Chamor en Shechém, zijnen zoon, allen,
die de poort zijner stad uitgingen; en alle manspersonen wer-
25 den besneden, allen, die de poort zijner stad uitgingen. Nu
was het op den derden dag, toen zij pijn leden, — toen namen
de twee zonen van Jakob, Simon en Levie, de broeders van
Diena, ieder zijn zwaard, en overvielen de stad, die zich
26 veilig waande; en doodden alle manspersonen. Ook Chamor

---

13. Jakobs *zonen*, allen *spreken met list*. Volgens NACHM. waren zij voornemens Diena op den derden dag met geweld te bevrijden en huns weegs te gaan. Simon en Levie echter moordden de stad uit, wat niet in het plan lag; daarom worden vs. 25 en 27 zij alleen genoemd en wordt hun door Jakob (Gen. 49,6) daarvan een verwijt gemaakt. — אשר, *omdat* enz., daarom achtten zij zich gerechtigd geweld met list te bestrijden.

15. בזאת, *in ruil voor het volgende.*

19. לעשות, niet: *de besnijdenis aan zichzelve te voltrekken*, want in vs. 20 roepen zij eerst de bevolking bijeen om hun den voorslag van algemeene besnijdenis te doen; de woorden beteekenen: hij aarzelde niet uitvoering te geven aan den voorslag van Jakobs zonen en de voorbereidende stappen te doen, door onmiddellijk de volksvergadering bijeen te roepen.

יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אֲבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא
יד אֶת דִּינָה אֲחֹתָם׃ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא
טו לָנוּ׃ אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמּוֹל לָכֶם כָּל־
טז זָכָר׃ וְנָתַנּוּ אֶת־בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ
יז אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל
יח וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃ וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי
יט שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃ וְלֹא־אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ
כ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם
כא בְּנוֹ אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃ הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ
הִנֵּה רַחַבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־
כב בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃ אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ
לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים׃
כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם
כד וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃ וַיִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר
כה עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ׃ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בִּהְיוֹתָם כְּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי־בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה
כו אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל־הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל־זָכָר׃ וְאֶת־חֲמוֹר

21—23. Zij zijn vriendschappelijk gezind; het is dus ons voordeel daarvan gebruik te maken. Ruimte is er genoeg, zij zullen ons in geen opzicht hinderen. En ten slotte zullen wij òf door huwelijk òf door vererving in het bezit komen van al, wat hun toebehoort!

25. באבים, toen zij, tengevolge der besnijdenis-operatie, zeer pijnlijk waren. De derde dag na de operatie wordt als eenigszins gevaarlijk beschouwd. — ויבאו על העיר בטח, *zij overvielen de stad, die zich veilig waande*; v. a. *zij overvielen de stad veilig*, zonder vrees voor tegenweer. Het onrechtvaardig uitmoorden der stad wordt hun door Jakob ernstig onder het oog gebracht: Israëls goede naam als rechtvaardig volk zal verloren gaan, gij hebt *onrecht* gedaan; — bovendien zijn wij weinig in aantal en dus hebt gij ook *onverstandig* gehandeld (vs. 30).

en zijnen zoon Shechém doodden zij met de scherpte van het zwaard; daarop namen zij Diena uit Shechéms huis, en gingen
27 heen. De zonen van Jakob overvielen de verslagenen en plunderden de stad, omdat zij hunne zuster onteerd
28 hadden. Hun kleinvee, hunne runderen en hunne ezels en
29 wat in de stad en wat op het veld was, namen zij. Ook al hun vermogen, al hunne kleine kinderen en hunne vrouwen namen zij gevangen, en plunderden zij; ook alles, wat in huis
30 was. Toen zeide Jakob tot Simon en Levie: „Gij hebt mij in moeilijkheden gewikkeld, door mij in kwaden reuk te brengen bij de inwoners des lands, bij den Kena'aniet en den Perizziet; ik heb slechts manschappen, die te tellen zijn; zoo zij zich nu tegen mij verzamelen, kunnen zij mij verslaan; en zal
31 ik verdelgd worden, ik en mijn huisgezin." Maar zij antwoordden: „Zou men dan onze zuster als eene ontuchtige behandelen?"

35 1 En God zeide tot Jakob: „Maak u op, trek op naar Beth-El en vestig u daar; en sticht daar een altaar, ter eere van den God, die u verschenen is, toen gij voor uwen broeder 'Esau
2 vluchttet." Hierop zeide Jakob tot zijne huisgenooten en tot allen, die bij hem waren: „Verwijdert de goden uit den vreemde, die in uw midden zijn, en reinigt u en verwisselt uwe klee-
3 deren. En wij zullen ons opmaken en naar Beth-El optrekken; en daar zal ik een altaar stichten, ter eere van den God, die mij ten dage mijner benauwdheid verhoorde, en die met mij
4 was op den weg, dien ik gegaan ben." Hierop gaven zij aan Jakob al de goden uit den vreemde, die in hunne handen waren, en de ringen, die in hunne ooren waren; en Jakob
5 begroef ze onder den lindeboom, die bij Shechém is. Toen trokken zij op; — en eene angst van God was op de steden, die rondom hen waren, zoodat zij de zonen van Jakob niet

---

26. לְפִי חָרֶב. *De scherpte van het zwaard* wordt als een alles opslokkende *mond* gedacht.

30. עַכַרְתֶּם, letterlijk: *gij hebt mij troebel gemaakt*, in het heldere, zuivere water van mijn goeden naam iets geworpen, waardoor het troebel wordt; d. w. z. hebt mij in moeilijkheid gebracht. — מְתֵי מִסְפָּר, *mannen, die te tellen zijn*, zoo gering is hun aantal.

Vs. 31 bevat het motief der geheele daad. Niemand moest meer wagen de hand te slaan aan eene van Jakobs dochteren! — Van beoordeeling der medegedeelde feiten onthoudt de Thora zich geheel. Zij verzwijgt ook de verkeerde handelingen niet, het aan ons overlatend daaruit de noodige conclusiën te trekken.

Hoofdstuk XXXV. 1. Waarschijnlijk onmiddellijk na het in het vorige hoofdstuk verhaalde, *zeide God tot Jakob: „Ga naar Beth-El en bouw daar*, volgens uwe gelofte (Gen. 28,22), *een altaar voor God, die u* daar, *toen gij voor 'Esau op de vlucht gingt, verscheen* en u uit al uwe nooden gered heeft."

וְאֶת־שִׁכֶּם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי־חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם
כו וַיֵּצֵאוּ : בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבְזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
כח אֲחוֹתָם : אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר־בָּעִיר
כט וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ : וְאֶת־כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־
ל נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־
שִׁמְעוֹן וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי
וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי
לא וּבֵיתִי : וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יֵעָשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ : פ

לה א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־
שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ :
ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי
ג הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם : וְנָקוּמָה
וְנַעֲלֶה בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם
ד צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי : וַיִּתְּנוּ אֶל־יַעֲקֹב אֵת
כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן
ה אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם : וַיִּסָּעוּ וַיְהִי ׀ חִתַּת
אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי

---

2. אלהי הנכר, *de goden uit den vreemde*, Theraphiem en andere afgoden, die òf uit Mesopotamië waren meegebracht òf bij het langdurig verblijf in Palaestina onder hen opname gevonden hadden. — De reiniging bestaat in baden van het lichaam en verwisseling van kleederen, terwijl de vroeger gedragen kleeding door wasschen gereinigd wordt. Eene dergelijke reiniging gaat, aan den voet van den Sinai, aan de wetgeving vooraf (Ex. 19,10).

4. נזמים, *oorringen*, die òf met heidensche voorstellingen versierd waren, òf als amuletten golden. — האלה, *de linde*; v. a. *de terebynth*; in ieder geval een boom, die een hoogen ouderdom bereikt en daarom dikwijls als herinneringsboom voorkomt. V. s. is dit dezelfde boom, waarbij Josua met Jakobs woorden Israël beveelt de goden uit den vreemde te verwijderen (Josua 24,23; vgl. Recht. 9,6). — ויטמן, hij *verborg* ze onder den grond, d. w. z. hij begroef ze.

5. חתת אלהים, een van God gezonden vrees; v. a. een machtige vrees, als die voor God. Met het oog op Gen. 34,30 wordt ons hier medegedeeld, hoe het kwam, dat Jakob ongehinderd kon voortreizen.

6 vervolgden. Jakob kwam te Loez, dat in het land Kena'an
ligt, dat is Beth-El, hij en al het volk, dat bij hem was.
7 Hij bouwde daar een altaar, en noemde die plaats: God te
Beth-El; want daar had zich God hem geopenbaard, toen hij
8 voor zijnen broeder vluchtte. — Daar stierf Debora, de voed-
ster van Rebekka, en werd beneden Beth-El onder den eik
begraven; en men noemde zijn naam: Allon Bachoeth.
9 God verscheen Jakob nogmaals, toen hij van Paddan-Aram
10 gekomen was, en zegende hem. God zeide namelijk tot hem:
„Uw naam is Jakob; [doch] uw naam zal niet meer Jakob
genoemd worden, maar Israël zal uw naam zijn;" zoo noemde
11 Hij zijnen naam: Israël. En God zeide tot hem: „Ik ben God,
de Almachtige! wees vruchtbaar en vermenigvuldig u; een
volk, ja, eene verzameling van volkeren zal uit u ontstaan, en
12 koningen zullen uit uwe lendenen voortkomen. En het land,
dat Ik aan Abraham en Izak gegeven heb, zal Ik u geven;
13 en uw kroost na u zal Ik het land geven." God verhief
zich van hem weg ter plaatse, waar Hij met hem gesproken
14 had. Jakob richtte een gedenksteen op, ter plaatse, waar Hij
met hem gesproken had, een gedenkteeken van steen; hij
15 plengde er een drankoffer op, en goot er olie op. Jakob
noemde den naam der plaats, waar God met hem gesproken
16 had: Beth-El. Zij vertrokken van Beth-El; en er was nog eene
streek lands om naar Ephrath te komen; toen zoude Rachel
17 baren, en zij had het zwaar bij haar baren. Toen zij het nu bij
haar baren zoo zwaar had, zeide haar de vroedvrouw: „Vrees
18 niet, want ook deze is u weder een zoon!" En het was: toen
hare ziel uitging, — want zij stierf, — noemde zij zijnen naam:
19 Ben-Onie; maar zijn vader noemde hem: Benjamin. Zoo stierf
Rachel, en werd begraven op den weg naar Ephrath, dat is
20 Beth-Léchem. Jakob richtte boven haar graf een gedenkteeken
op; dit is het gedenkteeken van Rachels graf, tot op dezen dag.

---

7. De plaats bij Loez, vroeger door hem Beth-El genoemd, gaf hij thans den naam El Beth-El, *God is te Beth-El.* — נגלו, het meerv. bij אלקים als enkelv. op te vatten; volgens IBN 'EZRA: *waren hem God en de engelen* (28,12) *verschenen.*

8. Of Debora, die als voedster van Rebekka (24,59) haar bij haar huwelijk begeleidde, inderdaad, gelijk in Midrash wordt beweerd, door Rebekka tot Jakob was gezonden om hem naar Kena'an terug te doen keeren, zooals zij hem 27,45 had beloofd, dan wel op andere wijze zich bij Jakob bevond, staat niet vast. Haar dood wordt medegedeeld ter verklaring van den naam אלון בכות, die v. s. identisch is met de Recht. 4,5 genoemde תמר דבורה.

9. עוד בבאו מפדן ארם, *nogmaals bij zijn terugkeer* met dezelfde beloften, die hem op de heenreis gegeven waren.

14. נסך, een plengoffer van wijn.

15. Hernieuwing van den 28,19 gegeven naam; vs. 7 is alleen sprake van de plek, waar het altaar stond.

יעֲקֹב׃ וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּית־אֵל
הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃ וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל
חבֵּית־אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו׃ וַתָּמָת
דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת׃ פ
טוַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃
יוַיֹּאמֶר־לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי
יאִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר לוֹ
אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים
יבמֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ׃ וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ
יגאֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ׃ וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים
ידבַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ׃ * וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם פּרש׳
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אֶבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן׃
טווַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים
טזבֵּית־אֵל׃ וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא
יזאֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ׃ וַיְהִי בְּהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ
יחוַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־גַם־זֶה לָךְ בֵּן׃ וַיְהִי בְּצֵאת
נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא־לוֹ בִנְיָמִין׃
יטוַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא מַצֵּבָת קִבְרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קִבְרַת־רָחֵל עַד־הַיּוֹם׃

---

16. **כברת**, waarschijnlijk eene bepaalde maat, כברה; v. a. is de כ de כ׳ הדמיון, *ongeveer eene* ברת, een strook, stuk.

17. **כי גם זה לך בן**, zooals gij bij de geboorte van Joseph gewenscht hebt.

18. **בן אוני**, *zoon mijner smart*; בנימין, naar RASHIE: *zoon van het zuiden*, als de eenige van Jakobs zonen, die in Palaestina geboren is; anderen: *zoon van mijne rechterhand*, d. i. mijne beminde vrouw; n. a. ימים = ימין, *zoon van* mijne oude *dagen*; NACHM.: *zoon van mijne kracht*, zoodat Jakob uit het smartelijke בן אוני de gunstige beteekenis op den voorgrond plaatste (vgl. ראשית אוני, Gen. 49,3).

21 Israël reisde verder, en sloeg zijne tent op aan gene zijde van
22 Migdal-'Eder. Toen nu Israël in dit land woonde, ging Ruben heen, en lag bij Bilha, zijns vaders nevenvrouw, en Israël hoorde het; —
23 De zonen van Jakob waren twaalf. De zonen van Lea: Ruben, Jakobs eerstgeborene, en Simon, Levie, Juda, Issachar
24 en Zeboeloen. De zonen van Rachel: Joseph en Benjamin.
25 De zonen van Bilha, Rachels dienstmaagd: Dan en Naphthalie.
26 De zonen van Zilpa, Lea's dienstmaagd: Gad en Asher; deze zijn de zonen van Jakob, die hem geboren zijn in Paddan-Aram.
27 Jakob kwam bij zijnen vader Izak, in Mamré, te Kirjath-Arba', dit is Chebron, waar Abraham en Izak zich opgehouden had-
28 den. De [levens-] dagen van Izak waren honderd en tachtig
29 jaren. Izak verscheidde en stierf, en werd tot zijne volkeren verzameld, oud en verzadigd van dagen; en 'Esau en Jakob, zijne zonen, begroeven hem.

36 1 Dezen nu zijn de nakomelingen van 'Esau, dat is: Edom.
2 'Esau nam zijne vrouwen uit de dochteren van Kena'an; 'Ada, dochter van Élon, den Chittiet, en Aholiebama, dochter van
3 'Ana, dochter van Tsib'on, den Chiwwiet. En Basemath, doch-
4 ter van Jishma'el, zuster van Nebajoth. 'Ada baarde aan
5 'Esau: Eliephaz; en Basemath baarde: Re'oeël. En Aholiebama baarde Je'oesh, Ja'lam en Korach; dit zijn de zonen van
6 'Esau, die hem in het land Kena'an geboren werden. 'Esau

---

22. Kort wordt hier een feit medegedeeld, dat in den eigenaardigen vorm van den zegen 49,4 zijne straf vindt.

26. אשר ילד לו, *die hem*, althans grootendeels, *in Paddan Aram geboren waren.*

29. Hoewel Izak eerst veel later stierf, wordt zijn dood, evenals de ontwikkeling van 'Esau's geslacht, hier medegedeeld, om verder ongestoord Jakobs levensgeschiedenis te kunnen voortzetten. Bij Jakobs komst naar Egypte toch was hij 130 jaar oud, bij Joseph's verdwijnen dus 39 — 17 = 22 jaar jonger, dus 108; Izak was dus toen eerst 168 jaar oud en leefde dus nog twaalf jaar na den in hoofdst. 37 verhaalden verkoop van Joseph.

Hoofdstuk XXXVI. 1. 'Esau's nakomelingen en de ontwikkeling van zijne macht wordt hier, na het geslachtsregister van Jakob, ingevoegd, omdat na Izaks dood Jakob en 'Esau niet meer met elkander in aanraking komen. Tevens wordt hier aangetoond, hoezeer de toezegging aan Izak (Gen. 25,23) en Izaks zegen (27,39) ten volle werden bevestigd, ja, dat 'Esau zelfs veel vroeger tot macht en aanzien kwam, dan Jakob.

2. De hier genoemde namen van 'Esau's vrouwen wijken af van die in Gen. 26,34. Daar heeten zij: Jehoedieth, dochter van Beërie, den Chittiet, en Basemath, dochter van Élon, den Chittiet, terwijl Jishma'els dochter, die 'Esau zich tot vrouw nam, Gen. 28,9 Machalath genoemd wordt. Hier heet Élon's dochter: *'Ada*, Jishma'els dochter, *Basemath*, terwijl Jehoedieth geheel verdwenen is en eene andere vrouw: *Aholiebama* genoemd wordt. Rashbam's verklaring is in deze de meest waarschijnlijke en wordt door Sefer Hajjaschar ondersteund. Jehoedieth zoude namelijk kinderloos, al-

כא וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהֲלְאָה לְמִגְדַּל־עֵדֶר : וַיְהִי בִּשְׁכֹּן
כב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ
אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל * פ

כג וַיִּהְיוּ בְנֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר : בְּנֵי לֵאָה בְּכֹור יַעֲקֹב רְאוּבֵן
כד וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן : בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף
כה וּבִנְיָמִן : וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי : וּבְנֵי זִלְפָּה
כו שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּפַדַּן
כז אֲרָם : וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא
כח חֶבְרוֹן אֲשֶׁר־גָּר־שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק : וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת
כט שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה : וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו זָקֵן
וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו : פ

לו א וְאֵלֶּה תֹּלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם : עֵשָׂו לָקַח אֶת־
ב נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־
ג אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי : וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־
ד יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת : וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת־אֱלִיפַז וּבָשְׂמַת
ה יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל : וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם
ו וְאֶת־קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : וַיִּקַּח

---

thans zonder zonen, gestorven zijn en daarom bij de geslachtsuiteenzetting niet in aanmerking komen. Verandering van naam na huwelijk of na andere gewichtige gebeurtenissen komt zoo dikwijls voor, dat het ook hier niet onwaarschijnlijk is, dat 'Esau zijnen vrouwen andere namen gaf, hetzij omdat bijv. de naam Machalath, herinnerende aan חלה, *ziek zijn*, in gunstiger zin veranderd werd (NACHM.), of om welke andere reden dan ook. Mogelijk is ook, wat NACHM. aanneemt, dat Elons dochter Basemath eveneens kinderloos gestorven was en 'Esau toen hare zuster 'Ada tot vrouw nam. Later nu, nadat 'Esau zich in het land van Sé'ier, den Choriet, had gevestigd, eene aan de Chiwwieten nauw verwante volksstam, misschien wel een onderdeel van dien stam, verzwagerde 'Esau zich met hen en nam zich Aholiebama, dochter van 'Ana, tot vrouw. Daar er evenwel onder de Chorieten twee personen waren die den naam 'Ana droegen (vs. 20 en 24), wordt hier duidelijk aangewezen wiens dochter hij nam: *de dochter van 'Ana*, de klein-*dochter* van Tsib'on, dus de dochter van den in vs. 24 genoemden. Uit vs. 5 blijkt, dat hij dan na zijn huwelijk met Aholiebama weder naar Kena'an terugkeerde, wat door zijne deelneming aan Izaks begrafenis (35,29) niet onwaarschijnlijk blijkt.

nam zijne vrouwen, zijne zonen, zijne dochters en alle personen van zijn huis, en zijne kudden, al zijn vee en al zijne bezittingen, welke hij in het land Kena'an verworven had, en ging naar een
7 [ander] land, wegens zijnen broeder Jakob. Want hun vermogen was te veel, om te zamen te wonen; en het land van hun oponthoud kon hen niet dragen, wegens hunne kudden.
8 Dus woonde 'Esau in het gebergte Sé'ier; 'Esau, dat is: Edom.
9 Dit zijn de nakomelingen van 'Esau, den stamvader van Edom,
10 op het gebergte Sé'ier. Dit zijn de namen van 'Esau's zonen: Eliephaz, zoon van 'Ada, vrouw van 'Esau; Re'oeël, zoon van
11 Basemath, vrouw van 'Esau. De zonen van Eliephaz waren:
12 Théman, Omar, Tsepho, Ga'tham en Kenáz. En Thimna' was eene nevenvrouw van Eliephaz, den zoon van 'Esau, en zij baarde aan Eliephaz: 'Amalek; dit zijn de zonen van 'Ada,
13 vrouw van 'Esau. En deze zijn de zonen van Re'oeël: Nachath en Zérach, Shamma en Mizza; dit waren de zonen van Base-
14 math, vrouw van 'Esau. En dit waren de zonen van Aholiebama, dochter van 'Ana, dochter van Tsib'on, vrouw van 'Esau; zij baarde namelijk aan 'Esau: Je'oesh en Ja'lam en
15 Korach. Dit zijn de stamvorsten van 'Esau's zonen: de zonen van Eliephaz, den eerstgeborene van 'Esau: de stamvorst Théman, de stamvorst Omar, de stamvorst Tsepho, de stamvorst Kenaz.
16 De stamvorst Korach, de stamvorst Ga'tham, de stamvorst 'Amalek; dit zijn de stamvorsten van Eliephaz in het land
17 Edom; dit zijn de zonen van 'Ada. En dit zijn de zonen van Re'oeël, 'Esau's zoon: de stamvorst Nachath, de stamvorst Zérach, de stamvorst Shamma, de stamvorst Mizza; dit zijn de stamvorsten van Re'oeël in het land Edom; dit zijn de
18 zonen van Basemath, vrouw van 'Esau. En dit zijn de zonen van Aholiebama, vrouw van 'Esau: de stamvorst Je'oesh, de stamvorst Ja'lam, de stamvorst Korach; dit zijn de stam-
19 vorsten van Aholiebama, dochter van 'Ana, vrouw van 'Esau. Dit zijn de zonen van 'Esau, en dit zijn hunne stamvorsten; hij is

---

6 en 7. Na Jakobs terugkeer uit Mesopotamië, trekt 'Esau naar een ander land, niet: omdat hij niet met Jakob wil samen wonen (er staat immers: *wegens zijnen broeder Jakob*, vs. 6), maar omdat, evenals bij Abraham en Lot (Gen. 13,6), door de talrijkheid van beider veestapel, de streek hunner vestiging voor beiden geen ruimte liet.

8. וישב, *woonde*, vestigde zich. Hij was er reeds vroeger geweest, maar vestigde er zich eerst ná Jakobs terugkeer voorgoed. (Vgl. ook Gen. 33,16 לדרכו, wat misschien beteekent: *hij zette zijn* voorgenomen *tocht* naar Sé'ier *voort*; later keerde hij dan naar Palaestina terug, om ten slotte zijn vaste woonplaats in Sé'ier te kiezen.)

12. 'Amalek. Van hem stamt, naar de traditie, het volk af, dat Israël in de woestijn aanviel (Ex. 17,8). Wanneer Gen. 14,7 van *een veld van den*

עֵשָׂו אֶת־נָּשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ
וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו: כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב
מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי
מִקְנֵיהֶם: וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם: וְאֵלֶּה
תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר: אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו
אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו:
וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וְקְנַז: וְתִמְנַע הָיְתָה
פִּילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי
עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת זֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה
אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה
בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יְעִישׁ* וְאֶת־
יעש ק׳ יַעְלָם וְאֶת־קֹרַח: אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו
אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז: אַלּוּף־קֹרַח
אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם
אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה: וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף
זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל בְּאֶרֶץ אֱדוֹם
אֵלֶּה בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת
עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה
בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: אֵלֶּה בְּנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא

'*Amalekiet* sprake is, bewijst dat nog niet, dat reeds vroeger een volk van dien naam bestond; maar kan daarmede zeer goed eene streek bedoeld zijn, die ten tijde der *wetgeving* door 'Amalekieten bewoond werd. — RASHBAM meent, dat op grond van I Kron. 1,36 moet aangenomen worden, dat Eliephaz, behalve zijne *vrouw* Thimna', ook een *zoon* van denzelfden naam had, die dan met den vs. 16 genoemden *stamvorst Korach* onder de kinderen van Eliephaz, identiek zou zijn. Het woord תמנע zoude dan bij vs. 11 en 12 moeten worden gelezen. Vgl. Jos. 13,7 en 8; en I Kr. 8,35 en 36 met Ibid. 9,41 en 42.

20 Edom. — Dit zijn de zonen van Sé'ier, den Choriet, de be-
21 woners des lands: Lotan, Shobal, Tsib'on en 'Ana. Dishon,
Etser, en Dieshan; dit zijn de stamvorsten van den Choriet,
22 de zonen van Sé'ier, in het land Edom. De zonen van Lotan
waren: Chorie en Hémam; en de zuster van Lotan was Thimna'.
23 Dit zijn de zonen van Shobal: 'Alewan, Manachath en 'Ebal,
24 Shepho, en Onam. Dit zijn de zonen van Tsib'on: Aja en
'Ana; dit is 'Ana, die de Jémiem gevonden heeft in de woestijn,
25 toen hij de ezels weidde voor zijn vader Tsib'on. En dit zijn
de zonen van 'Ana: Dishon; en Aholiebama, dochter van 'Ana.
26 Dit zijn de zonen van Dieshan: Chemdan, Eshban, Jithran en
27 Keran. Dit zijn de zonen van Etser: Bilhan, Za'awan en 'Akan.
29 28 Dit zijn de zonen van Dieshan: 'Oets en Aran. Dit zijn de
stamvorsten van den Choriet: de stamvorst Lotan, de stamvorst
30 Shobal, de stamvorst Tsib'on, de stamvorst 'Ana. De stamvorst
Dishon, de stamvorst Etser, de stamvorst Dieshan; dit zijn de
stamvorsten van den Choriet, naar hunne stamvorsten, in het
land Sé'ier.
31 En dit zijn de koningen, welke in het land Edom geregeerd
hebben, vóórdat een koning over de kinderen Israëls regeerde.
32 Er regeerde in Edom: Béla', de zoon van Be'or; en de naam
33 zijner stad was Dinhaba. Béla' stierf en in zijne plaats regeerde
34 Jobab, zoon van Zérach, uit Botsra. Jobab stierf en in zijne
35 plaats regeerde Choesham, uit het land Théman. Choesham stierf

---

20. ישבי הארץ, *de* oorspronkelijke *bewoners van h e t land*, Sé'ier, waar 'Esau zich vestigde. Het register der Chorieten is ingevoegd, om te verklaren, hoe 'Esau door zijn huwelijk met Aholiebama vasten voet in het land kreeg.

24. ואיה ועָנה, v. s. is de ן hier eenvoudig voorgevoegd; v. a. heet de eene zoon Weaja. — הימים, v. s. *muildieren*, uit kruising van paarden en ezelinnen; en מצא beteekent dan: de kunst van kruising *uitvinden*; — anderen meenen dat ימים = אימים, *de reuzen* (Deut. 2,10) die hij dan het eerst zou aangetroffen hebben; n. a. *warme bronnen*, die hij ten zuiden van de Doode Zee zou gevonden hebben.

25. De kinderen van de in vs. 20 en 21 genoemde *zonen van den Choriet Sé'ier* worden in de daar gevolgde orde opgesomd. De in ons vers genoemde 'Ana is dus niet de *zoon*, maar de *broeder* van Tsib'on. Wanneer nu hier eene dochter van 'Ana, Aholiebama genoemd wordt, dan zou men tot de gevolgtrekking komen, dat deze dezelfde is, als de vrouw van 'Esau, die echter *dochter van 'Ana, dochter van Tsib'on* genoemd wordt (zie vs. 2). Neemt men echter in aanmerking, dat vs. 41 Aholiebama onder de *stamhoofden* genoemd wordt, dan wordt het niet onwaarschijnlijk, dat er *twee* Aholiebama's waren; één, Tsib'ons kleindochter, de dochter van zijn *zoon* 'Ana, die met 'Esau gehuwd was; en eene tweede, de dochter van Tsib'ons *broeder* 'Ana, die hier en vs. 41 bedoeld is. Er is dan geene tegenstrijdigheid tusschen de verschillende verzen, terwijl men niet zijne toevlucht behoeft te nemen tot de veronderstelling, als zou Tsib'ons broeder 'Ana kinderloos zijn gestorven; de rij der nakomelingen van Sé'ier, den Choriet, wordt dan geregeld voortgezet. — בני, *zon e n*, terwijl

כ אֱדֹום׃ * ס אֵלֶּה בְנֵי־שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן
כא וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ וְדִישֹׁן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי
כב בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדֹום׃ וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת
כג לוֹטָן תִּמְנָע׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ
כד וְאוֹנָם׃ וְאֵלֶּה בְנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא
כה אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו׃ וְאֵלֶּה
כו בְּנֵי־עֲנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה׃ וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן
כז וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן׃ אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן׃ אֵלֶּה
כח בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן׃ אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף
ל שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה׃ אַלּוּף דִּישֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף
לא דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלֻּפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר׃ * פ
לב וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדֹום לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי
לג יִשְׂרָאֵל׃ וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדֹום בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירֹו דִּנְהָבָה׃
לד וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה׃ וַיָּמָת
לה יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חוּשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי׃ וַיָּמָת חוּשָׁם

---

slechts één zoon volgt; vgl. Gen. 46,23. Hier misschien: *kinderen*, omdat een zoon en eene dochter genoemd worden.

26 en 28. Vs. 21 worden zij genoemd: *Dishon* en *Dieshan*, terwijl hier beiden *Dieshan* heeten. De beide namen worden niet streng uit elkander gehouden, tenzij ze in hetzelfde vers voorkomen. Vgl. de naam Chierom en Chieram (I Kon. 7,40), waar dezelfde persoon bedoeld wordt.

30. לאלפיהם. *Dit zijn hunne stamvorsten*, zooals die ieder in het bijzonder heeten. — אלוף, dat wat den vorm betreft met חנון en רחום te vergelijken is, kan niet goed in de beteekenis van: *vorstendom* worden gebruikt; het duidt een persoon aan. Behalve bij Zecharja, komt het slechts bij Edomietische vorsten voor.

31. De koningen van Edom worden hier opgesomd, ten bewijze hoezeer zich Izaks zegen vervulde; veel vroeger dan Israël heeft 'Esau zijne koningen; לפני מלך מלך, *vóórdat* de toezegging aan Jakob (Gen. 34,11) „dat uit hem *koningen zouden voortkomen*", vervuld was. Al de hier genoemde koningen gaan natuurlijk aan Israël's komst in Palaestina, d. i. aan den dood van Mozes, vooraf. Sommigen meenen dan ook, dat met לפני מלך מלך op Mozes zelve gedoeld wordt: *vóórdat Mozes koninklijk leider van Israël was*. — De stamhoofden schijnen den koning van Edom bij keuze te hebben aangewezen; ook Jes. 34,12 blijkt, dat in Edom kieskoningschap, geene erfelijke regeering bestond.

en in zijne plaats regeerde Hadad, zoon van Bedad, die Midjan in het veld van Moab versloeg; en de naam zijner stad
36 was 'Awieth. Hadad stierf en in zijne plaats regeerde Samla
37 uit Masréka. Samla stierf en in zijne plaats regeerde Shäoel,
38 uit Rechoboth, bij de rivier. Shäoel stierf, en in zijne plaats
39 regeerde Ba'al-Chanan, zoon van 'Achbor. Ba'al-Chanan, zoon van 'Achbor, stierf, en in zijne plaats regeerde Hadar; de naam zijner stad was Pa'oe; en de naam zijner vrouw
40 Mehétabël, dochter van Matréd, dochter van Mé-Zahab. En dit zijn de namen der stamvorsten van 'Esau, naar hunne familiën, naar hunne woonplaatsen, met hunne namen: de
41 stamvorst Thimna', de stamvorst 'Alewa, de stamvorst Jethéth. De
42 stamvorst Aholiebama, de stamvorst Éla, de stamvorst Pienon. De
43 stamvorst Kenaz, de stamvorst Théman, de stamvorst Mibtsar. De stamvorst Magdieël, de stamvorst 'Ieram; dit zijn de stamvorsten van Edom, naar hunne woonplaatsen, in het land, door hen in bezit genomen; dit is 'Esau, de stamvader van Edom.

37 1 Jakob woonde intusschen in het land van zijns vaders op-
2 onthoud, in het land Kena'an. Dit is de geschiedenis van het geslacht van Jakob; Joseph, zeventien jaren oud zijnde, weidde met zijne broederen het kleinvee; hij was als jongeling bij de zonen van Bilha en de zonen van Zilpa, de vrouwen zijns vaders; en Joseph bracht het kwade gerucht aangaande hen tot hunnen
3 vader over. Israël beminde Joseph meer dan al zijne zonen, omdat hij hem een zoon des ouderdoms was; en hij maakte
4 hem een veelkleurig bovenkleed. Toen zijne broeders zagen, dat hun vader hem boven al zijne broeders beminde, haatten zij

---

37. מרחבות הנהר, *uit Rechoboth aan de rivier*, v. s. den Euphraat; dan zoude deze koning zelfs een buitenlander zijn geweest; v. a. *aan den stroom*, eene rivier in het land Edom.

39. De laatstgenoemde koning, waarvan meerdere bijzonderheden worden aangegeven, was waarschijnlijk de tijdgenoot van Mozes, tot wien deze, Num. 20,14, een gezantschap zond met verzoek om vrijen doortocht door zijn land.

40—43. In deze verzen worden 11 vorsten genoemd, waarvan slechts enkelen met de vroeger genoemde 14 overeenstemmen. Misschien wordt hier de toestand ten tijde van Mozes geschilderd, terwijl in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk de oorspronkelijke indeeling naar geboorte en afstamming wordt medegedeeld. — בשמתם, vermoedelijk: *naar hunne namen*, n.l. die der *plaatsen*.

HOOFDSTUK XXXVII. 1. וישב יעקב, parallel van 37,8 וישב עשו; terwijl 'Esau zich in het gebergte Sé'ier vestigde, *woonde Jakob in Kena'an*.

2. תלדות יעקב, hier: *geschiedenis* zijner nakomelingen; zie Gen. 2,4. — רעה—בצאן = רעה את הצאן; evenzoo I Sam. 16,11; 17,34. — והוא נער את בני enz.

וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב
לו וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית׃ וַיָּמָת הֲדָד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה׃
לז וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר׃ וַיָּמָת
לח שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר׃ וַיָּמָת בַּעַל חָנָן
בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדָר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ
מ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב׃ * וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי
עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף
מא עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת׃ אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן׃
מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר׃ אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף
מג עִירָם אֵלֶּה | אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו
אֲבִי אֱדוֹם׃

פ

לז

א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ אֵלֶּה | תֹּלְדוֹת
יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו
בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו
ג וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ וְיִשְׂרָאֵל אָהַב
אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת
ד פַּסִּים׃ וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ

Met uitzondering van Issachar en Zeboeloen, waren Lea's zonen betrekkelijk veel ouder dan Joseph, terwijl de zonen der dienstmaagden ongeveer van zijn leeftijd waren. Anderen meenen, dat נער, evenals herhaaldelijk in Rechteren en elders, hier beteekent: *jeugdig dienaar;* met het oog op Joseph's positie als zoon van Rachel komt mij dit zeer onwaarschijnlijk voor. — את דבתם רעה, *het kwade gerucht aangaande hen;* anderen: hunne onderlinge onaangenaamheden en praatjes over elkander.

3. בן זקנים, *een zoon des ouderdoms,* hem op hoogen leeftijd door zijne geliefde Rachel geschonken. Benjamin was wel later geboren, maar nog te jong, dan dat Jakob in hem den steun van zijn hoogen ouderdom zou zien. — כתנת פסים, *een veelkleurig bovenkleed,* een kleed, uit פסים, verschillend gekleurde *stukken* samengesteld. V. a. een kleed, dat tot op de פסים, de uiteinden van handen (Dan. 5,5) en voeten (Ez. 47,3) afhing, *een lang pronkgewaad* (vgl. II Sam. 13,18), dat alleen door voorname personen gedragen wordt.

5 hem en konden hem niet vriendelijk toespreken. Nu had Joseph
eenen droom, dien hij zijnen broeders mededeelde; toen haatten
6 zij hem nog meer. Hij zeide namelijk tot hen: „Hoort toch dezen
7 droom, dien ik gedroomd heb. Zie, wij waren bezig schoven te
binden in het midden des velds; en zie, mijne schoof richtte
zich op en bleef ook staan; en zie, uwe schoven plaatsten
8 zich rondom, en bogen zich voor mijne schoof neder". Toen
zeiden hem zijne broeders: „Denkt gij dan koning over ons
te worden? wilt gij dan over ons heerschen?" Zoo haatten zij
hem nog meer, wegens zijne droomen en wegens zijne woorden.
9 Hij had daarna nog een anderen droom, en vertelde dien
aan zijne broeders, en zeide: „Ziet! ik heb nog eenen droom
gedroomd: en zie, de zon, de maan en elf sterren bogen zich
10 voor mij neder". Toen hij het vertelde aan zijnen vader en
aan zijne broeders, berispte zijn vader hem, en zeide tot hem:
„Welk een droom is dit, dien gij gedroomd hebt!? zullen wij dan
komen, ik, uwe moeder en uwe broeders, om ons voor u ter
11 aarde te buigen?" Zijne broeders benijdden hem; doch zijn vader
12 hield de zaak in gedachte. — Nu gingen zijne broeders het
13 kleinvee huns vaders weiden te Shechém. Toen zeide Israël tot
Joseph: „Weiden uwe broeders niet te Shechém? kom, ik wil
14 u tot hen zenden." Deze zeide tot hem: „Hier ben ik." Nu zeide
hij tot hem: „Ga dan, zie naar den welstand uwer broeders en
naar den welstand van het kleinvee, en breng mij bericht".
Hij zond hem uit de vallei van Chebron, en hij kwam te
15 Shechém. Een man vond hem, terwijl hij in het veld omzwierf;
16 toen vraagde hem de man: „Wat zoekt gij?" Hij zeide: „Mijne
17 broeders zoek ik; deel mij toch mede, waar zij weiden". De
man zeide: „Zij zijn van hier vertrokken; want ik heb [hen]
hooren zeggen: laat ons naar Dothajin gaan." Joseph ging
18 zijne broeders zoeken en vond hen te Dothan. Zij zagen hem
van verre; en vóórdat hij nog bij hen kwam, maakten zij
19 eenen aanslag tegen hem, om hem te dooden. Zij zeiden de
20 een tot den ander: „Ziet! daar komt de droomer aan! Nu
dan, komt, laat ons hem dooden, hem in een der putten

---

4. דברו לשלם, *hem toespreken tot vrede*, zoodat de vrede bewaard bleef.

8. על חלמתיו, *over zijne droomen*, hoewel hij hun eerst één droom heeft medegedeeld; het meerv. is hier in den zin van een werkwoord gebezigd: wegens het feit, dat hij zoodanigen droom had gehad. — ועל דבריו, *en wegens zijne woorden*, omdat hij hun zijn droom had verteld en er dus klaarblijkelijk waarde aan hechtte.

17. דתינה, Dothajin en Dothan zijn twee vormen van denzelfden naam; (vgl. II Kron. 13,19: 'Efron in כתיב; 'Efrajin in קרי).

18. ויתנכלו אתו = ויתנכלו בו (vgl. Ps. 105,25), *zij beraamden een plan*

ה אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם : וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֶּד לְאֶחָיו
ו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ : וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה
ז אֲשֶׁר חָלָמְתִּי : וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם
ח וְתִשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי : וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ
אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו
ט וְעַל־דְּבָרָיו : וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר
הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר
י כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי : וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ
אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא
יא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה : וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו
יב וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר : * וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן
יג אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם : וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים
יד בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי : וַיֹּאמֶר לוֹ
לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר
טו וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה : וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה
טז תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ : וַיֹּאמֶר
יז אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים : וַיֹּאמֶר
הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף
יח אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן : וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב
יט אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ : וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל
כ הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא : וְעַתָּה ׀ לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד

tegen hem. SIPORNO: zij stelden zich voor, dat hij plannen beraamde, להמיתו, *opdat hij hen zoude dooden*, d. w. z. hen door hun vader doen vervloeken; HIRSCH: zij stelden zich voor, dat hij zoodanige plannen smeedde, dat hij waard was hem te dooden.

19. בעל החלמות, *de man der droomen*; v. a. *de meester over droomen*, wien voor zijne bedoelingen droomen ten dienste staan.

20. בור, een put, tot het verzamelen van regenwater; באר, eene bron.

werpen, en zeggen: een wild dier heeft hem verslonden; dan
21 zullen wij zien, wat van zijne droomen worden zal." Toen
Ruben [dit] hoorde, redde hij hem uit hunne hand, en zeide:
22 „Laat ons hem niet om het leven brengen." Ruben zeide
namelijk tot hen: „Vergiet geen bloed; werpt hem in dezen
put, die in de woestijn is, maar slaat geene hand aan hem";
[hij zeide dit] om hem uit hunne hand te redden, opdat hij
23 hem tot zijnen vader zoude terug brengen. En het was:
toen Joseph bij zijne broeders kwam, trokken zij Joseph zijn
bovenkleed uit, het veelkleurige bovenkleed, dat hij aan
24 had; En namen hem en wierpen hem in den put; doch de
25 put was ledig, er was geen water in. Toen zij zich nu
nederzetten, om brood te eten, hieven zij hunne oogen op
en zagen, en zie: eene karavaan van Jishma'elieten, komende
van Gil'ad, wier kameelen specerijen, balsem en welriekende gom
26 droegen, reizende om het naar Egypte af te voeren. Toen zeide
Juda tot zijne broeders: „Welk voordeel [hebben wij er van],
27 als wij onzen broeder dooden en zijn bloed bedekken? Komt!
laat ons hem aan de Jishma'elieten verkoopen, en laat onze
hand niet aan hem zijn, daar hij toch onze broeder, ons vleesch
28 is"; en zijne broeders hoorden [naar hem]. Intusschen togen
Midjanietische mannen, kooplieden, voorbij, zij trokken en haal-
den Joseph op uit den put, en verkochten Joseph aan de Jish-
ma'elieten voor twintig zilverlingen; en dezen brachten Joseph

---

21. Wij hebben ons de feiten aldus voor te stellen: Terwijl eenige der broeders (volgens Séfar Hajjashar: Simon en Levie) het plan opperen Joseph te dooden, stelt Ruben voor hem in een der putten te werpen, met de heimelijke bedoeling, hem te redden en tot zijn vader terug te brengen (vs. 21). De broeders nemen dien voorslag aan, denkende, dat Joseph dan in dien put òf door verdrinken òf door den honger zal sterven, zonder dat zij zelve de hand aan hem slaan (vs. 24). Toen zij nu eene Arabieren-karavaan zien aankomen, stelt Juda voor, Joseph niet te laten sterven, maar hem door verkoop aan de Arabieren uit den weg te ruimen; om ook indirect niet zijn dood te veroorzaken (vs. 27). Intusschen waren echter Midjanietische kooplieden voorbij den put gekomen, waarin Joseph geworpen was en hadden hem er uit gehaald; en dezen verkochten hem aan de Arabieren, die hem naar Egypte brachten (vs. 28). Indien vs. 36 gezegd wordt, dat *de Midjanieten hem naar Egypte verkochten*, dan kan dit zeer goed indirect opgevat worden; zij verkochten hem aan naar Egypte trekkende Arabieren, die hem daar aan een anderen heer overgaven. Gen. 40,15 zegt Joseph: *ik ben gestolen uit het land der Hebrëers*, wat bij verkoop door zijne broeders minder passend is. Ook uit de omstandigheid, dat de broeders niet het minste vermoeden hebben van Joseph's verblijf in Egypte, blijkt dat *zij* hem niet aan de Arabieren, die naar Egypte op weg waren, verkocht hebben; niettemin rust op hen ten volle de verantwoordelijkheid voor zijn verkoop, daar hiermede immers *hun* plan ten uitvoer gelegd werd. Zoo zijn Joseph's woorden Gen. 45,4 en 5 te verklaren: *gij hebt mij verkocht*, d. w. z. willen verkoopen, welk plan

הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלַתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃
כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ׃ כב וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם
כג לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו׃ * וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ
כד אֶת־יוֹסֵף אֶת־כָּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו׃ וַיִּקָּחֻהוּ
כה וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם׃ וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־
לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה
מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד
כו מִצְרָיְמָה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־
כז אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃ לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ
כח אַל־תְּהִי בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ וַיַּעַבְרוּ
אֲנָשִׁים מְדָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר
וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף

---

door de Midjanieten werd verijdeld en ten slotte door de Jishma'elieten toch tot uitvoering kwam. — Anderen meenen, dat Jishma'elieten en Midjanieten twee namen voor dezelfde personen zijn; onder den eerstbedoelden naam worden nl. ook later *alle* Arabische stammen, dus ook de Midjanieten en Medanieten, aangeduid. Dan hebben de broeders Joseph aan de Midjanieten verkocht, die hem naar Egypte afvoerden en daar verkochten. (Vgl. Recht. 8,22, 24 en 26.)

25. De karavaan, van Gil'ad naar Egypte reizende, komt voorbij Dothajin, in de nabijheid van Shechem, evenals Jakob op zijne reis van Gil'ad naar het zuiden van Palaestina. Chebron echter, Jakobs woonplaats, zoude zij niet aandoen. — נכאת, *specerijen*, algemeene naam. — צרי, *balsemhars*. — לט, *ladanum*, eene welriekende harssoort, die tot reukwerk en voor zalvingen gebruikt werd.

26. וכסינו את דמו, *en zijn bloed bedekken*, d. w. z. zorgen, dat onze misdaad niet aan den dag kome.

27. וידנו אל תהי בו, laat ons direct noch indirect de schuld aan zijnen dood op ons geweten laden. De daad zou als *broedermoord* schandelijk, als *moord* verwerpelijk zijn, en ons doel, wraakneming over zijne aanmatiging, zou niet bereikt worden, daar wij ons op onze daad niet zouden kunnen beroemen, maar haar verborgen moeten houden (ABRABANEL).

28. וימשכו ויעלו, *zij trokken* Joseph *naar boven*, één begrip in twee werkwoorden uitgedrukt.

29 naar Egypte. Toen nu Ruben naar den put terugkeerde, en zie,
Joseph was niet meer in den put, — toen verscheurde hij zijne
30 kleederen. Hij keerde tot zijne broeders terug en zeide: „De
31 knaap is er niet; en ik, waar zal ik nu heen?" Zij namen
het bovenkleed van Joseph, slachtten eenen geitenbok, doop-
32 ten het bovenkleed in het bloed; En zonden het veelkleurige
bovenkleed en lieten het tot hunnen vader brengen, en hem
zeggen: „Dit hebben wij gevonden; herken toch of het uws
33 zoons bovenkleed is, of niet." Hij herkende het, en zeide: „Het
is het bovenkleed van mijn zoon! een wild dier heeft hem
34 verslonden; Joseph is zeker verscheurd!" Jakob scheurde zijne
kleederen, deed eenen zak om zijne lendenen, en treurde over
35 zijnen zoon langen tijd. Al zijne zonen en al zijne dochters
maakten zich op, om hem te troosten; doch hij weigerde zich
te laten troosten en zeide: „Neen! maar ik zal tot mijnen zoon,
rouwbedrijvende, in het graf dalen." Zoo beweende hem
36 zijn vader. De Midjanieten verkochten hem naar Egypte aan
Potiephar, eenen hofbeambte van Phar'o, den overste der
lijfwacht.

38 1 Het was in dezen tijd, — Juda was zuidwaarts getrokken van
zijne broeders weg, en nam zijn intrek bij eenen man uit
2 'Adoellam, wiens naam was Chiera. Aldaar zag Juda de
dochter van eenen koopman, wiens naam was Shoea'; hij nam
3 haar, en kwam tot haar. Zij werd zwanger, en baarde eenen
4 zoon; en hij noemde zijnen naam: 'Er. Zij werd nogmaals
zwanger, en baarde eenen zoon; en zij noemde zijnen naam
5 Onan. Zij baarde wederom eenen zoon, en noemde zijnen
6 naam Shéla; hij was te Kezieb, toen zij hem baarde. — Juda

---

29. Het schijnt, dat Ruben zich intusschen van zijne broeders verwijderd had; misschien wel om de voorbereidingen te treffen om Joseph te redden en in veiligheid te brengen.

30. Als oudste, voelt hij zich tegenover zijn vader het meest verantwoordelijk.

34. שָׂק, eene stof, van geitenhaar vervaardigd.

35. בְּנֹתָיו, zijne schoondochters. — כִּי אֵרֵד, ik wil geen troost aannemen, *maar* zal, nog bij mijn dood, over mijn zoon rouw bedrijven; niet *ik zal van verdriet*, maar: *in rouw sterven*.

36. מִדְיָנִים = מִדְיָנִים, vs. 28. Medan en Midjan zijn, volgens Gen. 25,2, nauw verwante stammen. — סָרִיס, niet juist: *eunuch*, maar in het algemeen: *hofbeambte*. — שַׂר הַטַּבָּחִים, niet: *vorst der slagers*, maar opperste voltrekker der doodvonnissen (vgl. טבח Ez. 21,15; Klaagl. 2,21), scherprechter, welk ambt gewoonlijk aan den bevelhebber der lijfwacht was opgedragen, onder wiens toezicht ook de staatsgevangenis stond (Gen. 40,3).

Hoofdstuk XXXVIII. 1. Het in dit hoofdstuk vs. 6 vgg. medegedeelde kan ná Joseph's verkoop hebben plaats gehad, daar een tijdperk van

כט מִצְרָיְמָה: וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע
ל אֶת־בְּגָדָיו: וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה
לא אָנִי בָא: וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ
לב אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם: וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־
אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא:
לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף
לד יוֹסֵף: וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל
לה עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן
לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו:
לו וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
הַטַּבָּחִים: *

לח

א וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי
ב וּשְׁמוֹ חִירָה: וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ
ג וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר:
ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן: וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד
ה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בְכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: וַיִּקַּח

---

twee en twintig jaar ligt tusschen Joseph's verkoop en de komst naar Egypte, gedurende welke tijdruimte Juda zijnen zoon Pérets en deze zijne Gen. 46,12 genoemde beide zonen kan hebben voortgebracht. Om ook vs. 1—6 ná Joseph's verkoop te plaatsen, moet men de tegennatuurlijke berekening van Séder 'Olam en Séfer Hajjashar volgen, waarin 'Er, Onan en Pérets reeds op hun zevende jaar gehuwd zouden zijn geweest. — Wij leven hier, van af vs. 6, in Jakobs huis een deel van den tijd mede, waarin Joseph verdwenen is; tegelijk worden de תולדות יעקב hier verder uiteen gezet. — ויהי בעת ההוא, kan gezegd worden van een feit, dat reeds veel vroeger heeft plaats gehad. Vgl. Deut. 10,7 en 8. — Mogelijk is ook, dat de woorden doelen op den hoofdinhoud van het verhaal, vs. 6 vv., zoodat van וירד tot vs. 6 als tusschenzin te beschouwen is. — וירד, van Dothan naar 'Adoellam, in de vlakte van Juda, — dus: van het Noorden *naar het Zuiden*; anderen: van een *bergland*, de omstreken van Chebron, naar het *laagland*, de vlakte van Juda. — ויט, *hij nam zijn intrek bij* (ער, vgl. I. Sam. 9,9) hem; anderen: *hij sloeg* zijne tent *op tot* het gebied van Chiera.

2. כנעני, hier niet: *Kena'aniet*, maar evenals Job 40,30: *koopman*. Gen. 46,10 wordt de zoon eener Kena'anietische vrouw uitdrukkelijk als uitzondering genoemd, zoodat Jakobs zonen geene Kena'anietische vrouwen gehuwd schijnen te hebben.

nam eene vrouw voor 'Er, zijnen eerstgeborene, wier naam
7 was Thamar. Doch 'Er, de eerstgeborene van Juda, was slecht
in de oogen des Eeuwigen; en de Eeuwige liet hem sterven.
8 Toen zeide Juda tot Onan: „Kom tot de vrouw uws broeders,
neem haar als zwager tot vrouw, opdat gij uwen broeder na-
9 komelingen verschaft." Daar nu Onan wist, dat de nakome-
lingen niet voor hem zouden zijn, — nu was het: telkens, als
hij tot zijns broeders vrouw kwam, verspilde hij ter aarde, om
10 geene nakomelingen aan zijnen broeder te geven. Het mis-
haagde in de oogen des Eeuwigen, wat hij gedaan had; en
11 Hij deed ook hem sterven. Nu zeide Juda tot zijne schoon-
dochter Thamar: „Blijf als weduwe in uws vaders huis, totdat
mijn zoon Shéla zal groot geworden zijn;" want hij dacht:
12 „Opdat niet ook deze sterve, als zijne broeders." — Thamar
ging heen, en woonde in haar vaders huis. Geruime tijd
verliep, toen stierf de dochter van Shoea', Juda's vrouw; toen
nu Juda getroost was, trok hij op naar de scheerders van zijn
kleinvee, hij en zijn vriend Chiera, de 'Adoellamiet, naar Thimna.
13 Men berichtte Thamar, zeggende: „Zie! uw schoonvader trekt
14 op naar Thimna, om zijn kleinvee te scheren." Toen legde
zij de kleederen van haar weduwschap af, bedekte zich met
eenen sluier, omhulde zich, en zette zich aan den ingang van
'Enajim, dat aan den weg naar Thimna ligt; want zij zag, dat
Shéla groot geworden, en zij hem niet tot vrouw gegeven was.
15 Juda zag haar en hield haar voor eene ontuchtige vrouw, om-
16 dat zij haar aangezicht bedekt had. Hij week tot haar af
naar den weg, en zeide: „Veroorloof toch, dat ik tot u
kome"; want hij wist niet, dat het zijne schoondochter was.
Zij zeide: „Wat zult gij mij geven, om tot mij te komen?"
17 Hij zeide: „Ik zal een geitenbokje van het kleinvee zenden."
Zij zeide: „Zoo gij een pand wilt geven, totdat gij het
18 zendt." Hij zeide: „Wat is het pand, dat ik u geven zal?"
Zij zeide: „Uwen zegelring, uw snoer, en uwen staf, die in
uwe hand is." Hij gaf het haar, kwam tot haar, en zij
19 werd zwanger van hem. Zij maakte zich op, ging heen, deed

7. Uit גַּם, vs. 10 blijkt, dat 'Ers misdaad dezelfde was, als die van Onan.

8. וְיַבֵּם. Wat Deut. 25,5 als wet is vastgesteld, blijkt hier reeds oud gebruik onder Israël te zijn. Indien een broeder kinderloos gestorven is, dan heeft de oudste zwager (יָבָם) der weduwe de plicht haar te huwen (יבם). Daarmede treedt hij tevens in alle rechten van zijn overleden broeder. — Zoolang dat zwagerhuwelijk nog niet is voltrokken, geldt de weduwe toch als met den zwager door den band (יקה) dier verplichting verbonden, zoodat Thamar's vergrijp, als vermeend *overspel* eener *gehuwde* vrouw met den dood zal gestraft worden.

11. Juda houdt Thamar voor de oorzaak van den dood zijner zonen; hij zendt haar dus, als kinderlooze weduwe, naar hare familie terug

ז יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר : וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה
ח רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה : וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא
ט אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ : וַיֵּדַע אוֹנָן
כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת
י אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו : וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה
יא וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ : וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה
בֵּית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו
יב וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ : וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ
אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה
יג רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה : וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה
יד תִּמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ : וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס
בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה
טו כִּי רָאָתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה : וַיִּרְאֶהָ
טז יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ : וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ
וַיֹּאמֶר הֲבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר
יז מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי : וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים
יח מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֶךָ : וַיֹּאמֶר מָה
הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָךְ וַתֹּאמֶר חָתֻמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר
יט בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ : וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר

(vgl. 22,13) en geeft haar de toezegging, dat, als Shéla huwbaar geworden zal zijn, deze haar tot vrouw zal nemen.

14. **ותתעלף**, zij omhulde zich, naar de wijze der ontuchtigen (vgl. Hoogl. 1,7 כעטיה). Zij wilde eene קדשה schijnen, wat haar dan ook gelukte. — **בפתח עינים**, *aan den ingang van* het dorp *'Enajim* = עינם, 'Enam, — evenals Dothajin = Dothan — (Jos. 15,34), een plaatsje in de vlakte van Juda, gelegen aan den weg van 'Adoellam naar Thimna, en vermoedelijk de woonplaats van Thamars familie. Anderen: *aan den kruisweg, die op den weg naar Thimna was.*

15. De wijze, waarop Thamar haar gelaat bedekt had, kwam overeen met die der קדשות, de vrouwen, die zich ter eere eener afgodendienst prijsgeven.

18. **פתילך**, *het snoer*, waaraan de zegelring op de borst (Hoogl. 8,6) werd gedragen. Het afdrukken van het zegel gold als onderteekening.

haren sluier van zich af, en trok de kleederen van haar
20 weduwschap weder aan. Juda zond het geitenbokje, door de
hand van zijn vriend, den 'Adoellamiet, om het pand uit de
21 hand der vrouw te nemen; doch hij vond haar niet. Hij
vroeg de lieden harer plaats, zeggende: „Waar is de aan
ontucht zich prijsgevende vrouw, die te 'Enajim aan den
weg was?" Zij zeiden: „Er is hier geene aan ontucht zich
22 prijsgevende vrouw geweest." Hij keerde tot Juda terug, en
zeide: „Ik heb haar niet gevonden; ook hebben de lieden
harer plaats gezegd: „Er is hier geene aan ontucht zich prijs-
23 gevende vrouw geweest." Juda zeide: „Zij behoude het voor
zich, opdat wij niet tot schande worden! ik toch heb het bokje
24 gezonden, maar gij hebt haar niet kunnen vinden." Het was
omstreeks drie maanden daarna, dat Juda het volgende bericht
werd: „Uwe schoondochter Thamar heeft ontucht gedreven; en
ook zie, zij is door ontucht zwanger geworden." Juda zeide:
25 „Voert haar [de stad] uit, dat zij verbrand worde." Terwijl zij
nu uitgevoerd werd, zond zij naar haren schoonvader, zeggende:
„Van den man aan wien dezen toebehooren, ben ik zwanger!"
en zij zeide [verder]: „Herken toch, wien deze zegelring, dit
26 snoer en deze staf toebehooren." Juda herkende ze, en zeide:
„Zij is rechtvaardiger, dan ik; omdat ik haar niet aan mijnen
zoon Shéla gegeven heb;" en hij woonde haar daarna niet
27 meer bij. Nu was het ten tijde, dat zij baren zoude, en zie:
28 er waren tweelingen in haren schoot. En het was: toen zij
baarde, stak [een kind] de hand uit; de vroedvrouw nam,
en bond een karmozijn-rooden draad om zijne hand, om aan
29 te duiden: „deze is het eerst te voorschijn gekomen." Nu was
het: terwijl hij zijne hand terug trok, zie, toen kwam zijn
broeder te voorschijn; toen zeide zij: „Wat hebt gij u baan ge-
30 broken!" En men noemde zijnen naam Pérets. Daarna kwam
zijn broeder te voorschijn, op wiens hand de karmozijn-roode
draad was, en men noemde zijnen naam: Zérach.

39 1 Joseph was intusschen naar Egypte afgevoerd; daar kocht
hem Potiephar, een hofbeambte van Phar'o, de overste der
lijfwacht, een Egyptisch man, uit de hand der Jishma'elie-
2 ten, die hem daarheen afgevoerd hadden. De Eeuwige was

---

24. Juda spreekt als familiehoofd het doodvonnis over Thamar uit. In de Mozaïsche wet is de straf van eene gedeeltelijk (door אירוסין) gehuwde vrouw, die overspel drijft, *steeniging;* de weduwe, die, vóórdat de zwager haar gehuwd heeft, zich aan overspel schuldig maakt, wordt niet met den *dood,* maar met *geeseling* gestraft.

25. Zij zegt niet: *van u,* om Juda niet in het openbaar te beschamen; zooals zij het hem doet weten, draagt niemand, dan hij zelf, kennis van het gebeurde.

כ צִעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ׃ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־
גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הֲעַרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה
כא וְלֹא מְצָאָהּ׃ וַיִּשְׁאַל אֶת־אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה
כב הִוא בָּעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ וַיָּשָׁב
אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־
כג הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה
כד שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ׃ וַיְהִי ׀ כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים
וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים
כה וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף׃ הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה
אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר
כו הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתָמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃ וַיַּכֶּר יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף
כז עוֹד לָדַעְתָּהּ׃ וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃
כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי
כט לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃ וַיְהִי ׀ כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו
ל וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ׃ וְאַחַר יָצָא

לט א אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ * ס וְיוֹסֵף
הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים
ב אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה׃ וַיְהִי יְהוָה

---

29. כמשיב, *op het oogenblik, waarop hij zijne hand terug trok*, vgl. Gen. 40,10. — מה פרצת עליך פרץ, *Wat breekt gij u baan!* עליך = לך. Ibn 'Ezra: *wat breekt gij u baan?* (מה פרצת) *Op u rust de schuld van dit vooruitdringen* (עליך פרץ), indien uw broeder daardoor letsel mocht hebben gekregen!

30. זרח, *de schitterende*, met het oog op den karmozijn-rooden draad om zijne hand.

Hoofdstuk XXXIX. 1. Gen. 37,36 was reeds kort medegedeeld, dat Joseph aan Potiephar verkocht werd. Met hoofdstuk 38 was Joseph's geschiedenis afgebroken en wordt met de eerste woorden van ons vers weer opgevat. — איש מצרי, *een Egyptisch groot heer.*

met Joseph, zoodat hij een man was, dien alles gelukte; en
3 hij was in het huis van zijnen heer, den Egyptenaar. Toen zijn
heer zag, dat de Eeuwige met hem was, en de Eeuwige alles,
4 wat hij deed, in zijne hand deed gelukken; — Vond Joseph
gunst in zijne oogen, en bediende hem [zelf]; hij stelde hem
aan over zijn huis, en al wat hij had, gaf hij in zijne hand.
5 En het was: van af het oogenblik, dat hij hem aangesteld had
over zijn huis en over al wat hij had, — zegende de Eeuwige
het huis des Egyptenaars, ter wille van Joseph; en de zegen
des Eeuwigen was over alles, wat hij had, in het huis en op het
6 veld. En hij liet alles, wat hij had, in de hand van Joseph,
en bekommerde zich bij hem om niets, behalve het brood dat
hij at. — Joseph nu was schoon van gestalte en schoon van
7 uiterlijk. En het was: na deze gebeurtenissen, hief de vrouw
van zijn heer hare oogen op tot Joseph, en zeide: „Lig toch
8 bij mij!" Doch hij weigerde, en zeide tot de vrouw van
zijn heer: „Zie! mijn heer bekommert zich bij mij om niets,
dat in huis geschiedt; en al wat hij heeft, heeft hij in mijne
9 hand gegeven. Niemand in dit huis is grooter dan ik, en hij
heeft mij niets onthouden, behalve u alléén, omdat gij zijne
vrouw zijt; hoe zoude ik nu dit groote kwaad doen, en tegen
10 God zondigen?" Nu was het: toen zij dag aan dag Joseph
aldus toesprak, en hij niet naar haar hoorde, om bij haar te
11 liggen, of bij haar te zijn; Toen was het op zekeren dag, toen
hij in het huis kwam om zijn werk te verrichten, en geen van
12 de personen van het huis daar in het huis was; Dat zij hem
bij zijn kleed greep, zeggende: „Lig bij mij!" Doch hij liet
13 zijn kleed in hare hand, vluchtte, en ging naar buiten. Nu
was het: toen zij zag, dat hij zijn kleed in hare hand gelaten
14 had, en naar buiten gevlucht was; Riep zij de personen van
haar huis, en sprak tot hen, als volgt: „Ziet! hij heeft ons eenen
hebreeuwschen man gebracht, om den spot met ons te drijven;

---

2. ויהי בבית אדניו, *en hij was in het huis van zijn heer.* Het eerste blijk van onderscheiding van den kant van zijn heer was: dat hij hem in zijn huis nam. Vervolgens:

4. וישרת אתו, *werd hij zijn lijfbediende,* werd van עבר, *slaaf,* משרת, aangewezen tot *persoonlijke bediening* van zijn heer; daarna stelde hij hem aan tot *verzorger* van zijn huis en eindelijk tot *beheerder* van geheel zijn vermogen.

6. ולא ידע אתו, *hij bekommerde zich bij hem,* Joseph, *om niets;* v. a. אתו, *bij zich,* om hetgeen in zijn huis omging (vgl. echter vs. 8). De slotwoorden van het vers zijn inleiding tot het volgende.

8. ויאמן, *hij weigerde beslist,* wat meer zelfbeheersching en kracht aanduidt, dan ולא אבה, *hij wilde niet* (Reggio). Na de besliste weigering, argumenteert hij die door te wijzen op zijne plicht van *dankbaarheid,* haar te herinneren aan haar *vrouwenplicht* en eindelijk aan de *bezondiging* tegenover God.

ג אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי : וַיַּרְא
אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ :
ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־
ה יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ : וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר
יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת
ו יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה : וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־
לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא
ז אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה : * וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הפטרה
הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה
ח עִמִּי : וַיְמָאֵן ׀ וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי
ט מַה־בַּבַּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי : אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה
מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ
י וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים : וַיְהִי
כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם ׀ יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ
יא לִהְיוֹת עִמָּהּ : וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ
יב וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת : וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר
יג שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה : וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
יד כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה : וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ
וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ

---

9. איננו. Anderen: *Hij zelf is in dit huis niet grooter, dan ik.*

10. להיות עמה. Volgens de Joodsche commentatoren (Ibn 'Ezra, Rashbam, Siporno) vermeed hij zelfs alleenzijn met haar.

11. כהיום הזה, *op zoodanigen dag*, van de dagen, dat zij aldus tot hem sprak (vgl. יום יום, vs. 10); Ibn 'Ezra: *juist een jaar later.* — הבית, *in het binnenste gedeelte van het huis*, bij de vrouwenvertrekken; evenzoo החוצה (vs. 12), niet bepaald *naar de straat*, maar naar het meer *buitenwaarts gelegen deel van het huis.*

12. וינס ויצא, *ging vluchtende naar buiten* (zie echter Siporno).

14. הביא, *hij*, de heer des huizes, *heeft gebracht*; even minachtend als zij Joseph איש עברי noemt, spreekt zij van haren man eenvoudig als: *hij.* — לצחק, vgl. Gen. 26,8. — בנו, *met ons allen*, alle vrouwen van het huis zijn in haar beleedigd!

deze is tot mij gekomen om bij mij te liggen, maar ik riep
15 met luider stem. En het was: toen hij hoorde, dat ik mijne
stem verhief en riep, liet hij zijn kleed bij mij liggen,
16 vluchtte en liep naar buiten." Zij legde zijn kleed bij zich,
17 totdat zijn heer naar huis kwam. En zij sprak tot hem die
zelfde woorden, zeggende: „De hebreeuwsche slaaf, dien gij
ons gebracht hebt, is tot mij gekomen, om den spot met mij
18 te drijven. Nu was het: toen ik mijne stem verhief en riep,
liet hij zijn kleed bij mij achter, en vluchtte naar buiten."
19 En het was, toen zijn heer de woorden zijner vrouw hoorde,
die tot hem sprak, zeggende: „Zulke zaken heeft mij uw slaaf
20 gedaan;" toen ontbrandde zijn toorn. Joseph's heer nam hem,
en zette hem in de gevangenis, de plaats, waar des konings
gevangenen opgesloten waren. Hij was dus daar in de ge-
21 vangenis. Doch de Eeuwige was met Joseph, wendde hem
welwillendheid toe, en gaf hem gunst in de oogen van den
22 overste der gevangenis. De overste der gevangenis gaf in de
hand van Joseph al de gevangenen, die in de gevangenis waren;
23 en alles, wat men daar deed, geschiedde door hem. De overste
der gevangenis zag niet om naar iets van al, wat in zijne hand
was, omdat de Eeuwige met hem was; en al, wat hij deed,
liet de Eeuwige gelukken.

40 1 Het was na deze gebeurtenissen, dat gezondigd hadden de
schenker des konings van Egypte en de bakker, tegen hunnen
2 heer, den koning van Egypte. En Phar'o was vertoornd op
zijne twee hofbeambten, op den overste der schenkers en op
3 den overste der bakkers. Hij liet hen dus in het huis van
bewaring zetten, dat in het huis van den overste der lijfwacht
was, in de gevangenis, op de plaats, waar Joseph gevangen
4 was. De overste der lijfwacht stelde Joseph bij hen aan, en
hij bediende hen; en zij waren geruimen tijd in hechtenis.
5 Nu droomden zij beiden een droom, ieder zijnen droom

---

15. וינח—אצלי, *hij liet zijn kleed*, dat hij reeds had uitgetrokken, *liggen*, in de haast van zijn vlucht, אצלי, *bij mij*, in mijne kamer; om de waarheid niet te verraden zegt zij niet: בי. — De huisgenooten, toch waarschijnlijk reeds naijverig op Joseph's gunstige positie, worden door haar dus als getuigen tegen Joseph te hulp geroepen.

20. בית הסהר, waarschijnlijk: een *rond* (vgl. den stam סהר = סבב), of: een *met een ringmuur omgeven* gebouw (vgl. den naam בית רבור). Het diende tot staatsgevangenis en stond onder directie van Potiephar, als hoofd der lijfwacht. V. s. beteekenen de woorden: ויתנהו אל בית הסהר, dat zijn heer Joseph *overplaatste* en hem aanwees voor den dienst in de gevangenis en zoodoende שם ויהי, *was* Joseph feitelijk zoo goed als gevangene. Deze laatste woorden zijn anders overbodig.

21. שר בית הסהר, de *vorst* over de gevangenis, die weer ondergeschikt

ט בָּא אֵלַי לְשַׂחֵק בִּי וָאֶקְרָא בְקוֹל גָּדוֹל : וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־
הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה :
יז וַתִּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ : וַתְּדַבֵּר אֵלָיו
כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ
יח לָנוּ לְצַחֵק בִּי : וַיְהִי כְּהָרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי
יט וַיָּנָס הַחוּצָה : וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר
דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ :
כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־
כא אסורי אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר : וַיְהִי יְהוָה אֶת־
כב יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר : וַיִּתֵּן
שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר
כג וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה : אֵין ׀ שַׂר בֵּית־
הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא
שביעי עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ : * פ

מ א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
ב וְהָאֹפֶה לַאדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם : וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל
ג שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים : וַיִּתֵּן אֹתָם
בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף
ד אָסוּר שָׁם : וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת אֹתָם
ה וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר : וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ

---

was aan den *vorst* der lijfwacht. Deze stond misschien op zijn beurt weder onder de bevelen van wie weet hoeveel *vorsten*. Altemaal titels, wier aantal gewoonlijk toeneemt met de beperking van de zelfstandigheid hunner dragers!

22. הוא היה עשה, *geschiedde naar zijne regeling.*

HOOFDSTUK XL. 3. במשמר, *in* het huis van *bewaring*, eene plaats voor personen, wier zaak nog in onderzoek is. Vgl. Lev. 24,12; Num. 15,34.

4. ימים, *geruimen tijd*, zonder dat een bepaalde duur is aangegeven; RASHBAM: een *vol jaar*.

in éénen nacht, ieder naar de uitlegging van zijn droom; de schenker en de bakker des konings van Egypte, die in de ge-
6 vangenis opgesloten waren. Toen Joseph nu 's morgens bij hen
7 kwam, zag hij hen en zie, zij waren bedrukt. Hij vroeg dus Phar'os hofbeambten, die met hem ten huize van zijn heer in hechtenis waren, zeggende: „Waarom is uw aangezicht heden
8 zoo bedroefd?" Zij zeiden tot hem: „Wij hebben eenen droom gehad, en er is niemand, die hem uitleggen kan." Joseph zeide tot hen: „Zijn uitleggingen niet aan God?! vertelt ze mij toch."
9 Toen vertelde de overste der schenkers zijnen droom aan Joseph, en zeide tot hem: „In mijnen droom, — en zie, een
10 wijnstok was vóór mij. En aan den wijnstok waren drie ranken; en hij: op het oogenblik, dat hij uitbotte, kwam er
11 bloesem aan, deden zijne trossen druiven rijpen. En Phar'os beker was in mijne hand; toen nam ik de druiven, drukte ze in Phar'os beker uit, en plaatste den beker op Phar'os hand."
12 Joseph zeide tot hem: „Dit is zijne uitlegging: de drie ranken
13 beduiden drie dagen. In nog drie dagen, zal Phar'o uw hoofd verheffen, en u op uwen post herstellen; en gij zult Phar'os beker [weder] in zijne hand plaatsen, naar de vorige wijze,
14 toen gij zijn schenker waart. — Moogt gij u dan slechts mijner herinneren bij u zelve, wanneer het u wel zal gaan: dan zult gij mij de gunst bewijzen, dat gij bij Phar'o melding van mij maakt, en mij zoo uit dit huis voert.
15 Want gestolen ben ik uit het land der Hebreërs; en ook hier heb ik niets misdaan, dat zij mij in den kerker gezet

---

5. Beiden droomden een droom (REGGIO: *zij droomden beider droom*, onnoodig en onwaarschijnlijk). — איש כפתרון חלמו, *ieder, naar de uitlegging van zijn droom*, d. i. *ieder* droomde *iets, dat geleek op eene* hem betreffende *toekomstvoorspelling* (פתרון); de droom was zoodanig, dat zij den indruk kregen, dat er gewicht aan gehecht moest worden. (Dit is naar onze meening RASHIE'S verklaring; niet: *ieders droom kwam met de later daaraan gegeven beteekenis overeen*, zooals MENDELSSOHN opvat; door deze verklaring vervalt ook NACHMANIDES' aanmerking tegen RASHIE, daar ook Phar'o zich over zijn droomen verontrustte, juist *omdat* hij daarin eene toekomstvoorspelling zag. — De droomuitlegger moet zijn taak al zeer slecht vervullen, zoo hij eene verklaring geeft, die met den droom zelve *niet* overeenkomt! V. d. dat wij MENDELSSOHN hier niet volgen.)

8. ופתר אין אתו, er is niemand van de droomuitleggers, die hier in de gevangenis tot ons komen zou om ons gerust te stellen en eene verklaring te geven! Joseph antwoordt: Is het niet Gods wijsheid alleen, die de waarheid kan doen begrijpen? *Hij* alleen is het, die ware uitleggingen den menschen ingeeft! Misschien doet Hij ook mij zulk eene ingeving deelachtig worden!

10. כפרחת. De כ heeft hier dezelfde beteekenis als Gen. 38,29: Op hetzelfde oogenblik, waarop hij begon *uit te schieten*, waren de bloesems opgekomen en de druiven rijp geworden (NACHM.) Dit wees op eene spoedige vervulling van den droom en was eene aanwijzing, dat het

בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ
ו מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר : וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף
ז בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים : וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה
אֲשֶׁר אִתּוֹ בְמִשְׁמָר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם :
ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף
ט הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי : * וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים
י אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי : וּבַגֶּפֶן
שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ
יא עֲנָבִים : וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אוֹתָם
יב אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה : וַיֹּאמֶר לוֹ
יג יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם : בְּעוֹד ו
שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ וְהֵשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ
יד כּוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ : כִּי
אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד
טו וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה : כִּי־גֹנֹב גֻּנֵּבְתִּי
מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי

אחרון

---

drietal ranken aanduidde drie *dagen* en geen langeren termijn, als weken of maanden. Te meer aanleiding had Joseph daartoe, omdat hij wist dat over drie dagen 's konings geboortedag zou herdacht worden, waarbij de beste gelegenheid voor eene amnestie zou zijn (IBN 'EZRA). — RASHIE: *en hij kwam mij voor als bloeiende.*

13. **ישא—את ראשך**, staat ook II Kon. 25,27 in den zin van: iemand uit gevangenschap bevrijden. — כן, *voetstuk*, v. d. een post, dien men bekleedt, eene plaats, die men inneemt.

14. **כי אם**. Verzwegen is hier: Voor deze gunstige voorspelling en de u tijdens uwe gevangenschap bewezen diensten verlang ik niets, *dan alleen*, dat *gij u mijner herinnert*, אתך, *in uwe gedachte*, dan zal vanzelve misschien wel eens een gunstig oogenblik komen, והזכרתני, om melding van mij te maken bij den koning.

15. **כי גנב**. Zie onze aant. Gen. 37,21. — בור, een gemetselde bak tot het verzamelen van regenwater, v. d. elk onderaardsch metselwerk, de gevangenis. — ארץ העברים noemt hij het land Kena'an als verblijfplaats van Abraham, העברי (Gen. 14,13) en tegelijk om zijne nationaliteit aan te duiden (vgl. Gen. 39,14, waar Joseph עברי wordt genoemd).

16 hebben." Toen de overste der bakkers nu zag, dat hij gunstig
uitgelegd had, zeide hij tot Joseph: „Ook ik, in mijnen droom,
17 en zie: drie gevlochten korven waren op mijn hoofd. En in den
bovensten korf was van allerlei spijs van Phar'o, bakkerswerk,
en het gevogelte at het uit den korf, van boven mijn hoofd."
18 Joseph antwoordde, en zeide: „Dit is zijne uitlegging: de drie
19 korven zijn drie dagen. In nog drie dagen zal Phar'o uw hoofd
u laten afnemen, en u hangen aan eene galg; en zal het gevogelte
20 uw vleesch van u afeten." En het was op den derden dag,
den geboortedag van Phar'o, toen maakte hij eenen maaltijd
voor al zijne dienaren; en nam hij het hoofd van den overste
der schenkers en het hoofd van den overste der bakkers op
21 onder zijne dienaren. En herstelde den overste der schen-
kers op zijn schenkers-post, zoodat hij den beker weder op
22 Phar'os hand plaatste. Maar den overste der bakkers liet hij
23 ophangen, zooals Joseph hun uitgelegd had. Doch de overste
der schenkers dacht niet aan Joseph en vergat hem.

41 1 En het was na het einde van twee volle jaren, dat Phar'o
2 droomde, en zie: hij stond aan de rivier. En zie! uit de
rivier kwamen zeven koeien op, schoon van uiterlijk en gezond
3 van vleesch; en zij weidden in het oevergras. En zie! zeven
andere koeien kwamen na dezen op uit de rivier, slecht van
uiterlijk en dun van vleesch; en zij plaatsten zich naast de
4 koeien aan den oever der rivier. Nu verslonden de koeien,
die slecht van uiterlijk en dun van vleesch waren, de zeven
koeien, die schoon van uiterlijk en gezond waren. — Toen
5 ontwaakte Phar'o. Doch hij sliep weder in, en droomde
ten tweeden male; en zie, zeven korenaren schoten op in één

---

16. גם אני, aan te vullen: *ook ik* zag iets dergelijks *in mijn droom.* — סלי חרי, RASHIE: *gevlochten*, zoodat telkens kleine openingen (חורים) blijven; SA'ADJA: *korven vol wit brood*, van חור (Jes. 29,22) *wit zijn;* anderen: *fijne, kostbare korven* (in verband met חורים, vrijen, *hooggeplaatsten*, Jes. 34,12, Jer. 27,19).

19. ישא—את ראשך, dezelfde woorden als bij den schenker, die echter door toevoeging van מעליך geheel tegenovergestelde beteekenis krijgen. Hij zal onthoofd en daarna het lijk aan een hout, een langen houten paal, opgehangen worden (vgl. Deut. 21,22).

20. ויישא, met RASHIE vertalen wij: *nam hij op*, bij het nagaan van zijne dienaren (vgl. Ex. 30,12). Anderen: *hij verhief het hoofd* van den schenker door hem in zijn ambt te herstellen, dat van den bakker, door hem te doen ophangen.

23. ולא זכר, hij getroostte zich de moeite niet, nu en dan eens aan Joseph te denken, de herinnering aan zijn verblijf in de gevangenis eens weder op te wekken, en zoo, וישכחהו, *vergat hij hem geheel*, zoodat ernstige

טז בַּבּוֹר : וַיִּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־
יז אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי : וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן
מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל
יח מֵעַל רֹאשִׁי : וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים
יט שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם : בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־
רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ
כ מֵעָלֶיךָ : * וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מפטיר
כא מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־
כב רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו : וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים
כג עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה : וְאֶת שַׂר הָאֹפִים
תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף : וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־
יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ : פ

מא

א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר :
ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת
ג בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ : וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת
אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל
ד הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר : וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ
ה פַּרְעֹה : וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה

---

gebeurtenissen noodig waren, om Joseph's beeld weder in zijn geheugen te doen opkomen!

HOOFDSTUK XLI. 1. מקץ שנתים ימים, *na het einde van twee jaren in dagen*, d. i. twee volle jaren; het is niet zeker of dit geschiedde twee jaren na het begin van Joseph's gevangenschap, of twee jaren na de bevrijding van den opperschenker. — על היאר, *aan den Nijl, de* rivier van Egypte, van welks periodieke overstrooming de vruchtbaarheid van Egypte afhangt. *Vee* en *koren* zijn de beide vertegenwoordigers van Egypte's voortbrengselen.

6 halm, gezond en goed. En zie! zeven korenaren, dun en door
7 den oostewind uitgedorscht, ontsproten na deze. En de dunne
aren verzwolgen de zeven gezonde en volle aren. — Toen ont-
8 waakte Phar'o, en zie! het was een droom. En het was in den
morgen, toen was zijn geest verontrust; hij zond dus en ontbood
al de beeldschriftkundigen van Egypte, en alle daar aanwezige
wijzen; en Phar'o verhaalde hun zijnen droom, — doch niemand
9 kon ze aan Phar'o uitleggen. Toen sprak de overste der schenkers
tot Phar'o, zeggende: „Mijne zonden breng ik heden in herin-
10 nering. Phar'o was vertoornd op zijne dienaren, en liet mij
in het huis van bewaring zetten, ten huize van den overste der
11 lijfwacht, mij en den overste der bakkers. Wij hadden toen
eenen droom, in denzelfden nacht, ik en hij; ieder naar eene
12 uitlegging van zijn droom droomden wij. En daar was bij ons
een hebreeuwsch jongeling, een slaaf van den overste der lijf-
wacht; wij vertelden hem, en hij legde ons onze droomen uit;
13 een ieder legde hij uit naar zijnen droom. En het was: zooals
hij ons had uitgelegd, zoo gebeurde het; mij zette men weder
14 op mijnen post, en hem heeft men opgehangen." Hierop zond
Phar'o en ontbood Joseph; en zij haalden hem spoedig uit den
kerker, hij liet zich scheren, verwisselde zijne kleederen, en
15 kwam tot Phar'o. Phar'o zeide tot Joseph: „Ik heb eenen
droom gehad, en niemand kan hem uitleggen; maar ik — ik
heb van u gehoord, dat men zegt: „Gij hoort eenen droom om
16 hem uit te leggen." Joseph antwoordde Phar'o, zeggende:
„Dat staat aan mij niet! Moge God antwoorden het welzijn
17 van Phar'o." Nu sprak Phar'o tot Joseph: „In mijnen droom:
18 zie, ik stond aan den oever der rivier. En zie! uit de rivier
kwamen zeven koeien op, vet van vleesch en schoon van

---

7. **ותבלענה.** Volgens HEIDENHEIM droomde Phar'o niet, dat de dunne aren de goeden verzwolgen, — want iets physiek onmogelijks droomt men niet — maar is de beteekenis dezer woorden: de zeven dunne aren groeiden over de anderen heen en maakten hen onzichtbaar. — **והנה חלום**, *en zie! het was een droom*, terwijl tot nog toe de voorstelling zoo levendig was geweest, dat hij haar voor werkelijkheid had gehouden.

8. **חרטמים**, van חרט, *griffel*, zij die met de Egyptische hieroglyphen, schriftteekens in beelden, bekend waren. — **אותם**, den tweeledigen droom, daarom het meervoud. — **לפרעה**, dat eigenlijk overbodig is, wordt door RASHIE verklaard: niemand verklaarde ze zoo, dat de verklaring Phar'o afdoende voorkwam.

9. **את חטאי**, *mijne zonden* tegen den koning; hij gebruikt het meerv. uit respect voor den koning, om zijn vergrijp, waarvoor hij gestraft werd, niet te gering voor te stellen. Tegelijk verontschuldigt hij zich in zekeren zin, dat hij den koning een zoo onaangenaam voorval in het geheugen terugroept, **מזכיר**.

11. **איש כפתרון חלמו**, zie Gen. 40,5.

13. **השיב**, *men*, de koning, *herstelde*. — **ואתו**, hij noemt den bakker niet, om voor den koning niet van den hoogverrader melding te maken.

יאֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת
יזקָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע
יחהַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃ וַיְהִי
בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם
וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם
כלְפַרְעֹה׃ וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי
יאֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃ פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר
יבבֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֶת שַׂר הָאֹפִים׃ וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם
יגבְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ וְשָׁם
אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ
ידאֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן
טוהָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה׃ וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא
אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־
טזפַּרְעֹה׃ * וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין
אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ׃
יזוַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם
יחפַּרְעֹה׃ וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת
יטהַיְאֹר׃ וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת

---

14. וירוצהו, eig. *men liet hem haastig loopen*, d. i. v. s. *haalde hem spoedig*, v. a. *liet hem spoedig vrij*. Joseph echter stoort zich niet aan de blijkbare haast der hofbeambten, maar scheert zich, naar Egyptisch gebruik, en verwisselt van kleederen, om waardig voor Phar'o te komen.

15. תשמע. Gij behoeft slechts een droom te *hooren*, om hem te kunnen uitleggen. Anderen: gij verstaat (תדע = תשמע) een droom uit te leggen; dan zou men echter verwachten: תשמע לפתר חלום.

16. בלעדי, *dat ligt buiten mij* (vgl. 41,44), slechts *God* kan mij de geschiktheid daartoe geven; moge Hij dan mijne bede om bijstand verhooren en mij *antwoorden* iets, dat tot Phar'o's welzijn strekt.

17. In de volgende verzen wijken eenige uitdrukkingen af van de in de vroegere mededeeling gebezigden. Zoo staat vs. 19 דלות, wat vs. 3 niet voorkomt; רקות, waar vs. 3 דקות heeft; v. 18 en 19 תאר, vs. 3 en 4 מראה; vs. 23 צנמות, wat vs. 6 niet staat. Phar'o verhaalt meer den indruk, dien de verschijning op *hem* maakte (v. d. vs. 21, waar hij natuurlijk verhaalt

19 gestalte, en zij weidden in het oevergras. En zie! zeven andere
koeien kwamen na haar op, zeer schraal en leelijk van gestalte,
en mager van vleesch; ik heb in het geheele land Egypte niet
20 gezien als dezen, wat slechtheid betreft. De magere en slechte
21 koeien verslonden de zeven eerste vette koeien. Zij kwamen
in haren buik, doch men merkte niet, dat zij in haren buik
gekomen waren, want haar uiterlijk bleef slecht, zooals in den
22 beginne; — toen ontwaakte ik. Daarna zag ik in mijnen
droom, en zie: zeven aren schoten op in één halm, vol en goed.
23 En zie! zeven aren, dor, dun en door den oostewind uitge-
24 dorscht, ontsproten na dezen. Nu verzwolgen de zeven dunne
aren de zeven goede aren; — dit heb ik den beeldschriftkun-
25 digen gezegd, doch niemand kan het mij mededeelen." Toen
zeide Joseph tot Phar'o: „De droom van Phar'o is één; wat
26 God doen zal, heeft Hij Phar'o medegedeeld. De zeven goede
koeien zijn zeven jaren en de zeven goede aren zijn zeven
27 jaren; het is één droom. En de zeven magere en slechte
koeien, die na haar opkwamen, zijn zeven jaren, even als de
zeven ledige, door den oostewind uitgedorschte aren; er zullen
28 namelijk zijn zeven jaren van honger. Dit is het woord, dat
ik tot Phar'o gesproken heb: wat God doen zal, heeft Hij
29 Phar'o laten zien. Zie, er zullen zeven jaren komen van grooten
30 overvloed in geheel het land Egypte. Doch na deze zullen
zeven jaren van honger ontstaan, zoodat al de overvloed
in het land Egypte vergeten zal worden en de honger het
31 land zal vernielen. En de overvloed zal in het land niet
meer bemerkt worden, wegens dien honger, die daarna zijn
32 zal; want hij zal zeer zwaar zijn. En dat de droom aan
Phar'o herhaald is, tweemaal, — dat de zaak bepaald is bij
33 God en dat God die spoedig ten uitvoer zal brengen. Welnu,
Phar'o zie dan om naar eenen verstandigen en wijzen man,
34 en stelle hem over het land Egypte. Phar'o handele,
en stelle opzieners aan over het land, en late het land
Egypte het vijfde opbrengen in de zeven jaren van overvloed.

---

wat *hij* zag; en dat daarom in de mededeeling omtrent zijn droom (vs. 3—6) niet staat.) Een enkel moment laat Phar'o geheel weg, nl. dat de magere koeien naast de vette gingen staan en ze eerst daarna verslonden (vgl. HIRSCH). Bij herhalingen komen trouwens meermalen kleine afwijkingen voor, wanneer het alleen te doen is om de hoofdfeiten nogmaals mede te deelen (vgl. Gen. 24).

24. ואין מגיד לי, *doch niemand kan het*, d. w. z. den zin er van, *mij mededeelen.*

27. יהיון, *er zullen zijn*; het kan moeilijk op שבע שבלים slaan, daar het dan vrouw. meerv. תהיינה moest zijn; vóór het onderw. שני laat zich echter de mann. vorm verklaren. — Hij begint met de jaren van honger, omdat daarvoor de droom hoofdzakelijk nut heeft, ten einde de noodige voorzorgen te kunnen treffen (NACHM.)

יט תְּאֳר וְתָרְעִינָה בָּאָחוּ : וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת
אַחֲרֵיהֶן דַּלוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה
כ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ : וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת
כא אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת : וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה
וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה
כב וָאִיקָץ : וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד
כג מְלֵאוֹת וְטֹבוֹת : וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת
כד קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם : וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֶת שֶׁבַע
כה הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי : וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְע�ֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים
כו עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה : שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה
וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא :
כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים
הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי
כח רָעָב : הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים
כט עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה : הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל
ל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם : וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח
לא כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ : וְלֹא־יִוָּדַע
הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד :
לב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם
לג הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂתוֹ : וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ
לד נָבוֹן וְחָכָם וְיָשִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם : יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד
פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע :

---

34. יעשה—ויפקד, *Phar'o* zelf *trede handelend op, en stelle beambten aan*; anderen: *moge Phar'o het volgende doen: beambten aanstellen*; nog anderen: *Phar'o moge benoemen en aanstellen beambten.* — וחמש, *hij heffe een vijfde* (evenals עשר, een tiende nemen of geven) van de geheele opbrengst, wat bij den buitengewoon overvloedigen oogst met het oog op het doel, waartoe het bestemd was, niet overmatig veel kan genoemd worden.

35 En zij zullen al de spijze verzamelen van deze goede jaren, die
komen zullen, en koren ophoopen onder de macht van Phar'o
36 [tot] spijsvoorraad in de steden en dit bewaren. Zoo zal die
spijze tot bewaard goed strekken voor het land, voor de zeven
jaren van hongersnood, die er in het land Egypte zijn zullen, op-
dat het land niet te gronde gericht worde door den hongersnood."
37 De zaak scheen goed in de oogen van Phar'o en in de oogen
38 van al zijn dienaren. En Phar'o zeide tot zijne dienaren:
„Kunnen wij iemand vinden als dezen, eenen man, in wien
39 Gods geest is?" Nu zeide Phar'o tot Joseph: „Nademaal God
u dit alles heeft doen weten, is er niemand zoo verstandig en
40 wijs als gij. Gij zult over mijn huis [aangesteld] zijn, en door
uw bevel zal geheel mijn volk verzorgd worden; slechts den
41 troon zal ik grooter zijn, dan gij." Voorts zeide Phar'o tot
Joseph: „Zie! ik heb u gesteld over geheel het land Egypte."
42 Phar'o nam zijnen ring van zijne hand, deed dien aan Joseph's
hand, kleedde hem in kleederen van fijn linnen en deed den
43 gouden keten om zijn hals. En deed hem rijden in den twee-
den wagen, dien hij had; en men riep voor hem: knielt! —
44 Zoo stelde hij hem aan over geheel het land Egypte. Ook
zeide Phar'o tot Joseph: „Ik ben Phar'o; maar zonder u
zal niemand zijne hand of zijne voet opheffen in geheel het
45 land Egypte." Phar'o noemde Joseph's naam: Tsaphenath
Pa'néach; en gaf hem Asenath, de dochter van Potie-Phéra',
priester van On, tot vrouw. — Hierop doorreisde Joseph het
46 land Egypte. — Joseph was dertig jaren oud, toen hij stond
voor Phar'o, den koning van Egypte. — Joseph ging weg

---

35. Bovendien moeten die beambten al het te koop aangeboden koren opkoopen en dit *onder Phar'o's macht*, d. i. in koninklijke magazijnen, opstapelen, אכל, tot spijsvoorraad in de verschillende steden; ושמרו, en zorg dragen, dat het niet bederft.

40. ועל פיך ישק. De huldigingskus is niet een kus op den mond, maar voet- of hand-kus. Men vertale dus niet: *en uwen mond kusse geheel mijn volk.* נשק beteekent: aaneen *voegen*, v. d. *zich wapenen* met de nauw aansluitende wapenrusting. IBN 'EZRA daarom: *op uw bevel wapene zich*; anderen: *naar uw bevel richte*, voege *zich*. RASHIE e. a. denken aan שקק, waarvan בן משק ביתי (Gen. 15,2), en vertalen: *worde verzorgd.* — רק הכסא, slechts wat den troon en de aan de koningsmacht verbonden voorrechten betreft, sta ik boven u.

41. Vs. 40 is de uiting van Phar'o's voornemen, vs. 41 de officieele benoeming.

42. Door het overhandigen van zijn zegelring maakt Phar'o hem tot zijnen vertegenwoordiger. — בגדי שש, fijn linnen kleeding was die der priesters in Egypte. Joseph werd dus in de hoogste kaste opgenomen, vgl. vs. 45. — רביד הזהב, *den gouden ambtsketen* als teeken zijner waardigheid.

43. מרכבת המשנה. Bij plechtige optochten rijdt Joseph in den wagen,

לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר
לו תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ : וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן
לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־
לז תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב : וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
לח כָּל־עֲבָדָיו : וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר
לט רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ : * וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ
מ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ : אַתָּה תִּהְיֶה
עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ :
מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם :
מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף
מג וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ : וַיַּרְכֶּב
אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן
מד אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם : וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה
וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם :
מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־
מו פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם : וְיוֹסֵף
בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף

---

die onmiddellijk op 's konings staatsiekoets volgt. — אברך = רבך is: *kniel!* (vgl. אשכים, Jer. 25,3); v. a. een Egyptisch woord, dat dan misschien Joseph's titel aanwijst. — ונתון, onbepaalde wijs voor den verl. tijd (vgl. Ex. 8,11).

44. Bij de benoeming wordt Joseph's bevoegdheid, zooals die in de laatste woorden van vs. 40 door Phar'o is aangeduid, nog eens duidelijk omschreven.

45. **צפנת פענח.** Hoogstwaarschijnlijk een Egyptische naam, eenigszins voor Hebreeuwsche ooren en uitspraak geallittereerd. V. s. beteekent die naam: wereldredder, v. a. steun des levens. In verband met צפן, verbergen, verklaren Joodsche commentatoren met Josephus: *ontdekker van het verborgene*, vanwaar de latere Pajtaniem den stam פענח bezigen in de beteekenis van: *openbaren*. — פוטי פרע, v. s. dezelfde als Joseph's vroegere heer Potiefar; deze kan zeer goed *priester van On* en tegelijk hoofd der koninklijke lijfwacht zijn geweest. *On* is de beroemde Egyptische tempelstad Heliopolis.

van voor het aangezicht van Phar'o, en trok door geheel het land
47 Egypte. Het land bracht voort, in de zeven jaren van overvloed,
48 bij handen vol. Toen verzamelde hij al de spijs der zeven jaren,
die in het land Egypte waren, en legde spijs in de steden; de
spijs van het veld van elke stad, hetwelk er rondom was, legde
49 hij daarin. Zoo hoopte Joseph koren op, als het zand der zee,
zeer veel; zoodat men ophield te tellen, want het was ontelbaar.
50 Er werden Joseph twee zonen geboren (vóórdat het jaar van den
hongersnood kwam,) welke Asenath, de dochter van Potie-Phéra',
51 priester van On, hem baarde. Joseph noemde den naam des
eerstgeborenen Menasshé; „Want, [zeide hij,] God heeft mij
doen vergeten al mijn rampspoed en het geheele huis mijns
52 vaders." En den naam des tweeden noemde hij Ephrajim:
„Want, [zeide hij,] God heeft mij vruchtbaar gemaakt in het
53 land mijner ellende." Toen de zeven jaren van den overvloed
54 geëindigd waren, die in het land Egypte was, — Begonnen
de zeven jaren van hongersnood te komen, gelijk Joseph
gezegd had; toen was er honger in alle landen, maar in geheel
55 het land Egypte was brood. Doch [ook] het gansche land
Egypte begon honger te gevoelen, en het volk schreide tot
Phar'o om brood; toen zeide Phar'o tot geheel Egypte: „Gaat
56 tot Joseph; wat hij u zeggen zal, dat doet." Toen nu de
honger over het gansche land was, opende Joseph alle [plaatsen],
waarin [voorraad] was, en verkocht aan Egypte; doch de
57 honger nam toe in het land Egypte. En de bevolking van
alle landen kwam naar Egypte, om koren te koopen, tot
Joseph; want de honger was groot in alle landen.

42 1 Toen Jakob zag, dat er koren was in Egypte, zeide Jakob tot
2 zijne zonen: „Waarom ziet gij elkander aan?" En hij zeide: „Zie,
ik heb gehoord, dat in Egypte koren is; daalt daarheen af, en
koopt voor ons koren van daar; opdat wij leven blijven en niet

---

47. לקמצים, *bij handen vol*; waar anders slechts een enkele halm groeide, daar kreeg men thans beide handen vol van het product; v. a. uit iederen zaadkorrel kwamen handen vol op.

51. נַשַּׁנִי = נְשַׁנִי, in klankovereenstemming met den naam מנשה. *God heeft mij doen vergeten mijne geheele ellende in het huis mijns vaders*, d. i. de oneenigheid met zijne broeders en de onaangename gevolgen daarvan, want de liefde tot zijne familie en het ouderlijk huis was niet van hem geweken. את כל עמלי ואת כל בית אבי drukt te zamen één denkbeeld uit. V. d. dat hij Egypte ook nu nog ארץ ענוי, *het land mijner ellende* noemt (vs. 52). HIRSCH: *God heeft mij tot schuldeischer doen worden mijn ongeluk en het huis mijns vaders*, d. w. z. ik moet mijn ongeluk en mijnen broeders, die het meenden te veroorzaken, dankbaar zijn, want zij hebben mij het hoogste geluk verschaft.

54. בכל הארצות, *in alle landen* rondom Egypte, nl. Palaestina, Phoenicië enz. — היה לחם, namelijk in de koninklijke magazijnen; — toen dan ook de particuliere voorraden waren uitgeput, vs. 55 ותרעב, en ook het volk van Egypte den hongersnood begon te gevoelen enz.

מז מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בַּשֶּׁבַע
מח שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים: וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל | שֶׁבַע שָׁנִים
אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר
מט אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: וַיִּצְפֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם
נ הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר: וּלְיוֹסֵף יֻלַּד
שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת
נא בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן: וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה
נב כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי: וְאֵת שֵׁם
נג הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי: * וַתִּכְלֶינָה
נד שִׁבְעַ שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע
שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת
נה וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם: וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק
הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־
נו יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ
וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב
נז בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף

מב

א כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ: וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם
ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי
יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא

---

56. את כל אשר בהם, *alles, waarin* koren *was*. MANDELSTAMM (Bibelstudien), meent uit het Arabisch te mogen verklaren: *alles, wat hij verzameld had*, בָּהֶם is dan gelijk בְּהֶם.

57. וכל הארץ, *de bevolking van alle* omliggende *landen*. Het vers is inleiding tot het volgende verhaal; te midden van alle overigen kwamen ook Jakobs zonen. *Zij kwamen*, zoo zij koren wilden koopen, אל יוסף, *tot Joseph*; hijzelve leidde den verkoop. Zoo worden ook zijne broeders vóór hem gebracht.

HOOFDSTUK XLII. 1. למה תתראו, *waarom ziet gij elkander aan*, besluiteloos, de een op den ander rekenend; RASHBAM: *waarom laat gij u aanzien*, stelt gij u aan, alsof gij alleen niet onder het gebrek te lijden hadt?!

3 sterven." Zoo daalden tien broeders van Joseph af, om in
4 Egypte koren te koopen. Maar Benjamin, Joseph's broeder,
zond Jakob niet met zijne broeders; want hij zeide: „Opdat
5 hem geen ramp overkome." Israëls zonen kwamen dus om
te koopen, onder de aankomenden; want de hongersnood was
6 in het land Kena'an. Joseph, die 's lands beheerscher was,
was het ook, die koren verkocht aan al het volk des lands;
zoo kwamen de broeders van Joseph, en wierpen zich met het
7 aangezicht ter aarde voor hem neder. Toen Joseph zijne
broeders zag, herkende hij hen; doch hij hield zich vreemd
tegenover hen, sprak hen hard aan, en zeide tot hen: „Van
waar komt gij?" Zij zeiden: „Uit het land Kena'an om eten
8 te koopen." Joseph herkende zijne broeders, doch zij her-
9 kenden hem niet. Joseph dacht aan de droomen, die hij met
betrekking tot hen gedroomd had, en zeide tot hen: „Gij zijt
verspieders; gij zijt gekomen om te zien, waar het land bloot
10 ligt." Zij zeiden tot hem: „Neen, mijn heer! maar uwe dienaren
11 zijn slechts gekomen om eten te koopen. Wij allen zijn zonen
van één man; wij zijn eerlijke lieden, uwe dienaren waren
12 nooit verspieders." Doch hij zeide tot hen: „Neen, maar om
13 te zien, waar het land bloot ligt, zijt gij gekomen." Hierop
zeiden zij: „Wij, uwe dienaren, zijn met ons twaalf broeders,
de zonen van één man, in het land Kena'an; en zie, de jongste
14 is thans bij onzen vader, en de ééne is er niet." Joseph zeide
tot hen: „Dit is, wat ik tot u gesproken heb, zeggende: gij
15 zijt verspieders. Hierdoor zult gij beproefd worden: bij Phar'os
leven! dat gij niet van hier weg komt, tenzij uw jongste

---

3. עשרה. *Tien broeders*, allen met uitzondering van Benjamin; waarschijnlijk toch werd in Egypte, zooals gewoonlijk in tijden van schaarschte, slechts voor persoonlijk gebruik verkocht, niet in het groot, ten einde speculatie en te grooten uitvoer tegen te gaan (SIPORNO). Ieder moest dus komen om voor eigen huis koren te kunnen krijgen. (V. s. ligt ook in שבר het begrip van: *in het klein* (*ver*)*koopen*).

4. יקראנו, van קרא = קרה, *treffen*, overkomen.

5. בתוך הבאים. Waarschijnlijk was Joseph slechts de *leider* van den verkoop, die in het algemeen zijne orders gaf aan de onder hem geplaatste ambtenaren, met den verkoop belast *De* uit het buitenland *komenden* moesten evenwel vóór hem gebracht worden, alweder met het oog op mogelijken speculatieven uitvoer. Zoo kwamen dus Joseph's broeders vóór zijn aangezicht, בתוך הבאים, *te midden van* andere uit het buitenland *gekomenen*.

6. המשביר, *die koren verkocht*, indirect, die de bevelen gaf aangaande den verkoop (NACHM.)

8. Joseph, die ongeveer 21 jaar afwezig was, werd door zijne broeders niet herkend. Hij was van knaap man geworden, daarbij kwam nog zijne taal, kleeding, hooge positie, die allen eene herkenning in den weg stonden. De ouderen onder zijne broeders daarentegen waren, toen Joseph

ד נָמוּת : וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם : וְאֶת־
בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ
ה אָסוֹן : וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב
ו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר
לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה :
ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל :
ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכָּרֻהוּ : וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת
ס אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת
ט הָאָרֶץ בָּאתֶם : וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־
י אֹכֶל : כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ
יא מְרַגְּלִים : וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת :
יב וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ :
יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים
טו אַתֶּם : בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חֵי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא

---

verkocht werd, reeds geheel volwassen mannen; en door hen herkende hij ook de jongeren, die in leeftijd niet zooveel met hem verschilden. — Het eerste deel van dit vers, eene herhaling van vs. 7, dient alleen om daaraan de tegenstelling: *„doch zij herkenden hem niet"* vast te knoopen.

9. מרגלים, *rondloopers* om te spionneeren; een minder eervolle uitdrukking, dan תרים.

11. Zij legitimeeren zich en zeggen, wie en wat zij zijn; tegelijk brengen zij hem onder het oog, dat toch een vader niet zoovele zonen tegelijk voor een zoo gevaarlijk werk, als spionneeren, zal beschikbaar stellen! (Abarb.) Ook hun gezamenlijk reizen, wat eenigszins verdacht was, verklaren zij door het feit, dat zij broeders zijn (Rashbam).

13. והאחד, *en de eene*, wiens verblijf wij u niet hebben opgegeven, *is er niet.*

14. Juist dat uw vader den jongste niet heeft meegezonden, bewijst, dat gij op een gevaarlijken tocht zijt. Koren koopen is niet gevaarlijk, dus — מרגלים אתם!

15. חי פרעה אם, *bij het leven van Phar'o, dat gij niet;* zooals gewoonlijk bij bezwerende eeden; vs. 16 חי פרעה כי, *bij het leven van Phar'o, dat gij* wél *verspieders zijt.*

16 broeder hierheen kome. Zendt een van u af, dat hij uwen
broeder hale; gij echter blijft gevangen, totdat uwe woorden
beproefd zijn, of waarheid bij u is; en zoo niet, bij Phar'os
17 leven! dan zijt gij verspieders." Hij zette hen in hechtenis
18 drie dagen. Joseph zeide tot hen op den derden dag: „Doet
19 het volgende, opdat gij zult leven: God vrees ik. Zoo gij
eerlijke lieden zijt, dat dan één broeder van u gevangen blijve
in het huis, waar gij in hechtenis waart; en gij, gaat heen,
20 brengt het koren voor den honger uwer huizen. En brengt
uwen jongsten broeder bij mij, en laat uwe woorden bevestigd
21 worden, dan zult gij niet sterven." — En zij deden aldus. En
zij zeiden de een tot den ander: „Voorwaar! wij zijn schuldig
wegens onzen broeder, wiens zieleleed wij gezien hebben, toen
hij tot ons smeekte, — doch wij hoorden niet; daarom over-
22 komt ons dit leed." Ruben antwoordde hun, zeggende: „Heb
ik het u niet gezegd, toen ik sprak: Bezondigt u niet aan den
knaap? maar gij hoordet niet; en ook zijn bloed, zie, het wordt
23 thans opgeëischt." Zij echter wisten niet, dat Joseph het verstond,
24 omdat de tolk tusschen hen was. Hij wendde zich van hen
af en weende; daarna keerde hij tot hen terug, sprak met hen,
nam Shim'on van hen weg, en liet hem vóór hunne oogen binden.
25 Joseph beval, dat men hun vaatwerk met koren zoude vullen,
doch ieders geld weder in zijn zak zoude doen, en hun teer-
26 kost op den weg zoude geven; en men deed hun aldus. Zij
laadden het door hen gekochte op hunne ezels, en trokken van daar.

---

17. Drie dagen laat hij hun tijd om den ernst hunner positie te overdenken. Hunne familiën lijden honger. Zij zelve zijn in gevaar, en toch — niet één van hen kan besluiten den ouden Jakob ook den anderen zoon van Rachel te ontnemen! — Joseph's bedoeling met al het hier verhaalde schijnt geweest te zijn: eenerzijds na te gaan of zijne broeders inzagen, welk een groot onrecht zij tegenover hem hadden gepleegd, en of zij wederom in staat waren met het oog op een wezenlijk of vermeend gevaar een broeder op te offeren; was dit niet het geval, dan zou van zijn kant vergiffenis van het hem aangedane leed kunnen volgen; — anderzijds echter wilde hij er voor zorgen, dat later eene hartelijke, broederlijke verhouding tusschen hen zou bestaan en zij in hem niet alleen den hooggeplaatsten en daarom te vreezen bloedverwant zouden zien. Hij liet hen daarom zijne macht gevoelen, om te toonen, dat hij met hen kon doen en laten wat hij wilde, om later, wanneer hij niettemin uitsluitend als hun weldoener optrad, te kunnen rekenen op hunne liefde en aanhankelijkheid. (Zie DELITZSCH en HIRSCH.)

18. זאת עשו וחיו. Zoo hij hen in Egypte houdt en geen hunner besluit aan Joseph's wensch te voldoen, sterven hunne familiën intusschen van honger, dus: „*doet dit, opdat gij* en uwe familiën *zult kunnen leven*"; niet uit overtuiging mij vergist te hebben, maar *omdat ik God vrees* en niet wil, dat onschuldigen aan den hongerdood prijsgegeven worden, ben ik zoo genadig.

21. Al is het in Gen. 37 niet medegedeeld, toch spreekt het vanzelf,

טו אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם
הֵאָסֵרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הֲאֶמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חַי פַּרְעֹה כִּי
ז מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ וַיֹּאמֶר
ח אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי
ט יָרֵא׃ * אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם
י וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעְבוֹן בָּתֵּיכֶם׃ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
יא תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמֻתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃ וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים ׀ אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ
צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ
יג הַצָּרָה הַזֹּאת׃ וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם ׀
לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃
יד וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃ וַיִּסֹּב
מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־
טו שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃ וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם
בָּר וְלָהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ
טז וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃ וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃

---

dat Joseph toen zij hem op Ruben's raad in den put wierpen, om redding van zijn leven zal hebben gesmeekt. (Vgl. onze aanteekeningen Gen. 37).

22. Ruben, die Joseph bij zijne terugkomst niet meer vond, schijnt niet anders te meenen, dan dat Joseph gestorven is. — דמו הנה נדרש. Ook dit maakt het niet waarschijnlijk, dat de broeders hem zouden verkocht hebben, daar zij het anders toch Ruben zouden hebben medegedeeld.

23. המליץ, *de tolk*, die immers in zulke gevallen meestal aanwezig is. Deze bracht slechts, wat zij tot Joseph te zeggen hadden, in het Egyptisch over. De hier voorafgaande verzen spraken zij echter onderling, zonder te weten, dat Joseph hen verstond.

24. Zijne dankbaarheid voor Gods genade en de overtuiging, dat de broeders berouw hebben over het hem berokkende leed, uiten zich in tranen. Daar hij weet, dat Ruben het gebeurde heeft ontraden, is Shim'on, als na dezen de oudste, het eerst aansprakelijk. Daarom houdt hij dezen in Egypte gevangen (IBN 'EZRA).

25. כליהם, *hunne voorwerpen*, die zij voor het vervoer van koren hadden medegebracht, waarschijnlijk zakken; terwijl de אמתחות (vs. 25 en 35 ook שקים genoemd) vermoedelijk voor den teerkost en het veevoeder dienden, bleven de כלים op de reis onaangeroerd.

27 Een [hunner] opende zijnen zak, om zijnen ezel voeder
te geven in het nachtverblijf, en hij zag zijn geld, en zie,
28 het lag boven aan in zijnen voederzak. Hij zeide tot zijne
broeders: „Mijn geld is terug gegeven, ziet ook! hier is het in
mijnen voederzak!" toen ontging hun het hart, en zij ver-
schrikten, de een tot den ander zeggende: „Wat heeft ons
29 God daar gedaan?" Toen zij nu bij hunnen vader Jakob in
het land Kena'an kwamen, deelden zij hem al wat hun over-
30 komen was mede, als volgt: „De man, de heer des lands,
heeft ons hard aangesproken, en ons voor verspieders van het
31 land gehouden. Doch wij zeiden tot hem: „Wij zijn eerlijke
32 lieden; wij waren nooit verspieders. Wij zijn met ons twaalf
broeders, zonen van onzen vader; de één is er niet, en de
33 jongste is thans bij onzen vader in het land Kena'an." Toen
zeide ons de man, de heer des lands: „Daaraan zal ik weten,
dat gij eerlijke lieden zijt; uwen eenen broeder laat bij mij;
en neemt [het noodige voor] den honger van uwe huisgezinnen
34 mede, en gaat heen. En brengt dan uwen jongsten broeder
bij mij, dan zal ik weten, dat gij geene verspieders, maar
eerlijke lieden zijt; uwen broeder zal ik u [dan] teruggeven,
35 en gij kunt in het land rondreizen." En het was: terwijl zij
hunne zakken ledigden, zie, toen was ieders buidel geld in
zijnen zak; toen zij nu hun buidel geld zagen, zij en hun vader,
36 werden zij bevreesd. Hun vader Jakob zeide tot hen: „Mij
maakt gij kinderloos! Joseph is er niet en Shim'on is er niet,
en ook Benjamin wilt gij weg nemen? op mij komt dit alles
37 neder." Toen zeide Ruben tot zijnen vader, als volgt: „Mijne
twee zonen moogt gij dooden, zoo ik hem niet tot u terug
breng; geef hem in mijne hand, en ik zal hem tot u terug
38 brengen." Maar hij zeide: „Mijn zoon zal niet met u afdalen:
want zijn broeder is dood, en hij alleen is overgebleven; mocht
hem op den weg, dien gij gaat, een ramp overkomen, zoo
zoudt gij mijne grijsheid met kommer in het graf doen dalen."

43 2 1 De honger werd intusschen zwaar in het land. Nu was het: toen
zij het koren, dat zij uit Egypte gebracht hadden, geheel hadden

---

27. Bij de anderen lag het waarschijnlijk onderaan, vandaar dat zij het eerst bij hunne tehuiskomst vonden. V. s. is אמתחת van מתח, *rekken, spannen*, een groot pak, waarin verschillende zakken kunnen geborgen worden. Zij gebruiken dan op de reis misschien allen uit hetzelfde pak en de overigen vinden daarom eerst te huis hun geld terug.

35. *Zij vreesden*, want nu bij ieder *zijn eigen buidel* gevonden was, werd elke gedachte aan toeval afgesneden en bleek het opzettelijk te zijn teruggelegd; waarschijnlijk dus een list van den heerscher! (Naar mate van grootere of geringere talrijkheid van zijn gezin had waarschijnlijk ieder der broeders gekocht en betaald. איש צרור כספו zegt dus, dat ieder zijn eigen geldbuidel terugvond) (vgl. ook כספיהם, meervoud).

מ וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־
מא כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ : וַיֹּאמֶר אֶל־אַחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי
וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר
מב מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ : וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה
ל כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר : דִּבֶּר הָאִישׁ
אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כְּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ :
לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים : שְׁנֵים־עָשָׂר
לב אֲנָחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ
לג בְּאֶרֶץ כְּנָעַן : וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע
כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם
לד קְחוּ וָלֵכוּ : וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא
מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ
לה תִּסְחָרוּ : וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ
לו בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ : וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ
לז וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה : וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו
לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ
לח עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ : וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־
אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־
מג א בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה : וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ :
ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם

---

36. כלנה, *al deze* צרות, ongelukken; het vrouwelijk aanhangsel kan niet op de zonen slaan.

37. את שני בני. Ruben heeft bij de verhuizing naar Egypte vier zonen; NACHMANIDES verklaart daarom: *twee van mijne zonen*, ik geef u voor den éénen, dien ik u ontneem, twee van de mijnen in onderpand.

38. אחיו, *zijn broeder* ook van moederszijde; zoo ook: *hij alleen is overgebleven* van de kinderen zijner moeder.

verteerd, zeide hun vader tot hen: „Gaat weder heen, koopt
3 ons een weinig eten." Juda zeide tot hem, als volgt: „De
man heeft ons ten sterkste gewaarschuwd en gezegd: gij zult
mijn aangezicht niet weder zien, tenzij uw broeder met u is.
4 Wilt gij nu onzen broeder met ons zenden, dan zullen wij
5 afdalen, en eten voor u koopen. Doch zoo gij hem niet zendt,
dalen wij niet af; want de man heeft tot ons gezegd: Gij
zult mijn aangezicht niet zien, tenzij uw broeder met u is."
6 Israël zeide: „Waarom hebt gij mij het verdriet aangedaan,
7 den man mede te deelen, of gij nog een broeder hebt?" En
zij zeiden: „De man vroeg ons naar ons en onze verwant-
schap, zeggende: Leeft uw vader nog? hebt gij nog een broe-
der? Wij nu deelden hem mede, in overeenstemming met deze
woorden; konden wij dan weten, dat hij zeggen zou: voert
8 uwen broeder af?" Juda zeide tot Israël, zijnen vader: „Zend
den jongeling met mij, dan zullen wij ons opmaken en heen
gaan, opdat wij leven blijven en niet sterven, zoowel wij, als
9 gij en onze kinderen. Ik wil borg voor hem zijn, uit mijne hand
kunt gij hem vorderen; zoo ik hem niet tot u breng en voor
u stel, zoo moge ik alle [mijne levens-] dagen tegen u ge-
10 zondigd hebben. Want hadden wij niet gedraald, voorwaar,
11 wij waren nu reeds twee maal terug gekeerd." Toen zeide
hun vader Israël tot hen: „Als het dan zoo is, doet dan dit:
neemt van het uitgelezenste des lands in uw vaatwerk, en
brengt den man een geschenk; een weinig balsem, een weinig
12 honig, specerijen, welriekende gom, pistaciën en amandelen. En
dubbel geld neemt in uwe hand; want ook het geld, dat boven
in uwe voederzakken terug gelegd is, zult gij weder brengen in
13 uwe hand; misschien is het eene vergissing. En neemt ook
uwen broeder mede, en maakt u op, keert tot den man terug.
14 En God, de Almachtige, geve u barmhartigheid vóór den man,
dat hij u uwen anderen broeder vrij late, en ook Benjamin;

HOOFDSTUK XLIII. 3. העד העד בנו, van עוד, *nog*, v. s. herhalen, de Hiph'iel dus: *telkens weder zeggen*; v. a. *iets duurzaam maken*, dat anders uit het geheugen zoude verloren gaan, v. d. eenerzijds: *waarschuwen*, anderzijds ná de daad: *getuigenis afleggen*. — בלתי, meestal: *behalve*, hier = בלתי אם, *tenzij*.

7. על פי הדברים האלה, *overeenkomstig* de door hem gestelde vragen (RASHIE). MENDELSSOHN: *overeenkomstig deze zaken*, d. w. z. zooals de feiten in werkelijkheid zijn.

8. נער, *jongeling*, in den zin van: *jonge man*; zoo Gen. 41,12 van den ongeveer dertigjarigen Joseph; hier van Benjamin, die reeds een aantal kinderen had.

9. וחטאתי. Levenslang wil hij door zijn vader als zondaar worden beschouwd, zoo hij Benjamin niet terugbrengt.

ג וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שְׁכֻלְתֻּנִי בניי בָּנַי יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיְתָה כֻלָּנָה׃
ד וַיֹּאמְרוּ רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃
ה וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וְקָרָאָהוּ אֵיד בדרך בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃
ו וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוא־השלט הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃
ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃
ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ׃
ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת־הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם׃
י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וְעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃
יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים׃
יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃
יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ׃
יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
טו בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חֵי פַרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃
טז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסֵרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִבְרֵיכֶם הֲאֶמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
יז וַיַּאֲסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃
יח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃
יט אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃
כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלָי וְיֶאֱמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן׃
כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃
כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃
כג וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃
כד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃
כה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כֵּלֵיהֶם בָּר וְלָשִׂים כַּסְפֵּי אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃
כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם׃
כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃
כח וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ׃
כט וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּדוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרוֹת אֹתָם לֵאמֹר׃
ל דָּבֶר הָאִישׁ אֲדוֹן הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כְּמְרַגְּלֵי הָאָרֶץ׃
לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים׃
לב שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
לג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדוֹן הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רְעַב בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ׃
לד וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלָי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הַסֹּחֵר תִּסְחָרוּ בָּאָרֶץ׃
לה וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה אִישׁ צְרוֹר כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וְאָבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃
לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיְתָה כֻלָּנָה׃
לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ׃
לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וְקָרָאָהוּ אֵיד בדרך בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃

---

11. מוּמְרֶת, *van het bezongene*, beroemde, voortreffelijkste; anderen: van זמר, *afsnijden* (meer in het bijzonder bij wijngaarden gebruikt): *het afgesnedene*, product. — דְּבַשׁ, meestal: *dadelhonig*; hier v. s. *druivensiroop*, tot op een derde ingekookte most, die ook thans nog uit Palaestina, vooral de streek bij Chebron, in groote hoeveelheid naar Egypte wordt uitgevoerd. — בָּטְנִים, *pistaciën*, een soort amandel, en שְׁקֵדִים, *amandelen*, zijn in Egypte zeldzaam.

12. וְכֶסֶף מִשְׁנֶה, *dubbel geld*, nl. geld voor den nieuwen inkoop *en* het geld, dat gij teruggevonden hebt; v. a. *dubbel geld* voor den inkoop eener grootere hoeveelheid, of omdat intusschen het koren duurder was geworden, benevens het teruggevonden geld. Vgl. echter vs. 15, waar slechts van *dubbel geld* wordt gesproken, en vs. 22, waar zij spreken van כֶּסֶף אַחֵר, zonder het *dubbel geld* te noemen (MENDELSSOHN).

ik echter, moet ik van kinderen beroofd zijn... zoo zij ik
15 er van beroofd!" Hierop namen de mannen dit geschenk, en
dubbel geld namen zij in hunne hand, en ook Benjamin; zij
maakten zich op, reisden af naar Egypte, en stelden zich voor
16 Joseph Toen Joseph nu Benjamin bij hen zag, zeide hij tot
dengene, die over zijn huis was: „Breng de mannen in huis,
en laat slachten en [eenen maaltijd] bereiden; want met mij
17 zullen de mannen dezen middag eten." De man deed, gelijk
Joseph gezegd had; en de man bracht de mannen in Joseph's
18 huis. De mannen werden bevreesd, omdat zij in Joseph's
huis gebracht werden; en zij zeiden: „Wegens het geld,
hetwelk de eerste maal in onze voederzakken teruggeko-
men is, worden wij binnen gebracht; om ons te overrompelen,
ons te overvallen, ons te nemen tot slaven, met onze ezels."
19 Zij traden toe op den man, die over Joseph's huis was, en
20 spraken tot hem aan den ingang van het huis. Zij zeiden
namelijk: „Och, mijn heer! wij zijn reeds vroeger afgedaald
21 om eten te koopen. Nu was het: toen wij in het nachtverblijf
kwamen, en onze voederzakken openden, — zie, toen was
ieders geld boven in zijnen voederzak, ons geld naar zijn ge-
22 wicht; maar wij hebben het in onze hand teruggebracht. Ook
ander geld hebben wij in onze hand medegebracht, om eten te
koopen; wij weten niet, wie ons geld in onze voederzakken
23 gelegd heeft." Hij zeide: „Vrede zij u! weest niet bevreesd!
uw God en de God uws vaders heeft u een schat in uwe
24 voederzakken gegeven; uw geld is tot mij gekomen." Ook
bracht hij Shim'on tot hen naar buiten. De man bracht nu de
mannen in Joseph's huis; gaf water, en zij wieschen hunne
25 voeten, en gaf voeder aan hunne ezels. En zij bereidden het
geschenk, vóórdat Joseph komen zou, op den middag; want zij
26 hadden gehoord, dat zij daar maaltijd zouden houden. Toen
Joseph in huis kwam, brachten zij hem het geschenk, dat in
hunne hand was, naar binnen, en wierpen zich voor hem ter
27 aarde. Hij vroeg hun naar hunnen welstand, en zeide: „Is
uw oude vader, van wien gij gesproken hebt, in welstand?

---

14. באשר שכלתי שכלתי, eene uitdrukking van berusting in het onvermijdelijke, evenzoo Esther 4,16.

15. ויעמדו, *zij stelden zich voor Joseph* buiten zijn paleis, misschien op zijn ambtsbureau; eerst later worden zij naar zijne woning geleid.

18. השב, *dat* op voor ons onbegrijpelijke wijze, als ware het van zelve, *teruggekomen is* in onze zakken.

21. אל המלון. Gen. 42,27 is gezegd, dat de 8 overigen eerst na hunne tehuiskomst het geld vonden. Wáár dit plaats had, doet natuurlijk tegen-

מו וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכַלְתִּי׃ וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה
הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם
מז וַיַּעֲמֹדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃ * וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר
לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן
יז כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃ וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר
יח יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף׃ וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים
כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ
בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגַּלֵּל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ
יט וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃ וַיִּגְּשׁוּ אֶל־הָאִישׁ אֲשֶׁר
כ עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת׃ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי
כא יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן
וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ
כב בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ׃ וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־
כג אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ׃ וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם
לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן׃
כד וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם
כה וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם׃ וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף
כו בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם׃ וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה
א תורה * וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבַּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃
כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם

---

over den Egyptenaar niets ter zake. Zij vertellen dus kortweg: Wij hebben het, zooals met één werkelijk het geval was, in het nachtverblijf teruggevonden.

23. שלום לכם, als bemoediging = er is geen gevaar; soms ook als gelukwensch; eerst in het later Hebreeuwsch wordt het als begroeting gebruikt. — בא אלי, is in mijne kas gestort. — ויוצא, *hij bracht* hem uit de gevangenis *naar buiten*.

28 leeft hij nog?" En zij zeiden: „Uw dienaar, onze vader, bevindt zich wel; hij leeft nog." Zij neigden hun hoofd en
29 wierpen zich neder. Toen hij zijne oogen ophief, en zijnen broeder Benjamin, den zoon zijner moeder zag, zeide hij: „Is dit uw jongste broeder, van wien gij mij gesproken hebt?"
30 en hij zeide: „God zij u genadig, mijn zoon!" Joseph spoedde zich weg, — want zijn gevoel ontgloeide jegens zijn broeder, en hij wenschte te weenen; hij ging in het binnenvertrek en
31 weende aldaar. Daarna wiesch hij zijn aangezicht, en kwam naar buiten, hij bedwong zich en zeide: „Draagt de spijze op!"
32 En men droeg op, voor hem afzonderlijk, en voor hen afzonderlijk, en voor de Egyptenaren, die met hem aten, afzonderlijk; want de Egyptenaren kunnen met de Hebreërs niet te zamen
33 eten, omdat het een gruwel voor de Egyptenaren is. Zij zaten vóór hem, de eerstgeborene naar zijne eerstgeboorte, en de jongste naar zijne mindere jaren; en de mannen verwonderden
34 zich onder elkander. Men bracht gerechten van vóór zijn aangezicht tot hen; en Benjamins gerecht was vijf maal grooter, dan hun aller gerecht; zij dronken en werden beschonken met hem.

44 1 Hij gebood dengene, die over zijn huis was, als volgt: „Vul de voederzakken der mannen met spijze, zooveel zij vervoeren kunnen; en doe ieders geld boven in zijnen voe-
2 derzak. En mijnen beker, den zilveren beker, zult gij boven in den zak des jongsten doen, alsook het geld van zijnen inkoop." En hij deed naar het woord van Joseph, dat deze
3 gesproken had. Zoodra de morgen was begonnen te lichten, liet men de mannen heen trekken, hen en hunne ezels.

---

28. ויקדו, bogen het hoofd met het bovenlijf tot op den grond; וישתחו, en wierpen zich languit ter aarde.

29. Joseph zag Benjamin, maar wist nog niet, of deze misschien ook met geweld of list aan zijn vader ontroofd was; hij moest dus door de volgende proef nagaan, hoe het daarmede stond, alvorens zich bekend te maken (vgl. onze aant. op Gen. 42,17).

30. רחמיו, eig. *zijne ingewanden*, als gevoelsorganen, v. d. *het gevoel zelve*, soms: medelijden, *barmhartigheid*, hier: zijn gevoel van broederliefde. — ויבקש, *hij zocht*, voelde zich gedwongen *te weenen*.

32. לא יוכלון, *kunnen niet*, d. w. z. mogen niet. Joseph, als tot een hoogere kaste behoorende, mag met de Egyptenaren van lageren rang niet aan één tafel zitten. Met zijn broeders eten wil hij niet, om tegenover hen zich niet als Hebreër te doen kennen. Het tezamen eten met vreemdelingen (הוא) is den Egyptenaren een *gruwel*, d. i. iets waartegen godsdienstige bezwaren bestaan.

33. ויתמהו, *zij verwonderden zich*, dat men zoo nauwkeurig ieders leeftijd wist.

34. משאת, gerechten ter eere van een gast, dien men beleefdheid wil

חי הֶעוֹדֶנּוּ חָי : וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ
כח וַיִּשְׁתַּחֲוּ : וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר
הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יָחְנְךָ
שביעי ל בְּנִי : וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת
לא וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה : וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר
לב שִׂימוּ לָחֶם : וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים
אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכָל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם
לג כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרָיִם : וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכוֹר כִּבְכֹרָתוֹ
לד וְהַצָּעִיר כִּצְעָרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ : וַיִּשָּׂא
מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם
מד א חֲמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ : וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ
לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת
ב וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ : וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף
תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף
אחרון ג אֲשֶׁר דִּבֵּר : * הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם :

---

bewijzen; hoe meer men den gast voorzet, des te hooger prijs schijnt men naar Oostersch gebruik op zijne vriendschap te stellen; daarom zijn de gerechten, voor Benjamin bestemd, vijf maal grooter dan die der anderen. — וישכרו, hij liet hen misschien opzettelijk wat veel drinken om hun aandacht af te leiden, daar zij, nu immers door ervaring voorbereid, anders wel hadden opgelet, dat niet weder hun geld in hunne zakken zou worden gelegd.

HOOFDSTUK XLIV. 1. באשר יוכלון שאת, *zooveel zij maar kunnen dragen*, d. i. veel meer dan zij vragen en betalen; de welwillendheid, waarmede zij behandeld worden, maakt den diefstal des te ergerlijker, v. d. het verwijt vs. 4 למה שלמתם enz. — כסף איש. In elks zak bevond zich een geldbuidel, die er niet thuis behoorde. Wanneer zich dus een zilveren beker in Benjamin's zak bevindt, dan is bij de broeders van den beginne af elke gedachte aan door hem gepleegden diefstal uitgesloten. Die beker kwam in Benjamin's zak op dezelfde wijze als hunne geldbuidels in de hunnen. Indien zij dus thans Benjamin niet beschermen, dan zou Joseph weten, dat hunne liefdeloosheid nog even groot was, als vroeger. Zoude alleen Joseph's beker in Benjamin's zak zijn gevonden, dan ware deze in het oog zijner broeders misschien onwaardig geweest zich voor hem op te offeren, en zou uit hun prijsgeven van Benjamin nog geene conclusie omtrent hunne gezindheid te trekken zijn geweest (ABRABANEL en nieuweren).

4 Zij waren juist de stad uitgegaan, nog niet ver verwijderd, —
en Joseph zeide tot dengene, die over zijn huis was: „Maak
u op, jaag de mannen na; en als gij ze achterhaalt, zeg dan
5 tot hen: waarom hebt gij kwaad voor goed vergolden? Is
het niet dat, waaruit mijn heer drinkt, en waardoor hij
verborgen dingen ontdekken kan? gij hebt slecht gehandeld
6 met hetgeen gij gedaan hebt." Hij achterhaalde hen, en sprak
7 tot hen deze woorden. Zij zeiden tot hem: „Waarom spreekt
mijn heer zulke woorden? verre zij het van uwe dienaren,
8 zoodanige zaak te doen. Zie, het geld, dat wij boven in
onze voederzakken vonden, hebben wij u uit het land Kena'an
terug gebracht; hoe zouden wij dan uit het huis van uwen
9 heer zilver of goud stelen? Bij wien van uwe dienaren
het gevonden wordt, die zal sterven; en ook wij zullen
10 mijnen heer tot slaven zijn." Hij zeide: „Welnu! zooals
gij zegt, zal het dan zijn; hij, bij wien het gevonden wordt,
11 zal mij tot slaaf zijn, doch gij zult vrij zijn van straf." Zij
haastten zich, lieten ieder zijnen voederzak af op den grond,
12 en openden elk zijnen voederzak. Hij doorzocht; met den
oudste begon hij, en met den jongste eindigde hij; en de
13 beker werd gevonden in den voederzak van Benjamin. Toen
verscheurden zij hunne kleederen, belaadden weder ieder zijnen
14 ezel en keerden naar de stad terug. Zoo kwam Juda, benevens
zijne broeders in het huis van Joseph, terwijl deze nog daar
15 was; en zij vielen voor hem ter aarde. En Joseph zeide tot
hen: „Wat is dit voor eene handeling, die gij gedaan hebt?
wist gij dan niet, dat een man, gelijk ik, het verborgene ont-
16 dekken kan?" Juda zeide: „Wat zullen wij tot mijn heer
zeggen? wat zullen wij spreken? hoe zullen wij ons recht-
vaardigen? God heeft de misdaad uwer dienaren gevonden;
zie ons als slaven voor mijnen heer, zoo wel ons, als hem,

---

5. הלוא זה. Hij noemt opzettelijk het voorwerp niet; zoodra zij zich achtervolgd zien, zullen zij wel weten, waarom dit geschiedt. — והוא נחש יחש בו. Het woord אשר moet uit het vorige zindeel worden overgebracht: והוא אשר בו נחש יחש, *en die is het, waardoor* enz., waarbij הוא op den *beker* slaat. „Door in den beker te zien, kan mijn heer waarzeggen". Joseph blijft nog altijd tegenover zijne broeders de rol van Egyptenaar spelen. Uit den vorm, dien vloeibare was, in den beker gedruppeld, aannam, de toekomst te voorspellen, was een der gewone wijzen van waarzeggerij.

10. כדבריכם. In hoofdzaak zal het zijn naar uwe woorden; wij zullen onderzoeken en bestraffen; doch de straf zal niet zoo zwaar zijn, als gij voorstelt. Anderen: *Ook thans nog is het naar uwe woorden*, uw argument, dat, wie vrijwillig geld terug brengt, niet steelt, is juist. Doch één is er onder u, Benjamin, die dit bewijs van eerlijkheid nog niet heeft geleverd; *bij wien* enz. Hij wist immers, dat Benjamin den beker had; toch doorzocht hij de voederzakken van allen en begon, om hen de ware toedracht niet te laten merken, bij den oudste.

טז הֵם יֵצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ
קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם
יז רָעָה תַּחַת טוֹבָה: הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ
יח יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: וַיַּשֶּׂג וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־
יט הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים
כ הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר
מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב
כא מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת
כב וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים: וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם
כג כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:
כד וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ:
כה וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמְצָא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת
כו בִּנְיָמִן: וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ
כז הָעִירָה: * וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם
כח וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אַרְצָה: וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר
כט עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: וַיֹּאמֶר
יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים
מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־

---

14. Juda treedt thans op den voorgrond; zijne borgstelling eischt thans, dat hij krachtig optreedt.

16. **מצא את עון**, rechtvaardigen kunnen wij ons niet, want het vermiste is in het bezit van een der onzen gevonden; niettemin weten wij ons onschuldig; de schijn is echter tegen ons, zeker heeft dus God een misdaad bij ons gevonden, waarvoor Hij ons in dien vorm bestraft. Volgens ABRABANEL doelen zij met עון op Joseph's verkoop. — Zoolang allen als slaven blijven, is er geen gevaar voor Jakob's leven; eerst wanneer zij zonder Benjamin moeten terugkeeren, dan zal het verdriet over de afwezigheid van Benjamin Jakob dooden. Daarom biedt Juda aan, hen allen als slaven te doen blijven. Eerst als Joseph enkel Benjamin verlangt te houden en den anderen toestaat terug te keeren, zegt Juda: dat kan niet; òf hij keert met ons terug, òf één onzer vervangt zijne plaats.

17 in wiens hand de beker gevonden is." Doch hij zeide: „Het zij verre van mij, dit te doen! de man, in wiens hand de beker gevonden is, deze zal mij tot slaaf zijn; doch gij, trekt op in vrede tot uwen vader."

18 Toen trad Juda nader tot hem, en zeide: „Och mijn heer! laat toch uwen dienaar een woord spreken in de ooren van mijn heer, en dat uw toorn niet tegen uwen dienaar ontbrande;
19 want gelijk Phar'o zijt gij. Mijn heer vroeg zijnen dienaren,
20 zeggende: Hebt gij nog eenen vader of broeder? Toen zeiden wij tot mijn heer: Wij hebben een ouden vader, en een in den ouderdom geboren kind, dat nog jong is, en wiens broeder dood is! hij bleef dus van zijne moeder alleen over; en zijn
21 vader bemint hem. Hierop zeidet gij, tot uwe dienaren: Voert
22 hem af tot mij, dat ik mijn oog op hem vestige! Doch wij zeiden tot mijnen heer: De jongeling zal zijnen vader niet kunnen verlaten; als hij zijnen vader verliet, zoude hij sterven.
23 En gij zeidet tot uwe dienaren: Zoo uw jongste broeder niet
24 met u afdaalt, zult gij mijn aangezicht niet meer zien! Nu was het: toen wij tot uwen dienaar, mijnen vader, opgetrokken
25 waren, verhaalden wij hem de woorden van mijn heer. En toen onze vader zeide: Gaat weder heen, koopt ons een weinig
26 eten! — zeiden wij: Wij kunnen niet afdalen; als onze jongste broeder met ons is, willen wij afdalen; want wij kunnen het aangezicht van den man niet zien, als onze jongste broeder
27 niet met ons is. Uw dienaar, mijn vader, zeide toen tot ons: Gij weet, dat mijne vrouw mij twee [zonen] heeft gebaard.
28 De een ging van mij weg, en ik zeide: hij is zeker verscheurd!
29 en ik heb hem tot nu toe niet weder gezien. Als gij nu ook dezen van voor mijn aangezicht wegneemt en hem eene ramp zoude treffen, zoo zoudt gij mijne grijsheid met ongeluk in het graf
30 doen dalen. Nu zal het zijn: als ik tot uwen dienaar, mijn vader, kom, en de jongeling is niet met ons, (daar diens ziel met zijne
31 ziel verbonden is), — Dan zal het zijn: als hij ziet, dat de jongeling er niet is, dan zoude hij sterven! en uwe dienaren zouden

---

18. ויגש. Juda, die reeds vs. 14 namens allen het woord heeft gevoerd, *treedt* nu eenige stappen *nader* tot Joseph's troon, om in dringende bewoordingen het onmogelijke van den zooeven gestelden eisch in het licht te stellen. Juda's woorden zijn er op berekend, des heerschers medelijden op te wekken; vandaar dat sommige vroeger medegedeelde feiten en uitingen hier weg blijven, — andere daarentegen uitvoeriger dan vroeger worden medegedeeld.

20. ילד, evenals נער, liefdevolle uitdrukking, ook van een volwassene gebezigd; zoo Gen. 37,30 van den 17-Jarigen Joseph. — יחידו, zijn eenige broeder van moederszijde, zooals uit de volgende woorden blijkt.

יז נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ : וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ
אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם
אֶל־אֲבִיכֶם : ס

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי
יט אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְע�ֹה : אֲדֹנִי
כ שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח : וַנֹּאמֶר אֶל־
אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא
כא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ : וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי
כב וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו : וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב
כג אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת : וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא
כד יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטָן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי : וַיְהִי כִּי עָלִינוּ
כה אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֶת דִּבְרֵי אֲדֹנִי : וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ
כו שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל : וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ
הַקָּטָן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ
כז הַקָּטָן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ : וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם
כח כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי : וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף
כט טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה : וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי
ל וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה : וְעַתָּה
כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה
לא בְּנַפְשׁוֹ : * וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ

---

21. ואשימה עיני עליו. *ik wil mijn oog op hem vestigen*; hiermede stelt Juda dezen eisch voor als in zekeren zin een blijk van welwillendheid te bevatten, terwijl hij de beschuldiging van spionnage en Shim'on's gevangenhouding wijselijk verzwijgt.

22. ועזב את אביו ומת. V. s.: *zoo hij dus zijn vader zou verlaten, zou hij,* Benjamin, *sterven;* v. a. *zou deze,* zijn vader, *sterven.*

27. אשתי, *mijne* meestgeliefde *vrouw*; de eenige, die ik naar eigen inzicht en wensch heb gekozen.

de grijsheid van uwen dienaar, onzen vader, met kommer in
32 het graf doen dalen. — Want uw dienaar is voor den jonge-
ling bij mijnen vader borg gebleven, zeggende: Zoo ik hem
niet tot u breng, moge ik tegen mijnen vader alle dagen ge-
33 zondigd hebben. Nu dan, laat toch uwen dienaar in plaats
van den jongeling als slaaf voor mijnen heer blijven; en laat
34 den jongeling met zijne broeders optrekken! Want hoe zoude
ik tot mijnen vader optrekken, zoo de jongeling niet met
mij is? Ik zou het ongeluk niet kunnen aanzien, dat mijnen
vader treffen zou!"

45 1 Nu kon Joseph zich niet langer bedwingen voor allen, die
bij hem stonden; en hij riep: „Doet elkeen van mij naar buiten
gaan!" en er bleef niemand bij hem, toen Joseph zich aan
2 zijne broeders bekend maakte. Hij liet zijne stem vrijen loop
in weenen; zoodat de Egyptenaren het hoorden, en Phar'os
3 huis het hoorde. En Joseph zeide tot zijne broeders: „Ik
ben Joseph; leeft mijn vader inderdaad nog?" Doch zijne
broeders konden hem niet antwoorden, omdat zij verschrikt
4 waren voor hem. Joseph zeide tot zijne broeders: „Nadert
toch tot mij!" Zij naderden; en hij zeide: „Ik ben Joseph,
5 uw broeder, dien gij naar Egypte verkocht hebt. En nu, weest
niet bedroefd, en laat het in uwe oogen niet verdrieten, dat
gij mij hierheen verkocht hebt; want tot levensbehoud heeft
6 mij God vóór u uitgezonden. Immers nu reeds twee jaren is de
hongersnood in het land; en nog vijf jaren zullen komen, dat
7 er geen ploegen, noch oogst zal wezen. Zoo heeft mij God
dan vóór u uit gezonden, om u een rest in het land te ver-
schaffen, en die voor u in het leven te behouden, tot eene groote

---

32. כִּי. Dat ik juist als woordvoerder optreed, heeft zijn grond; *want* enz.

34. פֶּן, krachtige, abrupte uitdrukking = ik zou niet willen en kunnen aanzien het leed van mijn vader! — Door Juda's aanbod, om zelve in plaats van Benjamin als slaaf te dienen en door de schildering van de middelen, die zij aanwendden om Jakob tot het medegeven van Benjamin te bewegen, is hunne veranderde gezindheid Joseph voldoende gebleken en het doel, waarmede hij hen op de proef stelde, bereikt. Thans maakt hij zich dus bekend.

HOOFDSTUK XLV. 1. Toen hij Benjamin voor het eerst zag, kon hij zich niet bedwingen (Gen. 43,30); hij ging echter om zijn gevoel lucht te geven naar een nevenvertrek. Wegens de talrijke aanwezigen, לכל הנצבים עליו, had hij zich thans met geweld bedwongen; hij gevoelt echter, dat hij dit niet langer kan volhouden, en beveelt allen te verwijderen, מעלי, die hem in den weg zijn. Hij wil niet, dat vreemde ooren zullen hooren, wat hij zijnen broeders te zeggen heeft; vooral niet, omdat daarbij misschien ook hun vergrijp ter sprake zal komen.

2. וַיִּתֵּן, *hij gaf zijne stem vrijheid*, vgl. Gen. 31,7 e. a. p. — וישמעו מצרים, de in het vóórvertrek aanwezige Egyptenaren hoorden zijn weenen en door hen verspreidde zich het gerucht tot in het koninklijk paleis.

3. Zijn eerste vraag is: העוד אבי חי, *leeft mijn vader nog?* Hij heeft wel

לג אֶת־שִׁבַּת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה : כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־
הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי
לד כָּל־הַיָּמִים : וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי
לה וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו : כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ

מה א אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי : וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף
לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי
ב וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו : וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ
ג בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה : וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי
ד נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו : וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר
ה אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה : וְעַתָּה ׀ אַל־
תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה
ו שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם : כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ
ז וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר : וַיְשַׁלְּחֵנִי אֱלֹהִים
לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה

---

reeds herhaaldelijk gehoord, dat dit het geval is, doch zijne eerste opwelling is toch zich telkens weer daarnaar te informeeren. „Is het dan inderdaad waar, leeft hij nog en is hij niet van verdriet gestorven?" (ABRABANEL en SIPORNO).

4. אשר מכרתם, *dien gij verkocht hebt,* vgl. de aant. op Gen. 37,21. Volgens ABRABANEL zegt Joseph deze woorden, om te bewijzen, dat hij werkelijk hun broeder is; en om hen aanstonds gerust te stellen, dat zij voor zijn wraak niets te vreezen hebben, noemt hij zich dadelijk: אחיכם, *hun broeder.*

5. ואל יחר בעיניכם, *laat het in uwe oogen geen* grond van *verdriet zijn,* meent niet reden tot ontevredenheid te hebben.

7. לשום לכם שארית, *om u een overblijvend deel te verschaffen,* d. i. naar II Sam. 14,7, om den stam van Jakob niet te doen uitsterven; niet: om den overblijvenden korenvoorraad voor u te bewaren. — ולהחיות לכם. Wij zouden verwachten: אתכם; v. d. dat sommigen meenen, dat vóór לכם het woord אשר moet gedacht worden, zoodat zij vertalen: *en om hetgeen u behoort in het leven te behouden*; anderen nemen ארץ uit het vorig zindeel als voorwerp, en vertalen *en het* land *voor u in het leven te behouden*; n. a. vatten להחיות op in den zin van לתת מחיה, waarbij de derde nv. לכם goed past, zoodat vertaald zou moeten worden: *en u onderhoud te verschaffen.* Het waarschijnlijkste komt mij voor, dat שארית uit het voorafgaande versdeel als voorwerp ook hier bijgedacht moet worden; de zin is dan: *en die* rest *voor u in het leven te behouden.*

8 redding. En nu, niet gij hebt mij hierheen gezonden, maar
God; Hij heeft mij tot vader doen worden voor Phar'o, tot
heer over geheel zijn huis, en tot heerscher in geheel het
9 land Egypte. Spoedt u, trekt op tot mijnen vader, en zegt
tot hem: Zoo heeft uw zoon Joseph gesproken: „God heeft
mij tot heer over geheel Egypte aangesteld; daal af tot mij,
10 en draal niet. Gij zult in het land Goshen wonen, en nabij
mij zijn, gij en uwe kinderen en uwe kleinkinderen; en uw
11 kleinvee en uwe runderen, en al, wat u toebehoort. En ik
zal u daar onderhouden, want nog vijf jaren zal er hongers-
nood zijn; op dat gij niet tot armoede vervalt, gij en uw huis,
12 en al, wat u toebehoort." — En zie, uwe eigene oogen zien, en
de oogen van mijnen broeder Benjamin, dat het mijn mond is,
13 die tot u spreekt. Verhaalt dus mijnen vader al mijne eer in
Egypte, en alles wat gij gezien hebt; en haast u, voert mijnen
14 vader hierheen af." Hierop viel hij zijnen broeder Benjamin
om den hals en weende; en Benjamin weende aan zijn hals.
15 Hij kuste al zijne broeders, en weende bij hen; en daarna
16 spraken zijne broeders met hem. Het gerucht werd in Phar'os
huis gehoord, zeggende: „Joseph's broeders zijn aangekomen!"
En het was goed in de oogen van Phar'o en in de oogen zijner
17 dienaren. En Phar'o zeide tot Joseph: „Zeg tot uwe broeders:
„Doet dit: belaadt uwe lastdieren en gaat heen, reist naar het
18 land Kena'an. Neemt dan uwen vader en uwe huisgezinnen,
en komt tot mij; en ik zal u het beste van het land Egypte
19 geven, en gij zult van het vette des lands eten." En gij
[Joseph] zijt gelast [hun te zeggen]: Doet dit: neemt u
uit het land Egypte wagens voor uwe kinderen en vrouwen;
20 en heft ook uwen vader daarop, en komt. En laat uw
oog niet met leedwezen rusten op uw huisraad; want het
21 beste uit geheel het land Egypte is voor u." De zonen
Israëls deden aldus en Joseph gaf hun wagens, op bevel van

---

8. אב, *vader*, d. i. raadgever; vgl. Recht. 17,10.

10. Goshen ligt aan de oostzijde van den Nijl, die dus door de kinderen Israëls noch bij hunne komst naar, noch bij den uittocht uit Egypte is overgetrokken.

11. תורש, van ירש = רוש, arm worden. Driemaal (vs. 7, 8 en 9) wijst Joseph hen er op, dat, wat zij gedaan hebben, eene goddelijke beschikking was, zooals uit de gevolgen overtuigend is gebleken; ook zijne verheffing stelt hij als een blijk van Gods genade zonder eigen verdienste voor. Door dit alles stelt hij hen zoozeer gerust, dat zij geen woord van twijfel aan zijne broederliefde uiten.

15. עליהם, *bij hen*, d. i. terwijl hij hen omarmde.

18. ובאו אלי. Israël wordt uitgenoodigd naar Egypte te komen uit dankbaarheid tegenover Joseph. Deze eervolle uitnoodiging geeft hun

ח גְּדֻלָּה : * וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים
וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ
ט מִצְרָיִם : מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ
יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד :
י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ
יא וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ : וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד
חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ :
יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם :
יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
יד וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה : וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־
טו אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו : וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ
טז עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ : וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו :
יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־
יח בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן : וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלַי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ
יט אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ : * וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ זְקֻחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם :
כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּח�s עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם
כא הִוא : וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי

---

het recht later ongehinderd vertrek te eischen; daarom wordt deze uitnoodiging van Phar'o hier zoo uitvoerig medegedeeld. — את חלב, *het vette* = het beste, vgl. vs. 20.

19. **ואתה צויתה.** Het schijnt, dat alleen op bijzonder bevel des konings wagens uit Egypte uitgevoerd mochten worden; slechts *op bevel van Phar'o* (vs. 21) geeft Joseph ze; en Jakob overtuigt zich, door het zien dier wagens, van Joseph's macht en aanzien (vs. 27) (RASHBAM).

20. **ועינכם אל תחס**, *laat uw oog niet met verdriet rusten*, צל כליכם, *op uwe voorwerpen*, die gij misschien moet achterlaten, want gij zult hier ruimschoots vergoeding ervoor vinden, כי טוב enz.

22 Phar'o; ook gaf hij hun teerkost op den weg. Aan allen gaf
hij voor ieder één stel eerekleederen; doch aan Benjamin gaf
23 hij driehonderd zilverstukken en vijf stel eerekleederen. Aan
zijnen vader zond hij eveneens: tien ezels, dragende van het
beste uit Egypte, en tien ezelinnen, dragende koren, brood en
24 voedsel, voor zijnen vader op den weg. Hij deed zijne broe-
ders uitgeleide en zij gingen heen; en hij zeide tot hen: „Maakt
25 u niet angstig op den weg." Zij trokken op uit Egypte, en
26 kwamen naar het land Kena'an, bij hunnen vader Jakob. Zij
verhaalden hem, zeggende: „Nog leeft Joseph," en dat hij
heerscher was over geheel het land Egypte; toen stond zijn
27 hart stil, want hij geloofde hen niet. Maar toen zij hem zeiden
al de woorden van Joseph, die hij tot hen gesproken had, en hij
de wagens zag, die Joseph gezonden had, om hem op te nemen,
28 toen herleefde de geest van Jakob, hunnen vader. En Israël
zeide: „Het is genoeg! mijn zoon Joseph leeft nog; ik wil
gaan en hem zien, eer ik sterf."

46 1 Nu trok Israël op met al het zijne, en kwam te Beër-Shéba';
daar slachtte hij dieroffers ter eere van den God zijns vaders
2 Izak. God sprak tot Israël, in een nachtelijk gezicht, en zeide:
3 „Jakob! Jakob!" Deze antwoordde: „Hier ben ik!" En Hij
zeide: „Ik ben God, de God uws vaders; vrees niet naar Egypte
4 af te dalen, want tot een groot volk zal Ik u daar maken. Ik
zal met u naar Egypte afdalen, doch Ik zal u ook weder doen
optrekken; en Joseph zal zijne hand op uwe oogen leggen."
5 Jakob maakte zich op van Beër-Shéba'; en de zonen Israëls ver-
voerden hunnen vader Jakob, hunne kinderen en hunne vrouwen

---

23. בזאת, *eveneens*, evenals hij zijnen broeders eerekleederen ten geschenke gaf, zond hij zijnen vader geschenken en wel wat volgt. Anderen vertalen בזאת, *het volgende*, wat tegen de toonteekens-verbinding is.

24. אל תרגזו, *vreest niet*, voor eene onzekere toekomst; NACHMANIDES: voor roovers, die u bij den heerschenden nood zouden overvallen; RASHIE: *vertoornt u niet*, al strijdende, wie de meeste schuld aan het met mij gebeurde draagt.

26. ויפג לבו. V. s. *zijn hart bleef koud*, onbewogen, *omdat hij hen niet geloofde*. Anderen: *zijn hart werd koud*, hij kon de waarheid niet vatten; nog anderen: *zijn hart stond* twijfelend *stil*, d. w. z. eerst wilde hij zich aan de vreugde over de tijding overgeven, maar werd plotseling door twijfel overvallen, want hij geloofde hen niet.

28. ישראל, de met de oude energie en vroegeren ijver toegeruste „Godsstrijder" Israël; daarom hier deze naam en niet: Jakob. Zoo laat zich op de meeste plaatsen het afwisselend gebruik der namen verklaren. — רב, *het is genoeg*, d. w. z. ik verlang geen verder bewijs, ik ben overtuigd: *Joseph leeft nog*; RASHBAM: *het is mij genoeg, dat Joseph nog leeft*, naar berichten omtrent zijn aanzien verlang ik niet. — ואראנו, *Ik wil hem gaan zien*, bezoeken, dus niet: om in Egypte te blijven.

כג פַּרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם עֲגָלֹת לַדָּרֶךְ׃ לְכָלְכֶם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת
כד וְלִבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת׃ וּלְאָבִיו
שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר
כה אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וְלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ׃ וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו
כו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ׃ וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ
כז אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי
וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפֶג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם׃
כח וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־
הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב
חמישי כט אֲבִיהֶם׃ * וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ
מו א בְּטֶרֶם אָמוּת׃ וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע
ב וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ׀ לְיִשְׂרָאֵל
ג בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב ׀ יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי
ד גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃ אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אֲעַלְךָ
ה גַּם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃ וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע
וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם

HOOFDSTUK XLVI. 1. באר שבע, *naar Beër Shé'ba'*, de grensplaats van Palaestina, gewijd door historische herinneringen. Dáár stond Abraham's planting (Gen. 21,33), dáár bevond zich Izak's altaar (26,25); daar offert thans Jakob זבחים, *dieroffers*, waarschijnlijk, zooals meestal, שלמים, *vredeoffers*, die door den offeraar zelve en zijne huisgenooten worden gebruikt. Dáár verschijnt hem God en spreekt: vs. 3, אל תירא, „*vrees niet*; wél heb Ik Izak eens weerhouden naar Egypte te gaan, u echter sta Ik het toe". Jakob moest gerustgesteld worden, daar hij aan Kena'an gehecht was en vreezen moest op zijn leeftijd niet weer daarheen te zullen terugkeeren. Ook aan de vrees, dat Egypte het „vreemde land" was, waar volgens de oude voorspelling Abraham's kroost vreemdeling zou zijn, moest voor Jakob het afschrikkende ontnomen worden. Wat dit laatste betreft, wordt hem gezegd: אנכי, (vs. 4), *Ik zal met u naar Egypte afdalen, en Ik zal u*, nadat gij tot volk zult zijn geworden, van daar weer *doen optrekken* naar Kena'an; — wat het eerste aangaat, zegt God hem: ויוסף, *Joseph zal* bij uw dood *zijne hand op uwe oogen leggen*, gij zult hem niet weder verliezen. Dit nu is voor Jakob van meer beteekenis, dan het verblijf in Palaestina.

met de wagens, die Phar'o gezonden had, om hem te ver-
6 voeren. Zij namen ook hun vee en hunne have, die zij in
het land Kena'an verworven hadden, en kwamen naar Egypte,
7 Jakob en al zijn kroost met hem. Zijne zonen en zijne klein-
zonen met hem, zijne dochters en zijne kleindochters en al zijn
8 kroost bracht hij met zich naar Egypte. En deze zijn de namen
der kinderen Israëls, die naar Egypte kwamen: Jakob en zijne
9 zonen; de eerstgeborene van Jakob: Ruben. De zonen van
10 Ruben: Chanoch en Palloe en Chetsron en Karmie. De zonen
van Shim'on: Jemoeël en Jamien en Ohad en Jachien en Tsochar
11 en Shaoel, de zoon der Kena'anietische. De zonen van Levie:
12 Gershon, Kehath en Merarie. De zonen van Juda: 'Er en
Onan en Shéla en Pérets en Zérach; 'Er en Onan echter
stierven in het land Kena'an. En de zonen van Pérets waren:
13 Chetsron en Chamoel. En de zonen van Jissachar: Thola' en
14 Poewa en Job en Shimron. De zonen van Zeboeloen: Séred
15 en Elon en Jachleël. Dit zijn de zonen van Lea, welke zij
Jakob in Paddan-Aram gebaard had, benevens Diena zijne dochter.
Al de personen van zijne zonen en dochters waren drie en dertig.
16 En de zonen van Gad: Tsiphjon en Chaggie, Shoenie en Etsbon,
17 'Erie en Arodie en Arëlie. En de zonen van Asher: Jimna en
Jishwa en Jishwie en Berie'a, benevens Sérach, hunne zuster;
18 en de zonen van Berie'a: Chéber en Malkiël. Dit zijn de zonen van
Zilpa, die Laban aan zijne dochter Lea gegeven had; en zij bracht
19 voor Jakob deze voort: zestien personen. De zonen van Rachel,
20 de vrouw van Jakob: Joseph en Benjamin. Joseph werden in
het land Egypte geboren (die hem Asenath, de dochter van Potie-
Phéra', den priester van On, gebaard had) Menasshé en Ephrajim.
21 De zonen van Benjamin: Béla' en Bécher en Ashbél, Géra

---

7. בנתיו, zie onze aant. op Gen. 30,21; v. s. *zijne schoondochters*; v. a. *zijne dochters*; n. a. meenen, dat het meervoud hier alleen gebruikt wordt om het paralellisme.

15. In het hier gegeven geslachtsregister, dat als grondslag van de latere stammenindeeling ook voor de verdeeling van het land van groot gewicht is, worden onder het algemeene opschrift *Jakob en zijne zonen*, de kinderen en kleinkinderen, naar de moeders ingedeeld, genoemd. Zoo krijgen wij bij Léa: Ruben met vier zonen = 5, Simon met zes = 7, Levie met drie = 4, Juda met vijf, waarvan 'Er en Onan kinderloos gestorven waren, in wier plaats twee zonen van Pérets treden, = 6; Jissachar met vier = 5, Zeboeloen met drie = 4, en Diena, die zonder kinderen en ongehuwd was gebleven en daarom afzonderlijk genoemd wordt, ook al neemt men aan, dat Jakob meerdere dochters had. Wij hebben dus als nakomelingen van Léa: 5 + 7 + 4 + 6 + 5 + 4 + 1 = 32, en Jakob erbij gerekend: **33**. Bij Zilpa, waar Asher's dochter Sérach om onbekende redenen herhaaldelijk genoemd wordt (vgl. Num. 26,46), **16**; bij Rachel **14**; en bij Bilha **7**; d. i. tezamen **70**. Wanneer vs. 26 het cijfer **66** genoemd wordt, dan is daar Jakob niet medegeteld, omdat alleen יצאי ירכו gerekend worden, en Joseph en zijne twee zonen niet,

ו בְּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ : וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב
ז וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ : בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־
ח זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה : ס וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
ט הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן : וּבְנֵי רְאוּבֵן
י חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי : וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד
יא וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית : וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי :
יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
יג כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְּנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל : וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפוּוָה
יד וְיוֹב וְשִׁמְרֹן : וּבְנֵי זְבוּלֻן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל : אֵלֶּה ׀ בְּנֵי
טו לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֶת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ
טז בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ : וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן
יז עֵרִי וְאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי : וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה
יח וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל : אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה
אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
יט נָפֶשׁ : בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן : וַיִּוָּלֶד לְיוֹסֵף
כ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן
כא אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם : וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא

---

omdat men noemt: הבאה מצרימה, die *toen* naar Egypte kwamen. Vs. 27 echter worden alle personen van Jakobs *familie*, die in Egypte waren gekomen, medegerekend en dus zoowel hij zelf, als Joseph en zijne beide zonen.

19. Rachel, die minder nakomelingen had dan Zilpa, wordt hier, waar het vooral om cijfers te doen is, ná deze genoemd, maar daar voor als אשת יעקב, *de eigenlijke vrouw van Jakob* meer op den voorgrond gesteld (NACHM.) Over verschillen tusschen deze tabel en die in Num. 26, zie aldaar.

21. Benjamin, die bij de komst naar Egypte ten hoogste 32 jaar oud was, kan zeer goed reeds tien kinderen hebben gehad, ook al heet hij kort vooraf nog נער en ילד; de dertigjarige Joseph heet immers ook nog נער (Gen. 41,12). Men vergete niet, dat Ruben zeker niet ouder was dan 46 jaar, zoodat, wanneer Juda en Asher (die zeker niet ouder was dan 42 jaar) reeds kleinzonen hadden, het niet te verwonderen is, dat Benjamin reeds 10 zonen had.

en Na'aman, Echie en Rosh, Moeppiem en Choeppiem en
22 Ard. Dit zijn de zonen van Rachel, die Jakob geboren wer-
23 den; alle personen: veertien. De zonen van Dan: Choeshiem.
24 De zonen van Naphthalie: Jachtseël en Goenie en Jétser en
25 Shillém. Dit zijn de zonen van Bilha, die Laban aan zijne dochter Rachel gegeven had; en zij baarde Jakob dezen,
26 alle personen: zeven. Al de personen, die met Jakob naar Egypte kwamen, die uit hem voortgekomen waren, behalve de vrouwen van Jakobs zonen — alle personen waren: zes en
27 zestig. En de zonen van Joseph, die hem in Egypte geboren waren, twee personen; al de personen van Jakobs huisgezin,
28 die naar Egypte kwamen, [waren dus] zeventig. — En Juda zond hij vóór zich uit naar Joseph, opdat deze vóór hem aanwijzing zoude doen naar Goshen; en zij kwamen in het land
29 Goshen. Toen spande Joseph zijnen staatsiewagen aan, en trok op, zijnen vader Israël tegemoet, naar Goshen; toen hij hem verscheen, viel hij hem om den hals, en weende telkens weder
30 aan zijn hals. Israël zeide tot Joseph: „Thans wil ik wel sterven,
31 nadat ik uw aangezicht gezien heb, dat gij nog leeft!" Joseph zeide tot zijne broeders en tot zijns vaders huisgezin: „Ik zal optrekken en het aan Phar'o mededeelen; en ik zal tot hem zeggen: „Mijne broeders en mijns vaders huisgezin, die
32 in het land Kena'an waren, zijn tot mij gekomen. En de mannen zijn veehoeders, want zij waren altijd veefokkers; ook hebben zij hun kleinvee, hunne runderen en al wat zij
33 hebben, medegebracht." Nu zal het zijn: Als Phar'o u laat
34 roepen, en zegt: Wat is uw bedrijf? Dan zult gij zeggen: veefokkers waren uwe dienaren van onze jeugd af tot nu, zoowel wij, als onze vaderen; — opdat gij u in het land Goshen zult mogen vestigen; want den Egyptenaren een gruwel zijn alle schaapherders."

47 1 Joseph kwam nu en berichtte het aan Phar'o; hij zeide namelijk: „Mijn vader en mijne broeders, ook hun kleinvee, hunne runderen

---

28. לְהוֹרֹת לְפָנָיו, opdat Joseph, vóór Jakob's aankomst, de noodige maatregelen zou treffen en de aanwijzing zou geven, waar zij zich in Goshen konden vestigen.

29. וַיֵּרָא, anders, slechts van een Goddelijke verschijning gebezigd, wordt hier ter aanduiding van het indrukwekkende der ontmoeting gebruikt. *Toen hij*, Jakob, *hem zichtbaar werd, viel hij*, Joseph, *hem om den hals en weende aan zijn hals*, עוֹד, *telkens en telkens weer*, lang.

30. הַפָּעַם, *Thans*, na zooveel geluk. Vgl. Gen. 2,23.

33. מַעֲשֵׂיכֶם, *uwe* gewone *handelingen*, verrichtingen, d. i. *wat is uw bedrijf?*

34. תּוֹעֲבָה, waarschijnlijk om redenen aan den godsdienst ontleend, waren veefokkers en herders bij de Egyptenaren leden van de laagste klasse der maatschappij. Joseph stelt juist die tegenover de Egyptenaren minder aangename zijde op den voorgrond, ten einde zijne familie in

כג וְנַעֲמָן אֲחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד׃ אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר
כד יָלַד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃ וּבְנֵי
כה נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃ אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן
לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃
כו כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי
כז בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃ וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ
בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה
כח שִׁבְעִים׃ * ס וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת
כט לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן׃ וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל
לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ
ל עַל־צַוָּארָיו עֽוֹד׃ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם
לא אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו
וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי
לב וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי׃ וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן
כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃
לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃ וַאֲמַרְתֶּם
לד אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה
מז א צֹאן׃ וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֶּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם

Goshen te doen wonen en van de eigenlijke Egyptische samenleving verwijderd te houden. Zooals SIPORNO opmerkt, was daarin ook de grond gelegen voor het vertrek uit Kena'an naar Egypte. In Egypte met zijne geheel afwijkende zeden en gewoonten, dreigde niet het gevaar van vermenging met en eindelijk zich oplossen in de bevolking des lands, zooals in Kena'an. Daar konden zij zich dus ontwikkelen tot een zelfstandig volk met zijne eigen traditiën en gewoonten.

HOOFDSTUK XLVII. 1. Joseph bericht nu aan Phar'o, dat, overeenkomstig zijn Gen. 45,17 uitgesproken wensch, zijne familie naar Egypte is gekomen en wil daarbij tevens van Phar'o het verlof hebben, hen in Goshen te doen wonen, welk verlof vs. 6 dan ook verleend wordt; hij zelf had hun dit reeds 45,10 voorgeslagen en, door hem onderricht (46,34), vragen zijne broeders dit dan ook als gunst van Phar'o, vs. 4.

en al het hunne, zijn uit het land Kena'an gekomen, en zie,
2 zij zijn thans in het land Goshen." En uit het aantal zijner
broeders nam hij vijf mannen, en plaatste ze vóór Phar'o.
3 Phar'o zeide tot zijne broeders: „Wat is uw bedrijf?" en zij
zeiden tot Phar'o: „Veeherders zijn uwe dienaren, zoowel
4 wij, als onze vaderen." Voorts zeiden zij tot Phar'o: „Om
ons in het land op te houden, zijn wij gekomen; want er
is geene weide voor het kleinvee van uwe dienaren, want
de hongersnood is zwaar in het land Kena'an; en nu, laat
5 uwe dienaren wonen in het land Goshen." Phar'o zeide tot
6 Joseph: „Uw vader en uwe broeders zijn tot u gekomen. Het land
Egypte is voor u open; laat uwen vader en uwe broeders wonen
in het beste des lands; zij mogen wonen in het land Goshen;
en indien gij weet, dat er flinke mannen onder hen zijn, dan
maak hen tot oppersten over de kudden over hetgeen ik heb."
7 Nu bracht Joseph zijnen vader Jakob, en stelde hem vóór
8 Phar'o; en Jakob zegende Phar'o. Phar'o zeide tot Jakob:
9 „Hoeveel zijn de dagen van de jaren uws levens?" Jakob
zeide tot Phar'o: „De dagen van de jaren mijner omzwervingen
zijn honderd en dertig jaren; weinig en droevig waren de dagen
mijner levensjaren en zij hebben de dagen der levensjaren
mijner vaderen niet bereikt, in de dagen hunner omzwervingen."
10 Jakob zegende Phar'o, en ging weg uit Phar'os tegenwoordigheid.
11 Joseph liet zijnen vader en zijne broeders zich vestigen, en gaf
hun grondeigendom in het land Egypte, in het beste des lands,
12 in het landschap Ra'mesés, zooals Phar'o bevolen had. Joseph
verzorgde zijnen vader, zijne broeders en het gansche huisgezin
zijns vaders, met brood, naar evenredigheid der kinderen. —
13 Intusschen was er geen brood meer in het geheele land, want de

---

2. ומקצה, *uit het geheele aantal*, vgl. Gen. 19,4; Ez. 33,2 en I Kon. 12,31; anderen: *een deel van* = מקצת, Dan. 1,2, Nech. 7,70 en in den Thalmoed; n. a.: *van het einde*, d. i. v. s. van de sterksten, v. a. van de zwaksten.

3. רעה צאן, enkelvoud, *van den herders s t a n d.*

6. הושב. Joseph's broeders hebben gezegd gekomen te zijn, לגור, *om zich* als vreemdelingen *op te houden*; Phar'o geeft verlof הושב, doe hen als תושבים, *vast gevestigden* woonplaats kiezen. Hij geeft verlof hen te doen wonen במיטב הארץ, *in het beste van het land*, en dus, daar zij het zelve zoo wenschen, ישבו enz., *mogen zij in het land Goshen wonen.*

7. ויברך, *Jakob zegende Phar'o*, met een zegenenden groet, als: יחי אדני המלך, *lang leve mijn koninklijke Heer!* of iets dergelijks.

9. ימי שני מגורי, *de dagen der jaren mijner omzwervingen*, v. s. met het oog op zijn zwervend leven; v. a. het aardsche leven als tijdelijk verblijf opgevat, dat voert naar בית עולמו, *de eeuwige woning.* — מעט, *weinig* in vergelijking met Abraham, die 175, en Izak, die 180 jaar is oud geworden. — ולא השיגו, hij voelt zich zwak en meent, dat het met hem thans spoedig ten einde zal zijn.

ג וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וּמִקְצֵה
ד אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ
ה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ
כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ
ו כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־
ז יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃ אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ
הוּא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־
ח אֲשֶׁר־לִי׃ וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה
ט וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי
י שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים
וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי
יא חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא
פרשה יב מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה׃ * וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס
יג כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה׃ וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת
יד כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד

---

11. בארץ רעמסס, *het landschap Ra'meses*, waarschijnlijk een deel der provincie Goshen. Of de stad Ra'amses (Ex. 1,15) die door Israël gebouwd werd, als latere hoofdstad denzelfden naam kreeg als de provincie, of wel de provincie haren naam eerst later aan de stad ontleende en dan hier de naam Ra'meses ter betere aanduiding van het door Israël bewoonde gebied reeds gebruikt is, hoewel hij ten tijde der vestiging nog niet in gebruik was, laat zich niet met zekerheid bepalen. Ibn 'Ezra neemt aan, dat de namen Ra'meses en Ra'amses ten eenenmale verschillend zijn. Het is echter zeer wel mogelijk, dat de kleine verandering eenvoudig door het scheidend toonteeken te verklaren is.

12. לחם לפי הטף, *naar verhouding der kleine kinderen*, die het meest eten en het minst kunnen ontberen; dat wil dus zeggen: naar de grootte der familiën. Dit vers vormt tevens den overgang tot het volgende stuk, waarmede de uiteenzetting van Joseph's maatregelen wordt voortgezet en dat zich bij Gen. 41,57 aansluit.

hongersnood was zeer zwaar; en het land Egypte en het
14 land Kena'an versmachtte door den hongersnood. Joseph
vergaarde al het geld, hetwelk in het land Egypte en in
het land Kena'an gevonden werd, voor het koren, hetwelk
15 zij kochten; en Joseph bracht het geld in Phar'os huis. Toen
het geld uit het land Egypte en het land Kena'an ten einde
was, kwam geheel Egypte tot Joseph, zeggende: „Geef ons
brood! waarom zouden wij in uwe tegenwoordigheid sterven?
16 want het geld is op!" Joseph zeide: „Geeft uw vee hier,
dan zal ik het u voor uw vee geven, indien het geld op is."
17 Zij brachten hun vee tot Joseph; en Joseph gaf hun brood
voor de paarden, voor het bezit aan kleinvee en rundvee en
voor de ezels; en hij onderhield hen met brood voor al hun vee
18 gedurende dat jaar. Toen dat jaar ten einde was, kwamen zij
tot hem in het volgende jaar, en zeiden tot hem: „Wij kunnen
het voor mijnen heer niet verbergen, maar al het geld en het
bezit aan vee is tot het laatste toe aan mijnen heer overgegaan;
er is niets overgebleven vóór mijnen heer, dan alleen ons lijf
19 en onze bodem. Waarom zullen wij voor uwe oogen sterven,
zoowel wij, als onze landerijen? koop ons en onze landerijen
voor brood; wij zullen dan met onze landerijen Phar'o tot
lijfeigenen zijn; geef ons slechts zaaikoren, opdat wij leven en
20 niet sterven, en de bodem niet woest worde." Joseph kocht
alle landerijen van Egypte voor Phar'o; want de Egyptenaren
verkochten ieder zijn veld, omdat de hongersnood zwaar op
21 hen was; en het land werd Phar'os eigendom. Wat het
volk betreft, dit verplaatste hij stadsgewijze, van het eene
22 einde der grenzen van Egypte tot het andere einde. Slechts
de landerijen der priesters kocht hij niet; want de priesters
hadden een bepaald deel vanwege Phar'o, zij aten dus het
voor hen bepaalde deel, dat Phar'o hun gaf; daarom

---

13. ותלה, van לאה = להה, *vermoeid, uitgeput worden.*

18. בשנה השנית, waarschijnlijk niet: *het tweede jaar* van den hongersnood, maar ten minste het vierde. In het tweede jaar kwamen Joseph's broeders naar Egypte; het hier van af vs. 13 verhaalde had vermoedelijk eerst ná hunne vestiging plaats en בשנה השנית is dan het vierde jaar, het jaar *volgende* op dat, waarin zij hun vee hadden verkocht voor brood. — כי אם, *maar* wij kunnen niet anders zeggen, *dan* אל אדני—תם הכסף, *het geld* enz. *is op* en overgegaan *aan u.*

19. *Sterven* en *lijfeigene worden* wordt hier in de levendigheid der taal ook van het *land* gezegd. — תשם van שמם = תֵּשַׁם; v. a. = תֵּאָשֵׁם, אשם als nevenvorm van שמם opgevat.

21. העביר אתו לערים, *verplaatste hij naar steden*; vgl. למשפחותיהם, Gen. 8,19; hij verplaatste telkens de bevolking eener geheele stad naar een ander deel des lands, zoodat zij niet den bodem, die tot nu toe

הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃
יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ
כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
טו פַּרְע�originally: : וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ
כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ
טז כִּי אָפֵס כָּסֶף : וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם
יז בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף : וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן
לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר
יח וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא : וַתִּתֹּם
הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד
מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר
יט לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ : לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְע�originally: וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת
כ וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם : * וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְע�originally
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ
כא לְפַרְע�originally: וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם
כב וְעַד־קְצֵהוּ : רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים
מֵאֵת פַּרְע�originally וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְע�originally עַל־כֵּן

---

hun eigendom was geweest, thans als staatsdomein moesten bebouwen, wat natuurlijk telkens de herinnering aan hun veranderden toestand zou opwekken. Door echter de bevolking van elke stad bijeen te laten, verzachtte hij den overigens krassen maatregel. In de nieuwe woonplaats vond toch ieder zijnen ouden kring van verwanten en vrienden terug (vgl. RASHBAM). Anderen: *bracht hij* van het platte land *naar de steden over*, en dan ook omgekeerd uit de steden naar het platte land; minder waarschijnlijk, daar de stadsbewoners toch niet altijd goede landbouwers zouden zijn.

22. De priesters behoefden hun land niet te verkoopen, omdat zij geen koren behoefden *te koopen*, maar dit hun van staatswege verstrekt werd. Zij waren dus in Egypte de *eenigen*, die onbezwaard grondbezit hadden. Israël's priesters en Levieten hadden, zooals bekend is, juist *geen* grondbezit.

23 verkochten zij hunne landerijen niet. Joseph zeide tot het volk: „Ziet! ik heb u heden gekocht, en uwen bodem, voor
24 Phar'o; hier hebt gij zaad, bezaait den bodem! Nu zal het zijn bij de oogsten, dan zult gij het vijfde deel aan Phar'o geven; vier deelen echter zullen voor u zijn, tot zaad voor het veld, en tot spijze voor u en voor hen, die in uwe huizen
25 zijn, en om te eten voor uwe kinderen." Zij zeiden: „Gij hebt ons in het leven behouden! laat ons verder gunst vinden in de oogen van mijn heer, en lijfeigenen zijn voor Phar'o."
26 Zoo stelde Joseph het tot eene wet in, tot op dezen dag, voor de landerijen van Egypte, dat het vijfde voor Phar'o zoude zijn; slechts de landerijen der priesters alleen waren
27 niet voor Phar'o. — Zoo vestigde Israël zich in het land Egypte, in het land Goshen; zij verkregen er eigendommen in, waren vruchtbaar en vermeerderden zeer.
28 En Jakob leefde in het land Egypte zeventien jaar; toen waren de dagen van Jakob, de jaren zijns levens, honderd zeven en
29 veertig jaren. Toen de dagen van Israël naderden om te sterven, ontbood hij zijnen zoon Joseph, en zeide tot hem: „Zoo ik toch gunst in uwe oogen gevonden heb, leg toch uwe hand beneden mijne heup en bewijs mij liefde en trouw; be-
30 graaf mij toch niet in Egypte. Als ik bij mijne vaderen zal liggen, dan zult gij mij wegdragen uit Egypte, en mij begraven in hunne grafplaats." En hij zeide: „Ik zal doen naar
31 uw woord." Hierop zeide hij: „Zweer mij!" en hij zwoer hem; toen boog zich Israël neder naar het hoofdeinde der legerstede.

48 1 En het was na deze gebeurtenissen, dat men zeide tot Joseph: „Zie! uw vader is ziek!" toen nam hij zijne beide zonen met
2 zich, Menasshé en Ephrajim. Dit berichtte men aan Jakob,

---

24. בתבואת, *bij het inhalen* van het geoogste koren.

26. עד היום הזה, nog ten tijde van Mozes was die wet van kracht. — לפרעה לחמש, de bodem was voor een vijfde van de opbrengst Phar'os eigendom. Met vs. 27 wordt de geschiedenis van Israël weer opgenomen en nu geregeld voortgezet.

29. ויקרבו ימי ישראל למות. Jakob voelde zich zwakker worden en wist daardoor, dat zijn dood nabij was, zonder dat hij nog bepaald ziek was. Eerst bij Joseph's tweede bezoek (48,1) is Jakob werkelijk *ziek*. Voor de uitdrukking vgl. Deut. 31,14 e. a. p. — חסד ואמת vgl. Gen. 24,49. — Het verzoek, niet in Egypte begraven te worden, dat 49,29 tot alle zonen wordt gericht, doet Jakob hier eerst aan Joseph, die als machtig beambte gemakkelijker het daartoe noodige verlof van den koning zal verkrijgen. Daardoor laat zich verklaren, dat Jakob bekrachtiging der toezegging door een *eed* noodig acht. Het zal Joseph groote moeite kosten zijne belofte te houden.

30. ושכבתי עם אבתי, beteekent: *sterven*, niet: *begraven worden*. De zin

כג לֹא מְכָרוּ אֶת־אַדְמָתָם : וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי
אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
כד אֶת־הָאֲדָמָה : וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה
וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר
כה בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם : * וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן
כו בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיֵינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה : וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף
לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת
כז הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה : וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד : *
כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב
כט שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה : וַיִּקְרְבוּ
יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי
ל חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם : וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי
וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה
לא כִּדְבָרֶךָ : וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל
עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה : פ

מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח
ב אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם : וַיַּגֶּד לְיַעֲקֹב

* אין כאן פסקא כלל כי אם רווח אות אחת.

---

is dus: *maar als ik gestorven zal zijn, zult gij mij wegdragen* enz. RASHIE wijst ten bewijze van de juistheid dezer opvatting op de gewone volgorde: וישכב עם אבותיו ויקבר, waar het *begraven* na het שכב עם אבותיו genoemd wordt, zoodat dit laatste onmogelijk: *begraven worden* kan beteekenen.

31. וישתחו ישראל על ראש המטה. Evenals 48,2 schijnt Jakob ook bij dit onderhoud in zijn bed gezeten te hebben. Thans, nu hij de toezegging heeft verkregen, bij zijne vaderen te zullen rusten, acht hij zich tot dankzegging aan God door השתחויה verplicht; daartoe is hij echter te zwak; hij kan zijn bed niet verlaten om zich op de aarde neder te werpen. Hij keert zich dus in zijn bed om en terwijl hij op zijn aangezicht ligt, heft hij dit dankend tot God op (vgl. I Kon. 1,47); על ראש המטה beteekent dus, dat zijn aangezicht *op het hoofdeinde van zijn bed* lag.

en zeide: „Zie! uw zoon Joseph komt tot u." Toen maakte
3 Israël zich sterk en ging zitten op het bed. En Jakob zeide
tot Joseph: „God, de Almachtige, verscheen mij te Loez, in
4 het land Kena'an, en zegende mij. En Hij zeide tot mij:
„Zie, Ik zal u vruchtbaar maken, u vermeerderen, en u doen
worden tot eene verzameling van volkeren; ook zal Ik dit
5 land uw kroost na u geven tot eeuwig eigendom." En nu, —
uwe twee zonen, die u in het land Egypte geboren werden,
eer ik tot u naar Egypte kwam, mij zullen zij zijn: Ephrajim
6 en Menasshé — als Ruben en Shim'on zullen zij mij zijn. Maar
uwe nakomelingen, die gij na hen mocht voortbrengen, zullen
de uwen zijn; op den naam hunner broeders zullen zij in hun
7 erfdeel genoemd worden. — En ik, — toen ik van Paddan
kwam, stierf mij Rachel in het land Kena'an, op den weg,
toen er nog eene streek lands was, om naar Ephrath te komen;
ik begroef haar dus daar op den weg van Ephrath, dat is
8 Beth-Léchem." — Toen Israël de zonen van Joseph zag, zeide
9 hij: „Wie zijn deze?" Joseph zeide tot zijnen vader: „Mijne
zonen zijn het, welke God mij hier gegeven heeft." Hierop
10 zeide hij: „Voer hen toch tot mij, dat ik hen zegene." — Israëls
oogen waren namelijk zwaar door ouderdom, zoodat hij niet
zien kon. — Hij bracht hen tot hem, toen kuste hij hen en
11 omarmde hen. En Israël zeide tot Joseph: „Uw aangezicht
weder te zien, heb ik niet gedacht; en nu heeft mij God ook
12 uw kroost doen zien." Joseph voerde hen van tusschen zijne
knieën weg, en boog zich vóór zijn aangezicht ter aarde.
13 Daarna nam Joseph hen beiden, Ephrajim met zijne rechterhand,
aan de linkerzijde van Israël, en Menasshé met zijne linker-
hand, aan de rechterhand van Israël, en deed ze tot hem naderen.
14 Israël strekte zijne rechterhand uit en legde haar op Ephrajims
hoofd, ofschoon deze de jongste was, en zijne linkerhand op
Menasshé's hoofd; met opzet legde hij zijne handen zoo,
15 want Menasshé was de eerstgeborene. Hij zegende Joseph

HOOFDSTUK XLVIII. 5. Naar de Goddelijke toezegging zullen mijne kinderen het land onderling verdeelen; *welnu*, ik bepaal, dat *uwe beide zonen* met mijne kinderen gelijke rechten zullen hebben, en dus als *twee stammen* zullen gelden.

6. Mocht gij echter meerdere kinderen krijgen, dan zullen die bij de verdeeling niet afzonderlijk gerekend, maar als deel van een der stammen Menasshé of Ephrajim beschouwd worden.

7. ואני, *Ik immers*, — ik heb grond zoo te handelen; Rachel is mij te vroeg ontvallen, zij had mij nog zonen kunnen voortbrengen; ik wil daarom hare beide kleinzonen, de kinderen van haren oudsten zoon, als mijne kinderen beschouwen, zoodat uit haar *drie* stammen van mijn volk zullen voortkomen, en niet, zooals uit de beide slavinnen, slechts *twee*.

12. מעם ברכיו. Het schijnt, dat Jakob thans in zijn bed zat, als iemand, die wil opstaan; zijne knieën waren buiten het bed, zoodat hij ze tusschen zijne knieën kon doen staan om ze te omarmen en aan zijn

וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל־
ג הַמִּטָּה : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז
ד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי : וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ
וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
ה אֲחֻזַּת עוֹלָם : וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
ו יִהְיוּ־לִי : וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם
ז אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם : וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ
ח שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם : וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי
ט יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה : וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־
י נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם : * וְעֵינֵי
יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק
יא לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם : וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְא�ֹה פָּנֶיךָ לֹא
יב פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ : וַיּוֹצֵא יוֹסֵף
יג אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה : וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־
שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמְאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה
יד בִּשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו : וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ
וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׂמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ
טו מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר : וַיְבָרֶךְ אֶת־יוֹסֵף

---

hart te drukken. Thans plaatst Joseph ze in zoodanige houding, als voor het ontvangen van den zegen passend is. — לאפיו, *voor zijn* (Jakobs) *aangezicht*, of *op zijn* (Joseph's) *aangezicht*. Joseph alleen treedt hier handelend op. De beide jongelingen, die thans ongeveer 19 jaar oud zijn, richten zich geheel naar huns vaders aanwijzingen. Men behoeft dus וישתחו niet voor eene samentrekking uit וישתחוו te houden.

14. שכל. Al was Jakob bijna blind, toch wist hij dat Menasshé aan zijne rechterhand stond; *want deze was de oudste.* Hij legde dus *opzettelijk* zijne handen gekruist. שכל, v. s. *gekruist leggen*, vlechten (zoo Septuaginta) naar het Arabisch, verwant met het Hebr. אשכול; waarschijnlijker: *met opzet doen, verstandig leggen* (RASHIE, KIMCHIE).

en zeide: „De God, voor Wien mijne vaderen Abraham en Izak hunnen levenswandel geleid hebben, — de God, die mij weidde
16 van dat ik besta tot op dezen dag; — De engel, die mij van alle kwaad verlost heeft, zegene de jongelingen! door hen worde mijn naam en de naam mijner vaderen Abraham en Izak genoemd; en dat zij zich als de visschen vermeerderen
17 in het midden des lands." Toen Joseph zag, dat zijn vader zijne rechterhand op Ephrajims hoofd wilde leggen, was het verkeerd in zijne oogen; hij vatte dus de hand zijns vaders, om haar van Ephrajims hoofd over te brengen op het hoofd van Menasshé.
18 En Joseph zeide tot zijnen vader: „Niet aldus, mijn vader! want deze is de eerstgeborene; leg uwe rechterhand op
19 zijn hoofd." Doch zijn vader weigerde en zeide: „Ik weet het, mijn zoon! ik weet het; ook hij zal tot een volk worden, en ook hij zal groot zijn; evenwel zijn jongste broeder zal grooter worden dan hij, en zijn kroost zal tot eene menigte van
20 volkeren worden." Hij zegende hen op dien dag, zeggende: „Met u zal het volk Israël zich zegenen, zeggende: „God late u worden als Ephrajim en Menasshé." Hij plaatste dus Ephrajim
21 vóór Menasshé. Israël zeide tot Joseph: „Zie, ik sterf; maar God zal met u zijn en u terug brengen naar het land uwer
22 vaderen. En ik, ik geef u één deel boven uwe broeders, dat ik aan de hand van den Emoriet ontnomen heb met mijn zwaard en mijnen boog."

---

15. ויברך את יוסף, *hij zegende Joseph* in zijne kinderen. — הרועה, aan zijn eigen herdersleven ontleende uitdrukking, evenals bij David, Ps. 23.

16. המלאך, God, die dikwijls door Zijnen engel spreekt. Ook Gen. 32,31 noemt Jakob den engel, die tot hem spreekt: God. — Hij zegt dus: God, die door mijne voorouders vereerd werd, die ook mij als eenige Leider en Beschikker mijns levens geldt, die mij bij herhaling uit gevaar heeft gered, — Hij zegene enz.

17. Het hier verhaalde had plaats vóór den in de vorige verzen medegedeelden zegen; daarom vertalen wij וישת, *wilde leggen*. Dat het eerst hier verhaald wordt, geschiedt om het hoofdthema niet in het midden af te breken (MENDELSSOHN). — Deze belofte werd in den eersten tijd nog niet vervuld, daar bij de telling Num. 26,34 Menasshé 20000 zielen sterker is dan Ephrajim. Later evenwel gaf Ephrajim leiding en naam aan het geheele rijk der tien stammen en was naast Juda de talrijkste stam van allen (IBN 'EZRA). — מלא הגוים, *volkeren vol*, d. i. òf talrijk, als machtige volkeren, òf beroemd, met zijn naam de volkeren vervullend (RASHIE).

וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק
טו הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה : הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל
אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי
יז אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ : * וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־ עליו״ש
יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ
יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה :
יט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ
כ עַל־רֹאשׁוֹ : וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם־הוּא ס״א יהודו לעם
יִהְיֶה־לְעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ
כא יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם : וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־
כב אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה : וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי
מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם :
כג וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי רביעי
בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי : * פ

---

20. בך, zie Gen. 12,3.

22. שכם, evenals כתף, eigenlijk *schouder*, v. d. landrug, en in het algemeen bergachtige landstreek. שכם אחד, *ééne landstreek*, על אחיך, *meer dan uwe broeders*. Hiermede wordt het in vs. 5 neergelegde denkbeeld duidelijk uitgesproken en aan Joseph's stam, door Menasshé en Ephrajim afzonderlijk te rekenen, een dubbel deel aan het grondgebied toegekend. — אשר לקחתי—בחרבי ובקשתי, *dat ik*, door mijne nakomelingen, *uit de macht der Emorieten*, algemeene naam der Kena'anietische volksstammen, *met mijn zwaard en boog* zeker veroveren zal, als het ware reeds *veroverd heb*. Jakob ziet de hem gegeven voorspelling met profetischen blik reeds bewaarheid, en spreekt daarom in den verleden tijd (נתתי לקחתי). שכם met Septuaginta en Jonathan als eigennaam op te vatten, past niet goed; want, hoewel die stad in het latere gebied van Ephrajim lag en Joseph daar werd begraven, kan Jakob hier niet aan de geweldpleging van Shim'on en Levie denken, als hij zegt: אשר לקחתי enz., daar hij hunne daad immers ten strengste heeft afgekeurd. Bovendien is de verbinding van אחד met een eigennaam niet goed te verklaren.

49 1 Jakob ontbood zijne zonen, en zeide: „Verzamelt u! en ik
2 wil u verkondigen, wat u in latere dagen zal overkomen. Komt
bijeen en luistert, zonen van Jakob! en luistert naar Israël
uwen vader.
3 Ruben! mijn eerstgeborene zijt gij, mijne kracht en de eerste-
ling mijner sterkte, voorrang aan hoogheid [kwam u toe] en
4 voorrang aan macht. [Doch] overijling als water! [daarom]
behoudt gij den voorrang niet; want gij hebt uws vaders bed
beklommen; toen hebt gij hem ontheiligd, die mijne legerstede
beklom!
5 Shim'on en Levie zijn broeders! werktuigen van geweld is
6 hunne verwantschap. In hunnen raad kome niet mijne ziel!
in hunne vergadering worde niet vereenigd mijne eer! want
in hunnen toorn doodden zij mannen en in hunnen moedwil

Hoofdstuk XLIX. 1. Jakob roept zijne zonen bijeen en spreekt met hen in de laatste ure zijns levens over hunne toekomst. Gen. 49,28 worden deze uitspraken ברכה, *zegen*, genoemd; vandaar dat dit stuk onder den naam: *de zegen Jakobs* bekend is. Ons vers noemt het profetische *mededeeling* en Jakob's woorden vereenigen beider eigenschappen in zich: het zijn eenerzijds door God ingegeven openbaringen omtrent de toekomst, anderzijds zegenrijke wenschen, die, in de volle kracht van het geloof uitgesproken, de zekerheid hunner vervulling geven. In dichterlijke taal geeft Jakob uiting aan zijne denkbeelden en het is niet onwaarschijnlijk, dat Jakob's voorspellingen in iederen stam door een ieder werden gekend en eeuwenlang overgeleverd als eene kostbare nalatenschap van den patriarch. Wanneer onze wijzen meenen, dat Jakob de verre toekomst wilde voorspellen, doch de Goddelijke Majesteit zich aan hem onttrok, dan wijst dit volgens sommigen erop, dat zij de hier gegeven uitspraken doen slaan op Israël in Kena'an ná de eerste verovering. Toen werd lang niet alles vervuld, wat Jakob hier voorspelde (vgl. vooral de schildering van Jissachar en Zeboeloen), waardoor het denkbeeld van nieuwere schrijvers, als zoude men hier aan een later, na de verovering vervaardigd stuk te denken hebben, vanzelve vervalt. Iemand toch, die gegeven toestanden een vroeger levend persoon in den mond legt, moet zich noodzakelijk aan de werkelijkheid houden (vgl. ook Luzatto t. p.) — Anderen nemen daarom aan, dat Jakob doelt op feiten en toestanden, die zich eerst in de verre toekomst, in den messiaanschen tijd, zullen voordoen; en verklaren de zoo even aangehaalde uitspraak onzer wijzen in dien zin, dat God Jakob belette onomwonden, in duidelijke bewoordingen over het „einde der dagen" te spreken. — יקרא = יקרה. — באחרית הימים, beteekent zoowel: *het einde der dagen*, dat is: de laatste periode der wereldontwikkeling, de messiaansche tijd, — als: *latere dagen*, de komende tijd, vgl. Deut. 4,30. Uit deze uitdrukking is dus voor geen van beide boven aangehaalde opvattingen een bewijs te putten (vgl. Delitzsch Genesis, pag. 510 v.v.)

3. כחי וראשית אוני, product van *mijne mannelijke kracht* en eerste spruit van mijn huwelijksleven, ראשית אוני = בכורי, vgl. Deut. 21,17. — יתר שאת, *voorrang aan hooge waardigheid* (vgl. Job. 13,11) kwam u toe; nl. de waardigheid als eerstgeborene; ויתר עז *en voorrang aan macht*; עָז is dan eene pausaalvorm = עַז, geen bijv. nw. Luzatto vertaalt daarentegen:

מט א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־
ב יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים : הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
ג וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם : רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹחִי וְרֵאשִׁית
ד אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז : פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ
מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה : פ
ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם : בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא
נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם

---

wel past u *voorrang aan verheffing*, maar gij zijt *te hard, woest*; hij vat עז als bijv. nw. op en יתר als Jes. 56,12.

4. **פחז כמים**, doch uwe *onstuimigheid, als water*, dat in zijn loop alles wegrukt; d. w. z. uwe hartstochtelijkheid, die u tot de verder aangeduide daad voerde, is oorzaak, dat gij voor dien voorrang niet geschikt zijt. — או חללת יצועי עלה, NACHMANIDES: *toen ontwijddet gij* mij, die tot nu toe die legerstede had beklommen. RASHIE: *toen ontwijddet gij Hem*, God, *die mijne legerstede besteeg*, d. w. z. die mij op mijne legerstede verscheen. LUZATTO: *toen ontwijddet gij*, en nu spreekt Jakob in zichzelve: *ja, mijne legerstede beklom hij!* — I Kr. 5,1 en 2 wordt duidelijk gezegd, dat de eerstgeboorterechten op Joseph, de vorstelijke waardigheid op Juda overgingen; Ruben wordt echter bij de opsomming van Jakob's zonen altijd het eerst genoemd. — Ook Deut. 33,6 wordt Ruben wel voortbestaan verzekerd, maar tevens erbij gevoegd, dat zijn aantal steeds gering zal zijn. Ruben heeft dan ook nooit een rechter of profeet opgeleverd en behalve in den strijd tegen Siechon en één veldtocht tegen de Hagrieten, tijdens de regeering van Shaoel (I Kr. 5,10 en 19—22), is van optreden van Ruben in de geschiedenis niets bekend.

5. **שמעון ולוי אחים**. *Zij zijn broeders*, zij hebben hun broederlijk gevoel aan den dag gelegd, bij de wraakoefening wegens Diena; dat zou hen eigenlijk bijzonder geschikt maken om als hoofden der stammen op te treden, maar: כלי חמס מכרתיהם, *hunne verwantschap* uit zich alleen *in daden van geweld*. — מכרתיהם. RASHBAM en MENDELSSOHN: *verwantschap*, vgl. Ez. 16,3. LUZATTO: naar het Syrisch מכר = nieuw-hebreeuwsch ארס, een huwelijk sluiten: *hun huwelijksverdragen* zijn *middelen om geweld* te plegen. RASHIE en Midrash, naar het Grieksche *machaira*, zwaard, *hunne wapenen*.

6. **אל תחד כבדי**, *worde mijne eer niet vereenigd*; כבד, dat hier in de beteekenis van: *ziel* (vgl. Ps. 16,9) wordt gebruikt, is daarom vrouwelijk gebezigd. RASHIE e. a. meenen, dat תחד tweede pers. mann. is, doch men zou dan ook in het eerste zindeel den 2den persoon verwachten: תָּבוֹאִי.

סוד, *de beraadslaging*, קהל, de vergadering tot het nemen eener beslissing. — כי באפם הרגו איש, *want in hunnen toorn doodden zij* krachtige *mannen* (איש is collectief), וברצנם עקרו שור, *en in hunnen moedwil verlamden zij stieren* = helden, vgl. Ps. 22, 13. — רצון, teugellooze *eigenzinnigheid*, vgl. Dan. 8,4. Met עקרו שור wordt op de gedwongen besnijdenis der bewoners van Shechem gedoeld. HIRSCH: *in hunnen toorn doodden zij mannen, n a d a t zij in hunne* schijnbare *welwillendheid stieren verlamd hadden.*

7 verlamden zij stieren. Vervloekt zij hun toorn, want hij is
te heftig, en hunne woede, want zij is te onverzettelijk. Ik
zal hen verdeelen onder Jakob, en verstrooien onder Israël.
8 Gij, Juda! u zullen uwe broeders huldigen; uwe hand is op
den nek uwer vijanden; uws vaders zonen zullen zich voor u
9 nederwerpen. Een jonge leeuw is Juda; van roof, mijn zoon!
stijgt gij op. Hij knielt, legt zich neder, als een leeuw en gelijk
10 eene leeuwin; wie durft hem doen opstaan?! De schepter zal
niet wijken van Juda, noch de wetgeversstaf van tusschen
zijne voeten, totdat Shielo komt, en de gehoorzaamheid der
11 volkeren hem zal ten deel vallen. Hij bindt aan den wijnstok
zijn ezels-veulen, aan de edelste rank het jong zijner ezelin;
hij wascht in wijn zijn gewaad, in druivenbloed zijn bovenkleed.
12 Rood van oogen door wijn en wit van tanden door melk!

---

7. **ארור**, *gevloekt*, d. i. zonder uitwerking *zij hun toorn*, en עברתם, hunne alle perken *overschrijdende* gramschap; en wel doordien אחלקם enz. Volgens IBN 'EZRA en ABARBANEL doelt אחלקם op Shim'on, wiens gebied geen samenhangend geheel vormde, maar uit een aantal in het gebied van Juda verspreide steden bestond; ואפיצם ziet op den stam Levie, die inderdaad door het geheele land verstrooid werd. Wel hing dit samen met Levie's bestemming als priesterstam, doch niettegenstaande deze roeping ware eigen grondgebied voor dien stam mogelijk geweest. Shim'on wordt in den zegen van Mozes niet vermeld en verdwijnt in de latere geschiedenis geheel en al (vgl. I Kr. 4,38 v.v.)

8. In Juda ziet Jakob eindelijk den zoon, op wien zijn zegen en de leiding der toekomst ten volle kan rusten; daarom met nadruk: יהודה אתה, vgl. Gen. 24,27 אנכי בדרך נחני. — יודוך—יהודה, eene woordspeling, evenals bij zijne naamgeving, Gen. 29,35. — ידך בעורף איביך, uwe vijanden zullen u trachten te ontvluchten, doch gij grijpt ze in den nek. Gij zult steeds de overwinning behalen en daarom door uwe broeders als hun meerdere erkend worden. — בני אביך, alle *zonen van uwen vader*, ook die van de andere vrouwen, meer in 't bijzonder: ook Joseph.

9. **גור אריה יהודה**, dapper als *een jonge leeuw is Juda*; מטרף בני עלית, en *na buit gemaakt te hebben stijgt gij* weer naar uw hol in de bergkloof *op*. Anderen: *Gij, Juda, jonge leeuw, gij stijgt op* enz. כאריה וכלביא, *als een* volwassen *leeuw* en *als eene* in de verdediging harer jongen nog meer te vreezen *leeuwin*. Sommigen zien in de drie hier gebruikte leeuwennamen eene aanwijzing voor drie tijdperken in Juda's geschiedenis: onder de Rechteren, גור אריה, toen hij nog in de ontwikkeling zijner macht was; — onder David en Salomo, אריה, in volle kracht; en onder de Makkabeën, לביא, de getergde leeuw.

10. **ומחקק מבין רגליו**, *en de wetgeversstaf van tusschen zijne voeten*; parallel met het eerste zindeel, beteekent מחוקק hier niet: *wetgever*, maar de *wetgeversstaf* (vgl. Num. 21,18; Ps. 60,9). Daar wij שבט zeker als een van de insigniën van een regeerend persoon (al is het ook niet juist een koning) hebben op te vatten, beteekenen de woorden dus, dat de wetgeversstaf, die op of tusschen de knieën stond, nooit van tusschen Juda's voeten zal worden weggenomen. MENDELSSOHN meent, dat מבין רגליו = מן היוצא מבין רגליו, beteekent: *van zijne nakomelingschap*, doch Deut. 28,17 wordt deze uitdrukking van de kinderen der *moeder* gebruikt, terwijl bij den vader steeds

י עֹקְרוּ־שׁוֹר : אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם
בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל : פ
ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי
ט אָבִיךָ : גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה
י וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ : לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין
יא רַגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים : אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירֹה
וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־עֲנָבִים סוּתֵהּ :
יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם מֵחָלָב : פ

יוצא ירכו of יוצא חלציו gebezigd wordt. — עד כי יבא שילה. Onkelos: *totdat* de Messias *komt*, aan *wien* de heerschappij *is*, שילו = אשר לו, met verzwegen onderwerp: המלוכה. Midrash: *totdat* de Messias *komt*, *wien geschenken* worden aangeboden, שילו = שַׁי לוֹ met verzwegen gezegde. Rashbam: *totdat hij*, Juda, *naar Shielo komt en de* hem *gehoorzamende volken* zich *tot hem* zullen vervoegen, zal Juda's regeering krachtig blijven, doch dan, in den tijd van Rechab'am (I Kon. 12), zullen de tien stammen en de onderworpen volkeren van hem afvallen. Ibn 'Ezra geeft de volgende verklaringen: *a*) *zijn nakomeling*, (van שליה), *b*) *totdat Shielo zal ondergaan*, יבוא als in: ובא השמש; *c*) *totdat* het einde van *Shielo zal komen*. Siporno houdt het woord voor eene samensmelting uit שול, waarvan שולים, zoom, en שלה, rustig zijn, en vertaalt: *eeuwige*, laatste *vrede*. Gesenius e. a. meenen, dat שילה *rustbrenger* beteekent, evenals שלמה, *vredebrenger*, het wordt dan afgeleid van שלה, *rustig zijn*, of een nevenvorm daarvan שול, welke opvatting ons het meest waarschijnlijk voorkomt. — ולו יקהת עמים, *en hem de gehoorzaamheid* der volkeren zal ten deel vallen. Vgl. Spr. 30,17. Anderen vatten ook op die plaats יקהת אם op als: *afstomping*, zwakheid, en vertalen dan ook hier: *en de zwak geworden volkeren hem zullen ten deel vallen*. Vgl. קהה דברוֹ (Pred. 10,10; Jer. 31,29; Ez. 18, 2). Rashbam: *en tot hem volkeren zich zullen verzamelen*. (zie boven.) עד כי, *totdat*, duidt niet aan, dat daarna Juda's heerschappij ophoudt, maar dat dan de groote omkeer zal komen, waarbij Juda's regeering zich over de gansche wereld zal uitstrekken.

11. De vruchtbaarheid van zijn land is zoo groot, dat men aan wijnranken zijn ezel zal kunnen binden, als aan den krachtigsten boom. — חכלילי בני אסרי, met den י, eene oude, dichterlijke vorm. De zin is: na het bereiken van den Messiaanschen tijd, komt een tijdperk van vrede en overvloed; Juda berijdt het dier van den vrede, den ezel; leeft in geluk en voorspoed, zoodat men desnoods zijne kleederen in wijn zou kunnen wasschen! Zooals Rashbam reeds opmerkt, moet deze beeldspraak hier niet in letterlijken zin genomen worden; uit דם ענבים toch blijkt, dat hier aan rooden wijn gedacht wordt; daarin gewasschen kleederen zouden zeker niet rein worden. — סותו = כסותו, kleed; anderen: van סוה, waarvan סכוה, sluier: *bovenmantel*, waarmede men zich *omhult*.

12. Juda's oogen fonkelen nog, maar niet meer van strijdlust, maar door den gloed van wijn; zijne tanden zijn wit van melk, het landelijk

13 Zeboeloen zal aan het strand der zeeën wonen; hij zal zelfs
worden tot een strand voor schepen; en zijne grens zal tot
Tsiedon reiken.
14 Jissachar is een sterk gebeende ezel, liggende tusschen de
15 afschutsels. Hij zag de rust, dat zij aangenaam, en het land,
dat het bekoorlijk was; hij neigde dus zijnen schouder om te
torschen, en werd, dienend, schatplichtige.
16 Dan zal zijn volk richten, als één van Israëls stammen.
17 Dan zal zijn eene slang op den weg, eene adder op het voetpad,
die het paard in de verzenen bijt, zoodat, wie het berijdt,
18 achterover stort. — Op Uwe hulp hoop ik, Eeuwige!
19 Gad — stroopbenden dringen op hem in; doch hij valt ze
in de verzenen aan.
20 Van Assher komt het vette als zijne spijze; hij levert konings-
lekkernijen.
21 Naphthalie is een losgelaten hinde; hij brengt sierlijke rede-
nen voort.
22 Eene vruchtbare twijg is Joseph, eene vruchtbare twijg bij eene
23 waterwel, [waarvan de] loten voortschrijden over den muur. Zij

---

en kinderlijk voedsel. De beide verzen beschrijven eerst de kracht der wijnstokken in hun groei, dan den overvloed van wijn en eindelijk de uitstekende hoedanigheid daarvan. Anderen: *rooder*, d. i. vuriger, *van oogen, dan wijn, en witter van tanden, dan melk*, als beeld van Juda's kracht.

13. Zeboeloen's grondgebied reikte in den beginne niet tot aan de kust der Middellandsche zee; in later tijd echter was dit wel het geval. Zoodoende werd hem gelegenheid gegeven door handel ter zee tot welvaart te geraken; de nabijheid van Tsiedon werkte daartoe mede, doch gaf tevens de grens van zijn handelsverkeer aan. Of bij het meerv. ימים gedacht moet worden aan de Middellandsche zee westwaarts en het meer van Tiberias oostelijk, of wel dat dit meervoud eenvoudig den Oceaan aanduidt, is twijfelachtig.

14. חמר גרם, een sterk gebeende ezel, die zware lasten op zich neemt en verdraagt. Jissachar's zonen zijn krachtige mannen, gevestigd in een vruchtbare, gezegende streek. Hij blijft liever in ondergeschikte positie, dan zich in zijne rust te laten storen. — המשפתים, de twee rijen paaltjes, die de veekooien afpalen.

15. מנחה, *rust* = rustplaats, het land; vgl. Deut. 12,9, אל המנוחה ואל הנחלה; daarom hier mannelijk gebruikt = מקום מנוחה. — למס עבד, onderworpen schatplichtig, waarschijnlijk aan een der omwonende stammen.

16. Dan, hoewel klein in aantal, zal als ieder ander onder Israël's stammen zijn volk richten, d. w. z. voor zijne belangen opkomen. — עמו, niet juist zijn *stam*, maar *Israël*. Terwijl tot hiertoe Lea's zonen zijn besproken, gaat Jakob met Dan tot de zonen der slavinnen over en zegt nu: ook dezen zijn mijne kinderen, die ieder op zijne wijze een taak zullen vervullen. Reeds Rashbam doet opmerken, dat het treurig einde van Shimshon de meening weerspreekt, als zou hier aan dezen heldhaftigen nakomeling van Dan gedacht zijn. In voortdurende twisten met Kena'anieten en Philistijnen bleef Dan steeds zijne onafhankelijkheid handhaven. Jakob's

יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃ פ
יד יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי
טו טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נָעְמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־
טז עֹבֵד׃ ס דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יְהִי־דָן נָחָשׁ
עָלִי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עָלִי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְבֵי־סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ
יז אָחוֹר׃ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה׃ * ס גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא
יח יָגֻד עָקֵב׃ ס מֵאָשֵׁר שְׁמֶנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־
יט מֶלֶךְ׃ ס נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס בֶּן
כ פֹּרָת יוֹסֵף בֶּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי־שׁוּר׃ וַיְמָרְרֻהוּ

---

woorden zijn slechts een algemeene schildering van den toestand en doelen hier niet op bijzondere feiten.

17. Wat Dan aan kracht ontbreekt, vult hij aan door list. Daar ziet Jakob dus, hoe zijne kinderen te strijden zullen hebben tegen de volkeren, hoe zij door gebrek aan macht in het nauw gebracht worden en hun toevlucht moeten nemen tot list; daarom laat hij volgen: vs. 18: לישועתך קויתי ה׳, *Op Uwe hulp hoop ik, o God!* Red Gij mijne kinderen uit hunnen nood!

19. **גד גדוד יגודנו.** Gad, in het Transjordaansche gevestigd, stond telkens bloot aan vijandige invallen van rooversstammen, die als een wig in zijn gebied indrongen en hier en daar veroveringen maakten; doch hij joeg ze op de vlucht en vervolgde ze. — גדד, insnijden, indringen als een wig.

20. **מאשר שמנה לחמו**, *van Asher komt vettigheid*, d. w. z. olijfolie, *als zijne spijze*; met deze opvatting vervalt de moeilijkheid, dat לחם hier vrouwelijk zou gebezigd zijn. — Ook Deut. 33,24 wordt van hem gezegd: dat hij *in olie dompelt zijn voet.* Anderen vertalen: *Van Asher's* zonen: *vettigheid is zijne spijze.* — והוא, niet alleen geniet hij zelve het vette der aarde, maar hij heeft zoodanigen overvloed, dat hij aan anderen nog koningslekkernijen kan leveren.

21. **אילה שלחה**, eene hinde, die zich vrij bewegen kan; waarschijnlijk doelende op de bergstreek, waarvan deze stam ongehinderd heer en meester bleef. — הנתן אמרי שפר, tevens bezit hij de eigenschap der welsprekendheid.

22. **בן פרת**, waarschijnlijk eene woordspeling op den naam: Ephrajim, *een vruchtdragende twijg* (KIMCHIE), waarbij פרת = פְּרִיָּה, en בן evenals het volgende meerv. בנות, vrouwelijk gebruikt wordt. Anderen: *de zoon van een vruchtdragenden boom.* — בנות צעדה עלי שור, een boom, waarvan de groeikracht zoo groot is, dat de twijgen over den nabijstaanden muur hangen. בנות meerv. naast צעדה enk. = ieder der takken stijgt enz. — צעדה, eig. *schrijden*, teekenende uitdrukking voor het langzaam verder groeien der takken, die over den muur komen hangen.

maakten hem [het leven] bitter en schoten op hem, en zij haatten
24 hem, de pijlschutters! Doch zijn boog bleef gespannen, zijne armen
en handen vaardig; door de hulp van den Machtige van Jakob;
25 van daar, van den Herder, den Grondsteen van Israël. Van
den God uws vaders, — Hij moge u helpen. — en van den
Almachtige, — Hij moge u zegenen met zegeningen des hemels
van boven, met zegeningen der watermassa, die diep beneden
26 ligt, met zegeningen van borsten en moederschoot. De zege-
ningen uws vaders gaan de zegeningen mijner voorvaderen te
boven, tot aan de grenzen der eeuwige heuvelen. Dat zij ko-
men op het hoofd van Joseph! op den schedel van den gekroonde
onder zijne broederen!
27 Benjamin is een verscheurende wolf; des morgens zal hij
roof verteren, des avonds buit verdeelen.
28 Deze allen zijn de stammen Israëls, twaalf; en dit is het-
geen hun vader tot hen gesproken heeft, en waarmede hij hen
zegende; ieder naar den zegen, die voor hem paste, zegende
29 hij hen. En hij gebood hun, en zeide tot hen: „Ik word tot
mijn volk verzameld; begraaft mij bij mijne vaderen in de
30 spelonk, welke in het veld van 'Ephron, den Chittiet, is. In de
spelonk welke in het veld van Machpéla is, dat tegenover
Mamré ligt, in het land Kena'an; welk veld Abraham van
'Ephron, den Chittiet, tot eene erfelijke begraafplaats gekocht
31 heeft; — Daar heeft men Abraham en zijne vrouw Sara be-
graven, daar heeft men Izak en zijne vrouw Rebekka begraven,
32 en aldaar heb ik Lea begraven; — Het veld en de spelonk,
33 die er in is, als koop van de zonen van Cheth." — Toen Jakob
geëindigd had zijnen zonen zijne geboden op te dragen, trok
hij zijne voeten in het bed; hij verscheidde, en werd verzameld
tot zijne volkeren.

50 1 Joseph viel op het aangezicht zijns vaders, weende over hem en
2 kuste hem. Joseph gebood zijnen dienaren, den artsen, zijnen vader
3 te balsemen; en de artsen balsemden Israël. En er verliepen

---

24. ותשב באיתן קשתו, *zijn boog bleef vast*, באיתן = במקום איתן. — ויפזו ידיו זרעי, *de armen zijner handen*, die zijne handen besturen en hun de richting geven, bleven *gemakkelijk te bewegen*. — מידי. Dat Joseph alle gevaren te boven kwam, vond zijn oorzaak in God, den אביר יעקב, die Jakob macht heeft verleend; den רעה, *den Herder* (vgl. Ps. 80,2), den אבן ישראל, *den grondsteen Israëls* (vgl. Jes. 30,29, waar God צור ישראל, *de Rots van Israël* genoemd wordt). MENDELSSOHN laat die laatste woorden op Joseph slaan en vertaalt: *van daar werdt gij*, Joseph, *de herder en grondsteen van Israël*.

25. De kracht kwam van den God uws vaders, ויעזרך, zoo moge Hij u verder helpen. — ואת = ומאת, waarbij de מ van מאל ook hier bijgedacht wordt. — ברכת שמים, regen en dauw; ברכת תהום, in bronnen en rivieren; ברכת שדים ורחם, vruchtbaarheid bij mensch en dier.

כה וְרָבְכוּ וַיִּשְׁתַּמְּחוּ בַּעֲלֵי חִצִּים : וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי
כה יְדֵי מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל : מֵאֵל אָבִיךָ
וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם
כו רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם : בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־
בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיךָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף
וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו : *

פ

כז בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל : כָּל־
כח אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם
כט וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם : וַיְצַו אוֹתָם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־
ל הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרֹן הַחִתִּי : בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה
הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם
לא אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר : שָׁמָּה קָבְרוּ
אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת
לב רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה : מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה
לג אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת : וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף

נ א רַגְלָיו אֶל־הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו : וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־
ב פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ : וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־
ג הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל : וַיִּמְלְאוּ־

---

26. **ברכת אביך.** De door uw vader u verleende zegeningen overtreffen die, welke deze van zijne voorvaderen ontving, zoo ver als de eeuwige heuvelen hun kruin verheffen boven de aarde. — נזיר, *afgezonderd*, onderscheiden; v. d. van נֵזֶר, kroon, *de gekroonde*.

27. **זאב**, een beeld van moed.

28. **איש אשר כברכתו**, ieder naar wat met zijn zegen overeen kwam, zegende hij hen.

33. **ויאסף רגליו אל המטה.** Tijdens den zegen *zat* Jakob in bed overeind, terwijl zijne voeten er buiten hingen (zie aant. Gen. 48,12). Thans gaat hij weer liggen en trekt zijne voeten in het bed bijeen.

voor hem veertig dagen — want zoo vele dagen besteedde men
aan het balsemen ; — en de Egyptenaren beweenden hem zeven-
4 tig dagen. Toen de dagen om hem te beweenen voorbij waren,
sprak Joseph tot het huis van Phar'o, zeggende : „Indien ik toch
gunst gevonden heb in uwe oogen, spreekt dan toch ten aan-
5 hoore van Phar'o, zeggende : Mijn vader heeft mij doen zweren,
en gezegd : „Zie ! ik sterf. In mijn graf, hetwelk ik mij in het
„land Kena'an gedolven heb, daar zult gij mij begraven !" —
En nu, laat ik dan optrekken, en mijnen vader begraven ;
6 dan zal ik terugkeeren." — Phar'o zeide : „Trek op en begraaf
7 uwen vader, gelijk hij u heeft doen zweren." Joseph trok dus
op, om zijnen vader te begraven ; en met hem trokken op al de
dienaren van Phar'o, de oudsten van zijn huis, en al de oudsten
8 van het land Egypte. Ook het geheele huis van Joseph, zijne
broeders, en zijns vaders huis ; slechts hunne kleine kinderen,
hun kleinvee en hunne runderen lieten zij achter in het land
9 Goshen. Met hem trokken op zoowel wagens als ruiters ; en
10 het was een zeer aanzienlijk leger. Toen zij nu tot de schuur
Atad kwamen, die aan de overzijde van den Jordaan is, hielden
zij aldaar een grooten en zeer zwaren klaagdienst ; en hij bedreef
11 rouw over zijnen vader zeven dagen. Toen de Kena'aniet,
de inwoner des lands, dezen rouw bij de schuur Atad, zag,
zeiden zij : „De Egyptenaren hebben hier een zwaren rouw !"
daarom noemde men haren naam : Abél-Mitsrajim, dat aan de
12 overzijde der Jordaan is. — Zijne zonen deden hem, gelijk hij
13 hun geboden had. Zijne zonen namelijk vervoerden hem naar
het land Kena'an, en begroeven hem in de spelonk van het
veld Machpéla, welk veld Abraham gekocht had tot eene
erfelijke begraafplaats van 'Ephron. den Chittiet, tegenover
14 Mamré. Joseph keerde terug naar Egypte, (hij en zijne broe-
ders, en allen die met hem opgetrokken waren, om zijnen
vader te begraven), nadat hij zijnen vader begraven had. —
15 Toen Joseph's broeders zagen, dat hun vader gestorven was,
zeiden zij : „Wellicht zal Joseph ons vijandig zijn, en ons al
16 het kwaad vergelden, dat wij hem aangedaan hebben." Dus
gelastten zij, dat men Joseph zeggen zou aldus : „Uw vader

HOOFDSTUK L. 3. שבעים יום, nl. de *veertig* dagen der balseming en *dertig* rouwdagen, vgl. Num. 20,29; Deut. 34,8.

4. Joseph verschijnt niet zelve voor den koning, daar zijn rouwtijd nog niet om is. Hij tracht eerst Phar'os omgeving gunstig te stemmen, daar hij verlof vraagt, om met familie en groot gevolg het land te verlaten, wat minder gunstig opgenomen zou kunnen worden.

5. אשר כריתי, *in mijn graf, dat ik mij gedolven heb.* De spelonk is wel niet gegraven, maar de grafnissen zelve, waarin de lijken geplaatst worden, moeten natuurlijk gedolven worden. Het is Joseph dan ook niet te doen om de grafplaats nader te omschrijven ; hij denkt dus niet aan de spelonk, maar wijst er alleen op, dat in Kena'an een graf voor Jakob gereed is. Anderen : *dat ik mij gekocht heb.*

לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם
ד שִׁבְעִים יוֹם : וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה
ה לֵאמֹר : אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר
כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא
ו וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה : וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת־
ז אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ : וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ
אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם :
ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ
ט בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן : וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה
י כָּבֵד מְאֹד : וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־
שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים :
יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ
אֵבֶל־כָּבֵד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
(גבה) יג בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן : וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם * : וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ
בָּנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר
קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־
יד פְּנֵי מַמְרֵא : וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֹלִים
טו אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו : וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף
כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת
טז כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ : וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ

---

10. גרן האטד, *de schuur met den doornheg*, v. a. een eigennaam. — מעבר הירדן. Bij eene reis van Egypte naar Palaestina komt men langs den kortsten weg van de zuidzijde het heilige land binnen en bereikt dus het Transjordaansche gebied niet. Vandaar dat velen meenen, dat בעבר הירדן hier niet op den *oostelijken*, maar op den *westelijken* oever van den Jordaan doelt. De verhaler, die zich nog aan de oostzijde van den Jordaan bevindt, noemt dan de overzijde עבר הירדן.

16. ויצוו, *zij gelastten* een door hen aangewezen bode, אל יוסף, *tot Joseph* te spreken, לאמר, *aldus*: enz.

17 heeft vóór zijnen dood het volgende bevolen: „Zoo zult gij zeggen tot Joseph: och! vergeef toch de misdaad uwer broeders en hunne zonde, ofschoon zij u kwaad aangedaan hebben;" — en nu, vergeef toch de misdaad der dienaren van den God uws vaders!" — Joseph weende toen zij [aldus] tot hem
18 spraken. Daarna gingen ook zijne broeders, vielen voor hem neder, en zeiden: „Zie, hier zijn wij tot slaven voor u."
19 Doch Joseph zeide tot hen: „Vreest niet, ben ik dan in Gods
20 plaats? Zoo gij ook al kwaad tegen mij gedacht hebt, God heeft het ten goede gedacht, om te volbrengen al hetgeen heden ten dage [geschiedt], om een groot volk in het leven te
21 behouden. En nu, weest niet bevreesd! ik zal u en uwe kleine kinderen verzorgen." Zoo troostte hij hen, en sprak hun
22 tot het hart. Joseph bleef in Egypte, hij en zijns vaders huis;
23 en Joseph leefde honderd en tien jaren. Joseph zag van Ephrajim kinderen tot in het derde geslacht; ook de kinderen van Machier, Menasshé's zoon, werden op Joseph's knieën
24 geboren. Joseph zeide tot zijne broeders: „Ik sterf; maar God zal u bedenken, en u uit dit land opvoeren, naar het land, dat Hij aan Abraham, Izak en Jakob toegezworen heeft."
25 Joseph deed de kinderen Israëls zweren, zeggende: „Als God u zal bedenken, dan zult gij mijne beenderen van hier op-
26 voeren." Joseph stierf, honderd en tien jaren oud; men balsemde hem, en hij werd in eene kist gelegd in Egypte.

---

17. ועתה, met dit woord begint het verzoek der broeders. Onze vader heeft een beroep gedaan op uw gevoel voor ons als uw *broeders*, wij vragen vergeving als dienaren van denzelfden God. — ברכם, *toen zij* bij monde van hun gezant *tot hem spraken*.

19. התחת אלהים אני. Heb ik dan het recht, straffend op te treden? God heeft immers alles ten goede gekeerd!

23. ילדו על ברכי יוסף. *Op iemands knieën geboren worden*, wil zeggen: door hem met oudervreugde worden begroet en op de knieën gekoesterd.

25. Joseph begrijpt, dat na zijn dood de Israëlieten niet zoo gemakkelijk verlof zullen krijgen, hem in Palaestina te begraven, als dat met hem na Jakob's dood het geval was. De eed is door Israël gestand gedaan; zie Ex. 13,19, Jos. 24,32. — בני ישראל zijn niet juist zijne broeders, maar *de Israëlieten*. — Het eerste boek der Thora sluit dus met de blijvende vestiging van Israël in Egypte, waar met Joseph's dood hun tegelijk de belofte van toekomstige bevrijding en terugkeer naar het heilige land wordt gegeven. Daarin ligt dan tevens de overgang tot het tweede boek.

יז צַוֶּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר׃ כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא
פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע
יח עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו׃ וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו
יט וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף
כ אַל־תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי׃ וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה
אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־
כא רָב׃ * וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם
כב וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם׃ וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית
כג אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים׃ * וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי
כד שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃ וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה
אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
כה לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד
כו יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃ וַיָּמָת יוֹסֵף
בֶּן־מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

(נתוצא) נעמה

חזק.

סכום פסוקי ספר בראשית אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה · **אך** ל״ך כימן: וחציו ועל חרבך תחיה: ופרשיותיו י״ב · **זה** שמי לעולם כימן: וסדריו מ״ג · **גם** ברוך יהיה כימן: ופרקיו נ׳ · יי חננו **לך** קויגו כימן: מנין האתוחות **שלשה וארבעים** והסתומות **שמנה וארבעים** · הכל **תשעים ואחת פרשיות** · **צא** אתה וכל העם אשר ברגליך כימן:

סדר

ההפטרות

לספר בראשית.

HAPHTAROTH

VOOR HET

BOEK GENESIS.

LOFZEGGINGEN vóór en na de HAPHTARA.

Nadat de wetsrol is opgerold en gesloten, zegt hij, die de Haphtara zal voordragen, de volgende lofzegging:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die goede profeten hebt uitverkoren en behagen hebt geschept in hunne woorden, die met waarheid werden uitgesproken; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die hebt uitverkoren de Leer en Uwen dienaar Mozes en Uw volk Israël en de profeten van waarheid en recht!

(*Bij de Portugeesche Israëlieten wordt na de voordracht der Haphtara, vóór de slotlofzeggingen, het volgende gezegd:*

Onze Verlosser, de Eeuwige Tsebaoth is Zijn naam, de Heilige van Israël!)

En na de lezing der Haphtara zegt men:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, Rots van alle eeuwigheid, rechtvaardig door alle geslachten, vertrouwbaar God, die zegt en ook doet, die spreekt en vervult, al Wiens woorden waarheid en rechtvaardigheid zijn. Vertrouwbaar zijt Gij, Eeuwige, onze God, en vertrouwbaar zijn Uwe woorden; en niet één van Uwe uitspraken keert ledig (onvervuld) terug, want een vertrouwbaar God en Koning zijt Gij; geloofd zijt Gij, Eeuwige, God, die vertrouwbaar zijt in al Uwe woorden!

Ontferm U over Tsion, want het is het huis, waar wij (in waarheid) leven, en help spoedig in onze dagen [de stad], die bedroefd is van ziel; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Tsion zich doet verblijden in zijne kinderen.

Verblijd ons, Eeuwige, onze God! door den profeet Elia, Uwen dienaar, en door het koningschap van het huis van David, Uwen gezalfde, moge hij spoedig komen en ons hart doen juichen! Op zijnen troon zal dan geen vreemde meer zitten en andersdenkenden zullen niet weder zijne heerlijkheid deelachtig worden, want bij Uwen heiligen naam hebt Gij hem gezworen, dat zijn licht immer en eeuwig niet meer zal worden uitgebluscht; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schild van David!

Voor de Leer en voor den dienst en voor de profeten en voor dezen Sabbathdag, dien Gij, Eeuwige, onze God, ons gegeven hebt tot heiliging en tot rust, tot eer en tot roem, — voor dat alles danken wij U, Eeuwige, onze God, en zegenen U; Uw naam worde geloofd door den mond van al, wat leeft, gedurig immer en eeuwig; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die den Sabbath heiligt!

ברכות ההפטרה

קודם קריאת ההפטרה, ואחר שנמר הגולל, יברך המפטיר

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים
טוֹבִים וְרָצָה בִדְבָרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי
הָאֱמֶת וָצֶדֶק (נ״א וְהַצֶּדֶק):

(מנהג הספרדים לומר אחר קריאת ההפטרה קודם הברכות האחרונות

גַּאֲלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:)

ואחר קריאת ההפטרה יברך המפטיר

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים, צַדִּיק
בְּכָל־הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן, הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר
וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק. נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ,
וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ, אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי
אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד
מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב
זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ, כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ
לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

עַל־הַתּוֹרָה וְעַל־הָעֲבוֹדָה וְעַל־הַנְּבִיאִים וְעַל־יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה,
שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת.
עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ
בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

HAPHTARA VAN BERÉSHIETH.

Jesaja 42,5—43,10.

5 Zoo zegt God, de Eeuwige, de Schepper der hemelen en die
ze uitspant, die de aarde met hare voortbrengselen spreidt (over
het water), die ziel geeft aan het volk daarop en adem aan
6 hen, die er op gaan; — Ik, de Eeuwige, heb u geroepen in
gerechtigheid en zal u bij uwe hand vasthouden; Ik zal u
beschermen en u doen worden tot verbond voor volkeren, tot
7 licht voor natiën; Om ziende te maken blinde oogen, om uit
opsluiting te voeren den geboeide, uit het huis der hechtenis
8 hen, die zitten in duister. Ik — „de Eeuwige" — dat is Mijn
naam; en Mijne heerlijkheid zal Ik een ander niet geven, noch
9 Mijn roem aan gehouwen beelden! De vroegere [voorspel-
lingen], zie, zij zijn uitgekomen; welnu, nieuwe gebeurtenissen
verkondig Ik thans; vóórdat zij ontspruiten, doe Ik ze u ver-
10 nemen. Zingt den Eeuwige een nieuw lied, Zijn lof van het
einde der aarde, gij, die de zee bevaart, zoowel als wat haar
11 vult; eilanden en haar bewoners! Laat aanheffen de woestijn
en haar steden, de open plaatsen, die Kédar bewoont; laat
jubelen de bewoners der rotsen, laat men luide juichen van
12 den top der bergen. Dat zij den Eeuwige eere toekennen, en
13 Zijnen lof verkondigen op de eilanden. De Eeuwige, als een
held zal Hij uittrekken, als een krijgsman zal Hij den ijver
opwekken; Hij zal den strijdkreet aanheffen, ja hem luide doen
klinken, Hij zal Zich machtig toonen tegen Zijne vijanden!
14 Sinds alle eeuwigheid zweeg Ik, legde Ik Mij stilzwijgen op,
bedwong Ik Mij, — als eene barende zal Ik nu steunen, snel
15 den adem uitstooten en insnuiven tegelijk! Ik zal verwoesten
bergen en heuvelen en al hun kruiden doen verdorren; Ik zal
stroomen doen worden tot eilanden en meeren doen opdroogen.
16 Ik zal blinden doen gaan op een weg, dien zij niet kenden, op
paden, die zij niet kenden, zal Ik hen doen treden; Ik zal
duistere plaatsen voor hen doen worden tot licht, en hobbelige
wegen tot vlakte; — dit zijn de zaken, die Ik doe en niet
17 nalaat! Dan wijken zij achterwaarts, worden met schande
bedekt, — zij, die vertrouwden op het gehouwen beeld, —
18 die zeiden tot een gietsel: „Gij zijt onze God!" — Gij, dooven,
19 hoort; en gij, blinden, kijkt op om te zien! „Wie is blind,
dan Mijn dienaar, en doof als Mijn bode, dien Ik zend; wie
is blind, gelijk de vertrouwde en doof als de dienaar des
20 Eeuwigen!" [zegt gij.] Veel zien — doch gij houdt het niet
21 in gedachte; ooren openen — doch hij hoort niet! De Eeuwige
schept er behagen in ter wille van Zijne rechtvaardigheid; Hij
zal de Leer groot en verheerlijkt doen worden!

בישעיה סימן מ״ב

ה כֹּה־אָמַר הָאֵל ׀ יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ
ו וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: אֲנִי
יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם
ז לְאוֹר גּוֹיִם: לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית
ח כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן
ט וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד
י בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם: שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ
יא תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: יִשְׂאוּ
מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים
יב יְצִוָּחוּ: יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יְהוָה כַּגִּבּוֹר
יג יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יָצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו
יד יִתְגַּבָּר: הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אֶחֱרַישׁ אֶתְאַפֵּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה
טו אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: אַחֲרִיב הָרִים וְגִבָעוֹת וְכָל־עֲשָׂבָם אוֹבִישׁ
טז וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים
בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ
לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא
יז עֲזַבְתִּים: נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים
יח לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ
יט לִרְאוֹת: מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי
כ עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: רָאִית* רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר
כא פְּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע: יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל
תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: כאן מסיימין הספרדים. *)

ל״ת

---

*) *De Portugeesche Israëlieten zeggen hier tot slot de op het einde dezer Haphtara geciteerde verzen.*

22 Doch hij (Israël) is een beroofd en uitgeplunderd volk, aanblazing van jongelingen zijn zij allen [1]), en in de kerkers verbergen zij zich; zij worden tot plundering, zonder dat iemand
23 hen kan redden, tot berooving, en niemand zegt: „geef terug." Wie is onder u, die dit in zijn oor opneemt? die er naar luistert,
24 het begrijpt voor de toekomst? Wie heeft ter plundering Jakob gegeven en Israël den beroovers? — immers de Eeuwige, Hij, tegen Wien wij gezondigd hebben, — zij wilden immers niet in Zijne wegen gaan, zij luisterden immers niet naar Zijne
25 Leer! Toen stortte Hij over hem in ontbranding Zijn toorn en den meest machtigen strijd; die omgaf hem rondom met vuurvlammen, zonder dat hij tot erkenning kwam; en brandde in hem, doch hij nam het niet ter harte.

43 1 En nu — zoo zegt de Eeuwige, uw Schepper, Jakob, en uw Vormer, Israël: Vrees niet, want Ik verlos u, Ik heb u bij
2 uwen naam genoemd; Mij behoort gij. Zoo gij door de wateren trekt, ben Ik met u, en door stroomen — zij zullen u niet wegspoelen; indien gij gaat door een vuur, zult gij u niet
3 schroeien; en eene vlam, — zij zal u niet branden. Want Ik ben de Eeuwige, uw God, de Heilige van Israël, die u helpt; Ik geef tot losgeld voor u Egypte, Koesh en Sheba in uwe plaats.
4 Doordien gij kostbaar waart in Mijne oogen, geëerd waart en Ik u beminde, — zal Ik menschen geven in uwe plaats en
5 natiën voor uwe ziel. Vrees niet, want Ik ben met u, van het Oosten zal ik uw kroost huiswaarts brengen en van het
6 Westen u verzamelen. Ik zal zeggen tot het Noorden: geef ze hier! en tot het Zuiden: houd ze niet terug, breng Mijne zonen naar huis uit de verte en Mijne dochteren van het einde
7 der aarde. Alles, wat genoemd is met Mijn naam, en wat tot Mijne verheerlijking Ik heb geschapen, Ik heb gevormd en
8 ook voleindigd! Voer uit een blind volk — en oogen zijn er;
9 en dooven — en ooren hebben zij. Mogen alle volkeren gezamenlijk bijeen komen; en laten natiën zich maar vereenigen; wie is onder hen, die dit kan mededeelen? laten zij ons vroegere [door hen gegeven voorspellingen] ten gehoore brengen; laat hen getuigen geven en gerechtvaardigd worden, laten deze het
10 hooren en zeggen: „het is waarheid." — Gij zijt Mijne getuigen, is het gezegde des Eeuwigen, en Mijn dienaar, dien Ik heb uitverkoren; opdat gij zult erkennen en Mij zult gelooven en zult begrijpen, dat Ik het ben; vóór Mij werd geen God gevormd en na Mij zal er ook geen zijn.

(De Portugeesche Israëlieten lezen tot slot der Haphtara de volgende verzen:

Jes. 61,10. Jubelen wil ik in den Eeuwige, mijne ziel juicht in mijn God, want Hij heeft mij doen aantrekken kleederen van heil,

כב וְהוּא עִם־בָּזוּז וְשִׁסּוּי הֻפַּח בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הֻחְבָּאוּ
כג הָיוּ לָבָז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשֵׁב : מִי בָכֶם יַאֲזִין
כד זֹאת יַקְשִׁיב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר : מִי־נָתַן לִמְשִׁסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל
לְבֹזְזִים הֲלוֹא יְהוָה זּוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא
כה שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ : וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמַת־אַפּוֹ וְעֻזּוּז מִלְחָמָה
וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב :

מג א וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא
ב כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה : כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ
אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה
ג לֹא תִבְעַר־בָּךְ : כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ
נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ : מֵאָשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי
נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת
ה נַפְשֶׁךָ : אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב
ו אֲקַבְּצֶךָּ : אֹמַר לַצָּפוֹן תְּנִי וּלְתֵימָן אַל־תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי
ז מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ : כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי
ח בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו : הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ
ט וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ : כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים
מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ
י וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת : אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר
בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי
לֹא־נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה :

(מנהג הספרדים להוסיף עוד אחרי הפטרה זו שני הפסוקים האלה, לכבוד התחנים המשלים והמתחיל בתורה.

שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע

---

1) D. w. z.: Zwakke jongelingen jagen hun door hunne scherpe woorden reeds schrik aan; anderen: men knevelt in holen hen allen.

den mantel der welwillendheid mij omgehangen, gelijk de bruidegom zich als priester het hoofd omwikkelt met den krans en gelijk de bruid met hare staatsiekleederen zich siert. Jes. 62,5. Want gelijk een jongeling zich eene maagd ten huwelijk neemt, zullen uwe zonen met u een huwelijksbond sluiten; en gelijk de bruidegom zich verblijdt over de bruid, zal uw God zich over u verblijden!)

HAPHTARA VAN NOACH.

Jesaja 54,1—55,5.

54 1 Jubel, gij onvruchtbare, die niet gebaard hebt; barst uit in gejuich, en galm uw blijdschap uit, gij, die nooit barensweëen hebt geleden; — want talrijker worden de kinderen der eenzame, dan de kinderen der gehuwde, is het gezegde des 2 Eeuwigen. Maak breed de plaatsruimte uwer tent, en de gordijnen uwer woningen spanne men verder uit, houd niet terug; maak lang uwe touwen en uwe pinnen maak sterk! 3 Want rechts en links zult gij u uitbreiden; en uw kroost zal volkeren in bezit nemen en verwoeste steden zullen zij bewoond 4 maken. Vrees niet, want gij zult in uwe verwachting niet beschaamd worden; en schaam u niet, want gij zult niet schaamrood worden; want de schande uwer jeugd zult gij vergeten en den smaad van uw weduwschap zult gij niet meer 5 gedenken. Want die u tot vrouw neemt, is uw Maker, de Eeuwige Tsebaoth is Zijn naam, en uw verlosser is de Heilige 6 Israëls, God der geheele aarde wordt Hij genoemd. Want als eene verlaten vrouw, die bekommerd is van geest, heeft de Eeuwige u geroepen; en, „vrouw der jongelingsjaren, zou zij 7 ooit versmaad worden?!" zegt uw God. Gedurende een klein oogenblik heb Ik u verlaten, doch met groote barmhartigheid 8 zal Ik u verzamelen. In stormvloed van toorn heb Ik Mijn aangezicht één oogenblik voor u verborgen, doch in eeuwige genade ontferm Ik Mij over u, zegt uw Verlosser, de Eeuwige. 9 Want als Noachswateren is dit Mij, waaromtrent Ik gezworen heb, dat geen Noachswateren meer over de aarde zullen komen, — zóó heb Ik gezworen, niet te toornen op u, noch tegen u te 10 dreigen. Want mogen bergen wijken en heuvelen wankelen — doch Mijne genade zal van U niet wijken en het verbond van Mijn vrede niet wankelen, zegt die Zich over u ontfermt, de Eeuwige.

De Portugeesche Israëlieten eindigen hier.

11 Arme, stormgezweepte, niet getrooste! Zie, Ik doe uwe steenen liggen in Poech[1]) en maak u grondvesten van saffier; 12 En maak robijnen tot uwe vensters, en uwe poorten tot kar- 13 bonkels, en geheel uw gebied tot edelgesteente. En al uwe kinderen tot leerlingen des Eeuwigen; en groot is de vrede

מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵּלֶיהָ :
כִּי־יַבְצִיחַ בָּחוּר בְּתוּלָה יְבַעֲלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה
יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ :

הפטרת נח

בישעיה סימן נ״ד

נד

א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים
ב בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה : הַרְחִיבִי ׀ מְקוֹם
אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ
ג וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי : כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ
ד וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ : אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי
כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ
ה לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד : כִּי בְעֹלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ
ו קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא : כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה
וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
ז אֱלֹהָיִךְ : בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ :
ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ
ט אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה : כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר
מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְעָר־בָּךְ :
י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־
יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה :

כאן מסיימין הספרדים.

יא עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ
יב בַּסַּפִּירִים : וְשַׂמְתִּי כַּרְכֹּד שְׁמִשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח
יג וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי־חֵפֶץ : וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם

ס״א פ״ב

---

[1]) Een kostbaar metaalpoeder, dat hier dan als kalk dient.

14 uwer kinderen. Door gerechtigheid zult gij bevestigd worden;
houd u verwijderd van vrees voor verdrukking, want gij hebt
niet te vreezen, en van verschrikking, want zij zal u niet naderen.
15 Zie, laat hij vreezen [1]) alleen, die van Mij afwijkt; wie ooit bij
16 u verblijf hield, voegt zich bij u [2]). — Zie, Ik heb geschapen
den werkman, die het kolenvuur aanblaast en een voorwerp
voortbrengt, voor het daarmeê te verrichten werk geschikt;
17 en Ik heb ook geschapen den verderver om te vernielen. Elk
wapentuig, dat tegen u gevormd wordt, zal geen geluk hebben
en elke tong, die met u voor het gerecht komt, zult gij
van schuld overtuigen! Dit is het erfdeel van de dienaren
Gods en het loon, dat hun rechtens toekomt van Mij, — is het
gezegde des Eeuwigen.

55 1 Op, allen, die dorstig zijt, gaat naar het water! en gij, die
geen zilver hebt, — gaat, koopt in en eet; en gaat, koopt
2 zonder zilver en zonder koopprijs wijn en melk! Waarom
weegt gij zilver toe voor wat *geen* brood is, en uw moeite-loon
voor *niet*-verzadiging? Wilt toch hooren naar Mij en geniet
3 het goede en laat zich aan vet verlustigen uwe ziel. Neigt uw
oor en gaat tot Mij, luistert, opdat uw ziel leve; dan wil Ik
voor u sluiten een eeuwig verbond: de David toegezegde ge-
4 nadebewijzen, de vertrouwbaren. Zie, tot getuige voor volkeren
heb Ik hem gegeven, tot vorst en gebieder der volkeren!
5 Zie, een volk, dat gij niet kent, zult gij roepen, en een volk,
dat u niet kent, zal tot u snellen; ter wille van den Eeuwige,
uwen God, en voor den Heilige van Israël, daar Hij u glans
heeft verleend!

HAPHTARA VAN LECH LECHA.

Jesaja 40,27—41,16.

27 Waarom zegt gij, Jakob, en spreekt gij, Israël: „Verborgen
is mijn weg voor den Eeuwige en aan mijn God ontgaat mijn
28 recht." Weet gij dan niet, of hebt gij niet gehoord: God der
eeuwigheid is de Eeuwige, Schepper van de uiteinden der
aarde; Hij wordt niet vermoeid, niet afgemat; niet te doorgron-
29 den is Zijn inzicht. Hij is het, die den vermoeide kracht geeft
30 en den onmachtige sterkte vermeerdert. En al worden dan
afgemat jongelingen en vermoeien zij zich, en al struikelen ook
31 jonge mannen, — Doch die hopen op den Eeuwige, winnen
telkens nieuwe krachten, zij heffen de vleugelen op, gelijk
arenden; zij loopen snel en vermoeien zich niet, zij gaan en
worden niet afgemat.

41 1 Hoort zwijgend mij aan, gij eilanden, en volkeren mogen nieuwe
krachten verwerven; laat hen naderkomen, dan kunnen zij spreken,
2 laat te zamen ons tot het voeren van rechtsgeding naderen. Wie
heeft uit het Oosten hem opgewekt, dien gerechtigheid ontmoet

יד בָּנֶיךָ׃ בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה
טו כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ׃ הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גֵר אִתָּךְ
טז עָלַיִךְ יִפּוֹל׃ הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא
יז כְּלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל׃ כָּל־כְּלִי יוּצַר
עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת
נה א נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ הוֹי כָּל־צָמֵא
לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וְאִכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ
ב בְּלוּא־כֶסֶף וּבְלוּא מְחִיר יַיִן וְחָלָב׃ לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוּא־
לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב
ג וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם׃ הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי
ד נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים׃ הֵן
ה עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים׃ הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע
תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךְ אֵלַיִךְ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ׃

הפטרת לך לך

בישעיה סימן מ׳

כז לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתֹאמֵר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה
כח וּמֵאלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃ הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ
אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע
כט אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃ נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה
ל לא יַרְבֶּה׃ וְיֵעָפוּ נְעָרִים וְיִגָּעוּ וּבָחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ׃ וְקוֵי יְהוָה
יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא
מא א יִיעָפוּ׃ הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז
ב יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה׃ מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ

---

1) Anderen: Zie, men rot te zamen, doch — buiten Mij om; n. a. laat samenrotten, — van Mij uit wordt het tot niet.
2) Anderen: wie rot tegen u samen? aan u gaat hij te gronde.

op ieder van zijne schreden; Hij geeft vóór hem volkeren
en koningen doet Hij hem beheerschen; Hij maakt ieders
3 zwaard als stof, als voortgedreven stoppelen ieders boog. Hij
vervolgt ze, trekt voort in vrede een pad, waar hij met
4 zijne voeten nooit was gekomen. Wie heeft het bewerkt en
volbracht? Die de geslachten roept van het eerste begin; Ik,
de Eeuwige, ben de eerste, en bij de laatsten ben Ik het
5 nog! Eilanden zagen het en zij vreesden, de uiteinden der
6 aarde beefden; daar treden zij nader en komen zij aan. De
een helpt zijn naaste en tot zijn broeder zegt hij: wees
7 sterk! Zoo doet sterk zijn de werkman den goudsmelter; hij,
die met den hamer polijst, hem, die op het aanbeeld klopt;
hij zegt van de verbinding: „zij is goed"; zoo maakt hij het
8 sterk met nagels, dat het niet wankelt. En gij, Israël, Mijn
dienaar, Jakob, dien Ik heb uitverkoren, kroost van Abraham,
9 die Mij beminde; Gij, dien ik gegrepen heb van de uiteinden
der aarde en dien Ik uit hare verwijderde hoeken geroepen
heb, en tot wien Ik gesproken heb: „gij zijt Mijn dienaar, Ik
10 heb u uitverkoren en veracht u niet", — Vrees niet, want Ik
ben met u; kijk niet angstig rond, want Ik ben uw God; Ik
maak u krachtig, ook help Ik u, ook steun Ik u met de rech-
11 terhand Mijner rechtvaardigheid. Zie, beschaamd en schaam-
rood zullen zij worden, allen, die tegen u in toorn ontbrand
zijn; als niets zullen zij zijn en ondergaan, de mannen, die u
12 bestrijden. Gij zult ze zoeken, doch ze niet vinden, de mannen,
die u bevechten; als niets en als nietbestaand zullen zijn de
13 mannen, die u beoorloogen. Want Ik ben de Eeuwige, uw
God, die uwe rechterhand vastgrijp; die tot u zeg: vrees niet,
14 Ik help u! Vrees dan niet, wormpje Jakob, groepje mannen
van Israël; Ik help u, is het gezegde des Eeuwigen, en uw
15 Verlosser is de Heilige van Israël! Zie, Ik maak u tot een
dorschwagen, gescherpt, nieuw, met dubbelsnijdende scherpe
kanten; gij zult bergen dorschen en fijn maken, en heuvelen
16 doen worden als kaf. Gij zult ze wannen en de wind zal ze
opnemen en dezen zal storm verstrooien; doch gij zult jubelen
in den Eeuwige, in den Heilige van Israël u beroemen!

HAPHTARA VAN WAJJÉRA.

II Koningen 4,1—37.

4 1 En eene vrouw van de vrouwen der profetenleerlingen richtte
zich smeekend tot Eliesha', zeggende: „Uw dienaar, mijn man,
is gestorven; en gij weet, dat uw dienaar den Eeuwige vreesde;
nu echter komt de schuldeischer mijne twee kinderen zich tot
2 slaven nemen." Toen zeide Eliesha' tot haar: „Wat zal ik voor
u doen? Deel mij mede, wat gij in huis hebt." En zij zeide: „Uwe
dienares heeft niets in huis, dan een zalvingskruikje olie."

לְרַגְלָיו יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּה יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ
ג נִדָּף קַשְׁתּוֹ : יִרְדְּפֵם יַעֲבֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא :
ד מִי־פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־
ה אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא : רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ
ו קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן : אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק :
ז וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צוֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת־הַוֹּלֶם פָּעַם אֹמֵר
ח לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט : וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל
ט עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי : אֲשֶׁר
הֶחֱזַקְתִּיךְ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךְ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־
י אַתָּה בְּחַרְתִּיךְ וְלֹא מְאַסְתִּיךְ : אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ אָנִי אַל־
תִּשְׁתָּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תָּמַכְתִּיךָ
יא בִּימִין צִדְקִי : הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כָּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן
יב וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ : תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ
יג יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ : כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
יד מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ : אַל־תִּירְאִי
טז תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
טו יִשְׂרָאֵל : הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרֵג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוֹשׁ
טז הָרִים וְתָדֹךְ וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים : תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וְסַעֲרָה
תָּפִיץ אֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל :

הפטרת וירא

במלכים ב׳ סימן ד׳

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר
עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא
אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים :
ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָבַיִת
בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן :

3 Toen zeide hij: „Ga, leen u vaatwerk van buiten, van
al uwe buren, leege voorwerpen, laat het niet weinig zijn!
4 Als gij dan te huis komt, zult gij de deur sluiten achter u
en uwe kinderen en gieten in al deze voorwerpen; en wat
5 vol is, zult gij op zijde zetten." Zij ging van hem weg en sloot
de deur achter zich en hare kinderen; dezen brachten haar
6 [vaatwerk] aan en zij goot in. Nu was het: toen de voor-
werpen vol waren, zeide zij tot haar zoon: „Breng mij nog
een voorwerp," doch hij zeide tot haar: „Er is geen voor-
7 werp meer"; toen kwam de olie tot staan. Zij kwam en deelde
het den man Gods mede, en hij zeide: „Ga, verkoop de olie
en betaal uwe schuld; en gij en uwe kinderen zult leven van
8 het overblijvende." Nu was het op zekeren dag, dat Eliesha'
[het land] doortrok naar Shoeném; en daar was eene voorname
vrouw en deze hield bij hem aan om spijze te genieten; nu was
het, telkens als hij [de stad] doorkwam, stapte hij daar af, om
9 spijs te nuttigen. Nu zeide zij tot haar man: „Zie toch, ik
weet, dat het een heilige man Gods is, die steeds bij ons
10 doortrekt! Laat ons toch een klein gemetseld bovenvertrekje
inrichten en daar voor hem neerzetten een bed en een tafel
en een stoel en een lamp; dan zal het zijn, wanneer hij tot
11 ons komt, zal hij daar zijn intrek nemen!" Nu was het op
zekeren dag, dat hij daarheen kwam; toen nam hij zijn intrek
12 in het bovenvertrek en legde zich daar te slapen. Toen zeide
hij tot Géchazie, zijn jongen dienaar: „Roep deze Shoenam-
13 mietische." Hij riep haar en zij stond vóór hem. Nu zeide hij
tot hem: „Zeg toch tot haar: zie, gij hebt voor ons zoo angst-
vallig al deze zorg gedragen; wat is er ten uwen behoeve te
doen? Is er voor u te spreken tot den koning of tot den
legerbevelhebber?" Zij echter zeide: „Te midden van mijn
14 volk leef ik!" Toen zeide hij: „Doch wat voor haar te doen?"
Nu zeide Géchazie: „Voorwaar, zij heeft geen zoon, en haar
15 man is oud!" Hierop zeide hij: „Roep haar!" En hij riep
16 haar en zij bleef staan in de deur. Toen zeide hij: „Op dezen
bepaalden tijd, als op dezen tijd, wanneer hij weer opleeft,
omarmt gij een zoon." Doch zij zeide: „Niet toch, mijn heer,
man Gods! Wek bij uwe dienares geene bedriegelijke ver-
17 wachting op!" Doch de vrouw werd zwanger en baarde een
zoon op dien bepaalden tijd, op dien tijd, toen hij weer op-
18 leefde, dien Eliesha' tot haar uitgesproken had. Het kind
werd groot; nu was het op zekeren dag, dat hij uitging naar
19 zijn vader bij de maaiers. Toen zeide hij tot zijn vader:
„Mijn hoofd! ach! mijn hoofd!" Deze zeide tot den jongen
20 bediende: „Draag hem tot zijne moeder!" Hij droeg hem en
bracht hem tot zijne moeder; en hij zat op hare knieën tot
21 den middag, — toen stierf hij. Toen bracht zij hem naar
boven en legde hem op het bed van den man Gods;

ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים
ד רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי : וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד בָּנַיִךְ
ה וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי : וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ
וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא
ו מְיַצֶּקֶת : וַיְהִי ׀ כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי
ז עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן : וַתָּבֹא
וַתַּגֶּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׁמֶן וְשַׁלְּמִי
ח אֶת־נִשְׁיֵכִי וְאַתְּ *בָּנַיִכִי תִּחְיִי בַּנּוֹתָר : וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע
אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְּדוֹלָה וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי
ט עָבְרוֹ סָר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם : וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא
י יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד : נַעֲשֶׂה־
נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה
יא וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה : וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסָר
יב אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה : וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית
יג הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו : וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ
הִנֵּה חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לֵעָשׂוֹת לָךְ
הֲיֵשׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ
יד עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת : וַיֹּאמֶר וּמֶה לַּעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי
טו אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן : וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ
טז וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח : וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ*
חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ :
יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר
יח אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע : וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־
יט הַקֹּצְרִים : וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי ׀ רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר
כ שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ : וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ
כא עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת : וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים

22 en sloot de deur achter hem en ging naar buiten. Zij liet
haren man roepen en zeide: „Zend mij toch een der bedienden
en eene der ezelinnen, opdat ik spoedig tot den man Gods ga
23 en terugkeere!" Hij echter zeide: „Waarom gaat gij heden
tot hem? Het is immers geen Nieuwemaansdag noch Shab-
bath!" Doch zij zeide: „Alles is wel!"

De Portugeesche Israëlieten eindigen hier.

24 Zij zadelde de ezelin en zeide tot haren bediende: „Drijf
[het rijdier] steeds aan; houd mij niet terug in het rijden,
25 tenzij ik het u zeg." Zij ging dus en kwam tot den man
Gods naar den berg Karmel; en het was: toen de man
Gods haar zag van verre, zeide hij tot Géchazie, zijn die-
26 naar: „Ziedaar, deze Shoenammietische! Welnu, loop haar
toch spoedig tegemoet en zeg tot haar: „Is er welstand
bij u, welstand bij uwen man, welstand bij het kind?"
27 en zij zeide: „Alles is wel!" Toen zij nu kwam tot
den man Gods bij den berg, omvatte zij zijne voeten; nu
naderde Géchazie om haar terug te stooten, doch de man Gods
zeide: „Laat haar gaan, want hare ziel is haar bitter; doch de
Eeuwige heeft het voor mij verborgen en het mij niet mede-
28 gedeeld!" Nu zeide zij: „Heb ik gevraagd een zoon van mijn
heer? heb ik niet gezegd: „doe mij niet bedrogen uitkomen!?"
29 Hierop zeide hij tot Géchazie: „Omgord uwe lendenen en neem
mijnen stok in uwe hand en ga heen; zoo gij iemand ontmoet,
zult gij hem niet met „God zegene u" begroeten, en indien
iemand u groet, zult gij hem niet antwoorden; en leg mijn
30 stok op het gelaat van den knaap". Nu zeide de moeder van
den knaap: „Zoowaar God leeft en bij het leven uwer ziel,
dat ik u niet verlaten zal!" Toen stond hij op en ging haar
31 achterna. Géchazie was vóór hen weggegaan, en had den
stok gelegd op het gelaat van den knaap, doch geen geluid,
noch eenig gehoor; hij keerde dus terug hem tegemoet en
deelde hem mede, zeggende: „De knaap is niet ontwaakt."
32 Eliesha' kwam nu in het huis, en zie, de knaap was dood,
33 gelegd op zijn bed. Hij ging binnen en sloot de deur achter
34 hen beiden en bad tot den Eeuwige. Toen klom hij [op het
bed] en legde zich op het kind, hij bracht zijn mond op diens
mond en zijne oogen op diens oogen en zijne handen op diens
handen en strekte zich over hem uit; toen werd warm het
35 lichaam van het kind. Nu ging hij wederom in het huis een-
maal hierheen en eenmaal daarheen, en klom weder naar boven
en strekte zich over hem uit; toen nieste de knaap tot zeven
36 malen toe en opende de knaap zijne oogen. Nu riep hij
Géchazie en zeide: „Roep deze Shoenammietische"; hij riep haar

כב וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא : וַתִּקְרָאֹ אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָּא
לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים
כג וְאָשׁוּבָה : וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ* הֹלֶכֶת* אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ
וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם :

כאן מסיימין הספרדים.

כד וַתַּחְבֹּשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי
כה לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ : וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר
כו אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז : עַתָּה רֻוץ־נָא לִקְרָאתָהּ
וְאֱמָר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר
כז שָׁלוֹם : וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו
וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהַדְּפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֶּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ
כח מָרָה־לָהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי : וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי
כט בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי : וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי
חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי תִמְצָא־אִישׁ לֹא
תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי
ל הַנָּעַר : וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָּ
לא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ : וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת
עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ
לב לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר : וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר
לג מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ : וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם
לד וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה : וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו
וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו* וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד :
לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו
וַיְזוֹרְרוּ הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו :
לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ

en zij kwam bij hem; toen zeide hij: „Neem uw zoon
37 op!" Nu kwam zij en viel voor zijne voeten en wierp zich neder ter aarde; toen nam zij haren zoon op en ging naar buiten.

HAPHTARA VAN CHAJJÉ SARA.

I Koningen 1,1—31.

1 1 En de koning David was oud geworden, hoog bejaard; men bedekte hem met kleederen, doch hij werd niet warm.
2 Nu zeiden zijne dienaren tot hem: „Men zoeke voor mijn heer, den koning, eene jeugdige maagd, laat zij staan ten dienste van den koning en zij zij hem verpleegster; en zij zal liggen aan uwen
3 boezem, dan zal mijn heer, de koning, warm worden." Zij zochten nu een schoon meisje in het geheele gebied van Israël en vonden Abieshag, de Shoenammietische, en brachten haar tot
4 den koning. En het meisje was bijzonder schoon; zij diende den koning tot verpleegster en bediende hem, doch de koning
5 woonde haar niet bij. En Adonija, de zoon van Chaggieth, gedroeg zich trotsch, zeggende: „Ik zal koning worden"; en hij schafte zich wagens en ruiters aan en vijftig man, die vóór
6 hem uit liepen. Nooit in al zijne levensdagen had zijn vader hem een verwijt gemaakt, zeggende: „waarom hebt gij dit of dat gedaan"; ook was hij zeer schoon van gestalte; en hem had
7 zij [zijne moeder] gebaard na Abshalom. Zijne beraadslagingen hadden plaats met Joab, den zoon van Tseroeja, en met Ebjathar, den priester; en zij stonden bij en volgden Adonija.
8 Doch de priester Tsadok en Benajahoe, de zoon van Jehojada', en de profeet Nathan en Shim'ie en Ré'ie en de helden, die
9 David had, steunden Adonijahoe niet. Nu slachtte Adonijahoe kleinvee en runderen en mestvee bij den steen Zochéleth, die bij de bron Rogél is, en hij noodigde al zijne broeders, de zonen des konings, en alle mannen van Juda, de dienaren des
10 konings. Doch den profeet Nathan en Benajahoe en de helden
11 en zijnen broeder Salomo noodigde hij niet. Nu zeide Nathan tot Bath-Shéba', de moeder van Salomo, zeggende: „Hebt gij niet gehoord, dat Adonijahoe, de zoon van Chaggieth, koning
12 is geworden? doch onze heer David weet het niet. Welnu, ga, — zoo ik u toch een raad mocht geven, — en red uw
13 leven en het leven van uwen zoon Salomo. Ga en kom tot den koning David en zeg tot hem: „Hebt gij, mijn heer, o koning, niet uwe dienstmaagd toegezworen, zeggende: „— dat uw zoon Salomo na mij koning zal zijn en hij zal zitten op mijn troon"; en waarom is dan Adonijahoe koning gewor-
14 den?" Zie, terwijl gij daar dan nog met den koning spreekt,

לוַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שִׂאִי בְנֵךְ׃ וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו
וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא׃

הפטרת חיי שרה

במלכים א׳ סימן א׳

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יֵחַם לוֹ׃
ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה
וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם
ג לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל
ד וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃ וְהַנַּעֲרָה
יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ׃
ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב
ו וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃ וְלֹא־עַצְּבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו
לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ
ז יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם׃ וַיְהִי דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם
ח אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃ וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ
בֶּן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד
ט לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃ וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם
אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי
י הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ
יא וְאֶת־הַגִּבֹּרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־
בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ
יב בֶּן־חַגִּית וַאדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע׃ וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה
יג וּמַלְטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בִּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃ לְכִי וּבְאִי ׀ אֶל־
הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ
לְאָמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־
יד כִּסְאִי וּמָרַד מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ הִנֵּה עוֹדֵךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ

15 zal ik u achterna komen en uwe woorden aanvullen." Nu kwam
Bath-Shéba' tot den koning in het binnenvertrek, en de koning
was zeer oud, en Abieshag, de Shoenammietische, bediende den
16 koning. Nu boog zich Bath-Shéba' en wierp zich neder voor den
17 koning; en de koning zeide: „Wat is u?" Hierop zeide zij tot
hem: „Mijn heer! Gij hebt bij den Eeuwige, uwen God, uw dienst-
maagd toegezworen: „— dat uw zoon Salomo koning zal zijn na
18 mij en hij zal zitten op mijn troon"; — Welnu, zie, Adonija
is thans koning; welnu, mijn heer, o koning, gij weet het
19 niet. — Hij slachtte stieren en mest- en kleinvee in menigte
en noodigde alle zonen des konings en Ebjathar, den priester,
en Joab, den legeroverste; doch uwen dienaar Salomo noodigde
20 hij niet. En gij, mijn heer, o koning! de oogen van geheel
Israël zijn op u gericht, om hun mede te deelen, wie op den
21 troon van mijn heer, den koning, zal zitten na hem. Nu zal
het zijn: wanneer mijn heer, de koning, zal liggen bij zijne
vaderen, dan zal ik en mijn zoon Salomo als misdadigers be-
22 schouwd worden". En zie, nog sprak zij met den koning, en
23 de profeet Nathan kwam. Nu deelde men den koning mede,
zeggende: „Zie, daar is de profeet Nathan"; hij kwam nu vóór
den koning en wierp zich voor den koning op zijn aangezicht
24 ter aarde. En Nathan zeide: „Mijn heer en koning! Gij hebt
zeker gezegd: „Adonijahoe zal na mij koning zijn en hij zal
25 op mijn troon zitten"; — Want hij is heden afgedaald en heeft
geslacht stieren en mest- en kleinvee in menigte en noodigde
alle zonen des konings en de bevelhebbers des legers en
Ebjathar, den priester, en zie, zij eten en drinken vóór hem
26 en zeiden: Leve koning Adonijahoe! Doch mij, uwen dienaar,
en Tsadok, den priester, en Benajahoe, den zoon van Jehojada',
27 en uwen dienaar Salomo heeft hij niet genoodigd. Zou van
wege mijnen heer en koning deze zaak zijn geschied? Zoudt
gij uwen dienaar niet hebben bekend gemaakt, wie op den
28 troon van mijnen heer en koning zal zitten ná hem?" Toen
antwoordde de koning David en zeide: „Roept mij Bath-Shéba';"
29 deze kwam vóór den koning en stond vóór den koning. Toen
deed de koning een eed en zeide: „Zoo waar God leeft, die
30 mijne ziel bevrijd heeft uit elken nood, — Dat, zooals ik u
toegezworen heb bij den Eeuwige, God van Israël, zeggende:
„— dat Salomo, uw zoon, koning zal zijn na mij en hij zal
zitten op mijn troon in mijne plaats," — dat ik zoo dezen dag
31 zal doen!" Toen boog Bath Shéba' het gelaat ter aarde en
wierp zich voor den koning neder; en zeide: „Leve mijn heer,
de koning David, in eeuwigheid!"

מו וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמִלֵּאתִי אֶת־דִּבְרֶיךָ : וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע
אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת
מז אֶת־הַמֶּלֶךְ : וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מה מַה־לָּךְ : וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ
לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרֵי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי :
מד וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מֹלֵךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ : וַיִּזְבַּח
שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן
ט וּלְיוֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא : וְאַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא
כא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו : וְהָיָה כִּשְׁכַב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו
כב וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים : וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת
כג עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא : וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן
הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה :
כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי
כה וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי : כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־
וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן
כו וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ : וְלִי
אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ
כז לֹא קָרָא : אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא
הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדֶּ֫יךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו : עבד׳ ב׳
כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קִרְאוּ־לִי לְבַת־שָׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי
כט הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ : וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־
ל פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה : כִּי כַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ בַּיהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־
לא כִּסְאִי תַּחְתָּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה : וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם
אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם :

Mal-achie 1,1—14 en 2,1—7.

1 1 Strafverkondiging, het woord des Eeuwigen aan Israël, door
2 de hand van Mal-achie. Ik heb u bemind, zegt de Eeuwige;
doch gij spreekt: „waarmede hebt Gij ons liefde betoond?"
Maar is dan niet 'Esau broeder van Jakob? — en toch beminde
3 ik Jakob; Doch 'Esau haatte ik; en maakte zijne bergen tot
woestenij en zijn erfdeel [tot prooi] voor woestijngedrochten.
4 Wanneer Edom spreekt: „wel zijn wij verarmd, maar wij
zullen wederom opbouwen verwoestingen," — zóó zegt de
Eeuwige Tsebaoth: Als zij opbouwen, zal Ik omverhalen; en
men zal hen noemen: gebied der misdadigheid, en: het volk,
5 dat de Eeuwige slaat met Zijn toorn — tot in eeuwigheid. En
uwe oogen zullen het zien; dan zult gij zeggen: „Groot is de
6 Eeuwige," ver over de grenzen van Israël. Een zoon eert zijnen
vader, en een slaaf zijnen heer; welnu, indien Ik vader ben, —
waar is de eerbied voor Mij? indien Ik heer ben, — waar is
het Mij vreezen? — zegt de Eeuwige Tsebaoth, tot u, priesters,
verachters van Mijn naam. Doch gij zegt: „Waarin hebben
7 wij Uwen naam veracht?" Gij, die brengt op Mijn altaar be-
zoedelde spijze, — en zegt dan nog: waarmede hebben wij U
smadelijk behandeld? — Doordien gij zegt: „De tafel des
8 Eeuwigen — veracht is zij!" En wanneer gij het blinde brengt
om te offeren, is dat niets kwaads; en zoo gij een lamme of
zieke brengt, is dat geen kwaad! Brengt het toch tot uwen
pacha, of hij u welgevallig zal zijn of uw persoon ontzien? zegt de
9 Eeuwige Tsebaoth. En nu: „Bidt toch voor het aangezicht Gods,
dat Hij ons genadig zij", — doch als uit *uwe* hand dit geschiedt,
zoude Hij dan het aangezicht van één uwer ontzien? zegt de
10 Eeuwige Tsebaoth. Ware er toch een, ook zelfs onder u, die sluiten
zou de deuren, opdat gij Mijn altaar niet doet lichten te ver-
geefs! Ik heb geen behagen in u, zegt de Eeuwige Tsebaoth,
en een huldegeschenk neem Ik niet welgevallig uit uwe hand.
11 Want van waar de zon opkomt tot waar zij ondergaat is Mijn
naam groot onder de volkeren; en op elke plaats laat men in
rook opgaan, worden offers gebracht voor Mijn naam; — *reine*
geschenken! Want groot is Mijn naam onder de volkeren,
12 zegt de Eeuwige Tsebaoth. Doch gij ontwijdt hem, doordien
gij zegt: „De tafel des Heeren is bezoedeld, en zijne vrucht —
13 verachtelijk is zijn eten!" En gij zegt bij het brengen van
uw offer: „Zie, welk een last!" en gij blaast het aan, zegt de
Eeuwige Tsebaoth; en gij brengt wat geroofd is en het lamme
en het zieke, en zoo brengt gij het geschenk! Zou Ik het
14 welgevallig aannemen uit uwe hand? zegt de Eeuwige. Neen
— vervloekt de bedrieger, die in zijne kudde een krachtig
mannelijk dier heeft, en die eene gelofte doet — en offert een
verdorven voor den Heer! Want een groot Koning ben Ik,

בתרי עשר, במלאכי סימן א׳

א ב משא דבר־יהוה אל־ישראל ביד מלאכי׃ אהבתי אתכם
אמר יהוה ואמרתם במה אהבתנו הלוא־אח עשו
ג ליעקב נאם־יהוה ואהב את־יעקב׃ ואת־עשו שנאתי ואשים
ד את־הריו שממה ואת־נחלתו לתנות מדבר׃ כי־תאמר אדום
רששנו ונשוב ונבנה חרבות כה אמר יהוה צבאות המה
יבנו ואני אהרוס וקראו להם גבול רשעה והעם אשר־זעם
ה יהוה עד־עולם׃ ועיניכם תראינה ואתם תאמרו יגדל יהוה
ו ממעל לגבול ישראל׃ בן יכבד אב ועבד אדניו ואם־אב
אני איה כבודי ואם־אדנים אני איה מוראי אמר ׀ יהוה
צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את־
ז שמך׃ מגישים על־מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה
ח גאלנוך באמרכם שלחן יהוה נבזה הוא׃ וכי־תגשון עור
לזבח אין רע וכי תגישו פסח וחלה אין רע הקריבהו נא
ט לפחתך הירצך או היישא פניך אמר יהוה צבאות׃ ועתה
חלו־נא פני־אל ויחננו מידכם היתה זאת היישא מכם פנים
י אמר יהוה צבאות׃ מי גם־בכם ויסגר דלתים ולא־תאירו
מזבחי חנם אין־לי חפץ בכם אמר יהוה צבאות ומנחה
יא לא־ארצה מידכם׃ כי ממזרח־שמש ועד־מבואו גדול
שמי בגוים ובכל־מקום מקטר מגש לשמי ומנחה טהורה
יב כי־גדול שמי בגוים אמר יהוה צבאות׃ ואתם מחללים
אותו באמרכם שלחן אדני מגאל הוא וניבו נבזה אכלו׃
יג ואמרתם הנה מתלאה והפחתם אותו אמר יהוה צבאות
והבאתם גזול ואת־הפסח ואת־החולה והבאתם את־המנחה
יד האארצה אותה מידכם אמר יהוה׃ וארור נוכל ויש
בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לאדני כי מלך גדול אני

zegt de Eeuwige Tsebaoth, en Mijn naam is gevreesd onder de volkeren!

2 1 En nu, tot u is dit gebod, gij priesters! Zoo gij niet luistert en u niet ter harte neemt, eer te bewijzen aan Mijn naam, zegt de Eeuwige Tsebaoth, dan zal Ik tegen u loslaten de vervloeking en Ik zal in vloek veranderen uwe zegeningen; ja, reeds heb Ik haar in vloek doen overgaan, want gij neemt 3 het niet ter harte. Zie, Ik zal u het zaad in toorn verderven en zal mest strooien op uw aangezicht, den mest uwer feest- 4 offers; en hij [de mest] zal u tot zich opheffen! Dan zult gij erkennen, dat Ik tot u gezonden heb dit gebod, opdat Mijn 5 verbond zij met Lévie, zegt de Eeuwige Tsebaoth. Mijn verbond was met hem, leven en welvaart; die gaf Ik hem voor de vreeze, waarmee hij Mij vreesde, en daar hij voor Mijn 6 naam ontzag had. Leer der waarheid was in zijn mond en onrecht werd niet gevonden op zijne lippen; in vrede en rechtschapenheid voerde hij zijnen levenswandel met Mij en velen 7 hield hij terug van zonde. Want de lippen des priesters moeten de kennis bewaren, en de leer moet men zoeken van zijn mond, want een bode van den Eeuwige Tsebaoth is hij!

HAPHTARA VAN WAJJÉTSÉ.

Hoshéa' 11,7—11, 12,1—15, 13,1—5.

11 7 En Mijn volk hangt aan den afval van Mij; roept men het 8 opwaarts, in zijn geheel verheft het zich niet. Hoe zou Ik u echter overgeven, Ephrajim, u prijsgeven, Israël; hoe zou Ik u maken als Adma, u doen worden als Tsebojim? Mijn hart draait zich Mij om; tegelijk zijn al Mijne gevoelens van mede- 9 lijden ontbrand! Ik zal niet volvoeren Mijn brandenden toorn, Ik zal niet wederom Ephrajim verderven; want God ben Ik en niet een man; in uw midden heilig, doch Ik kom niet op 10 tegen de stad. Den Eeuwige zullen zij volgen, als een leeuw zal Hij brullen; want zoo Hij brult, dan komen sidderend de 11 zonen, van het uiterste westen af. Sidderend als vogels komen zij nader uit Egypte en als duiven uit het land Asshoer, en Ik zal hen doen wonen in hunne huizen, is het gezegde des Eeuwigen.

12 1 Omringd hebben Mij met leugen Ephrajim en met bedrog het huis Israëls; doch Juda is nog heerschend met God, en 2 den Heilige getrouw. Ephrajim weidt wind en jaagt den Oostenwind na; den geheelen dag vermeerdert hij leugen en verwoesting; een verbond willen zij sluiten met Asshoer, terwijl 3 tegelijk olie naar Egypte wordt gebracht. En een twistgeding heeft de Eeuwige met Juda; en om Jakob te straffen naar zijne wegen, als zijne handelingen zal Hij hem vergelden. 4 In den moederschoot hield hij zijn broeder bij de verzenen;

ב א אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם: וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה
ג הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: אִם־לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב
לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה
וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב:
ד הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרֵיתִי פֶּרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם
ה וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה
ו הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: בְּרִיתִי
הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּרְאֵנִי וּמִפְּנֵי
ז שְׁמִי נָחַת הוּא: תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא
בְשִׂפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן:
ח כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ
יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

הפטרת ויצא יעקב

כתרי עשר. כהושע סימן י״א

יא ט וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם:
י אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְּאַדְמָה
יא אָשִׂימְךָ כִּצְבָאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי: לֹא
אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי
יב וְלֹא־אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ
יג כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם: יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר
מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־
יב א יְהוָה: סְבָבֵנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
ב עֹד רָד עִם־אֵל וְעִם־קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף
קָדִים כָּל־הַיּוֹם כָּזָב וָשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ
ג וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל: וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־
ד יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו

en in zijne mannelijke kracht worstelde hij met een Goddelijk
5 wezen. Hij streed met den engel en overwon, toen weende deze
en smeekte tot hem; in Beth-El vond Hij hem, en daar sprak Hij
6 met ons! En de Eeuwige, de God der heirscharen, „de Eeuwige"
7 is de naam, waaronder Hij genoemd wordt! En gij, keer
terug tot uwen God; neem in acht liefde en recht, en hoop
8 steeds op uwen God! [Doch gij zijt] Een Kena'aniet, in wiens
hand een bedriegelijke weegschaal is; wederrechtelijk bevoor-
9 deelen bemint hij! Nu zeide Ephrajim: „Och, ik ben immers rijk
geworden, ik heb mij vermogen verworven; onder al het met
moeite verkregene zal men bij mij dus niet vinden een onrecht,
10 dat zondig is." Doch Ik, de Eeuwige, uw God, van af het land
Egypte — nogmaals zal Ik u doen wonen in tenten als op de
11 dagen van het feest! Ik heb gesproken tot de profeten en
Ik heb visioenen vermeerderd en door de hand der profeten
12 spreek Ik in gelijkenissen. Zoo Gil'ad onwaardigheid pleegde, —
zij zijn immers slechts nietigheid geworden; offerden zij in
Gilgal stieren, — ook hunne altaren zijn als steenhoopen op
de voren des velds!

De Portugeesche Israëlieten eindigen hier.

13 En Jakob vluchtte naar het veld van Aram; en Israël diende
14 voor eene vrouw en voor eene vrouw hoedde hij. En door
een profeet voerde de Eeuwige Israël op uit Egypte; en door
15 een profeet werd het beschermd. Ephrajim heeft door bitter-
heden gekrenkt, daarom zal zijn Heer zijn bloed op hem doen
komen en zijne beschaming hem teruggeven.

13 1 Toen Ephrajim sidderend sprak, was hij verheven onder
Israël; doch toen hij zich bezondigde aan Ba'al, toen stierf hij.
2 En nu zondigen zij al meer en maakten zich gegoten beelden
van hun zilver naar hun kunstenaars-inzicht, afgoden, alles het
werk van kunstenaars; van hen zou men kunnen zeggen:
3 „Terwijl zij menschen offeren, kussen zij kalveren". Daarom
zullen zij zijn als een morgenwolk en als dauw, die vroeg in
den ochtend verdampt; als kaf, dat wegstormt van den dorsch-
4 vloer, en als rook uit het schoorsteenluik. En Ik ben de Eeuwige,
uw God, van af het land Egypte; en een God buiten Mij kent
5 gij niet, en een redder is er niet, dan Ik. Ik kende [en ver-
zorgde] u in de woestijn, in het land van brandende droogte.

HAPHTARA VAN WAJJISHLACH.

'Obadja 1,1—21.

1 1 Visioen van 'Obadja: Zoo zegt de Eeuwige, God,
omtrent Edom: een bericht hebben wij vernomen van-
wege den Eeuwige en een bode is onder de volke-
ren gezonden: „Op, laat ons opstaan tegen haar ten strijde!"

ה וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים : וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ וַיּוּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־
י לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ : וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת
יא יְהוָה זִכְרוֹ : וְאַתָּה בֶּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה
ח אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד : כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב :
ט וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־
י לִי עָוֹן אֲשֶׁר־חָטְא : וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֹד
יא אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד : וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי
יב חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה : אִם־גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־שָׁוְא
הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זָבֵחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי :

כאן מסיימין הספרדים.

יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר :
יד וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר :
טו הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ
ג א אֲדֹנָיו : כְּרַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם בַּבַּעַל
ב וַיָּמֹת : וְעַתָּה ׀ יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם
ג כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלָּה* לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי
ד אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן : לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ
ה כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה : וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ
ו מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בִּלְתִּי : אֲנִי
יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תַּלְאֻבוֹת :

הפטרת וישלח

כתרי עשר. עברית

א ג חָזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת
יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה :

2 Zie, klein had Ik u gemaakt onder de volkeren, zeer veracht
3 waart gij! Doch de overmoed van uw hart heeft u verleid;
hij, die troont in rotsburchten, op de hoogste punten zijner
woonplaats; die zegt in zijn hart: wie zal mij ter aarde
4 doen afdalen! Indien gij ook in de hoogte bouwt gelijk
de arend, al zoudt gij zelfs tusschen de sterren uw nest
plaatsen, ook vandaar zal Ik u doen afdalen, is het gezegde
5 des Eeuwigen. Wanneer dieven over u zouden zijn gekomen,
indien nachtelijke roovers, — hoe zoudt gij verstomd zijn
van schrik! En toch, zouden zij niet slechts stelen, tot zij
genoeg hebben?! Indien druivensnijders over u waren geko-
6 men, zouden zij dan niet nalezing overlaten?! Hoe is alles
doorzocht bij 'Esau, zijne verborgen schatten opgeëischt!
7 Tot hunne grens zenden u weg alle mannen van uw ver-
bond; zij hebben u verleid, zijn u te slim geweest, de
mannen, waarmede gij vrede hadt. Het brood, door u hun
gereikt, maken zij tot eene etterende wonde onder u; geen
8 inzicht is meer bij hem! Voorwaar op dien dag, is de uit-
spraak des Eeuwigen, zal Ik verdelgen wijzen uit Edom en
9 inzicht uit het gebergte van 'Esau. Dan sidderen uwe helden,
Théman, opdat de laatste man worde uitgeroeid van het
10 gebergte 'Esau's door moord. Wegens het geweld tegen
uwen broeder Jakob zal schande u bedekken en zult gij uit-
11 geroeid worden voor eeuwig. Op den dag, dat gij van verre
tegenover stondt, op den dag, dat vreemden zijn leger gevangen
namen, dat niet-verwanten kwamen in zijne poorten en over
Jerusalem het lot wierpen, — toen waart ook gij als een van
12 hen. Gij hadt immers niet mogen aanzien den dag van uwen
broeder, op den dag van zijne uitlevering; gij hadt u niet mogen
verheugen over de zonen van Juda op den dag van hun onder-
gang; gij hadt uw mond niet zoo grootsprakig moeten openen
13 op den dag van druk! Gij hadt niet moeten komen in de
poort Mijns volks op den dag van hun ongeluk; gij hadt niet,
ook gij moeten willen zijn noodlot aanschouwen op den dag
van zijn ongeluk; en [uwe handen] hadden zich niet moeten
uitstrekken naar zijn vermogen op den dag van zijn ongeluk!
14 En gij hadt niet mogen staan op den kruisweg om zijne vluch-
telingen uit te roeien; en gij hadt niet mogen uitleveren zijne
15 ontkomelingen op den dag van druk. Want nabij is de dag
des Eeuwigen over alle volkeren; zooals gij gedaan hebt, zal
u gedaan worden; uwe vergelding zal op uw hoofd terug-
16 komen! Want gelijk gij [Israël!] gedronken hebt [den beker
van het noodlot] op Mijn heiligen berg, zullen alle volkeren
steeds drinken; zij zullen drinken en zwelgen, totdat zij zijn,
17 alsof zij nooit geweest waren! Doch op den berg Tsion zal
een gered deel zijn, en het zal tot heiligdom worden; en het

ג הִנֵּה קָטָן נְתַתִּיךָ בַגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד : זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ
שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בִּלְבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אָרֶץ :
ד אִם־תַּגְבִּיהַ כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידֶךָ
ה נְאֻם־יְהוָה : אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ־לְךָ אִם־שׁדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נִדְמֵיתָ֫ה
הֲלֹא יִגְנְבוּ דַיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלְלוֹת :
ו אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו : עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כָּל אַנְשֵׁי
ז בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֻמֶּךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר
ח תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ : הֲלוֹא בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי
ט חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו : וְחַתּוּ גִבּוֹרַיִךְ תֵּימָן לְמַעַן
י יִכָּרֵת־אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל : מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ
יא בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם : בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים
חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָו* וְעַל־יְרוּשָׁלַם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה כְּאַחַד
יב מֵהֶם : וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־
יג יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה : אַל־תָּבוֹא
בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַם־אַתָּה בְרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ
יד וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ : וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק
טו לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה : כִּי־קָרוֹב
יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב
טז בְּרֹאשֶׁךָ : כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם
תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ : וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלֵיטָה
יז וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם : וְהָיָה בֵית־
יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם
יח וַאֲכָלוּם וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר : וְיָרְשׁוּ

---

18 huis Jakob zal zijne eigendommen in bezit nemen. Dan zal het huis Jakob worden tot vuur en het huis Joseph tot vlam en het huis 'Esau tot stoppelen, en zij zullen ze in brand steken en ze verteren; en er zal geen overblijfsel zijn van het
19 huis 'Esau, want de Eeuwige spreekt. Dan zal het zuiden in

bezit nemen het gebergte van 'Esau en de laagvlakte [het gebied van] de Philistijnen, en zij zullen in bezit nemen het veld van Ephrajim en het veld van Shomeron, en Benjamin
20 Gil'ad. En de ballingen van dit leger van de kinderen Israëls [zullen in bezit nemen] al wat Kena'anieten zijn tot Tsarefath; en de ballingen van Jerusalem, die in Sefarad zijn, zullen in
21 bezit nemen de steden van het zuiden. Dan zullen redders bestijgen den berg Tsion om het gebergte van 'Esau te richten, en zal den Eeuwige zijn het koningschap!

HAPHTARA VAN WAJJÉSHEB.

'Amos 2,6—3,8.

(Op den eersten Shabbath van het Inwijdingsfeest wordt de verder voorkomende Haphtara Ronnie Wesimchie *gelezen).*

2 6 Zoo zegt de Eeuwige: Wegens drie misdaden van Israël en wegens vier zal Ik het niet van hem afwenden; omdat zij verkocht hebben voor geld den rechtvaardige en den behoeftige
7 voor een paar schoenen. Die begeerig snuiven naar stof der aarde op het hoofd der armen en den weg der bescheidenen buigen; en een man en zijn vader gaan tot hetzelfde meisje,
8 om te ontwijden Mijn heiligen naam. En op tot pand genomen kleederen strekken zij zich uit naast elk altaar en wijn van
9 bestraften drinken zij in het huis hunner goden. En Ik heb toch den Emoriet verdelgd voor hen, wiens hoogte was als de hoogte der cederen en die sterk was als eiken; en Ik verdelg-
10 de zijne vrucht van boven en zijne wortels van onderen. En Ik, Ik heb u opgevoerd uit het land Egypte en voerde u in de woestijn veertig jaren om in bezit te nemen het land van den
11 Emoriet. En Ik deed opstaan van uwe zonen tot profeten en van uwe jongelingen tot Nazieréers. Of is ook dit niet zoo,
12 zonen Israëls? is het gezegde des Eeuwigen. Doch gij dwongt de Nazieréers wijn te drinken; en den profeten geboodt gij,
13 zeggende: Gij zult niet profeteeren! Zie, Ik druk neder uwe plaats, gelijk de wagen drukt, die gevuld is met schoven.
14 Dan zal verloren gaan ontvluchting voor den lichtvoetige en de sterke zal zijne kracht niet bevestigen en de held zal zijn
15 leven niet redden. En wie den boog hanteert, zal niet staan blijven, en wie licht is met zijne voeten, redt zich niet, en wie
16 een paard berijdt, redt zijn leven niet. En wie nog zoo sterk is van hart onder de helden, — naakt zal hij vluchten op dien dag, is het gezegde des Eeuwigen.

3 1 Hoort dit woord, dat de Eeuwige omtrent u gesproken heeft, kinderen Israëls, over de geheele familie, die Ik uit Egypte heb opge-
2 voerd, zeggende: Slechts u heb Ik erkend [en verzorgd] uit alle ge-

הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וְיִרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה
כ אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד: וְגָלַת הַחֵל־הַזֶּה
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגָלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר
כא בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי הַנֶּגֶב: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט
אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְלוּכָה:

הפטרת וישב

בתרי עשר, בעמום סימן ב׳

(אם חל בו שבת ראשון של חנוכה מפטירין רני ושמחי כדלקמן)

ב כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא
אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם:
ז הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ
ח וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: וְעַל־בְּגָדִים
חֲבֻלִים יַטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:
ט וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ
וְחָסֹן הוּא כָּאַלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת:
י וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר
יא אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם
לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־
יב יְהוָה: וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר
יג לֹא תִנָּבְאוּ: הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה
יד הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר: וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא־יְאַמֵּץ כֹּחוֹ
טו וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: וְתֹפֵשׂ הַקָּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו
טז לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים
ג א עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה: שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר
ב הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת

slachten van den aardbodem; daarom zal Ik bij u bedenken al
3 uwe zonden. Gaan dan twee te zamen, tenzij wanneer zij zijn
4 overeengekomen? Brult een leeuw in het woud, terwijl hij geen
buit heeft? Verheft een jonge leeuw zijne stem van uit zijn
5 verblijf, tenzij hij gevangen heeft? Valt een vogel in den strik
op de aarde, terwijl er geen belager voor hem is? Stijgt een
6 strik van den bodem op, zonder dat hij vangst maakt? Wordt
de bazuin geblazen in eene stad, en het volk zou niet ver-
schrikken? Geschiedt een ongeluk in eene stad, terwijl de
7 Eeuwige het niet gedaan heeft?! Want mijn Heer, de Eeuwige
God doet niets, tenzij Hij geopenbaard heeft Zijne raadsbesluiten
8 aan Zijne dienaren, de profeten. De leeuw brult, wie zou
niet vreezen; de Eeuwige God heeft gesproken, wie zou niet
profeteeren?

HAPHTARA van MIKKÉTS.

I Kon. 3,15—4,1.

(Is het de eerste Shabbath van het Inwijdingsfeest, dan wordt in ieder geval de Haphtara Ronnie Wesimchie *(blz. 140), is het de tweede, dan wordt* Wajja'as Chierom *(blz. 142) gelezen.*

3 15 Toen Salomo ontwaakte, zie: het was een droom; hij kwam
nu naar Jerusalem en ging staan vóór de arke van het verbond
des Eeuwigen en bracht brandoffers en bereidde vredeoffers en
16 richtte een gastmaal aan voor al zijne dienaren. Toen kwamen
twee ontuchtige vrouwen tot den koning, en stonden vóór hem.
17 Nu zeide de eene vrouw: „Ach, mijn heer! ik en deze vrouw
18 wonen in één huis, en ik baarde bij haar in het huis. Nu
was het op den derden dag na mijn baren, toen baarde ook
deze vrouw; en wij waren te zamen, geen vreemde was bij
ons in het huis, maar alleen wij beiden waren in het huis.
19 Nu stierf de zoon dezer vrouw in den nacht, doordien zij op
20 hem had gelegen. Toen stond zij op in het midden van den
nacht en nam mijn zoon van mijne zijde, terwijl uwe dienst-
maagd sliep, en legde hem aan haren boezem, en haren dooden
21 zoon legde zij aan mijnen boezem. Toen ik nu des morgens
opstond om mijn zoon te zoogen, zie, toen was hij dood!
Toen ik hem echter des morgens nauwkeurig aanzag, zie, toen
22 was het niet mijn zoon, dien ik gebaard had." Nu zeide de
andere vrouw: „Neen, maar mijn zoon is de levende en uw
zoon is de doode;" terwijl de andere zeide: „Neen, maar
uw zoon is de doode en mijn zoon is de levende"; zoo
23 spraken zij vóór den koning. Nu zeide de koning: „De eene
zegt: „Deze is mijn zoon, de levende, en uw zoon is de
doode"; en de andere zegt: „Neen, maar uw zoon is

ג הָאַרְמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם: הֵיֵלְכוּ שְׁנַיִם
ד יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ: הֵישְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ
ה הֵיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד: הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־
פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֵיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא
ו יִלְכֹּוד: אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה
ז רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה: כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר
ח כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא
יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא:

הפטרת מקץ

במלכים א׳ סימן ג׳

(אם הוא שבת ראשון של חנוכה מפטירין **רני ושמחי** כדלקמן, ואפילו אם הוא ר"ח
או מחר חדש, ואם הוא שבת ב׳ דחנוכה מפטירין **ויעש חירום** כדלקמן)

ג טו וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲמֹד | לִפְנֵי | אֲרוֹן
בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־
טז עֲבָדָיו: אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה
יז לְפָנָיו: וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת
יח יֹשֶׁבֶת בְּבַיִת אֶחָד וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין זָר אִתָּנוּ
יט בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתֵּים־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת: וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת
כ לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו: וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי
מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת
כא תַּשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי: וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת
כב וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי: וַתֹּאמֶר
הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא
כג כִּי בִּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בִּנֵךְ

24 de doode en mijn zoon is de levende"; — Nu zeide de koning:
„Neemt mij een zwaard"; men bracht het zwaard vóór den
25 koning. Toen zeide de koning: „Snijdt het levende kind in
26 tweëen en geeft de helft aan de eene en de helft aan de andere." Nu
zeide de vrouw, wier zoon de levende was, tot den koning: —
want hare ontferming was ontbrand over haar zoon, — dus
zeide zij: „Ach, mijn heer! geeft haar den levenden jonggeborene, doch doodt hem niet;" doch de andere zeide: „noch
27 mij, noch u zal hij behooren; snijdt hem door." Toen ant-
woordde de koning en zeide: „Geeft haar den levenden jong-
28 geborene en doodt hem niet; zij is zijne moeder." En geheel
Israël hoorde de rechtsuitspraak, die de koning geveld had,
en zij vreesden voor den koning, want zij zagen, dat wijsheid
4 1 Gods in zijn binnenste was om recht te oefenen. Zoo was
koning Salomo koning van gansch Israël.

HAPHTARA VAN WAJJIGGASCH.

Ezechiël 37,15—28.

37 15 Nu was het woord des Eeuwigen tot mij zeggende:
16 En gij, menschenzoon, neem u één hout en schrijf daarop: voor
Juda en de kinderen Israëls, die zijne gezellen zijn, en neem een
ander hout en schrijf daarop: voor Josef, het hout van Efrajim,
17 en het geheele huis Israëls, die zijne gezellen zijn! En breng
ze nader het een tot het ander voor u tot één hout, en zij
18 zullen tot één worden in uwe hand. En wanneer de zonen
uws volks tot u zullen zeggen, als volgt: „Zult gij ons niet me-
19 dedeelen, waartoe dezen u dienen?" — Spreek dan tot hen:
„Zoo zegt mijn Heer, de Eeuwige God; zie, Ik neem het hout
van Josef, dat in de hand van Efrajim is, en de stammen Israëls,
die zijne gezellen zijn, en voeg hen met hem bij het hout van
Juda en maak ze tot één hout, zoodat zij één worden in Mijne
20 hand." Dan zullen de houten, waarop gij schrijven zult, in uwe
21 hand zijn vóór hunne oogen. En spreek tot hen: „Zoo zegt
mijn Heer, de Eeuwige God: zie, Ik neem de kinderen Israëls
van tusschen de volkeren, waarheen zij gegaan zijn; en Ik
22 verzamel hen van rondom en breng hen naar hunnen bodem. En
maak hen tot één volk op aarde op Israëls bergen, en één ko-
ning zal hun allen tot koning zijn; en zij zullen niet meer
worden tot twee volkeren en zich niet meer verdeelen tot twee
23 koninkrijken, nooit! En zij zullen zich niet meer verontreinigen

כה הַמֵּת וּבְנֵי הֶחָי׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְרוּ־לִי לָרֵב וַיָּבִיאוּ הָרֵב
כה לְפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וְתָנוּ
כו אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־
בְּנָהּ הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר ׀ בִּי
אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת
כז גַּם־לִי גַם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גִּזְרוּ׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־
כח הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל
אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ
ד א כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃ וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

הפטרת ויגש

ביחזקאל סימן ל״ז

לו
לא טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד
וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו* וְלָקַח עֵץ אֶחָד
יז וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו* ׃ וְקָרַב
אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לְאֶחָדִים בְּיָדֶךָ׃
יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־
יט אֵלֶּה לָךְ׃ דַּבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ
אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו* וְנָתַתִּי אֹתָם
עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי׃
כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתָּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃ וְדַבֵּר
כא אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי
כב אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם׃ וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ־עוֹד לִשְׁנֵי
כג גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד׃ וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד

door hunne gruwelijke en afschuwelijke afgoden en door al hunne misdrijven; en Ik zal hen redden van al hunne woonplaatsen, waar zij gezondigd hebben, en Ik zal hen reinigen en zij zullen
24 Mij tot volk zijn en Ik zal hun zijn tot God. En Mijn dienaar David zal koning zijn over hen en één herder zal er voor hen allen zijn; en naar Mijne rechtsvoorschriften zullen zij zich richten en Mijne wetten in acht nemen en ze ten uitvoer brengen.
25 Dan zullen zij wonen op het land, dat Ik Mijnen dienaar Jakob gegeven heb, waarin uwe voorouders gewoond hebben; en zij zullen daarin wonen, zij en hunne zonen en de zonen hunner zonen tot in eeuwigheid en Mijn dienaar David zal vorst zijn
26 over hen tot in eeuwigheid. En Ik zal met hen een verbond van vrede sluiten, een eeuwig verbond zal het met hen zijn; en Ik plaats ze en vermeerder hen en vestig Mijn heiligdom
27 in hun midden tot in eeuwigheid. En Mijne woning zal bij hen zijn en Ik zal hun tot God zijn en zij zullen Mij zijn tot volk.
28 Dan zullen de volkeren weten, dat Ik, de Eeuwige, Israël heilig, wanneer Mijn heiligdom is in hun midden tot in eeuwigheid."

HAPHTARA VAN WAJECHIE.

I Kon. 2,1—12.

2 1 Toen de dagen van David naderden om te sterven, gebood
2 hij zijn zoon Salomo, zeggende: „Ik ga op den weg van de ge-
3 heele aarde; wees gij dan sterk en word tot man! En neem in acht de opdracht van den Eeuwige, uw God, om te gaan in Zijne wegen, in acht te nemen Zijne wetten, Zijne geboden en Zijne rechtsvoorschriften en Zijne getuigenissen, gelijk geschreven is in de leer van Mozes; opdat gij verstandig handelt, in
4 al wat gij verricht en in alles, waarop gij uw doel richt. Opdat de Eeuwige Zijn woord tot stand brenge, dat Hij omtrent mij gesproken heeft, zeggende: „Indien uwe zonen hun weg zullen in acht nemen om vóór Mij hun leven in te richten in waarheid, met geheel hun hart en geheel hun ziel"; — zeggende: „— dan zal u niet uitgeroeid worden een man van [te zitten] op
5 den troon Israëls." Ook weet gij, wat Joab, de zoon van Tseroeja, mij gedaan heeft, wat hij gedaan heeft aan de twee hoofden der legerscharen Israëls, aan Abner, den zoon van Nér, en aan 'Amasa, den zoon van Jéther, toen hij ze doodde en in vredestijd oorlogsbloed vergoot; en hij bracht oorlogsbloed aan zijn gordel, die om zijne lendenen is, en aan
6 zijn schoen, die is aan zijne voeten. Nu zult gij doen naar uwe wijsheid, doch zijne grijsheid niet in vrede ten grave
7 doen dalen. — Doch den zonen van Barzillai, den Gil'adiet, zult gij genade bewijzen en zij zullen zijn onder die eten

בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל
מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם
כה וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים : וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה
אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם :
כו וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ
אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם
כז וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם : וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם
בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־
כח מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם : וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם
כט לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם : וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם :

הפטרת ויחי

במלכים א׳ סימן ב׳

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר : אֲנֹכִי
ב הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ : וְשָׁמַרְתָּ
ג אֶת־מִשְׁמֶרֶת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקָּתָיו
מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל
ד אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם : לְמַעַן יָקִים
יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־
דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר
ה לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל : וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צִבְאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־
מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו
ו וּבִנְעָלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו : וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ
ז בְּשָׁלוֹם שְׁאוֹל : וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי

aan uw tafel; want zoo naderden zij mij, toen ik vluchtte voor
8 uwen broeder Abshalom. En zie, bij u is Shim'ie, de zoon van
Géra, de Benjaminiet, uit Bachoeriem; hij echter heeft mij ge-
vloekt met zware verwenschingen op den dag, dat ik naar
Machanajim ging; maar hij daalde af mij te gemoet naar den
Jordaan; toen zwoer ik hem bij den Eeuwige, zeggende: „... zoo
9 ik u dooden zal door het zwaard!" Welnu, laat hem niet onge-
straft, want een wijs man zijt gij; dus zult gij weten, wat gij
hem zult doen, en zijne grijsheid in bloed ten grave doen
10 dalen." David ontsliep tot zijne vaderen en werd begraven in
11 'Ier-David. En de dagen, dat David over Israël had geregeerd,
waren 40 jaar, in Chebron regeerde hij 7 jaar en in Jerusalem
12 regeerde hij 33 jaar. En Salomo zat op den troon van zijn
vader David; en zijn koningschap was zeer krachtig gevestigd.

לֵאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתַּתָּה
אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת
וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת
אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃ וְאֵת ׀ אַרְבַּע
הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד
אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ
עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם
הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־
קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ס וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־
קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃
כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל
אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃

ח שִׁלְחֵנֵךְ כִּי־כֵן קָרַבְוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךְ: וְהִנֵּה
עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶּן־גֵּרָא בֶּן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה
נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע
ט לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: וְעַתָּה אַל־תְּנַקֵּהוּ כִּי
אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־
י שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר
יא דָּוִד: וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ
יב שָׁנִים: וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכֻתּוֹ מְאֹד:

קריאת התורה למפטיר בשבת ראשונה של חנוכה (*)

בפרשת נשא (כאן מתחילין הספרדים)

ביום א' של חנוכה
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר
כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם: ס יְבָרֶכְךָ
יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: ס יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: ס יִשָּׂא
יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: ס וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם: ס

כאן מתחילין האשכנזים

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ
אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ
אֹתָם: וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי
הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי
יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים
וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

(*) Zie de vertaling in het Boek Numeri.

ביום ו׳
בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל :
ביום ז׳
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד :

Haphtara voor den eersten Shabbath-Chanoeka.

Zecharja 2,14—4,7.

2 14 Jubel en verheug u, gij dochter van Tsion, want zie, Ik kom
en vestig Mijn verblijf in uw midden, is het gezegde des
15 Eeuwigen. Dan sluiten zich vele volkeren aan bij den Eeuwige
op dien dag en zij zullen Mij tot volk zijn; doch Mijn verblijf
vestig Ik in uw midden; en gij zult weten, dat de Eeuwige
16 Tsebaoth mij tot u gezonden heeft. Dan zal de Eeuwige Juda,
Zijn deel, in bezit nemen op den heiligen bodem en voor het
17 vervolg Jerusalem uitkiezen! Zwijg, alle vleesch, voor den
Eeuwige, want Hij wordt opgewekt [uit Zijne schijnbare rust]
van uit Zijn heilig verblijf!

3 1 En hij toonde mij Josua, den hoogepriester, staande vóór
den engel des Eeuwigen, terwijl Satan stond aan zijne rechter-
2 zijde om hem te hinderen. Toen zeide de Eeuwige tot Satan:
„De Eeuwige toorne op u, Satan, en de Eeuwige blijve op u
toornen, die Jerusalem heeft uitverkoren! Is deze dan niet een
3 brandhout, gered uit het vuur?" En Josua was bekleed met
4 verontreinigde kleederen en stond vóór den engel. Toen zeide
Hij tot hen, die vóór Hem stonden, zeggende: „Neemt de ver-
ontreinigde kleederen van hem af"; en Hij zeide tot hem: „Zie, Ik
heb uwe zonde van u afgenomen en kleed u met pronkgewaad!"
5 Nu zeide ik: „Dat men een rein hoofdomwindsel op zijn hoofd
plaatse!" En zij plaatsten het reine hoofdomwindsel op zijn
hoofd en kleedden hem met gewaden, terwijl de engel des
6 Eeuwigen staan bleef. Nu gaf de engel des Eeuwigen Josua
7 eene vermaning, zeggende: „Zoo zegt de Eeuwige Tsebaoth:

ביום ב׳ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר : הִקְרִב
אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר :

ביום ג׳ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן :

ביום ד׳ בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר :

הפטרת שבת ראשונה של חנוכה

בתרי עשר, בזכריה סימן ב׳

ב
יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם יְהוָה :
טו וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ : וְנָחַל
יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָם :

ג
א וַיַּרְאֵנִי אֶת־ וְהֵם עֹמְדִים לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד
יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד
ב עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ : וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ
הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל
ג מֵאֵשׁ : וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ :
ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים
מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ
ה מַחֲלָצוֹת : וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף
ו הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד : וַיָּעַד
ז מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר : כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

Indien gij in Mijne wegen gaat en in acht neemt, wat Ik u ter inachtneming heb geboden, en gij ook het recht van Mijn huis zult oefenen en Mijne voorhoven ook zult beschermen, — dan
8 zal Ik u toegangen geven tusschen dezen, die hier staan! Hoor toch, hoogepriester Josua, gij en uw vrienden, die vóór u zitten, waarlijk mannen van wonderen[1]) zijn zij; want zie, Ik doe
9 komen Mijnen dienaar, „den spruit" [van David]. Want zie, de steen, dien Ik voor Josua heb gelegd, op den éénen steen zijn zeven oogen gericht; zie, Ik graveer hare versieringen, is het gezegde van den Eeuwige Tsebaoth, en doe wijken de
10 misdaad van dit land op één dag! Op dien dag, is het gezegde van den Eeuwige Tsebaoth, zult gij ieder zijn naaste noodigen plaats te nemen onder een wijnstok en onder een vijgenboom!

4 1 Nu keerde de engel, die telkens tot mij sprak, terug en wekte
2 mij op, gelijk een man, die opgewekt wordt uit zijn slaap. En hij zeide tot mij: „Wat ziet gij?" En ik zeide: „Ik kijk, en zie: een luchter, geheel van goud, en zijn oliebak er bovenop en zijne zeven lampen er op, telkens zeven aanvoerpijpen naar
3 de lampen, die er bovenop zijn. En twee olijfboomen er op; een ter rechterzijde van den oliebak en een aan zijne linker-
4 zijde." Nu antwoordde ik en zeide tot den engel, die tot mij
5 sprak, zeggende: „Wat beteekenen deze, mijn heer?" Toen antwoordde de engel, die tot mij sprak en zeide: „Weet gij dan niet, wat deze beteekenen?" En ik zeide: „Neen, mijn heer!"
6 Nu antwoordde hij en zeide tot mij, zeggende: „Dit is het woord des Eeuwigen tot Zeroebabel, zeggende: Niet door legermacht, en niet door lichaamskracht, maar door Mijn geest!
7 zegt de Eeuwige Tsebaoth. Wie zijt gij dan, gij groote berg? Voor Zeroebabel tot effen vlakte! Hij zal te voorschijn brengen den sluitsteen voor den geveltop, onder juichgalmen: „Gunst [van God], gunst ruste daarop!"

---

[1]) Mannen van de grootste beteekenis, die de aandacht trekken en door hun bestaan Gods macht verkondigen.

(מנהג ספרדים אם חל ר"ח גם למחרתו להוסיף עוד שני פסוקים האלה)

וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּנִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

(אבן אם חל ר"ח למחרתו לבד, אין אומרים רק שני הפסוקים האחרונים האלה)

אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־
בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים
ח הָאֵלֶּה׃ שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ ׀ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים
לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח׃
ט כִּי ׀ הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה
עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן
י הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד׃ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת
יא תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תְּאֵנָה׃ וַיָּשָׁב
יב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ׃ וַיֹּאמֶר
יג אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה־מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ
וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת
יד לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ׃ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין
טו הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ׃ וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר
טז בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר
יז אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר
אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא
יח בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל
לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׂאוֹת חֵן
חֵן לָהּ׃

ד

ואם חל ר״ח טבת בשבת חנוכה מוסיפים עוד אחרי ההפטרה אלה הפסוקים

וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה׃ וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי
הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא
תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר׃ והיה מדי חדש וכו׳

זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו׃

כהעלתך

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃

Haphtara voor den tweeden Shabbath-Chanoeka.

I Kon. 7,40—50.

7 40 En Chierom maakte de waschvaten en de schoppen en de sprengbekkens; en Chieram voleindigde het maken van het geheele werk, dat hij gemaakt had voor den koning Salomo
41 in het huis des Eeuwigen. Twee zuilen en de twee ballen aan

נשא

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ו מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן
לְמִנְחָה : כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת : פַּר אֶחָד בֶּן־
בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה : שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת : וְלִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתְּרִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר :
בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי :
בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי : קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי :
בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן :
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן :
בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן :
קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף וגו׳ עד בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן :

הפטרת שבת שניה של חנוכה

כמלכים א׳ סימן ז׳

מ וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל
חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ
מא שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה : עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־

(*) Zie de vertaling in het Boek NUMERI.

de kapiteelen [v. a. de voluten], die boven op de zuilen zijn;
en de twee vlechtwerkversieringen om de twee ballen aan de
42 kapiteelen te bedekken, die boven op de zuilen zijn. En de
vierhonderd granaatappelen voor de twee vlechtwerkversieringen;
twee rijen granaatappelen aan elk vlechtwerk, om te bedekken
43 de twee ballen aan de kapiteelen, die boven op de zuilen zijn. En
44 de tien stellingen en de tien waschvaten op de stellingen. En de
45 eene zee, en de twaalf runderen onder de zee. En de potten
en de schoppen en de sprengbekkens en al deze voorwerpen,
die Chieram maakte voor den koning Salomo in het huis des
46 Eeuwigen van blankgepolijst koper. In de Jordaanvlakte liet
de koning ze gieten in vasten bodem, tusschen Soekkoth en
47 Tsarethan. En Salomo deed alle voorwerpen maar neerleggen
[in den tempel] wegens de buitengewoon groote hoeveelheid;
48 het gewicht van het koper werd niet onderzocht. En Salomo
liet maken al de voorwerpen, die in het huis des Eeuwigen
waren, het gouden altaar en de tafel, waarop de toonbrooden
49 waren, van goud. En de luchters, vijf ter rechter en vijf ter
linkerzijde vóór het binnenste [allerheiligste], van gedegen
goud; en de bloesems en de lampen en de tangetjes van goud.
50 En de bakken en de messen en de sprengbekkens en de
lepels en de vuurpannen van gedegen goud; en de scharnieren
voor de deuren van het binnenste deel van het huis, namelijk
voor het allerheiligste, voor de deuren van het huis, voor het
heilig verblijf, — van goud.

סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד׃ וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה׃
וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה׃ וּשְׂעִיר
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ׃

רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתַּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַפּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גְּלוֹת
מב הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים : וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע
מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת
מג לְכַפּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גְּלוֹת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים : וְאֶת־
מד הַמְּכֹנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרֵה עַל־הַמְּכֹנוֹת : וְאֶת־הַיָּם
מה הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם : וְאֶת־הַסִּירוֹת
וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה
מו חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט : בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן
מז יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן : וַיִּנַּח שְׁלֹמֹה
אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת :
מח וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב
מט וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב : וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ
מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת
נ וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב : וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת
וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ
הַקָּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב :

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

פינחס

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ : פ
וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנָיִם
וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם : וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים

Jesaja 66,1—24.

66 1 Zoo zegt de Eeuwige: de hemel is Mijn troon en de aarde
de bank Mijner voeten! wat is 't dus voor een huis, dat gij
voor Mijn Naam zoudt bouwen, en welke is de plaats, waar
2 Ik zou rusten? Terwijl deze allen Mijne hand heeft gemaakt,
waardoor deze allen ontstonden, — is het gezegde des Eeuwigen.
Doch op dezen richt Ik Mijn blik: op den arme en den geslagene
3 van geest en die siddert op Mijn woord. Doch — die den stier
[Mij ter eere] slacht, is [tegelijk] een mannenmoorder; die [Mij]
het lam offert, een hondenwurger; wie [Mij] een meeloffer
brengt, zwijnenbloed [plengt hij voor de afgoden]; wie als
herinnering wierook brandt, hij zegent tegelijk onrechtmatig-
heid [afgoden]; evenals zij verkoren hebben hunne wegen en
4 in hunne gruwelen hun ziel behagen had, — Zoo zal ook Ik
verkiezen hen smadelijk te behandelen en hunne verschrikkingen
zal Ik hun brengen; omdat Ik geroepen heb en niemand
antwoordde, Ik gesproken heb en zij niet luisterden, maar zij
bleven doen wat kwaad was in Mijne oogen, en waarin Ik
5 geen behagen schepte, kozen zij. Hoort het woord des Eeuwigen,
gij, die siddert op Zijn woord! Uwe broeders, die u haten,
die u verstooten, zeggen: „Ter wille van Mijn naam moge de
Eeuwige Zijne heerlijkheid toonen, dat wij aanschouwen uwe
6 vreugde en dezen [wij] beschaamd worden!" Stem van gedreun
uit de stad! Stem uit den tempel! Stem des Eeuwigen, die
7 vergelding betaalt Zijnen vijanden! Vóór zij weeën voelt, heeft
zij gebaard; vóórdat smart over haar komt, heeft zij een
8 knaapje doen uittreden. Wie heeft dergelijks gehoord, wie
zoodanigs gezien? Ontstaat onder weeën een land in één dag?
Wordt een volk in één maal geboren? Want bij de weeën
9 heeft Tsion ook reeds gebaard hare kinderen! Zou Ik tot den
barensstoel brengen en niet doen geboren worden, zegt de
Eeuwige; zoude Ik, die doe baren, den schoot sluiten? zegt
10 uw God. Verheugt u met Jerusalem en jubelt over haar, allen
die haar bemint! Verblijdt u met haar in volle blijdschap, gij
11 allen, die thans over haar rouw bedrijft! Opdat gij kunt zuigen
en u verzadigen aan de borst harer vertroostingen, opdat gij
kunt slurpen en u te goed doen aan den prangenden overvloed
12 harer heerlijkheid. Want zoo zegt de Eeuwige: Zie, Ik leid tot
haar als een stroom den vrede en als een overvloeiende beek
de heerlijkheid der volkeren, en die zult gij zuigen; op de
13 zijde zult gij gedragen worden en op knieën geliefkoosd. Als
een man, dien zijne moeder troost, zoo troost Ik u en met
14 Jerusalem zult gij vertroost worden. Dan zult gij zien en zal
uw hart zich verblijden en uwe beenderen zullen als het gewas

כשעיה סימן ס״ו

(הפטרה זו נדחית מפני הפטרת שבת של חנוכה)

ס א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת
ב אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃ וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי
עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־
ג רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃ שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה
עוֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן
ד גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה׃ גַּם־אֲנִי
אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה
דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי
ה בָּחָרוּ׃ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם
שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם
ו וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃ קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם
ז גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃ בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ
ח וְהִמְלִיטָה זָכָר׃ מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אָרֶץ
בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַם־יָלְדָה צִיּוֹן
ט אֶת־בָּנֶיהָ׃ הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי
י הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ׃ שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ
בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׃
יא לְמַעַן תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמְצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם
יב מִזִּיז כְּבוֹדָהּ׃ כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם
וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם
יג תְּשָׁעֲשָׁעוּ׃ כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם
יד וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ׃ וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצָמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא

ס״א אפים

bloeien; dan wordt de hand Gods bekend aan Zijne dienaren,
15 terwijl Hij toornt met Zijne vijanden. Want zie, de Eeuwige —
in vuur komt Hij, en als een dwarrelwind zijn Zijne wagens,
om Zijn toorn te doen overgaan in ziedende gramschap en
16 Zijne bedreiging in vuurvlammen. Want met vuur houdt de
Eeuwige gericht en met Zijn zwaard met alle vleesch; zoodat
talrijk zijn de door het zwaard des Eeuwigen doorboorden.
17 Die zich zeggen te heiligen en te reinigen met het oog op de
[heilige, den afgoden gewijde] tuinen, achter één in het midden;
maar die eten het vleesch van zwijnen, onrein gewriemel en
muizen; te zamen gaan zij te gronde, is het gezegde des
18 Eeuwigen. Ik! — hunne handelingen en hunne gedachten zal
Ik..! Zij komt, [de ure], om te verzamelen de volkeren en de
19 talen; dan zullen zij komen en zien Mijne heerlijkheid! Ik zal
in hen een teeken geven en Ik zal van hen vluchtelingen
uitzenden naar de volkeren, naar Tharshiesh, Poel en Loed,
die den boog hanteeren, naar Thoebal en Jawan; de verre
eilanden, die de mare van Mij niet hebben gehoord en niet
hebben gezien Mijne heerlijkheid, — en zij zullen Mijne heer-
20 lijkheid verkondigen onder de volkeren. Dan zal men al uwe
broeders uit alle volkeren als geschenk brengen ter eere des
Eeuwigen, met paarden en wagens, in draagstoelen en met
muilezels en met dromedarissen op Mijnen heiligen berg, Jeru-
salem, zegt de Eeuwige; gelijk de zonen Israëls het meeloffer
21 brengen in rein vaatwerk naar het huis des Eeuwigen! En
ook van hen zal Ik nemen tot priesters, tot Levieten, zegt de
22 Eeuwige. Want — evenals de nieuwe hemel en de nieuwe
aarde, die Ik bezig ben te maken, vóór Mij bestaan, is het
gezegde des Eeuwigen, zoo zal uw kroost bestaan blijven en
23 uw naam. Dan zal het zijn: na verloop van een maand op zijn
nieuwemaansdag en na verloop van een week op zijn rustdag,
zal alle vleesch komen om zich vóór Mijn aangezicht neder te
24 werpen, zegt de Eeuwige. Zoo zij dan uitgaan, zullen zij
zien de ontzielde lichamen der mannen, die tegen Mij gezondigd
hebben; want de hen verterende worm zal niet sterven, het
aan hen brandende vuur niet gebluscht worden en zij zullen
tot afschuw worden voor alle vleesch!

Doch het zal zijn telkens na een maand op zijn nieuwemaansdag en na eene week op zijn rustdag zal komen alle vleesch om zich neder te werpen vóór Mijn aangezicht; — zegt de Eeuwige.

(De Portugeesche Israëlieten voegen, indien ook den volgenden dag Rosh Chodesh is, aan deze Haphtara nog het eerste en laatste vers van de hier volgende Haphtara toe.)

טו תִּפְרַחְנָה וְנוֹרַעָה יְיָ יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו : כִּי־
הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ
טז וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ : כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־
יז בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה : הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת
אַחַר אַחַד בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו
אחת ק׳ יח יָסֻפוּ נְאֻם־יְהוָה : וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
יט אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי : וְשַׂמְתִּי בָהֶם
אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד
מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־
כ שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם : וְהֵבִיאוּ
אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם ׀ מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב
וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכִּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית
נא יְהוָה : וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה : כִּי כַאֲשֶׁר
נב הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים
נג לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם : וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי
נד אָמַר יְהוָה : וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי
תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר :

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה :

(מנהג ספרדים, אם חל ר״ח ביום ש״ק ולמחרתו ביום א׳, להוסיף פסוק ראשון ואחרון של הפטרת **מחר חדש** הבאה)

Haphtara voor den Shabbath vóór het Nieuwemaansfeest.

I Sam. 20,18—42.

20 18 En Jonathan zeide tot hem: „Morgen is nieuwemaansdag; dan
zult gij gemist worden, wanneer uw zitplaats zal worden opge-
19 nomen. Welnu, drie dagen zult gij verre afdalen en komen tot
de plaats, waar gij u op den dag der [bekende] gebeurtenis[1])
hebt verborgen; en gij zult u nederzetten bij den wegwijzer-
20 steen. En ik, ik zal drie pijlen naar den kant afschieten, als
21 om voor mij op een doel te schieten. En zie, dan zal ik mijn
jongen bediende de opdracht geven: „Ga heen, zoek de pijlen!"
Indien ik dan tot den jongen zeggen zal: „Zie, de pijlen zijn
van u af hierheen", neem hem [een er van] dan en kom, want
vrede is u en niets nadeeligs, zoo waar de Eeuwige leeft!
22 Doch indien ik aldus zal zeggen: „Zie, de pijlen liggen van
23 u af verderop", ga dan, want de Eeuwige zendt u weg! En
de zaak, die ik en gij hebben afgesproken, — zie, daarvoor
is de Eeuwige getuige tusschen mij en u tot in eeuwigheid!"
24 Nu verborg zich David op het veld; en het was nieuwemaans-
dag, toen zette zich de koning aan den maaltijd om te eten.
25 En de koning zat op zijn zetel, gelijk telken male op de zit-
plaats aan den muur, toen stond Jonathan op en Abner zette
26 zich aan Shaoel's zijde; en David's plaats bleef onbezet. En
Shaoel sprak niets op dien dag; want hij zeide: „Het is zeker
27 een toeval, hij is misschien niet rein, zeker niet rein!" Nu was
het den dag na den nieuwemaansdag, den tweeden [der
maand], toen weder de plaats van David onbezet werd gevonden,
zeide Shaoel tot zijn zoon Jonathan: „Waarom is Jishai's zoon
28 noch gisteren noch heden ter maaltijd gekomen?" En Jonathan
antwoordde Shaoel: „David heeft van mij verlof gevraagd om
29 naar Beth-Léchem te gaan. Hij zeide namelijk: „Laat mij
heengaan, want een familie-offerfeest hebben wij in de stad, —
en hij, mijn broeder, heeft het mij bevolen; en nu, indien ik gunst
in uwe oogen gevonden heb, laat ik mij dan mogen terug-
trekken en mijne broeders gaan zien"; — daarom is hij
30 niet aan de tafel des konings gekomen". Nu ontbrandde de
toorn van Shaoel tegen Jonathan en hij zeide tot hem: „Gij
zoon van meest verdwaasde weerspannigheid! Ik weet immers
lang, dat gij dien zoon van Jishai de voorkeur geeft, tot uwe
eigen schande en tot schande voor de schaamte uwer moeder!
31 Want alle dagen, zoolang die zoon van Jishai leeft op den
aardbodem, zult gij en uw koningschap niet op hechten grond-
slag gevestigd zijn; welnu, zend heen en laat hem tot mij
32 halen, want een kind des doods is hij!" En Jonathan antwoordde
zijn vader Shaoel en zeide tot hem: „Waarom zal hij gedood
33 worden? Wat heeft hij gedaan?" Toen wierp Shaoel den
spies tegen hem om hem te treffen; en nu wist Jonathan,

בשמואל א׳ סימן כ׳

כ יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃
יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם
כ בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל׃ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים
כא צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ
מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ
כב וְהֵנָּה קָחֶנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה׃ וְאִם־כֹּה
אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלְּחֲךָ יְהוָה׃
כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־
כד עוֹלָם׃ וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם
כה לֶאֱכוֹל׃ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב
הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃
כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי
כז טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד
מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי
כח גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם׃ וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל
כט נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח
מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
ל הַמֶּלֶךְ׃ וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת
הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת
לא אִמֶּךָ׃ כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן
אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃
לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה
לג עָשָׂה׃ וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן

---

1) Bij Shaoel's aanslag op David; vgl. I Sam. 19,10.

dat het vanwege zijn vader vast besloten was, David te dooden.
34 En Jonathan stond op van de tafel in brandenden toorn; en
hij at niet op den tweeden dag der maand eenige spijs, want hij
was verdrietig om David [en] daar zijn vader hem smadelijk
35 had behandeld. Nu was het in den morgen: toen ging Jonathan
uit naar het veld, naar de met David bepaalde plaats, en een
36 kleine jongen was bij hem. Nu zeide hij tot zijn jongen: „Loop,
zoek toch de pijlen, die ik schiet." De knaap liep heen en hij
37 schoot den pijl, zoodat hij hem [den knaap] voorbij vloog. Toen
nu de jongen kwam tot de plaats van den pijl, dien Jonathan
had geschoten, riep Jonathan den knaap achterna en zeide:
38 „De pijl is immers van u af verderop." En Jonathan riep den
jongen achterna: „Spoedig, haast u, blijf niet staan"; en de
jongen van Jonathan zamelde de pijlen op en kwam toen tot
39 zijn heer. En de knaap had niets gemerkt; slechts Jonathan
40 en David wisten de zaak. En Jonathan gaf zijn gereedschap
aan den jongen, dien hij had, en zeide tot hem: „Ga heen,
41 breng het naar de stad." De knaap was juist heengegaan, —
en David stond op van bij de Zuidzijde [van den wegwijzers-
steen] en viel op zijn aangezicht ter aarde en wierp zich drie-
maal neder; en zij kusten de een den ander en weenden de
42 een met den ander, totdat David het sterkst weende [1]). Toen
zeide Jonathan tot David: „Ga tot vrede! Daar wij immers
beiden hebben gezworen bij den naam des Eeuwigen, zeggende:
De Eeuwige zal zijn tusschen mij en u en tusschen mijn kroost
en uw kroost, tot in eeuwigheid!"

---

[1]) V. a. zich vermande.

לד כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד : וַיִּקַּם יְהוֹנָתָן
מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם
לה כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִימוֹ אָבִיו : וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא
לו יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ : וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ
רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־
לז יָרָה הַחִצִּי לְהַעֲבִרוֹ : וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחִצִּי מִמְּךָ
לח וָהָלְאָה : וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד
לט וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּי* וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו : וְהַנַּעַר לֹא־ חצים ק׳
מ יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר : וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן
אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר :
מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ
שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ
מב עַד־דָּוִד הִגְדִּיל : וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ו בֵּינִי
וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם :

סדר

תפלות השחר

לכל שבתות השנה.

ORDE

DER

OCHTENDGEBEDEN

VOOR DEN

SHABBATH.

Opnieuw in het Nederlandsch vertaald en van verklarende aanteekeningen voorzien

DOOR

J. VREDENBURG,

Leeraar aan het Beth Hamidrash te Amsterdam.

AMSTERDAM,
J. L. JOACHIMSTHAL.

OCHTEND-GEBED.

Aan den ingang der Synagoge zegt men:

Ik, — door Uwe overgrocte genade kom ik in Uw huis, ik werp mij neder voor Uwen heiligen tempel in vreeze voor U.

Bij het binnenkomen zegt men:

Het huis Gods betreden wij met eerbiedigen schroom.

Nadat men de Synagoge is binnengegaan, zegt men:

Hoe schoon zijn uwe tenten, Jakob! uwe woningen, Israël! Ik, — door Uwe overgroote genade kom ik in Uw huis, ik werp mij neder voor Uwen heiligen tempel in vreeze voor U. O Eeuwige! ik bemin den zetel van Uw huis en de plaats van het verblijf Uwer heerlijkheid! Ik, — ik wil mij nederwerpen en knielen, ik wil de knie buigen voor den Eeuwige, mijnen Maker! Ik, — moge mijn gebed tot U, o Eeuwige, komen in een tijd van welgevallen; o God, in Uwe overgroote genade, verhoor mij met Uw waarachtig heil!

Vóór het ochtendgebed wordt nog het volgende gezegd:

Ik roep U aan, want Gij verhoort mij, o God! neig Uw oor tot mij, hoor mijn spreken. Ik — in gerechtigheid aanschouw ik Uw aangezicht; ik wil mij bij het ontwaken verzadigen aan Uwe verschijning! Ik — op U vertrouw ik, o Eeuwige; ik zeg: mijn God zijt Gij! Hoor het geluid mijner smeeking, wanneer ik tot U schrei, wanneer ik mijne handen ophef naar het binnenste van Uw heiligdom! Eeuwige, mijn God, ik schrei tot U en Gij geneest mij. Tot U, o Eeuwige, roep ik, en den Heere smeek ik. Doe Uw aangezicht lichten over Uwen dienaar, help mij door Uwe genade! Want op U, o Eeuwige, hoop ik; Gij, Gij zult verhooren, Heere, mijn God! Hoor toch mijn gebed, o Eeuwige, luister naar mijn schreien, zwijg toch niet bij mijne tranen. Hoor, o Eeuwige, en wees mij genadig, Eeuwige! wees Gij mij tot helper.

Lied Hamma'aloth van David. Ik verheug mij, wanneer men mij zegt: laat ons gaan naar het huis des Eeuwigen! Ik verblijd mij met Uw gezegde, gelijk iemand, die grooten buit vindt. Luister naar het geluid mijner smeeking, mijn Koning en mijn God, want tot U bid ik. Eeuwige! des morgens moogt Gij mijn stemme hooren; des morgens, als ik voor U offers orden, — en naar U uitzie. Ik roep U aan, want Gij verhoort mij, o God! neig Uw oor tot mij, hoor mijn spreken! Mijn voet staat op vlakken bodem, in volksverzamelingen loof ik den Eeuwige.

Verheerlijkt worde God, d'Allevende, hoog worde Hij geprezen,
Die absoluut bestaat, en Wiens bestaan geen tijd tot maatstaf heeft;
Die eenig is, geen eenheid is gelijk de Zijne;
Voor menschengeest verborgen, is Zijn grenslooz' eenigheid.
Hij heeft geen lichaamsvorm, is onlichaamlijk Wezen,
Geen nog zoo krachtig woord beschrijft Zijn heiligheid!
Voorafgaand aan 't Heelal, uit niets door Hem geschapen,
Was Hij de eerste, aan Zijn bestaan ging niets vooraf.

סדר תפלת שחרית

קודם שיכנס לבית הכנסת ישהה מעט בעזרת בהכ"נ, ויאמר

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃

ואז ילך בנחת ויאמר

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃

כשיכנס לבית הכנסת יאמר

מַה־טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עֹשִׂי׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃ וַאֲנִי עָלֶיךָ בָּטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשׁוּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ יְיָ אֱלֹהַי שַׁוְּעָתִי אֵלֶיךָ וְתִרְפָּאֵנִי׃ אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֵל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ הָאִירָה פָּנֶיךָ עַל עַבְדְּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַּעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי׃ שְׁמָעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ׃ שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עוֹזֵר לִי׃

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאוֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ׃ שָׁשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל׃ יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי תַעֲנֵנִי אֵל הַט אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְּמִישׁוֹר בְּמַקְהֲלִים אֲבָרֵךְ יְיָ׃

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח · נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ׃
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ · נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדּוּתוֹ׃
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גּוּף · לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ׃
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא · רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ׃

„Ziedaar den Heer van 't Al"; met luider stem verkondigt
Al, wat geschapen werd, Zijn groote koningsmacht.
Hij gaf profetengeest, den straal van Zijn genade,
Den mannen, die Hij Zich tot roem en eer verkoor.
Doch onder Israël's stam wordt geen profeet gevonden,
Die Mozes evenaart, aanschouwend Zijnen troon!
De leer der waarheid heeft Hij ons, Zijn volk, geschonken,
Door Mozes, Zijn profeet, vertrouwd in gansch Zijn huis!
God ruilt Zijn wet niet in, verandert geen bepaling,
In verste toekomst blijft onwrikbaar nog Zijn woord!
Alziende, kent Hij ook ons diep verborgen denken,
Ziet van den eersten kiem het eind van elke zaak!
Naar ieders werken schenkt Hij 't loon van Zijn genade,
Bestraft den booswicht ook voor 'tgeen hij heeft misdaan.
Hij zal op zijnen tijd ons den gezalfde zenden,
Die elk bevrijden zal, die Zijne hulp verbeidt!
De dooden doet God eens door Zijne gunst herleven!
Zijn naam, zoo roemrijk, zij in eeuwigheid geloofd!

O Wereldbestuurder, die koningsmacht kendet,
Voordat een gewrocht uit het niets was ontstaan, —
Toen plots door Uw willen het al was geschapen,
Werdt Gij als Almachtig Beheerscher erkend!
En mocht eens de Schepping geheel weer verdwijnen,
Ook dan zal gevreesd nog Uw koningswoord zijn!
Toen niets was, bestond Hij, Hij is in het heden,
Zal eeuwig bestaan in Zijn stralenden glans.
Zijn wezen is eenig, geen tweed' is te vinden,
Met Hem te vergelijken of naast Hem geplaatst!
In tijd niet begonnen, geen einde bestaanbaar,
Bij Hem slechts is macht en berust heerschappij!
Slechts Hij is mijn God, mijn Verlosser, Allevend!
Is Rots in mijn lijden, in tijden van nood!
Banier is mij God, is mij veilige toevlucht,
Mijn deel aan den kelk [1]), op den dag, dat ik roep.
Ik leg in Zijn handen mijn geest met vertrouwen,
Wanneer ik te slapen mij leg en ontwaak;
Doch niet slechts mijn geest, ook mijn stof'lijk omhulsel!
Is God slechts mijn steun, zie, dan vrees ik niet meer!

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt, de handen te wasschen.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die den mensch met wijsheid hebt gevormd en aan hem verscheidene openingen en holle organen geschapen hebt. Het is openbaar

הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם · וְכָל־נוֹצָר יוֹרֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ :
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נָתַנּוֹ אֶל־ אֲנָשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאָרָתוֹ :
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ :
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ · עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ :
לֹא־יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא־יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ :
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ · מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ :
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ · נוֹתֵן לָרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ :
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ · לִפְדוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ :
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ · בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ :

אֲדוֹן עוֹלָם · אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא :
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל · אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא :
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל · לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא :
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה · וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה :
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי · לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה :
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית · וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה :
וְהוּא אֵלִי וְחַי גּוֹאֲלִי · וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה :
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי · מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא :
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי · בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה :
וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי · יְיָ לִי וְלֹא אִירָא :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי

---

[1]) Vgl. Ps. 16,5, waar de dichter God noemt: zijn aandeel in grondbezit en levensvreugde; vgl. daarmede Num. 18,20 en Deut. 18,2.

en bekend voor den troon Uwer heerlijkheid, dat indien een van hen geopend of verstopt zou worden, het niet mogelijk zou zijn te bestaan of in het leven te blijven vóór Uw aangezicht. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die alle vleesch geneest en wonderbaarlijk handelt.

(In vele gemeenten, o. a. te Amsterdam, leest men hier: Mijn God! enz. (zie hieronder) *terwijl de lofzeggingen over de heilige Leer gezegd worden vóór de afdeelingen betreffende het dagelijksch offer, blz. 6).*

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt, ons met de woorden der heilige Leer bezig te houden; doe toch, Eeuwige, onze God, de woorden Uwer Leer aangenaam zijn in onzen mond en in den mond van Uw volk, het huis Israël's, zoodat wij en onze afstammelingen en de afstammelingen van Uw volk, het huis Israël's, wij allen worden kenners van Uwen naam en beoefenaars van Uwe Leer (ter wille van haarzelve); geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de heilige Leer aan Uw volk Israël hebt onderwezen. G. z. G., E. o. G. K. d. w. die ons uitverkoren hebt boven alle volkeren en ons Uwe Leer hebt gegeven; g. z. G. E. die de heilige Leer gegeven hebt.

(Zij, die de lofzeggingen over de Leer hier uitspreken, laten daarop nog dit volgen:)

De Eeuwige zegene u en behoede u. De Eeuwige doe Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig. De Eeuwige wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede. Dit zijn verplichtingen, waarvoor geene bepaalde maat is voorgeschreven: de hoek (van het veld, waarvan een niet vast bepaald gedeelte bij het maaien voor de armen moest staanblijven [1]), en de eerstelingen der boomvruchten [2]), (die naar Jerusalem werden gebracht) en het brandoffer bij het verschijnen in den tempel bij gelegenheid der drie feesten [3]) en de verrichting van liefdewerken door persoonlijke daden en de beoefening der heilige Leer [4]). Dit zijn zaken, waarvan de mensch de vruchten geniet in deze wereld, terwijl de hoofdsom hem blijft voor de toekomstige wereld [5]). De volgenden zijn het: eerbied voor vader en moeder, en verrichten van liefdewerken en tijdig bezoek van het leerhuis des morgens en des avonds, en gastvrijheid tegenover vreemdelingen, en bezoeken van zieken, en het verschaffen van uitrusting aan bruiden, en het begeleiden van lijken, en diepe aandacht bij het gebed, en het stichten van vrede tusschen den mensch en zijn naaste, doch beoefening der Leer weegt tegen hen allen op.

Mijn God! de ziel, die Gij in mij geplaatst hebt, is rein; Gij hebt haar geschapen, Gij hebt haar gevormd, Gij hebt haar mij ingeblazen, en Gij bewaart haar in mijn binnenste; en Gij zult haar mij eenmaal ontnemen, doch haar ook weêr in de verre toekomst in mij doen terugkeeren. Zoolang dus de ziel in mijn binnenste is, dank ik U, Eeuwige, mijn God en God mijner Voorouders, Meester over alle werken, Heer van alle zielen! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die zielen doet terugkeeren in gestorven lichamen!

[1]) Vgl. Lev. 22,22 e.a.p. [2]) Vgl. Deut. 26,2. [3]) Vgl. Deut. 16,16 e.a.p. [4]) Vgl. Josua 1,8.

וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת :

בהרבה קהלות וגם באמשטרדם מתחילין כאן אלהי נשמה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה · וְהַעֲרֶב־נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ (וְצֶאֱצָאֵי צֶאֱצָאֵינוּ) וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ (לִשְׁמָהּ) · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

במדבר ו׳

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יְיָ ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם : אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר · הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרָאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה : אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לָעוֹלָם הַבָּא · וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם :

אֱלֹהַי נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא : כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל־הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל־הַנְּשָׁמוֹת · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים :

---

[5]) Men beschouwt 's menschen deugden als een Gode geleend kapitaal, waarvan de mensch op aarde de renten geniet, terwijl in het leven hiernamaals de hoofdsom als het ware wordt teruggegeven.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die den haan inzicht hebt gegeven, om te onderscheiden tusschen dag en nacht.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij niet tot niet-Israëliet hebt doen worden.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij niet tot slaaf hebt gemaakt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij niet tot vrouw hebt gemaakt.

(De vrouwen zeggen: G. z. G. E. o. G. K. d. w. die mij naar Uwen wil gemaakt hebt).

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die blinden de oogen opent.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die naakten kleedt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die geboeiden losmaakt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die gebukten opricht.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die de aarde hebt uitgespannen over de wateren.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die voor mij al mijne benoodigdheden gemaakt hebt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die de schreden van den man vast doet zijn.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die Israël met mannenkracht omgordt.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die Israël kroont met luister.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die den vermoeide kracht geeft.

G. z. G. E. o. G. K. d. w. die verwijdert den slaap van mijne oogen en de sluimering van mijne oogleden; en het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, ons geoefend te doen zijn in Uwe leer; en doe ons gehecht zijn aan Uwe geboden en doe ons niet komen tot zonde, noch tot overtreding en misdaad, noch in verzoeking, noch tot verachting; doe de kwade neiging niet heerschen over ons en verwijder ons van slechte menschen en slechte metgezellen, doch doe ons gehecht zijn aan de goede neiging en goede handelingen, en buig onzen hartstocht, zoodat hij zich aan U onderwerpt; en laat ons heden en elken dag geraken tot gunst en genade en barmhartigheid in Uwe oogen en in de oogen van al, die ons zien, en bewijs ons goede weldaden. G. z. G. E. die goede weldaden bewijst aan Uw volk Israël.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה
לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה :

(נשים אומרות בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ :)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל־צָרְכִּי :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינָי
וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי · וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא
לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן
וְאַל תַּשְׁלֵט־בָּנוּ יֵצֶר הָרַע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רַע וּמֵחָבֵר רָע
וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכוֹף אֶת־יִצְרֵנוּ
לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים
בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ וּתְגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים · בָּרוּךְ אַתָּה
יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

Het zij welgevallig voor U, Eeuwige, mijn God en God mijner voorouders, mij heden en elken dag te behoeden voor onbeschaamden en onbeschaamdheid, voor slechte menschen, en slecht gezelschap, en voor een slechten buur en voor noodlottig toeval en verderfelijk hindernis, voor een strenge rechtspraak en eene harde tegenpartij, hetzij hij tot het verbond [1]) behoore of niet.

Steeds zij de mensch godvreezend in het geheim [2]) en bekenne de waarheid en spreke de waarheid in zijn hart (binnenste); hij sta vroeg op en zegge:

Meester over alle werelden! [3]) Niet [in vertrouwen] op onze verdiensten storten wij onze smeekingen voor U uit, maar [steunende] op Uwe groote barmhartigheid! Wat toch zijn wij, wat is ons leven, wat onze gunst, wat onze rechtvaardigheid, wat onze hulp, wat onze kracht, wat onze sterkte? Wat zullen wij voor U zeggen, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders? Zijn voor U niet alle helden als niets, en de mannen van naam, als hadden zij nooit bestaan, en wijzen als zonder kennis, en verstandigen als zonder oordeel? Want hunne nog zoo talrijke handelingen — niets zijn zij; de dagen huns levens, ijdel zijn zij voor U; ook dat, waardoor de mensch boven het vee verheven is, is niets — want alles is ijdelheid.

Voorwaar, wij zijn Uw volk, de zonen van Uw verbond, de kinderen van Abraham, die U lief had, dien Gij op den berg Moria hebt toegezworen; het kroost van Izak, zijn éénigen zoon, die gebonden werd op het altaar; de gemeente van Jakob, uwen eerstgeboren zoon, wiens naam Gij wegens uwe liefde, die gij hem toedroegt, en wegens de vreugde, waarmede Gij U over hem verblijddet, Israël en Jeshoeroen genoemd hebt.

Daarom zijn wij verplicht U te danken en U te loven en U te roemen, en Uwen naam te zegenen en te heiligen en lof en dank te brengen aan Uwen naam. Heil ons! hoe voortreffelijk is ons deel, en hoe liefelijk ons lot en hoe schoon is onze erfenis! Heil ons! dat wij des morgens vroeg en des avonds laat ons opmaken en tweemalen elken dag zeggen:

Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is éénig!

Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid
immer en eeuwig!

---

[1]) Door God met Israël gesloten. [2]) Ook al kan hij in het openbaar wegens vervolging niet al zijne plichten vervullen. [3]) De uitdrukking עולם, in het meervoud gebezigd, doelt meestal op de beide werelden, deze en de toekomstige.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל־
יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רַע וּמֵחָבֵר רַע
וּמִשָּׁכֵן רַע וּמִפֶּגַע רַע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל
דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶּן־בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן־בְּרִית :

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יְרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּמוֹדֶה
עַל־הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבּוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר :

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ
לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים · מָה אֲנַחְנוּ מָה חַיֵּינוּ
מָה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ מַה־יְשׁוּעָתֵנוּ מַה־כֹּחֵנוּ מַה־גְּבוּרָתֵנוּ
מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים
כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים
כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ ·
וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל :

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ · בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהַבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ
לוֹ בְּהַר הַמֹּרִיָּה · זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ
עֲדַת יַעֲקֹב בִּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁמְּאַהֲבָתְךָ שֶׁאֲהַבְתָּ אֹתוֹ וּמִשִּׂמְחָתְךָ
שֶׁשָּׂמַחְתָּ בּוֹ קָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן :

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְשַׁבֵּחֲךָ וּלְפָאֶרְךָ וּלְבָרֵךְ
וּלְקַדֵּשׁ וְלָתֵת־שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמֶךָ : אַשְׁרֵינוּ מַה־טּוֹב
חֶלְקֵנוּ וּמַה־נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה־יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאֲנַחְנוּ
מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים עֶרֶב וָבֹקֶר וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ · אֶחָד :

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : המדקדקים גומרין הפרשה.

Gij waart dezelfde, toen de wereld nog niet was geschapen; Gij zijt dezelfde, nadat de wereld geschapen is; Gij zijt dezelfde in deze wereld, en Gij zijt dezelfde in de toekomstige wereld! Heilig Uwen naam over hen, die Uwen naam als heilig erkennen, en heilig Uwen naam in Uwe wereld en door Uwe hulp worde onze horen [1]) hoog en verheven. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uwen naam heiligt in het openbaar.

Gij zijt de Eeuwige, onze God, in den hemel en op aarde en in de hoogste hoogten der hemelen! Het is waar! Gij zijt de eerste en Gij zijt de laatste [2]) en buiten U is geen God. Verzamel hen, die op U hopen, van de vier hoeken der aarde, opdat erkennen en weten alle wereldbewoners, dat Gij alleen God zijt over alle koninkrijken der aarde! Gij hebt gemaakt hemel en aarde, de zee en al wat in die allen is; en wie is er onder het gansche werk Uwer handen, onder de hoogere en onder de lagere wezens, die tot U zou zeggen: „Wat doet Gij?" Onze Vader, die in den hemel zijt! bewijs ons genade terwille van Uwen grooten naam, die over ons genoemd is; en bevestig voor ons, Eeuwige, onze God, hetgeen geschreven is: In dien tijd zal Ik u brengen, en in dien tijd verzamel Ik u; want Ik maak u tot roem en lof bij alle volkeren der aarde, wanneer Ik uwe ballingen terugvoer voor uwe oogen, zegt de Eeuwige.

(In vele gemeenten worden hier de lofzeggingen over de heilige Leer uitgesproken, zie blz. 3).

Ex. 30,17—21. De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: Gij zult maken een waschbekken van koper en zijn onderstel van koper, om zich te wasschen; en gij zult het plaatsen tusschen de tent der samenkomst en het [koperen] altaar, en er water in doen. En Aharon en zijne zonen zullen zich daaruit hunne handen en voeten wasschen. Wanneer zij namelijk in de tent der samenkomst gaan willen, zullen zij ze met water wasschen, opdat zij niet sterven; of wanneer zij naderen willen tot het altaar om dienst te doen, om een vuuroffer in rook te doen opgaan voor den Eeuwige. Dan zullen zij hunne handen en hunne voeten wasschen, opdat zij niet sterven; dit zal hun zijn tot eene eeuwige wet, voor hem en voor zijn kroost, voor hunne geslachten.

Lev. 6,3—5. De priester zal [des morgens] zijne linnen kleeding aantrekken en een linnen broek aantrekken op zijn bloot lichaam en eene heffing nemen van de asch, tot welke het vuur het brandoffer op het altaar zal hebben verteerd, en die leggen naast het altaar. Hij zal zijne kleederen uittrekken en zich met andere kleederen kleeden, wanneer hij de asch wegbrengt buiten het leger naar eene reine plaats.

---

[1]) Als zinnebeeld van macht. [2]) Vóór al het bestaande, waart Gij, en als eens niets van het geschapene meer zal zijn, zult Gij nog bestaan.

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא קַדֵּשׁ
אֶת־שִׁמְךָ עַל מְקַדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ
תָּרוּם וְתַגְבִּיהַּ קַרְנֵנוּ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּרַבִּים :
אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם
הָעֶלְיוֹנִים · אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים · קָבֵץ קְוֵךְ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ
יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדֶּךָ
לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ · אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּם · וּמִי בְכָל־מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים
אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה · אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם
עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֵּם־לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה־שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי
אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי
אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ :

בהרבה קהלות אומרים כאן **ברכת התורה**.

שמות ל׳ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ
נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ
וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם : וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־
רַגְלֵיהֶם : בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ
בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה : וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם
וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם :
ויקרא ו׳ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים
אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל
הַמִּזְבֵּחַ : וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־
הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר :

Num. 28,1—8. De Eeuwige sprak tot Mozes, als volgt: Gebied den kinderen Israëls en zeg tot hen: het offer voor Mij, Mijne spijze, voor Mijn vuur, tot een liefelijken geur voor Mij, zult gij in acht nemen voor Mij te brengen op zijnen bepaalden tijd. En gij zult tot hen zeggen: dit is het vuuroffer, dat gij den Eeuwige zult brengen: schapen, in dit jaar geboren, zonder gebrek, elken dag twee tot gedurig brandoffer. Het eene schaap zult gij bereiden des ochtends, en het tweede schaap zult gij bereiden tusschen de beide avonden. En een tiende van een Epha [1]) meelbloem tot meeloffer, aangemengd met een vierde Hin [2]) gestooten [olijf-]olie. Een gedurig brandoffer, gelijk het bereid werd bij den berg Sinai, tot een liefelijken geur, als vuuroffer voor den Eeuwige. En zijn plengoffer: een vierde van een Hin [wijn] voor elk schaap, in het heiligdom uit te gieten tot wijnplengoffer voor den Eeuwige. En het tweede schaap zult gij bereiden tusschen de beide avonden, gelijk het meeloffer des morgens en zijn plengoffer zult gij bereiden, een vuuroffer, tot liefelijken geur voor den Eeuwige.

Lev. 1,11. En hij zal het slachten ter zijde van het altaar, ten noorden, vóór den Eeuwige; en de zonen van Aharon, de priesters, zullen zijn bloed sprengen op het aldaar rondom.

Gij zijt de Eeuwige, onze God, voor Wien onze voorouders het reukwerk van specerijen in rook deden opgaan in het heiligdom, zooals Gij hun geboden hebt door Uwen profeet Mozes; zoo toch staat geschreven in Uwe Leer:

Ex. 30,34. De Eeuwige zeide tot Mozes: neem u specerijen, als: welriekende hars, en zeenagel en galbanum; dergelijke specerijen en zuiveren wierook; in geheel gelijke deelen zal het zijn. Gij zult het maken tot reukwerk, een mengsel, naar de wijze des specerijmengers, goed dooreengemengd, zuiver, tot een heiligdom. Gij zult daarvan tot fijn poeder stooten en daarvan leggen vóór het getuigenis in de tent der samenkomst, waar Ik u op bepaalden tijd verschijnen zal; heiligdom der heiligdommen zal het u zijn. — (Ex. 30,7 en 8). En er is gezegd: Aharon zal daarop reukwerk van specerijen in rook doen opgaan; elken morgen, wanneer hij de lampen reinigt, zal hij het ontsteken. En wanneer Aharon de lampen aansteekt, tusschen de beide avonden, zal hij het ontsteken; een gedurig reukwerk vóór den Eeuwige, bij uwe nageslachten.

Onze leeraren hebben geleerd: [3]) De samenstelling van het reukwerk: balsem, zeenagel, galbanum en wierook ieder tot een gewicht van 70 Mané [4]). Mirre en kassia, halm-dunne nardus en saffraan, ieder tot een gewicht

[1]) Eene Epha is drie Sea, deze heeft 6 Kab, 1 Kab 4 Log, een Log is gelijk de hoeveelheid van 6 middelmatige eieren; de Epha is dus gelijk aan 432 eieren; het tiende daarvan, de hoeveelheid, waarvan men verplicht is Challa te nemen, is dus $43^1/_5$ ei.

[2]) Een Hin bevat 12 Log, zie noot [1]).

[3]) Gewone inleidingsformule voor eene bepaling uit oude Boraitha's.

במדבר כ"ח
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ
לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ : וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ
לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד : אֶת־
הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין
הָעַרְבָּיִם : וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית
רְבִיעִת הַהִין : עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
לַיהוָה : וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ
שֵׁכָר לַיהוָה : וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת
הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה :

ויקרא א' י"א
וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב :

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית
הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם · כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ :

שמות ל' ל"ד
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף ו וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה
סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה : וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת
רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ : וְשָׂחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק
וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם : וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת
סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה : וּבְהַעֲלֹת
אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי
יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם :

תָּנוּ רַבָּנָן · פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת · הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים
שִׁבְעִים מָנֶה · מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבּוֹלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם · מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר

4) Een Mané, eigenlijk een munt, heeft 100 denaren; de zilveren denar heeft een gewicht van 96 gerstekorrels.

van 16 mané. Costus 12 mané, specerijbast drie en kaneel 9 mané. Loog van Carshiena [1]) 9 kab, wijn van Cyprus drie sea en drie kab, en indien men geen wijn van Cyprus heeft, neemt men ouden zeer witten wijn. Zout van Sedom een vierde van een kab, een weinig van het kruid Ma'alé 'Ashan (dat den rook doet opstijgen). Rabbi Nathan zegt: ook een weinig hars van den Jordaan. — Indien men er honig heeft ingedaan, heeft men het ongeschikt gemaakt voor offergebruik; en indien men een van al zijne specerijsoorten er aan laat ontbreken, is men den dood schuldig [2]). Rabban Shim'on, de zoon van Gamliël, zegt: de balsem is niet anders, dan de hars, die van den balsemstruik afdruipt. — De loog van Carshiena dient om daarmede den zeenagel af te spoelen, opdat deze schoon zij. De wijn van Cyprus dient om daarin den zeenagel te weeken, opdat hij sterk van geur zal zijn. Hiervoor zoude immers ook urine geschikt zijn? doch men brengt uit eerbied geen urine in het voorhof.

Er is geleerd: Rabbi Nathan zegt: terwijl men [de specerijen] stoot, zegt men: stoot fijn! stoot fijn! omdat het geluid goed is voor de specerijen. Heeft men het op de helft samengesteld, zoo is het geschikt voor het gebruik; op een derde of op een kwart, daaromtrent hebben wij geene overlevering gehoord. In verband hiermede zeide Rabbi Jehuda: dit is de regel: is het in de vereischte verhouding bereid, dan is het ook op de helft voor het gebruik geschikt; heeft men er echter een van de specerijsoorten aan laten ontbreken, dan is men den dood schuldig.

Bar Kappara deelde de volgende bepaling mede: Eenmaal na zestig of zeventig jaren werd van het overgeblevene gebracht eene hoeveelheid, gelijk aan de helft van het reukwerk [3]). Nog deelde Bar Kappara mede: zoude men er een kortob [4]) honig bij doen, zoo zoude niemand den reuk er van kunnen verdragen; en waarom mengde men er geen honig onder? omdat de heilige Leer zegt: want alle zuurdeeg en alle honig, daarvan zult gij geen vuuroffer voor den Eeuwige in rook doen opgaan.

De Eeuwige Tsebaoth is met ons, de God Jakob's is ons tot toevlucht, Séla! Eeuwige, Tsebaoth, heil den man, die op U vertrouwt. Eeuwige, help toch! Moge de Koning ons verhooren op den dag, dat wij Hem aanroepen. Gij zijt mij een schuilplaats, voor nood beschermt Gij mij, Gij omringt mij met reddingsjuichen, Séla! Dan zal den Eeuwige aangenaam zijn het offer van Juda en Jerusalem, als in de dagen van het vroege verleden, als in de jaren der oudheid!

Ach, Heer! verlos 't gebonden Israël door de krachtige grootheid van Uw rechterhand!

Verhoor het schreien van Uw volk, bescherm ons, doe ons rein zijn, Eerbiedwekkende!

Behoed als Uwen oogappel, Almachtige! hen, die Uw éénheid zoeken te verbreiden;

Zegen hen, doe rein hen blijven, ontferm U over hen; bewijs hun bij voortduring Uw welwillende liefde!

Albedwingende, Heilige, leid Uwe gemeente met de volle grootheid Uwer goedertierenheid!

Eenige, Hoogverhevene! Wend U tot Uw volk, die Uwe heiligheid steeds gedenken.

Verhoor ons smeeken, luister naar ons geschrei, Gij, die het verborgene kent!

Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig!

---

[1]) V. a. van wikken. [2]) מיתה בידי שמים, niet door den aardschen rechter.
[3]) Keriethoth 6*a* en *b*, vgl. Thalm. Jerus. Joma 4,5.
[4]) = 1/64 Log, eene zeer kleine hoeveelheid dus, vgl. noot 1 op blz. 7.

שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה · הַקִּשְׁטָ שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלִשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה בְּרִית בְּרִשְׁנָה תִּשְׁעָה קִבִּין · יַיִן קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקִבִּין תְּלָתָא · וְאִם אֵין לוֹ יַיִן קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרָן עַתִּיק מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע הַקַּב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא · רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ · וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה : רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרַף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף · בְּרִית בַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפָּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה · יַיִן קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפָּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה · וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

הַגִּיעַ רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בְּשֶׁהוּא שׂוֹחֵק אוֹמֵר הָרֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָרֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים · פִּטְמָהּ לַחֲצָאִין בְּשָׁרָה · לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ · אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זֶה הַכְּלָל, אִם בְּמִדָּתָהּ, בְּשָׁרָה לַחֲצָאִין · וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ, חַיָּב מִיתָה :

הָגִי בַּר קַפְרָא אוֹמֵר, אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָּאָה שֶׁל שְׁיָרִים לַחֲצָאִין · עוֹד הָגִי בַּר קַפְרָא, אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ, וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ :

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה : יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ : יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ : אַתָּה חָתַר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת :

תפלת רבי נחוניא בן הקנה.

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ הַתִּיר צְרוּרָה · אבג"ית"ן
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא · קרע"שסן
נָא גִבּוֹר הוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם · נער"יכצ
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם · בסר"צתג
חָסִין קָדוֹשׁ בְּרוֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ · תקב"סנע
יָחִיד גֵּאֶה לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ · יגל"פזק
שַׁוְּעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת · שקו"ציית

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

Num. 28,9 en 10. En op den Shabbathdag: twee schapen, onder het jaar, zonder gebrek; en twee tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, en zijn plengoffer. Dit is het Shabbathbrandoffer op elken Shabbath, behalve het gedurige brandoffer en zijn plengoffer.

Op het Nieuwemaansfeest zegt men:

Num. 28,11—15. En op de eerste dagen uwer maanden zult gij een brandoffer brengen voor den Eeuwige: twee jonge stieren, jonge runderen, en één ram, zeven schapen onder het jaar, zonder gebrek. En drie tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, bij iederen stier; en twee tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, bij den éénen ram. En telkens een tiende meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, bij elk schaap; een brandoffer tot liefelijken geur, een vuuroffer voor den Eeuwige. En hunne plengoffers: een halve Hien zal zijn bij elken stier, en een derde van een Hien bij den ram en een vierde van een Hien bij elk schaap, wijn; dit is het Nieuwemaans-brandoffer voor elken eersten dag der maand voor de maanden van het jaar. En één geitenbok tot zondoffer; behalve het gedurige brandoffer zal het bereid worden en zijn plengoffer.

[1]) 1. Welke is de plaats [voor de verschillende dienstverrichtingen] der dieroffers? De allerheiligsten [2]) worden aan de noordzijde [van het voorhof] geslacht; de stier en de bok van den verzoendag worden geslacht aan de noordzijde, en het opvangen van hun bloed in een voor den tempeldienst gewijd voorwerp geschiedt aan de noordzijde; en hun bloed moet met den vinger gesprengd worden op de plaats tusschen de draagboomen [der verbondsarke] en op het voorhangsel [dat tusschen het heilige en het allerheiligste hing] en op het gouden [reukwerk-] altaar. [Het nalaten van] ééne dezer spattingen houdt de verzoening tegen. Het overblijvende bloed goot men uit aan de westzijde van het voetstuk [3]) van het altaar, dat buiten [in het voorhof] stond; indien hij het evenwel niet uitgestort heeft, belet dit de verzoening niet. — 2. De [andere] stieren en bokken, die verbrand moeten worden, [4]) moeten aan de noordzijde worden geslacht en hun bloed in een voor den dienst gewijd voorwerp aan de noordzijde opgevangen worden; hun bloed moet met den vinger gesprengd worden op het voor-

[1]) Tractaat Zebachiem, Hoofdst. V. [2]) Brand-, schuld- en zondoffers.

[3]) Het altaar in den tempel bestond namelijk uit een voetstuk ter hoogte van één el (יסוד) en 32 el lang en breed; daarop stond een tweede prismavormig stuk, ter hoogte van 5 el en 30 el lang en breed, en daarop het eigenlijke altaar, drie el hoog en 28 el lang en breed; aan de vier hoeken van dit bovenste stuk stonden kubussen ter lengte, breedte en hoogte van één el (קרנות, horens). Het bovenvlak van het tweede stuk heet סובב, omgang, gaanderij.

במדבר כ"ח ט'

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ :

לראש חודש

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם
וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם : וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד : וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה :
וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת
הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה : וּשְׂעִיר
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ :

זבחים פרק ה'

א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל־זְבָחִים קָדָשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פָּר
וְשָׂעִיר שֶׁל־יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים וְעַל־הַפָּרֹכֶת
וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת · שִׁירֵי הַדָּם הָיָה
שׁוֹפֵךְ עַל־יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב :
ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב

---

4) 1°. De stier, door iederen stam te brengen, indien door eene verkeerde beslissing van het hoogste gerechtshof eene overtreding door het volk heeft plaats gehad, die, indien opzettelijk geschied, met uitroeiing (כרת) gestraft wordt (פר העלם דבר של צבור); 2°. de door den hoogepriester te brengen stier, indien hij op grond eener verkeerde wetsbeslissing eene dergelijke zonde heeft begaan (פר כהן משיח); 3°. de bokken, door iederen stam te brengen, indien op grond van eene verkeerde beslissing van het hoogste gerechtshof eene overtreding op het gebied van afgodendienst heeft plaats gehad (שעירי ע"ז).

hangsel en het gouden altaar; [het nalaten van] één dezer spattingen houdt de verzoening tegen; het overblijvende bloed goot men uit aan de westzijde van het voetstuk van het altaar, dat buiten [in het voorhof] stond; heeft hij het niet uitgestort, dan belet dit de verzoening niet. — Zoowel dezen als genen (de stier en bok van den verzoendag) worden op de aschplaats [1]) verbrand. — 3. De zondoffers der gemeente, zoowel als die van enkele personen, — de zondoffers der gemeente zijn namelijk de bokken, op de nieuwemaansdagen en de feestdagen gebracht, — moesten aan de noordzijde geslacht en hun bloed in een voor den dienst gewijd voorwerp aan de noordzijde worden opgevangen; hun bloed moest vier maal met den vinger gestreken worden, aan de vier horens van het altaar namelijk (zie noot 3 op blz. 9). Hoe handelde men daarbij? De priester beklom den trap [2]) en wendde zich naar den omgang (zie noot 3 op blz. 9) en kwam het eerst aan den zuidoostelijken horen, [ging van daar rechtsom en kwam achtereenvolgens] aan den noordoostelijken, noordwestelijken en zuidwestelijken horen [terwijl hij telkens met zijn vinger een weinig van het bloed aan den horen streek.] Het overblijvende bloed goot hij uit aan de zuidzijde van het voetstuk. — Deze offers werden gegeten binnen de gordijnen [die het voorhof begrenzen] door alle mannen van den priesterstam; op welke wijze ook toebereid, gedurende éénen dag en den volgenden nacht, tot middernacht. — 4. Het brandoffer behoort tot de allerheiligste offers; het moet dus geslacht worden aan de noordzijde en zijn bloed in een gewijd voorwerp aan de noordzijde opgevangen worden en zijn bloed moet in twee spattingen aan de vier zijden van het altaar komen [3]) en de huid moet worden afgestroopt, het offer naar zijne deelen ontleed en geheel op het altaarvuur verbrand worden. — 5. De vredeoffers der gemeente [4]) en de schuldoffers, — de schuldoffers zijn namelijk de volgenden: het schuldoffer wegens roof [5]), het schuldoffer wegens gebruik van gewijde zaken [6]), het schuldoffer wegens onteering eener verloofde slavin [7]), het schuldoffer van den Nazier [8]), het schuldoffer van den melaatsche [9]) en het schuldoffer wegens eene twijfelachtige overtreding [10]), — moeten geslacht worden aan de noordzijde, en hun bloed moet in een gewijd voorwerp aan de noordzijde worden opgevangen en hun bloed moet in twee spattingen aan de vier zijden van het altaar komen (zie noot 3). Zij worden gegeten binnen de gor-

---

[1]) Eene plaats buiten Jerusalem, waarheen men ook de asch bracht, die dagelijks vóór het begin van den dienst van het altaar werd genomen.

[2]) Aan de zuidzijde van het altaar bevond zich eene helling, כבש genaamd, waar langs men tot boven op het altaar kon komen; daar naast was een kleinere opgang naar den סובב.

[3]) De priester wierp namelijk uit het bekken een weinig bloed aan den

מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת שִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל־יְסוֹד מַעֲרָבִי
שֶׁל־מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא־עִכֵּב אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין
בְּבֵית הַדֶּשֶׁן: ג חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר
שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל־מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן
בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל־אַרְבַּע
קְרָנוֹת · בֵּיצַד עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן
דְּרוֹמִית מִזְרָחִית · מִזְרָחִית צְפוֹנִית · צְפוֹנִית מַעֲרָבִית ·
מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית · שִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל־יְסוֹד דְּרוֹמִי ·
וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לִזְכָרִי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל
לְיוֹם וָלַיְלָה עַד־חֲצוֹת: ד הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ
בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי
מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הַפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:
ה זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת · אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת · אָשָׁם
גְּזֵלוֹת אָשָׁם מְעִילוֹת אָשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אָשָׁם נָזִיר אָשָׁם
מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי · שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת
בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע · וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים

---

noordoostelijken en zuidwestelijken hoek van het altaar tegen de ribben, zoodat aan de vier zijden bloed zichtbaar was.

4) De 2 schapen, die op het Wekenfeest met de brooden der eerstelingen (לחם הביכורים) gebracht werden.

5) Vgl. Lev. 5,25. 6) Vgl. Lev. 5,15.

7) Lev. 19,21. *Verloofd* beteekent in rabbijnsche taal iets anders dan bij ons. Het wil nl. zeggen, dat een bindend huwelijk is gesloten, doch de bruid vooralsnog in het huis haars vaders blijft; de קידושין hebben plaats gehad, de חופה, de eigenlijke echtverbintenis nog niet.

8) Vgl. Num. 6,12. 9) Vgl. Lev. 14,12.

10) Vgl. Lev. 5,18. Voor het geval namelijk, dat er twijfel bestaat, of iemand eene overtreding heeft begaan, die, opzettelijk geschied, met כרת gestraft wordt.

dijnen van het voorhof, door de mannen van den priesterstam, op welke wijze ook toebereid, gedurende één dag en den daaropvolgenden nacht tot middernacht. — 6. Het dankoffer en de ram van den Nazier [1]) zijn offers van minder heiligen aard; zij mogen geslacht worden overal in het voorhof en hun bloed moet tweemalen gesprengd worden, zoodat het aan de vier zijden van het altaar komt; zij mogen gegeten worden in de geheele stad Jerusalem, door een ieder, op welke wijze ook toebereid, gedurende een dag en den volgenden nacht tot middernacht. Hetgeen als heffing daarvan [voor den priester] wordt afgezonderd, staat er geheel gelijk mede; met dien verstande evenwel, dat dit afgezonderde slechts mag gegeten worden door de priesters, hunne vrouwen, kinderen en slaven. — 7. Vredeoffers zijn van minder heiligen aard [dan de in Mishna 1—5 genoemden]; zij mogen overal in het voorhof worden geslacht en hun bloed moet tweemalen gesprengd worden, zoodat het aan de vier zijden van het altaar komt. Zij mogen gegeten worden in de geheele stad, door een ieder, op elke wijze toebereid, gedurende twee dagen en den daar tusschen liggenden nacht. Hetgeen als heffing ervan wordt afgezonderd, staat er geheel gelijk mede, met dien verstande, dat het afgezonderde slechts mag gegeten worden door de priesters, hunne vrouwen, kinderen en slaven. — 8. Het eerstgeborene en het tiende van het vee en het Paaschoffer zijn van minder heiligen aard. Zij mogen overal in het voorhof geslacht worden en hun bloed behoeft slechts éénmaal gespat te worden, mits men dit doet op eene plaats, waaronder het voetstuk zich bevindt [2]). Wat het eten betreft, bestaat er tusschen deze offers verschil: het eerstgeworpene nl. wordt door de priesters gegeten, het tiende daarentegen door een ieder, doch beiden in de geheele stad, op elke wijze toebereid, gedurende twee dagen en den daartusschen liggenden nacht; het Paaschoffer daarentegen mag niet anders gegeten worden, dan bij nacht, slechts tot middernacht, slechts door hen, die er bij gerekend zijn, [3]) en niet anders dan [aan het vuur] gebraden.

Rabbie Jishma'el zegt: Door middel van dertien afleidingsregelen kan de Heilige Leer verklaard worden: Door gevolgtrekking van het minder tot het meer gewichtige; door toepassing van dezelfde wetten bij verschillende zaken op grond van traditie betreffende gelijkheid van uitdrukking; door eene bepaling bij eene zaak als stelregel te gebruiken, hetzij die bepaling op een of twee verzen berust; door een algemeen begrip, gevolgd door bijzonderheden (waar onder het algemeen begrip niets gebracht mag worden, dan wat uitdrukkelijk genoemd is) en door bijzonderheden gevolgd door een algemeen begrip (waardoor alles wordt inbegrepen).

Wanneer een aantal bijzonderheden worden voorafgegaan en gevolgd door een algemeen begrip, moogt gij de wet op niets

מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת :
ו הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה
וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע · וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר
לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת · הַמּוּרָם מֵהֶם
כַּיּוֹצֵא בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם
וּלְעַבְדֵיהֶם : ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה
וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־
אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד · הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא
בָּהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם :
ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם
בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת · וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד :
שְׁנָה בַּאֲכִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם
וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד ·
הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת
וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי :

ברייתא דר' ישמעאל בריש תורת כהנים.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת :
מִקַּל וָחוֹמֶר · וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה · מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד
וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים · מִכְּלָל וּפְרָט · וּמִפְּרָט וּכְלָל ·
כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט · מִכְּלָל

---

[1]) Vgl. Num. 6,17.

[2]) Aan een deel van de oostzijde en een deel van de zuidzijde liep nl. het voetstuk niet door.

[3]) Vgl. Exod. 12,4.

מְעַנְּנוּ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ ׳ וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים
זֶה אֶת־זֶה עַד שֶׁיָּבוֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁם נַעַבְדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קַדְמוֹנִיּוֹת :

בהתעטף טלית גדול ומשמש בציצת לברכן קודם הברכה ואח״כ יברך מעומד

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִת :

ואחר עטיפתו יאמר

מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן : יִרְוְיֻן
מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם : כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים
בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר : מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב :

---

tenzij de heilige Schrift haar uitdrukkelijk wederom onder den regel begrijpt. — Iets, dat uit den samenhang [met andere wetten] wordt afgeleid of iets dat uit het vervolg [der bepalingen betreffende de zaak zelve] wordt afgeleid. — En evenzoo: twee bijbelplaatsen, die elkander tegenspreken, [kunnen niet worden opgehelderd,] tenzij een derde bijbelplaats de tegenstrijdigheid oplost.

Het zij U welgevallig, Eeuwige onze God en God onzer voorouders, dat het heiligdom spoedig, in onze dagen herbouwd worde, en maak Uwe leer tot ons deel. En daar zullen wij U in eerbied dienen als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid.

Bij het aantrekken van het groote Tallieth zegt men staande:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt ons met de schouwdraden te omhullen.

Vervolgens doet men het Tallieth om en zegt, terwijl men erin gehuld is:

Hoe kostbaar is Uwe genade, o God! ook menschenkinderen vinden bescherming onder de schaduw Uwer vleugelen! Zij drinken tot verzadiging uit den overvloed van Uw huis, en Gij drenkt hen uit den beek Uwer heerlijke genietingen. Want bij U is de bron des levens, in Uw licht zien wij licht! Verleng Uwe genade voor hen, die U kennen, en Uwe gerechtigheid voor hen, die oprecht zijn van hart!

שֶׁהוּא צָרִיךְ לְפָרֵט · וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכְלָל · כָּל־
דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן־הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל־
עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא · כָּל־דָּבָר
שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לְטָעוֹן טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא
לְהָקֵל וְלֹא לְהַחְמִיר · כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לְטָעוֹן
טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר · כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה
בִּכְלָל וְיָצָא לְדוֹן בְּדָבָר חָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ
לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֵנוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ · דָּבָר הַלָּמֵד

---

anders toepassen, dan op hetgeen met die bijzonderheden overeenkomt. Door een algemeen begrip, dat nog nadere toelichting in bijzonderheden noodig heeft, [1]) en door bijzonderheden, die door het algemeene begrip opgehelderd worden. [2]) Elke zaak, die in het algemeene begrepen was en uit dit algemeene is uitgetreden [afzonderlijk behandeld is] om ons iets nieuws te leeren, is niet alleen afzonderlijk behandeld, om ons [de nieuwe bepaling] voor die ééne zaak zelf te leeren, maar is afzonderlijk behandeld, om [ons die nieuwe bepaling] te leeren met betrekking tot het geheele algemeene begrip. Elke zaak, die in het algemeene begrepen was, en afzonderlijk behandeld is, om eene nieuwe, verlichtende bepaling vast te stellen, in een geval, waarin volgens de bepalingen bij het algemeene begrip eene zwaardere wet wordt toegepast, — is afzonderlijk behandeld, uitsluitend om die lichtere bepaling te geven, doch niet om de verzwaringen, die bij het algemeene begrip gelden, toe te passen. Elke zaak daarentegen, die in het algemeene begrepen was en afzonderlijk behandeld is, om nieuwe bepalingen te geven, voor gevallen, die bij het algemeene juist tegenovergestelden invloed hebben, is afzonderlijk behandeld, om de daarbij uitgesproken verlichtingen en verzwaringen aan te geven [zonder dat uit het algemeene iets op die afzonderlijk behandelde zaak mag worden overgebracht]. Eene zaak, die in het algemeene begrepen was en afzonderlijk behandeld is om volgens eene geheel nieuwe bepaling behandeld te worden [die bij het algemeene in het geheel niet voorkomt], heeft men niet het recht weder onder den algemeenen regel te brengen,

[1]) In welk geval niet de regel כלל ופרט geldt.
[2]) In welk geval het niet wordt beschouwd als פרט וכלל.

(Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God, en God onzer voorouders, dat de vervulling van dit gebod der schouwdraden beschouwd worde, alsof ik het vervuld had in al zijne bijzonderheden en nevenbepalingen en met de daaraan ten grondslag liggende gedachten, met de 613 geboden, die ermede in verband staan; amen!)

Van ברוך שאמר *tot* מהלל בתשבחות *wordt staande gezegd, terwijl men de beide voorste* ציצית *in de rechterhand houdt. Zoodra men* ב"ש *begonnen is, mag het gebed tot ná* ש"ע *niet onderbroken worden; echter met deze uitzonderingen: op* קדיש *te antwoorden met* אמן יהי שמה רבה ועד עולם לעלם *op* ברכו *met* ברוך ה' המבורך לעלם ועד, *bij* קדושה *de verzen* קדוש קדוש קדוש *en* ברוך כבוד *mede te zeggen, zoolang men niet zelve bezig is* ש"ע *te lezen; is dit het geval, dan zwijge men, zoolang een dier formulieren wordt uitgesproken, en luistere.*

Bij het verrichten van het gebed met de gemeente, komt het in hoofdzaak er op aan, ש"ע *tegelijk met de gemeente te lezen, zoo mogelijk ook* ק"ש *met zijne lofzeggingen. Wie dus te laat ter Synagoge komt, om alle Psalmen en bijbelplaatsen, die hier volgen, aan zijn gebed te doen voorafgaan, kan, indien er geheel geen tijd meer is, onmiddellijk* יוצר אור *met de gemeente beginnen; heeft hij eenigszins tijd, zoo begint hij* ב"ש, *en zegt vervolgens* אשרי *tot* הללויה, *vervolgens* נשמת *en* ישתבח. *Heeft hij nog meer tijd, dan worden nog andere stukken bijgevoegd, zóó echter, dat hij* יוצר אור *met de gemeente kunne zeggen. Hetgeen bij het gebed niet gelezen is, behoort later bijgevoegd te worden, evenwel zonder* ב"ש *en* ישתבח.

Geloofd zij Hij, die zeide — en de wereld ontstond, geloofd zij Hij; geloofd zij de Maker van het begin der wereld; geloofd zij, die zegt en ook doet; geloofd zij, die besluit en volbrengt; geloofd zij Hij, die zich ontfermt over de aarde; geloofd zij Hij, die zich ontfermt over de schepselen; geloofd zij Hij, die degenen die Hem vreezen, met goeds beloont; geloofd zij Hij, die eeuwig leeft en door alle tijden bestaan blijft; geloofd zij Hij, die bevrijdt en redt; geloofd zij Zijn naam! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der Wereld, Almachtige, Albarmhartig Vader! Wiens daden geprezen worden door den mond van Uw volk, die geloofd en geroemd wordt door de tong Uwer vromen en Uwer dienaren. — Met de liederen van Uwen dienaar David willen ook wij Uwe daden prijzen, Eeuwige, onze God, met lofprijzingen en gezangen Uw grootheid verkondigen, U loven en roemen, Uwen naam in herinnering brengen en U als Koning doen erkennen, onze Koning, onze God, Eenige, Eeuwiglevende, Koning, Wiens groote naam geloofd en geroemd worde tot in eeuwigheid. Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Koning, Wiens daden in lofprijzingen worden geprezen!

Na de schouwdraden gekust te hebben, laat men ze los.

[1]) Dankt den Eeuwige, roept Zijnen naam aan, maakt Zijne daden bekend onder de volkeren! Zingt te zijner eere, verheft uwen zang tot Zijnen lof, bespreekt al Zijne wonderdaden! Zoekt uwen roem in Zijnen heiligen naam; dat zich verheuge het hart van hen, die den Eeuwige zoeken. Verlangt naar den Eeuwige en Zijne macht, zoekt steeds Zijn aangezicht! Gedenkt Zijne wonderdaden, die Hij gedaan heeft, Zijne teekenen en de rechtsuitspraken van Zijnen mond! Gij kroost van Israël,

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִת זוֹ כְּאִלּוּ
קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְרִקְרוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרי״ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ · אָמֵן :

מי שבא לבית הכנסת ומצא הצבור בסוף פסוקי דזמרה אומר **ברוך שאמר** עד **בתשבחות** ואחר כן **תהלה לדוד** עד **ועד עולם הלליה** ואח״כ **הללו את** ה׳ **מן השמים** עד **עם קרובו הללויה** ואח״כ **הללו אל בקדשו** עד **הללויה** ואח״כ **נשמת ישתבח** : ואם יש לו שהות יותר יאמר **הודו לה׳** עד **והוא רחום** וידלג עד **ברוך שאמר׳ תהלה לדוד׳ נשמת וישתבח** ואם כבר התחילו יוצר אור יתחיל ברכת **יוצר אור** ויקרא **קריאת שמע** עם ברכותיה ויתפלל **שמונה עשרה** עם הצבור, ואחר שמונה עשרה יאמר **הודו לה׳ וכו׳** עד **ישתבח**, ולא יאמר ברוך שאמר ולא ישתבח.

יאחז שתי הציצת שלפניו בידו הימנית בשעת אמירת **ברוך שאמר** ויאמרנו בעמידה.

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם · בָּרוּךְ הוּא · בָּרוּךְ עוֹשֶׂה
בְרֵאשִׁית · בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה · בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם ·
בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ · בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת · בָּרוּךְ
מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו · בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח ·
בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל · בָּרוּךְ שְׁמוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם · הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר
בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו · וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
בִּשְׁבָחוֹת וּבְזְמִירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ
וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים · מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר
עֲדֵי־עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת :

יגשק הציצת וינחם מידו.

ד״ה א׳ י״ו
הוֹדוּ לַיְיָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו : שִׁירוּ לוֹ
זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאֹתָיו : הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ
יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ : דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד : זִכְרוּ
נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ : זֶרַע יִשְׂרָאֵל

---

[1]) I Kron. 16,8—37. Deze verzen werden gedeeltelijk 's morgens, anderdeels des middags bij het brengen van het dagelijksche offer uitgesproken.

Zijnen dienaar, zonen van Jakob, die Zijne uitverkorenen zijt, — Hij is de Eeuwige, onze God, over de gansche aarde reiken Zijne rechtsuitspraken! Gedenkt dus tot in eeuwigheid Zijn verbond, het woord, dat Hij geboden heeft, tot in duizenden geslachten; [het verbond] dat Hij gesloten heeft met Abraham, en [gedenkt] Zijnen eed aan Izak; Hij stelde het voor Jakob tot een vaste bepaling, voor Israël tot een eeuwig verbond, zeggende: u zal Ik geven het land Kena'an, het u toegewezen erfdeel. — Toen gij nog weinig in getal waart, gering — en er als vreemdelingen u ophieldt, en zij zwierven van volk tot volk, van het eene koninkrijk naar eene andere natie, liet Hij niemand toe hen te verdrukken, en bestrafte om hunnentwille koningen: „Raakt niet aan Mijne gezalfden en Mijnen profeten doet niets kwaads!" — Zingt ter eere des Eeuwigen, aardbewoners allen! verkondigt van dag tot dag Zijne hulp! Verhaalt onder de volkeren Zijne heerlijkheid, onder alle natiën Zijne wonderdaden. Want groot is de Eeuwige en Zijne daden hoog geprezen, Hij is eerbiedwekkend meer dan alle goden! Want alle goden der natiën zijn afgoden, de Eeuwige echter — Hij heeft den hemel gemaakt; majesteit en glans is vóór Hem, macht en blijdschap op Zijne plaats! Geeft den Eeuwige, gij geslachten der natiën, geeft den Eeuwige heerlijkheid en macht! Geeft den Eeuwige de heerlijkheid van Zijnen naam, draagt geschenken en komt vóór Zijn aangezicht, werpt u neder voor den Eeuwige in heilig pronkgewaad! Beeft voor Hem, gij aardbewoners allen! dan staat vast de wereld, zij wankelt niet! De hemel verheugt zich en de aarde jubelt, als men zeggen zal onder de volkeren: „de Eeuwige regeert". Dan bruischt de zee en wat haar vult, luide jubelt het veld en al wat erop is. Dan juichen al de boomen des wouds voor den Eeuwige, — want Hij komt om over de aarde recht te spreken! Dankt den Eeuwige, want Hij is goed; want tot in eeuwigheid duurt Zijne genade! En zegt: help ons, God van ons heil, en verzamel ons en red ons van de volkeren, opdat wij danken Uwen heiligen naam, opdat wij ons roemen in het prijzen van Uwe daden. Geloofd zij de Eeuwige, de God van Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid! [1]) — en het gansche volk zeide: „amen" en prees des Eeuwigen daden.

Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijn voetbank, heilig is Hij! Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijnen heiligen berg, want heilig is de Eeuwige, onze God. Doch Hij, Albarmhartig, vergeeft misdaad en vernietigt niet; reeds veelmalen wendde Hij Zijnen toorn af, en wekt nimmer Zijne geheele gramschap. Gij, o Eeuwige! onthoud

---

[1]) In deze woorden vinden de geleerden eene toespeling op de toekom-

עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו:
זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־
אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל
בְּרִית עוֹלָם: לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם:
בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ: וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־
גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם
וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל
תָּרֵעוּ: שִׁירוּ לַיְיָ כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ:
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ
וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: כִּי כָל־אֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה
בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ
לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ
בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם
הַיָּם וּמְלֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי
הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ
וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:
בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־
הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם
רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ
כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא־

---

stige wereld; dit formulier zou nl. juist zijn ingesteld met het oog op hen, die het leven hiernamaals ontkenden.

mij Uwe barmhartigheid niet; Uwe genade en Uwe trouw mogen mij steeds beschermen! Gedenk Uwe barmhartigheid, o Eeuwige! en Uwe genadebewijzen; want sinds alle eeuwigheid zijn zij! Kent God macht toe, Wiens hoogheid over Israël is, gelijk Zijne macht in de wolken. Eerbiedwekkend is God, meer dan uwe heiligdommen! de God van Israël, Hij is het, die macht en sterkte geeft aan het volk; geloofd zij God! God der vergelding, Eeuwige, God der vergelding! treed stralend te voorschijn! Verhef U, Gij Rechter der aarde, geef vergelding hunner daden den hoogmoedigen! Doch bij den Eeuwige is de hulp, over Uw volk is Uw zegen, Séla! De Eeuwige Tsebaoth is met ons, de God van Jakob is ons tot vesting, Séla. Eeuwige Tsebaoth, heil den mensch, die op U vertrouwt! Eeuwige! help toch, moge de Koning ons verhooren op den dag, dat wij Hem aanroepen! Help toch Uw volk en zegen Uw erfdeel, weid hen en verhef hen tot in eeuwigheid. Onze ziel verbeidt den Eeuwige, Hij is onze steun, ons schild; want in Hem verblijdt zich ons hart, want op Zijnen heiligen naam vertrouwen wij. Zoo moge dan Uwe genade over ons zijn, o Eeuwige! gelijk wij op U hopen! Toon ons, o Eeuwige, Uwe genade, en verleen ons Uw heil! Sta op tot onzen bijstand en bevrijd ons ter wille van Uwe genade! Ik ben de Eeuwige, uw God, die U heb opgevoerd uit het land Egypte; open wijd uwen mond, en Ik zal hem vullen! Heil het volk, dat iets zoodanigs bezit! Heil het volk, wiens God de Eeuwige is! En ik, ik vertrouw op Uwe genade, mijn hart juicht in Uwe hulpe; ik wil zingen den Eeuwige, want Hij heeft mij welgedaan!

Psalm 19. Voor den zangmeester: een psalm van David. De hemelen verhalen de heerlijkheid Gods, en: „Werk Zijner handen" deelt het uitspansel mede. De eene dag doet den andere toevloeien het woord, en de eene nacht verkondigt den andere kennis. Niet uitspraak is het, niet woorden, wier stemme niet wordt gehoord, — maar over gansch de aarde strekt zich hun meetsnoer, en tot het einde der wereld hunne uitspraken; voor de zon plaatste Hij een tent in hen. En deze, gelijk een bruidegom uit zijn bruidsvertrek te voorschijn treedt, verheugt zich als een held om de baan te doorloopen. Van het einde der hemelen is zijn uitgangspunt en zijn omloop over hunne grenzen, en niets kan zich verbergen voor zijnen gloed! — De leer des Eeuwigen is volmaakt, zij verkwikt de ziel; het getuigenis des Eeuwigen betrouwbaar, het maakt den onnoozele verstandig; de bevelen des Eeuwigen zijn rechtvaardig, zij verheugen het hart; het gebod des Eeuwigen is zuiver, het verlicht de oogen. De vreeze des Eeuwigen is rein, zij bestaat eeuwig; de rechtsuitspraken des Eeuwigen zijn waar, rechtvaardig allen te samen. Zij zijn meer begeerenswaardig, dan goud en fijn goud in menigte; en zoeter dan honig en uitvloeiend zeem. Ook Uw dienaar wordt door hen gewaarschuwd; bij hunne inachtneming [vindt men] groote belooning.

תִּכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי : זְכֹר רַחֲמֶיךָ
יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה : תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל
גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים : נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא
נֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים : אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל
נְקָמוֹת הוֹפִיעַ : הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים :
לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה : יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־
לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה : יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ : יְיָ
הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ : הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ
אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם : נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ
וּמָגִנֵּנוּ הוּא : כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ : יְהִי־
חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ : הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ
תִּתֶּן־לָנוּ : קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ : אָנֹכִי יְיָ
אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ : אַשְׁרֵי
הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו : וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי
יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָמַל עָלָי :

יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד : הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה
יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ : יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה
לְלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת : אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע
קוֹלָם : בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵּבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ
שָׂם אֹהֶל בָּהֶם : וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר
לָרוּץ אֹרַח : מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם
וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ : תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת
יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי : פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת
יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם : יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְיָ
אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו : הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ
וְנֹפֶת צוּפִים : גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב :

Dwalingen — wie bemerkt ze?! houd Gij mij rein van verborgen zonden! Ook van moedwilligen houd Uwen dienaar terug, dat zij mij niet beheerschen; dan zal ik schuldeloos zijn en rein van zwaar vergrijp. Mogen tot welgevallen zijn de uitspraken van mijn mond en de overdenkingen mijns harten voor U, o Eeuwige, mijn Rots en mijn Verlosser!

Psalm 34. Van David, toen hij zijn verstand verloochende vóór Abimélech, waarop deze hem verdreef en hij wegging [1]): Ik wil den Eeuwige loven ten allen tijde; steeds zij Zijn lof in mijnen mond. Mijne ziel beroeme zich op den Eeuwige; dat bedrukten het hooren en zich verheugen. Verkondigt des Eeuwigen grootheid met mij; laat ons te samen verheffen Zijn naam! Den Eeuwige zocht ik en Hij antwoordde mij, en uit al wat mij verschrikte, redde Hij mij! Die tot hem opzien, ontvangen licht en hun aangezicht wordt niet donker van schaamte. Deze ongelukkige riep, en de Eeuwige verhoorde, en hielp hem uit al zijnen nood. De engel des Eeuwigen legert zich rondom hen, die Hem vreezen, — en maakt hen vrij! Ondervindt en ziet, dat de Eeuwige goed is; heil den man, die bij Hem bescherming zoekt! Vreest dus den Eeuwige, gij Zijne heiligen; want geen gebrek lijden zij, die Hem vreezen! Jonge leeuwen lijden gebrek en honger, maar zij, die den Eeuwige zoeken, ontberen niets goeds! Komt, kinderen, luistert naar mij, de vreeze des Eeuwigen wil ik u leeren: Wie is de man, die leven wenscht, die vele dagen begeert om goeds te zien? Bewaar uwe tong voor kwaad en uwe lippen voor het spreken van bedrog; houd u verwijderd van het kwade, en doe het goede; zoek vrede en jaag hem na! Des Eeuwigen oogen zijn gericht op rechtvaardigen, Zijne ooren wenden zich tot hun schreien; het aangezicht [2]) des Eeuwigen richt zich tegen de boosdoeners, om hun aandenken van de aarde uit te roeien. Doch als zij schreiden, dan hoorde de Eeuwige, en redde hen uit al hunnen nood. Want de Eeuwige is nabij de gebrokenen van hart, en helpt de terneergeslagenen van geest. Wel zijn veel de rampen des rechtvaardigen, maar uit allen redt hem de Eeuwige; beschermend al zijne beenderen, zoodat niet één van hen gebroken wordt. Den boosdoener daarentegen doodt het ongeluk, en die den rechtvaardige haten, boeten hun schuld. Doch de Eeuwige bevrijdt de ziel Zijner dienaren, en die bij Hem bescherming zoeken, boeten hun schuld niet!

Psalm 90. Gebed van Mozes, den man Gods: o Heer, een toevlucht waart Gij voor ons in alle vroegere geslachten. Voordat bergen voortgebracht waren en Gij aarde en wereld deedt baren, en van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God! Gij voert den sterveling tot verbrijzeling, maar spreekt: Keert terug, gij menschenkinderen! Want duizend jaren zijn in Uwe oogen als de dag van gisteren, als

[1]) Vgl. I Sam. 21,14. [2]) De toorn.

שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי : גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ
אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב : יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־
פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי :

לד לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ :
אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי : בַּיְיָ
תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ : גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה
שְׁמוֹ יַחְדָּו : דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְיָ וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי : הִבִּיטוּ
אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ : זֶה עָנִי קָרָא וַיְיָ שָׁמֵעַ וּמִכָּל־
צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ : חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם : טַעֲמוּ
וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְיָ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ : יְרָאוּ אֶת־יְיָ קְדֹשָׁיו
כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו : כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא־
יַחְסְרוּ כָל־טוֹב : לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְיָ אֲלַמֶּדְכֶם : מִי־
הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב : נְצֹר לְשׁוֹנְךָ
מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה : סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ
שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ : עֵינֵי יְיָ אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם :
פְּנֵי יְיָ בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם : צָעֲקוּ וַיְיָ שָׁמֵעַ
וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם : קָרוֹב יְיָ לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־
רוּחַ יוֹשִׁיעַ : רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ : שֹׁמֵר
כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה : תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה
וְשׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ : פֹּדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־
הַחֹסִים בּוֹ :

צ תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ
בְּדֹר וָדֹר : בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל
וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה־אֵל : תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר
שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם : כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי

hij voorbij is; als ééne wake in den nacht! [1]) Gij doet hen wegstroomen, als een slaap zijn zij; doch des morgens vernieuwt het als gras zijn levenskracht; des morgens bloeiend en vernieuwd van kracht, snijdt men het tegen den avond af, zoodat het verdroogt. Want wij gingen te gronde door Uwen toorn, en door Uwe gramschap zijn wij verschrikt. Gij steldet onze misdaden tegenover U, ons geheimste denken in het licht van Uw aanschijn. Want al onze dagen zijn heengegaan in Uw toornig woeden; wij eindigden onze jaren als een enkelen galm! De dagen onzer jaren — hun aantal is zeventig jaren en, als zij machtig veel zijn, dan tachtig jaren; — en hun trots is zorg en nietigheid; want spoedig is het afgesneden, en wij vliegen henen! Wie kent de macht van Uwen toorn! Ja, gelijk de vreeze voor U is Uw toornig woeden! Leer ons dan zóó onze dagen tellen, dat wij een hart vol wijsheid verwerven. Keer terug, o Eeuwige, — tot hoelang nog! — en verander van besluit over Uwe dienaren! Verzadig ons in den morgen met Uwe genade, opdat wij jubelen en ons verheugen gedurende al onze dagen! Verblijd ons gelijk de dagen, toen Gij ons vernederd hebt; de jaren, dat wij onheil zagen. Moge Uw werk zichtbaar worden voor Uwe dienaren, en Uwe heerlijkheid voor hunne kinderen. Moge de liefelijkheid van den Heer, onzen God, rusten op ons; en het werk onzer handen bevorder voor ons, ja, bevorder het werk onzer handen!

Psalm 91. Wie zit onder de bescherming des Allerhoogsten, verblijft in de schaduw des Almachtigen. — Ik zeg met betrekking tot den Eeuwige: mijn toevlucht en burcht, mijn God, op Wien ik vertrouw, — Dat Hij U zal redden van des vogelaars strik, van vernietigings-pest. Met Zijn vlerken bedekt Hij u en onder Zijne vleugelen vindt gij bescherming; schild en pantser is Zijne waarheid. Gij hebt niet te vreezen den schrik van den nacht, den pijl, die bij dag vliegt; de pest, die rondwaart in het duister; de besmetting, die des middags woedt. Al vallen duizend aan Uwe linkerzijde en tienduizend aan Uwe rechterhand, U zal het niet naderen. Slechts met uwe oogen zult gij aanschouwen, zult zien de vergelding der booswichten. — Want gij hebt den Eeuwige, mijnen Beschermer, den Allerhoogste, tot uw toevlucht gemaakt! Daarom zal geen onheil u beschoren zijn, geene plaag naderen tot uw tent. Want Zijne engelen zal Hij omtrent u gebieden, u te behoeden op al uwe wegen. Zij zullen u dragen op de handen, opdat gij uw voet niet stoot aan een steen. Op luipaard en adder zult gij dan treden, zult vertrappen jonge leeuw en slang. „Want in Mij schept hij behagen, daarom red Ik hem; Ik verhef hem hoog, want hij kent Mijnen naam. Als hij Mij aanroept, dan antwoord Ik hem; met hem ben Ik in nood; Ik bevrijd hem en maak hem geëerd; Ik verzadig hem met lengte van dagen, en doe hem Mijne hulp aanschouwen."

יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַּלַּיְלָה : זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר
יַחֲלֹף : בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ : כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ
וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ : שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ :
כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ־הֶגֶה : יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ
בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם
עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה : מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ
עֶבְרָתֶךָ : לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה : שׁוּבָה
יְיָ עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ : שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה
וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ : שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ
רָעָה : יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם : וִיהִי
נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ :

צא יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן : אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי
אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ : כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת :
בְּאֶבְרָתוֹ יֶסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ :
לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם : מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ
מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם : יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא
יִגָּשׁ : רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה : כִּי־אַתָּה יְיָ
מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ : לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־
יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ : כִּי־מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ :
עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ : עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ
תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין : כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע
שְׁמִי : יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ :
אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי : אין ימים וכו'

---

1) De nacht wordt, èn met het oog op den zang der engelen èn met betrekking tot den tempeldienst, gewoonlijk in drie nachtwaken, ieder van 4 uur, verdeeld (vgl. Berachoth 3*a*).

Psalm 135. Halleloe-Jah! Looft den naam des Eeuwigen, looft, gij dienaren des Eeuwigen, die staat in het huis des Eeuwigen, in de voorhoven van het huis van onzen God! Looft God, want goed is de Eeuwige, bezingt Zijnen naam, want dit is liefelijk! Want Jakob heeft God zich uitverkoren, Israël tot Zijn eigendom! Want ik weet nu, dat groot is de Eeuwige, onze Heer, meer dan andere goden! Al wat de Eeuwige begeert, doet Hij in den hemel en op aarde, in de zeeën en alle diepe wateren. Hij doet wolken opstijgen van het einde der aarde, Hij vormt bliksemflitsen bij den regen, laat de wind los uit Zijne schatkamers. — Hij, die sloeg de eerstgeborenen van Egypte, van mensch tot vee; Hij zond teekenen en wonderen in uw midden, o Egypte, op Phar'o en al zijne dienaren; — Hij, die vele volkeren sloeg, en machtige koningen ombracht, Siechon namelijk, den koning van den Emoriet, en 'Og, den koning van Bashan, en alle koninkrijken van Kena'an. En hun land gaf Hij tot erfdeel, tot erfdeel aan Zijn volk Israël! Eeuwige, Uw naam duurt immer, Eeuwige, Uw aandenken door alle geslachten! Want de Eeuwige zal eens Zijn volk recht verschaffen en van besluit veranderen over Zijne dienaren! De afgoden der natiën zijn zilver en goud, werk van menschenhanden. Een mond hebben zij, — doch spreken niet; oogen hebben zij, — doch zien niet; ooren hebben zij, — maar zij hooren niet; ook adem is niet in hun mond. Mogen hun gelijk worden zij, die hen maken, allen, die op hen vertrouwen! Gij echter, huis Israëls, looft den Eeuwige; gij, huis Aharons, looft den Eeuwige! Huis van Levie, looft den Eeuwige; gij, die den Eeuwige vreest, looft den Eeuwige: „Geloofd zij de Eeuwige van uit Tsion, Hij, die woont in Jerusalem!" Halleloe-Jah!

Psalm 136. Dankt den Eeuwige, want Hij is goed,
want eeuwig duurt Zijne genade.

Dankt den God der goden, w. e. d. Z. g.
Dankt den Heer der heeren, w. e. d. Z. g.
[Dankt] Hem, die alleen groote wonderdaden verricht, w. e. d. Z. g.
Hem, die met doorzicht den hemel gemaakt heeft, w. e. d. Z. g.
Hem, die de aarde heeft uitgespannen over het water; w. e. d. Z. g.
Hem, die groote lichten heeft gemaakt, w. e. d. Z. g.
De zon tot beheersching van den dag, w. e. d. Z. g.
De maan en de sterren om te zamen te heerschen des nachts; w. e. d. Z. g.
Hem, die Egypte sloeg in hunne eerstgeborenen, w. e. d. Z. g.

קלה הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית
יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְיָ
זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃
כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְיָ וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ
יְיָ עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים
מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃
שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח אוֹתֹת וּמוֹפְתִים
בְּתוֹכֵכִי מִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים
וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃
יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו
יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ פֶּה־לָהֶם וְלֹא
יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־
יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית
יִשְׂרָאֵל בָּרֲכוּ אֶת־יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרֲכוּ אֶת־יְיָ׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרֲכוּ אֶת־
יְיָ יִרְאֵי יְיָ בָּרֲכוּ אֶת־יְיָ׃ בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ׃

קלו הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

En Israël uitvoerde uit hun midden, w. e. d. Z. g.
Met sterke hand en uitgestrekten arm; w. e. d. Z. g.
Hem, die de Schelfzee in stukken deelde, w. e. d. Z. g.
En Israël er midden doorvoerde, w. e. d. Z. g.
Doch Phar'o en zijn leger uitschudde in de Schelfzee;
w. e. d. Z. g.
Hem, die Zijn volk door de woestijn voerde, w. e. d. Z. g.
Hem, die groote koningen sloeg, w. e. d. Z. g.
En machtige koningen ombracht, w. e. d. Z. g.
Siechon namelijk, den koning der Emorieten, w. e. d. Z. g.
En 'Og, den koning van Bashan, w. e. d. Z. g.
En hun land tot erfdeel gaf, w. e. d. Z. g.
Tot erfdeel aan Zijn dienaar Israël; w. e. d. Z. g.
Die in onze vernedering aan ons dacht, w. e. d. Z. g.
En ons verloste uit de macht onzer verdrukkers; w. e. d. Z. g.
Die spijze geeft aan alle vleesch, w. e. d. Z. g.
Dankt den God des hemels! w. e. d. Z. g.

Psalm 33. Jubelt, rechtvaardigen, in den Eeuwige; den oprechten betaamt lofzang! Dankt den Eeuwige met de harp, bespeelt den tiensnarigen luit Hem ter eere! Zingt voor Hem een nieuw lied, — speelt goed met jubelschallen. Want oprecht is des Eeuwigen woord, en al Zijn handelen met trouw! Hij bemint rechtvaardigheid en recht, — doch de aarde is vol van de genade des Eeuwigen. Door het woord des Eeuwigen werden de hemelen geschapen, en door den adem van Zijnen mond al hun scharen. Hij verzamelt als tot een stapel de wateren der zee, legt woelende wateren als in voorraadkamers. Daarom vreeze den Eeuwige de geheele aarde, voor Hem verschrikken alle bewoners der wereld; want Hij sprak, — en het was; Hij gebood, — en het bestond! De Eeuwige vernietigt den raadslag van natiën, verijdelt de plannen van volkeren, doch het raadsbesluit des Eeuwigen bestaat voor eeuwig, de plannen Zijns harten voor alle geslachten. Heil de natie, wier God de Eeuwige is; het volk, dat Hij zich tot erfdeel heeft uitverkoren! Uit den hemel ziet de Eeuwige neder, aanschouwt alle kinderen des menschen. Van de plaats van Zijn wonen

וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר־לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :

לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה : הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר
בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ : שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן
בִּתְרוּעָה : כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְיָ וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה : אֹהֵב צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ : בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ
פִּיו כָּל־צְבָאָם : כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת :
יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל : כִּי הוּא אָמַר
וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד : יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים : עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר :
אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ :
מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם : מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ

richt Hij Zijnen blik op alle bewoners der aarde. Hij, die aller harten vormt, Hij let op al hunne handelingen. De koning wordt niet geholpen door groote legermacht, de held niet gered door groote kracht; bedriegelijk is het paard als hulpmiddel, en met al zijn sterkte doet het niet ontkomen! Zie, het oog des Eeuwigen is gericht op hen, die Hem vreezen; op hen, die Zijne genade verbeiden; — om hun ziel te redden van den dood, en hen in het leven te behouden bij den hongersnood. Onze ziel wacht op den Eeuwige; Hij is onze hulp en ons schild. Want in Hem verheugt zich ons hart, want op Zijn heiligen naam vertrouwen wij. Zoo zij dan Uwe genade, o Eeuwige, over ons, — gelijk wij U verbeiden!

Psalm 92. Zang-psalm voor den Shabbathdag: Het is goed den Eeuwige te danken en ter eere van Uwen naam, o Allerhoogste, de snaren te doen klinken, — te verkondigen des morgens Uwe genade en Uwe trouw in de nachten — op tiensnaar en op luit, met zinrijke woorden, begeleid door de harp. Want Gij hebt mij verblijd, o Eeuwige, door Uw wrochten, wegens de werken Uwer handen jubel ik! Hoe groot zijn Uw werken, o Eeuwige! oneindig diep zijn Uwe gedachten. De verstandelooze beseft het niet en de dwaas ziet dit niet in: wanneer goddeloozen als kruid opbloeien, en onrecht-volvoerders bloesemen, — [dan geschiedt dit] opdat zij vernietigd worden voor eeuwig! Doch Gij blijft eeuwig verheven, o Eeuwige! Want zie, Uwe vijanden, o Eeuwige! — want zie, Uwe vijanden zij gaan te gronde, zij lossen zich op, alle onrecht-volbrengers! En Gij verheft mijnen hoorn als eenen Reëm, ik word met verfrisschende olie overgoten! Zoo ziet mijn oog neder op hen, die mij beloeren; van hen, die als kwaadwilligen tegen mij opstaan, hooren mijne ooren! De rechtvaardige zal bloeien gelijk de dadelpalm, als de ceder op den Libanon hoog opschieten. Geplant in het huis des Eeuwigen, zullen zij bloeien in de voorhoven van onzen God. Nog in grijsheid zullen zij vrucht dragen, sappig en frisch blijven zij; om te verkondigen dat rechtvaardig is de Eeuwige, mijn Rots, en geen onrecht is bij Hem!

Psalm 93. De Eeuwige is nu Koning, heeft zich met hoogheid bekleed, bekleed heeft zich de Eeuwige, met macht zich omgord; nu staat ook vast de wereld, wankelt niet meer! Gevestigd was Uw troon van oudsher, sinds alle eeuwigheid zijt Gij! Wel verhieven stroomen, o Eeuwige! wel verhieven stroomen hunne stem; stroomen verheffen hun dreunend geloei. Doch meer dan de geluiden van groote wateren, de machtigen, de brekende golven der zee, is geweldig de Eeuwige in de hoogte. Uwe getuigenissen zijn vast vertrouwbaar, aan Uw huis past heiligheid, o Eeuwige, tot in lengte van dagen!

Moge de erkenning der heerlijkheid des Eeuwigen eeuwig duren, zoodat de Eeuwige zich verblijde in Zijne werken. De naam des Eeuwigen worde geloofd van nu tot in eeuwigheid. Van de opkomst der zon tot haren ondergang wordt de naam des Eeuwigen geprezen.

הַשְׁגִּיחַ אֶל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין
אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם: אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־
יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ: שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא
יְמַלֵּט: הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: לְהַצִּיל
מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב: נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיְיָ עֶזְרֵנוּ
וּמָגִנֵּנוּ הוּא: כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָּטָחְנוּ:
יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ:

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לִשְׁמְךָ
עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת:
עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ
בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ:
אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים
כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה
מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ
יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן:
וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק
כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת
אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ:
לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

צג יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־
תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת
יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים
אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ
נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:
יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ:

Verheven toch boven alle volkeren is de Eeuwige, boven den hemel Zijne heerlijkheid. Eeuwige, Uw naam is voor eeuwig, Eeuwige, Uw aandenken van geslacht tot geslacht. De Eeuwige heeft in den hemel Zijnen troon gevestigd en Zijn koningschap heerscht over alles. De hemel verheugt zich en de aarde jubelt, wanneer men zeggen zal onder de volkeren: „de Eeuwige is Koning". De Eeuwige is Koning, de Eeuwige was Koning, de Eeuwige zal Koning zijn immer en eeuwig. De Eeuwige is Koning immer en eeuwig, de volkeren gaan verloren uit Zijn land. De Eeuwige vernietigt den raadslag van natiën, verijdelt de plannen der volkeren. Veel zijn de plannen in het hart eens menschen, doch des Eeuwigen raadsbesluit, dit krijgt bestand. De raadslag des Eeuwigen bestaat voor eeuwig, de plannen Zijns harten door alle geslachten. Want Hij sprak — en het was, Hij gebood — en het bestond. Want de Eeuwige heeft Tsion uitverkoren, heeft het begeerd tot verblijfplaats voor zich. Want Jakob heeft God zich uitverkoren, Israël tot Zijn eigendom. Want de Eeuwige zal Zijn volk niet prijs geven, en Zijn erfdeel niet in den steek laten! Doch Hij, albarmhartig, vergeeft misdaad en vernietigt niet; reeds veelmalen wendde Hij Zijnen toorn af, en wekt nimmer Zijne geheele gramschap. Eeuwige, help toch! de Koning verhoore ons op den dag, dat wij Hem aanroepen.

Heil hen, die wonen in Uw huis, voortdurend prijzen zij U, Séla. Heil het volk, dat iets zoodanigs bezit; heil het volk, wiens God de Eeuwige is.

Psalm 145. Loflied van David. Ik wil U verheffen, mijn God, o Koning! en Uwen naam zegenen immer en eeuwig. Elken dag wil ik U zegenen en loven Uwen naam immer en eeuwig! Groot is de Eeuwige, en zeer geprezen, en Zijne grootheid is ondoorgrondelijk! Geslacht na geslacht roemt Uwe werken en Uwe machtige daden verkondigen zij. De schoonheid van de heerlijkheid Uwer majesteit, en de verhalen Uwer wonderdaden wil ik bespreken. Over de macht Uwer eerbiedwekkende daden spreekt men, en Uwe grootheid — ik wil haar verhalen. De herinnering aan Uwe groote goedheid doen zij als een bron opwellen en wegens Uwe gerechtigheid jubelen zij. Genadig en barmhartig is de Eeuwige, langmoedig en groot in genade! Goed is de Eeuwige voor allen, en Zijne barmhartigheid strekt zich uit over al Zijne werken. Al Uwe werken, o Eeuwige, danken U en Uwe vromen zegenen U. De heerlijkheid van Uw koningschap vermelden zij, en Uwe almacht spreken zij uit; ten einde den menschenkinderen Zijne machtige daden bekend te maken en de heerlijkheid van de schoonheid van Zijn koningschap. Uw koningschap is een koningschap van alle eeuwigheid, en Uwe heerschappij over alle

רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ : יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם
יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר : יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל
מָשָׁלָה : יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ :
יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד : יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד
אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ : יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים : רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם :
עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר : כִּי הוּא
אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד : כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּה לְמוֹשָׁב
לוֹ : כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ : כִּי לֹא־יִטֹּשׁ
יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב : וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ : יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ :

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה :
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו :

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
וָעֶד : בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד :
גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר : דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח
מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ : הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ
אָשִׂיחָה : וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ* אֲסַפְּרֶנָּה : זֵכֶר
רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ : חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם
וּגְדַל* חָסֶד : טוֹב־יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו : יוֹדוּךָ
יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה : כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יאמֵרוּ
וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ : לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר
מַלְכוּתוֹ : מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר

* וגדלותך כתיב, וקרי וגדולתך.
* וגדול כתיב.

geslachten. De Eeuwige steunt alle vallenden, en richt op alle gekromden. Aller oogen richten zich vol hoop op U, en Gij geeft hun hunne spijze te zijner tijd! Gij opent Uwe hand en verzadigt al wat leeft tot welgevallen. Rechtvaardig is de Eeuwige in al Zijne wegen en liefderijk in al Zijne werken. De Eeuwige is nabij voor allen, die Hem aanroepen, voor allen, die Hem in waarheid aanroepen. Hij volbrengt den wil van hen, die Hem vreezen; Hij hoort hun smeeken en helpt hen. De Eeuwige behoedt allen, die Hem beminnen; doch alle goddeloozen verdelgt Hij. Den lof des Eeuwigen moge daarom mijn mond uitspreken; en alle vleesch zegene Zijn heiligen naam immer en eeuwig! — Ook wij willen God loven van nu tot in eeuwigheid, — Halleloe-jah!

Psalm 146. Halleloe-jah! Prijs, mijne ziel! de daden des Eeuwigen. Ik wil des Eeuwigen daden prijzen, zoolang ik leef; wil mijnen God bezingen met snarenspel, zoolang ik besta. Vertrouwt niet op vorsten, op een menschenkind, bij wien geen hulp is. Zoodra zijn adem hem verlaat, keert hij terug tot zijne aarde; op dienzelfden dag zijn zijne plannen verloren. Heil daarentegen hem, wiens bijstand de God van Jakob is, wiens vertrouwen zich richt tot den Eeuwige, zijn God, — die maakt hemel en aarde, de zee en al wat in hen is; die eeuwig trouw bewaart [Zijne beloften vervult]; die recht verschaft aan bedrukten, die den hongerigen spijze geeft, — de Eeuwige maakt geboeiden los; de Eeuwige opent blinden de oogen, de Eeuwige richt gekromden op, de Eeuwige bemint rechtvaardigen; de Eeuwige behoedt de vreemdelingen, heft op wees en weduwe, doch kromt den weg der booswichten. De Eeuwige regeert in eeuwigheid, uw God, o Tsion, alle geslachten door! Halleloe-jah!

Psalm 147. Halleloe-jah! Want het is goed onzen God met snarenspel te bezingen; want het is lieflijk, passend is lofgezang. De opbouwer van Jerusalem is de Eeuwige, Hij brengt de verstootenen Israëls te zamen; Hij, die de gebrokenen van hart geneest en verband legt op hunne pijnlijke wonden. Die voor de sterren getal vaststelt, hun allen namen geeft. Ja, groot is onze Heer en rijk aan kracht, voor Zijn inzicht is geen getal [tot maat]. De Eeuwige heft op de bescheidenen, vernedert de booswichten ter aarde. Heft ter eere des Eeuwigen een danklied aan, bezingt onzen God met de harp. Die den hemel met wolken bedekt, die regen bereidt voor de aarde, die op de bergen gras doet spruiten. Hij geeft het vee zijn spijs, den jongen raven, die [er om] roepen. Niet in de sterkte van het paard vindt Hij behagen, niet in de schenkels van den man zoekt Hij welgevallen. — De Eeuwige vindt welgevallen in hen, die Hem vreezen, die verbeiden Zijne genade. — Roem,

וָדֹר׃ סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃ עֵינֵי
כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ
אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן׃ צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד
בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃ קָרוֹב יְיָ לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃
רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃ שׁוֹמֵר יְיָ
אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃ תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי
וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

קְמוּ הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ׃ אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה
לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם
שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה׃ תֵּצֵא רוּחוֹ יָשָׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא
אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו׃ אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְיָ
אֱלֹהָיו׃ עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם
לָרְעֵבִים יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְיָ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְיָ זוֹקֵף כְּפוּפִים יְיָ
אֹהֵב צַדִּיקִים׃ יְיָ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ
רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

קְמוּ הַלְלוּיָהּ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְּהִלָּה׃
בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס׃ הָרוֹפֵא
לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם
שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃
מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה
זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְּכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ
מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב
אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְיָ אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ שַׁבְּחִי

Jerusalem, den Eeuwige! Prijs de daden van uwen God, gij Tsion. Want heeft Hij sterk gemaakt de grendels uwer poorten, heeft uwe zonen in uw midden gezegend, zoo maakt Hij uw grens tot gebied van den vrede, zal U met tarwemerg [1]) verzadigen. Hij toch, die zendt Zijn bevel ter aarde, zeer snel loopt Zijn woord; die sneeuw geeft als wolvlokken, die rijp strooit als asch, die Zijn ijs neêrwerpt als brokken, tegen Zijne koude, — wie is er tegen bestand?! Dan weder zendt Hij Zijn woord en doet ze smelten, Hij doet Zijn wind waaien — en zij vloeien weg tot water. Hij deelt ook Zijne woorden mede aan Jakob, Zijne wetten en Zijne rechten aan Israël. Zoo heeft Hij niet gedaan aan eenig volk, en rechten — zij kennen ze niet! Halleloe-jah!

Psalm 148. Halleloe-jah! Prijst des Eeuwigen daden van uit den hemel, prijst Hem in de hoogten! Prijst Hem, gij, Zijne engelen, allen; prijst Hem gij, al Zijne heirscharen! Prijst Hem, zon en maan; prijst Hem gij allen, lichtende sterren! Prijst Hem gij hemelen der hemelen, en gij, wateren die boven den hemel zijt! Dat zij prijzen den naam des Eeuwigen, want Hij gebood, — en zij werden geschapen. Hij deed hen bestaan voor immer, voor eeuwig; Hij gaf eene wet, die nimmer wijkt! — Prijst ook des Eeuwigen daden van de aarde, gij zeegedrochten en alle woelende wateren, vuur en hagel, sneeuw en damp, stormwind, die Zijn woord volvoert! — Bergen en hemelen allen, vruchtboomen en alle cederen; veldgedierte en al het tamme vee, kruipend gedierte en gevleugelde vogel; koningen der aarde en alle volkeren, vorsten en alle rechters der aarde; jonge mannen en ook jonge maagden, ouden met jongelingen, — dat zij prijzen den naam des Eeuwigen, want hoog verheven is Zijn naam alleen, Zijne glorie is over aarde en hemel. Hij verheft den horen voor Zijn volk, tot lof voor al Zijne vromen, voor de kinderen Israëls, het volk, dat Hem nabij is; Halleloe-jah!

Psalm 149. Halleloe-jah! Zingt ter eere des Eeuwigen een nieuw lied, tot lof Zijner daden in de samenkomst der vromen! Israël verheugt zich in zijnen Schepper, de kinderen Tsions mogen jubelen over hunnen Koning! Mogen zij Zijnen naam prijzen met rijendans, met tamboerijn en harp te Zijner eere zingen. Want de Eeuwige heeft welgevallen aan Zijn volk, siert bescheidenen met hulp. Vromen juichen in heerlijkheid, jubelen op hunne legersteden. Verheffing Gods [uiten zij] met hun keel, en een tweesnijdend zwaard voeren zij in hun hand. Om wraak te oefenen op de volkeren, strafgericht onder de natiën, om hunne koningen in ketenen te binden, hunne meest geëerden

[1]) De beste bestanddeelen der tarwe.

יְרוּשָׁלַ‍ִם אֶת־יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן : כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ
בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ : הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ :
הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ : הַנֹּתֵן שֶׁלֶג
כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר : מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְּפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ
מִי יַעֲמֹד : יִשְׁלַח־דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְלוּ־מָיִם : מַגִּיד
דְּבָרָיו* לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל : לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־
גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ :

קמח הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים : הַלְלוּהוּ
כָּל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו* : הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ
וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר : הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם
אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם : יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ :
וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר : הַלְלוּ אֶת־יְיָ
מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת : אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ
סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ : הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים :
הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף : מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים
שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ : בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים :
יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם :
וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ
הַלְלוּיָהּ :

קמט הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים : יִשְׂמַח־
יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְּמַלְכָּם : יְהַלְלוּ שְׁמוֹ
בְּמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ : כִּי־רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפַאֵר עֲנָוִים
בִּישׁוּעָה : יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם :
רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּפְיוֹת בְּיָדָם : לַעֲשׂוֹת נְקָמָה
בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים : לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם

* דברו כתיב. * צבאו כתיב.

in ijzeren boeien; om aan hen te voltrekken het voorgeschreven gerecht! — het is glorie voor al Zijne vromen! Halleloe-jah!

Psalm 150. Halleloe-jah! Prijst God in Zijn heiligdom, prijst Hem in het uitspansel Zijner almacht! Prijst Hem in Zijne machtige daden, prijst Hem naar Zijne grenzelooze grootheid! Prijst Hem met bazuinenschallen, prijst Hem met luit en harp! Prijst Hem met tamboerijn en rijendans, prijst Hem met snaren en fluit! Prijst Hem met helder klinkende bekkens, prijst Hem met dreunende bekkens! Al wat adem heeft prijze God, — Halleloe-jah!

Geloofd zij de Eeuwige immer, amen en nogmaals amen! Geloofd zij de Eeuwige van Tsion uit, Hij die troont in Jerusalem, Halleloe-jah! Geloofd zij de Eeuwige, God, God van Israël, die alléén wonderen doet; en geloofd zij eeuwig de naam Zijner heerlijkheid; en de geheele aarde worde vervuld van Zijne heerlijkheid, amen en nogmaals amen!

(*Het volgende tot na* ברכו *wordt staande gezegd:*)

I Kron. 29,10—13. En David loofde den Eeuwige ten aanzien der gansche vergadering, en David zeide: Geloofd zijt Gij, Eeuwige, God van onzen vader Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid! Aan U, o Eeuwige, is de grootheid en de macht en de heerlijkheid en de overwinning en de majesteit, want [u behoort] alles in den hemel en op aarde; aan U, o Eeuwige! is de heerschappij, en Gij zijt het, die boven alles als opperhoofd verheven zijt! Zoowel rijkdom als eer gaan van U uit en Gij heerscht over alles; en in Uwe hand is kracht en macht, en in Uwe hand ligt het alles groot en sterk te maken. En daarom, onze God, danken wij U en prijzen Uwen roemrijken naam.

Nechemja 9,6—11. Gij, Eeuwige, zijt het alleen, Gij hebt gemaakt den hemel, de hemelen der hemelen en hun gansche schare, de aarde en al, wat erop is, de zee en al, wat erin is; en Gij houdt hen allen in het leven en de schare des hemels werpt zich voor U neder! Gij zijt het, Eeuwige God, die Abram hebt uitverkoren en hem hebt uitgevoerd uit Oer-Kasdiem en zijnen naam Abraham genoemd hebt; Gij vondt zijn hart getrouw voor U en sloot met hem het verbond, te geven het land van den Kena'aniet, den Chittiet, den Emoriet en den Perizziet en den Jeboesiet en den Girgashiet, —

בְּכִנּוֹרִי בְּרִנָּן׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־
חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ׃

קנ הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ
בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע
שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ
בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃
כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׃ כ׳ ה׳ ת׳ י׳ ה׳׃

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן׃ בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָם
הַלְלוּיָהּ׃ בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת
לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן׃

ד״ה א׳ כ״ט צריך לעמוד עד אחר **ברכו**.

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃ לְךָ יְיָ
הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃ וְהָעֹשֶׁר
וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ
לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ
וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ נחמיה ט׳ אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ
אַתָּה* עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ
וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־
כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃ אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ
אַבְרָהָם׃ וּמָצָאתָ אֶת־לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית
לָתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי

* **את** כתיב.

het te geven aan zijn kroost; en Gij bevestigdet Uwe woorden, want Gij zijt rechtvaardig. Toen Gij zaagt de ellende onzer voorouders in Egypte, en hoordet hun geschrei bij de Schelfzee, — toen gaaft Gij teekenen en wonderdaden tegen Phar'o en tegen al zijne dienaren en tegen gansch het volk van zijn land; want Gij wist, dat zij moedwillig tegen hen gehandeld hadden; en Gij verwierft U een naam gelijk op den dag van heden. En de zee kliefdet Gij vóór hen, zoodat zij door het midden der zee doortrokken op het droge, hunne vervolgers echter wierpt Gij in diepten als een steen, in machtige wateren.

Exodus 14,30 en 31. De Eeuwige redde op dien dag Israël uit de macht van Egypte en Israël zag Egypte dood aan den oever der zee. Toen Israël zag de groote macht, die de Eeuwige tegen Egypte had geoefend, vreesde het volk den Eeuwige; en zij stelden vertrouwen in den Eeuwige en in Zijnen dienaar Mozes.

Exodus 15,1—19. Toen zong Mozes en de kinderen Israëls dit lied ter eere des Eeuwigen; zij zeiden namelijk, als volgt: Zingen wil ik ter eere des Eeuwigen, want hoog is Hij verheven; paard en zijnen berijder stortte Hij in de zee. Mijn zege en mijn zang is God, Hij was mij ter hulpe; deze is mijn God, Hem wil ik verheerlijken, — de God mijns vaders, Hem wil ik verheffen. De Eeuwige, Heer van den oorlog, Eeuwige is Zijn naam! — De wagens van Phar'o en zijn leger slingerde Hij in de zee, en zijne uitgelezen legeroversten werden in de Schelfzee bedolven. Woelende wateren bedekken hen; zij daalden af in diepten gelijk een steen! Uwe rechterhand, o Eeuwige, prijkend in kracht, Uwe rechterhand, Eeuwige! verplettert den vijand! — En in Uwe overweldigende hoogheid rukt Gij Uwe tegenstanders omver; zoudt Gij Uwen brandenden toorn vrijlaten, hij zou hen verteren als stoppelen. En door den adem van Uw neus hoopten wateren zich op, bleven vloeistoffen overeind staan als een muur; stolden woelende wateren in het midden der zee. Reeds zeide de vijand: „Ik wil vervolgen, ik zal inhalen, ik zal buit verdeelen; mijn verlangen zal aan hen bevredigd worden; ik zal trekken mijn zwaard, mijn hand zal hen terugveroveren." Doch Gij bliest met Uwen adem, — de zee bedekte hen; zij zonken in de diepte als lood in geweldige wateren! Wie is U gelijk onder de machten, Eeuwige! wie is U gelijk, prijkend in heiligheid, eerbiedwekkend in lof, wonderen verrichtend! — Evenals Gij uitstrektet Uwe rechterhand, — de aarde verslond hen; Zoo leidt Gij door Uwe genade dit volk, dat Gij verlost hebt; zoo voert Gij het door Uwe macht naar Uw heilig verblijf. Volkeren hooren het, — zij beven; siddering grijpt aan

לָתֵת לְזַרְעוֹ וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה : וַתֵּרֶא אֶת־
עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף : וַתִּתֵּן
אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם אַרְצוֹ כִּי יָדַעְתָּ
כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה : וְהַיָּם בָּקַעְתָּ
לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְּרֹתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ
בִּמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים :

שמות י"ד

וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם : וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־
יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ :

שירת הים צריך לאמרה בכוונה ובנגון המעמים.

אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה
בַיָּם : עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי
אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ : יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ : מַרְכְּבֹת
פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף : תְּהֹמֹת
יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן : יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ
יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב : וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח
חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ : וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד
נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם : אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק
שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי : נָשַׁפְתָּ
בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים : מִי־כָמֹכָה
בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא :
נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ : נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ
נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ : שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז

Philistaea's bewoners! Dan verschrikken de vorsten van Edom; de machtigen van Moab — beving grijpt hen aan; weg smelten zij, allen bewoners van Kena'an. Verschrikking en angst overvalt hen; wanneer Uw arm zich groot toont, verstommen zij als steen; — tot voorbij is getrokken Uw volk, o Eeuwige! tot voorbij is getrokken dit volk, dat Gij U hebt verworven! Totdat Gij hen hebt gebracht en geplant op den berg van Uw erfdeel, den zetel voor Uw verblijf, dien Gij U bereidt, o Eeuwige; het heiligdom, o Heer, dat Uwe handen vestigen! De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig!

(Want Phar'o's paarden waren gekomen met zijne wagens en met zijne ruiters in de zee; toen had de Eeuwige over hen de wateren der zee teruggevoerd, terwijl de kinderen Israëls gegaan waren op het droge in het midden der zee.)

Want aan den Eeuwige is het koningschap en Hij heerscht over de volkeren! En redders zullen bestijgen den berg Tsion, om te richten den berg 'Esau, dan zal den Eeuwige het koningschap zijn. Dan zal de Eeuwige tot Koning zijn over de geheele aarde; op dien dag zal de Eeuwige eenig zijn en Zijn naam eenig! En in Uwe leer staat als volgt geschreven: „Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is eenig!"

De ziel van al, wat leeft, zegene Uwen naam, Eeuwige, onze God! en de adem van alle vleesch roeme en verheffe steeds Uw aandenken, onze Koning! Van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God, en buiten U hebben wij geen Koning, die verlost en helpt, bevrijdt en redt en onderhoudt en zich ontfermt in elken tijd van nood en druk; wij hebben geenen Koning, dan U! God van de vroegere en na ons komende geslachten, God van alle schepselen, Heer van alle geboorten, die in tal van lofzangen geprezen wordt, die Uwe wereld leidt met genade en Uwe schepselen met barmhartigheid! En de Eeuwige sluimert niet en slaapt niet; Gij, die de slapenden opwekt en door diepen slaap bevangenen doet ontwaken, en die stommen tot spreken brengt en geboeiden losmaakt en vallenden steunt en gebukten opricht, — U alleen danken wij! Indien onze mond ook vervuld ware van liederen, gelijk de zee [vol water is], en onze tong vol jubelklanken als het ruischen harer golven, en onze lippen vol lof als de uitgestrektheid van het uitspansel, en al waren onze oogen lichtgevend als zon en maan, en onze handen uitgespreid als [de vleugelen van] de arenden aan den hemel, en onze voeten zoo snel als [die van] de reeën, — zouden wij U, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, niet genoeg kunnen danken en Uwen naam kunnen

יִשְׁבֵי פְלֶשֶׁת : אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ
רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן : תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל
זְרוֹעֲךָ יִדְמּוּ כָּאָבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ
קָנִיתָ : תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ
יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ : יְהוָה ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד : יְיָ
יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :

(כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
אֶת מֵי הַיָּם ׀ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם :)

כִּי לַיְיָ הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם : וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט
אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ הַמְּלוּכָה : וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־
הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד : וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב
לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד :

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ : וְרוּחַ כָּל־
בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד ׀ מִן־
הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה אֵל ׀ וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל
וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה
אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה : אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים ׀ אֱלוֹהַּ
כָּל־בְּרִיוֹת אֲדוֹן כָּל־תּוֹלָדוֹת הַמְהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג
עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים ׀ וַיְיָ לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן ׀
הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים וְהַמַּתִּיר
אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים ׀ לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים ׀ אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו
וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ ׀ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ ׀
וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם ׀ וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת : אֵין
אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ ׀ וּלְבָרֵךְ

zegenen ook maar voor een duizendste van de duizenden millioenen en milliarden malen aan onze voorouders en ons door U bewezen weldaden! Uit Egypte hebt Gij ons verlost, Eeuwige, onze God! en uit het slavenhuis hebt Gij ons bevrijd, bij hongersnood hebt Gij ons gevoed en in [tijden van] overvloed ons verzorgd, van het zwaard hebt Gij ons gered en voor pest ons beveiligd en ons aan boosaardige en wissen dood brengende ziekten onttrokken. Tot dusverre heeft Uwe barmhartigheid ons bijgestaan en hebben Uwe liefdebewijzen ons niet verlaten; o geef ons, Eeuwige, onze God, dan ook niet prijs tot in eeuwigheid! Daarom zullen de ledematen, die Gij gescheiden hebt aan ons, en de adem en de ziel, die Gij in onzen neus hebt ingeblazen, en de tong, die Gij in onzen mond hebt geplaatst, — zie! zij zullen danken en zegenen en loven en roemen en verheffen en de macht, de heiligheid en het koningschap toekennen aan Uwen naam! Want elke mond moet U danken en elke tong U toezweren en elke knie voor U zich buigen en elke hoog opgerichte gestalte voor U zich nederwerpen en alle harten moeten U vreezen en alle ingewanden en nieren Uwen naam bezingen, naar het woord, dat geschreven is: „Gansch mijn gebeente zegge: Eeuwige, wie is U gelijk, die den arme redt uit de macht van hem, die sterker is dan hij; en den arme en behoeftige uit de hand van wie hem berooft!" Wie is U gelijk? Wie kan bij U worden vergeleken? Wie kan bij U als verhouding worden aangegeven? Gij groote, machtige en eerbiedwekkende God, Allerhoogste God, Eigenaar van hemel en aarde! Wij willen U loven en U prijzen en U roemen en zegenen Uwen heiligen naam, gelijk er gezegd is: „Loof, mijne ziel! den Eeuwige; gij, mijne ingewanden allen, Zijn heiligen naam!" Gij God, door de krachtige uitingen Uwer macht, groot door de heerlijkheid van Uwen naam, machtig tot in eeuwigheid en eerbiedwekkend door Uwe eerbied afdwingende daden, Koning, die zetelt op den troon hoog en verheven, — eeuwig troont Hij; Verhevene en Heilige is Zijn naam; en er is geschreven: „Jubelt, rechtvaardigen! in den Eeuwige, den oprechten betaamt lofzang!" Door den mond der oprechten wordt Gij geprezen en door de woorden der rechtvaardigen gezegend, en door de tong der braven verheven en door de ingewanden der heiligen [1]) geheiligd!

En in de verzamelingen der tienduizenden van Uw volk, het huis Israëls, worde Uw naam, onze Koning, met gejuich geroemd door alle geslachten; want dit is de plicht van alle schepselen vóór Uw aangezicht, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, om U te danken, te prijzen, te loven, te roemen,

[1]) Vgl. iets vroeger: וכל קרב וכליות יזמרו, waar een loflied als het ware opstijgt uit 's menschen ingewanden. — Anderen vertalen: *te midden der heiligen*, in den samenhang minder juist.

אֶת־שִׁמְךָ · עַל אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת
פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ : מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ · בְּרָעָב זַנְתָּנוּ · וּבְשָׂבָע
כִּלְכַּלְתָּנוּ · מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ · וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ · וּמֵחֳלָיִם רָעִים
וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ : עַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ · וְלֹא־עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ ·
וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח : עַל־כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ ·
וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ בְּפִינוּ · הֵן
הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ
וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ : כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה · וְכָל־לָשׁוֹן
לְךָ תִשָּׁבַע · וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע · וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה ·
וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ · וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ · כַּדָּבָר
שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ · מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק
מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ : מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ־
לָךְ · הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :
נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ · כָּאָמוּר
לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ :

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ · הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ · הַגִּבּוֹר לָנֶצַח
וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ · הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא ·

הש״ץ מנגן שוכן עד עד תתקדש והקהל עונה ובמקהלות.

שׁוֹכֵן עַד, מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ · וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים
נָאוָה תְהִלָּה : בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל · וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ ·
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם · וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ :

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ
מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים
לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר

te verheffen, te verheerlijken, te zegenen, Uwe hoogheid te erkennen en U te bezingen nog boven alle woorden van zangen en lofliederen van David, den zoon van Jishai, Uwen dienaar, Uwen gezalfde!

Geloofd worde Uw naam tot in eeuwigheid, Gij, onze Koning, God, groot en heilig Koning in den hemel en op aarde! Want U, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, komt toe lied en lofprijzing, danklied en gezang, almacht en heerschappij, zege, grootheid en kracht, verheerlijking en roem, heiligheid en koningschap, zegeningen en dankzeggingen, van nu tot in eeuwigheid; geloofd zijt Gij, Eeuwige, God, Koning, groot in lofzangen, God, wien dankzeggingen toekomen, Heer der wonderdaden, die behagen schept in lofgezangen, Koning, God, Eeuwiglevende!

Voorlezer: En nu, moge de kracht van mijn Heer zich groot toonen, gelijk Gij gesproken hebt, zeggende:

Gedenk Uwe barmhartigheid, o Eeuwige, en Uwe genadebewijzen, want sinds alle eeuwigheid zijn zij.

Moge Zijn groote naam in zijne grootheid en heiligheid erkend worden in de wereld, die Hij naar Zijnen wil geschapen heeft; moge Hij Zijn koninkrijk weder vestigen tijdens uw leven en in uwe dagen en tijdens het leven van gansch het huis Israël's, spoedig, in nabijzijnden tijd; zegt: Amen!

Gemeente: Amen! Zijn groote naam worde gezegend immer en in alle eeuwigheid!

Voorlezer: Gezegend en geprezen en geroemd en verhoogd en verheven en verheerlijkt en vereerd en geloofd zij de naam van den Heilige, geloofd zij Hij, — verre boven alle zegeningen en liederen, lofzangen en vertroostingen, die in de wereld worden uitgesproken; zegt Amen!

De voorlezer:

Looft den Eeuwige, den lofwaardige!

De gemeente:

Geloofd zij de Eeuwige, de lofwaardige, immer en eeuwig.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die het licht hebt gevormd en de duisternis geschapen, die vrede sticht en de Schepper zijt van alles!

Wanneer men Jotser *bijvoegt, zegt men:*

Het eeuwige licht bevond zich in de schatkamer des levens; „lichten [zullen ontstaan] uit de duisternis," zeide Hij, — en het was!

(Terwijl de voorlezer ברכו *voordraagt, zegt de gemeente zacht:)*

Geprezen en geloofd en geroemd en verheven en verhoogd worde de naam van den Koning aller koningen, den Heilige, geloofd zij Hij; want Hij is de eerste en Hij is de laatste en buiten Hem is geen god! Baant den weg voor Hem, die door de hemelvlakten snelt, יה is Zijn naam, en jubelt voor Zijn aangezicht! Zijn naam is verheven boven elke zegening en lofzang! (*Terwijl de voorlezer* 'ה *zegt*:) Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig! De naam des Eeuwigen worde geloofd van nu tot in eeuwigheid!

לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת
וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ :
יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר
וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה
תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד
עוֹלָם · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אֵל הַהוֹדָאוֹת
אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים :

חזן וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר :
זָכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה :
חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ
וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ
חזן וקהל אָמֵן · יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא
חזן יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי"ת וּלְעֵלָּא) מִן כָּל
בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא
וְאִמְרוּ אָמֵן :

בשעה שהש"ץ מנגן **ברכו** אומר הקהל **יתברך**.

חזן בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ :
קה"ת בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר
וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם
וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל :
כשאומרים יוצר מוסיפים זה אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים
אוֹרוֹת מֵאוֹפֶל אָמַר־וַיְהִי :

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם
וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא
רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין
אֱלֹהִים · סִלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ
וְעִלְזוּ לְפָנָיו · וּשְׁמוֹ מְרוֹמֵם עַל כָּל
בְּרָכָה וּתְהִלָּה : בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : יְהִי שֵׁם יְיָ
מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :

Gedurende den zomer, van den Shabbath vóór het Paaschfeest tot de Seliechoth-dagen, wordt het volgende tot חיות הקדש *in beurtzang door Voorlezer en Gemeente voorgedragen.*

Allen danken U en allen prijzen U en allen zeggen: niemand zoo heilig, als de Eeuwige! Allen verheffen U, Séla! Gij, die het heelal hebt gevormd; God, die elken dag de deuren van de poorten van het oosten opent! [1]) En die vensters in het uitspansel uithouwt [2]), die de zon laat te voorschijn komen uit hare plaats en de maan uit het verblijf, waar zij gevestigd is. En die der geheele wereld en haren bewoners licht verschaft, die Gij geschapen hebt, [geleid] door de eigenschap van barmhartigheid! Gij zijt het, die de aarde en hun, die haar bewonen, licht geeft met barmhartigheid, en door Uwe goedheid elken dag gedurig het scheppingswerk vernieuwt! Gij Koning, die alleen verheven zijt van oudsher, die geloofd, geroemd en hooggeprezen zijt van af de dagen der oudheid! Gij, God der eeuwigheid! ontferm U over ons in Uwe groote barmhartigheid, Gij Heer onzer macht, Rots van onze toevlucht, Schild van ons heil, Toevlucht voor ons! Niets is met U te vergelijken, niets is buiten U, niets is zonder U, en wie gelijkt U? Niets is met U, Eeuwige, onze God, te vergelijken in deze wereld; en niets is buiten U, onze Koning, in het leven der toekomstige wereld! Niets is zonder U, onze Verlosser, in de dagen van den Messias; en niets gelijkt U, onze Helper, bij de herleving der dooden!

God, Heer over alle schepselen, geloofd en gezegend door den mond van alle zielen! Van Zijne grootheid en Zijne goedheid is de wereld vervuld; kennis en inzicht omgeven Hem! Hij is hoog verheven boven de heilige Chajjoth, en prijkt glansrijk in heerlijkheid op de Merkaba. [3]) Erkenning van verdiensten en rechtvaardigheid staan voor Zijnen troon, genade en barmhartigheid vóór Zijne heerlijke verschijning! Goed zijn de hemellichten, die onze God geschapen heeft; Hij vormde ze met kennis, met inzicht en oordeel; kracht en macht schonk Hij hun, om te kunnen heerschen te midden der wereld! [4]) Vervuld van schittering, en glans uitstralend; heerlijk is hun schittering door de geheele wereld! Zich verheugend bij hun te voorschijn treden en verblijd bij hun huiswaarts keeren, vervullen zij in vreeze den wil van hunnen Eigenaar! Roem en eer kennen zij Zijnen naam toe; gejuich en gejubel bij de herinnering aan Zijn koningschap. Hij riep de zon — en er straalde licht, Hij zag — en ordende de gestalte der maan! Lof kennen Hem toe alle scharen in de hoogte, roem en grootheid de Serafiem, de Ofanniem en de heilige Chajjoth.

---

[1]) Waardoor als het ware de zon naar buiten treedt (נגה), om haren weg aan het uitspansel af te leggen.

[2]) Waardoor de stralen der zon, wier plaats boven het uitspansel wordt gedacht, tot de aarde kunnen doordringen.

משבת הגדול עד ימי הסליחות מנגנין הכל יודוך.

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ · וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיָי :
הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל · הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם
דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח : וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ · מוֹצִיא חַמָּה
מִמְּקוֹמָהּ וְלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ : וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וְלִיוֹשְׁבָיו ·
שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים : הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ
בְּרַחֲמִים · וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :
הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז · הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפוֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא
מִימוֹת עוֹלָם : אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ ·
אָדוֹן עָזֵנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ : אֵין כְּעֶרְכֶּךָ
וְאֵין זוּלָתֶךָ · אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה־לָּךְ : אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה · וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא :
אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ · וְאֵין דּוֹמֶה־לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ
לִתְחִיַּת הַמֵּתִים :

אֵל אָדוֹן עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים · בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל־נְשָׁמָה :
גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם · דַּעַת וּתְבוּנָה סְבָבִים אוֹתוֹ :
הַמִּתְנָאֶה עַל־חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ · וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל־הַמֶּרְכָּבָה :
זְכוּת וּמִישׁוֹר לְפָנָיו כִּסְאוֹ · חֶסֶד וְרַחֲמִים לְפָנָיו כְּבוֹדוֹ : טוֹבִים
מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ · יְצָרָם בְּרַעַת בִּבְינָה וּבְהַשְׂכֵּל :
כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם · לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל : מְלֵאִים
זִיו וּמְפִיקִים נְוֹגַהּ · נָאֶה זִיוָם בְּכָל־הָעוֹלָם : שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם
וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם · עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם : פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים
לְשִׁמּוֹ · צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ : קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח־אוֹר ·
רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה : שֶׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל־צְבָא מָרוֹם ·
תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ :

---

3) De troonwagen der goddelijke Majesteit. 4) Vgl. Gen. 1,18.

Den Almachtige namelijk, die met alle werken ophield op den zevenden dag, zich verhief en zette op den troon Zijner heerlijkheid. Met roemrijkheid omhulde Hij den rustdag, tot genot bestemde Hij den Shabbathdag; dit juist is de roem van den zevenden dag, dat daarop God ophield met al Zijn werk. De Shabbathdag zelve prijst dan ook en zegt: „een zang-psalm voor den Shabbath: [1]) het is goed den Eeuwige te danken!" Daarom roemen en zegenen God al Zijne schepselen; lof, eer en grootheid kennen zij toe aan God, den Koning, den Vormer van het heelal, die in Zijne heiligheid aan Zijn volk Israël rust tot erfdeel heeft gegeven op den heiligen Shabbathdag. Uw naam, Eeuwige, onze God, worde geheiligd en Uw aandenken, onze Koning, geroemd in den hemel boven en op aarde beneden. Wees geloofd, onze Helper! wegens het prijzenswaardige werk Uwer handen en wegens de stralende lichtverspreiders, die Gij geschapen hebt, mogen zij U eeuwig roemen, Séla!

Wees geloofd, Gij onze Rots, onze Koning en onze Verlosser, Schepper van heilige wezens! Uw naam worde eeuwig geprezen, onze Koning, die dienaren hebt gevormd, en Wiens dienaren allen staan in de hoogte der wereld en vol eerbied te zamen met luider stemme doen hooren de woorden van den levenden God en eeuwigen Koning! Allen zijn bemind, allen uitverkoren, allen machtig; en allen volbrengen zij met vreeze en eerbied den wil van hunnen Meester! En allen openen hunnen mond in heiligheid en in reinheid, met lied en gezang; en zegenen en loven en roemen en kennen kracht, heiligheid en koningsmacht toe aan den naam van God, den grooten, machtigen en eerbiedwekkenden Koning, heilig is Hij! En zij allen nemen in beurtzang op zich het juk van het koningschap des hemels [2]) en geven elkander verlof hunnen Schepper te heiligen met opgewekten geest, in zuivere taal en met lieflijk geluid; heiliging heffen zij allen te zamen aan en zeggen met eerbied:

Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige, Tsebaoth, Zijne heerlijkheid vervult de geheele aarde!

En de Ofanniem en de heilige Chajjoth verheffen zich met groot gedruisch tegenover de Serafiem; tegenover hen staande prijzen zij en zeggen:

Wanneer men Ofan *bijvoegt, zegt men:*

En de Chajjoth zingen en de Cheroebiem roemen en de Serafiem juichen en de Er-elliem zegenen ten aanzien van elke Chajja en elken Ofan en Cheroeb

---

[1]) Ps. 92,1; d. w. z. volgens de opvatting van Midrash: ook door den Shabbath zelve aan te heffen.

[2]) מקבלים is hier in twee beteekenissen gebruikt: מקבל עליו, op zich nemen, erkennen; en מקבל זה מזה, van elkander overnemen. Vgl. de Chaldeeuwsche vertaling van וקרא זה אל זה; die beide beteekenissen doet de vertaling uitkomen.

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה
וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ : תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְנוּחָה
עָנֹג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת : זֶה שֶׁבַח שֶׁלַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת
אֵל מִכָּל־מַלְאַכְתּוֹ : וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר
לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ : לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל
כָּל־יְצוּרָיו · שֶׁבַח יָקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמַּנְחִיל
מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּקָדְשָׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ : שִׁמְךָ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ · וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר · בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־
הָאָרֶץ מִתָּחַת : תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל־שֵׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְעַל־
מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךְ סֶּלָה :

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ
לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם
עוֹמְדִים בְּרוֹם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי
אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם : כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם
גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רָצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים
אֶת־פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים
וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים
אֶת־שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא : וְכֻלָּם
מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה · וְנוֹתְנִים
רְשׁוּת זֶה לָזֶה · לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת־רוּחַ בְּשָׂפָה בְּרוּרָה
וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה
קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ :

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים

כשאומרים **אופן** יאמר זה.

וְהַחַיּוֹת יִשֵּׂרְטוּ וּכְרָבִים יְפָאֲרוּ וּשְׂרָפִים יְרֹנְנוּ
וְאֶרְאֵלִים יְבָרְכוּ פְּנֵי כָל־חַיָּה וְאוֹפַן וּכְרוּב

לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים

Geloofd zij de heerlijkheid des Eeuwigen op hare plaats.

God, den geloofde, wijden zij lieflijke klanken; ter eere van den eeuwig levenden en bestendigen God spreken zij gezangen uit en doen zij lofliederen hooren, dat Hij alleen het is, die machtige daden verricht, nieuws wrocht, Hij de Heer is der oorlogen, die weldaden zaait, en hulp doet ontspruiten; die genezingen schept, eerbiedwekkend in lof, Heer der wonderdaden, die door Zijne goedheid elken dag gedurig het scheppingswerk vernieuwt! Gelijk er gezegd is: [Dankt] Hem, die groote lichten gemaakt heeft, want eeuwig duurt Zijne genade! Een nieuw licht moogt Gij over Tsion doen schijnen, zoodat wij allen spoedig den glans ervan mogen deelachtig worden; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schepper der hemellichten!

Met groote liefde hebt Gij ons bemind, Eeuwige, onze God; Gij hebt U in groote, in overgroote ontferming over ons erbarmd; onze Vader, onze Koning! ter wille van onze voorouders, die op U vertrouwden en wien Gij levenswetten leerdet, — o, wil ons evenzoo genadig zijn en ons onderwijzen! Onze Vader, barmhartig Vader, Albarmhartige, ontferm U over ons en schenk ons hart de ingeving, te willen begrijpen en verstaan, te willen aanhooren, leeren en onderwijzen, te willen in acht nemen, doen en vervullen met liefde al de woorden, die wij in Uwe heilige Leer vernemen. — En verlicht onze oogen in Uwe Leer en doe ons hart gehecht zijn aan Uwe geboden, en maak tot eenig streven onzes harten Uwen naam te beminnen en te vreezen, opdat wij niet beschaamd worden tot in eeuwigheid! Want op Uw grooten en eerbiedwekkenden heiligen naam vertrouwen wij, dat wij eens zullen jubelen en ons verblijden in Uwe hulp. (*Men neemt de vier schouwdraden bijeen en houdt ze gedurende het lezen van Shema' in de linkerhand, ter hoogte van het hart.*) En breng ons in vrede te zamen van de vier hoeken der aarde en voer ons met opgerichte gestalte [1]) naar ons land. Want Gij zijt God, die reddende daden verricht, en ons hebt Gij uitverkoren boven alle volkeren en talen, en hebt ons doen naderen tot Uwen grooten naam, Séla, in waarheid, opdat wij U danken en met liefde Uwe eenheid erkennen; geloofd zijt Gij, Eeuwige! die Uw volk Israël met liefde hebt uitverkoren!

(*Wie alleen bidt, zegt:* God, getrouwe Koning!)

Deut. 6,4—10.

Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is éénig!

Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig!

Gij zult den Eeuwige, uwen God, beminnen met geheel uw hart, met geheel uw ziel en met geheel uw vermogen. En deze woorden, die Ik u heden gebied, zullen [steeds] in

[1]) Niet meer gebogen onder het juk der ballingschap.

בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ :

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ · לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ
וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ · כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה
חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא
רְפוּאוֹת נוֹרָא תְּהִלּוֹת אָדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־
יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית : כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : אוֹר חָדָשׁ עַל צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ
מְהֵרָה לְאוֹרוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת :

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ
עָלֵינוּ : אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ
וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ : אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן
הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד
וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ
בְּאַהֲבָה : וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד
לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא־נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד : כִּי בְשֵׁם
קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ :
יקבץ ארבע הציצת בידו השמאלית וישימם נגד הלב בשעת ק"ש ער ולעולמי עולמים. וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת
הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיוּת לְאַרְצֵנוּ : כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת
אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה
בֶּאֱמֶת · לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר
בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה : יחיד אומר אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן :

דברים ו' ד'

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ · אֶחָד :

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־
מְאֹדֶךָ : וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־

uw hart zijn! Gij zult ze uwen zonen inprenten en er over spreken, als gij zit in uw huis en als gij gaat op den weg en als gij u nederlegt en als gij opstaat. Gij zult ze binden tot teeken op uwe hand en zij zullen zijn tot voorhoofdsband tusschen uwe oogen. En gij zult ze schrijven aan de deurposten van uw huis en aan uwe poorten.

Deut. 11,13—22. En het zal zijn, wanneer gij zult luisteren naar Mijne geboden, die Ik u heden gebied, — om te beminnen den Eeuwige, uwen God, en Hem te dienen met gansch uw hart en gansch uw ziel; dan zal Ik den regen in uw land geven op zijnen tijd, vroegen regen zoowel als laten regen; en zult gij inzamelen uw koren en uw most en uw olie. En Ik zal gewas geven op uw veld voor uw vee; en gij zult eten en u verzadigen! Neemt u in acht, dat uw hart niet verleid worde, en gij zoudt afwijken en andere goden zoudt dienen en u voor hen nederwerpen. Want dan zou de toorn des Eeuwigen tegen u ontbranden en Hij zou den hemel sluiten, zoodat er geen regen zoude zijn en de aardbodem zijn opbrengst niet zoude geven; en gij zoudt spoedig verdwijnen van het goede land, dat de Eeuwige u geeft. En gij zult deze Mijne woorden in uw hart en in uw ziel opnemen; en gij zult ze binden tot teeken op uwe hand en zij zullen zijn tot voorhoofdsband tusschen uwe oogen. En gij zult ze uwe zonen leeren, om er over te spreken, als gij zit in uw huis en als gij gaat op den weg en als gij u nederlegt en als gij opstaat. En gij zult ze schrijven aan de deurposten van uw huis en aan uwe poorten. Opdat uwe dagen en de dagen uwer kinderen zich vermeerderen op den bodem, dien de Eeuwige uwen voorouders toegezworen heeft, hem hun te geven, zoolang als de hemel boven de aarde blijft.

(*Men neemt de schouwdraden in de rechterhand en kust ze telkens bij het uitspreken van het woord:* Tsietsith.)

Num. 15,37—41. De Eeuwige zeide tot Mozes, als volgt: Spreek tot de kinderen Israëls en zeg tot hen, dat zij zich schouwdraden zullen maken aan de hoeken hunner kleederen, gedurende al hunne geslachten; en dat zij bij de schouwdraden van den hoek een hemelsblauw snoer voegen. En dit zal u tot schouwdraden zijn; en wanneer gij ze zien zult, zult gij u herinneren alle geboden des Eeuwigen en ze vervullen; opdat gij niet [de wereld] beschouwt [1]), volgend uw hart en uwe oogen, die gij slechts in afval van Mij zoudt aanhangen. — Opdat gij u herinnert en uitoefent al Mijne geboden, en

[1]) Eigenlijk: verspiedt, onderzoekt.

לְבָבְךָ : וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ : וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ : וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ :

דברים י״א י״ג.

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם : וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ : וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ : הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם : וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם : וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם : וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ : וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ : לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ :

במדבר ט״ו ל״ז יכול הציצית בימינו, ובכל פעם שאומר מלת ציצית מנשקן

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר : דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת : וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם : לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם

heilig zijt voor uwen God! Ik ben de Eeuwige, uw God, die u heb uitgevoerd uit het land Egypte om u tot God te zijn; Ik, de Eeuwige, uw God!

Waar en juist, gegrond en bestendig, rechtvaardig en vertrouwbaar, bemind en geliefd, begeerenswaard en lieflijk, eerbiedwekkend en machtig, welgeordend [1]) en door overlevering aangenomen, goed en schoon is dit woord voor ons immer en eeuwig. Het is waar, de God der eeuwigheid is onze Koning; de Rots van Jakob is het schild onzer hulpe; voor alle geslachten is Hij bestendig en Zijn naam bestendig en Zijn troon vast gegrondvest en Zijn koningschap en Zijne trouw bestendig tot in eeuwigheid! En Zijne woorden zijn eeuwig levend en bestendig, vertrouwbaar en begeerenswaardig voor immer en voor alle eeuwigheid, (*Hier kust men de Tsietsith en legt ze uit de hand*) voor onze voorouders, zoowel als voor ons, voor onze kinderen en onze nageslachten en voor alle geslachten van het kroost van Israël, uwe dienaren, voor de vroegeren zoowel als voor de lateren is het woord goed en bestendig immer en eeuwig, waar en vertrouwbaar, een wet, die nimmer wijkt! Het is waar, dat Gij, Eeuwige! onze God zijt en de God onzer voorouders, onze Koning en de Koning onzer voorouders, onze Verlosser en de Verlosser onzer vaderen, onze Schepper, de Rots onzer hulpe; onze Bevrijder en onze Redder is van oudsher Uw naam; geen God is er buiten U!

Wanneer men Zoelath *bijvoegt, zegt men:*

Waar en juist, gegrond en bestendig, rechtvaardig en vertrouwbaar, goed en schoon is dit woord voor onze voorouders zoowel als voor ons, voor onze kinderen en onze nageslachten en voor alle geslachten van het kroost van Israël, Uwe dienaren, voor de vroegeren zoowel als voor de lateren, immer en eeuwig, een wet, die nimmer wijkt! Het is waar, dat Gij, Eeuwige! onze God zijt en de God onzer voorouders immer en eeuwig. Gij zijt onze Koning, Gij waart ook de Koning onzer voorouders; wil spoedig ter wille van Uwen naam ons verlossen, gelijk Gij onze voorouders verlost hebt! Het is waar, dat van oudsher Uw groote naam met liefde over ons genoemd is; geen God is er buiten U!

Bijstand voor onze voorouders waart Gij van oudsher, Schild en Helper voor hunne zonen na hen in elk geslacht. In de hoogte der wereld is Uw zetel en Uwe rechtsoefeningen en Uwe liefderijke mildheid reiken tot de einden der aarde. Heil den man, die luistert naar Uwe geboden en Uwe leer en Uw woord zich ter harte neemt! Het is waar, Gij zijt een Heer voor Uw volk

[1]) Door bepalingen (תקנות) verzekerd.

קְרֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם : אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם : יש לנדף אלהיכם לאמת.

הש"ץ חוזר ה' אלהיכם אמת.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן
וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים
וְנוֹרָא וְאַדִּיר : וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב
וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד :
אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב
מָגֵן יִשְׁעֵנוּ לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם
וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ
וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת : וּדְבָרָיו חַיִּים
וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד
וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים (נשק הציצת ונגיחם מידו) עַל־אֲבוֹתֵינוּ
וְעָלֵינוּ עַל־בָּנֵינוּ וְעַל־דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל
כָּל־דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבָדֶיךָ : עַל
הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב
וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד : אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק
וְלֹא יַעֲבוֹר : אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ
אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ
צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם
(הוא) שְׁמֶךָ · אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ :

כשאומרים זולת אומרים זה.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם
וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְטוֹב וְיָפֶה
הַדָּבָר הַזֶּה עַל אֲבוֹתֵינוּ
וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל
דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל־דּוֹרוֹת
זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ :
עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל
הָאַחֲרוֹנִים לְעוֹלָם וָעֶד
חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר · אֱמֶת
שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם
וָעֶד : אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ
מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ אָתָּה ·
לְמַעַן שִׁמְךָ מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ
כַּאֲשֶׁר גָּאַלְתָּ אֶת
אֲבוֹתֵינוּ : אֱמֶת מֵעוֹלָם
שִׁמְךָ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ נִקְרָא
בְּאַהֲבָה אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ :

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר : בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ
וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ : אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ
וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ : אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ

en een machtig Koning om hunnen strijd te voeren! Het is waar, Gij zijt de Eerste en Gij zijt de Laatste en buiten U hebben wij geen Koning, die verlost en helpt! Uit Egypte hebt Gij ons verlost, Eeuwige, onze God! en uit het slavenhuis hebt Gij ons bevrijd; al hunne eerstgeborenen hebt Gij omgebracht, doch Uwen eerstgeborene hebt Gij verlost, en de Schelfzee hebt Gij gekliefd en overmoedigen daarin gedompeld en de U dierbaren er door gevoerd, doch de wateren bedekten hunne verdrukkers, zoodat niet één van dezen overbleef. Daarvoor loofden de beminden en verhieven zij God, en wijdden de dierbaren zangen, liederen en lofprijzingen den Koning, den eeuwiglevenden en bestendigen God; die hoog is en verheven, groot en eerbiedwekkend, die trotschen vernedert en vernederden verheft, die gevangenen uitvoert en verdrukten bevrijdt en behoeftigen bijstaat, en die Zijn volk antwoordt in den tijd, dat zij tot Hem schreien; lofzangen [wijdden zij] God, den Allerhoogste, geloofd zij Hij en alom gezegend; Mozes en de kinderen Israëls hieven voor U een lied aan met groote vreugde en zeiden allen:

„Wie is U gelijk onder de machten, Eeuwige! wie is U gelijk, prijkend in heiligheid, eerbiedwekkend in lof, wonderen verrichtend!

In een nieuw lied prezen de verlosten Uwen naam aan den oever der zee, allen te zamen dankten zij en huldigden en zeiden: „De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig!"

Rots van Israël, sta toch op om Israël bij te staan en bevrijd, gelijk Gij hebt toegezegd, Juda en Israël; (onze Verlosser, Eeuwige, Tsebaoth, Heilige van Israël is Zijn naam); geloofd zijt Gij, Eeuwige! die Israël verlost hebt!

o Heer! open mijne lippen, opdat mijn mond Uwen lof verkondige.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, God van Abraham, God van Izak en God van Jakob, groote, machtige en eerbiedwekkende God, Allerhoogste God! die weldoende gunsten bewijst en Eigenaar zijt van alles, en de goede daden der voorouders gedenkt en in liefde voor hunne kindskinderen den verlosser doet komen ter wille van Uwen naam; [1])

(*In de tien bekeeringsdagen zegt men:*

Gedenk ons ten leven, Gij Koning, die leven wenscht, en schrijf ons in het boek des levens om Uwentwille, levende God!)

Gij Koning, die Helper en Redder en Schild zijt; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schild van Abraham!

Gij, o Heer, zijt machtig in eeuwigheid, Gij zijt het, die de dooden doet herleven, krachtig om steeds te helpen;

---

[1]) Niet ten gevolge hunner verdiensten.

וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם : אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה
הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ : מְמִצְרַיִם
גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ · כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם
הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים
הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר : עַל־זֹאת
שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת
וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם : רָם וְנִשָּׂא
גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה
עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו : תְּהִלּוֹת
לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ · מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ
שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם · מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה
נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה־פֶלֶא :
שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם
הודו וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ · יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :
צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל ·
(גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל) · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל :

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן
גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה ·

(בעי״ת מוסיפים זכרנו׳ מי כמוך׳ וכתוב׳ בספר חיים ואם שכח ותתם הברכה אינו חוזר.
זָכְרֵנוּ לַחַיִּים · מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים · וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים · לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים ׳)

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם יְיָ מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ ·

(*Van het Slotfeest tot het Paaschfeest:*
Die den wind doet waaien en den regen doet nederdalen;)

Die de levenden verzorgt met genade, de dooden doet herleven met groote barmhartigheid, die vallenden steunt en zieken geneest en geboeiden losmaakt en Uwe belofte vervult aan hen, die in het stof slapen. Wie is als Gij, Heer der machtige daden, en wie gelijkt U, Koning, die doodt, doch weer doet herleven en hulp doet ontspruiten;

(*In de tien bekeeringsdagen:* Wie is als Gij, Vader der barmhartigheid! die Uwe schepselen ten leven gedenkt met barmhartigheid!)

Gij zijt vertrouwbaar, dat Gij de dooden zult doen herleven; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de dooden doet herleven!

Gij zijt heilig en Uw naam is heilig en heiligen prijzen U dagelijks, Séla; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen*: heilige Koning.)

Mozes verheuge zich met het hem toebedeelde geschenk [1]; want een trouwen dienaar hebt Gij hem genoemd; een krans van heerlijkheid [2] hebt Gij op zijn hoofd geplaatst, toen hij vóór Uw aangezicht stond op den berg Sienai en twee steenen tafelen in zijne hand naar beneden bracht, waarop de inachtneming van den Shabbath geschreven was; en aldus is nog geschreven in Uwe Leer:

Ex. 31,16 en 17. De kinderen Israëls zullen den Shabbath in acht nemen, den Shabbath te maken voor hunne geslachten tot een eeuwig verbond. — Tusschen Mij en de kinderen Israëls zij hij voor eeuwig een teeken, dat in zes dagen de Eeuwige gemaakt heeft den hemel én de aarde en met den zevenden dag ophield te werken en Zijn doel had bereikt.

En Gij gaaft hem niet, Eeuwige, onze God, aan de volkeren der landen, en schonkt hem niet als erfdeel, Gij onze Koning, aan hen, die afgodsbeelden dienen; ook zullen in zijne rust onbesnedenen niet zetelen; maar alleen aan Uw volk Israël hebt Gij hem met liefde gegeven, aan het kroost van Jakob, dat Gij hebt uitverkoren, het volk, dat den zevenden dag heiligt, die allen zich verzadigen en verlustigen in Uwe goedheid; en den zevenden dag, in hem vondt Gij welgevallen en hebt hem geheiligd, Gij bestemdet hem tot den bekoorlijkste der dagen, tot herinnering aan het scheppingswerk.

Onze God en God onzer voorouders! schep behagen in onze rust; heilig ons door Uwe geboden en laat Uwe leer ons deel zijn; verzadig ons met Uwe goedheid en verblijd ons met Uwe hulp, en reinig ons hart om U in waarheid te dienen; en doe ons, Eeuwige, onze God! in liefde en welgevallen Uwen heiligen Shabbath deelachtig worden, opdat daarop mogen rusten Israël, die Uwen naam heiligen; geloofd zijt gij, Eeuwige, die den Shabbath heiligt!

---

[1]) Den Shabbath, welks wetten Mozes aan Israël had mede te deelen, vgl. Ex. 16,29; Talm. Shabbath 10*b*. [2]) Een stralenkrans, Ex. 34,29.

(מן מוסף שמיני עצרת עד מוסף יום א׳ דפסח אומרים מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם ׃)

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים
וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר ׃
מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה
וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה ׃

(בעי״ת מוסיפים מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים ׃ זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים ׃)

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים ׃
אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה ׃
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ ׃ (בעשרת ימי תשובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ ׃)

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ ׃ כְּלִיל
תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתָתָּ ׃ בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר־סִינַי ׃
וּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ ׃ וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת ׃
וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ ׃ וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת
אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם ׃ בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת
הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ ׃ וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים ׃ וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא
יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים ׃ כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה ׃ לְזֶרַע יַעֲקֹב
אֲשֶׁר בָּם בָּחַרְתָּ ׃ עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ
מִטּוּבֶךָ ׃ וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ
זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית ׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ
וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ ׃ בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת ׃

Schep behagen, Eeuwige, onze God, in Uw volk Israël en in hun gebed; en breng den tempeldienst terug in het binnenste van Uw huis, opdat Gij Israëls vuuroffers en hun gebed in liefde welgevallig zult aannemen, en steeds zij welgevallig de eeredienst van Uw volk Israël!

Op het Nieuwemaansfeest zegt men:

Onze God en God onzer voorouders! Moge voor Uw aangezicht opstijgen en komen en naderen en gezien en welgevallig aangenomen en gehoord en bedacht en herinnerd worden de herinnering aan ons en onze bedenking en de herinnering aan onze voorouders, en de herinnering aan den Messias, den zoon van Uwen dienaar David, en de herinnering aan Jerusalem, Uwe heilige stad, en de herinnering aan geheel Uw volk, het huis Israëls, — tot redding, ten goede, tot gunst en tot genade en tot barmhartigheid, tot leven en tot welstand op dezen dag van HET BEGIN DER MAAND. Gedenk ons, Eeuwige, onze God, daarop ten goede, en bedenk ons daarop tot zegen, en help ons daarop tot leven! En ter wille van de toezegging van hulp en barmhartigheid, spaar ons en wees ons genadig en erbarm U over ons en help ons, want tot U zijn onze oogen gericht, want een genadig en barmhartig God en Koning zijt Gij!

En onze oogen mogen het aanschouwen, wanneer Gij met barmhartigheid naar Tsion terugkeert; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uwe heerlijke verschijning naar Tsion terugvoert!

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, immer en eeuwig. De Rots van ons leven, het Schild onzer hulp zijt Gij voor alle geslachten! Wij danken U en verhalen Uwen lof voor ons leven, dat in Uwe hand is overgegeven, en voor onze zielen, die aan U zijn toevertrouwd, en voor Uwe wonderen, die elken dag met ons geschieden, en voor Uwe wonderbaarlijke weldaden, die ten allen tijde, des avonds, des morgens en des middags [op te merken] zijn; Gij, Algoede, Wiens barmhartigheid niet eindigt; Gij, Albarmhartige, Wiens genadebewijzen niet ophouden, — van oudsher hopen wij op U!

Bij de herhaling van het gebed, zegt de Gemeente, terwijl de Voorlezer מורים *zegt, het volgende:*

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, de God van alle vleesch, onze Vormer, de Vormer van het Scheppingswerk; lof en dankzegging [brengen wij] Uwen grooten en heiligen naam, dat Gij ons hebt doen leven en doen voortbestaan! Zoo moogt Gij ons laten leven en ons laten voortbestaan en onze ballingen verzamelen naar de voorhoven van Uw heiligdom, om Uwe geboden in acht te nemen en Uwen wil te volbrengen en U van ganscher harte te dienen; [wij danken U ervoor] dat wij U kunnen danken; geloofd zij de God der dankzeggingen!

Op Chanoekka zegt men:

[Wij danken U] voor de wonderen en de verlossing en de machtige daden en de reddingen en de krijgsverrichtingen, die Gij voor onze voorouders verricht hebt in vroegere dagen op dit tijdstip.

In de dagen namelijk van Matthithjahoe, den zoon van den hoogepriester Jochanan, den Chashmoneër, en zijne zonen; toen de boosaardige

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

בראש חודש אומרים יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן
יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר.
נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ.
עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל
נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל
נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת
וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל
שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ
וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ
לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ
בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ.
בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ.

בתענית אומרים

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה.

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן

Grieksche regeering opstond tegen Uw volk Israël om hen Uwe leer te doen vergeten en hen af te brengen van de wetten van Uwen wil; doch Gij in Uwe groote barmhartigheid, stondt hen bij in den tijd van hunnen nood; Gij voerdet hunnen strijd, Gij kwaamt op voor hun rechtzaak, Gij naamt voor hen wraak; Gij leverdet helden over in de macht van zwakken, en velen in de macht van weinigen, en onreinen in de macht van reinen, en booswichten in de macht van braven, en moedwilligen in de macht van hen, die zich bezighielden met Uwe leer! U zelve maaktet Gij een grooten en heiligen naam in Uwe wereld, en voor Uw volk Israël bereiddet Gij groote hulp en verlossing tot op den dag van heden! En daarna kwamen Uwe zonen in het binnenste van Uw huis, en ruimden [het verontreinigde] weg uit Uw paleis en reinigden Uwen tempel en ontstaken lichten in de voorhoven van Uw heiligdom, en stelden deze acht dagen van het inwijdingsfeest vast om Uwen grooten naam te danken en te prijzen!

En voor dit alles worde Uw naam, onze Koning! steeds geloofd en verheven immer en eeuwig;

(*In de tien bekeeringsdagen*:

En schrijf in voor een goed leven al de leden van Uw verbond!)

En alle levende wezens zullen U danken, Séla! en Uwen naam in waarheid loven, o God, onze hulp en onze bijstand, Séla! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Wiens naam „de Algoede" is en Wien het past te danken!

Bij het herhalen van het gebed zegt de Voorlezer:

Onze God en God onzer vooronders! Zegen ons met den in Uwe leer uitgesproken drievoudigen zegen, die voorgeschreven is door de hand van Uwen dienaar Mozes en uitgesproken door den mond van de priesters Aharon en zijne zonen, gelijk er gezegd is: De Eeuwige zegene u en behoede u. De Eeuwige doe Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig. De Eeuwige wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede.

Geef vrede, heil en zegen, gunst en genade en barmhartigheid ons en gansch Uw volk Israël; zegen, onze Vader! ons allen te samen met het licht van Uw aangezicht! Want met het licht van Uw aangezicht hebt Gij ons gegeven, Eeuwige, onze God, de leer des levens en de liefde tot genade en welwillendheid, en zegen en barmhartigheid, en leven en vrede; o, moge het goed zijn in Uwe oogen, om Uw volk Israël in elken tijd en elk uur te zegenen met Uwen vrede!

(*In de tien bekeeringsdagen*:

In het boek van leven, zegen en vrede en ruim levensonderhoud mogen wij herdacht en opgeschreven worden voor Uw aangezicht, wij zoowel als geheel Uw volk, het huis Israëls, tot een goed leven en tot vrede; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schepper van den vrede!)

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uw volk Israël zegent met vrede.

הָרֶשָׁעָה עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁפִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וְאַתָּה
בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם
נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים
בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם
גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפָרְקָן כְּהַיּוֹם
הַזֶּה וְאַחַר־כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ
וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת
וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל׃

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד ׃

(בעשרת ימי תשובה וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים (כָּל) בְּנֵי בְרִיתֶךָ ׃)

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ
וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ
נָאֶה לְהוֹדוֹת׃

בחזרת התפלה אומר הש״ץ

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי
מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאֲמוּר׃
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ ׃ יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ ׃ יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם
לְךָ שָׁלוֹם ׃ (עונים כֵּן יְהִי רָצוֹן)

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל
כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת
חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ
אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ ׃

(בעשרת ימי תשובה
בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם ׃)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם׃

Mijn God! bewaar mijn tong voor kwaad en mijne lippen voor het spreken van bedrog; moge mijne ziel zwijgen tegenover hen, die mij vloeken, en moge mijne ziel tegenover ieder zoo nederig zijn als het stof! Open mijn hart in Uwe leer en moge mijne ziel Uwe geboden najagen! En allen, die kwaad tegen mij beramen, o, verijdel spoedig hun plan en vernietig hunne gedachten! Doe het ter wille van Uwen naam, doe het ter wille van Uwe rechterhand, doe het ter wille van Uwe heiligheid, doe het ter wille van Uwe leer! Opdat de door U beminden gered worden, help met Uwe rechterhand en verhoor mij! Mogen tot welgevallen zijn de uitspraken van mijn mond en de overdenkingen mijns harten voor U, o Eeuwige, mijn Rots en mijn Verlosser. Hij, die vrede sticht in Zijne hoogten, Hij behoude den vrede voor ons en geheel Israël; zegt hierop: Amen!

Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, dat het heiligdom spoedig, in onze dagen herbouwd worde, en maak Uwe leer tot ons deel. En daar zullen wij U in eerbied dienen, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid. Dan zal den Eeuwige aangenaam zijn het offergeschenk van Juda en Jerusalem, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid.

De Voorlezer herhaalt het gebed, waarbij na מחיה המתים *de volgende* Kedoesha *wordt ingevoegd*:

Voorlezer: Laat ons Uwen naam heiligen in deze wereld, gelijk men hem heiligt in de hooge hemelen; zooals door Uwen profeet geschreven is: En de een riep den ander toe en zeide: (*De Gemeente*:) Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige, Tsebaoth, Zijne heerlijkheid vervult de gansche aarde! (*Het volgende wordt door den Voorlezer herhaald*:) Vervolgens doen zij met een groot, machtig en sterk stormgeluid een geluid hooren; terwijl zij zich verheffen tegenover de Serafiem, zeggen zij, tegenover hen staande: „Geloofd". (*Gemeente*:) Geloofd zij de heerlijkheid des Eeuwigen op hare plaats! (*Gem. en daarna de Voorlezer*:) Moogt Gij van Uwe plaats stralen, onze Koning! en over ons regeeren, want wij verbeiden U, wanneer Gij als Koning weder te Tsion zult regeeren; o moogt Gij spoedig in onze dagen, en dan voor immer en eeuwig, daar zetelen! Dan zult Gij in Uwe grootheid en heiligheid erkend worden in Uwe stad Jerusalem voor alle geslachten en in alle eeuwigheid! Mogen dan onze oogen Uw koningschap aanschouwen, naar het woord, in de liederen, die Uw macht bezingen, uitgesproken door David, Uwen rechtvaardigen gezalfde. — (*Gem. en daarna de Voorlezer*:) De Eeuwige zal dan in eeuwigheid regeeren, uw God, o Tsion, door alle geslachten; Halleloe-jah!

(*De Voorlezer*:) Alle geslachten door willen wij Uwe grootheid verkondigen en in alle eeuwigheid Uwe heiligheid uitspreken, en Uw lof, o onze God, zal nimmer uit onzen mond wijken tot in eeuwigheid, want een groote en heilige God en Koning zijt Gij; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen:* heilige Koning).

אֱלֹהַי נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי
תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ
וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר
עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן
יְמִינֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן
יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי
וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא
יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעַבְדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

חזן קדושה לש״ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם
כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר ·
קו״ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים
לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ
מִמְּקוֹמוֹ: ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים
אֲנַחְנוּ לָךְ מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן:
תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים:
וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד
מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ
מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בעשי״ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:)

Op Rosh Chodesh en Chanoekka zegt men:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons door Uwe geboden geheiligd en ons bevolen hebt Hallel te lezen. [1])

Psalm 113. Halleloe-jah! Prijst, gij dienaren des Eeuwigen! prijst den naam des Eeuwigen! De naam des Eeuwigen worde geloofd van nu tot in eeuwigheid! Van de plaats van opkomst der zon tot haren ondergang wordt de naam des Eeuwigen geprezen. Verheven toch boven alle volkeren is de Eeuwige, boven den hemel Zijne heerlijkheid. Wie immers is als de Eeuwige, onze God, die hoog verheven troont, — en toch in de diepte nederziet, in den hemel en op aarde?! Die opricht uit het stof den arme, van den mesthoop opheft den behoeftige, om hem te doen nederzitten naast vorsten, naast de vorsten zijns volks; die de onvruchtbare vrouw in het huis doet neerzitten vol vreugde als moeder van zonen; Halleloe-jah!

Psalm 114. Toen Israël uit Egypte toog, het huis Jakob's uit het midden van een volk, dat eene vreemde taal sprak, werd Juda tot Zijn heiligdom, Israël Zijn machtgebied! De zee zag het, — en vluchtte, de Jordaan wendde zich achterwaarts, de bergen huppelden als rammen, de heuvelen als jong kleinvee! Wat is u overkomen, gij zee, dat gij vlucht; gij Jordaan, dat gij u achterwaarts wendt?! Gij bergen, dat gij als rammen huppelt; gij heuvelen, als jong kleinvee?! Voor den aanblik des Heeren beef, gij aarde, voor den aanblik van Jakob's God; die den rots doet verkeeren in een watervijver, hard gesteente in een waterwel!

Op Rosh Chodesh wordt het volgende stuk niet gezegd.

Psalm 115. Niet ons, o Eeuwige, niet ons, maar Uwen naam slechts verschaf eerbied, ter wille van Uwe liefdevolle genade, ter wille van Uwe waarheid! Waarom zullen de volkeren zeggen: „Waar is toch hun God?", terwijl toch onze God in den hemel is, Hij volvoert al, wat Hij wil! Hunne afgoden daarentegen zijn zilver en goud, het werk van de handen eens menschen. Een mond hebben zij, maar zij spreken niet; oogen hebben zij, doch zij kunnen niet zien; ooren hebben zij, maar kunnen niet hooren; een neus hebben zij, doch kunnen niet ruiken. Hunne handen, — zij tasten er niet mede; hunne voeten, zij gaan er niet mede; zij uiten geen klank met hun keel! Gelijk zij zelve worden zij, die ze maken, allen die op hen vertrouwen! Gij daarentegen, o Israël, vertrouw slechts op den Eeuwige; Hij toch is hun Steun en hun Schild. Gij, huis van Aharon, vertrouwt op den Eeuwige; Hij is hun Steun en hun Schild! Gij, die den Eeuwige vreest, vertrouwt op den Eeuwige; Hij is hun Steun en hun Schild!

---

[1]) Het lezen van Hallel behoort tot de zeven door de geleerden, Soferiem, voorgeschreven verplichtingen, waarover (met het oog op Deut. 17,10) evenals bij de vervulling van in de Thora voorkomende plichten, eene lofzegging wordt uitgesproken. Daartoe behooren nog: het ontsteken van het Shabbathlicht, 'Eroeb, het wasschen der handen vóór den maaltijd,

בראש חדש וחנוכה אומרים

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת־הַהַלֵּל :

קיג הַלְלוּיָהּ · הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם : מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ : רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ עַל־הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ : מִי כַיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת : הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן : לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ : מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה · הַלְלוּיָהּ :

קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז : הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו : הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר : הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן : מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר : הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן : מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַ יַעֲקֹב : הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם :

בראש חדש אין אומרים לא לנו.

קטו לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ : לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם : וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה : עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ : אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף־לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן : יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ בָּהֶם : יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא :

---

het uitspreken der lofzeggingen vóór genietingen (ברכות הנהנין), het lezen van de rol Esther op Poeriem, en het ontsteken van het Chanoekkalicht.

De Eeuwige toch heeft ons herdacht, Hij zegent, Hij zegent het huis Israëls, Hij zegent het huis van Aharon. Hij zegent hen, die den Eeuwige vreezen, de kleinen met de grooten! De Eeuwige zal u bijvoegen, bij u en bij uwe kinderen! Gezegend zijt gij door den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde! De hemel is de hemel voor den Eeuwige, doch de aarde heeft Hij den menschenzonen gegeven. De gestorvenen prijzen God niet, noch zij, die afgedaald zijn in doodszwijgen, — maar wij, wij willen God loven van nu tot in eeuwigheid! Halleloe-jah!

Op Rosh Chodesh wordt het volgende stuk niet gezegd.

Psalm 116. Ik bemin den Eeuwige, dus zal Hij zeker hooren naar mijne stem, mijn angstig smeeken. Want Hij neigde Zijn oor mij toe, daarom wil ik Hem al mijne dagen aanroepen! Als banden des doods mij omstrikten en de angsten des grafs mij troffen, als ik ondervond nood en kommer, — en dan aanriep den naam des Eeuwigen: „Ach, Eeuwige! red mijne ziel!" — dan was de Eeuwige genadig en rechtvaardig, en onze God vol erbarmen! De Behoeder der argeloozen is de Eeuwige; ik was diep gezonken, en ook mij redde Hij! Keer dus terug, mijne ziel, tot uwe rust, want de Eeuwige bewijst u goeds! Want Gij hebt mijn ziel aan doodsgevaar onttrokken, mijn oog aan tranen, mijn voet aan neerstorten. Ik zal voortaan gaan voor den Eeuwige in de landen der levenden. Ik bleef vol vertrouwen, toen ik sprak: „Ik ben zeer arm geworden". Ik zeide daarom nog bij mijn overhaaste vlucht: „Alle menschenhulp is bedriegelijk".

Hoe kan ik echter den Eeuwige teruggeven al Zijne mij bewezen weldaden?! Den heilskelk wil ik opheffen en den naam des Eeuwigen aanroepen! Mijne geloften wil ik den Eeuwige betalen, ik wil het gaarne doen ten aanzien van gansch Zijn volk! [Toen ik sprak:] „Kostbaar is in de oogen des Eeuwigen het sterven Zijner vromen. O Eeuwige! — ik ben immers Uw dienaar, ben Uw knecht, de zoon van Uwe dienstmaagd, Gij hebt zoo vaak reeds mijne banden verbroken! U ter eere zal ik dan offeren een dankoffer en den naam des Eeuwigen wil ik aanroepen!" Deze mijne geloften voor den Eeuwige wil ik betalen, wil het gaarne doen ten aanzien van geheel Zijn volk, in de voorhoven van het huis des Eeuwigen, in Uw midden, o Jerusalem; Halleloe-jah!

Psalm 117. Prijst den Eeuwige, gij volkeren allen; roemt Hem gij natiën allen! Want machtig uitte zich over ons Zijne genade en de trouw des Eeuwigen duurt in eeuwigheid; Halleloe-jah!

Psalm 118. Dankt den Eeuwige, want Hij is goed;
want eeuwig duurt Zijne genade.
Spreke Israël het uit:
„want eeuwig duurt Zijne genade".
Zoo spreke ook het huis van Aharon:
„want eeuwig duurt Zijne genade".
Mogen zoo spreken allen, die den Eeuwige vreezen:
„want eeuwig duurt Zijne genade".

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן :
יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים : יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם
וְעַל־בְּנֵיכֶם : בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם : לֹא־הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא
כָל־יֹרְדֵי דוּמָה : וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

בראש חדש אין אומרים אהבתי.

קטז אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע יְיָ אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי : כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי
אֶקְרָא : אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן
אֶמְצָא : וּבְשֵׁם־יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי : חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ
מְרַחֵם : שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ : שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ
גָּמַל עָלָיְכִי : כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי :
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים : הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד :
אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב :

מָה־אָשִׁיב לַיְיָ כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי : כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם
יְיָ אֶקְרָא : נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ : יָקָר
בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו : אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ
בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי : לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ
אֶקְרָא : נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ : בְּחַצְרוֹת
בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ :

קיז הַלְלוּ אֶת־יְיָ כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים : כִּי גָבַר
עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְיָ לְעוֹלָם · הַלְלוּיָהּ :

קיח

חזן הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

חזן יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

חזן יֹאמְרוּ נָא בֵּית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

חזן יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : קהל הודו

Van uit de benauwdheid riep ik God aan, Hij antwoordde mij door onbegrensde verruiming. De Eeuwige is met mij, dus vrees ik niet; wat zoude een mensch mij doen?! De Eeuwige is mij onder mijne helpers, — ik zie dus rustig mijne haters aan. Beter is het bescherming te zoeken bij den Eeuwige, dan te vertrouwen op menschen. Beter is het bescherming te zoeken bij den Eeuwige, dan te vertrouwen op vorsten. Al omringen mij ook alle volkeren, — in den naam des Eeuwigen, voorwaar, ik zal ze verpletteren! Al omringen, ja, omsingelen zij mij, — in den naam des Eeuwigen, voorwaar, ik zal ze verpletteren! Al omringen zij mij als bijen, — plotseling als een doornenvuur gaat hun vlam uit, — in den naam des Eeuwigen, voorwaar, ik zal ze verpletteren! Wel hebt gij mij gestooten om mij ten val te brengen, doch de Eeuwige hielp mij. Mijne zege en mijn zang is God; Hij was mij ter hulpe. De roep van juichen en redding klinkt in de tenten der rechtvaardigen: „de rechterhand des Eeuwigen schenkt macht; de rechterhand des Eeuwigen is hoog verheven; de rechterhand des Eeuwigen schenkt macht!" Ik zal niet sterven, neen, ik blijf leven en zal verhalen de werken Gods! Wel heeft God mij getuchtigd, maar aan den dood gaf Hij mij niet prijs! — Opent dan voor mij de poorten der rechtvaardigheid, ik wil er binnengaan, wil God danken! Dit is de poort des Eeuwigen, rechtvaardigen treden er binnen! Ik dank U, dat Gij mij verhoord hebt en mij ter hulpe waart! De steen, die de bouwlieden verachtten, zij werd tot sluit- en hoeksteen! Van wege den Eeuwige geschiedde dit, het is wonderbaarlijk zelfs in onze eigene oogen! Dit is de dag, dien de Eeuwige ons heeft bereid; wij willen ons er mede verblijden en verheugen!

Ach, Eeuwige! help toch!
Ach, Eeuwige! help toch!
Ach, Eeuwige! schenk toch geluk!
Ach, Eeuwige! schenk toch geluk!

Gezegend hij, die komt in den naam des Eeuwigen; wij zegenen u van uit het huis des Eeuwigen! God is de Eeuwige. Hij heeft ons licht verschaft; bindt daarom het feestoffer met touwen tot aan de hoorns van het altaar! Mijn God zijt Gij; ik wil U danken; mijn God, ik wil U verheffen! Dankt den Eeuwige, want Hij is goed; want eeuwig duurt Zijne genade!

Al Uwe werken mogen U loven, Eeuwige, onze God; en Uwe vromen, de rechtvaardigen, die Uwen wil volbrengen, mogen met gejuich Uwen naam danken en zegenen en prijzen en roemen en verheffen en zijn macht, heiligheid en heerschappij erkennen, onze Koning! — Want het is goed, U te danken en het is gepast Uwen naam te bezingen; want van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Koning, Wiens daden in lofliederen worden geprezen!

Kaddiesh Thithkabbal.

מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַּמֶּרְחַבְיָה : יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה־
יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם : יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי : טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים :
כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם : סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ
כִּי אֲמִילַם : סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי
אֲמִילַם : דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ עֲזָרָנִי : עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־
לִי לִישׁוּעָה : קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה
חָיִל : יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל : לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה
וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ : יַסֹּר יִסְרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי : פִּתְחוּ־
לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ : זֶה־הַשַּׁעַר לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בוֹ : אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה : אֶבֶן מָאֲסוּ
הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה : מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת
בְּעֵינֵינוּ : זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ :

החזן מנגן והקהל עונה	החזן חוזר ומנגן **אנא** והקהל עונה
אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא	אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא	אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ : אֵל יְיָ וַיָּאֶר
לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ : אֵלִי
אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ : הוֹדוּ לַיְיָ כִּי־טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ · וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ
וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ
וְיָפְאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ
כִּי לְךָ טוֹב לְהֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם
אַתָּה אֵל · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת :

קדיש תתקבל.

Bij het openen der Heilige Arke om de Wetsrol er uit te nemen, zegt men:

Het was bij het optrekken der Arke, toen zeide Mozes: Verhef U, Eeuwige! dat Uwe vijanden verstrooid worden en zij, die U haten, mogen vluchten voor Uw aangezicht! Want van Tsion gaat de leer uit en des Eeuwigen woord van Jerusalem!

Geloofd zij Hij, die de leer heeft gegeven aan Zijn volk Israël in Zijne heiligheid!

Sommigen zeggen nog het volgende:

Geloofd zij de naam van den Heer der wereld; geloofd zij Uw kroon en Uw verblijf! Moge Uw welgevallen immer met Uw volk Israël zijn en doe Uw volk de verlossing door Uwe rechterhand aanschouwen in Uw heiligdom. — Doe ons toekomen den zegen van Uw licht en neem in barmhartigheid ons gebed aan! Moge het U welgevallig zijn ons leven te verlengen in welzijn, en moge ik bedacht worden te midden van de braven, zoodat Gij U over mij ontfermt en mij behoedt en al het mijne en al wat Uw volk Israël toebehoort! Gij toch zijt het, die alles voedt en alles onderhoudt; Gij zijt het, die alles beheerscht; Gij zijt het, die ook koningen beheerscht, en alle heerschappij is aan U. Ik daarentegen ben slechts een dienaar van den Heilige, geloofd zij Hij, voor Wien en voor Wiens verheven leer ik mij ten allen tijde nederbuig; niet op een mensch vertrouw ik, noch steun ik op eenig ander goddelijk wezen, dan alleen op den God des hemels, die is de God der waarheid en Wiens leer waarheid is en Wiens profeten waar zijn en die in rijken overvloed daden van liefde en waarheid verricht; op Hem vertrouw ik en ter eere van Zijn grooten en geëerden naam spreek ik lofzangen uit! Zoo moge het U dan welgevallig zijn mijn hart te openen voor Uwe heilige leer, en moogt Gij mijne hartewenschen en die van gansch Uw volk Israël vervullen, ten goede, tot leven en tot vrede!

De Arke wordt gesloten en de Voorlezer zegt:

Kent met mij grootheid toe aan den Eeuwige; laat ons te zamen Zijnen naam verheffen.

De Gemeente antwoordt:

Aan U, o Eeuwige, is de grootheid en de macht en de heerlijkheid en de overwinning en de majesteit, want [U behoort] alles in den hemel en op aarde; aan U, o Eeuwige, is de heerschappij, en Gij zijt het, die boven alles als opperhoofd verheven zijt! Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijne voetbank; heilig is Hij! Verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor Zijnen heiligen berg, want heilig is de Eeuwige, onze God!

פותחים ארון הקודש ומוציאים ספר תורה ואומרים

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ : כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָם :
בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ :

אמר רבי שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה מפתחי תרעי דשמיא דרחמין ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש למימר הכי.

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כְּתָרָךְ וְאַתְרָךְ . יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם . וּפָרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזִי לְעַמָּךְ בְּבֵית מִקְדָּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵא לָנָא מְטוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין . יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא . וְלֶהֱוֵא אֲנָא פְּקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא . לְמִרְחַם עֲלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיָת כָּל דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל . אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵם לְכֹלָּא . אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא . אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא . אֲנָא עַבְדָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִדְנָא קַמֵּהּ וּמְקַמָּא דְּיֵקָר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן . לָא עַל אֱנָשׁ רְחִצְנָא . וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין סָמְכְנָא . אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא . דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט . וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט . וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט . וּמְסַגֵּא לְמֶעְבַּד טָבָן וּקְשׁוֹט . בֵּהּ אֲנָא רָחִץ . וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא וְיַקִּירָא אֲנָא אֲמַר תּוּשְׁבְּחָן . יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלֵם מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי . וְלִבָּא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל . לְטָב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם :

הש"ץ גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו :

והקהל עונה

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ : רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא : רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ :

Boven alles worde de grootheid en de heiligheid erkend, worde geloofd, geroemd, verheven en verheerlijkt de naam van den Koning aller koningen, den Heilige, geloofd zij Hij, in de beide werelden, deze wereld en de toekomstige wereld, die Hij geschapen heeft; [dit geschiede] naar Zijn welgevallen en naar den wensch van hen, die Hem vreezen, en naar den wensch van het geheele huis Israëls! Rots van alle eeuwigheid, Heer aller schepselen, God aller zielen; die troont in de uitgestrektheid daar boven, die zetelt in de overoude hemelen, Wiens heiligheid [een grootschen indruk maakt] op de Chajjoth, en [de indruk van] Wiens heiligheid rust op den troon Zijner heerlijkheid; zoo worde dan Uw naam geheiligd door ons, Eeuwige, onze God! ten aanzien van al wat leeft! Laat ons voor Hem een nieuw lied uitspreken, gelijk er gezegd is: Heft een lied aan ter eere van God, bezingt Zijnen naam, baant den weg voor Hem, die door de hemelvlakten snelt, יה is Zijn naam, en jubelt vóór Zijn aangezicht! Mogen wij Hem oog in oog aanschouwen, wanneer Hij terugkeert naar Zijn verblijf, gelijk er geschreven is: Want oog in oog zullen zij aanschouwen, wanneer de Eeuwige naar Tsion terugkeert. En er is gezegd: Dan wordt de heerlijkheid des Eeuwigen openbaar, en alle vleesch te zamen zal zien, dat de mond des Eeuwigen gesproken heeft!

De Vader der barmhartigheid, Hij moge zich ontfermen over het volk, dat door Hem van zijne geboorte af beschermd werd, en moge gedenken het verbond met [de voorouders,] de krachtige instandhouders der wereld, en moge onze ziel redden voor ongelukkige oogenblikken, en moge in toorn verdrijven de kwade neiging van hen, die door Hem [zoolang zij bestaan] gedragen worden, en Hij zij ons genadig tot eeuwige redding en vervulle onze wenschen in rijke mate, in heil en barmhartigheid!

Nadat de Wetsrol op de Biema is neergelegd, zegt de Voorlezer:

Moge Hij bijstaan, beschermen en helpen allen, die op Hem vertrouwen, laat ons hierop zeggen: Amen! Schrijft thans allen grootheid toe aan onzen God en bewijst eer aan de heilige Leer! De Kohen kome nader, en wel N. N. de Kohen plaatse zich hier! Geloofd zij Hij, die de Leer heeft gegeven aan Zijn volk Israël in Zijne heiligheid. De Leer des Eeuwigen is volmaakt, zij verkwikt de ziel; het getuigenis des Eeuwigen is vertrouwbaar, het maakt den onnoozele verstandig; de bevelen des Eeuwigen zijn rechtvaardig, zij verheugen het hart; het gebod des Eeuwigen is zuiver, het verlicht de oogen. De Eeuwige verleent Zijn volk macht, de Eeuwige zegent Zijn volk met vrede. God, Wiens weg volmaakt is; het woord des Eeuwigen is gelouterd; Hij is het Schild voor allen, die op Hem vertrouwen.

עַל הַכֹּל יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא ׃
שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ׃
בָּעוֹלָמוֹת שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא ׃ כִּרְצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן
יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל : צוּר הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל־הַבְּרִיוֹת
אֱלוֹהַּ כָּל־הַנְּפָשׁוֹת ׃ הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי
קֶדֶם : קְרֻשָּׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת וּקְרֻשָּׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד : וּבְכֵן
יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי : וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר
חָדָשׁ כַּכָּתוּב ׃ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סְלוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת
בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו : וְנִרְאֶה עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל נָוֵהוּ
כַּכָּתוּב ׃ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן : וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד
יְיָ וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי יְיָ דִּבֶּר :

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֲתָנִים
וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרַע מִן
הַנִּשּׁוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ
בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים :

בהגיע הש״ץ על הבימה מניח הס״ת על השלחן ואומר

וְיַעֲזוֹר וְיָגֵן וְיוֹשִׁיעַ לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ וְנֹאמַר אָמֵן : הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל
לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה ׃ כֹּהֵן קְרָב ׃ יַעֲמוֹד פלוני בן
פלוני הַכֹּהֵן : בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְרֻשָּׁתוֹ : תּוֹרַת
יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי : פִּקּוּדֵי
יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ
יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם : הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ
צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ :

De Gemeente en daarna de Voorlezer:

En gij, die gehecht zijt aan den Eeuwige, uwen God, gij allen leeft heden *).

Lofzegging vóór de lezing uit de Thora:

Looft den Eeuwige, den Lofwaardige.

De Gemeente:

Geloofd zij de Eeuwige, de Lofwaardige, immer en eeuwig!

Hij, die voor de Thora geroepen is, vervolgt:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons hebt uitverkoren boven alle volkeren en ons Uwe leer hebt gegeven; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de leer gegeven hebt.

---

*) *Men leest elken Shabbath de afdeeling der week voor, over ten minste zeven personen verdeeld; — men heeft echter het recht het aantal der voor de Thora geroepenen te vergrooten, mits men zich bij de verdeeling der afdeeling strikt aan de daarvoor geldende voorschriften houdt. Te Amsterdam is het vaste gebruik, de afdeeling altijd over a c h t personen en niet meer te verdeelen. Hij, die de Haphtara zal voordragen, wordt niet meêgeteld, daar voor hem slechts enkele verzen, die reeds zijn voorgelezen, worden herhaald. — Nadat nu de laatst voor de Thora geroepene de slotlofzegging heeft uitgesproken, draagt de Voorlezer half Kaddiesh voor, en leest men ten minste de drie laatste verzen nog eens voor aan hem, die de Haphtara zal voordragen.*

Indien twee weekafdeelingen op één Shabbath gecombineerd worden, dan wordt voor den vierde het slot van de eerste en het begin van de tweede afdeeling gelezen en wordt als Haphtara het voor de tweede afdeeling aangewezen stuk uit de Profeten voorgedragen, behalve bij combinatie van Acharé *en* Kedoshiem, *en van* Nitsabiem *en* Wajjélech, *in welke beide gevallen de Haphtara der eerste afdeeling voorgedragen wordt.*

Indien op Zondag het Nieuwemaansfeest zal invallen, wordt de voor dat geval bestemde Haphtara gelezen; de Haphtara 'Ania So'ara *wordt echter niet voor die van* Machar Chodesh *op zijde gezet.*

Indien uit twee Wetsrollen moet worden gelezen, verdeelt men steeds de weekafdeeling over zeven (resp. acht) personen, en nadat de laatste de slotlofzegging heeft uitgesproken, legt men de tweede Wetsrol naast de eerste en zegt half Kaddiesh; vervolgens wordt de Wetsrol, waaruit is gelezen, opgeheven en der Gemeente getoond en opgerold; ment opent de tweede Wetsrol en leest daaruit den Maphtier voor.

Indien op Shabbath het Nieuwemaansfeest invalt, leest men uit de tweede Wetsrol Num. 28,9—15, *de afdeeling over het bijzonder offer voor den Shabbath en dat voor den Nieuwemaansdag, en als Haphtara leest men* Hasshamajim Kis-ie (Jes. 66,1—24); *behalve wanneer de 1ste Ab op Shabbath invalt, daar alsdan de Haphtara* Shim'oe (Jer. 2,4—28 en 3,4) *toch wordt voorgedragen. In de slotlofzegging na de lezing der Haphtara wordt van het Nieuwemaansfeest geene melding gemaakt.*

Indien uit drie Wetsrollen moet worden voorgelezen, bijv. indien op den Shabbath van het Inwijdingsfeest tevens het Nieuwemaansfeest invalt, leest men uit de eerste Wetsrol de afdeeling der week, over zeven personen verdeeld; nadat de eerste Wetsrol is opgeheven en gesloten, leest men uit de tweede de afdeeling voor het Nieuwemaansfeest, legt vervolgens de derde Wetsrol naast de tweede en zegt half Kaddiesh. Nadat ook de tweede Wetsrol getoond en gesloten is, leest men uit de derde de afdeeling voor het Inwijdingsfeest (resp. Shekaliem *of* Hachodesh), *en leest de voor ieder dier dagen bestemde Haphtara.*

קהל וחזן וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם : *)

העולה לתורה אומר בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ :

והצבור עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

וחוזר המברך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים
וְנָתַן־לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

---

*) קורין בכל שבת שבעה גברי ואם רצה להוסיף מוסיף ופה ק״ק המנהג לקרות עוד אחד והוא נקרא אחרון, ואין מוסיפין יותר. והמפטיר אינו מן המנין, ואחר שברך האחרון ברכה אחרונה אומר הש״ץ ח״ק, ונותן מי שברך לאחרון, ואח״כ קורא למפטיר ג׳ פסוקים שבסוף הפרשה, ואם אי אפשר להתחיל שם מתחיל וקורא כל כך פסוקים מקודם כמו שצריך.

בשבת שיש שתי סדרות מחוברות נוהגין להקרות לרביעי מסוף סדרה לתחלת סדרה, ומפטירין בהפטרה של שניה שסיימו, חוץ מן אחרי וקדושים שמפטירין בשל אחרי, ומן נצבים וילך שמפטירין בשל נצבים. אם טעה הש״ץ וסיים הפרשה עם הששי ואמר קדיש אין צריך לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר ממה שקרא הששי, דאז מפטיר עולה למנין שבעה.

ר״ח שחל באחד בשבת מפטירין מחר חדש, חוץ מן עניה סוערה שאינה נדחית. כשמוציאין שתי ספרי תורה לעולם קורין שבעה גברי בסדר השבוע ולאחר שברך האחרון ברכה אחרונה מניחין ס״ת שני אצל הראשון ואומר חצי קדיש על שניהם, ומגביהין וגוללין ס״ת ראשון ופותחין ס״ת שני ונותנין מי שברך לאחרון וקורין למפטיר בס״ת שני.

בשבת ור״ח קורין בס״ת שני וביום השבת ומפטירין השמים בסאי, חוץ מן ר״ח אב שחל בשבת שנוהגים כמדינות אלו להפטיר שמעו, ולעולם אין מזכירין ר״ח בברכת הפטרה.

כשמוציאין שלשה ס״ת כגון בשבת ר״ח וחנוכה קורין בראשון שבעה בסדר השבוע, ומגביהין וגוללין ס״ת ראשון ופותחין ס״ת שני ונותנין מי שברך לשביעי וקורין לאחרון בשל ר״ח, ומניחין ס״ת שלישי אצלו על השלחן, ופורסין המעיל על שניהם ואומרין ח״ק עליהם ומגביהין וגוללין ס״ת שני ופותחין ס״ת שלישי ונותנים מי שברך לאחרון וקורין למפטיר מסדר חנוכה ומפטירין רני ושמחי וכן הדין אם אירע ר״ח בפ׳ שקלים או בפ׳ החדש, ולעולם קורין בשלישי בסדר הפרשה ומפטירין בשל פרשה.

Na de lezing:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ons de ware leer gegeven hebt, en [daardoor den weg tot] het eeuwige leven in ons midden geplant hebt; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de leer gegeven hebt.

Wie van eene ernstige ziekte genezen, van eene zee- of woestijnreis teruggekeerd, uit de gevangenis ontslagen, of aan eenig ander gevaar ontkomen is, zegt het volgende ná de Thoralezing:

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God, Koning der wereld, die ook aan schuldigen weldaden bewijst, — dat Gij mij allerlei goeds hebt bewezen.

De Gemeente antwoordt:

Hij, die u [tot dusverre] allerlei goeds heeft bewezen, moge u ook voortaan allerlei weldaden bewijzen, Séla.

Op den dag, waarop iemands zoon, na het bereiken van den dertienjarigen leeftijd, voor het eerst voor de Thora geroepen wordt, zegt de vader ná de Thoravoorlezing en nadat hij den priesterzegen over zijnen zoon heeft uitgesproken, nog het volgende:

Geloofd zij Hij, die mij van de strafplichtigheid voor dezen bevrijd heeft.

Na afloop der Thora-voorlezing zegt de Voorlezer half Kaddiesh; vervolgens leest men ten minste de drie laatste verzen nog eens voor aan hem, die de Haphtara zal voordragen; daarna wordt de Wetsrol opgeheven en het schrift aan de Gemeente getoond; hierbij zegt men:

En dit is de leer, die Mozes den kinderen Israëls voorlegde, op bevel des Eeuwigen door Mozes. Een boom des levens is zij voor hen, die aan haar vasthouden; wie haar steunt, is gelukzalig. Haar wegen zijn wegen van liefelijkheid, en al hare paden zijn vrede. Lengte van dagen is in hare rechterhand, in hare linkerhand rijkdom en eer. De Eeuwige schept er behagen in ter wille van Zijne gerechtigheid, de leer steeds meer groot en verheerlijkt te doen worden!

Nadat de Haphtara en hare lofzeggingen zijn uitgesproken, vervolgt men het gebed aldus:

Moge van uit den hemel verlossing, gunst en genade en barmhartigheid en lang leven en overvloedig levensonderhoud en hemelsche bijstand en gezondheid van lichaam en uitstekende voorlichting, een kroost, dat leeft en blijft voortbestaan, een kroost, dat nooit ophoudt en nimmer zich onttrekt aan de woorden der heilige Leer, beschikt worden over onze leeraren en onderwijzers, de heilige genootschappen zoowel in het land Israëls als in Babylonië, (alsook in alle andere landen onzer ballingschap), over de leiders der volksvoordrachten, de hoofden der ballingschap, [1]) de hoofden der leerscholen, en de rechters, die in de poorten [der verschillende steden] zitting hebben; over al hunne leerlingen en over alle leerlingen

כשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס"ת וישאר יד ימינו לבדה אחוזת בס"ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה ואחר הקריאה גולל ומברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה :

ארבעה צריכין להודות, מי שירד לים ועלה ממנו, ומי שהלך במדבר כשיגיע לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האכורים ויצא, ויאמר ברכה זו מיד אחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב :

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל טוֹב סֶלָה :

מי שבנו הגיע לבר מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד, אומר ברכה זו בשעה שקורין את בנו לס"ת או בשעה שמתפלל בנו בצבור.

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה :

כהשליכו הקריאה אומר הש"ץ ח"ק.

כשמניחים הספר תורה פתוח להראות הכתב לעם אומרים

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה : עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם : אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד : יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר :

אחר שכיום המפטיר ברכה אחרונה אומרים

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסַיְעָתָא דִי־שְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וְנְהוֹרָא מַעֲלָיָא · זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא · זַרְעָא דִי לָא־יִפְסַק וְדִי לָא־יִבְטֵל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא · לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חַבּוּרְתָא קַדִּישְׁתָּא דִי בְּאַרְעָא דִי־יִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל · לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גָלוּתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבְתָא וּלְדַיָּנֵי דִי־בָבָא · לְכָל־תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־תַּלְמִידֵי

[1]) De door de regeering benoemde staatkundige hoofden der babylonische Joden, v. d. in het algemeen de leiders en bestuurders der Joodsche gemeenten in de ballingschap.

hunner leerlingen en over allen, die zich met de heilige Leer bezig houden; — moge de Koning der wereld hen zegenen, hun leven vruchtbaar doen zijn en hunne dagen vermeerderen en hun lengte van jaren geven; mogen zij verlost en bevrijd worden van allen druk en alle verderfelijke ziekten; onze Heer in den hemel zij hun tot hulp ten allen tijde en in elke stonde; laat ons hierop zeggen: Amen!

Wie niet met tien personen het gebed verricht, zegt de twee volgende stukken niet.

Moge van uit den hemel verlossing, gunst en genade en barmhartigheid en lang leven en overvloedig levensonderhoud en hemelsche bijstand en gezondheid van lichaam en uitstekende voorlichting, een kroost, dat leeft en blijft voortbestaan, een kroost, dat nooit ophoudt en nimmer zich onttrekt aan de woorden der heilige Leer, beschikt worden over deze geheele heilige gemeente, groot en klein, kinderen en vrouwen! Moge de Koning der wereld u zegenen, uw leven vruchtbaar doen zijn en uwe dagen vermeerderen en u lengte van jaren geven; moogt gij verlost en bevrijd worden van allen druk en alle verderfelijke ziekten; onze Heer in den hemel zij u tot hulp ten allen tijde en in elke stonde; laat ons hierop zeggen: Amen!

Hij, die onze voorouders, Abraham, Izak en Jakob gezegend heeft, Hij zegene deze geheele heilige gemeente benevens alle andere heilige gemeenten, hen, hunne vrouwen, hunne zonen en hunne dochters en al de hunnen; ook hen, die bedehuizen bestemmen om het gebed te verrichten, en hen, die daarheen gaan om te bidden, en die brandstof schenken tot verlichting en wijn voor de wijding en het afscheid [van Shabbath en feestdagen] en brood voor doortrekkende vreemden en giften voor de armen [*als ook al, wie vasten wil den eerstvolgenden Maandag en Donderdag en den daaropvolgenden Maandag*] alsook allen, die zich trouw bezighouden met de aangelegenheden der gemeente; de Heilige, geloofd zij Hij, schenke hun loon daarvoor en houde van hen alle ziekte verwijderd, en geneze hun geheele lichaam, en vergeve hun elke zonde, en zende zegen en geluk op al het werk hunner handen, evenals aan gansch Israël, hunne broeders; laat ons hierop zeggen: Amen!

Gebed voor de Koningin en het Koninklijk Huis.

Hij, die hulp verleent aan koningen en heerschappij verschaft aan vorsten; Wiens koningschap is een koningschap over alle eeuwigheid; Hij, die Zijnen dienaar David bevrijd heeft van het verderflijke zwaard;

תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָן דִּי־עָשְׂקִין בְּאוֹרַיְתָא · מַלְבָּא דִּי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְהוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיִשְׁגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן · וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין · מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן · וְנֹאמַר אָמֵן :

המתפלל ביחיד אין אומר יקום פרקן זה ולא מי שברך.

יְקוּם פָּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסַיְעָתָא דִּי־שְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וְנְהוֹרָא מַעֲלָיָא · זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא · זַרְעָא דִּי לָא־יִפְסַק וְדִי לָא־יִבְטֵל מִפִּרְתָּגְמֵי אוֹרַיְתָא · לְכָל־קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵן רַבְרְבַיָּא עִם זְעִירַיָּא טַפְלָא וְנְשַׁיָּא · מַלְכָּא דִּי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיִשְׁגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיכוֹן · וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל־עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין · מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל־זְמַן וְעִדָּן · וְנֹאמַר אָמֵן :

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה · עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ · הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל־אֲשֶׁר־לָהֶם · וּמִי שֶׁמְיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיוֹת לִתְפִלָּה · וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל · וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה · וּפַת לְאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים (בשבת שלפני תענית בה״ב אומר הש״ץ : וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לְהִתְעַנּוֹת שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי)

וְכָל־מִי שֶׁעוֹשְׂקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל־מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל־גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל־עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם וְנֹאמַר אָמֵן :

תפלה בעד בית המלכות והשררה יר״ה.

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל־עוֹלָמִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה · הַנּוֹתֵן

die in de zee een weg, in machtige wateren een pad heeft gebaand, — Hij zegene en behoede, beware en steune, verheffe en make groot onze Gebiedster, Hare Majesteit Koningin

WILHELMINA en Hare Majesteit de Koningin-Moeder, die tijdens de minderjarigheid van H. M. de Koningin als Regentes over ons land heeft geheerscht, en het geheele doorluchtige Koninklijke Huis!

De Koning aller Koningen schenke Haar in Zijne barmhartigheid leven en behoede Haar en bescherme Haar voor allen nood en kommer en schade; en onderwerpe volkeren aan Hare voeten, doe Hare vijanden voor Haar vallen en moge Zij gelukkig zijn, waarheen Zij zich ook wende! De Koning aller Koningen schenke in Zijne barmhartigheid Haar hart en het hart der Koningin-Moeder en dat van al Hare raadgevers en vorsten een gevoel van barmhartigheid, om ons en gansch Israël wel te doen; moge in Hare en onze dagen Juda geholpen worden en Israël veilig wonen en de Verlosser komen voor Tsion; zoo zij het welgevallig; laat ons hierop zeggen: Amen!

Ashré, blz. 48.

Op den Shabbath vóór het Nieuwemaansfeest zegt men:

Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, deze maand voor ons te doen beginnen ten goede en tot zegen en ons te schenken een lang leven, een leven van vrede en welzijn, een leven van zegen en levensonderhoud en versterking van ons gebeente, een leven vol eerbied voor God en vrees voor zonde, een leven zonder schande en schaamte, een leven van rijkdom en aanzien, een leven, waarin ons bezielt liefde tot de heilige Leer en vreeze Gods, een leven, waarin al de wenschen onzes harten ten goede bevredigd worden; Amen, Séla!

Intusschen draagt de Voorlezer het volgende voor:

Hij, die voor onze voorouders wonderen heeft verricht en hen uit slavernij bevrijd heeft en hen tot de vrijheid heeft gevoerd, Hij verlosse ons spoedig en verzamele onze verstootenen van de vier hoeken der aarde, gansch Israël vereenigd; laat ons hierop zeggen: Amen!

בַּיָּם דַּרְכְּךָ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָתֶךָ · הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר
וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וְיַגְדֵּל וְינַשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת גְּבִרְתֵּנוּ הַמַּלְכָּה

וְלֶהָלְמִינָא וְאֶת אֵם הַמַּלְכָּה אֲשֶׁר בְּצֵל מֶמְשַׁלְתָּהּ
חָיֵינוּ בְּעוֹד בִּתָּהּ הָיְתָה רַכָּה בַּשָּׁנִים וְכָל־בֵּית
הַמַּלְכוּת יָרוּם הוֹדָם ·

מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֶּהָ וְיִשְׁמְרָהּ וּמִכָּל צָרָה וְיָגוֹן
וְנֶזֶק יַצִּילֶהָ וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלֶיהָ וְיַפִּיל שׁוֹנְאֶיהָ לְפָנֶיהָ
וּבְכָל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה תַּצְלִיחַ · מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן
בְּלֵב גְּבִרְתֵּנוּ הַמַּלְכָּה וּבְלֵב אֵם הַמַּלְכָּה וּבְלֵב כָּל יוֹעֲצֶיהָ
וְשָׂרֶיהָ רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּנוּ וְעִם כָּל יִשְׂרָאֵל · בְּיָמֶיהָ
וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכּוֹן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל
וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן : אשרי דף מ״ח

בשבת שלפני ראש חדש מברכים החדש וקודם שמברכים נוהגים לומר תפלה זו.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ
אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וְתִתֶּן־לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים
חַיִּים שֶׁל־שָׁלוֹם חַיִּים שֶׁל־טוֹבָה חַיִּים שֶׁל־בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל־
פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל־חִלּוּץ עֲצָמוֹת חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם
וְיִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה חַיִּים שֶׁל עֹשֶׁר
וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהֵא בָּנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם חַיִּים
שֶׁתְּמַלֵּא לָנוּ אֶת־כָּל מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה · אָמֵן סֶלָה :

ואומר הש״ץ מי שעשה.

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת · הוּא
יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ
חֲבֵרִים כָּל־יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן :

De Voorlezer neemt de Wetsrol in den arm en zegt:

Het begin der maand ..... zal zijn op aanstaanden .....dag, die voor ons en gansch Israël ten goede kome!

De Gemeente en daarna de Voorlezer:

De Heilige, geloofd zij Hij, doe haar [de maand] beginnen voor ons en geheel Zijn volk, het huis Israëls, tot leven en vrede, tot blijdschap en vreugde, tot hulp en vertroosting; laat ons hierop zeggen: Amen!

Heil hen, die wonen in Uw huis, voortdurend prijzen zij U, Séla. Heil het volk, dat iets zoodanigs bezit; heil het volk, wiens God de Eeuwige is.

Psalm 145. Loflied van David. Ik wil U verheffen, mijn God, o Koning! en Uwen naam zegenen immer en eeuwig. Elken dag wil ik U zegenen en loven Uwen naam immer en eeuwig! Groot is de Eeuwige en zeer geprezen, en Zijne grootheid is ondoorgrondelijk! Geslacht na geslacht roemt Uwe werken en Uwe machtige daden verkondigen zij. De schoonheid van de heerlijkheid Uwer majesteit, en de verhalen Uwer wonderdaden wil ik bespreken. Over de macht Uwer eerbiedwekkende daden spreekt men, en Uwe grootheid — ik wil haar verhalen. De herinnering aan Uwe groote goedheid doen zij als een bron opwellen en wegens Uwe gerechtigheid jubelen zij. Genadig en barmhartig is de Eeuwige, langmoedig en groot in genade! Goed is de Eeuwige voor allen, en Zijne barmhartigheid strekt zich uit over al Zijne werken. Al Uwe werken, o Eeuwige, danken U en Uwe vromen zegenen U. De heerlijkheid van Uw koningschap vermelden zij, en Uwe almacht spreken zij uit; ten einde den menschenkinderen Zijne machtige daden bekend te maken en de heerlijkheid van de schoonheid van Zijn koningschap. Uw koningschap is een koningschap van alle eeuwigheid, en Uwe heerschappij over alle geslachten. De Eeuwige steunt alle vallenden, en richt op alle gekromden. Aller oogen richten zich vol hoop op U, en Gij geeft hun hunne spijze te zijner tijd! Gij opent Uwe hand en verzadigt al wat leeft tot welgevallen. Rechtvaardig is de Eeuwige in al Zijne wegen en liefderijk in al Zijne werken. De Eeuwige is nabij voor allen, die Hem aanroepen, voor allen, die Hem in waarheid aanroepen. Hij volbrengt den wil van hen, die Hem vreezen; Hij hoort hun smeeken en helpt hen. De Eeuwige behoedt allen, die Hem beminnen; doch alle goddeloozen verdelgt Hij. Den lof des Eeuwigen moge daarom mijn mond uitspreken; en alle vleesch zegene Zijn heiligen naam immer en eeuwig! — Ook wij willen God loven van nu tot in eeuwigheid, — Halleloe-jah!

הש"ץ לוקח ס"ת בידו ואומר

רֹאשׁ חֹדֶשׁ פלוני יִהְיֶה בְּיוֹם פלוני הַבָּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה׃

קו"ח יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם׃ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה׃ לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה׃ וְנֹאמַר אָמֵן׃

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו׃

קמה תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃ דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ* אֲסַפְּרֶנָּה׃ זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד׃ טוֹב־יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו׃ יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃ כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃ סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃ עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן׃ צַדִּיק יְיָ בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃ קָרוֹב יְיָ לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶּאֱמֶת׃ רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃ שׁוֹמֵר יְיָ אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃ תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

---

* וגדלותך כתיב, וקרי וגדולתך. * וגדול כתיב.

Op den Shabbath vóór het Wekenfeest en dien vóór den 9den Ab draagt de Voorlezer na Ashré *het volgende voor:*

De Vader der barmhartigheid, die in de hoogten troont, moge met Zijn machtige ontferming in barmhartigheid gedenken de braven en rechtvaardigen en volmaakten, de heilige gemeenten, die hun leven hebben opgeofferd voor de heiliging van Gods naam! Zij waren bij hun leven [door God] bemind en Hem dierbaar en lieten zich ook door den dood niet van Hem scheiden! Sneller waren zij dan arenden, krachtiger dan leeuwen, om te volvoeren den wil van hunnen Eigenaar en het verlangen van hunnen Rots! Moge onze God hen ten goede gedenken met de andere vromen uit alle tijden en in onze dagen, ten onzen aanschouwen wreken het vergoten bloed Zijner dienaren; gelijk geschreven is in de Leer van Mozes, den man Gods: Doet juichen, gij natiën! Zijn volk, want Hij zal wreken het bloed Zijner dienaren en wraak oefenen op Zijne vijanden, en Zijn volk verschaft verzoening aan Zijn aardbodem! En door Uwe dienaren, de profeten, is aldus geschreven: En Ik laat vrij, doch hun bloed laat Ik niet ongewroken, de Eeuwige toch troont te Tsion! En in de heilige Geschriften is gezegd: Waarom zouden de volkeren zeggen: waar is hun God? Moge Hij onder de volkeren ten onzen aanschouwen bekend worden, als wraak voor het vergoten bloed Zijner dienaren! Ook zegt de heilige Schrift: Want Hij, die vergoten bloed opeischt, heeft ook hen herdacht; Hij vergeet niet het geschrei der bedrukten. En nog zegt de heilige Schrift: Eens richt Hij onder de volkeren die natie, die vol is van lijken, nadat Hij zal geslagen hebben het hoofd van een machtig land, die, omdat hij dronk uit den beek aan den weg, daarom trotsch zijn hoofd verheft!

De Voorlezer neemt de Wetsrol op en zegt:

Men prijze den naam des Eeuwigen, want hoog verheven is Zijn naam alleen.

De Gemeente: Zijne glorie is over aarde en hemel. Hij verheft den horen voor Zijn volk, tot lof voor al Zijne vromen, voor de kinderen Israël's, het volk, dat Hem nabij is; Halleloe-jah!

Psalm 29. Een psalm van David: Kent den Eeuwige toe, gij zonen der krachten, schrijft den Eeuwige toe heerlijkheid en macht! Kent den Eeuwige toe de eer van Zijnen naam, werpt U neder vóór den Eeuwige in heilig pronkgewaad! De stem des Eeuwigen over de wateren, de God der heerlijkheid dondert, de Eeuwige over machtige wateren! De stem des Eeuwigen verheft zich in kracht, de stem des Eeuwigen verheft zich in luister. De stem des Eeuwigen breekt cederen, de Eeuwige verbrijzelt des Libanon's cederen, en laat ze huppelen gelijk een kalf, Libanon en Sirjon gelijk het jong van den Reëm! De stem des Eeuwigen splijt tot vuurvlammen! De stem des Eeuwigen doet de woestijn beven, de Eeuwige doet beven de woestijn van Kadesh. De stem des Eeuwigen doet hinden baren en ontbladert wouden, en in Zijnen tempel zegt alles: heerlijkheid! De Eeuwige troonde reeds bij den zondvloed, de Eeuwige troont nog als Koning voor eeuwig! De Eeuwige zal Zijn volk macht geven, de Eeuwige zal Zijn volk zegenen met vrede!

בשבת שלפני שבועות ולפני תשעה באב נוהגים לומר

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים · בְּרַחֲמָיו רַחֵם עַל עַמּוֹ · הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים
חֲסִידִים וְיִשָּׁרִים וְתִמִּימִים · קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל
קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם · הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ · מִנְּשָׁרִים
קַלּוּ וּמֵאֲרָיוֹת גָּבְרוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם : יְזַכֵּרֵם אֱלֹהֵינוּ
לְטוֹבָה עִם־שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם · וְיִנָּקֵם בְּגִמּוּל לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו
הַשָּׁפוּךְ : כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים · הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם
עֲבָדָיו יִקּוֹם · וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ : וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ
הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר · וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי · וַיְ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן : וּבְכִתְבֵי
הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר · לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם · יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ
נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : וְאוֹמֵר כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח
צַעֲקַת עֲנָיִים : וְאוֹמֵר דָּיִן בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה :
מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ :

הש"ץ לוקח ספר התורה בידו להוליכו מן הבימה ולהצניעו בהיכל ואומר

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ ·

והקהל עונים הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם : וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה
לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ לַיְ בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיְ כָּבוֹד וָעֹז : הָבוּ
לַיְ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיְ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ : קוֹל יְ
עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְ עַל־מַיִם רַבִּים : קוֹל־יְ בַּכֹּחַ
קוֹל יְ בֶּהָדָר : קוֹל יְ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְ אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן :
וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים : קוֹל־יְ חֹצֵב
לַהֲבוֹת אֵשׁ : קוֹל יְ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְ מִדְבַּר קָדֵשׁ : קוֹל
יְ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד : יְ
לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְ מֶלֶךְ לְעוֹלָם : יְ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְ יְבָרֵךְ
אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם :

Terwijl de Wetsrol in de Arke geplaatst wordt, zegt men:

En als [de arke] rustte, zeide hij: keer terug, o Eeuwige! met de myriaden der duizenden van Israël. Begeef U, o Eeuwige! naar Uwe rustplaats, Gij en de arke Uwer macht! Uwe priesters mogen met gerechtigheid zich bekleeden en Uwe vromen jubelen! Ter wille van Uwen dienaar David wijs toch het aangezicht van Uwen gezalfde niet af! Want goede leering verschaf Ik u, verlaat dus Mijne Leer niet! Een boom des levens is zij voor hen, die aan haar vasthouden; wie haar steunt, is gelukzalig. Haar wegen zijn wegen vol liefelijkheid en al hare paden zijn vrede. Voer Gij, o Eeuwige! ons tot U terug, dan zullen wij in waarheid terugkeeren! Doe opnieuw onze dagen worden als vroeger!

Bijgevoegd-gebed voor den gewonen Shabbath en voor dien, die met het Nieuwemaansfeest samenvalt.

De Voorlezer zegt half Kaddiesh.

Wanneer ik den naam des Eeuwigen aanroep, kent dan grootheid toe aan onzen God.

o Heer! open mijne lippen, opdat mijn mond Uwen lof verkondige.

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, God van Abraham, God van Izak en God van Jakob, groote, machtige en eerbiedwekkende God, Allerhoogste God! die weldoende gunsten bewijst en Eigenaar zijt van alles, en de goede daden der voorouders gedenkt en in liefde voor hunne kindskinderen den verlosser doet komen ter wille van Uwen naam;

(*In de tien bekeeringsdagen zegt men:*

Gedenk ons ten leven, Gij Koning, die leven wenscht, en schrijf ons in het boek des levens om Uwentwille, levende God!)

Gij Koning, die Helper en Redder en Schild zijt; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schild van Abraham!

Gij, o Heer, zijt machtig in eeuwigheid, Gij zijt het, die de dooden doet herleven, krachtig om steeds te helpen;

(*Van het Slotfeest tot het Paaschfeest:*

Die den wind doet waaien en den regen doet nederdalen;)

Die de levenden verzorgt met genade, de dooden doet herleven met groote barmhartigheid, die vallenden steunt en zieken geneest en geboeiden losmaakt en Uwe belofte vervult aan hen, die in het stof slapen. Wie is als Gij, Heer der machtige daden, en wie gelijkt U, Koning, die doodt, doch weer doet herleven en hulp doet ontspruiten;

בשעה שמכניסים הספר תוך ההיכל אומרים

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל : קוּמָה יְיָ
לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ : כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק
וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ : בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ :
כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ : עֵץ־חַיִּים הִיא
לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר : דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ
שָׁלוֹם : הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם :

תפלת מוסף לשבת ולשבת ור״ח.

הש״ץ אומר חצי קדיש.

כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ :
אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי
יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן
גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה ׃

(בעי״ת מוכיפים **זכרנו מי כמוך וכתוב בספר חיים.** ואם שכח וחתם הברכה אינו חוזר.
זָכְרֵנוּ לַחַיִּים ׃ מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים ׃ וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים ׃ לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים ׃)

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם :
אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם יְיָ מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ ׃

(מן מוסף שמיני עצרת עד מוסף יום א׳ דפסח אומרים **מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם** ׃)

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים
וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר ׃
מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה
וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה ׃

(*In de tien bekeeringsdagen:* Wie is als Gij, Vader der barmhartigheid! die Uwe schepselen ten leven gedenkt met barmhartigheid!)

Gij zijt vertrouwbaar, dat Gij de dooden zult doen herleven; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die de dooden doet herleven!

Gij zijt heilig en Uw naam is heilig en heiligen prijzen U dagelijks, Séla; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen*: heilige Koning.)

Voor den gewonen Shabbath:

Gij hebt den Shabbath ingesteld, met welgevallen zijne offers voorgeschreven, hebt zijne nadere toelichtingen als geboden verordend, evenals de orde zijner plengoffers; zij, die hem als een genot beschouwen, zullen tot in eeuwigheid eer deelachtig worden; die hem genieten, erlangen het eeuwige leven en ook zij, die woorden omtrent hem gaarne hooren, hebben het hoogste goed verkoren; reeds toen, van den Sienai af werden hun aangaande hem [dien dag] geboden gegeven en hebt Gij, Eeuwige, onze God, ons bevolen op dien dag het bijgevoegde offer voor den Shabbath naar behooren te brengen. — Moge het U, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, welgevallig zijn ons in vreugde naar ons land op te voeren en ons te planten op ons gebied, opdat wij daar vóór Uw aangezicht onze verplichte offers kunnen bereiden, de gedurige [dagelijksche] offers naar hunne orde en de bijgevoegde offers naar hun voorschrift. Ook het bijgevoegde offer van dezen Shabbathdag

Voor den Shabbath, waarop het Nieuwemaansfeest invalt:

Toen Gij Uw wereld in de oudheid hebt gevormd, hebt Gij Uw werk voleindigd op den zevenden dag; Gij hebt ons bemind en in ons welgevallen gevonden en ons verheven boven alle talen en ons geheiligd door Uwe geboden en ons doen naderen tot Uwen dienst, Gij, onze Koning! en Uwen grooten en heiligen naam over ons genoemd; Gij gaaft ons, Eeuwige, onze God! met liefde Shabbathdagen tot rust en Nieuwemaansdagen tot verzoening; doch daar wij zoowel, als onze voorouders, gezondigd hebben vóór Uw aangezicht, is onze stad verwoest, ons heiligdom eenzaam geworden, ging onze glans in ballingschap en werd alle heerlijkheid aan het huis van ons leven [onzen tempel] ontnomen en kunnen wij onze verplichtingen niet meer vervullen in het door U uitverkoren huis, in het groote en heilige huis, waarover Uw naam genoemd is, wegens de hand, die aan Uw heiligdom geslagen is. — Het zij U dan welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, ons in vreugde naar ons land op te voeren en ons te planten op ons gebied, opdat wij dáár vóór Uw aangezicht onze verplichte offers kunnen bereiden, de gedurige offers naar hunne orde en de bijgevoegde offers naar hun voorschrift. Ook de bijgevoegde offers van dezen Shabbathdag en dezen Nieuwemaansdag

(בעי"ת מוסיפים מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים · זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים ·)

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : (בעשרת ימי תשובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :)

לשבת

ע"ס תשר"ק

תִּכּוֹנְנְתָּ שַׁבָּת, רָצִיתָ
קָרְבְּנוֹתֶיהָ · צִוִּיתָ
פְּרוּשֶׁיהָ עִם סִדּוּרֵי
נְסָכֶיהָ · מְעֻנְגֶיהָ לְעוֹלָם
כָּבוֹד יִנְחָלוּ · טוּעֲמֶיהָ
חַיִּים זָכוּ · וְגַם הָאוֹהֲבִים
דְּבֶרְיהָ גְּדֻלָּה בָּחָרוּ ·
אָז מִפִּינֵי נִצְטַוּוּ עָלֶיהָ ·
וַתְּצַוֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב
בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת
כָּרָאוּי : יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ
בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ
וְתַטְּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ ·
וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ
אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ ·
תְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם ·
וְאֶת־מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת

לשבת וראש חדש

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כִּלִּיתָ
מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ
וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת
וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ
לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ
קָרָאתָ · וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
שַׁבָּתוֹת לְמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לְכַפָּרָה · וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ
וַאֲבוֹתֵינוּ חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית
מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה יְקָרֵנוּ וְנָטַל כָּבוֹד מִבֵּית
חַיֵּינוּ · וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתְךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל
וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי
הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ : יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ
בִּגְבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת
קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם
וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם · וְאֶת־מוּסְפֵי
יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ

zullen wij met liefde bereiden en brengen vóór Uw aangezicht, naar het gebod van Uwen wil, zooals Gij het ons hebt voorgeschreven in Uwe leer door Uwen dienaar Mozes naar de uitspraak Uwer heerlijkheid; gelijk er gezegd is:

En op den Shabbathdag: twee schapen, onder het jaar, zonder gebrek; en twee tienden meelbloem tot meeloffer, aangemengd met olie, en zijn plengoffer. Dit is het Shabbathbrandoffer op elken Shabbath, behalve het gedurige brandoffer en zijn plengoffer.

(*Op het Nieuwemaansfeest*: Dit is het offer voor den Shabbath; en ook het offer van [het feest van] heden [zullen wij dan brengen], gelijk er gezegd is:)

Voor den gewonen Shabbath:

Zij verheugen zich in Uw koningschap, zij, die den Shabbath in acht nemen en hem een genot noemen, het volk, dat den zevenden dag heiligt; allen verzadigen en verlustigen zij zich in Uwe goedheid; en den zevenden dag, in hem vondt Gij welgevallen en hebt hem geheiligd; Gij bestemdet hem tot den bekoorlijkste der dagen, tot herinnering aan het scheppingswerk.

Onze God en God onzer voorouders! schep behagen in onze rust; heilig ons door Uwe geboden en laat Uwe leer ons deel zijn; verzadig ons met Uwe goedheid en verblijd ons met Uwe hulp, en reinig ons hart om U in waarheid te dienen; en doe ons, Eeuwige, onze God! in liefde en welgevallen Uwen heiligen Shabbath deelen, en op de eerste dagen uwer maanden zult gij een brandoffer brengen voor den Eeuwige: twee jonge stieren, jonge runderen, en één ram, zeven schapen onder het jaar, zonder gebrek. En het daarbij behoorende meeloffer en hunne plengoffers, gelijk er uitgesproken is: drie tienden [van een Epha] voor elken jongen stier en twee tienden voor den ram en één tiende voor elk schaap; en wijn, naar het daarbij voorgeschreven plengoffer; ook een bok, om verzoening te doen; benevens de twee gedurige [dagelijksche] offers naar hun voorschrift.

Voor den Shabbath waarop het Nieuwemaansfeest invalt:

Zij verheugen zich in Uw koningschap, zij, die den Shabbath in acht nemen en hem een genot noemen, het volk, dat den zevenden dag heiligt; allen verzadigen en verlustigen zij zich in Uwe goedheid; en den zevenden dag, in hem vondt Gij welgevallen en hebt hem geheiligd; Gij bestemdet hem tot den bekoorlijkste der dagen, tot herinnering aan het scheppingswerk.

Onze God en God onzer voorouders! schep behagen in onze rust en laat voor ons op dezen Shabbathdag deze maand beginnen ten goede en ten zegen, tot vreugde en blijdschap, tot hulp en vertroosting, tot verzorging en levensonderhoud, tot leven en vrede, tot vergiffenis van zonde en kwijtschelding van misdaad; (*in de schrikkelmaand*: en tot verzoening van misdrijf;) want Uw volk Israël hebt Gij uitverkoren boven alle natiën

הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ
עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים
סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ
עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ :

(לשבת וראש חדש זֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן הַיּוֹם כָּאָמוּר :)

לשבת.	לשבת וראש הדש.
יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ	וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים
שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי	בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי
עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי	שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם : וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם
שְׁבִיעִי · כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ	כְּמִדְבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי
וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ	עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן
וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ	נִסְכּוֹ וּשְׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים
וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים	כְּהִלְכָתָם :
אוֹתוֹ קָרָאתָ · זֵכֶר	יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי
לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :	עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי · כֻּלָּם
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי	יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ
אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה	בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ ·
בִּמְנוּחָתֵנוּ קַדְּשֵׁנוּ	זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :
בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ	אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ
בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ	וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת־
מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ	הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה · לְשָׂשׂוֹן
בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ	וּלְשִׂמְחָה · לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה · לְפַרְנָסָה
לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת	וּלְכַלְכָּלָה · לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם · לִמְחִילַת
וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ	חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן (בחדש העבור וּלְכַפָּרַת פֶּשַׁע)
בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת	כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָאֻמּוֹת ·

Voor den gewonen Shabbath:

achtig worden, opdat daarop mogen rusten Israël, die Uwen naam heiligen; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die den Shabbath heiligt!

Voor den Shabbath waarop het Nieuwemaansfeest invalt:

en hebt hun Uwen heiligen Shabbath bekend gemaakt en voor hen de wetten der Nieuwemaansdagen vastgesteld; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die den Shabbath en Israël en de Nieuwemaansdagen heiligt!

Schep behagen, Eeuwige, onze God, in Uw volk Israël en in hun gebed; en breng den tempeldienst terug in het binnenste van Uw huis, opdat Gij Israëls vuuroffers en hun gebed in liefde welgevallig zult aannemen, en steeds zij welgevallig de eeredienst van Uw volk Israël!

En onze oogen mogen het aanschouwen, wanneer Gij met barmhartigheid naar Tsion terugkeert; geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uwe heerlijke verschijning naar Tsion terugvoert!

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, immer en eeuwig. De Rots van ons leven, het Schild onzer hulp zijt Gij voor alle geslachten! Wij danken U en verhalen Uwen lof voor ons leven, dat in Uwe hand is overgegeven, en voor onze zielen, die aan U zijn toevertrouwd, en voor Uwe wonderen, die elken dag met ons geschieden, en voor Uwe wonderbaarlijke weldaden, die ten allen tijde, des avonds, des morgens en des middags [op te merken] zijn; Gij, Algoede, Wiens barmhartigheid niet eindigt; Gij, Albarmhartige, Wiens genadebewijzen niet ophouden, — van oudsher hopen wij op U!

Bij de herhaling van het gebed, zegt de Gemeente, terwijl de Voorlezer מודים *zegt, het volgende:*

Wij danken U, dat Gij zijt de Eeuwige, onze God en de God onzer voorouders, de God van alle vleesch, onze Vormer, de Vormer van het Scheppingswerk; lof en dankzegging [brengen wij] Uwen grooten en heiligen naam, dat Gij ons hebt doen leven en doen voortbestaan! Zoo moogt Gij ons laten leven en ons laten voortbestaan en onze ballingen verzamelen naar de voorhoven van Uw heiligdom, om Uwe geboden in acht te nemen en Uwen wil te volbrengen en U van ganscher harte te dienen; [wij danken U ervoor] dat wij U kunnen danken; geloofd zij de God der dankzeggingen!

(*Op Chanoekka zegt men*: 'Al Hanissiem (*blz.* 36).

En voor dit alles worde Uw naam, onze Koning! steeds geloofd en verheven immer en eeuwig;

(*In de tien bekeeringsdagen*:

En schrijf in voor een goed leven al de leden van Uw verbond!)

En alle levende wezens zullen U danken, Séla! en Uwen naam in waarheid loven, o God, onze hulp en onze bijstand, Séla! Geloofd zijt Gij, Eeuwige, Wiens naam „de Algoede" is en Wien het past te danken!

לשבת.

קָדְשֶׁךָ · וְיָנוּחוּ בָהּ
יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת :

לשבת וראש חדש.

וְשַׂמֵּחַ קָדְשֶׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ · וְחֻקֵּי
רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ · בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי
חֳדָשִׁים :

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם · וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה
לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל
בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר
שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן :

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד · צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן
יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר ·
נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ ·
עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל
נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל
נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל

מודים דרבנן

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
כָל בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת
וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל
שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ
וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ
בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ ·
בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת :

נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם הַטּוֹב כִּי
לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ ·

(בחנוכה אומרים על הנסים בדף ל"ו).

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד ·

(בעשרת ימי תשובה וכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים (כָּל) בְּנֵי בְרִיתֶךָ ·)

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ
וְעֶזְרָתֵנוּ סֶּלָה · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת :

Bij het herhalen van het gebed zegt de Voorlezer:

Onze God en God onzer voorouders! Zegen ons met den in Uwe leer uitgesproken drievoudigen zegen, die voorgeschreven is door de hand van Uwen dienaar Mozes en uitgesproken door den mond van de priesters Aharon en zijne zonen, gelijk er gezegd is: De Eeuwige zegene u en behoede u. De Eeuwige doe Zijn aangezicht voor u lichten en zij u genadig. De Eeuwige wende Zijn aangezicht tot u en verleene u vrede!

Geef vrede, heil en zegen, gunst en genade en barmhartigheid ons en gansch Uw volk Israël; zegen, onze Vader! ons allen te samen met het licht van Uw aangezicht! Want met het licht van Uw aangezicht hebt Gij ons gegeven, Eeuwige, onze God, de leer des levens en de liefde tot genade en welwillendheid, en zegen en barmhartigheid, en leven en vrede; o, moge het goed zijn in Uwe oogen, om Uw volk Israël in elken tijd en elk uur te zegenen met Uwen vrede!

(*In de tien bekeeringsdagen*:

In het boek van leven, zegen en vrede en ruim levensonderhoud mogen wij herdacht en opgeschreven worden voor Uw aangezicht, wij zoowel als geheel Uw volk, het huis Israëls, tot een goed leven en tot vrede; geloofd zijt Gij, Eeuwige, Schepper van den vrede!)

Geloofd zijt Gij, Eeuwige, die Uw volk Israël zegent met vrede.

Mijn God! bewaar mijn tong voor kwaad en mijne lippen voor het spreken van bedrog; moge mijne ziel zwijgen tegenover hen, die mij vloeken, en moge mijne ziel tegenover ieder zoo nederig zijn als het stof! Open mijn hart in Uwe leer en moge mijne ziel Uwe geboden najagen! En allen, die kwaad tegen mij beramen, o, verijdel spoedig hun plan en vernietig hunne gedachten! Doe het ter wille van Uwen naam, doe het ter wille van Uwe rechterhand, doe het ter wille van Uwe heiligheid, doe het ter wille van Uwe leer! Opdat de door U beminden gered worden, help met Uwe rechterhand en verhoor mij! Mogen tot welgevallen zijn de uitspraken van mijn mond en de overdenkingen mijns harten voor U, o Eeuwige, mijn Rots en mijn Verlosser. Hij, die vrede sticht in Zijne hoogten, Hij behoude den vrede voor ons en geheel Israël; zegt hierop: Amen!

Het zij U welgevallig, Eeuwige, onze God en God onzer voorouders, dat het heiligdom spoedig, in onze dagen herbouwd worde, en maak Uwe leer tot ons deel. En daar zullen wij U in eerbied dienen, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid. Dan zal den Eeuwige aangenaam zijn het offergeschenk van Juda en Jerusalem, als in de dagen van het vroege verleden en als in de jaren der oudheid.

בחזרת התפלה אומר הש״ץ

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי
משֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר :
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ : יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם
לְךָ שָׁלוֹם : (עונים כֵּן יְהִי רָצוֹן)

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל
כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר
פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת
חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ
אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ ·

(בעשרת ימי תשובה

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם :)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם :

אֱלֹהַי נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי
תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה : פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ
וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵר
עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן
יְמִינֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן
יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי : יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי
וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי : עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא
יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ : וְשָׁם נַעַבְדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קַדְמֹנִיּוֹת : וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת :

Bij de herhaling van het gebed, begint de Voorlezer na מחיה המתים *aldus*:

Wij willen Uwe macht en Uwe heiligheid uitspreken, naar de wijze, waarop die uitgesproken wordt door de vergaderde heilige Serafiem, die Uwe heiligheid in het [hemelsche] heiligdom verkondigen; zooals er geschreven is door Uwen profeet: En de een riep den ander toe en zeide: (*De Gemeente:*) Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige, Tsebaoth, Zijne heerlijkheid vervult de gansche aarde! (*De Gemeente en daarna de Voorlezer:*) Van Zijne heerlijkheid is de wereld vervuld; Zijne dienaren vragen elkander: waar is de [eigenlijke] verblijfplaats Zijner heerlijkheid? Zij, die tegenover hen staan, zeggen: geloofd! (*De Gemeente:*) Geloofd zij de heerlijkheid des Eeuwigen op hare plaats! (*De Gemeente en daarna de Voorlezer:*) Van Zijne verblijfplaats wende Hij Zich in barmhartigheid en begenadige het volk, dat des morgens en des avonds de eenheid van Zijn naam uitspreekt, en steeds elken dag tweemaal met liefde zegt: Hoor! (*De Gemeente:*) Hoor, Israël! de Eeuwige, onze God, de Eeuwige is eenig! (*De Gemeente en daarna de Voorlezer:*) Eenig is Hij, onze God, Hij is onze Vader, Hij is onze Koning, Hij is onze Helper; moge Hij in Zijne barmhartigheid ons ten tweedenmale voor de oogen van al, wat leeft, laten hooren: om U tot God te zijn! (*De Gem.:*) Ik ben de Eeuwige, uw God!

Op eenen Shabbath, waarop Ofan *gezegd is, wordt een der onderstaande met* Elohéchem *beginnende stukken hier ingevoegd.* *)

(*De Voorlezer:*) En in Uwe heilige woorden is aldus geschreven: (*De Gem. en daarna de Voorl.:*) De Eeuwige zal dan in eeuwigheid regeeren, Uw God, o Tsion, door alle geslachten; Halleloe-jah!

(*De Voorlezer:*) Alle geslachten door willen wij Uwe grootheid verkondigen en in alle eeuwigheid Uwe heiligheid uitspreken, en Uw lof, o onze God, zal nimmer uit onzen mond wijken tot in eeuwigheid, want een groote en heilige God en Koning zijt Gij; geloofd zijt Gij, Eeuwige, heilige God! (*in de tien bekeeringsdagen:* heilige Koning).

---

*) *Op den Shabbath, waarop het Nieuwemaansfeest invalt:*

Uw God late Zijne zon stralen in het zevenvoud van hare kracht, moge de maan bij hare vernieuwing stralen gelijk de zon; [1]) dan moge de Nieuwemaansdag, als hij weder heilig verklaard wordt, opnieuw zijne verzoenende werking doen, zoodat die dag weder zijne functie verricht en men aanschouwt de heiligheid van Gods Majesteit, op elken terugkeerenden Nieuwemaansdag en op elken nieuwen Shabbathdag. — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

Op een Shabbath, waarop eene besnijdenis plaats heeft:

Uw God ben Ik, Ik gedenk het verbond [der besnijdenis]; zie, Ik zend voor Israëls rest hem, [den profeet Elia, den bondsengel] die eens zich schuil hield in het dal Kerieth [2]), (die voor zich uit alles schoonvegen en moedwil uitroeien zal;) om heil en vrede te verkondigen op het einde der dagen; dan mogen allen, met wie het verbond is gesloten, weten, dat Hij het is, die verkondigt aan Tsion: Uw God regeert, gij glansrijk stralende! — (*De Voorlezer:* En in Uwe heilige woorden enz.)

הש"ץ חוזר התפלה בקול, ואומר קדושת **נעריצך**.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ
בַּקֹּדֶשׁ כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ · וְקָרָא זֶה אֶל זֶה
וְאָמַר · קו"ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ : ח' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה
מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְעָמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ : קו"ח בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ
מִמְּקוֹמוֹ : ח' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יָפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים
שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים :
קו"ח שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד : ח' אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ
הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ · וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו
שֵׁנִית לְעֵינֵי כָל־חָי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים : קו"ח אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם :

בשבתות שאומרים **אופן** מוסיפים כאן **אלהיכם** (הנדפסים למטה).

ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר : קו"ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ
צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ :

חזן לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ
מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה ·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :)

לשבת ראש חדש.

אֱלֹהֵיכֶם יַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ · שִׁבְעָרִים כִּגְבוּרָתוֹ · תָּיֵרַח כְּהִתְחַדְּשׁוֹ · כַּשֶּׁמֶשׁ
זְרִיחָתוֹ · וְהִתְחַדֵּשׁ כְּהִתְקַדְּשׁוֹ · לְחַדֵּשׁ כַּפָּרָתוֹ · דָּת הַיּוֹם לְשַׁמְּשׁוֹ ·
חֲזוֹת קְדֻשַּׁת שְׁכִינָתוֹ · מְהֵי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ · וּמְהֵי שַׁבָּת כְּשַׁבָּתוֹ : הש"ץ וברבורי קדשך

לשבת ברית מילה.

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי זוֹכֵר הַבְּרִית · הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לִשְׁאֵרִית · אֶת־נִסְתָּר בְּנַחֵל
בְּרִית · (וּפִנָּה לְפָנָיו וְדָרוֹן יַכְרִית) · לְבַשֵּׂר טוֹב וְשָׁלוֹם בְּאַחֲרִית · יֵדְעוּ
זֹאת כָּל־בְּרוּתֵי בְרִית · אוֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהַיִךְ וְהוֹרִית : הש"ץ וברבורי קדשך

---

[1]) Vgl. Jes. 30,26; waar voor de toekomst aan de hemellichamen grootere glans wordt toegezegd. Vgl. Jes. 66,23. [2]) Vgl. I Kon. 17,3.

De Voorlezer vervolgt de herhaling van het gebed en zegt Kaddiesh Thithkabbal; daarna wordt het gebed aldus voortgezet:

Niemand is als onze God, niemand is als onze Heer, niemand is als onze Koning, niemand is als onze Helper! Wie is als onze God, wie is als onze Heer, wie is als onze Koning, wie is als onze Helper? Laat ons danken onzen God, laat ons danken onzen Heer, laat ons danken onzen Koning, laat ons danken onzen Helper! Geloofd zij onze God, geloofd zij onze Heer, geloofd zij onze Koning, geloofd zij onze Helper! Gij zijt onze God, Gij zijt onze Heer, Gij zijt onze Koning, Gij zijt onze Helper! — Gij zijt het, voor Wien onze voorouders het reukwerk van specerijen in rook deden opgaan!

De samenstelling van het reukwerk: balsem, zeenagel, galbanum en wierook ieder tot een gewicht van 70 Mané. Mirre en kassia, halm-dunne nardus en saffraan, ieder tot een

---

Op den Shabbath, waarop de afdeeling Beréshieth *gelezen wordt:*

Uw God zal eens Zijnen dienaar [Israël] verstand schenken, dan zal Zijn zetel gevestigd zijn als van den beginne; Hij zal de stad op hare puinhoopen herbouwen en het paleis [den tempel] herstellen en [den breuk van] Zijn altaar heelen om de plaats der plengoffers te herstellen; zal de maagd van Israël vrijlating toeroepen, zoodat zij vrij zal zijn; zie, dan zal de kracht van Zijn toorn Zijne tegenstanders verstrooien als met een alles tot zwijgen brengenden, scherpen wind, en zal Hij regeeren over het volk, dat den Shabbath der wereldschepping in acht neemt. — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

Op den Shabbath van het Inwijdingsfeest:

Uw God zendt eens Zijnen gezalfde, die zich siert met den gordel van rechtvaardigheid en trouw; die den booswicht doodt door den staf van zijnen mond, den vijand te gronde richt; [1]) zoodat men wegens de wonderen geheel Hallel zal uitspreken, daar men ['Esau] thans den jongeren broeder [Jakob-Israël] niet meer tot slaaf maakt; nieuwe kennis doet Hij dan ontstaan, zoodat men zijn oor neigt om te luisteren en het niet meer zwaar maakt [om niet te hooren] [2]); den glans van het bekoorlijke heilige gebied zal Hij herstellen en ons ten deel doen vallen, dan zullen wij zingen den psalm van David tot inwijding van den tempel. — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

Op den Shabbath na den 9den Ab:

Uw God zal ten tweeden male Zijne hand uitstrekken om uwe verstrooiden te verzamelen; zal den tijd verhaasten, waarop men zal zeggen: „gaat heen uit uwe boeien!" Hij zal Zijnen bondsengel [Elia] zenden om uw hart [tot Hem] terug te brengen [3]); baant voor hem den weg, zoodat de kromming tot een rechten weg wordt, — en Hij zal u naar Zijne stad verzamelen; gij, die den Shabbath in acht neemt, hij is een verbond tusschen Hem en u; looft Zijnen naam en gunt u geen zwijgen; zoo waar Zijn heilig aandenken leeft! „troost," spreekt eens uw God; „want Ik ben uw Koning en zal over u regeeren!" — (*De Voorlezer*: En in Uwe heilige woorden enz.)

---

[1]) Vgl. Jesaja 11,4—8. [2]) Vgl. Jes. 6,10. [3]) Vgl. Mal'achi 3,23 en 24.

אחר התפלה אומר קדיש תתקבל ואז אומרים אין כאלהינו.

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ · אֵין כַּאדוֹנֵינוּ · אֵין כְּמַלְכֵּנוּ · אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ :
מִי כֵאלֹהֵינוּ · מִי כַאדוֹנֵינוּ · מִי כְמַלְכֵּנוּ · מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ :
נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ · נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ · נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ · נוֹדֶה
לְמוֹשִׁיעֵנוּ : בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ · בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ · בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ ·
בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ · אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ · אַתָּה
הוּא מַלְכֵּנוּ · אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ
לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים :
פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַצָּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה · וְהַלְּבוֹנָה · מִשְׁקַל
שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה · מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם

לשבת בראשית.

אֱלֹהֵיכֶם יַשְׁכִּיל עַבְדּוֹ יִכּוֹן כִּכְמוֹ כְּמִרְאֹשִׁית · הָעִיר עַל תִּלָּהּ יִבְנֶה וְאַרְמוֹן
יָשִׁית · וּמִזְבְּחוֹ יִרְפָּא וּמְקוֹם נִפּוּחַ לְהָשִׁית · דְּרוֹר יִקְרָא לָעִבְרִיָּה
הֱיוֹתָהּ חָפְשִׁית · הִנֵּה חָזֵק וַעֲמוֹ קָמָיו יָפִין חֲרִישִׁית · יִמְלֹךְ עַל עַם שׁוֹמֵר
שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית : הש"ץ ובדברי קדשך

לשבת חנוכה.

אֱלֹהֵיכֶם יִשְׁלַח מְשִׁיחוֹ אֵזוֹר צֶדֶק וְהָאֱמוּנָה יַרְכִּיד · הָרָשָׁע יָמִית בְּשֶׁבֶט פִּיו
אוֹיֵב יַאֲכִיד · וְעַל הַנִּסִּים הַלֵּל לְגִמּוֹר צָעִיר מֵהַעֲכִיד · דֵּעָה חָדָשָׁה
יְחַדֵּשׁ הַשּׁוֹת אָזֶן מֵהַכְבִּיד · הַדַּר חֶמְדַּת זְכוּל קְדֵשׁ יְקוֹמֵם וַיַּזְכִּיד · וְנָשִׁיר
מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד : הש"ץ ובדברי קדשך

לשבת נחמו.

אֱלֹהֵיכֶם יוֹסִיף יָדוֹ לְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵיכֶם · הָעֵת יָחִישׁ לֵאמֹר צְאוּ מֵאֲסוּרֵיכֶם ·
וּמַלְאַךְ בְּרִיתוֹ יִשְׁלַח לְהָשִׁיב לְבַכְּכֶם · דַּרְכּוֹ פַּנּוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר
וּלְעִירוֹ יַקְבֵּצְכֶם · הַשּׁוֹמְרִים שַׁבָּת בְּרִית הִיא בֵּינוֹ וּבֵינֵיכֶם · בָּרֵכוּ שְׁמוֹ וְאַל
תִּהְגּוּ דָּמִי לָכֶם · חַי זֵכֶר קָדְשׁוֹ נַחֲמוּ יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם · כִּי אֲנִי הוּא מַלְכְּכֶם
וְאֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם : הש"ץ ובדברי קדשך

gewicht van 16 Mané. Costus 12 Mané, speceriibast drie, en kaneel 9 Mané. Loog van Carshiena 9 Kab, wijn van Cyprus drie Sea en drie Kab; en indien men geen wijn van Cyprus heeft, neemt men zeer ouden witten wijn. Zout van Sedom een vierde (van een Kab), een weinig van het kruid Ma'alé 'Ashan (dat den rook doet opstijgen). Rabbie Nathan zegt: ook een weinig hars van den Jordaan. — Indien men er honig heeft ingedaan, heeft men het ongeschikt gemaakt voor offergebruik; en indien men een van al zijne specerijsoorten er aan laat ontbreken, is men den dood schuldig. Rabban Shim'on, de zoon van Gamlieël, zegt: de balsem is niet anders, dan de hars, die van den balsemstruik afdruipt. — De loog van Carshiena dient om daarmede den zeenagel af te spoelen, opdat deze schoon zij. De wijn van Cyprus dient om daarin den zeenagel te weeken, opdat hij sterk van geur zal zijn. Hiervoor zoude immers ook urine geschikt zijn? doch men brengt uit eerbied geen urine in het voorhof.

De liederen, die de Levieten zeiden in den tempel: op den eersten dag [der week] zeiden zij [Psalm 24, die begint met de woorden:] „Den Eeuwige behoort de aarde en wat haar vult, de wereld en die haar bewonen!" Den tweeden dag zeiden zij [Psalm 48]: „Groot is de Eeuwige en zeer geprezen in de stad van onzen God, Zijnen heiligen berg!" Den derden dag zeiden zij [Psalm 82]: „God plaatst zich in de gemeente Gods, te midden van rechters houdt Hij gericht!" Den vierden dag zeiden zij [Psalm 94]: „God der wraakneming, Eeuwige, God der wraakneming, doe Uwen glans stralen!" Den vijfden dag zeiden zij [Psalm 81]: „Laat jubeltoon klinken voor God, onze Sterkte; juicht voor den God van Jakob!" Den zesden dag zeiden zij [Psalm 93]: „De Eeuwige is nu Koning, heeft Zich met hoogheid bekleed, bekleed heeft Zich de Eeuwige, met macht Zich omgord; nu staat ook vast de wereld, wankelt niet meer!" Op Shabbath zeiden zij [Psalm 92]: „Zangpsalm voor den Shabbathdag"; een zangpsalm namelijk ook voor de toekomst, die komen zal, voor den dag, die geheel Shabbath en rust zal zijn, voor het eeuwige leven!

Rabbie Eli'ezer zeide uit naam van Rabbie Chaniena: de leerlingen der wijzen [de wetgeleerden] vermeerderen den vrede in de wereld, want er is gezegd: Indien al uwe zonen leerlingen des Eeuwigen zijn, dan zal groot zijn de vrede uwer zonen; lees [verklaar] niet: BOnajich (uwe zonen), maar BOUnajich (uwe opbouwers). Groote vrede [valt ten deel] aan hen, die Uwe leer beminnen, hun ligt geen struikelblok in den weg. Vrede heersche binnen uwe muur, welvaart in uwe paleizen!

מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה · חַקְשְׁטָ שְׁנֵים עָשָׂר · וְקִלּוּפָה שִׁלְשָׁה · וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה · בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין · יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא · וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק : מֶלַח סְרוֹמִית רְבַע (הַקָּב) מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא · רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא · וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ · אִם חִפֵּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה : רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר · הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף : בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפֹּרֶן · כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה : יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה : וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

סוף מס׳ תמיד ומס׳ סופרים פי״ח.

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ : בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים · לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ : בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים · גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ : בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים · אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט : בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים · אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ : בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים · הָרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים · יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט : בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים · מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת : מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא · לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא · תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם · שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ · אַל תִּקְרָא בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ : שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל : יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ :

Ter wille van mijne broeders en mijne vrienden wil ik u den vrede wenschen! Ter wille van het huis van den Eeuwige, onzen God, wil ik goeds voor u afbidden! De Eeuwige geve Zijn volk macht, de Eeuwige zegene Zijn volk met vrede!

Op ons rust de plicht den Heer van het heelal te prijzen, te verheerlijken den Vormer van het Scheppingswerk, dat Hij ons niet heeft doen worden gelijk de volkeren der landen en ons niet heeft gelijkgesteld met de geslachten der aarde, dat Hij namelijk ons deel niet heeft doen gelijken op het hunne, en ons lot op dat van hunne menigte [1]). — Wij immers knielen en werpen ons neder en spreken onzen dank uit voor den Koning aller Koningen, den Heilige, geloofd zij Hij, — die den hemel uitspant en de aarde grondvest, Wiens heerlijke verblijfplaats is in den hemel van boven, en Wiens machtige verschijning in de hoogste hoogten is. Hij is onze God, niemand anders; onze Koning in waarheid, er is geen buiten Hem; gelijk in Zijne leer geschreven is: en gij zult heden weten en u ter harte nemen, dat de Eeuwige God is in den hemel boven, en op aarde beneden, niemand anders!

Daarom hopen wij op U, Eeuwige, onze God, om spoedig de heerlijkheid Uwer macht te mogen aanschouwen, dat Gij de gruwelijke schijngoden zult doen verdwijnen van de aarde en de nietswaardige afgoden zullen worden uitgeroeid, zoodat Gij de wereld volmaakt doet zijn door de heerschappij des Almachtigen en alle vleeschelijke wezens Uwen naam aanroepen; dat Gij tot U richt alle booswichten der aarde, zoodat erkennen en weten alle bewoners der wereld, dat voor U zich behoort te buigen elke knie, bij U behoort te zweren elke tong! Mogen zij voor U, Eeuwige, onze God, knielen en nedervallen en de majesteit van Uwen heerlijken naam erkennen, en mogen allen op zich nemen het juk Uwer regeering, zoodat Gij Koning over hen zijt, spoedig voor eeuwig en immer! Want U behoort de regeering en tot in eeuwige tijden zult Gij in heerlijkheid Koning zijn; gelijk in Uwe leer geschreven is: „De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig." En er is gezegd: „Dan zal de Eeuwige Koning zijn over de geheele aarde, op dien dag zal de Eeuwige eenig zijn en Zijn naam eenig!"

Hier wordt door iemand, die een zijner beide ouders verloren heeft,
Kaddiesh *gezegd.*

En nu, moge de kracht van mijn Heer zich groot toonen, gelijk Gij gesproken hebt, zeggende: —
Gedenk Uwe barmhartigheid, o Eeuwige, en Uwe genadebewijzen, want sinds alle eeuwigheid zijn zij.

Moge Zijn groote naam in zijne grootheid en heiligheid erkend worden in de wereld, die Hij naar Zijnen wil geschapen heeft;

לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ : לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם :

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא
עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא
שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם · וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים
וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים : הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד · אֱמֶת
מַלְכֵּנוּ אֶפֶס זוּלָתוֹ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל
לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת
אֵין עוֹד :

עַל כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ · לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ
לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן · לְתַקֵּן
עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ · לְהַפְנוֹת
אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ · יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵּבֵל · כִּי לְךָ
תִכְרַע כָּל בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל לָשׁוֹן : לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ
וְיִפֹּלוּ · וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יָקָר יִתֵּנוּ · וְיַקַּבְּלוּ כֻּלָּם אֶת עוֹל
מַלְכוּתֶךָ · וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד · כִּי הַמַּלְכוּת
שֶׁלְּךָ הִיא · וְלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד · כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ
יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד : וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ
בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד :

קדיש יתום.

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר :
זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה :
יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ

[1]) Vgl. Jeremia 10,19: „Niet als dezen is het deel van Jakob, want [zijn God] is de Schepper des heelals."

moge Hij Zijn koninkrijk weder vestigen tijdens uw leven en in uwe dagen en tijdens het leven van gansch het huis Israël's, spoedig, in nabijzijnden tijd; zegt: Amen!

Gemeente: Amen! Zijn groote naam worde gezegend immer en in alle eeuwigheid!

Gezegend en geprezen en geroemd en verhoogd en verheven en verheerlijkt en vereerd en geloofd zij de naam van den Heilige, geloofd zij Hij, — verre boven alle zegeningen en liederen, lofzangen en vertroostingen, die in de wereld worden uitgesproken; zegt: Amen! *)

Gemeente: De naam des Eeuwigen zij geloofd, van nu tot in eeuwigheid!

Moge van uit den hemel groote vrede en leven komen over ons en over gansch Israël; en zegt: Amen!

Gemeente: Mijne hulp gaat uit van den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde!

Hij, die vrede sticht in Zijne hoogten, Hij behoude den vrede over ons en over gansch Israël; en zegt: Amen!

(*Te Amsterdam wordt het lied van Gods eenheid en dat van Zijne heerlijkheid, benevens Psalm* 92 *onmiddellijk na het morgengebed vóór de Thoralezing voorgedragen*).

Zang op Gods Eenheid.

Toen [bij de Schepping] rusttet Gij op den zevenden dag, daarom hebt Gij den Shabbathdag gezegend.

Voor al, wat Gij geschapen hebt, wordt U lof gebracht; Uwe vromen zegenen U ten allen tijde:

„Geloofd zij de Eeuwige, die deze allen gevormd heeft, de levende God en Koning der eeuwigheid!"

Want van oudsher rust op Uwe dienaren de volheid van Uwe barmhartigheid en genadebewijzen.

---

*) *Bij Kaddiesh-Derabbanan wordt het volgende ingevoegd*:

Voor Israël en voor de geleerden en voor hunne leerlingen en de leerlingen hunner leerlingen, alsook voor allen, die zich met de heilige Leer bezighouden, hetzij in deze plaats of op andere plaatsen, — voor hen (en voor U) moge beschikt worden veel vrede, gunst en genade en barmhartigheid en lang leven, en overvloedig levensonderhoud en verlossing, vanwege hunnen Vader, die in den hemel is; en zegt: Amen!

וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ

קהל אָמֵן · יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא
יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא (בעשי"ת וּלְעֵלָּא) מִן כָּל
בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא
וְאִמְרוּ אָמֵן : *)

קהל יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם :
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אָמֵן :

קהל עֹזֵר מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ :
עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אָמֵן :

(בק"ק אמשטרדם יע"א אומרים אחר קדיש תתקבל קודם הוצאת ספר תורה
שיר היחוד ושיר הכבוד ומזמור של יום.

שיר היחוד.

אָז בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי נָחְתָּ · יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ :
וְעַל כָּל־פְּעַל תְּהִלָּה עָרוֹכְתָּ · חֲסִידֶיךָ בְּכָל־עֵת יְבָרֲכוּכָה :
בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם · אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם :
כִּי מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ · רוֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ :

---

*) כשאומרים קדיש דרבנן אחר הלמוד מוסיפים זה.
עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־תַּלְמִידֵי
תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־מָן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִי בְאַתְרָא הָדֵין
וְדִי בְּכָל־אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן (וּלכון) שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא
וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחָא וּפֻרְקָנָא מִן־קֳדָם
אֲבוּהוֹן דִי בִשְׁמַיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן : יהא שלמא וכו׳

Reeds in Egypte zijt Gij begonnen bekend te maken, dat Gij verre verheven zijt

boven alle goden; toen Gij groote strafoefeningen richttet tegen hen en hunne goden!

Toen Gij vervolgens de Schelfzee kliefdet, zag Uw volk de groote macht, en vreesden zij!

Gij leiddet Uw volk, waardoor Gij U een roemrijken naam vestigdet, en Uw grootheid toondet!

En Gij spraakt met hen van uit den hemel, toen dropen ook de wolken van water.[1])

Gij kendet hun gaan in de woestijn, in een woest land, waar geen mensch was doorgetrokken.

Gij verdreeft vele volkeren en natiën, wier land zij veroverden met de moeitevol verworven rijkdommen der volken,

Opdat zij in acht zouden nemen de wetten en leeringen, de uitspraken des Eeuwigen, reine gezegden!

Zij verlustigden zich in vette weide, en uit den harden rotssteen vloeiden oliestroomen. —

Toen zij nu rust kregen [van hunne vijanden], bouwden zij Uwe heilige stad en sierden haar met Uw heiligdom;

En Gij spraakt: „Hier wil Ik gevestigd blijven tot in lengte van dagen; haar voedsel zal Ik zegenen!"

Want daar offert men rechtvaardige offers, ook Uwe priesters kleeden zich in rechtvaardigheid!

En het huis van Levie zingt lieflijke liederen U ter eere, zij jubelen en zij zingen!

Het huis Israëls, en allen, die den Eeuwige vreezen, vereeren en danken Uwen naam, o Eeuwige!

Gij hebt dus den vroegeren geslachten in hooge mate welgedaan; o, bewijs ook den lateren zulke weldaden!

O Eeuwige! verblijd U toch over ons, gelijk Gij U verblijd hebt over onze voorouders,

Zoodat Gij ons vermeerdert en weldoet; dan zullen wij U eeuwig danken, dat Gij weldaden bewijst!

O Eeuwige! herbouw spoedig Uwe stad; over haar toch is Uw naam genoemd!

Doe daarin Davids hoorn weder ontspruiten; en zetel Gij, o Eeuwige! voor altijd in haar midden!

Dan zullen wij daar wederom rechtvaardige offers slachten en zal, als in de dagen der oudheid, een U aangenaam meeloffer worden gebracht!

En zegen Uw volk door hun Uw aangezicht te doen lichten, want zij verlangen Uwen wil te volbrengen!

Volvoer dan met welgevallen ons verlangen; zie toch op ons allen, uw volk, [met liefde] neder!

Ons hebt Gij uitverkoren om een volk te zijn, dat Uw eigendom is; moge dan Uw zegen rusten op Uw volk, Séla!

---

[1]) Vgl. Ps. 68,9.

וּבְמִצְרַיִם הַחִלּוֹתָ לְהוֹרִיעַ כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ
עַל כָּל אֱלֹהִים · בַּעֲשׂוֹת בָּהֶם שְׁפָטִים גְּדֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם :

בְּבָקְעֲךָ יַם סוּף עַמְּךָ רָאוּ הַיָּד הַגְּדוֹלָה וַיִּירָאוּ :
נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאֶרֶת · לְהַרְאוֹת גְּדֻלָּךְ :

וְדִבַּרְתָּ עִמָּם מִן הַשָּׁמַיִם · וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם :
יָרְעָתָ לֶכְתָּם בַּמִּדְבָּר · בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבָר :

תַּתָּה לְעַמְּךָ דְגַן שָׁמַיִם · וְכֶעָפָר שְׁאֵר וּמְצוּר מָיִם :
תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים · יֵרְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים :

בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת · אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת :
וַיִּתְעַדְּנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן · וּמֵחֲלְמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן :

בְּנוּהָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ · וַיְפָאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ :
וַתֹּאמֶר פֹּה אֵשֵׁב לְאוֹרֶךְ יָמִים · צֶדֶק בָּרֶךְ אֲבָרֶךְ :

כִּי שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי צֶדֶק · אַף כַּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ צֶדֶק :
וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יְזַמְּרוּ לָךְ · יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ :

בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ · יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ :
הֵטִיבוֹתָ מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים · כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים :

יְיָ תָּשִׁישׁ נָא עָלֵינוּ · כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ :
אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵטִיב · וְנוֹדֶה לְךָ לְעוֹלָם כִּי תֵיטִיב :

יְיָ תִּבָּנֶה עִירְךָ מְהֵרָה · כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא :
וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ · וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ :

זִבְחֵי צֶדֶק שָׂמָּה נִזְבָּחָה · וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה :
וּבָרֵךְ עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ · כִּי חָפַצְתָּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ :

וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ · הַבֵּט נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ :
בְּחַרְתָּנוּ הֱיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה · וְעַל עַמְּךָ בֵּרַכְתָּךְ פֶּלָה :

Dan zullen wij steeds Uwen lof verhalen en Uwen roemrijken naam loven!

Moge dan Uw volk met Uwen zegen gezegend worden, want wie Gij zegent, is in waarheid gezegend!

En ik, zoolang ik besta, zal ik mijnen Schepper loven, Hem zegenen, zoolang de dagen van mijn levenstaak duren!

Gezegend zij de naam des Eeuwigen in eeuwigheid, van eeuwigheid tot eeuwigheid!

Gelijk er geschreven is: Geloofd zij de Eeuwige, de God van Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid! — en het gansche volk zeide: „amen" en prees des Eeuwigen daden. Toen hief Daniël aan en zeide: De naam Gods zij geloofd van eeuwigheid tot eeuwigheid, Hij, Wien alle wijsheid en kracht is! En er is gezegd: Toen zeiden de Levieten Jeshoea', Kadmiël, Banie, Chashawneja, Sherebja, Hodija, Shebanja, Pethachja: Welaan, looft den Eeuwige, uwen God, van eeuwigheid tot eeuwigheid, en men love Uwen heerlijken naam, die verheven is boven alle zegening en lof!" En er is gezegd: Geloofd zij de Eeuwige, de God van Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid; en het geheele volk zeide: „amen! Halleloe-jah!" En er is gezegd: En David loofde den Eeuwige ten aanzien der gansche vergadering, en David zeide: Geloofd zijt Gij, Eeuwige, God van onzen vader Israël, van eeuwigheid tot eeuwigheid!

Zang op Gods Heerlijkheid.

(Dit stuk wordt bij geopende Arke voorgedragen).

Sommigen zeggen vooraf de volgende verzen: Ps. 24,7—10.

Heft op, gij poorten! uw hoofden, verheft u, gij overoude toegangen, opdat binnenkome de Koning der heerlijkheid! Wie is de koning der heerlijkheid? De Eeuwige, onoverwinnelijk en machtig, de Eeuwige, een held in den strijd! Heft op, gij poorten! uw hoofden, en verheft u, gij overoude toegangen, opdat binnenkome de Koning der heerlijkheid! Wie is Hij, de Koning der heerlijkheid? De Eeuwige, Tsebaoth, Hij is de Koning der heerlijkheid! Séla!

Lieflijke zangen wil ik uiten, liederen wil ik samenstellen; want naar U smacht mijne ziel!

Mijne ziel verlangt naar de beschermende schaduw van Uw hand; te kennen al Uw verborgen plannen.

Telkens wanneer ik over Uwe heerlijkheid spreek, klopt mijn hart van verlangen naar Uwe liefdeblijken.

Daarom spreek ik van Uwe voortreffelijkheid, en verheerlijk Uwen naam met liefdezangen.

וְתָמִיד נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ · וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ :
וּמְבָרְכָתְךָ עַמְּךָ יְבָרֵךְ · כִּי אֶת כָּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ :
וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי · וַאֲבָרֲכֵהוּ כָּל יְמֵי צְבָאִי :
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם · מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם :

בַּבָּתוּב בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם · וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיָי : עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵה דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא : וְנֶאֱמַר, וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְּתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה : וְנֶאֱמַר, בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ : וְנֶאֱמַר וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם :

שיר הכבוד.

כשפותחים ארון הקדש לאנעים זמירות יש לומר ארבע פסוקים אלו.

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד :
מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה :
שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד :
מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה :

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶעֱרוֹג · כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג :
נַפְשִׁי חָמְדָה בְּצֵל יָדֶךָ · לָדַעַת כָּל־רָז סוֹדֶךָ :
מִדֵּי דַבְּרִי בְּכִבּוֹדֶךָ · הוֹמָה לִבִּי אֶל דּוֹדֶיךָ :
עַל כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת · וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת :

Ik zou Uw heerlijkheid verhalen? — ik heb U nooit aanschouwd!
Zou U door gelijkenis of bijnaam omschrijven? — ik ken Uw wezen niet!

Door Uwe profeten, in de vergadering Uwer dienaren liet Gij in gelijkenissen den schitterenden glans Uwer majesteit beschrijven.

Uw grootheid en Uwe almacht stelden zij voor naar de kracht Uwer werkzaamheid!

Zij gaven een beeld van U, doch niet in overeenstemming met Uw wezen; zij schetsten U naar Uwe werken!

In talrijke visioenen gaven zij uiteenloopende voorstellingen van U; toch zijt Gij één, met al die gelijkenissen!

Zij zagen aan U nu eens ouderdom, dan weder jeugd; en het haar van Uw hoofd somtijds grijs, dan weer zwart;

Ouderdom op den dag des oordeels, en jeugd ten dage van strijd; als een oorlogsheld, die strijd voert met zijn handen;

Hij plaatst dan op Zijn hoofd den helm der hulpe; dan steunt Hem Zijn rechterhand en Zijn heilige arm!

Met schitterenden dauw is Zijn hoofd bedekt; Zijne haarlokken met nachtelijke droppels.

Hij beroemt Zich op mij, want in mij schept Hij behagen; daarom is Hij mij tot een sierende kroon.

Zijn hoofd is als het zuiverste schitterende goud; op Zijn voorhoofd is Zijn heerlijke, heilige naam gegrift!

Tot hulde en eerbewijs, tot roemrijke verheerlijking vlecht Zijn volk [in zijn gebeden] Hem een krans!

Dan is Zijn hoofdhaar weer gelijk in jongere jaren, Zijn lokken golven ravenzwart!

De woning der gerechtigheid, het sieraad, waarop Hij roem droeg, — o moge Hij het tot Zijn hoogste vreugde maken!

Zijn uitverkoren volk zij een sieraad in Zijne hand, een koningsdiadeem, een luisterrijke tooi!

De beladenen, Hij droeg ze; met een kroon sierde Hij hen; omdat zij dierbaar waren in Zijne oogen, vereerde Hij hen.

Hij beroemt zich op mij en ik beroem mij op Hem; Hij is mij nabij, wanneer ik Hem aanroep!

Schitterend rood, in bloedrood gewaad, wanneer Hij den perskuip heeft getreden, als Hij van Edom terugkeert! [1])

Den knoop der Thefillien toonde Hij den bescheidene [Mozes]; voor wiens oog de verschijning Gods zichtbaar was.

Hij, die in Zijn volk behagen schept, zal bescheidenen sieren; opdat Hij, die in lofzangen troont, door hen verheerlijkt worde!

Gij, Wiens voornaamste woord „waarheid" is, die van den beginne af alle geslachten oproept, — richt Uwen blik op het volk, dat U zoekt!

Neem toch aan mijn talrijke gezangen; moge mijn jubelzang tot U naderen!

Mijn lofzang zij een kroon voor Uw hoofd, en mijn gebed worde aangenomen als reukwerk!

---

[1]) Vgl. Jes. 63,1, 2 en 3.

ע"ס א"ב

אֲסַפְּרָה כְּבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ · אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ :
בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ · דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ :

גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ · כִּנּוּ לְתֻקֶּף פְּעֻלָּתֶךָ :
דְּמוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְּפִי־יֶשְׁךָ · וַיְשַׁוְּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ :

הַמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת · הִנֵּךְ בְּכָל דְּמְיוֹנוֹת :
וַיֶּחֱזוּ בְךָ זְקֵנָה וּבַחֲרוּת · וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת :

זְקֵנָה בְיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב · כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב :
חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ · הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ :

טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא · וּקְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה :
יִתְפָּאֵר בִּי כִּי חָפֵץ בִּי · וְהוּא יִהְיֶה לִי לַעֲטֶרֶת צְבִי :

כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ · וְחַק עַל מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ :
לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה · אָמַתּוֹ לוֹ עִטְרָה עֲטָרָה :

מַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת · קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת :
נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ · יַעֲלֶה נָּא עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ :

סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת · וְצָנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת :
עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עֹנֶדֶם · מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כְּבָדָם :

פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו · וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו :
צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדֹם · פּוּרָה בְּדָרְכּוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם :

קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו · תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו :
רוֹצֶה בְּעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר · יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר :

רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ דּוֹר וָדוֹר · עִם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ
שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ · וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ :
תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת · וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטוֹרֶת :

Moge de zang eens armen in Uwe oogen even waardig zijn, als het lied, dat bij Uw offers gezongen wordt!

Mijn lofzang stijge op tot den Alverzorger, tot den Schepper, den Voortbrenger, den Rechtvaardige, den Machtige!

Voor mijn lofzang moogt Gij mij welwillend toeknikken; neem dien [lof] voor U aan, als kostbare specerijen!

Moge dan, wat ik zeg, U aangenaam zijn; want mijne ziel smacht naar U!

(*Sommigen zeggen hier*: Wie kan uitspreken des Eeuwigen macht; kan geheel verkondigen Zijn lof!?) *Men sluit de Arke, Kaddiesh Jathom. Vervolgens zegt men Psalm* 92, *Kaddiesh Jathom.*

Als slotgebed zegt men het volgende:

De Eeuwige, onze God, zij met ons, zooals Hij met onze voorouders was; moge Hij ons niet verlaten en ons niet prijsgeven! Zoodat Hij ons hart tot Zich neige, dat wij gaan in al Zijne wegen en inachtnemen Zijne geboden en wetten en rechten, die Hij onze voorouders geboden heeft! Zoo mogen dan deze mijne woorden, die ik vóór het aangezicht des Eeuwigen als smeeking heb uitgestort, dag en nacht den Eeuwige, onzen God, nabij zijn, om te oefenen het recht van Zijnen dienaar en het recht van Zijn volk Israël, elken dag het op dien dag benoodigde. Opdat alle volkeren der aarde weten, dat de Eeuwige God is, niemand anders! O, Eeuwige! leid mij door Uwe welwillendheid juist wegens hen, die mij beloeren; effen Uwen weg voor mij! Ik — in mijn eenvoud ga ik; bevrijd mij en wees mij genadig; want ik ben alleen en ongelukkig. Mijn voet staat thans in de wijde vlakte, in volksverzamelingen wil ik den Eeuwige prijzen! De Eeuwige behoedt mij, de Eeuwige is mijn schaduw, aan mijne rechterhand! Mijne hulp komt van den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde. De Eeuwige behoede mijn uitgaan en mijn binnenkomen tot leven en tot vrede, van nu tot in eeuwigheid! Zie neder van Uwe heilige verblijfplaats, uit den hemel, en zegen Uw volk Israël en het land, dat Gij ons gegeven hebt, gelijk Gij onzen voorouders hebt toegezworen, een land, vloeiende van melk en honing! God der heerlijkheid! U wil ik wijden zang en loflied, ik wil U dienen dag en nacht. Geloofd zij de Eenige, die als éénig wordt erkend, die was, is en zijn zal! De Eeuwige, God, God van Israël, Koning aller koningen, de Heilige, geloofd zij Hij, — Hij is de levende God, de Koning, die leeft en bestaat immer en tot in alle eeuwigheid! Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid immer en eeuwig! Op Uwe hulp hoop ik, Eeuwige!

Vóórdat men het bedehuis verlaat, zegt men zittende het volgende:

Doch rechtvaardigen danken Uwen naam, braven zullen zitten vóór Uw aangezicht!

תִּיקַר שִׁירַת רָשׁ בְּעֵינֶיךָ · כְּשִׁיר יוּשַׁר עַל קָרְבָּנֶיךָ :
בְּרָכָתִי תַּעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר · מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר :
וּבִבְרָכָתִי תְּנַעֲנַע לִי רֹאשׁ · וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ :
יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ · כִּי נַפְשִׁי תַּעֲרוֹג אֵלֶיךָ : סוגרין הארון.

(יש אומרים: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ :)

קדיש יתום. ואומרים מזמור שיר ליום השבת, קדיש יתום.

אחר כל התפלות יאמר זה :

יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל
יִטְּשֵׁנוּ : לְהַטּוֹת לִבֵּנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר
מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבֹתֵינוּ : וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה
אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה
לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ :
לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד : יְיָ נְחֵנִי
בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ : וַאֲנִי בְּתָמִי אֵלֶךְ
פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי כִּי יָחִיד וְעָנִי אָנִי : רַגְלִי עָמְדָה בְּמִישׁוֹר בְּמַקְהֲלִים
אֲבָרֵךְ יְיָ : יְיָ שָׁמְרִי יְיָ צִלִּי עַל יַד יְמִינִי : עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ : יְיָ יִשְׁמָר צֵאתִי וּבוֹאִי לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד
עוֹלָם : הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ
אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ : אֵל הַכָּבוֹד אֶתֵּן לְךָ שִׁיר
וּתְהִלָּל · וְאֶעֱבָד־לְךָ יוֹם וָלֵיל : בָּרוּךְ יָחִיד וּמְיֻחָד · הָיָה הֹוֶה
וְיִהְיֶה : יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא : הוּא אֱלֹהִים חַיִּים מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי
עוֹלָמִים : בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד : לִישׁוּעָתְךָ
קִוִּיתִי יְיָ :

כשיוצא מבהכ"נ ישב מעט ויאמר :

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ :

Vervolgens, staande, met eene buiging vóór de heilige arke:

Al gaan ook alle volkeren ieder in den naam van zijnen God, — wij gaan in den naam van den Eeuwige, onzen God, immer en eeuwig! Mijne hulp komt van den Eeuwige, den Maker van hemel en aarde! De Eeuwige zal regeeren immer en eeuwig!

Daarna begeeft men zich naar de deur en zegt, onder eene herhaalde buiging vóór de heilige arke:

O Eeuwige! leid mij door Uwe welwillendheid juist wegens hen, die op mij loeren; effen Uwen weg voor mij!

Eindelijk bij het verlaten van de synagoge, de volgende drie verzen:

Gad, benden grijpen hem aan, doch hij valt hen aan in de verzenen! David was in al zijne wegen voorspoedig, en de Eeuwige was met hem. En Noach vond gunst in de oogen des Eeuwigen!

Psalm 67. Voor den zangmeester: op Negienoth [1]); een zangpsalm. God verleene ons gunst en zegene ons; Hij doe Zijn aangezicht lichten met ons; Séla! Opdat men op aarde Uwen weg leere kennen, onder alle natiën Uwe hulp. Dat U danken volkeren, o God; dat U danken de volkeren allen. Mogen natiën zich verheugen en jubelen, want Gij zult richten volkeren met billijkheid; en de natiën op aarde, — Gij leidt hen; Séla! Dat U dus danken volkeren, o God; dat U danken de volkeren allen! De aarde gaf reeds haar opbrengst; zoo moge ons zegenen God, onze God! Moge God ons zegenen, en mogen Hem vreezen alle uiteinden der aarde!

[1]) Eene bekende melodie; v. a. onder muziekbegeleiding.

ואח״כ יעמוד וישתחוה מול ארון הקודש ויאמר :

כִּי כָל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד : עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד :

ואח״כ ילך אל הפתח לאחוריו וישתחוה מול ארון הקודש ויאמר :

יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ :

ואח״כ כשהולך יאמר אלו ג׳ פסוקים :

גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב : וַיְהִי דָוִד לְכָל־דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ : וְנָחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְיָ :

סוּ לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר : אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה : לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ : יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם : יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישׁוֹר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה : יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם : אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ : יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ :

לברית מילה.

Die door de vreeze voor Hem worden gesterkt [1]), zal Hij met levensdauw drenken; die de door Hem uitgesproken wet in acht nemen, in de eeuwigheid hun gebied aanwijzen, — naar het bijbelwoord: *„Ware niet Mijn verbond bij dag en bij nacht!"* [2]) Met het heilig bondsteeken bezegeld bij hunne vorming [3]), werden de grondslagen der wereld onwankelbaar gevestigd: *„de wetten van hemel en aarde* [zou Ik anders niet hebben vastgesteld]." Ook door het bloed des verbonds worden de mijnen vrijgelaten, om niet te worden overgegeven, zoodat hunne gevangenen niet langer in de put, waarin geen water is, worden geworpen [4]), want: *„dit is het teeken des verbonds, dat Ik stel."* [5]) Moge God, wanneer Hij de volkeren ieder naar zijn lot opschrijft, dit volk, dat door het verbond is geteekend, tellen om het te verheffen, zoodat *van ieder, die ten leven is opgeschreven, zal worden gezegd: heilig* [6]).

Toen Hij Zich herinnerde Zijn heilig woord aan hem [Abraham], die zijne geoefenden aanspoorde, zond Hij vooraf tot hem, om hem de blijde boodschap te brengen, Zijne dienaren, de door Hem gezegenden, Hij, God, *die het woord van Zijn dienaar en het plan Zijner engelen tot stand brengt.* [7]) Voorwaar, eerst gebood Hij hem de voorhuid te verwijderen, en toen bracht hij in reinheid voort den lieveling, den eenige, den reine, — *„Gord het zwaard aan tegen uw heup, gij held."* [8]) En toen werd hij bedacht met den op het altaar gebondene [Izak] als de vrucht van zijn lijf; en op den achtsten dag legde hij hem het zegel aan en maakte hem tot bloedbruidegom door het bloed des verbonds, *en besneed Abraham zijnen zoon Izak.* [9]) Zijne rank [Jakob], wiens beeld gegrift is op den troon van den Almachtigen God [10]), werd besneden geboren en beminde [de geboden der Thora, talrijk als] de opeengepakte lokken [11]) — *en Jakob was een vroom man, zittend in de tenten* [12]) [der Thora]. — Toen nu de hinderaar [Bil'am] naar den top van den berg kwam om zijne spruiten te verwenschen, zag hij de in zand verborgenen [13]) en sprak: „hoe zou ik vloeken," — *„wie toch telt het stof*

*) Het hier volgende stuk bestaat uit drieregelige verzen, wier aanvangletters alphabetisch zijn, terwijl in het vierde vers en het laatste gedeelte de naamletters van den schrijver als acrostichon zijn ingevlochten. De twee eerste regels van elk vers bestaan uit *vijf* woorden, terwijl de derde regel door een bijbelvers wordt gevormd.

De schrijver is R. ELI'EZER BEN NATHAN (ראב"ן) uit Mainz, ± 4900 a. m. (1140 g. j), schrijver van צפנת פענח, een tijdgenoot van RASHIE's kleinzonen R. Samuel b. Meier (רשב"ם) en R. Jakob Tham. (LANDSHÜT, עמודי העבודה pag. 20 vv.)

[1]) Volgens den Thalmoed (Sanhedrien 110*b*) wordt een kind door de besnijdenis het eeuwige leven deelachtig, zooals blijkt uit Ps. 88,16: *een volk, arm en bijna stervend van der jeugd af — van dat ik de vrees voor U,* Uwe geboden, *draag,* אפונה *ben ik gesterkt.* Aan dit laatste woord is hier de uitdrukking אפוני ontleend.

[2]) Jer. 33,25: *Ware niet Mijn verbond bij dag en bij nacht, dan zoude Ik*

יוצר לברית מילה

ע"ס א"ב ובסוף חתום אליעזר ברבי נתן. *)

אֲפוּנִי אֵימָיו בְּטַל חַיִּים לְטַלָּלָה · שֹׁמְרֵי דַת אִמְרָתוֹ עוֹלָם
לְהַגְבִּילָה · כְּאוֹמֵר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה : בְּאוֹת
בְּרִית קֹדֶשׁ חֲתוּמִים בְּקֶרֶן · מְשֻׁתָּתִים מוֹסְדֵי תֵבֵל בְּלִי פֶּרֶן ·
חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ : גַּם בְּרִם בְּרִית מִשְׁלַחַי מִלְּהַנָּתֵן · בַּבּוֹר
אֵין־בּוֹ מַיִם אֲסִירֵיהֶם ו מְלֻתָּן · זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי
נוֹתֵן : אֶל יְסֻפּוֹר בְּכְתוֹב עַמִּים ו מֻחְבָּלוֹ · עַם זוּ רָשׁוּם
בְּרִית, לְעָלוֹ · כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים יֵאָמֵר־לוֹ קָדוֹשׁ :
דְּבַר קָדְשׁוֹ בְּזָכַר לְזֶרֶז חֲנִיכָיו · הִקְדִּים אֶצְלוֹ לְבַשְּׂרוֹ מִשְׂרָתָיו
וּמְבוֹרָכָיו · מְקִים דְּבַר עַבְדּוֹ וַעֲצַת מַלְאָכָיו : הֲלֹא
לְפָנָיו צִוָּהוּ עָרְלָה לַעֲבוֹר · הוֹלִיד בְּטָהֳרָה יְדִיד וְיָחִיד וְנָבוֹר ·
חָגוֹר חַרְבְּךָ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר : וְאָז נַפְקָד בְּנֶעֱקָד פְּרִי בִטְנוֹ ·
וְלִשְׁמוֹנָה חִתְּמוֹ וּבְרַם בְּרִית חִתְּנוֹ · וַיִּמֹל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק
בְּנוֹ : זְמוֹרָתוֹ חֲקוּקָה בְּכֹס אֶל אֵלִים · נוֹלַד מָהוּל וְחֻבַּב קְוֻצַּת
תַּלְתַּלִּים · וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים : חֲנִיטָיו בְּבָא שִׁטֵּן שִׁפֵּי
לָקוֹב · אָז רָאָה שִׁפְוֵי־חוֹל וּפֵץ מָה־אָקוֹב · מִי מָנָה עֲפַר

---

de wetten van hemel en aarde niet hebben ingesteld, wat de Thalmoed (Nedariem 32*a*) op het *besnijdenisverbond* laat slaan.

3) בקרן, *bij de vorming*, eig.: *uitsnijding*, vgl. Job 33,6 : מחמר קרצתי גם אני, *uit leem werd ook ik g e s n e d e n*. Voor den zin zie de vorige aanteekening.

4) Eene omwerking van het vers Zecharja 9,11. 5) Gen. 9,12.

6) Eene omzetting van Jes. 4,3. 7) Jes. 44,26.

8) Ps. 45,4. Het vers is hier natuurlijk in geheel oneigenlijken zin gebezigd, als doelende op de besnijdenis: richt uw zwaard op uwe heup, om u te besnijden (Jalkoet I,81). Dat יך op de besnijdenis kan doelen, blijkt uit Rashie Gen. 24,2 e. a. p.

9) Gen. 21,4. 10) Ber. Rab. 68, Choellien 91,*b*.

11) Het eerste versdeel van Hoogl. 5,11 wordt in Jalkoet t. p. toegepast op de Thora; onze dichter ontleent daarom ook zijn beeld voor de Thora aan dit vers. Misschien ligt in תלתלים ook eene toespeling op de bekende uitdrukking: תלי תלים של הלכות, geheele *groepen* van bepalingen.

12) Gen. 25,27. Midrash ziet nl. in de אהלים, hier genoemd, de leerscholen van Shem en 'Eber, waar Jakob zich langen tijd zou hebben opgehouden om met de oude overgeleverde leerstellingen aangaande God enz. bekend te worden.

13) De afgesneden voorhuiden der Israëlieten, die in zand waren gelegd en zijn gezichtsveld geheel vulden.

van Jakob." [1]) Ze te verbergen in zand is daarom een wel onderzochte en volkomen wet van Hem, die het zand tot grens stelde voor de zee, als een eeuwige wet; *Hij stelde het Jakob tot wet, Israël tot eeuwig verbond.* De bewoners van Noph [2]) deden het verbond van mijn teeken ophouden, tot de tijd hunner bedenking kwam, om uit te trekken en hen te bevrijden, [3]) „*alleen de stam Levie*" [4]) [stoorde zich aan dit bevel niet]; — Daarom zegende hem de man Gods met het verpletteren [zijner haters] [5]), en prees hem de profeet [6]) [en zegde hem toe], dat hij nimmer zou worden vergeten, [met de woorden]: „*Mijn verbond was met hem, het leven en de vrede.*" Hij [Mozes] had zijnen eerstgeborene niet besneden en werd daarom [door den doodsengel] opgeëischt in het nachtverblijf, hadde niet de ijverige, [door schoonheid en deugd] zich onderscheidende [Tsippora] een scherpen steen genomen *en afgesneden de voorhuid van haar zoon.* [7]) „Uit harden dienst heb Ik u bevrijd door de braafheid uwer volmaakte vaderen, toen uwe alruinen geur gaven en uwe wijngaarden bloeiden [8]) *en Ik bij u langs ging en u zag, wentelend in uwe beide bloedsoorten.* [9]) Uw leven heb Ik gespaard, toen Ik alle eerstgeborenen sloeg [10]); doordien Ik aan uwe deuren het teeken liet aanbrengen, zoudt gij in het leven blijven; *en Ik zeide tot u:* „*door uw bloed zult gij leven.*" [11]) Als loon, voor de dienstbaarheid dienden de [gouden] spangen met de zilveren stippen [12]); ten einde hare [Israëls] vlerken in goudglans te meer schitterend te maken, werden *de vleugelen der duif met zilver bedekt.* [13]) De Allerhoogste heeft wegens het besnijdenis-verbond den zeetong drooggemaakt [14]), en deze zaken zijn in een duidelijk sprekend bijbelvers neergelegd: „[Dankt] *Hem, die de zee kliefde voor de besnedenen.*" [15]) Zij werden weerhouden en lieten, wegens de moeilijkheden der reis, na, zich te besnijden, terwijl zij in de woestenij op weg gingen, *geheel het volk, dat in de woestijn tijdens de reis was geboren.* [16]) Toen echter [Mozes'] dienaar Jehoshoea' en het volk

---

[1]) Num. 23,10, waarbij עפר ook opgevat wordt als zinspeling op het zand, waarin de voorhuiden waren gelegd. Zie Jalkoet, Numeri N°. 766; Pirké R. Eli'ezer, 29.

[2]) Noph, een der voornaamste steden van Egypte, waarsch. Memphis.

[3]) Naar aanleiding van Ez. 16,6 verhaalt Midrash, dat vóór den uittocht uit Egypte de Israëlieten zich besneden; vgl. Jos. 5,5.

[4]) Num. 1,49. Vgl. Shemoth Rabba, 19.

[5]) Op de aangehaalde plaats brengt Midrash de woorden door Mozes, den „man Gods" (Ps. 90,1) tot Levie gesproken, Deut. 33,8—11, in verband met Levie's handhaving der besnijdenis. „*Omdat zij Uwe woorden inachtnamen en Uw verbond beschermden, ... verpletter de lendenen van hen, die tegen hem opstaan enz.*

[6]) Malachie, op de straks aan te halen plaats, Malachie 2,5.

[7]) Ex. 4,24 en 25, naar ééne opvatting in Midrash. משתה, wordt Tsippora genoemd, naar de opvatting, die in de woorden אשה כשית (Num. 12,1) eene toespeling op hare bijzondere schoonheid en deugdzaamheid ziet.

יַעֲקֹב : טָמוּן בְּחוֹל חוֹק נִדְרָשׁ וּמְשֻׁלָּם · חוֹל גְּבוּל ו לַיָּם
שָׁם חָק־עוֹלָם · וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם :
יוֹשְׁבֵי נוֹף חִדְּלוּ בְּרִית הָוֵי · עַד זְמַן פְּקֻדָּתָם לָצֵאת לְהַרְוִי ·
אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי : כַּאֲשֶׁר אִישׁ הָאֱלֹהִים בֵּרַכוֹ לַהֲלוֹם · וְנָבִיא
קִלְסוֹ לְבַל לֵעָלֵם לְעֵילוֹם · בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם :
לֹא מָל בְּכוֹרוֹ וְנִתְבַּקֵּשׁ בְּמִלּוֹנָה · לוּלֵי לָקְחָה צֹר זְרִיזָה וּמָשְׁנָה ·
וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ : מַפֶּרֶךְ הַדְּרוֹרִיּוֹת בְּכוֹשֶׁר הוֹרַיִךְ
תְּמִימֵיךְ · בְּנָתְנוּ רֵיחַ דּוֹדָאֵיךְ וְסָמְדְרוּ כְּרָמַיִךְ · וָאֶעֱבוֹר עָלַיִךְ
וָאֵרֶאךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ : נַפְשֵׁךְ הֶחֱיֵיתִי כָּל בְּכוֹר בְּמִחַיִּי ·
בְּתָוֵיתִי עַל פְּתָחַיִךְ תָּיו תְּחִיִּי · וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חָיִי : שְׁכַר
שִׁעְבּוּד תּוֹרִים וּנְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף · בְּגִין אֲבִרוֹתֶיהָ חֲרוּצֵי יַרְקְרַק
לְהוֹסֵף · כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפֶּה בַכֶּסֶף : עֶלְיוֹן בִּבְרִית לְשׁוֹן יָם
חֲרֻרִים · וּמִקְרָא מָלֵא הֵן הֵן הַדְּבָרִים · לְגוֹזֵר יַם סוּף לְגֻזָרִים :
פַּסּוּ וְחָדְלוּ מִפְּנֵי טוֹרַח הַדֶּרֶךְ · מְלָמוֹל הוֹלְכֵי יְשִׁימוֹן עֲלֵי
דֶרֶךְ · כָּל הָעָם הַיִּלּוֹדִים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ : צָלְחוּ יַרְדֵּן מִשְּׁרֹת

---

8) Vgl. Hoogl. 2,13, hetgeen door Midrash in verband gebracht wordt met Israëls deugdzaamheid bij den uittocht uit Egypte.

9) Ez. 16,6; het meervoud ברמיך wordt verklaard te doelen op het bloed van het paaschoffer en dat der besnijdenis, met welke beide heilige handelingen Israël bij de bevrijding zich bezig hield.

10) במחיי, van het Chaldeeuwsche מחא, slaan, vgl. in het bekende smeekgebed voor de boetedagen: מָחֵי וּמַפֵּי.

11) Ez. 16,6. Vgl. aant. 9.

12) Vgl. Hoogl. 1,11, waar Midrash deze beide uitdrukkingen in verband brengt met den rijkdom uit Egypte meegenomen, en den buit, aan de zee behaald; ook Ez. 16,7 doelt volgens Midrash t. a. p. met de woorden בעדי ועריים op die beide bronnen van rijkdom.

13) Jalkoet, Psalmen, nº. 795, wordt het vers Ps. 68,14 eveneens in verband gebracht met de bovengenoemde schatten en vertaald: „In Egypte *werden de vleugelen der duif* [Israël] *met zilver bedekt, doch* aan de zee *hare vlerken met schitterglans van gedegen goud.*"

14) De uitdrukking is ontleend aan Jes. 11,15; het denkbeeld aan Mechiltha Ex. 14,15, waar o. a. gezegd wordt, dat het klieven van de Schelfzee ter belooning van de besnijdenis zou hebben plaats gehad. Zie ook Jalkoet, t. p. I nº. 233.

15) Ps. 136,13; vgl. de aangeh. plaatsen. לגזורים is dan = לכרותים.

16) Jos. 5,5.

Gods den Jordaan waren doorgetrokken, gebood Hij te maken steenen messen, en toen hij daaraan voldeed [luidde het bevel:] *„en besnijd wederom de kinderen Israëls."* [1]) Toen de vorst des volks [David] ontkleed in het bad ging, sprak hij: „thans zijn de [Tsietsieth-] snoeren er niet en is mijn hoofd niet met [Thephillien-] kroon versierd, — *„wees mij daarom genadig, o Eeuwige, want ik versmacht."* [2]) Hij verzadigde U met talrijke liederen en lofzangen, om U te verheffen, en zeide vóór U, met betrekking tot het zegel van Uw verbond: *„Ik verheug mij over Uwe uitspraak."* [3]) Toen hij zag, dat door het achtste [gebod] de spin [Edom] zou worden weggesnoeid, verkondigde hij het geheele menschdom de grootheid van uw lof, zeggende: *„voor den zangmeester .... op het achtste [gebod], zeggende".* [4]) De Thishbiet, [Elijahoe], was een ijveraar, zooals hij voor God sprak: „Ik heb geijverd voor U, Helper en Verlosser! *want de kinderen Israëls hebben Uw verbond verlaten"* [5]). Voorwaar, daarom maakt men twee zetels gereed, één voor hem, en één voor den sluiter des verbonds [6]), dat deze kan zitten en zal verschijnen *in bijzijn van het getuigenis, ter inachtneming, tot teeken.* [7]) Om hem [den besnedene] te genezen, daartoe blijft de zetel staan; [8]) de Schrift duidt het aan: „om op den derden dag u te doen opstaan en tot nieuw leven op te wekken" [9]) — want: *„zie, Ik zend u* [den profeet Elijahoe]!" [10]) Laat hij spoedig komen om zijn pand in te lossen, om het niet langer in te houden; de Waw van zijn naam is tot pand gegeven als getuigenis bij Jakob, — *„en Ik zal gedenken Mijn verbond met Jakob."* [11]) „Mijn uitverkoren volk, dat van Mijne tafel is verwijderd, zal Ik in barmhartigheid gedenken wegens de verdiensten van het verbond, dat door hen als wet wordt gehandhaafd, — *en ook Mijn verbond met Izak.* [11]) Den verstrooiden in de vier [windstreken], hun, die eens door Mij zijn verworven voor een Léthech en een Kor [12]), zal Ik een sein toefluiten en Ik zal ze verzamelen om hen nimmer weêr te verkoopen, — *en ook Mijn verbond met Abraham zal Ik gedenken.* [11]) Besnijdenisbond, Shabbath en Thora zijn [heden] als tweelingen

---

[1]) Jos. 5,2.

[2]) Ps. 6,3. Vgl. voor den inhoud der drie over David sprekende strophen: Menachoth 43*b*.

[3]) Ps. 119,162.

[4]) Vgl. Menachoth t. p. In Jalkoet, Ps. 6,1, N⁰. 633 komt eene opvatting van על השמינית voor, zooals ik die in de vertaling gegeven heb: de besnijdenis als het achtste gebod, door God aan menschen gegeven, nl. de zeven Noachidische plichten, en het gebod der besnijding aan Abraham. Zoo doelt dus ook onze strophe op de besnijdenis. שממית, Spr. 30,28, is eene spin. Het vers wordt door Midrash op Edom betrokken. B. R. 66, einde; Jalkoet I,115; II,964.

[5]) I Kon. 19,10. Zie Pirké R. Eli'ezer, 29 einde; vgl. Jalkoet II,15 en II,217 einde, waar dezelfde Midrash abrupt voorkomt.

[6]) בעל ברית. Hieronder worden verstaan de *„vader van het* te besnijden *kind"* (אבי הבן), hij, die de besnijdenis verricht, (מוהל) en hij, die tijdens

וְעַם אֵל · צִוָּה לַעֲשׂוֹת חַרְבוֹת צוּרִים כְּהֵאֵל · וְשׁוּב מוֹל
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : קְצִין עָם כְּנִכְנָם לַמֶּרְחָץ מֻשְׁלָל · פֶּן אֵין
פָּתִיל וְלֹא רֹאשִׁי מְכֻלָּל · חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלָל : רִוַּח רֹב שִׁירוֹת
וְתִשְׁבָּחוֹת לְעֻלּוֹתֶךָ · וְאֹמַר לְךָ עֲלֵי חֲתִימַת בְּרִיתֶךָ · שָׁשׂ
אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ : שָׂר כִּי שְׁמִינִית שְׁמָמִית לִזְמוֹר · וְהִשְׁמִיעַ
לַכֹּל תְּהִלָּתֶךָ לֵאמֹר · לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר : תִּשְׁבִּי
קַנָּא כְּפָץ לִפְנֵי הָאֵל · קַנֹּא קִנֵּאתִי לְךָ מוֹשִׁיעַ וְגֹאֵל · כִּי עָזְבוּ
בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : אָבֵן בְּבֵן עֶשְׂרִים שְׁתֵּי כְסָאוֹת · לוֹ וּלְבַעַל
הַבְּרִית לֵישֵׁב וְלִרְאוֹת · לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת :
לְרַפְאֹתוֹ שִׁלְשָׁה כְּפֹא מְתָקָן לָכֵן · רָמַז בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
לַהֲקִימְכֶם וּלְהַחֲיוֹתְכֶם · כִּי הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם : יָחִישׁ יָבֹא
לִגְאֹל עֲבוּטוֹ מִלַּעְכּוֹב · וָיוֹ עֲבוּט עֲבוּטָה לְעֵדוּת בְּיַעֲקֹב · וְזָכַרְתִּי
אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב : עַמִּי בְּחִירִי מֵעַל שְׁלַחְנִי נִרְחָק · אֲרַחֵם
וְאֶזְכּוֹר בִּזְכוּת בְּרִית הוּחָק · וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק : זְרוֹיִם
לְאַרְבַּע, כְּרוּיֵי בְלֶתֶךְ וָכוֹר · אֶשְׁרוֹק וַאֲקַבְּצֵן עוֹד לְבַל ו לִמְכּוֹר ·
וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר : בְּרִית שַׁבָּת וְתוֹרָה חֻבְּרוּ

---

de handeling het kind op zijn schoot houdt (סנדק, gevader, peet). Hier is laatstgenoemde bedoeld.

7) Num. 17,25.

8) Ik heb dit gebruik, om den כבא של אליהו drie dagen te laten staan, nergens kunnen terugvinden, noch in Midrash, noch in de decisoren, die allen wél melding maken van den כסא של אליהו met vermelding van den oorsprong der zaak.

9) Vgl. Hoshéa' 6,2.

10) Mal-achie 3,23.

11) Lev. 26,42. Daar staat nl. יעקוב, met een Waw geschreven, wat RASHIE aanleiding geeft tot de opmerking, dat deze volledige schrijfwijze van Jakob's naam vijfmaal voorkomt, evenals de onvolledige schrijfwijze van den naam Elia*hoe*, waarvoor op vijf plaatsen Elia staat. De Waw zou dan als het ware aan Elia ontnomen en aan Jakob toegevoegd zijn, als waarborg dat Elia, de bondsengel, tevens de voorlooper van den toekomstigen verlosser (Malachie 3,23), Israël zal bevrijden om die letter weer bij zijn naam gevoegd te zien. Reeds BERLINER zegt de bron van deze aanteekening van RASHIE niet te hebben kunnen vinden.

12) Hoshéa' 3,2. Israël is door God als Zijn eigendom verworven door een Léthech, d. z. 15 Sea, en een Kor, dat is dertig Sea. Vgl. Jalkoet t. p. II,519.

vereenigd; om hunnentwille werden gegrondvest de „voetbank" [Gods] [1]) en de hemellichten en de hooge hemelen, — *in den beginne schiep God* [2]). Bij de vervulling van deze drie zult gij, Mijne beladenen, verlost worden, zoo gij in achtneemt, wat Ik u heb toevertrouwd, Mijne geboden, Mijne wetten en Mijne leeringen, doch vooral — *die Mijne Shabbathen zullen in acht nemen.* [3]) Plaats en naam zal Ik u dan geven in Mijn huis; met het goede, dat [voor de braven] is weggelegd, zal Ik u verzadigen, gij Mijn volk en Mijn erfdeel! *die verkiezen, waarin Ik behagen schep, en vasthouden aan Mijn verbond.*" [3]) Gij, die in genot den rustdag viert, den Shabbath in achtneemt, gij, Zijne besnedenen, erkent de macht Gods naar Zijne groote daden, *verheft den Eeuwige, onzen God, en werpt u neder voor den bank Zijner voeten,* [4]) van Hem, den Heilige!

אופן

[De engelen] Die omgord zijn met schrik, en geschapen tot vrees, — machtig in kracht, te verheffen Zijn troon, — de schrikwekkenden ... sidderen en dienen met vrees, — bezingen hun Koning in heerlijken lof!

Ook Zijn volk, eens genomen in heilig verbond,
Looft Hem, die herdenkt den Besnijdenisbond!

Den geprezen Beheerscher, wie zou Hem niet roemen? Wie niet den lofwaardigen Koning verheffen? Den heiligen Koning te prijzen, te huldigen, — hoog heerlijk te roemen Zijn lof te vermelden....!

En Zijn volk in den avond- en morgenstond,
Roemt d'eenheid van Hem, die gedenkt het Verbond!

De dienaren Gods staan daar krachtig en hoog; die glanzende wezens, zij stijgen en rijzen; zij roemen en loven zoo luide, zoo gaarne; zij nemen de harp, begeleidend het lied!

En Zijn volk, — als de dauw, is gering ook de rest [5]), —
Zij roemen den Heer, die gedenkt het Verbond!

De machtige wachters door Shechiena gewekt [6]), zij vlechten er kronen voor God in Zijn woning; den Hoogste bezingend met juichenden roep, volbrengen z'in hoogste getrouwheid hun taak!

En de natie, de dochter van 'Ibrieschen grond,
Verheerlijkt den Heer, die gedenkt het Verbond!

In gezang en begroeting, in loflied en dank, barsten los vonkenschietende Chashmalliem luid! De Vlammen omhoog staan rondom als een krans, — zich beijv'rend en naarstig Zijn grootheid te roemen!

En het volk, eens zoo schoon, doch zoo zwart nu van kleur [7]),
Het looft toch zijn God, die gedenkt het Verbond!

---

[1]) De aarde, vgl. Jes. 66,1.
[2]) Gen. 1,1. Bij de Schepping had God nl. hoofdzakelijk o. a. Thora en Shabbath op het oog (Pirké R. Eli'ezer 3); wat de besnijdenis betreft, zie onze aant. op de 1ste strophe. [3]) Jes. 56,4,5. [4]) Ps. 99,5.

לְהַתְאִים · בְּגִינָם נוֹסְדוּ הֲדוֹם וְגֵיהִים וּגְבוֹהִים · בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים : בְּקִיּוּם שְׁלֹשׁ אֵלֶּה תִּנָּאֲלוּ עֲמוּסָי · שָׁמְרִי מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתָי · אַךְ אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתֹתָי : יָד וָשֵׁם אֶתֵּן לָכֶם בְּבֵיתִי · טוֹב הַצְפּוֹן אַשְׁבִּיעֲכֶם עַמִּי וְנַחֲלָתִי · בָּחֳרוּ בַּאֲשֶׁר חָפַצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי : נְוֹפְשִׁי עָוֹנֵג וְשֹׁמְרֵי שַׁבָּת מְהוֹלָיו · תְּנוּ עוֹז לֵאלֹהִים בְּגוֹדֶל מִפְעָלָיו · רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדוֹם רַגְלָיו · קָדוֹשׁ : הכל יודוך

אופן שם המחבר אליעזר מרובע בראשי החרוזים.

אֲזוֹרֵי אֵימָה בְּרוּאֵי יְרָאָה · אַמִּיצֵי כֹּחַ כְּסָאוֹ לְנַשְּׂאָה · אֵימִים רוֹעֲדִים וְעוֹבְדִים בִּירָאָה · אֹמְרִים לְמַלְכָּם תְּהִלָּה נָאָה : וְעַמּוֹ בְּרוּתֵי בְּרִית · מְהַלְלִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

לְמֶלֶךְ הַמְהֻלָּל מִי לֹא יְהַדֵּר · לְמֶלֶךְ הַמְשֻׁבָּח מִי לֹא יְאַדֵּר · לְמֶלֶךְ הַקָּדוֹשׁ לְעֵלָּה וּלְהַדֵּר · לְסַלְסֵל וּלְפָאֵר שְׁבָחוֹ לְסַדֵּר : וְעַמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית · מְיַחֲדִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

יִתְגַּבְּרוּ יִתְגַּבְּהוּ מִשְׁרֲתֵי עֶלְיוֹן · יִתְנַשְּׂאוּ יִתְעַלּוּ בַּעֲלֵי זְהִיוֹן · יְפָאֲרוּ יְבָאֲרוּ לְהַלְלוֹ בְּצִבְיוֹן · יִשְׂאוּ כְנוֹר עֲלֵי הֲגָיוֹן : וְעַמּוֹ כְּטַל שַׁאֲרִית · מְפָאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

עֵירֵי גְבוּרָה מִפְעַמֵּי שְׁכִינָה · עוֹטְרֵי כְתָרִים לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה · עֶלְיוֹן מְרַנְּנִים בְּגִילָה וּרְנָה · עֹשִׂים מְלַאכְתָּם בְּאוֹמֶן אֱמוּנָה : וְאוֹם בַּת עִבְרִית · מְהֻדֶּרֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

זְמָרָה וּבְרָכָה הוֹדָאָה וְהִלֵּל · זַכֵּי חַשְׁמַלִּים פּוֹצְחִים לְמַלֵּל · זַהֲרֵי מַעֲלָה מַכְתִּירִים לְכַלֵּל · זְהִירִים זְרִיזִים גָּדְלוּ לְסַלֵּל : וְאוֹם נָאוָה שְׁחַרְחֹרִית · מְשַׁבְּחִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית :

---

5) Miecha 5,6. 6) Vgl. Recht. 13,25. *Shechiena* is de Majesteit Gods.
7) Hoogl. 1,5. Midrash verklaart dit vers, als te spreken van Israël, dat dan spreekt: „*wel ben ik thans zwart*, in rouw gedompeld en door God verlaten, *maar toch schoon*, door de trouwe vervulling mijner plichten kan ik mijn Heer tot mij doen terugkeeren en in ouden glans hersteld worden."

De wagen van God, het zijn duizend myriaden, — zij dond'ren het „heilig" drievoud in twee legers; zij peinzen: „geloofd zij" steeds zonder verpoozen; zij schudden, doen wankelen drempel en post!

En de natie, bezegeld met heiligen bond,
Zij looft steeds den Heer, die gedenkt het Verbond!

זולת.

Drie malen heb Ik een bondsteeken gegeven tot genezing der wereld: door het plaatsen van den boog in de wolken „om te gedenken het eeuwig verbond," — de besnijding, — en den rustdag heb Ik in hun gebied gegeven; *tusschen Mij en de kinderen Israëls is hij een teeken voor eeuwig.* [1]) Mijne lievelingen zijn daarmede gesierd, Mijne uitverkorenen, Mijne beproefden, die geteekend en gewaarmerkt zijn, om gered te worden van de kolen Mijner verbranding [2]); en al wie hen ziet, zal erkennen, dat zij volmaakt zijn vóór Mij; *dat zij vormen een kroost, dat de Eeuwige gezegend heeft.* [3]) Vijf maal werden snijwerktuigen aangewezen voor het verbond aan het lichaam, bij het besnijden der twee voorouders [Abraham en Izak], dat zijn de stamvaders [4]); de reine [Tsippora] deed het ten derden male en [Jehoshoea',] de zoon van Noen hief er twee op, *en Jehoshoea' maakte zich zwaarden van gescherpten steen*". [5]) Toen werden steenen tot zwaarden veranderd [6]), om daarmede te besnijden, gelijk zij met een scherpen steen hadden besneden gisteren en eergisteren [7]); daarom heeft [Mozes'] dienaar hen gesteund met een voorschrift om te besnijden: „*Maak u zwaarden van scherpen steen en besnijd wederom*". [8]) Toen de heerlijke zanger [David] den kampvechter [Goliath] neervelde [met een steen], kwamen zij alle vijf voor den dag en werden tot één om hem te helpen [9]) en het ijzer trok zich uit zich zelve terug, toen het aan zijne [Goliath's] wijze van doen dacht en *zoo drong de steen in zijn hoofd.* [10]) De bezigheid voor de besnijdenis doet [de wetten omtrent] de Shabbathrust wijken, het verrichten der handeling zelve, het losscheuren en ombuigen der onderhuid, het uitzuigen en afwasschen der wond, de komijn en pleisters voor het verband; en voor elken noodzakelijken arbeid, dien men den vorigen dag [vóór den ingang van den Shabbath] niet had kunnen doen [is het geoorloofd] *te naderen tot den arbeid om hem te verrichten* [11]) In de oudheid hebt Gij U Uwe gemeente tot eigendom gemaakt van tusschen de „ezels", [12])

---

*) De Schrijver van dit stuk is R. ELJAKIEM of ELJAKOEM, waarsch. b. Meschoellam. (Zie LANDSHÜT s. n.)

[1]) Ex. 31,17.

[2]) De vlammen van het Géhinnom; zie 'Eroebien 19*a*; Abraham zit aan den ingang van Géhinnom en staat niet toe, dat een besnedene het betrede. De besnijdenis is dus een teeken, waarop hem, die het draagt, de toegang tot Géhinnom ontzegd wordt. [3]) Jes. 61,9.

קו״ח רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רִבּוֹתָיִם · רוֹגְשִׁים שְׁלוּשׁ קְדוּשׁ בְּמַחֲנוֹתָיִם ·
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בִּלִי עֲצַלְתָּיִם · רוֹעֲשִׁים וּמְנִיעִים סַפֵּי אֲמוֹתָיִם :
וְאוֹם חֲתוּמָה בִּבְרִית · מְבָרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית : והחיות

זולת ע״ס א״ב ובסוף חתום אליקים. *)

אוֹת בְּרִית שְׁלִשְׁתִּי לְמַרְפֵּא עוֹלָם · בַּעֲנִינַת קֶשֶׁת לִזְכֹּר
בְּרִית עוֹלָם · גְּזֵרָה וְיוֹם נוֹפֶשׁ נָתַתִּי בִּגְבוּלָם · בֵּינִי
וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם : דּוֹרֵי בָם ו מְעֻטָּרִים בַּחוּרֵי
בְחוּנַי · הַמְסֻמָּנִים וּמְאֻתָּתִים לְהַנָּצֵל מֵרִשְׁפֵּי כִוּיוֹנַי · וְכָל
רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם ו מוּתְמָמִים לְפָנַי · כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ : זְמְנוּ
צוּרִים חֲמִשָּׁה לִבְרִית בְּשָׂרִים · חֵצֶב אָבוֹת שְׁנַיִם הֲמָה הַיּוֹצְרִים ·
טְהוֹרָה שְׁלִשָּׁה וּבֶן־נוּן שְׁתַּיִם הֵרִים · וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ
חַרְבוֹת צוּרִים : יוּסְבּוּ צָרִים לַחֲרָבוֹת בָּמוֹ לְהָמוֹל · כַּאֲשֶׁר
מָלוּ בְּצֹר שְׁלֹשׁוֹם וּתְמוֹל · לָכֵן סְמָכָם בְּצוּוִי מִשָּׁרֶת לָמוֹל ·
עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים וְשׁוּב מֹל : מֵטִיב לְנַגֵּן אִישׁ הַבִּינַיִם
בְּפַלְּרוֹ · נִזְדַּמְּנוּ חֲמֻשְׁתָּן וְנַעֲשׂוּ אַחַת לְצַלְּחוֹ · סַלֵּק הַבַּרְזֶל
עַצְּמוֹ בְּזָכֹר אָרְחוֹ · וַתִּטְבַּע הָאֶבֶן בְּמִצְחוֹ : עֶסֶק מִילָה שַׁבָּת
דּוֹחָה, עֲשִׂיָּתָהּ · פְּרִיעָתָהּ וּמְצִיצָתָהּ רְחִיצָתָהּ כַּמּוּן וְאִסְפְּלָנִיתָהּ ·
צָוֹרֵךְ מְלָאכָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר מִבֶּעֶרֶב לַעֲשׂוֹתָהּ · לְקָרְבָּהּ אֶל
הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ : קָנִיתָ קֶדֶם נַהֲלָתֵךְ מִבֵּין חֲמוֹרִים ·

---

4) I Kron. 4,23.
5) Jos. 5,3. Uit den meervoudvorm wordt afgeleid, dat Jehoshoea' tweemaal dit zwaard gebruikte, nl. vóór den uittocht uit Egypte en na de komst in Kena'an (Bamidbar Rabba, 11).
6) Zij gebruikten toen geen mes, maar een scherpen steen.
7) D. w. z. vroeger.
8) Jos. 5,2. Uit het woord: *zwaarden* schijnt de dichter de bepaling af te leiden, dat voor de besnijdenis bij voorkeur ijzer gebruikt moet worden. (Vgl. Maim. יד רמ״ך, ב׳: הל׳ מילה פ״ב הל׳ א׳. טוש״ע י״ד רס״ד, ב׳: הל׳ מילה פ״ב הל׳ א׳).
9) Zie Jalkoet, I Samuel 17,40, Nº. 127. De vijf steenen, die David noodig had, vereenigden zich vanzelve tot één.
10) I Sam. 17,49.
11) Ex. 36,2. 12) De Egyptenaren, vgl. Ez. 23,20.

toen Gij zaagt, hoe zij [Israël] in gemengd bloed [1]) wentelden, toen Gij de eerstgeborenen sloegt; Almachtige bevrijd ons en onze vijanden zult Gij in stukken snijden, dan *zullen als op de tijding omtrent Egypte, de verdrukkers beven.* [2]) God moge in Zijne genade opstaan om Zijn woord te vervullen; moge ons spoedig in erbarming aannemen en ons ten tweeden male redden van de lasten [der ballingschap]; als in de dagen der oudheid moge Hij ons weder wonderen doen aanschouwen, Hij, *onze Verlosser, Heilige is Zijn naam, de Eeuwige Tsebaoth.*

יוצר לשבת וראש חדש.

Onze God is in waarheid God, en Zijne leer in waarheid betrouwbaar, „Voorwaar, ook Zijne eerste woorden zijn waarheid! [3]) en het einde ervan wijst op de waarheid [der eerste woorden;]" Hij vestigt de grondslagen der wereld op recht, vrede en waarheid [4]). — Vóór de vroegste oudheid overdacht Hij den raad der ware wijsheid [5]), die op Zijn uitgestrekten arm was geschreven, — want een gouden plaat was nog niet geschapen, noch ook een huid van vee of wild. — Hij rolde duisternis en donker weg voor het doorbreken van het licht; toen Hij echter zag, dat het verheven was boven elken glans en licht, borg Hij het als een schat weg voor hen, die zich bezighouden met de Heilige Leer, die lichtend is. [6]) „Hemel en aarde" [7]) gebood Hij, als een koning zijn dienaren — en zij werden tegelijk geschapen, volgens de beslissing, gegeven door den voornamen geleerde en zijne leerlingen, als bewijs daarvoor aanhalend het bijbelvers: „*Ik roep hun toe — en tegelijk bestaan zij*". [8]) — Toen nu tot in het oneindige

---

[1]) Van paaschoffer en besnijdenis. De uitdrukking דם תבוסה beteekent een mengsel van bloed, voor en na den dood aan een verslagene ontvloeid, en wordt door MAIMONIDES Mishna-commentaar Aholoth 2,1 afgeleid van מתבוססת, Ez. 16,6.

[2]) Vgl. Jes. 23,5. צר, eig. Tyrus, wordt op talrijke plaatsen door Midrash als het beeld van de verdrukkers in de tegenwoordige ballingschap opgevat.

*) Het stuk draagt de naamteekening R. BENJAMIN, volgens HEIDENHEIM R. Benjamin ben Zérach, vooral wegens het mystiek karakter van het stuk. Deze R. B. b. Z., met den bijnaam בעל שם, leefde volgens ZUNZ in RASHIE's tijd ± 4820 (1060). LANDSHÜT, pag. 52, noemt 10 stukken met zijn vollen naam geteekend en s. n. R. Benjamin drie anderen, die aan hem worden toegeschreven.

[3]) Ps. 119,160, waar RASHIE die woorden den volkeren in den mond legt, die bij de 1ste groep der tien geboden de opmerking maakten, dat zij allen op God betrekking hadden, maar door de latere geboden: „gij zult niet moorden" enz. ook tot erkenning van de waarheid der vroegeren werden gebracht. [4]) Aboth I,18.

[5]) De Thora, die, naar Midrash Konén, ook gedeeltelijk in Jalkoet,

רְאוֹתְךָ תְּבוּסַת דָּם בְּהַכּוֹתְךָ בְּכוֹרִים · שַׁדַּי תִּפְדֵּנוּ וְאֹיְבֵינוּ
תְּפַגֵּג ו גְּזָרִים · כַּאֲשֶׁר שָׁמַע לְמִצְרַיִם יָחֵילוּ צָרִים :
אֵ֫ל֫ יָקוּם בְּחַסְדּוֹ נִיבוּ שֵׁנִית לְמַלֹּאת · יָחִישׁ לְרַחֲמֵנוּ לְמַלְּטֵנוּ
מִתְּלָאוֹת · כִּימֵי קֶדֶם יְרֵאֵנוּ נִפְלָאוֹת · גּוֹאֲלֵנוּ קָדוֹשׁ ו שְׁמוֹ
יְיָ צְבָאוֹת : עזרת

יוצר לשבת וראש חדש

ע"ס א"ב ובסוף שם המחבר בנימן. *)

אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים אֱמֶת · וְתוֹרָתוֹ אֱמוּנַת אֱמֶת · אָמְנָם רֹאשׁ
דְּבָרוֹ אֱמֶת · וְסוֹפוֹ מוֹכִיחַ עַל הָאֱמֶת · וּמֵעֲמִיד
יְסוֹד הָעוֹלָם עַל הַדִּין וְעַל הַשָּׁלוֹם וְעַל הָאֱמֶת : בָּן מִקַּדְמֵי
קֶדֶם עַל עֲצַת תּוּשִׁיָּה · הֱהֵיתָה בְּתוּבָה בִּזְרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה · כִּי
לֹא נִבְרֵאת טֶם זָהָב וְלֹא עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה : גָּלַל אוֹפֶל
וְחוֹשֶׁךְ מִפְּנֵי פְּקִיעַת הָאוֹר · כְּשֶׁר כִּי נִתְעַלָּה עַל כָּל גִּיהַ
וּמָאוֹר · גָּנְזוּ וְהֶאֱסִימוּ לְעוֹסְקִים בְּתוֹרַת אוֹר : דּוֹק וְחֶלֶד צִוָּה
בְּמֶלֶךְ עַל עֲבָדָיו · וְנִבְרְאוּ בְּבַת אַחַת כְּהַכְרִיעַ נָשִׂיא וְתַלְמִידָיו ·
וְרָאָיָה לַדָּבָר קוֹרֵא אֲנִי אֲלֵיהֶם יַעֲמִדוּ יַחְדָּו : הִתְרַחֲבוּ לְאֵין

Spr. 8,22 vv. aangehaald, vóór de schepping bestond, geschreven niet op metaal, noch op leder, daar dat nog niet bestond, maar in vuurletters a. h. w. op Gods arm. Zij werd vóór de Schepping door God geraadpleegd en haar raad opgevolgd.

6) Vgl. Chagiega 12*a*, Ber. Rabb. 12.

7) דוק וחלד, *hemel* en *aarde*. דוק voor *hemel* met het oog op Jes. 40,22, חלד voor aarde, vgl. Ps. 49,2.

8) Chagiega t. a. p. en B. R. 1, komt een verschil van meening voor tusschen de scholen van Shammai en Hillel, of de hemel dan wel de aarde het eerst geschapen is. Eindelijk verklaart R. Shim'on b. Jochäi de beide meeningen niet te begrijpen, daar beiden tegelijk geschapen zijn, als een schaal met zijn deksel, die te samen vereenigd gebakken, eerst later van elkander afgesneden worden (vgl. voor dgl. potten Thosaphoth Bétsa 32*a*, en 'Aroech s. v. אלפס). Hij beriep zich daarbij op het boven aangehaalde vers Jes. 48,13. De geleerden van zijn tijd nu waren het algemeen met hem eens. — Ik prefereer daarom de lezing ותלמידיו, die ook in Machzor Romie voorkomt, daar de constructie —כ הכריע moeilijk te verdedigen is.

zich uitbreidden de uitspansels van Zijn glansvolle woning, moesten zij plotseling een: „het is u thans genoeg" hooren en verstijfden op Zijn woord, [1]) *„de zuilen des hemels schudden en worden angstig bij Zijn dreigen."* [2]) Daarna verdeelde en splitste Hij de „met Zijne hand gemeten" [wateren] [3]); de eene helft hief Hij op en plaatste Hij in de hoogte tot latere eerbewijzing, dat zijn de reine wateren, die eens zullen gesprengd worden. — Toen schreeuwde de rest in opstand: „waarom zou mijne eer tot schande worden!? Laat ook ik boven de wolken-hoogten stijgen en met mijn wederhelft gelijkgesteld worden"; toen verbrandde het een verterend vuur en werd de grommende bedwongen. [4]) — Hij vernieuwde de oppervlakte der aarde door vruchtboomen en gewassen, en gaf voorschrift aan de boomen: „ieder naar zijne soort", doch niet aan de gewassen; toch maakten zij voor zichzelve eene gevolgtrekking en de gewassen kwamen in afzonderlijke soorten te voorschijn. [5]) Den physieken aard der beide hemellichten maakte Hij [oorspronkelijk] gelijk in gestalte [6]) en vorm; en naar het aangezicht van den door Gods hand gevormde [den mensch] gaf Hij hun gelijk uiterlijk en droeg hun op en gebood hun door hetzelfde venster te voorschijn te treden. De maan echter berispte Hem; dadelijk werd zij kleiner gemaakt, omdat zij aanmatigende woorden tegenover Hem had gesproken en niet begreep haar, in trouw haar toegewezen, tijd [van werkzaamheid]; en Hij troostte haar wel met vertroostings-gronden over hare kleinheid, doch haar geest werd niet tot kalmte er door gebracht; — daarom brengen mijne scharen een zoenoffer voor den Heilige op alle Nieuwemaansfeesten naar mijn wettelijk voorschrift: *één geitebok tot zondoffer voor den Eeuwige.* [7]) Van hen beiden [zon en maan te zamen] leeren de rozenbloesems [Israël] tijden en eindpunten, nieuw en oud, en *zij zullen zijn tot teekenen en tot tijdsbepalingen en tot dagen en jaren* [8]). Den maancyclus geven de letters aan, hare tellingen worden telkens door de zes eersten [samen te voegen] bekend; voegt gij de zevende [letter] er aan toe, dan stijgt het getal tot dat van den zonnecyclus. Dan zijn van den eersten regel nog twee over en van den tweeden en derden nog vier, niet waar? terwijl de Zajin (ז), de 'Ajin (ע) en de sluit-Noen (ן) voor hen

---

[1]) Zie Chagiega t. a. p.
[2]) Job 26,11.
[3]) Vgl. Jes. 40,12.
[4]) De voorstelling is ontleend aan Midrash Konén; vgl. ook Ber. Rab. 2, Jalkoet II,789.
[5]) Choellien 60*a*, vgl. RASHIE, Gen. 1,12.
[6]) De gewone lezing is: בְּתָגָּ, *in kroon*, d. w. z. uiterlijken glans (?); OTTENSOSER leest: בְּחָגָּ, van חוג הארץ (Jes. 40,) en vertaalt *omtrek*. Machzor Romie geeft de lezing: ברמות, *in gestalte*, wat mij het meest eenvoudig

דַּי דְּקִיעֵי הוֹד ׀ דִּירָתוֹ · קָשְׁבוּ דַּיֵּיכֶם וְרָהוּ עַל אֲמִירָתוֹ · עַמּוּדֵי
שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ : וְאָז פִּלֵּג וְהֶחֱצָה שְׁעוֹלִים
הַמְּדוּדִים · מֵהֲצִיתָם הִשִּׁיא וְעִלָּם לְכִבּוּדִים · הֵם הַמַּיִם הַמְּהוֹרִים
אֲשֶׁר לְזֶרֶק עֲתִידִים : זָד יִתְרָם וְצָוַח כְּבִדִי לְכִלְמָה עַל מֶה ·
אֶעֱלֶה עַל בָּמָתִי עָב וְלַעֲמִיתִי אֲדַמֶּה · וַתִּלַהֲטֵהוּ אֵשׁ אֹכֶלֶת
וְנִכְבָּשׁ הוּא הַהוֹמֶה : חֹדֶשׁ פְּנֵי אֲדָמָה בַּעֲצִי פְּרִי וּדְשָׁאִים ·
וְגָזַר עַל הָעֵץ לְמִינֵהוּ וְלֹא עַל הַדְּשָׁאִים · וְנָשְׂאוּ בְעַצְמָן כָּל
וָחֹמֶר וַיָּצְאוּ מִינֵי דְשָׁאִים : טֶבַע שְׁנֵי מְאוֹרוֹת בְּדִמּוּת וּדְיוֹקָן
הַשָּׁוֶה · וּבְתַבְנִית יְצִיר כַּפַּיִם לָמוֹ תֹּקֶן וְשָׁוֶה · וְצֵאת כַּהֲלוֹן אֶחָד
לָמוֹ פָּקַד וְצִוָּה : יִפֶּר הַסַּהַר וְנִתְמַעֵט לְשַׁעְתּוֹ · כִּי הִטִּיחַ כְּלַפָּיו
וְלֹא בָן אֱמוּנַת עִתּוֹ · וְנֶחֱמוּ בְּתַנְחוּמֵי קוֹטֶן וְלֹא נִתְקָרְרָה
דַּעְתּוֹ : כְּוֹפֶר עָלֵי קְדֵשׁ לָכֵן מַקְרִיבִין חֲמוֹנַי · בְּכָל רָאשֵׁי
חֳדָשִׁים כְּדַת עֲנִיָּנִי · שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיָי : לְמֵרִים ׀
מֵהֶם פְּרִחֵי שׁוֹשַׁנִּים · זְמַנִּים וְקִצִּים חֳדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים · וְהָיוּ
לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים : מַהֲזוֹר הַלְּבָנָה אוֹתִיּוֹת
מוֹדִיעוֹת · בְּשֵׁשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת סְפוּרוֹתֶיהָ יְדוּעוֹת · בְּהוֹסִיפְךָ
שְׁבִיעִית לַחֲמָה מַגִּיעוֹת : נוֹתָרוֹת שְׁתַּיִם ׀ מִשְׁטָה רִאשׁנָה ·
וּמִשְׁנֶיהָ וּשְׁלִישִׁית אַרְבַּע בֶּאֱמוּנָה · וְזַיִן* וְעַיִן* וְנוּן פְּשׁוּטָה

---

voorkomt, temeer daar de uitdrukking דמות דיוקנו in Midrash en bij de Paitaniem zeer gewoon is.

7) Vgl. Choellien 60*b*, waar dit geheele verhaal voorkomt. De maan maakte de opmerking, dat in de geheele Schepping de grootere aan de kleinere zaak gepaard was; twee even groote hemellichamen zouden slechts aanleiding geven tot strijd. Als straf voor haar eerzucht, daar zij natuurlijk de grootste wilde blijven, werd juist zij verminderd. Toen begon zij eene discussie over haren toekomstigen werkkring, totdat zij eindelijk door God werd aangewezen als uitgangspunt van feestbestemmingen; ook toen was zij nog niet tevreden en zeide God: brengt daarom elken Nieuwemaansdag een zoenoffer voor Mij, omdat Ik de maan kleiner heb gemaakt. Dit wordt vastgeknoopt aan het woord לה׳ (Num. 28,15), dat alleen bij den zondoffer-bok van het Nieuwemaansfeest wordt gezegd, terwijl het bij de zondoffers op andere feesten ontbreekt.

8) Gen. 1,14. Zie onze aant. aldaar op het woord מועדים.

allen de rekening doen sluiten. [1]) — De visschen, die zwemmen in de zee, deed Hij wemelen in 700 reine soorten, en voor gebruik geoorloofd gevogelte zonder einde of getal, en [onreine] te verafschuwen vogels vierentwintig. — Daarna raadde Hij: „dat de aardbodem voortbrenge wild en vee, onrein en kruipend gedierte te doen wemelen in machtig aantal", toen bewoog zij [de aarde] zich als het ware zelve van insecten, die toch allen voor eene of andere noodzakelijkheid dienen. [David] die na talrijke bepaalde jaren [bij het brengen der bondsarke in Jerusalem] zou dansen en springen [2]), vroeg: „waartoe zijn gekken, spinnen en horzels geschapen?" Hij antwoordde hem: „gij zult ze eens noodig hebben, op den dag, dat gij, om u te redden, zult moeten vluchten." [3]) — Toen Hij nu voleindigd en voltooid had het bevelen van al het geschapene, sprak Hij: „laat Ons een mensch maken naar Ons beeld." Hij mengde hem dus [uit stof der aarde en water] en gaf hem de ziel en zette hem in zijne „hulp" [de vrouw] de kroon op. Toen hem een gemakkelijk gebod gegeven was, deed zijn misleid hart hem afwijken; en richtte Hij hem door Sanhedrien's besluit als een zinverdraaide en verdwaasde om op hem te vervullen: *met den kromgeestige gedraagt gij u dwaas* [4]). In die afdeeling teekende Hij 71 Godsnamen op; van Beréshieth, totdat hij geschapen zou worden [5]) en van dat hij geschapen was tot de verdrijving, — beantwoordende aan [de 71 leden van] het Sanhedrien, de mannen van onderzoek en navorschen. [6]) Zij beiden hebben gezondigd en worden in de Heilige Leer veroordeeld en de slang met hen, omdat Hij [God] niet de juiste argumenten voor hem aanvoerde, immers: [wanneer tegenover elkander staan] de woorden van den leeraar en die van den leerling, — past het

---

[1]) De gewone maancyclus omvat een tijdperk van 19 jaar, waaronder 7 schrikkeljaren, waarin één maand wordt ingevoegd, ten einde er altijd voor te zorgen, dat het Paaschfeest in de חודש האביב, d. i. in de lente valt. Daardoor wordt dan het zonnejaar met het maanjaar in overeenstemming gebracht ($19 \times 354 + 210 = 19 \times 365 + 1$). Dit is de zoogen. מחזור קטן. Daarnaast staat nog een cyclus van 21 jaar, d. i. van zeven driejarige perioden, omdat de maan telkens na 21 jaar op haar plaats in verhouding tot de sterren is teruggekeerd, die zij bij hare schepping innam. מחזור גדול של לבנה. De zonnecyclus omvat 28 jaar, en wordt מחזור החמה, ook wel, in de latere litteratuur gewoonlijk, מחזור גדול genoemd. Plaatst men nu de letters van het Hebr. alphabeth, met de sluitletters, in drie rijen:

א ב ג ד ה ו ז ח ט
י כ ל מ נ ס ע פ צ
ק ר ש ת ך ם ן ף ץ

dan zijn alle berekeningen te maken. De zes eerste letters van de eerste rij (א—ו) geven tezamen 21, d. i. het aantal jaren van den grooten maan-

מַכְרִיעוֹת לְכַלָּנָה: סָחֵי־יָם הַשְׁרִיץ שִׁבַּע מֵאוֹת מִינֵי טְהוֹרִים ·
וְכוֹשֵׁר עָפִים לְאֵין חֵקֶר וּמְסַפְּרִים · וְעוֹפוֹת שֶׁקָּצִים אַרְבָּעָה
וְעֶשְׂרִים: עָץ תּוֹצִיא אֲדָמָה חַיָּה וּבְהֵמָה · שֶׁקֶץ וָרֶמֶשׂ
לְהַשְׁרִיץ* וּלְהַעֲצִימָה · וְרִחֲשָׁה יַבְחוּשִׁין וְכֻלָּם לְצוֹרֶךְ הֵמָּה:
פּוֹזֶז וּמְכַרְכֵּר לְכַמָּה שָׁנִים קְבוּעוֹת · שָׁאַל | לָמָּה נִבְרְאוּ
שׁוֹטִים וְטָוִיוֹת וְצָרָעוֹת · הֻשְׁיְבוּ תִּצְטָרֵךְ לָמוֹ לְיוֹם בְּרִיחָה
לְתִשׁוּעוֹת: צוּוִי כָּל פּוֹעַל כְּגַמַּד וְשַׁכְלֵל · נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
מִלֵּל · גִּבְּלוֹ וְהִנְשִׁימוֹ וְעֵזֶר לוֹ כִּלֵּל: כַּלָּה כְּנִצְטַוָּה וְהִסְתַּהוּ לֵב
הוֹתָל · וְרָנוּ בְּרִין סַנְהֶדְרִין כְּגֶבֶר נֶעֱקָשׁ וְנִפְתָּל · לְקַיֵּם עָלָיו
עִם עֵקֶשׁ תִּתְפַּתָּל: רָשַׁם אַזְכָּרוֹת שֶׁלּוֹ שִׁבְעִים וְאֶחָד בְּפַרְשָׁה ·
מִבְּרֵאשִׁית וְעַד נוֹצַר וּמִשְּׁנוֹצַר וְעַד גְּרִישָׁה · כְּנֶגֶד סַנְהֶדְרִין
בַּעֲלֵי חֲקִירָה וּדְרִישָׁה: שְׁנַיִם חָטְאוּ וְנִתְחַיְּבוּ בַּתּוֹרָה · וְנָחָשׁ
עִמָּם שֶׁלֹּא טָעַן בְּשׁוּרָה · בְּמִקּוֹם רַב וְתַלְמִיד הָרַב רָאוּי

* במחזור רומי במקום להשריץ איתא: וְשֶׁרֶץ להנצימה.

---

cyclus; de zevende er aan toegevoegd, geeft 21 + 7 = 28, het aantal jaren van den zonnecyclus. In de tweede rij krijgt men op dezelfde wijze 210 (280) en 2100 (2800). Dan schieten dus de beide laatste letters van iederen regel over, terwijl de letters ז (in den 1sten), ע (in den tweeden), en sluit-ן in den derden regel alleen dienen om den maancyclus tot zonnecyclus te vergrooten.

[2]) II Sam. 6,15.

[3]) De zoogenaamde Ben Siera (ed. Amsterdam 5457, pag. 10*b*) verhaalt, dat David God eens de vraag zou gesteld hebben, waartoe Hij gekken, spinnen en horzels had geschapen? Het antwoord luidde: zij zullen u eens diensten bewijzen, dan zult gij niet meer vragen. Toen hij dan ook op de vlucht voor Shaoel zich in de spelonk verborg (I Sam. 23,14), werd hij door het web van een spin, die daar op Gods bevel zich nestelde, aan het oog zijner vervolgers onttrokken. Bij Achiesh, den koning der Philistijnen, werd hij alleen gered door zich krankzinnig aan te stellen (I Sam. 21,11—16); en bij gelegenheid van Davids overrompeling van Shaoel, waarbij hij diens lans en drinkschaal wegnam (I Sam. 26,8 vv.), redde eene horzel David het leven.

[4]) Ps. 18,27.

[5]) De Godsnamen in בצלם אלקים en van ויברך אלקים (Gen. 1,27) worden nl. niet medegeteld.

[6]) Vgl. Ber. Rab. 20.

voor des leeraars woorden ontzag te hebben.[1]) De zevende dag zag om naar den [door God] gevormde, daar hij der vertwijfeling ten prooi was, en stond op als een held om hem als eene muur te beschermen en smeekte vóór het aangezicht van den Vergevensgezinde en bracht tot bedaren toorn en gramschap.[2]) Zoo rustte daarop Hij, die woont in het verblijf in de uitgespreide [hemelen]; Hij gaf hem tot erfdeel aan Zijn volk, dat in Zijne schaduw toevlucht zoekt, die loven Zijn naam, [zeggende:] „*want op dien dag rustte Hij van al Zijne werken,*" de Heilige!

אופן

Millioenen machtigen U ter eere zeggen: „heilig"[3]).
De schitterstralen, iedren morgen nieuw geschapen[4]),
hun zeggen is: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest–Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

Heirscharen hoog ter Uwer eere luide — zeggen: „heilig";
Zacht suizend, zoet gemurmel U ter eere,
hun zeggen is: „geloofd,"
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest–Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

Dreunend dreigende donders U ter eere, — zeggen: „heilig."
Voor U verzaam'len zangerscharen zich — en zeggen: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest–Shabbath,
zeggen: „heilig" en „geloofd"."

Schreiend de schitt'rende hemelsche boden — zeggen: „heilig."
Siddrend staan vóór U de groepen Chashmalliem
zeggen: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest–Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

Tot U vliegen vorsten van 't vast firmament, zij zeggen: „heilig."
Tot U roepen eng'len en fladd'ren en vliegen[5])
en zeggen: „geloofd."
Ter Uwer eer gemeenten op Nieuwmaansfeest–Shabbath
zeggen: „heilig" en „geloofd."

---

[1]) Dit zoude de juiste verdediging van de slang zijn geweest. „Eva had Gods woord boven dat van de slang moeten stellen". Daar de slang zelve dit argument niet aanvoerde, werd het in dit geval, waar men met een verleider te doen had, ook door den Rechter niet in aanmerking genomen (Sanhedrien 29*a*).

[2]) Pirké R. Eli'ezer, 19.

לְמוֹרָא: הָדַר שְׁבִיעִי עָלַי יְצִיר כִּי נִתַּן לִמְהוּמָה · וְעָמַר כְּגִבּוֹר לְהָגֵן בַּהוֹמָה · וְחִנֵּן מוּל פְּנֵי מוֹחֵל וְשִׁבֵּךְ בָּעַס וְחֵמָה: חזי בֻּכִּין ו נָפַשׁ בּוֹ יוֹשֵׁב מְכוֹן פְּרוּשִׁים · נָהֲלוּ לְעַמּוֹ אֲשֶׁר בְּצִלּוֹ חוֹסִים · מְשַׁבְּחִים לִשְׁמוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל הַמַּעֲשִׂים · קָדוֹשׁ: הכל יודוך

אופן ע״ס א״ב משולש

לְךָ אֵלִים אַלְפֵי אֲלָפִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ בְּרָקִים בְּרוּאֵי בְקָרִים אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ :
לְךָ גוֹעִים גְּדוּדֵי גְבוֹהִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ דוֹבְבִים דְּמָמָה דַקָּה אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ :
לְךָ הוֹמִים הוֹמֵי הַמוֹלָה אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ וְעוּדִים וְעוּדֵי וָתִיקִים אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ :
לְךָ זוֹעֲקִים זַכֵּי זְבוּלִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ חָלִים חֲיָלֵי חַשְׁמַלִּים אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ :
לְךָ טָסִים טַפְסְרֵי טְפוּחִים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ ·
לְךָ יְקָרָאוּן יְהוֹרוּן יְהוֹרוּן אוֹמְרִים בָּרוּךְ ·
לְךָ קְהִלוֹת בְּשַׁבָּתוֹת וּבֶחָדָשִׁים אוֹמְרִים קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ : והחיות

---

3) Gedoeld wordt op de Kedoessha, heiliging van den naam Gods, door de engelen-koren, die, bij Jesaja 6,3 het „driewerf *heilig* enz.", bij Ezechiël 3,12 het: „*geloofd zij* de naam des Eeuwigen enz." aanheffen. Deze beide verzen vormen ook in onze liturgie de Kedoessha.

4) De engelen, die als bliksemstralen glanzen en iederen morgen nieuw geschapen worden, vgl. Chagiega 14*a*. B. R. 78.

5) Ps. 68,13.

זולת.

Uwe trouw is waarachtig en groot, Gij, die in de vergadering der heiligen als heilig wordt geprezen; telkens als Gij het teeken des heils [aan den hemel] plaatst bij het vernieuwen van het morgenrood, zullen de [uit Egypte] verlosten U huldigen [1]) telkens op iederen Shabbath en nieuwemaansdag en zeggen: *„Uwe getuigenissen zijn ten zeerste vertrouwbaar, Uw huis betaamt heiligheid".* [2]) Het is gewoonte „de schoone vrucht" [3]) [van den olijfboom, d. i. de olie] te gebruiken als brandstof ter verlichting, bij het naderen der ochtendschemering echter gaan de lampen uit, daar hun gebied ten einde is; en kort vóór den morgen orden ik mijne bede en zie hopend op naar U, Eerbiedwekkende, — *Want bij U is de bron des levens, in Uw licht zullen wij het licht aanschouwen.* [4]) Moge de glans van het verblijf Uwer heerlijkheid [Tsion] Uwen uitverkorenen getoond worden naar hunne verdienste; vensters, [naar binnen] kleiner, en [naar buiten] grooter wordend, [5]) mogen in pracht zich verheffen als bij den eersten en tweeden [tempel]; de voorspelling van Uwen ziener moge bewaarheid worden: „dat maan en zon zich verbergen, [6]) *want de Eeuwige zal u zijn tot eeuwig licht.*" — De kroon der schoonheid, Uwen tempel, vestig hem, leg vast zijne grondslagen; maak weer volkomen den troon en Uwen heiligen Naam, bedien U niet meer van slechts twee letters; [7]) verschaf Uwen dienaren een nieuwen naam, [8]) gelijk er een nieuwe hemel en nieuwe aarde zal komen; [9]) *„Jubelt hemelen, want de Eeuwige verricht het; juicht, gij diepten der aarde!"* [10]) Wanneer Gij [naar het gebied] van den top van Amana af binnenwaarts [11]) de ballingen uit hun gevangenschap bijeen trekt, doe hen dan hun zangstuk erven, terwijl vrouwen de mannen omringen; [12]) als het geheim van hun leiding in hunne jeugd, toen maagden den tamboerijn sloegen [bij den uittocht uit Egypte, aan de Schelfzee] ná [den val van] het leger; *de stad is dan ons tot kracht, tot hulp doet Hij strekken muren en tusschenmuur.* [13]) Het woord der bedenking in Chanes [Egypte] heeft opgewekt het verbond met onze dooden [de aartsvaders]; Gij, rechtvaardige spruit! vernieuw in nabijzijnden tijd onze jaren; dan gaat Gij gevreesd als koning daar heen, en ik [Israël] als Uw pachter [14]) en te zamen verlustigen wij ons; *dan wordt vol van gejuich en lachen*

---

*) De schrijver is R. Meier ben Izak, met den bijnaam *Sheliach Tsibboer* (ש"ץ, Voorlezer), die herhaaldelijk door Rashie geciteerd wordt, soms als reeds overleden (ז"ל). Hij leefde te Mainz en te Worms omstreeks 4820 (1060) en R. Jitschak Hallévie uit Worms, Rashie's leeraar, roemt zijne dichtstukken en voordracht. Zijn zoon R. Jitschak was te Worms een der slachtoffers van den eersten kruistocht (4856, 1096). Van hem is o. m. het beroemde אקדמות, dat op het Wekenfeest bij het begin der Thoralezing wordt voorgedragen. Landshüt pag. 162—167 noemt als beslist van dezen dichter uit de verschillende ritus 21 stukken.

זולת ע"ס א"ב ובסוף התום מאיר בר יצחק חזק בתורה ובמעשים טובים. *)

אֱמוּנָתְךָ אֲמַתִּי רַבָּה בְּסוֹד קְדוֹשִׁים ׀ מִתְקַדֵּשׁ ׃ בְּהַצִּיבְךָ צִיּוֹן
יֵשַׁע בְּעָמוּד הַשַּׁחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ ׃ גְּאוּלִים יַאֲמִירוּךָ מִדֵּי
שַׁבָּת וְחוֹדֶשׁ ׃ עֲדוּתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נָאוָה קֹדֶשׁ ׃ דֶּרֶךְ
פְּרִי תְּוֹאַר תֵּת כַּנֵּר לַמָּאוֹר ׃ הִלּוּךְ הַשְּׁמָשׁוֹת הַמְּנוֹרוֹת כָּבוּ
גְּבוּל ׀ לְתְאוֹר ׃ וְסָמוּךְ לַבֹּוקֶר אֲעָרוֹךְ וַאֲצַפֶּה לְךָ נָאוֹר ׃ כִּי
עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר ׃ זוֹהַר מְקוֹם כְּבוֹדֶךָ יֵרָאֶה
לְבְחִירֶיךָ כְּפָעֳלָם ׃ חַלּוֹנוֹת מַקְטִינוֹת וּמַרְחִיבוֹת בָּזֶה וְכָזֶה
לָעֲלָם ׃ טַעַם חוֹזֶךָ יֶאֱמַן צַר וָאוֹר לְהִתְעַלָּם ׃ כִּי יְיָ יִהְיֶה לְךָ
לְאוֹר עוֹלָם ׃ יוֹךְ מִכְלַל דְּבִירֶךָ יַשֵּׁב יַסֵּד שְׁתִיוֹת ׃ כֵּם וָשֵׁם
הַשְׁלֵם ׀ מֵהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיוֹת ׃ לַעֲבֶדֶיךָ שֵׁם חַדֵּשׁ כַּחֲדָשִׁים
וַחֲדָשָׁה אוֹתִיוֹת ׃ רָנּוּ שָׁמַיִם כִּי עָשָׂה יְיָ הֵרִיעוּ תַּחְתִּיוֹת ׃
מֵרֹאשׁ אֲמָנָה וּלְפָנִים גָּלִיוֹת מִשְׁבָּם בְּהַשְׁחֵל ׃ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב
גֶּבֶר פֶּרֶק שִׁיר נַחֵל ׃ סוֹד נֶהוֹג עֲלֻמוֹת בַּעֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת אַחַר
חֵיל ׃ עִיר עָדְלָנוּ יְשׁוּעָה יָשִׁית חוֹמוֹת וָחֵל ׃ פֶּה פְּקִידָה בְּחָנֵם
הֵעִידָה בְּרִית יְשֵׁנֵינוּ ׃ צֶמַח צַדִּיק קֶרֶב שָׁנִים תְּחַדֵּשׁ ׀ שָׁנֵינוּ ׃
תַּהֲלוּךְ מוֹרָא כְּמֶלֶךְ וְאָרִים נְטַיֵּל שְׁנֵינוּ ׃ אָז יִמָּלֵא רִנָּה וּשְׂחוֹק

---

1) יאמירך, vgl. Deut. 26,17. 2) Ps. 93,5.
3) Jeremia 11,16. 4) Ps. 36,10. 5) I Kon. 6,4.
6) De uitdrukking is ontleend aan Jes. 6,30, het denkbeeld aan Jes. 60,19, waaruit de tweede plaats is genomen.
7) Ex. 17,16 staat כי יד על כס יה, het woord כסא dus „gebrekkig" geschreven, zonder א, en de Godsnaam slechts uit de twee eerste letters bestaande. Hieruit leiden onze Wijzen af, dat zoolang de eindstrijd met 'Amalek door Israël niet is volstreden, Gods naam noch zijn troon weer volkomen zullen zijn. De bedoeling van onze strophe is dus: maak een einde aan 'Amalek's macht.
8) Jes. 62,2.
9) Jes. 66,22.
10) Jes. 44,22.
11) Amana is de noordelijkste bergtop in Palaestina. „Van Amana binnenwaarts" duidt geheel Palaestina aan. Vgl. Challa 4,8; Gittien 7b en 8a.
12) Jer. 31,22. 13) Jes. 26,1.
14) ארים is een werkman, die van den landheer land in pacht neemt onder voorwaarde, dat de opbrengst in zekere verhouding zal verdeeld worden.

onze mond en onze tong!" [1]) Door het te plaveien met Poech en Saffier [2]) maak hecht en sterk mijn voorhof; den cypres en ceder, populieren zijn de latten bij mijn terugkeer; en men stelt schoon een heerlijken zang in, als destijds toen ik de zee gekliefd zag! *Neem ter hand schild en schutpantser, en sta op om mij te helpen!* [3])

יוצר לשבת בראשית.

Den hoogverheven God wil ik jubelend bezingen; de machtige daden, door Hem verricht, wil ik verhalen vóór de gemeente! Met de bijeenkomst van het vlekkelooze [Israël] [4]) wil ik mij verbinden in een waardige daad, het „In den beginne schiep" te verklaren en te bespreken! Neemt het u dan ter harte te dienen den Koning der heerlijkheid, den Heilige! — Van Hem, die groot is in denkbeelden, willen wij de machtige daden verkondigen, bij dagschittering [5]) en nacht Zijne grootheid prijzen. [6]) Bij het uiteen zetten van hetgeen Hij geschapen heeft, — zoo groot mogelijke terughouding aanbevolen! [7]) men bewake de deur zijner lippen, [8]) daar de kennis te kort schiet! Toen God het plan opvatte de wereld te vestigen, pleegde Hij met Zijn raadgever overleg, die zich toen reeds verlustigde in Zijn verblijf, [9]) en hare meening kwam Hem raadzaam voor; toen stemde zij met het denkbeeld in en antwoordde, dat [de wereld] nu geschapen kon worden; en Zijn geest blies [over de wateren]. Wat Hij Zich voorgenomen en overdacht had, zette Hij spoedig in daden om en bereidde uit lichtglans het verblijf der reinheid [den hemel]. [10]) Den aardbol maakte Hij [11]) van de witte sneeuw, die Hij neerwierp; [12]) pijlen scherpte Hij als loon voor den afvallige. [13]) Het hemelgewelf deed Hij stollen en vestigde Zijne tent; verdreef de verborgen wateren en zonderde ze naar ééne plaats af. [14]) Tevens schiep Hij [de engelen], die met luider stemme Zijne eenheid verkondigen, doch bereidde ook vuurgloed, om verstootenen te tuchtigen. [15]) Hij bracht in Zijn

---

[1]) Ps. 126,2.
[2]) Jes. 54,11.
[3]) Ps. 35,2.
[4]) Vgl. RASHIE Hoogl. 6,5 e. a. p.
[5]) ניה, een zelfstandig naamw. gemaakt uit den הפעיל-vorm: יגיה חשכי (Ps. 18,29), schittering, *dag*.
[6]) נסלל, loven, vgl. RASHIE Ps. 68,5, Job 28,16.
[7]) Chagiega, 11*b*; MAIM. יסודי התורה הל' 4,10.
[8]) דל = דלת, deur; vgl. Ps. 141,3, RASHIE en IBN 'EZRA.
[9]) De Thora, die lang vóór de wereldschepping bestond; vgl. Spr. 8,22-31. Vgl. Jalkoet t. p. en Ber. Rab. 1, vooral Perakiem v. R. Eli'ezer 3. Op Gods vraag namelijk, of Hij tot schepping der wereld zoude overgaan,

פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ : בִּרְבִיצַת פּוּךְ וְסַפִּיר חַקֵּה חַזֵּק עֶזְרָתִי · בְּרוּשׁ
הִתְרָהֵד וְתִאַשּׁוּר רְהִיטֵי בְּרוֹתֵי חֲזָרָתִי · וּבְמַעֲן שִׁיר מְטִיבִים
כְּאָז בַּיָּם גִּזְרָתִי · הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי : עזרת

יוצר לשבת בראשית.

ע״ס **א״ב** מרובע ותתום בו שלמה הקטן.

אֵל נִשָּׂא · אֲרַנֵּן בְּהִתְעַלְּמָה · אוֹמֵץ עָשָׂה · אַגִּיד בִּכְנֻסָה :
בְּסוֹד בָּרָה · בְּיוֹשֵׁר אֶתְחַבָּרָה · בְּרֵאשִׁית בָּרָא · בָּאֵר
וְלִדְבָרָה : שִׁ֫יתוּ לֵ֫ב לַעֲבוֹד · מֶ֫לֶךְ הַכָּבוֹד · קָדוֹשׁ : גְּדוֹל
פֶּ֫לֶל · גְּבוּרוֹתָיו נְמַלֵּל · גֵּיהַ וָלִיל · גָּדְלוֹ נְסַלֵּל : דְּרוֹשׁ
בְּיָצַר · דֵּי מַעֲצַר · דַּל יְנַצַּר · דָּעָה מֵהִתְקַצַּר : הָאֵל בְּחָשְׁבוֹ ·
הָעוֹלָם לְיַשְּׁבוֹ · הִתְיַעֵץ בְּמַחֲשָׁבוֹ · הַמְשַׁחֶקֶת בְּמוֹשָׁבוֹ :
וְרָצוֹנָהּ נִשְׂוָה · וְהִסְכִּימָה בְּמַחֲשָׁבָה · וְלִבְרֵאת הֵשִׁיבָה · וְרוּחוֹ
נָשְׁבָה : זְמָמוֹ הֵרַהַר · זֵרוּז מָהַר · זֵמֶן מִזּוֹהַר · זְבוּלֵי טְוֹהַר :
חָלַד הֵאֵרִיק · חַוָּר הִזְרִיק · חֵץ הִמְרִיק · חֵלֶף מַעֲרִיק : טְלוּל
הִקְרִישׁ · טִיעָתוֹ הִשְׁרִישׁ · טְמוּנִים לְהַנְרִישׁ · טָרוֹד וּלְהַפְרִישׁ :
יָצַר פּוֹצְחִים · יְחוּדוֹ מְנַצְּחִים · יְמֵן קְדוֹחִים · יַפֵּר נִדָּחִים : כְּנֵס

---

antwoordde de Thora, dat dit noodzakelijk was, daar om te heerschen er iets moet zijn, dat beheerscht wordt; en om gehuldigd te worden er een volk moet zijn, dat hulde brengt. Dit woord vond behagen in de oogen Gods.

10) De hemel is uit licht geschapen; zie t. a. p.

11) האריק, w. w. van ארקא, Arameesche vorm van het Hebr. ארץ.

12) Pirké R. Eli'ezer t. a. p. De aarde is geschapen uit de sneeuw onder den goddelijken troon, vgl. Job 37,6.

13) מעריק, *die ontvlucht* de vervulling zijner plichten.

14) Door het bijeen drijven van het water kreeg het uitspansel eerst zijne vastheid.

15) Pirké R. Eli'ezer 4. Op den 2den dag werden geschapen: het uitspansel, de engelen en de hellegloed.

verzamelplaats bijeen de machtige waterstroomen, door Hem gemeten; doch toen zij moedwillig tegen Hem handelden, bedwong Hij ze door Zijne vrees.[1] — De overoude aarde[2] deed Hij in groen gewas ontspruiten om zich te vermeerderen en te vermenigvuldigen, om zaad te geven en gewas voort te brengen. De Scheppingen, die Hij voortbracht, — door een woord slechts riep Hij ze te voorschijn; de lichten en hunne trawanten[3] door Zijnen adem stelde Hij ze aan. [De zon], die vol vreugde daarhenen schrijdt,[4] [de maan] die vertrouwbare getuige,[5] nemen den bepaalden tijd in acht, sterk genoeg om niet te wankelen. Daarna bracht Hij te voorschijn uit de opgeborgen wateren[6] de zwemmenden [visschen] en de vliegenden [vogels]. Hij gaf hun teekenen voor de later geschapenen, om zich van de onreinen te onthouden. Om als maaltijd aan te richten koos Hij den Liwjathan uit, wiens oogen schitteren als de morgen;[7] daaraan zullen eens aanzitten zij, die van den moederschoot[8] af beladen zijn [Israël]. Hij, die wrocht met wijsheid, beval de aarde door hare verhitting te doen geboren worden wild en vee. Den Behémoth, dien Lotus-halmen beschutten,[9] koos Hij uit om te bereiden; Hij maakte jacht op hem om hem te slachten, om er de ingetogenen [braven] deel aan te geven. De Heilige sneed den door Hem gevormden mensch uit Zijn land;[10] Hij richtte hem op, zoodat hij rechtop loopt, en versierde hem met wat Hem gevreesd maakt.[11] Doch toen hij slecht handelde, werd zijn geest verminderd; — het net van het graf [werd zijn deel], af te dalen in de diepte. — Toen Hij Zijn werk had voleindigd, rustte Hij in Zijn verblijf; den zevenden dag verhief Hij, om hem in acht te nemen en niet te ontwijden. — Schoone woorden spreekt hij [de Shabbath] voor den heerlijk schoone [den mensch]; losgeld voor hem te geven verlangde de slanke Gazelle.[12] Hij bewaarde hem om hem ten deel te geven aan het volk, dat Zijn leiding volgt; toen Hij het manna te voorschijn bracht, verkondigde Hij het voor het eerst. Om u daarop te verlustigen, en u te versieren, u te onthouden van „vervoeren,"[13] dat hij, die lasten draagt, ruste en niet vermoeid zij. Neemt u dus ter harte te dienen den Koning der heerlijkheid, den Heilige!

---

[1]) T. a. p. 5. Op den derden dag beval God de wateren op aarde zich naar ééne plaats te verzamelen; dit geschiedde, doch het water werd oproerig en dreigde de aarde te overstroomen, totdat Gods toorn tegen de wateren ontbrandde en Hij ze bedwong en bepaalde grenzen en hoeveelheid voorschreef.

[2]) ארץ is een naam voor de aarde; vgl. Ps. 88,13; Wajjikra Rabba, 29.

[3]) *De* twee *lichten*, zon en maan, en *de* hen omringende *menigte*, de sterren.

[4]) Vgl. Ps. 19,6: hij [de zon] *verheugt zich . . . om zijn baan te doorloopen.*

[5]) Vgl. Ps. 89,38: *als de maan . . . een vertrouwbaar getuige aan den hemel.*

בַּאֲגַדּוֹ · כַּבִּירֵי מְרוֹדוֹ · בְּהַזְדָּם נֶגְדּוֹ · כְּבָשָׁם בְּפַחְדּוֹ : לְרָאשֵׁי
הַנְּשִׁי · לַח הִרְשִׁיא · לְהַרְבּוֹת וּלְהַפְשִׁיא · לְמַזְרִיעַ וּלְמַדְשִׁיא :
מַעֲשִׂים זִמָּם · מֵאוֹמֶר יְמָם · מְאוֹרוֹת וַהֲמָם · מֵרוּחוֹ מִמָּם :
נֶעֱלָץ צוֹעֵד · נֶאֱמָן עֵד · נוֹטְרִים ו מוֹעֵד · נִתְקָפִים ו מֵהֲמָעֵד :
סִלֵּק מֵחֲבוּאִים · שָׂחִים וְדָאִים · סְמָן לְנִבְרָאִים · סוּר מִטְּמֵאִים :
עָרוֹךְ בָּחַר · עֵינָיו כְּשַׁחַר · עָתִיד לִסְחַר · עֲמוּסֵי מִשְׁחָר : פּוֹעֵל
בְּחָכְמָה · פִּקֵּד אַדְמָה · פְּלוּט בִּיחוּמָה · פְּרָאִים וּבְהֵמָה : צָאֲלִים
יְסֻכְּוּהוּ · צָפָה לְעָרְכֵהוּ · צָרוֹ לְנַכְּסֵהוּ · צְנוּעִים לְכוֹסֵהוּ : קָדוֹשׁ
מֵאַרְצוֹ · קִצַּע קְרוּצוֹ · קוֹמָמִיוּת הִפְרִיצוֹ · קִשְׁטוֹ מִמַּעֲרִיצוֹ :
רַק כְּשִׁחַת · רוּחוֹ נִפְחַת · רֶשֶׁת שַׁחַת · רֵדֵת לְתַחַת : שְׁלֵם
פָּעֳלוֹ · שָׂבַת בְּזִבּוּלוֹ · שְׁבִיעִי עָלוֹ · שְׁמוֹר מַחֲלָלוֹ : תְּנוּי
שֵׁפֶר · תְּמוּר שִׁפֶּר · תֵּת כְּוֹפֶר · תָּאַב עָפֶר : שָׁמְרוּ לְהַנְחִילוֹ ·
לְעַם נְהִילוֹ · מָן בְּהַשְׁחִילוֹ · הִשְׁמִיעוֹ הִתְחִילוֹ : הִתְעַנֵּג לְהִתְנָאוֹת ·
קְלוֹט יְצִיאוֹת · טְוֹעַן מַשָּׂאוֹת · נָוֹחַ מִלְּאוֹת : שִׁיתוּ לֵב
לַעֲבוֹד · מֶלֶךְ הַכָּבוֹד · קָדוֹשׁ : הכל יודוך

---

6) De diepten der zee, zie aant. 1.

7) Job 41,10.

8) משחר, Ps. 110,3. Wat de zaak betreft, vgl. RASHIE Gen. 1,21.

9) Job 40,22.

10) Naar Midrash is Adam uit aarde van Palaestina gevormd (P. R. E. 12).

11) ממערצו, met de ziel, het goddelijk element, waaraan de mensch zijne meerderheid boven alle schepselen dankt.

12) Een liefkozende benaming voor God. Pirké R. Eli'ezer 18, einde, wordt gezegd, dat hem, die den Shabbath in acht neemt, al zijne zonden vergeven worden, terwijl in 't begin van kap. 19 voorkomt, dat de Shabbath bij God als voorspraak voor Adam optrad.

13) יציאות, het eerste woord van het Mishna-tractaat Shabbath, waarin de op Shabbath verboden werkzaamheden worden besproken, is hier als voorbeeld van alle zoodanige verrichtingen genomen. De term beteekent: het vervoeren van zaken uit particulier gebied (of wat daarmee geheel of ten deele wordt gelijk gesteld) naar den openbaren weg, of omgekeerd.

אופן.

Den Heer der heerlijkheid, die de hooge hemelen met één spanne omvat, kennen de dienstdoende engelen machtigen roem toe, met liefde Hem zoekend [1]) naar voorschrift en overlevering; — en ik — Israël, — door lijden zwart geworden [2]), orden slechts met mijn mond nog lof. — Voor Hem, die genoemd wordt Eerste en Laatste, den Koning Alvermogend, doen zij uitstroomen jubeltoon en juichen met rechtvaardigheid en braafheid; met hen is Metathron, [3]) Phiskon, Itmon en Sigron [4]); doch ik, de lelie van Sharon [5]), ik werp voor de arke mij neder. — Voor God, die vlammen splijt, die gevreesd wordt in de machtige vergadering van heiligen, toonen de om Zijn troonwagen geschaarden en heilige, vlammende vuurwezens hun kracht om te uiten een heiliging, een éénigen lof [6]); — doch ik, die ziek ben van liefde [7]) — mijn smeeken is aangenaam als een geschenk! Voor Hem, die wonderen verricht, den Heer der wonderdaden, donderen scharen en legers in de kameren der hemelpaleizen met krachtige geluiden, in groepen vereenigd; — doch ik — de muur, wier borsten als torens zijn, [8]) put mij uit in prijslied en lof. Voor de verhevenheid van Hem, die getrouw is aan Zijn verbond en bestendig vasthoudt aan Zijn eed, verschrikken de Chashmalliem, die Hem dienen; zij verheffen zich uit vrees voor Hem en verkondigen Zijn Goddelijkheid; — doch ik, die Mijnen Vriend behoor, Wiens verlangen op mij gericht is [9]), zeg: „Geloofd zij de naam Zijner koninklijke heerlijkheid!"

זולת.

Voortdurend peins ik, om te begrijpen de ellende en de moeitevolle levensomstandigheden; waarom toch mijne smart eeuwig duurt, pijnlijk zonder verademing? Wel komen die tuchtigingen en kwellen mij die plagen naar het Goddelijk verbond, doch den geneesheeren is immers verlof gegeven tegen de rampen op te komen! Heengegaan, ja spoorloos verdwenen zijn zij, die genezende specerijen konden bereiden; geweken zijn zij, zij schieten te kort en zijn in hun kennis beschaamd, de geneeskundigen; — toen nu mijn weg duister werd, wilde ik gaan bij de daarvoor aangewezenen, rondgaande om te vragen en te vinden een antwoord voor de verdrukkers, — Die daar veilig zijn en rustig en niet deelen de ellende van den sterveling; wier krachten niet ge-

---

[1]) Ontleend aan Aboth 3,12, — beteekent de uitdrukking hier: gemakkelijk [te bewegen] Hem te zoeken.
[2]) Hoogl. 1,6.
[3]) Sanhedrien 38*a*.
[4]) Ibid. 44*a*.
[5]) Hoogl. 2,1.
[6]) Vgl. Chagiega 3*a*.

אופן שם המחבר בנימין התום באות שניה מהתחלת החרוזים.

לְבַ֫עַל הַתִּפְאֶ֫רֶת · מְתַקֵּן רוֹם בְּזֶ֫רֶת · מַעֲצִימִים אַדֶּ֫רֶת ·
מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֶת · נוֹחִים לוֹ לְתִשְׁחוֹרֶת · כַּהֲלָכָה וּמַסּוֹרֶת ·
וַאֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת · תְּהִלָּה בְּפִי סוֹדֶרֶת : לְנַ֫קְרָא רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן ·
מֶ֫לֶךְ אַדִּירִירוֹן · מַבִּיעִים סֶ֫לֶד וָרוֹן · בִּיוֹשֶׁר וְכִשְׁרוֹן · וְאִתָּם ו
מְטַטְרוֹן · פְּסִקְוֹן אִטְמוֹן וְסִגְרוֹן · וַאֲנִי חֲבַצֶּ֫לֶת הַשָּׁרוֹן · מְשִׁתַּחֲוֶה
פְּנֵי אֲרוֹן : לְיָ֫הּ חוֹצֵב לֶהָבָה · נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה ·
וְעִירֵי מֶרְכָּבָה · וְקַדִּישֵׁי שַׁלְהֵבָה · מִתְגַּבְּרִים לְהַקְשִׁיבָה · קְרֵשָׁה
כְּאַחַת חֲטִיבָה · וַאֲנִי חוֹלַת אַהֲבָה · בַּקָּשָׁה כְּשֵׁי עֲרֵבָה :
לְמַ֫פְלִיא פְּלָאוֹת · אֲרוֹן כָּל הַנִּפְלָאוֹת · כִּתִּים וַחֲיָלוֹת · בְּחַדְרֵי
הֵיכָלוֹת · רוֹעֲשִׁים בְּקוֹלוֹת · נוֹעָדִים בְּמַקְהֵלוֹת · וַאֲנִי חוֹמָה
וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת · תִּשְׁבָּחוֹת וּתְהִלּוֹת : לְנֶ֫אֱמָן בְּבִרְיתוֹ · וְקַיָּם
בְּשִׁבוּעָתוֹ · חַשְׁמַלֵּי שֵׁרוּתוֹ · מִתְבַּהֲלִים ו מִשְּׁאֵתוֹ · מִתְנַטְּלִים ו
מֵאֵימָתוֹ · מַגִּידִים אֱלָהוּתוֹ · וַאֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ · בָּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ : והחיות

זולת ע״ס **א״ב** וכסוף התום שלמה הקטן יגדל בתורה חזק ואמץ.

אֲחַשְׁבָה לָרַעַת עָמָל וּדְבָרִים יְגֵעִים · לָמָּה כְּאֵבִי נֶצַח אֲנוּשׁ
מְמֻרְגָּעִים · בְּרִית בָּאִים יְסוּרִים וְנָגָעִים נוֹגְעִים ·
וּרְשׁוּת רוֹפְאִים נִתְּנָה לְפֻגָּעִים פּוֹגְעִים : גָּזוּ וְגַם גָּזוּ מִכַּשְׁלֵי
הַסַּמָּנִים · סָרוּ אַף חָפְרוּ סוֹרְחוּ הָאֻמָּנִים · דַּרְכֵי כְּנִסְתָּרָה
אֵרֵד אֵצֶל מְמָנִים · מְחֻזֶּרֶת שׁוֹאֶלֶת מְצֹא תְּשׁוּבַת מוֹנִים :
הַשַּׁאֲנַנִּים בֶּטַח וּבַעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵימוֹ · וְעִם אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ

---

7) Hoogl. 2,5.
8) Hoogl. 8,10. Vgl. Midr. Rabba t. p. Israël zegt tot God: *ik ben een muur* en doe, gelijk een muur de stad, de goede daden stand houden, en *mijne borsten als torens*, groepen van braven zullen wij in de wereld doen ontstaan.
9) Hoogl. 7,11.

troffen worden bij het lijden des menschen; die als mestvee dik zijn, zoodat hun blik verduisterd is van vet, — doch zij doen opwellen en spreken kwade woorden, wier inhoud bitter is. „Deze daar [Israël] is aanmatigend, haar voorhoofd kent geene schaamte; zij heeft immers geest genoeg om te weten, dat zij slechts hare wet [voor de onze] moet verwisselen." [1]) „Kan een pleister van zalven worden opgelegd, waardoor de wonde geheeld kan worden, die reeds jaren lang, overoud is geworden?" Mij te verleiden hen te volgen, houdt hunne begeerte niet op, als houtskool voor den kolengloed, als brandhout voor een vlammend vuur: „Sla toch uwe tenten op in gevaarlooze nabuurschap en wat vermoeit gij u toch, u bezighoudend met de boeken *uwer* genezing! [2]) Tooi u met uwe schoonheid, door [u te vereenigen met] haar, over wie geen plaag eenige macht heeft [3]); zoekt gij een bewijs [voor de waarheid van onze leer]? de absolute veiligheid, [waarin wij leven, terwijl gij vertrapt en vertreden wordt!"] [4]) Ofschoon als een vlam [dit woord] mijn hart verteert, — toch blijft het beslist spreken; „*Uwe* nabijheid, o God! is mij goed!" — en stoot de woorden uit: „Wat heb ik met u mijn leger op te slaan; verwerp gij uwe verachtelijkheid en houd ons die niet voor! Liefelijk en schoon is het, ja zoet, zich te laten vertrappen, te laten verdrukken, zoo uit liefde de Vader Zijnen zoon slechts tuchtigt!" — Heeft mijn mond ook al opgehouden de berekeningen [voor de verlossing] te tellen en is nog altijd de genezing voor de dochter mijns volks niet gekomen, — het woord: „wacht op hem" [5]) blijft een duidelijk in de openbaring aangewezen gedenkteeken; mijn zielsverlangen, de liefde tot mijn Vriend is dan ook niet verzwakt. Dit woord overdacht ik in mijn hart om een oplossing te vinden voor de vele slagen, die ik moest dulden van den machtigen geesel: de Almachtige heeft, vóórdat Hij de verschillende lotgevallen toedeelde, [6]) den met hoeken gesneden zwachtel verzorgd en den pleister bestreken [7]). Als het ombinden van een beproefd amulet en als voortreffelijke bezweringsformulieren is Zijn woord, onderzocht en vertrouwbaar gebleken, met tal van voortreffelijke eigenschappen; de kundige Geneesheer, Zijne handelingen zijn nauwkeurig berekend, in Zijne hand is toch een foedraal, rijk voorzien van geneesmiddelen! Wel heb ik mijn leven verafschuwd, waanzinnig door de groote beschaming, zwaarder beladen dan een kameel-rug met smaad en bespotting, doch mijn eisch wil ik uitstellen, tot het verband is opgedroogd, want na het toebrengen der wonde dient immers genade U tot kleed! Wel is op rechtspreken en straffen Zijn oogmerk

---

[1]) Met ARNHEIM lees ik: רק הדת לְשָׁן = לְשַׁנּוֹת; OTTENSOSER: לִישָׁן, van ישן, *oud, dat hare wet verouderd is,* een wel wat te modern uitgedrukt denkbeeld; BEER: רק חַדַּת לְשָׁן, *zij heeft een voor kennis ontvankelijk hart,*

אוֹנֵמוֹ · וּבְרִיאִים בִּמְרִיאִים יָצָא מֵחֶלֶב עֵינֵימוֹ · יַבִּיעוּ יְדִבְרוּ
רַע וָמַר עֲנִינֵימוֹ : זֹאת הֶעָוֹה וּמִצְחָהּ לֹא בָיְשָׁן · לָהּ לָדַעַת
רַק הַדָּת לְשָׁן · חִתּוּל סַם הֲיוּשָׁם וְנֶגַע יְדֻשָׁן · זֶה כַּמֶּה שָׁנִים
יָשָׁן ו נוֹשָׁן : טְעוּתִי אַחֲרֵיהֶם חַיָּתָם לֹא פוֹסֶקֶת · כְּפֶתֶם לַגָּחָלִים
וְעֵצִים לָאֵשׁ נִפֶּקֶרֶת · יְרִיעוֹתַיִךְ שַׁכְּנִי בִּשְׁכוּנָה לֹא נִוּוֹקֶת ·
וְסִפְרֵי רְפוּאָתֵךְ מַה תִּיגְעִי עוֹסֶקֶת : כְּלָלִי יָפְיֵךְ בְּמַכָּה לֹא
שׁוֹלֶטֶת · בְּוֹחַן אִם תְּבַקְשִׁי הַשַׁלְוָה מוּחֶלֶטֶת · לַבַּת לְבִי אַף
כִּי קַלֶּטֶת · קִרְבָתֵךְ לִי טוֹב חוֹלֶטֶת פּוֹלֶטֶת : מַה לִּי וְלָכֶם ו
מָחַן הַדֶּגֶל · אַף הַטְּנוּפָת פַּגֶּל וְלֹא הִתְגַּלְגֵּל · נָעִים וְטוֹב מַה
מָתוֹק מִתְרַגֵּל · מִצְוִי לְרִצּוּי אָב לַבֵּן יְפַרְגֵּל : סְפִירַת הַחֶשְׁבּוֹנוֹת
אַף לְפִי כָלְתָה · וַאֲרוּכַת בַּת עַמִּי לֹא עָלְתָה · עִנְיַן חַכָּה לוֹ
מַצֶּבֶת גָּלְתָה · תַּאֲוַת נֶפֶשׁ חִבַּת דּוֹד חָלְתָה : פִּתְגָּם זֶה תַּרְתִּי
בְּלִבִּי הַמְצֻעַ · הַמַּכּוֹת אֲשֶׁר הֻכֵּיתִי רַב הַמַּרְצֻעַ · צוּר מִדּוֹת
שׁוֹנוֹת טֶרֶם הִקְצִיעַ · כַּוֵּן מַטְבִּלִית מַקְצִיעַ וְאִסְפְּלָנִית הִצִּיעַ :
קֶשֶׁר קָמְיַע מוּמְחָה וּלְחִישׁוֹת מְעֻלּוֹת · דְּבָרוֹ בָּדוֹק וּמְהֻימָן
כַּמָּה מַעֲלוֹת · רוֹפֵא אֻמָּן לוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת · אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נִרְתַּק
רַב תְּעָלוֹת : שִׁקַּצְתִּי חַיַּי מְשֻׁבֶּשֶׁת מֵרוֹב בּוּשֶׁת · טְעוּנָה
כְּלִמּוֹת וָרוֹק מִנִּי רַבֶּשֶׁת · תְּבוּעַ אָשִׁית עַד יְבוּשֶׁת תַּחְבּוּשֶׁת ·
אַחַר הַמַּכָּה צְדָקָה לְךָ תִּלְבּוֹשֶׁת : שְׁפוֹט לִטְרוֹף טֶרֶף עֵינָיו

---

doch scherpt niettemin hare tong. Daar hij echter voor zijne lezing geene handschriften noch andere bronnen opgeeft, acht ik mij niet gerechtigd zijne conjectuur te volgen.

2) Komt tot ons en verlaat uwe Thora, waarin gij toch geen verademing van uwe rampen vindt!

3) באותה האשה אשר מכה לא תשלט בה = במכה לא שולטת.

4) Vgl. Kozari I,4.

5) Chabakkoek 2,3.

6) מדות שונות, eig. *maten*, v. d. het iemand toegemeten *lot*; הקציע, eig. *afsnijden*, v. d. toewijzen.

7) Het denkbeeld is in beelden gekleed, die allen aan de geneeskunde zijn ontleend. Het is de echt aggadische gedachte: הקב"ה מקדים רפואה למכה, dat God het geneesmiddel reeds verzorgt, vóórdat Hij de wonde toebrengt.

gericht, doch om Zijne schepselen niet te verdelgen, worden Zijne wegen eenigszins minder streng; van de lijn van het strenge recht gaan Zijne eigenschappen over in barmhartigheid. Hij doet pijn, doch legt het verband aan; Hij slaat wonden, doch Zijne handen heelen! [1]) Hij handelt wonderbaarlijk met gezonden en zwakken; nabij is Zijne barmhartigheid, niet als de mensch, die aan verwelkend gras gelijk is! [2]) De etterende wond verandert Hij in gezond vleesch met hetzelfde lancet en doet een wonder in een wonder ontstaan in Zijne groote ontferming! [3]) Zijne schepselen zijn dus verplicht Hem, den genade bewijzenden, te danken; zij, die de golven der zee hebben bevaren en in de haven zijn geland; zij, die dwaalden op de reis en die Hij op den rechten weg voerde door woud en bergstreek; de door ziekte neergeworpenen, die Hij geneest; en als Hij de boeien losmaakt van geboeiden en zorgbeladenen. [4]) Weet en onthoud dezen, gij verstandig en wijs volk [5]); Hij zag in Noph (Egypte) hun pijn en deed hen op een geschikten tijd uittrekken [6]), en voerde hen veilig en de zee bedekte hun slavenhouder [7]); Hij richtte hun voet naar de woestijn en voorzag gedurende veertig jaren in al hunne behoeften. Weest dan sterk en laat uw hart krachtig zijn, blijft op Hem steeds vertrouwen; verheft Hem, die in de hooge hemelgewelven troont en hen, die hunne last op Hem leggen, verzorgt; dankt Zijn heilig aandenken, van Hem, die de trotschen [Egyptenaren] verpletterd heeft, gelijk daarover jubelden en prezen Zijne beminden!

יוצר לשבת ראשנה של חנוכה.

Ik dank U, dat Gij op mij vertoornd waart en weder tot bedaren zijt gekomen, dat Gij Uw oor hebt geneigd om mijn smeeken te verhooren en mijne vijandin, als stoppelen in een dwarrelwind, weg te blazen. Ik wil mij verdiepen in en mij herinneren de dagen der oudheid, hetgeen mij over-

---

[1]) Job 5,18.

[2]) Zooals Chabakkoek 3,2 het uitdrukt: „gedenkt God te midden van Zijn toorn Zijne oneindige barmhartigheid," iets, wat den zwakken mensch onmogelijk is, daar deze beide gemoedsaandoeningen elkander bij den mensch uitsluiten.

[3]) Vgl. Shemoth Rabba 26: terwijl de mensch met een lancet eene wonde toebrengt, doch slechts met een pleister kan genezen, geneest God met hetzelfde instrument, waarmede Hij de wonde heeft geslagen. De staf van Mozes, die bij herhaling had gediend tot het toebrengen van slagen, diende daar ter plaatse tot redding. Een dubbel wonder dus: de redding uit het dreigende gevaar, en het middel, dat die redding te weeg brengt.

תְּצַפֶּינָה · לֹא לִשְׁחַת בְּרִיּוֹתָיו דְּרָכָיו תְּרַפֶּינָה · מִתּוֹךְ דִּין לְרַחֵם
מְדוֹתָיו תְּסַבֶּינָה · הוּא יַכְאִיב וְיֶחְבָּשׁ יִמְחַץ וְיָדָיו תְּרַפֶּינָה :
הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת עַם בָּרִיא וְאָמֵל · קְרוֹבִים רַחֲמָיו וְלֹא כְּחָצִיר
קָמֵל · טְרֵיָה לִרְטִיָּה יְגַלְגֵּל כּוֹ כְּאוֹמֵל · גַּם בְּתוֹךְ גַּם יְנוֹסֵם
חוֹמֵל : יְצוּרָיו חַיָּבִים לְהוֹדוֹת חֶסֶד גּוֹמֵל · גַּלְיָם יוֹרְדִים וְנִכְנָסִים
לְנָמֵל · דֶּרֶךְ תּוֹעִים יְיַשֵּׁר יַעַר וְכַרְמֵל · לְבוּטִים יְרַפֵּא וּמַתִּיר
חָבוּשׁ וְעָמֵל : בִּין וּשְׁמוֹר אֱלֶה עַם נָבוֹן וְחָכָם · תֶּר בְּנוֹף
מַכְאוֹבָם וּבְכוֹשֶׁר מִשְׁכָּם · וְיִנָּחֵם לְבֶטַח וְיָם כִּפֶּה פּוּרְכָם ·
רִגְלָם הַמִּרְבָּרָה וְאַרְבָּעִים סְפֵק צַרְכָם : חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם ו
מְיַחֲלִים לוֹ הַיּוֹם · סְלוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת מְכַלְכֵּל יְהָבִים · הוֹדוּ
לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ מוֹחֵץ רְהָבִים · כְּעַל זֹאת דָּצוּ וְשִׂבְּחוּ אֲהוּבִים : עורת

יוצר לשבת ראשנה של חנוכה.

ע"ס **א"ב** כפול תשעה ותתום בו יוסף בר שלמה. *)

אוֹדְךָ כִּי אָנַפְתָּ בִּי וַתָּשָׁב · אָזְנְךָ הִטִּיתָ שַׁוְעִי לְקַשּׁוֹב · אֵיבָתִי
בְּקַשׁ בְּעַלְעוֹלֶת לִנְשׁוֹב : אֲבִינָה וְאָזְכְּרָה יְמֵי קֶדֶם · אֲשֶׁר

---

4) Berachoth 54*a*. Vier groepen van personen zijn *verplicht* een dankoffer te brengen, resp. een dankzegging in het openbaar uit te spreken: Wie behouden terugkeert van een zeereis of een woestijnreis, wie van een ziekte genezen of uit de gevangenis vrijgelaten is. Vgl. Psalmen 107.

5) Met het oog op Deut. 4,6: *want dit is uw wijsheid en uw verstand tegenover de volkeren,* wordt Israël, als het de Heilige Leer trouw in acht neemt, wijs en verstandig genoemd.

6) Ontleend aan Ps. 68,7, *„die geboeiden uitvoert* בכושרות, wat door Midrash t. p. verklaard wordt: *op daartoe geschikten tijd.*

7) פורכם, die hen בזרך met hardheid deed werken.

*) Het hier volgende stuk wordt reeds door Rashie, Ezechiel 21,18, geciteerd. De vervaardiger is R. Jozef b. Salomo uit Carcassonne. Het behandelt de bekende feiten uit de vervolgingen onder Antiochus Epiphanes, zooals die in de beide eerste Makkabeënboeken, Judith, Megillath Antiochus en Josippon worden verhaald.

kwam, toen bloedroode schuld mij bezoedelde[1]; hunne teekenen[2] wil ik verhalen en daarbij niet inslapen! Ik wil verhalen het leed mij toegebracht door en de wraakoefening op Antiochus, die mijne vromen vermoordde en mijne gezalfden slachtte, toen de dwazen van mijn volk mij belasterden, om mij te gronde te richten[3], — omdat God vurige paarden deed verschijnen, waarop vlammenomgorde ruiters reden, om het als teeken te doen verschijnen binnen de stad der beroemdheden[4], — de Heilige! Zoo kwamen dan afvalligen om te lasteren en in brandenden toorn den koning te doen ontvlammen, ten einde te verdelgen Israël, dat zich in Goshen zoo talrijk had vermeerderd. Zijn gramschap ontbrandde dan ook en plotseling kwam hij aan, hij trok mijn vleesch aan stukken en vermorzelde[5] mijne ziel; in wouden verborg ik mij, rondzwervend als het vee. Toen hij nu ophield het volk uit te roeien en te vertrappen, zette hij den veldheer Philippus het bevel uiteen, mij het verbond te doen overtreden en zijn afgodsbeeld te doen aannemen. Hij kondigde nu het besluit af: wie zich aan varkensvleesch zou bevlekken en ook het bondsteeken aan de voorhuid onkenbaar zou maken[6] — diens lichaam te doen voortbestaan; doch voor wien weigerachtig bleef, geen gratie te kennen! Wie zich bezoedelden aan zijn koningsmaal en zijn afgod, liet hij in het leven; doch wie krachtig bleven in hun vroomheid, gaf hij den ondergang prijs, hakte weg en richtte ten gronde de bewaarders der wijsheid.[7] Twee brave vrouwen besneden hare zonen, daarom werden zij aan hare borsten opgehangen en wierp men zuigelingen met hunne moeders van een toren af ter aarde. Zij dachten met hun offers El'azar te bevlekken, doch deze nam zijne wet in acht en omgordde zich met sterkte, verwierp en verachtte des wreedaards woorden. Toen sprak deze: „het doet mij leed, dat gij uw leven zoudt verliezen; ik zal vleesch van *uwe* heilige offers laten halen[8]; zwijg, alsof [gij zeggen wilt:] „ik geloof",[9] en ik laat u vrij!" Toen [sprak hij, terwijl] tranen hem ontvloeiden: „Negentig jaren ben ik oud, en gij raadt mij, op listige

---

[1]) בנכתם אדם. De zonde heet: *het roode*, met het oog op Jes. 1,18; נכתם van כתם, *vlek*, vgl. Jer. 2,22. Anderen lezen: בנכתם אדם en vertalen: *door* de in het boek der Leer *neergeschreven* schuld. Machzor Romie leest: מנכתם אדם, wat beide verklaringen toelaat.

[2]) Met BEER's handschrift lees ik, mede op grond van Machzor Romie, אותותם, niet: אודותם, dat geen goeden zin geeft.

[3]) להרכם, van het Thalmoedische: איכם (Kethoeb. 57*a*), *is verloren*, dus: *te gronde richten*; v. a. van: כרוכסי איש (Ps. 31,21) *lagen leggen*, dus: *om mij te belagen*.

[4]) II Makkab. 5,2 en 3 beschrijft deze verschijningen, die zich gedurende veertig dagen herhaalden. „Men vatte algemeen deze verschijningen als voorteekenen ten goede op" (vs. 4), dat n.l. de bevrijding van het juk van

קָרָאוּנִי כְּנִכְתָּם אוֹדֶם · אוֹתוֹתָם אַגִּידָה וְלֹא אֶדְרֹם : אָשִׂיחָה
צָרוֹת וְנִקְמַת אַנְטִיוֹכָס · אִבַּח ו חֲסִידַי וּמְשִׂיחַי נָכַס · אֲוִילֵי
עַמִּי כְּהַקְרִיצוֹנִי לְהַרְכָּס : יַ֫עַן וּ֫עַד סוּ֫סֵי פָּ֫לָדוֹת · בָּ֫מוֹ רוֹ֫כְבִים
שְׁנוֹסֵי לַ֫פִּידוֹת · מוֹ֫פֶת הָ֫רְאוֹת בְּתוֹךְ עִיר נִכְבָּדוֹת · קָדוֹשׁ :
בָּאוּ אָכֵן פָּרִיצִים לְלַשֵּׁן · בָּחֲרִי אַף הַמֶּלֶךְ לְעַשֵּׁן · בְּעֵר
לְהַכְרִית שְׁרִיצֵי גּוֹשֶׁן : בָּעֲרָה חֲמָתוֹ וַיֵּתֵא בְּפֶתַע · בִּלָּה בְּשָׂרִי
וְחַיָּתִי שָׁתַע · בַּיְעָרִים חֻבֵּאתִי כַּבְּהֵמוֹת לְהָתַע : בְּכִלּוֹתוֹ
לְהַשְׁמִיד עַם וְלִרְפּוֹס · בְּאֵר לְשַׁר צְבָאוֹ פִּילְפּוֹס · בְּרִית
לְהַעֲבִירִי וּפִסְלוֹ לְתַפּוֹס : גָּזַר מִי בַחֲזִיר יְפַגֵּל · גַּם ו מוֹשֵׁךְ
עָרְלָה לְעַגֵּל · גְּוִיָּתוֹ לְהַשְׁאִיר וְהַמְּאֻמָּן מִלְּסַגֵּל : גָּאֲלוּ בְּפַת בַּגּוֹ
וּבְאֵלִיל חַיָּה · גָּבְרוּ בְּתָמָם שָׁת לִשְׁאִיָּה · גָּרַע וְכִלָּה נוֹצְרֵי
תוֹשִׁיָּה : גְּבִירוֹת שְׁתַּיִם בְּנֵיהֶם ו מָלוּ · גִּלַּל כֵּן בִּשְׂרֵיהֶן נִתְּלוּ ·
גּוּרִים וְאִמּוֹתָם מִמִּגְדַּל הִפִּילוּ : דִּמּוּ לְטַנֵּף בְּזִבְחֵיהֶם אֶלְעָזָר ·
דָּתוֹ שָׁמַר וְעוֹז נֶאְזָר · דָּח וַיֵּבֶז דִּבְרֵי הָאַכְזָר : דִּכֵּב דָּאַבְתִּי עַל
נַפְשֶׁךָ · דְּרוֹשׁ אֶדְרוֹשׁ מִבְּשַׂר קָדְשֶׁךָ · דּוֹם כְּמוֹ הֶאֱמַנְתִּי
וַאֲנַתְּשֶׁךָ : דֵּלֶף בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה אָנֹכִי · דְּחוֹל אֱלֹהַי בִּמְרָמָה

Antiochus nabij was. Dit werd door verraders en afvalligen, דילמורין מלשינים, den koning bericht, waarop deze een aanval op Jerusalem deed. Vgl. Josippon 3,3. II Makkab. 3 en 4 wordt uit vroeger tijd eene dergelijke verschijning medegedeeld.

5) שָׁתַע lees ik met Machzor Romie; andere uitgaven hebben het meer gebruikelijke woord: שָׁטַע, dat echter in het rijm niet past. שתע is een paitanische werkwoord-vorm van: אל תשתע (Jes. 41,10), wat door sommigen wordt opgevat: gij zult niet *verbrijzeld* worden.

6) משך ערלה was een der middelen, waardoor de Hellenistisch gezinden de besnijdenis onzichtbaar maakten. לענל, zooals Beer's handschrift en Machzor Romie lezen, beteekent: *om af te ronden*, למשוך את הערלה על העטרה; — מלענל, zooals anderen lezen, beteekent: ולא תהא נראי' שלא תהא העטרה נראית ענולה סביב הגיד.

7) Der Heilige Leer.

8) Eet heilig offervleesch, maar laat de omstaande menigte gelooven, dat het van de ter eere van den afgod gebrachte offers afkomstig is.

9) Ik behoud de oude lezing: האמנתי, niet, zooals Arnheim, האמנתני, *alsof gij in mijn* God *gelooft*.

wijze slechts mijn God te vreezen?! Houd op met uwe woorden, ik veracht ze te zeer, dan dat ze mij van besluit zouden doen veranderen!" Zoo houdt deze rechtvaardige vast aan zijne levensrichting, doch de jongeling neemt nog toe in kracht van knieën [1]), wanneer hij ziet, hoe de grijsaard. met zijne groote beteekenis, gedood wordt! Zoudt gij dezen niet straffend herdenken, om den wilden bok [2]) in Uwen toorn te verbranden den kop en den achterpoot, den baard en den schedel?! Aanschouw toch en herdenk al de onheilen, die troffen de hinkende en gebrekkige gemeente Israëls! Zoudt Gij dan tot in eeuwigheid haar verachten, al is zij vol van zondenroest? — Ik wil nog mededeelen het lot der zeven vrome broeders, volmaakt van gezindheid, die de in ijdelheid verdwaalde in vuur verbrandde. Omdat zij namelijk niet wilden eten van zijn offer, maar gehecht bleven aan Hem, die door Zijne kracht de wereld heeft gemaakt, heeft de nietswaardige hen in de wreedheid van zijn geest laten doorboren; en een koperen pan verhitte hij door vuur en hakte den eerste in stuk aan stuk en trok hem de huid van het hoofd met een dolk. Hij maakte het plan zijne zes broeders te dooden; de overmoedige tyran, in de alle perken te buiten gaande woede van zijn binnenste, slachtte ze, als zachte lammeren, met zijn doornscherpe wapenen. Nu dacht hij: „ik wil den zevende, den jongste onder hen, verleiden." „Met goud zal ik u rijk maken," zeide hij tot hem, — „ik maak u tot den op mij in rang volgende, dit zweer ik!" Doch [door de woorden zijner moeder] werd de knaap aangespoord het goede te kiezen, en schreeuwde: „dood mij toch; waarom draalt gij? Ik veracht, mij neder te werpen voor een anderen God!" Toen werd hij warm en vertoornd, de boosaardige heerscher; hij maakte zijne [den jongeling treffende] slagen nog zwaarder, zonder dat deze eenige misdaad begaan had; doch de knaap bleef sterk en was met vreugde bereid ze te verdragen. Toen hunne moeder zag de lotgevallen harer zonen, kromde zich hare ziel [van pijn] wegens hare spruiten, — zij ging henen [3]) en hare ziel keerde terug tot haren Schepper! — Indien ook al mijne euveldaden groot genoeg zijn om mij te verderven, denk dan aan deze braven en den op hen gepleegden moord en wees genadig hen, die door U zijn verworven voor een Léthech en een Kor. [4]) In zijne dwaasheid voortgaande, sprak de twistwekker [5]): „wie tegen mijn uitspraak niet weerspannig is, en in het leven wil blijven, geve zich een naam uit de stamrollen der Grieken." [6]) Hij verordende: Wie zijn Hebreeuwschen naam vermelden zou, te slachten en om hals te brengen als een bokje; etterende striemen en geeselslagen [7])

[1]) Die weigeren zich voor den afgod te buigen.
[2]) Het Jawansche, Grieksche wereldrijk, Dan. 8,5 en 21.
[3]) Machzor Romie: חלתה, zij werd ziek.

תַּמְלִיכִי · דְּבָרְךָ כֻּלֵּה זְנֻחִתִּים ו מִלְהַפְּכִי : הֲלָזֶה יֹאחֲזוּ צַדִּיק
דַּרְכּוֹ · הַבָּחוּר יוֹסִיף אוֹמֶץ בִּרְכּוֹ · הַיָּשִׁישׁ בְּשׁוּרוֹ נֶהֱרָג בְּעֶרְכּוֹ :
הַעַל אֵלֶּה לֹא תִפְקוֹד · הַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר בַּהֲרוֹנְךָ לִיקוֹד · הָרֹאשׁ
וְהָרֶגֶל הַזָּקֵן וְהַקְּרָקוֹד : הַבֵּט וּזְכוֹר אֶת כָּל הַתְּלָאָה · הַהִשְׁיָנָה
עֲדַת צוֹלֵעָה וְנֶהֱלָאָה · הַלְעוֹלָמִים תִּזְנַח לְרִבַּת חֲלָאָה : וְאַבִּיעָה
עוֹד מִקְּרֵה שִׁבְעָה · וָתִיקִים אַחִים תְּמִימֵי דֵעָה · וְקָלַם בָּאֵשׁ
בְּשָׁוְא נִתְעָה : וְעַל ו לֹא אָכְלוּ מִזִּבְחוֹ · וַיִּדְבְּקוּ בְּעוֹשֵׁה תֵּבֵל
בְּכֹחוֹ · וְשִׁפְּפָם נָבָל בְּאַכְזְרִיוּת רוּחוֹ : וּמַחֲבַת נְחוֹשֶׁת בְּאוּר ו
רִתַּח · וַיְפַשֵּׁחַ הָרִאשׁוֹן ו נָתַח נָתַח · וְעוֹר ו רֹאשׁוֹ חָשַׁף בְּתוֹתָח :
זָמַם לַהֲרוֹג שִׁשָּׁת אֶחָיו · זֵד יָהִיר בְּעֶבְרַת טוּחָיו · זָבָח כַּבֶּבֶשׂ
אַלּוּף בְּחַטָּיו : זָמַם אֲפַתָּה הַשְׁבִּיעִי קְטַנָּם · זָהָב אַעֲשִׁירְךָ אֵלָיו
נָם · זְמַנְתִּיךָ לִי לְמִשֶּׁנֶה קוֹנָם : זוֹרֵז הָעֵלֶם הַטּוֹב לְבַחֵר · זָעַק
הָרִגְנִי־נָא לָמָּה תֵאָחֵר · זָנַחְתִּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְאֵל אָחֵר : חָם וַיִּחַר
מוֹשֵׁל רָשָׁע · חֹזֶק מַכּוֹתָיו בְּלִי פֶּשַׁע · חָפַן הַיֵּלֶד וּלְסָבְלָם
שׁוֹעֲשָׁע : חֲזִתָה הוֹרָתָם מִשְׁפְּטֵי בָנֶיהָ · חָמְטָה נַפְשָׁהּ עַל נִינֶיהָ ·
חָלְפָה וַתָּשָׁב רוּחָהּ לְקוֹנָהּ : חֲמָסִי אִם גָּבַר לַעֲכוֹר · חֲסִידִים
אֵלּוּ וַהֲרִיגָתָם זְכוֹר · חַנֵּן כְּרוּיֵי בִלְּתֶךָ וְכוֹר : טָפַשׁ עוֹר מָדוֹן
מְגֵרָה · טִפְטוּפֵי אֲשֶׁר לֹא יָמֵרָה · טְמוּסֵי יְוָנִי הַחֵי ו יִקָּרֵא : טִפֵּס
זוֹכֵר שְׁמוֹ יְהוּדִי · טָבוּחַ וְקָרוּעַ כְּמוֹ גְדִי · טְרֵיפָה וּבְקוֹרֶת לְהַכְּבִיד

---

[4]) Hoshéa' 3,2. Israël is door God verworven voor één Léthech en één Kor. De dertig Seah van den Léthech en de 15, waaruit de Kor bestaat, worden door Midrash verklaard te doelen op de 45 godvruchtige braven, die elk geslacht van Israël ten minste zal opleveren en waardoor het geheele volk het voortbestaan waardig gekeurd wordt. Zie Jalkoet t. p. en Choellien 92*a*.

[5]) De Syrische landvoogd, die Israël in conflict bracht met den Eeuwige.

[6]) Hier wordt gedoeld op het bevel de Hebr. namen in Grieksche te veranderen; Josip. 3,7: אשר יאות להיות מצמי ויכור שמו יוני יהיהו, „wie tot mijn volk wil behooren en zijn naam Grieksch wil noemen, kunt gij laten leven." טמוסי, van het Grieksche *tomos*, boekdeel.

[7]) בקרת, Lev. 19,20 worden de woorden: בקרת תהיה in Siphra en den Thalmoed (Keriethoth 11*a*) verklaard in den zin van מלקות, geesseling.

zwaar op mijn lijf[1]) te doen neerkomen. De reiniging door onderduiken in een ritueel ingericht bad[2]) onthield hij hun; toen haastten zich de heiligen[3]) zich van hunne vrouwen af te zonderen; hun verdrukking zaagt Gij en verrichttet een groot wonder. De Eenige en Hoogverhevene, die troont in den hemel, verzorgde hun allen waterbassins, ter wille van Zijne vromen, die dagelijks twee malen Zijne eenheid erkennen! — Toch ging hij voort afschuwelijke bepalingen te maken voor het volk: wanneer men de dierbaarste des huizes aan haren bruidegom toevoerde, dan zoude eerst de landvoogd haar bijwonen. Deze pin, zoo krachtig vastgeslagen gedurende 44 maanden, rukte Juda, de priester des heiligdoms, uit![4]) Toen de maat vol was en de Almachtige [Israël] weêr genadig was, voerde de Chashmoneër de dochter van Jochanan in zijn huis; men begeleidde hen naar het bruidsvertrek, en verheugde zich bij den maaltijd. Van al hare sieraden ontdeed[5]) zich de bruid, een beker wijn mengde zij voor alle op de bruiloft genoodigden; toen bogen zij hun aangezicht om hare heerlijke gestalte niet te zien. Groot was toen de toorn van haren broeder tegen haar: „de voornamen, hier[6]) genoodigd om zich te verlustigen, — hoe kunt gij vóór hen staan, gelijk eene overspelige, naakt?!" Hun antwoordde de schoone vrouw[7]): „Hoe kunt gij mij zoo onrechtvaardig berispen; terwijl gij mij immers dezen nacht aan eenen onbesnedene, een onreine, schandelijk ter bijwoning zult prijsgeven!" — Toen beving de geest [van ijver voor God] Juda, zijn hart dreef hem tot standvastigen heldenmoed; stil bad hij en ontbrandde in vurigen ijver! Hij ontstak myrthen en allerlei specerijen, om alles aan te richten als bij feestmaal en bruidsgelag, om zoo den boosdoener te misleiden, als wilde men zijn wet ten uitvoer brengen! Toen zij hen nu van verre zagen bij snarenspel en dans, zeide hij [de landvoogd]: „deze vorsten en leiders treden thans ook toe tot de wetten der naar liefde smachtenden." Zijne bedienden en zijn leger deed hij dus naar buiten zich verwijderen en liet Mattithjahoe en zijne broeders binnen treden, — toen omgordde de Makkabbeër Juda zich met dapperheid. Met [zijn zwaard] het ieder hout trotseerende[8]) doorboorde hij den wellusteling, van 'Akko tot Nimriem vervolgde hij het leger, hij versloeg ze en vernietigde ze; toen het werd medegedeeld aan Holophernes, — trok deze op

---

[1]) שלדי, eig. *gebeente*, geraamte, v. d. lichaamsbouw.

[2]) מקוה, eig. *verzameling*, speciaal van water, v. d. de hoeveelheid van 40 Seah regenwater, die, volgens de traditie, op ééne plaats bijeen moet zijn, om voor de ritueele reinigingsbaden te kunnen dienen.

[3]) קדושים; vooral bij de wetten omtrent het huwelijksleven wordt Israël dikwijls קדושים genoemd. Zoowel mannen als vrouwen toonen in de bijzondere nauwgezetheid, waarmede deze wetten in acht worden genomen, hunne zelfbeheersching en zelfheiliging.

בְּשָׁלְחִי : טָוַחַר טְבִילוּת מִקְוֶה מֵהֶם הֶחְחִיל · טָסוּ קְרוֹשִׁים ו
מִנְשֵׁיהֶם לְהַבְדִּיל · טָרְחָם סָקְרָתָ גַּם לְהַגְדִּיל : יָחִיד וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן
שָׁמַיִם · יְמִין לְכָלָם ו מִקְוָאוֹת מָיִם · יַעַן חֲסִידָיו מִיַּחֲדִיו פְּעָמָיִם :
יָסַף עוֹד לְתָעֵב הָמוֹן · יְדִידוּת בַּיִת לְאִישׁ כִּזְמוֹן · יִשְׁכְּבֶנָּה
אָז תְּחִלָּה הַהֶגְמוֹן : יָתֵד זֹאת נִתְקָעָה לְגוֹדֶשׁ · יְרָחִים אַרְבָּעִים
וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ · יְהוּדָה הַפִּיעַ כֹּהֵן הַקֹּדֶשׁ : כְּנִתַּמְלֵא סֶפֶק
וְשַׁדֵּי חָנַן · כְּגֹם לְחַשְׁמַנַּאי בַּת יוֹחָנָן · כְּנִסּוּם לְחָפָה בְּמִשְׁתֶּה
לְהִתְרוֹנָן : כָּל עֲרָיָה פָּחֲחָה הַכָּלָה · כּוֹס מָזְגָה לִקְרוּאֵי הִלּוּלָה ·
כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם מֵהַבִּיט צִלָּהּ : כָּבֵד שֶׁצֶף הָאָח לְעָמָּהּ · כַּבִּירִים
קְרוּאִים פֹּה לְהַנְעִימָה · כְּנֶגְדָּם אֵיךְ עָמְדָתְ בִּקְדֻשָּׁה עֲרֻמָּה :
לָמוֹ הֻשִּׁיבָה נְוֹת יְפֵהפִיָּה · לִי אֵיךְ תְּיַסְּרוּנִי בְּרִמְיָה · לְעֶרֶל
וְטָמֵא תַּשְׁגִּילוּנִי הַלַּיְלָה עֲרָיָה : לָבְשָׁה רְוֹחַ אָז יְהוּדָה · לִבּוֹ
מָלְאוֹ גְּבוּרָה וַעֲנוּדָה · לָחַשׁ וַיַּקְנֵא קִנְאָה כְּבֵדָה : לֵקֶט הֲדַס
וּמִינֵי בְשָׂמִים · לְהָכִין כְּמוֹ בְּגִיל וְהֲנוֹמִים · לְהַתְעוֹת עָוֶל חֻקּוֹ
מַשְׁלִימִים : מֶרְחוֹק בְּשָׁקְפָם ו מְזַמְּרִים וּמְחַנְּגִים · מִלֵּל אֱלֵה
הַשָּׂרִים הַמַּנְהִיגִים · מֵעַתָּה יְכַנְּסוּ בְּנִימוּסֵי עֲרוּגִים : מִשְׁרָתָיו
וּמְחֻנָּיו הוֹצָה הֲנִים · מַתִּתְיָהוּ וְאֶחָיו פְּנִימָה הִכְנִים · מַכַּבִּי
יְהוּדָה גְּבוּרָה הִשְׁנִים : מְמוֹאֶסֶת כָּל עֵץ הִדְקִיר הַמְּזוֹנָה · מֵעֵכּוּ
לְנִמְרִים דֶּרֶךְ הַמַּחֲנָה · מְחָצָם וְכֻלָּם וַיַּגֵּד לֶאֱלִיפְרֵנִי : נָסַע

---

4) *Pinnen* dienen tot bevestiging der tentgordijnen. Het was dus een wet, die de heerschappij der Syriërs moest versterken en te meer doen gevoelen. Nadat zij 44 maanden had gegolden, werd zij door de daad van den priester Juda opgeheven.

5) פחחה, van het Thalmoedische: פוחח, iemand wiens kleederen gescheurd zijn, die in lompen gehuld is.

6) פֹּה, met Machzor Romie, niet פָּה, zooals BEER zonder eenige toelichting leest.

7) נות בית = נות, *de schoone des huizes*, of: *de in het huis verblijvende*.

8) Zie RASHIE, Ez. 21,18, die, tot steun zijner verklaring van het moeilijke vers, de plaats uit onzen Pijoet citeert.

en verzamelde zijn legermacht, om Israël te verderven; hij *rustte* op een mijl [1]) afstand van Tsijon; toen *bewoog* bevend mijn hart, als bosch en bergwoud [bij storm]. Toen beloofde het volk tot Zijn Schepper terug te keeren, zuchtend allen onder vasten en weenen; de [woorden der leer] meer begeerlijk dan goud beoefenden zij met ijver. Den koning profeteerde zijn legeraanvoerder Achjor, de edele raadsman, veldheer en opperpriester: „Handhaven zij hun wet, dan zullen zij u verbranden als een vuurhaard!" Toen de vijand dit hoorde, voer hij tegen hem uit, en gaf bevel hem op te hangen, en zijn eer tot schande te maken, dicht bij den ingang van de poort der stad. Hij barstte los: [2]) „Als ik morgen de vesting doe verkolen, zal ik mijn zwaard bij dit hoofd doen beginnen, tot straf dat hij woorden sprak [3]) ten gunste mijner vijanden." Jehoedieth beschermde mij in dien nacht; gezegend zij haar plan, haar oordeel is uitstekend, [4]) schild voor haar volk, voor Syrië een vuurvlam. Toen zij de stad en hare bewoners zag in goede werken, besteeg zij den muur en liet hare dienstmaagd mede gaan, werpend haar last op den Eeuwige! Zij ging staan bij de eerste posten van het vijandelijk leger, om zijn juichen te doen verstommen, zijne legers in rouw te dompelen, om het loon van zijn schuld op zijn hoofd te doen neerkomen. Haar heerlijke schoonheid deelde men den koning mede: „een meisje, zooals er in de geheele provincie geene is." Toen kwam zij hem zoo liefelijk voor, dat hij zond om haar tot hem te voeren. Nu sprak hij: „Wat is uw weg? Deel het mij mede!" En zij zeide: „Uit eene profetenfamilie ben ik, die u, mijn koning en vorst, voorspellen: Plotseling, onverwacht, wanneer het morgen zal zijn, zullen uwe muurbrekers [5]) de stad verbrijzelen als een aarden pot; ik ben daarom met haastige schreden hierheen gekomen om het u te verkondigen, opdat gij niet zult dralen! Wanneer gij dan in uwen toorn de perskuip treedt, [6]) bedenk dan en herinner u uwe dienstmaagd, en laten de jongelingen van mijne familie uwe dienaren zijn in uw huis." Toen kirde hij: „al uwe verzoeken zal ik inwilligen, zoo gij mijn verlangen zonder terughouding vervult; dan zal ik de nakomelingen van het huis uws vaders hoog verheffen!" Zij echter riep hem toe: „Ik ben niet rein"; toen gebood hij, dat een besluit zou worden bekend gemaakt: „Past op, raakt niet aan het meisje, dat zich reinigt!" Hij hinnikte als een weldoorvoed paard en sprong op; zijne legerscharen liet hij aan een overvloedig drinkgelag zich bedrinken; om zijn hals tot jachtbuit te maken dronk hij en werd beschonken. Toen beving hem een

---

[1]) Een מיל is: tweeduizend אמה, ± 18 minuten gaans.

[2]) סחף, een beeld van het woedend losbarsten in woorden, ontleend aan מבול סוחף, *alles wegspoelende plasregen*, Spr. 28,3; evenals het zachte gemoede-

וַיֵּאָסוֹף הֲמוֹנוֹ לְהַקְמִיל · נָח קָרוֹב מְצִיּוֹן מִיל · נָע לְבָבִי כְּיַעַר
וְכִנּוֹרִיל : נָדְבוּ הָעָם לָשׁוּב לְמְחוֹלָם · נֶאֱנָחִים בְּצוֹם וּבְכִי
כֻּלָּם · נֶחֱמָדִים ו מִפָּז הָגוּ בְּפִלְפּוּלָם : נִבָּא לְמֶלֶךְ הֲגִמוֹנוֹ
אַכְיוֹר · נָדִיב יוֹעֵץ הֲכָם וְאַפִּיפְיוֹר · נָצְרוּ חָקָם וַיְצִיתוּךְ בַּכִּיוֹר :
סוֹטֵן בְּהֵאָזִין עָלָיו הִגְעִיר · סָח לְהוֹקִיעַ בְּכוֹדוֹ לְהַבְעִיר · סָמוּךְ
מִבֹּא שַׁעַר הָעִיר : סָחַף לְמָחָר הַקְּרָיָה כְּאַגְחִיל · סְפִי בְּרֹאשׁ
זֶה אַתְחִיל · סַנְגְּרוֹן מְשַׁנְאַי תְּמוּר הִשְׁחִיל : סִכְּכַתְנִי בַּלַּיְלָה
הִיא יְהוּדִית · סוֹדָהּ בָּרוּךְ וְטַעֲמָהּ עִדִּית · סוֹחֲרָה לְעַמָּהּ
וּלְיָוָן לַפִּידִית : עִיר וְיוֹשְׁבֶיהָ בְּכוֹשֶׁר בַּחֲזוֹתָהּ · עָלְצָה וַתּוֹלֶךְ
עַמָּהּ שִׁפְחָתָהּ · עַל יֵי הִשְׁלִיכָה יְהָבָתָהּ : עָמְדָה בְּרֹאשׁ מַחֲנוֹת
הָאוֹיֵב · עָלִיצוֹתָיו לְהָפֵג וַחֲיָלָיו לְרַיֵּב · עַל רֹאשׁוֹ גְּמוּלוֹ לְחַיֵּב :
עֲדֵי יָפְיָהּ הֵגִידוּ לַמֶּלֶךְ · עַלְמָה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ בַּפֶּלֶךְ · עָרְבָה
עָלָיו וְלַהֲבִיאָהּ הֵלֶךְ : פֶּן מַה דַּרְכֵּךְ הַשְׁמִיעֵנִי · פָּצְתָה
מִמִּשְׁפַּחַת נְבִיאִים אָנִי · פּוֹתְרִים עָלַיִךְ מַלְכִּי וְקַצִּינִי : פֶּתַע
פִּתְאוֹם בְּבוֹא מָהָר · פָּגוֹזֵךְ יִתְּצוּ הָעִיר כְּפָהָר · פָּסְעָתִי לְבַשְּׂרָךְ
לְבַל תְּאַחַר : פּוּרָה בְּדָרְכֵךְ בְּמוֹ חֲמָתֵךְ · פְּקוֹד וּזְכֹר אֶת
אֲמָתֵךְ · פְּרִחֵי מִשְׁפַּחְתִּי יְשָׁרָתוּךְ בְּבֵיתֵךְ : צְפִיצֵךְ כָּל שְׁאֵלָתֵךְ
אֲמַלֵּא · צְבִיוֹנִי אִם תַּעֲשֶׂה מִלְכָלָה · צֵאצָאַי בֵּית אָבִיךְ אַעֲלֶה :
צָוְחָה לוֹ אֵינֶנִּי טְהוֹרָה · צַו לְהַעֲבִיר קוֹל וּגְזֵרָה · צָרוּ מֵהַגִּיעַ
בְּעַלְמָה הַמְטַהֲרָה : צָהַל כְּסוּס מִיָּזֵן וּמְכֹרָכָר · צְבָאָיו בְּמִשְׁתֵּה
שְׁמָנִים הִשְׁכָּר · צָוְארוּ לְצִוּד שָׂתָה וַיִּשְׁכָּר : קִפְּחָתוֹ אָז שְׁנַת

---

lijke woord met zacht droppelenden dauw of regen wordt vergeleken.

3) השחיל, *te voorschijn brengen;* משיתיהו vertaalt ONKELOS: שהלתיה.

4) עדית, in den Thalmoed: van de beste qualiteit.

5) גנז, Jonathan geeft Ez. 26,9 מחי קבלו met גנז terug, het beteekent dus: een belegeringswerktuig, stormram of dgl.

6) Ontleend aan Jes. 63,3. Het beteekent: een bloedbad aanrichten, bloed doen stroomen als wijn in de perskuip bij het treden.

diepe slaap en zijne genoodigden zeiden bij zich zelf: „om het meisje te schenden heeft hij zijn hoofd neergelegd en zich slapend gehouden." Zij stonden dus spoedig op en gingen huns weegs, met haastigen tred verwijderden zij zich van hun koning, en liepen aanstonds snel naar hunne beschermende tenten. Zij echter, die genoemd wordt: de godvreezende en verstandige, hakte zijn hoofd af als de top van een halm; zij nam het en bracht het [tot het volk], om hun goede hoop in te boezemen. Zij zagen het wel, maar geloofden haar niet en liepen tot den man, dien hij in zijn toorn had gezegd op te hangen; en deze murmelde: „dit is zijn hoofd, onder eede!" In dien nacht heerschte nu groote vreugde; verdwenen, op de vlucht geslagen waren nu kommer en zuchten, daar de vervolger en wraakzuchtige als in een oogwenk was verdelgd. Zij dansten en waren blijde den ganschen nacht, jubelzangen deden zij klinken voor den Eerbiedwekkende in daden, die beschermend over hen zweefde en hen bedacht, hen sparend en Zich over hen ontfermend. Toen de dageraad straalde en de morgen lichtte, riepen zij met sterke, ontzagwekkende stem: „Hoor, Israël! de Eeuwige enz.," dat het duidelijk in de verte hoorbaar was. Toen de plunderaars hoorden het gedruisch der menigte, haastten zij zich den koning te wekken, om een hinderlaag te beramen, — doch aanschouwden hem als lijk, liggend in het paleis. Nu was hun pralende trots vernederd en ontvlood hun moed, zij gingen gebukt en omgordden zich angstig met hun zwaard, doch die hen zouden gevangen nemen, vervolgden hen en versloegen ze tot verbrijzelens toe! Zij vernietigden hen en doodden hen in tallooze hoopen, met dankliederen en lofzangen hielden zich [1]) de uitverkorenen bezig; de kracht van het wonder vereeuwigden de wijzen door hunne bepalingen: Zij stelden namelijk vast gedurende acht dagen Hallel in zijn geheel [2]) voor te dragen, een bepaald aantal lichten te ontsteken onder jubelzang steeds van jaar tot jaar. — Heden vallen samen Shabbath [en het Nieuwemaansfeest] en het Inwijdingsfeest; in verband met hunne beteekenis wordt Gij, o God, geroemd door het verweekte en teedere [3]) [Israël], dat eeuwig voor U getuigenis aflegt, dat van U alleen het koningschap is! Uwe eenigen, Uwe dierbaren, Séla, zochten U steeds, „Gij wordt niet geëvenaard," zoo verhieven zij U als onvergelijkelijk. [4]) Bevrijd hen dan uit hun gevangenschap, dan zullen allen U danken, o Heilige!

Indien het Nieuwemaansfeest met den Shabbath van het Inwijdingsfeest samenvalt, wordt de Ofan אלים לך, *blz.* 73, *gezegd.*

---

[1]) סִיְּמוּ, van וכי שת לו (1 Kon. 18,27), lees ik met Machzor Romie en BEER's handschrift. Anderen: סִיְּמוּ, bepaalden; doch dit wordt dan in de volgende strophe onnoodig herhaald.

תַּרְדֵּמָה · קָרְאוּ לוֹ הַנַּעֲרָה לְפַנְמָה · קָדְקְדוּ הִשְׁכִּיב וְכִישֵּׁן ו
נִדְמָה : קָמוּ חִישׁ וּפָנוּ לִדַּרְכָּם · קָלוּ רֶגֶל מֵעַל מַלְכָּם · קִדְּמוּ
וַיָּרֻצוּ לְאָהֳלֵי סָכָם : קְרוּאָה יִרְאַת יְיָ וּמַשְׂכִּילֶת · קָצְצָה גָּלְגָּלְתּוֹ
כְּרֹאשׁ ו שְׁבוּלֶת · קָחֲתוּ וְהֵבִיאָתוּ לְהֵטִיב תּוֹחֶלֶת : רָאוּהוּ וְלֹא
הֶאֱמִינוּ לָהּ · רָצוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר בְּקִצְפּוֹ תָּלָה · רָחַשׁ הוּא רֹאשׁוֹ
בָּאָלָה : רְמַשׁ הַהוּא גָּדְלוּ שִׂמָּחוֹת · רָחֲקוּ וַיָּנֻסוּ יָגוֹן וַאֲנָחוֹת ·
רוֹדֵף וּמִתְנַקֵּם כְּהֶרֶף לְהָמָּחוֹת : רָקְדוּ וְחָדוּ כָּל הַלַּיְלָה · רֶנֶן
הִנְעִימוּ לְנוֹרָא עֲלִילָה · רְחָפָם וּפְקָדָם בְּפָסְוֹחַ וְחַמְלָה : שָׁחַר
בְּחֻקְרִין וְהַבֹּקֶר אוֹר · שָׁאֲגוּ בְקוֹל חָזָק וְנָאוֹר · שָׁמַע יִשְׂרָאֵל
יְיָ לְבָאוֹר : שׁוֹדְדִים כְּשָׁמְעוּ הֲמוּלַת הֲמוֹן · שָׁקְדוּ לְהַקְיִץ
הַמֶּלֶךְ וְלִכְמוֹן · שְׁזָפוּהוּ מֵרֹ֣ת מָשְׁכָּב בְּאַרְמוֹן : שְׁאוֹנָם נִכְנַע
וַתִּבְרַח רוּחָם · שָׁחֲחוּ וְחָגְרוּ בְּפַחַד אִבְחָם · שׁוֹבֵיהֶם רָדָפוּם
וְהִכּוּם לְפַלְחָם : תְּמוּם וַהֲרָגוּם תְּלֵי תְלִים · תּוֹדוֹת וְהַלֵּל
סִיְּגוּ סְגוּלִים · תּוֹקֵף הַנֵּס קָבְעוּ מַשְׂכִּילִים : תְּמִמוּ הַלֵּל לְגַמּוֹר
שְׁמוֹנָה · תּוֹכֶן נֵרוֹת ו לְהַעֲלוֹת בִּרְנָנָה · תָּמִיד בְּכָל שָׁנָה
וְשָׁנָה : תְּאַמּוּ הַיּוֹם שַׁבָּת (וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ) וַחֲנֻכָּה · תְּפוֹאָר
מְעַנְּנָם ו מֵעֲנֻגָּה וְרַכָּה · תְּעִירֵךְ נֶצַח כִּי לְךָ הַמְלוּכָה : יְחִידֵךְ
וִידִידֵךְ סֶלָה · פְּקֻדוֹךְ · בַּל נְרַמֶּיךָ שְׁגֻבוֹךְ לְבָדוֹךְ · מְשֻׁבֵי
הַדְּרִירֵם וְהַכֹּל יוֹדוּךְ · קָדוֹשׁ : הַכֹּל יוֹדוּךְ

בשבת ר"ח וחנוכה אומרים אופן **לְךָ אֵלִים**, תמצאהו בשבת ור"ח.

---

[2]) Op het Nieuwemaansfeest en de zes laatste dagen van het Paaschfeest worden twee stukken in Hallel niet voorgedragen, die op de andere feesten en ook op het Inwijdingsfeest wél gezegd worden.

[3]) Naar aanleiding van Deut. 28,56.

[4]) לבדך, een w. w. van לבד, *alleen*, zij spraken uit, dat Gij de eenige zóó machtige zijt.

מאורה. (*

Het tweetal olieboomen, afgesneden thans,
Moog' lichten weer in [Israëls] afgesloten hof![1])
Der Kehathiet en Ephrathieten hoofd[2])
Laat men met beide kronen[3]) weder sieren!
En op den reinen luchter[4]) schitt'ren z'als lampen dan;
Zie, hoe z'in Israëls kamp aan luchters vóórzij lichten![4])

De zoon van Ephrath's grond, wiens kroon hem is ontnomen,
Die als een teere bloem, [nauw uitgerukt] verwelkt, —
Ook des gezalfden zoon,[5]) die, onder 't leed gebogen,
Gelijk een stuurloos schip [rondzwalkt op lijdenszee], —
Gedenk dien beiden toch het [heilrijk] visioen,[6])
Dat eens Zecharja zag in Babel's sterke veste!
Gelijk Gij hen bedacht hebt [in genade]
En door Zeroebabel hen toenmaals hebt gered, —
Gedenk hun kroost zoo weer, om hen ook te bevrijden,
En roep thans wederom: „bevrijdings-jubel-jaar."
Herstel hen op der vaad'ren plaats en rang
Te heerschen over gansch de menschenwereld,
Dat zij hun koningsring onttrekken aan 's jagers[7]) hand. —
Zie, hoe z'in Israëls kamp aan luchters vóórzij lichten!

Het koningschap, zoo lang door lijden onderbroken,
Voer weder als weleer naar Tsion's heil'ge stad!
De dochter van mijn volk, met zwaren last beladen,
Breng in haar moeders huis die ballinge terug!
En koningsdiadeem[8]) en heerschersmajesteit
Om Davids [edel] hoofd herstel ze [als voorheen]!
Den hooge-priestermuts, met sierlijk hooge winding,[9])
Plaats op den kruin van één van Aaron's brave zonen!

---

*) De verzen Zecharja 4,1—3, die den kern der Haftara voor den Shabbath van het Inwijdingsfeest vormen, worden door vs. 14 nader verklaard. Op des profeten vraag, wat de beide door hem aanschouwde olijfboomen beteekenen, komt daar het antwoord: „dezen zijn de twee zonen der zalfolie"; Midrash (Sifra Lev. 7,35; Bammidbar Rabba 14,13; Pesiktha; Jalkoet t. a. p.) ziet daarin eene zinspeling op Aharon, den eersten hoogepriester, en David, den eersten koning uit den stam Juda.

[1]) Hoogl. 4,12, een beeld voor Israël, dat, gelijk een afgesloten tuin, steeds ontoegankelijk bleef voor alle verleiding. Zie Midrash t. p.

[2]) קהתים ואזרחים, de hoogepriester, nakomeling van Kehath, en de koning, zoon van David uit Beth-Léchem, d. i. Ephrath.

[3]) *De beide kronen*, de koningskroon en de priesterdiadeem.

[4]) Ex. 25,31. In Bamidbar Rabba 15,5 (Num. 8,1 en 2) wordt de gouden luchter als beeld voor Israël voorgesteld: Israël zal als lichtend voorbeeld het bestaan der Godheid prediken.

[5]) De hoogepriester.

שם המחבר שלמה תתום בראשי החרוזות. והוא המשורר ר' שלמה בן גבירול.

שֹׁ֣נֵי זֵתִים · נִכְרָתִים · בְּגַן ׀ נָעוּל יַצְהִירוּ :
לְרֹאשׁ קְהָתִים · וְאֶפְרָתִים · שְׁתֵּי עֲטָרוֹת יַכְתִּירוּ :
וְעַל מְנוֹרָה · הַטְּהוֹרָה · כְּמוֹ נֵרוֹת יַזְהִירוּ ·
הֵן בַּמַּחֲנֶה, אֶל מוּל פְּנֵי, הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ :

לְבֶן אֶפְרָת · צִיץ נִכְרָת · אֲשֶׁר הָיָה כְּצִיץ נוֹבֵל ·
לְבֶן הֶמְשַׁח · אֲשֶׁר הוּשַׁח · כְּמוֹ אֲנִיָּה בְּלִי חוֹבֵל ·
זְכוֹר מַרְאָה · אֲשֶׁר ׀ רָאָה · זְכָרֵיהוּ בְּעִיר בָּבֶל :
כְּמוֹ זְכַרְתָּם · וְהוֹשַׁעְתָּם · אֲזַי עַל יַד זְרֻבָּבֶל ·
זְכוֹר זַרְעָם · לְהוֹשִׁיעָם · וְגַם תִּקְרָא שְׁנַת יוֹבֵל :
וְשִׂים אוֹתָם · מְקוֹם אֲבוֹתָם · חֲיוֹת מוֹשְׁלִים בְּכָל תֵּבֵל :
וּמֵעַל יַד · אִישׁ צִיָּד · טַבַּעְתָּם יָסִירוּ ·
הֵן בַּמַּחֲנֶה, אֶל מוּל פְּנֵי, הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ :

מַמְלָכָה · מְמֻשָׁכָה · לְעִיר צִיּוֹן תְּשִׁיבֶנָּה :
וּבַת כְּבוּדָה · בְּרוֹב עֲבוֹדָה · לְבֵית אִמָּהּ תְּבִיאֶנָּה :
וְהַגְּבִירָה · וְהַצְּפִירָה · בְּרֹאשׁ דָּוִד תְּשִׁימֶנָּה :
וּמִצְנֶפֶת · מְעֻלָּפֶת · בְּרֹאשׁ אַהֲרֹן תְּקִימֶנָּה :

---

6) De woorden in Zecharja t. a. p. וגלה על ראשה worden door Midrash verklaard: וגואלה על ראשה, *en hun Verlosser trekt aan het hoofd* hunner schare, in overeenstemming met: ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (Miecha 2,13). Zie Jalkoet t. p.

7) 'Esau, met het oog op Gen. 25,27 איש ציד genoemd, is tijdens de ballingschap in het bezit van de Israël toekomende heerschersinsigniën. Bij Israëls verlossing worden die 'Esau ontnomen en Jakob teruggegeven.

8) והצפירה, *de kroon*, vgl. Jes. 28,5.

9) מצנפת מעלפת, de muts van den hoogepriester bestond uit een lange strook, die herhaaldelijk om het hoofd werd gewonden en eenigszins naar achteren op het hoofd stond, om tusschen de voorhoofdsplaat en het hoofdwindsel plaats voor de Thefillien te laten. מעלפת hier op te vatten in verband met: מעלפת ספירי' (Hoogl. 5,14) en te vertalen *rijk met edelgesteente versierd*, heeft het groote bezwaar, dat nergens bij het hoofdhulsel van edelgesteente melding gemaakt wordt.

Het daag'lijksch offer zal men dan in eer herstellen,
En meel van dankgeschenk opheffen [1]) vóór Uw oog;
Ook reukwerk, goed bereid, mij reeds zoo lang ontnomen,
En dat tot heden niet door mij meer werd gezien!
En Aaron's zonen steken lampen op luchters aan!
Zie, hoe z'in Israëls kamp aan luchters vóórzij lichten!

Het lamgeslagen en versmachtend [Israël],
Dat jamm'rend zich tot U voortdurend wendt, —
Steun door den zoon zijns vriends zijn [zwak geworden] hand,
Wiens naam genoemd wordt: „rood van oogen." [2])
Laat hen betreden weer den geurenrijken hof. [3])
Sier weer hun bruidsvertrek [4]) met grooten luister,
Voer hen terug en doe hen weder heerschen
Op Tsion's berg en gansch de streek rondom.
Naar juisten maat wordt dan een lied gezongen,
Door snarenspel en blaasmuziek beg'leid.
De natie, die Uw naam mint boven al,
Verlaat dan valsch profeet en ijd'len afgod.
Het hard gedrukte volk zal dan gezegend zijn.
En allen, die hen zien, erkennen [met gansch hun hart]!
„Zie, hoe zij in hun kamp aan luchters vóórzij lichten!"

זולת.

Er is geen Vormer in de plaats te stellen van Hem, die de gestalte van alles heeft uitgehouwen; den struikelende geeft Hij nieuwe krachten; doch den verleider onttrekt Hij het leven. De dwaze [Antiochus] dacht van den rechten weg af te brengen het volk, dat Hij de wet had geleerd; weinige jongelingen [van de priesterschare] des heiligdoms [5]) liet Hij vele duizenden overwinnen. Diepe kuilen groef hij; dertien bressen sloeg hij; [6]) de oogen, helder als vijvers, verduisterde hij [7]) en stak ze uit door zielskwelling. Hij sprak: „al wie den heerlijken Naam uitspreekt, zal door het zwaard gedood worden"; toen werd men in grooten getale afvallig, weerspannig en loochende de Godheid! Een snoodaard gaf listige plannen aan om den zwijmelbeker te mengen voor hen, die zich bezig hielden met de lieftallige [Thora], hun leven

---

[1]) תרומה, doelt waarschijnlijk op de bij het meeloffer voorgeschreven הגשה, d. i. de handeling, waarbij de priester het geheele meeloffer *opheft* en in aanraking brengt met den hoek van het brandofferaltaar.

[2]) חכלילי, met het oog op: חכלילי עינים, Gen. 49,12. Deze woorden, door Jakob tot Juda gericht, doelen volgens Midrash (Jalkoet II,574), met het oog op I Sam. 16,12, waar David יפה עינים genoemd wordt, op David. De zin is dus: Maak Israël weer sterk door den Messias, den zoon van David. Voor een Arabisch sprekenden Jood ligt bovendien in בן דודה duidelijk de naam van Davids nakomeling, den *Ibn Daud*.

וְהַתָּמִיד · אֲזַי תַּעֲמִיד · וְהַמִּנְחָה תְּרִימֶנָּה :
וְהַמֶּרְקָח · אֲשֶׁר לָקַח · וְלֹא רְאִיתִיו עַד הֵנָּה :
וְהַנֵּרוֹת · בַּמְּנוֹרוֹת · בְּנֵי אַהֲרֹן יַבְעִירוּ ·
הֵן בַּמַּחֲנֶה, אֶל מוּל פְּנֵי, הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ :

*הַנְּכֵאָה · וְהַצְּמֵאָה · אֲשֶׁר תָּמִיד לְךָ תְּיֵלִיל ·
סְמוֹךְ יָדָהּ · בְּבֶן דּוֹדָהּ · הַנִּקְרָא שְׁמוֹ חַכְלִיל :
וְהַכְּנִיסֵם · לְגַן בּוּשָׂם · וְחֻפָּתָם בְּהוֹד תַּכְלִיל :
וְתוֹלִיכֵם · וְתַמְלִיכֵם · בְּהַר צִיּוֹן וְהַגָּלִיל :
וְחוֹק יָשָׁר · אֲזַי יוּשָׁר · עֲלֵי גֶּבֶל וְגַם חָלִיל :
וְעַם אוֹהֲבֵי, שִׁמְךָ · וְעוֹזְבֵי, חֲזוֹן שֶׁקֶר וְשָׁוְא וֶאֱלִיל ·
וְאוֹם פְּרוּכִים · יְהוּ בְרוּכִים · וְכָל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּ ·
הֵן בַּמַּחֲנֶה, אֶל מוּל פְּנֵי, הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ : אור חדש

זולת ע״ס **א״ב** ובסוף התום שלמה הקטן בירבי יהודה חזק.

אֵין צוּר חֵלֶף · תַּבְנִית כֹּל גּוֹלֶף · לְכוֹשֵׁל חִיּוּל חוֹלֵף · לִמְכַשֵּׁל
חַיַּת שׁוֹלֵף : בַּעַר שָׁקַד לְסַלֵּף · עָם דַּת אֵלֵף · מְעַט
פְּרִחֵי תֵּלֵף · גִּבֹּר מֵרֹב אָלֵף : גֶּמֶץ וְשִׁיחוֹת כָּר · שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
כְּרֻכָּר · רֹאוֹת בְּרֵכוֹת סָקָר · בְּעִנּוּי חוֹשֶׁךְ נָקָר : דִּבֶּר, שֵׁם
יָקָר · כָּל מַזְבִּיר, יְדָקָר · וְאָז לְרוֹב הוּפְקָר · מְרוֹד כְּפֹר בָּעָקָר :
הֶעֱרִים סוֹד בְּלִיַּעַל · לְהֻוֵּי חֵן יַעַל · מְסוֹךְ סַף רַעַל · חַיֵּימוֹ

---

3) Palaestina.

4) De band tusschen God en Israël wordt dikwijls voorgesteld als een huwelijk. Bij de ballingschap heeft Israël den scheidsbrief ontvangen; en bij de toekomstige bevrijding zal opnieuw het huwelijk worden voltrokken.

5) פרחי כהונה = פרחי תלף, jonge priesterzonen, Juda de Makkabbeër en zijne broeders. תלף, duidt den *tempel* aan, met het oog op Hoogl. 4,4, waar בנוי לתלפיות verklaard wordt op het heiligdom te slaan.

6) Middoth 2,3; dertien bressen maakten de Grieken in den tempel.

7) Gen. 15,12 wordt חשכה verklaard: „dit is Griekenland, dat Israëls oogen verduisterde door zijne dwangbesluiten.” — ראות, de zienden, d. z. de oogen, vgl. Pred. 12,3. — ברכות met het oog op Hoogl. 7,5.

te verbitteren en te vergallen. En ging nog verder in zijne misdadigheid: hij stoorde het brengen van het verheven dagelijksche offer ter eere van God, die met Zijne handpalm [de zee] meet! In het verdelgen van het heilige kroost [van Israël] waren de snelvoetigen [1]) spitsvondig: af te snijden en af te houwen den vinger van wie een Pérets-huwelijksakte [2]) schrijven zou, opdat de „gesloten hof" [Israël] zou wemelen van geboorten, in onreinheid verwekt; om bastaarden en vondelingen [3]) talrijk te doen worden en ontucht plaats te doen grijpen in het land. De alles afknagende sprinkhanen vlogen toe om mijne ranken kaal en ledig te vreten; als een sperwer, die een vogeltje vervolgt, wilde hij mijne duifjes in stukken rijten en den kop afdrukken. Als de hellevlammen brandden zij om twist en tweedracht aan te stoken [tusschen Israël en zijn God], door op te heffen het [Israël] toegewezen deel: [4]) het [loofhutten-]feest met de brandende luchters. [5]) — De Syriërs, „de in rotsen huizende bergmuizen" [6]) bijgenaamd, veranderden in verslindende zeegedrochten, in leeuwen met gebit en slagtanden, die de „heilige vrucht" verslonden. Tot zijn ondergang bereidden zij ontwrichting om openlijken strijd [tegen God] te doen losbarsten, [7]) het [door de besnijdenis] geheiligde lichaamsdeel trof hij onder het volk, dat met een worm [8]) wordt vergeleken. Naar mate van het geweld, dat zij pleegden, zoo werd het hun vergolden; als oevergras aan de rivier verdorden zij, als een halmpunt werden zij afgesneden. Het spannen van kwaad verzonnen zij, doch vermochten het niet ten uitvoer te brengen, daar hun verstand hun werd ontnomen; als drooge stoppelen werden zij verteerd, zij verdwenen in rook, gingen geheel ten gronde! Wegens het plan Gods naam te ontwijden, daarom werd de booswicht plotseling door schrik bevangen; de nacht veranderde in dag, daarom zeggen wij geheel Hallel! Gods macht worde dan uitgesproken door den mond van zuigeling en kind; Hem, die den verdrukker en belager ten verderve voert, love elke ziel! De weluitgerusten [de Makkabbeën] waren verdeeld in zeven [9]) legerbenden, en de „woordvoerders" stelden acht dagen vast, [het eerste] beantwoordend aan de [zeven stangen van den tempelluchter, de] met amandelvormige bloemkelken versierden en [het andere]

---

[1]) קלי מרץ. Gen. 2,14 wordt חדקל door Midrash ontleed in חד וקל, *sterk en vlug*, en verklaard: זה יון שהוא חד וקל בגזרותיו, dit is Griekenland (Syrië), wiens besluiten *scherp* zijn en dat *snel* is in het bestraffen van overtredingen.

[2]) Roeth 4,12. „Worden als het huis van Pérets" is een zegenwensch bij het huwelijk. V. a. is Pérets, als stamvader van den koningsstam, een beeld voor geheel Israël en beteekent de uitdrukking כתבת פרץ, een huwelijksacte voor eene dochter Israëls.

[3]) שתוק, een kind, dat, op de vraag naar zijnen vader, door zijne moeder het *zwijgen wordt opgelegd*, een onecht kind; אסוף, die van de straat is *opgenomen*, een vondeling. De termen zijn ontleend aan de Mishna Kiddoeshien 4,1.

הַמְרֵר וְהַרְעַל : וְעוֹד הוֹסִיף מַעַל · לְאֵל מוֹדֵד שַׁעַל · בְּטֵל
עוֹד מֵהַעַל · קָרְבַּן תָּמִיד מוּעָל : זֶרַע קוֹדֶשׁ הַחֲרֵץ · חָכְמוּ
קַלֵּי מֶרֵץ · גְּזוֹר אֶצְבַּע קֶרֵץ · כְּתֹב כְּתָבַת פָּרֵץ : חִבּוּל
טָמְאַת שֶׁרֵץ · גַּן ו נָעוּל הַשְׁרֵץ · שְׁתוֹק אִסּוּף הַפְּרֵץ · זִמָּה
סַפֵּק אֶרֵץ : טָמְסוּ חַרְגּוֹלֵי יֵלֶק · זְמוֹרֵי הַבְּקֵק וְהַבְּלֵק · בְּנֵץ
עַל צִפּוֹר דּוֹלֵק · גּוֹזָלַי בַּהֵּר וְהַמְלֵק : יָקְדוּ כְּהַבְהֲבֵי עֲלָק ·
חַרְחַר ו רִיב וְחֵלֶק · עֲקוֹר מַתַּן חֵלֶק · חַג וּמְנוֹדָה דּוֹלֵק :
כְּנוּמֵי שְׁפָנֵי סֶלַע · הוּמְרוּ לְתַנִּינֵי בֶּלַע · לְבָאֵי שֵׁן וּמַתְלַע ·
תְּבוּאַת קֹדֶשׁ יַלַּע : לְאֵיד הֻכִּינוּ צֶלַע · נְטוּשׁ מְדָנֵי גַּלַּע · בְּשַׂר
קֹדֶשׁ קַלַּע · מֵעַם ו מָשׁוּל תּוֹלָע : מִדַּת חָמָס גָּמְלוּ · כֵּן גְּמוּל
הֻגְמָלוּ · כְּסוּף יְאוֹר קֻמְלוּ · כְּרֹאשׁ ו שִׁבּוֹלֶת נִמְלוּ : נִטְיוֹן
רָעוֹת נִכְלוּ · בַּל יוּכְלוּ שָׁכְלוּ · כְּקַשׁ יָבֵשׁ אֻכְלוּ · כָּלוּ בֶּעָשָׁן
כָּלוּ : סוֹד שֵׁם לְחַלֵּל · תְּמוּר ו רָשָׁע מִתְחוֹלֵל · יוֹמָם הָפַךְ
לַיְלִיל · בְּכֵן יוּגְמַר הַלֵּל : עוֹז בְּכֵן יִתְמַלֵּל · מִפִּי יוֹנֵק וְעוֹלֵל ·
לְמַשְׁבִּית צַר וּמִתְעוֹלֵל · כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל : פָּלְגוּ לְשִׁבְעָה
חֲלוּצִים · וְקִבְּעוּ שְׁמוֹנָה מְלִיצִים · נֶגֶד שְׁקוּדַת נְצִים · וּתְקוּפַת

---

4) Het Loofhutten- en Slot-feest, wat door Midrash in verband gebracht wordt met Pred. 11,2: תן חלק לשבעה וגם לשמנה, *geef een* [offer-]*deel aan zeven, ja aan acht* [dagen]. (Vgl. de feestdichten in het avondgebed van שמחת תורה).

5) Bij het feest van het waterscheppen (שמחת בית השואבה) brandden o. a. groote lampen, zie Soekka 51*a*.

6) Spr. 30,26. Jalkoet t. p. II Nº. 964 ziet in de vier daar genoemde diersoorten de vier wereldrijken, die Israël verdrukten: Babel, Medo-Perzië, Syrië en het vierde rijk, dat niet nader wordt aangeduid dan als: Edom. Daar wordt echter onder den שפן niet Syrië, maar Perzië verstaan. Waarschijnlijk doelt dus de dichter op Midrash Thanchoema Lev. 11,5: „De שפן dat is Syrië". Zie overigens Buber d. t. p.

7) Eene omzetting in geheel afwijkende beteekenis van Spr. 17,14. De zin is, dat de vijanden, door het uitoefenen der geboden te verbieden, Israël met zijn God in vijandschap wilden brengen en zoodoende te gronde richten.

8) In de uitdrukking תולעת יעקב, Jes. 41,14.

9) Matthithjahoe had zeven zonen.

aan [het loofhuttenfeest op] het einde van den jaarsomloop. Zij kwelden hen als schorpioenen met scherpen angel, en werden zelve gekweld als verachtelijke mieren; werden verbrand als afgehakt hout, als een doornenvuur ging plotseling hun vlam uit. In vergaderingen kwamen mijne bestrijders nogmaals bijeen in de twaalfde mijner maanden,[1]) doch de Eeuwige voerde Israëls twistzaak tegen hen, die op mijn ondergang zonnen! Richt evenzoo steeds mijne twistgedingen, o Eeuwige! buiten Wien er geen meer is! Richt zoo te gronde allen, die moedwillig tegen mij handelen, al Uwe vijanden, o Eeuwige! Geef acht op de woorden van mijn mond, neig Uw oor, luister naar hen, die klagen; de plotselinge uittocht uit Noph [Egypte] brenge door zijne verschrikkingen siddering over de Ba'al-heerschers, zoodat wij den uittocht, een dag van vreugde, en het rechtsbesluit over de in afgoderij verdwaasden aanschouwen, om uit te roepen, gelijk de toen lofzingenden: „Wie is als Gij onder de machten!"

יוצר לשבת שניה של חנוכה.

Ik dank U, dat Gij mij verhoord hebt, mij in het leven hebt gelaten en mij niet hebt doen omkomen; mijne vijanden niet over mij hebt doen triumfeeren, maar mij uit het diepe graf hebt doen stijgen, — *Ik wil U verheffen, o Eeuwige, dat Gij mij hebt opgeheven!*[2]) Reeds in de vroege oudheid dacht Gij het goed, vast te stellen een wél overdacht woord; voordat zij geschiedden, hebt Gij nauwkeurig nieuwe gebeurtenissen voorspeld: *Ik zal uwe zonen, o Tsion, opwekken tegen uwe zonen, Jawan!*[3]) In de oudheid verlostet Gij mij uit [den arbeid in] leem en tichelsteenen van Piebéseth en Awen,[4]) ook uit de slijkige diepten [van Babel] het land van de misdadigers, — *uit de woelende waterput, den kokenden modderpoel!*[5]) Den luchter en de feesten, Israël's wetten en namen[6]) beletten zij ons te handhaven, doch Gij gaaft mij ten deel de zeven [zonen van Mattithjahoe] en de acht [dagen van het Inwijdingsfeest],[7]) om geheel Hallel voor te dragen: *Voor den Zangmeester, op den achtsten, een psalm*; o Heilige! Een goddelijk woord omtrent het derde wereldrijk [Syrië-Griekenland] droomde [Daniël] de

---

[1]) Zie II Makkab. 14 en 15; Megillath Tha'anieth, 12, bij den Nikanordag, 13 Adar.

*) De schrijver, R. MENACHEM B. MACHIER, leefde ten tijde van den eersten kruistocht 4856 (1096) en stond o. a. in correspondentie met zijn neef R. IZAK HALLÉWIE uit Worms, RASHIE's leeraar (zie LUZATTO, Beth Haotsar I,56*b*, vgl. Rikanati N°. 589). Hij was een beroemd Paitan, van

שְׁנַת קְצִים : צְעָרוּ בְעַקְרַבֵּי עֲקָצִים · צְעָדוּ כִּנְמָלֵי שְׁקָצִים ·
לוֹהֲטוּ כַּעֲצֵי קְצָצִים · רוֹעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים : קְהָלָם נוֹסְדוּ
מְרָנִי · בִּשְׁנֵים עָשָׂר עֲדָנִי · רָב רִיבָם יְיָ · עַל חוֹשְׁבֵי אָבְדָנִי :
שְׁפוֹט בֵּין דִּינַי · אֵין עוֹד זוּלָתְךָ אֲדֹנָי · תְּאַבֵּד כֵּן זְדוֹנַי · כָּל
אֹיְבֶךָ יְיָ : שְׁמוֹר לְפִי מִלִּים · דַּט הַקְשֵׁב קוֹבְלִים · טֶרוּד
נוֹף בְּהוּלִים · יָחִיל רוֹזְנֵי בְעָלִים : יְצִיאַת יוֹם הַלּוּלִים · וְקֶרַע דִּין
הוֹלְלִים · חֲזוֹת, קְרוֹא כִּמְהַלְלִים · מִי כָמָכָה בָּאֵלִים : עזרת

יוצר לשבת שניה של חנוכה.

ע"ם **א"ב** כפול ובסופו חתום מנחם ברבי מכיר חי' חזק. *)

אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וְחִיִּיתָנִי וְלֹא כִלִּיתָנִי · אוֹיְבִי לֹא שִׂמַּחְתָּ
לִי מִשְּׁאוֹל הֶעֱלִיתָנִי · אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי : בִּנְתָּ
מֶרְחוֹק לָחוֹק חוֹק דָּבָר מִכֶּנּוּ · בְּטֶרֶם תָּבוֹאנָה חֲדָשׁוֹת הוֹדַעְתָּ
אֱמֶת בֵּנּוֹ · וְעוֹרַרְתִּי בָּנֶיךָ צִיּוֹן עַל בָּנַיִךְ יָוָן : גְּאַלְתָּנִי מֵרֹאשׁ
מֶחוֹמָר וְלִבְנַת פִּיכֶסֶת וָאָוֶן · גַּם כֵּן מִיּוֹן מְצוּלָה פּוֹעֲלֵי אָוֶן ·
מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן : מְנוֹרָה חַג וָחוֹק וְשֵׁם מָנְעוּ לִשְׁמוֹר ·
נָתַתָּנִי חֵלֶק שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה הַלֵּל ו לִגְמוֹר · לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית
מִזְמוֹר · קָדוֹשׁ : דִּבֶּרֶת מַלְכוּת שְׁלִישִׁית חָלַם חֲמוּדוֹת

---

wien verscheidene stukken in de verschillende liturgiën (vooral in de Poolsche) zijn opgenomen.

2) Ps. 30,2.

3) Zecharja 9,13.

4) Steden in Egypte, Ez. 30,17.

5) Ps. 40,3. In היון ligt tegelijk eene zinspeling op Jawan, Griekenland, Syrië.

6) חק ושם. Onder חק zijn begrepen: besnijdenis, Shabbath en dgl. Met שם kan worden gedoeld op het verbod Gods naam uit te spreken (zie den זולת van שבת א' דחנוכה, blz. 86), of op het bevel de Hebr. namen door Grieksche te vervangen (zie den יוצר לשבת א' דחנוכה, blz. 81).

7) Zie den זולת van שבת א' דחנוכה blz. 87; de Makkabbeënboeken en Josippon noemen wel slechts vijf zonen van Matthithjahoe, doch er schijnt eene traditie bestaan te hebben, dat hij er zeven had.

God dierbare man in duidelijk visioen: een panther-gestalte met vier vleugelen,[1]) om aan te duiden: *Van daar splitst hij zich en wordt tot vier hoofden.*[2]) Ten tweedenmale werd het hem getoond als een tot verschrikkens toe steeds grooter en krachtiger wordende bok; — doch de groote hoorn brak en in de vier windstreken ontstonden [vier rijken] in zijne plaats:[3]) *noordwaarts en zuidwaarts en oostwaarts en westwaarts.*[4]) Het eerste, wat zij nu deden, toen mijne bestrijders aan de regeering kwamen, was, dat zij geboden: grift op den hoorn van iederen os en op de grendels mijner verblijven: *dat gij geen deel hebt aan den Eeuwige!*[5]) Die aanmatigende koning[6]) handelde nog misdadiger dan Shéshak[7]) [Egypte] en Shéshach [Babel];[8]) met klem vermaande hij zijnen stadhouder omtrent zijne besluiten, die hij over geheel mijn volk uitbreidde, *zoodat hij den aanblik des lands bedekte, en dit verduisterd werd.*[9]) Nieuwemaansfeest en Shabbathviering dacht die zondaar en schuldige te verijdelen; hij maakte een wet en liet die luide afkondigen en teekende haar ook in schrift op, *en zeide: zwijgt, want men mag niet vermelden den Naam [des Eeuwigen].*[10]) „Wie bijeen kwam tot viering eener bruiloft of besnijdenis, zal de scherprechter dooden"; de reinen kwamen in geheime volksvergadering bijeen om met kracht zich aan te gorden: *door het geluid van den molen en het licht eener lamp.*[11]) — Zij beraamden het plan te verbieden de voorgeschreven baden van het vernederde en vertrapte volk, zij namen zich voor te verkrachten de verloofde, voordat zij ten huwelijk zou worden genomen[12]) *om zich te leggen bij eene dochter van Jakob; en zoo behoort niet te geschieden.*[13]) Nu huwde El'azar Channa, eene dochter van vorsten en aanzienlijken, hij verzamelde de mannen zijner stad aan een maaltijd van uitgelezen heerlijke spijzen, — *want zoo doen gewoonlijk de jongelingen.*[14]) De heerlijk schoone bruid ontblootte haar hoofd ten aanzien der genoodigden, met tranen mengde zij haren wijn wegens het leed, —

---

[1]) Daniël 7,6.

[2]) Gen. 2,10; de zin is: de vier vleugelen, die Daniël zag aan den panther, die het Grieksch-Macedonische wereldrijk voorstelde, duidden aan, dat dit rijk in vier kleinere heerschappijen zou worden gesplitst, waarvan Syrië één was; daarom wordt dit altijd met den naam: Jawan aangeduid.

[3]) Dan. 8,8. [4]) Gen. 13,14.

[5]) Josua 22,25. Zie Ber. Rabba, 44; Megillath Tha'anieth 2. Waarom zij juist bevolen zouden hebben op den hoorn der stieren, of, zooals in Meg. Tha. t. a. p. staat, op den hoorn van stieren en op het voorhoofd der ezels, deze woorden aan te brengen, is niet duidelijk. Ik vermoed (wat ik gaarne voor beter geef, maar wat door de bijvoeging van בריחי אפרני in onzen Pijoet wel bevestigd wordt), dat verklaard moet worden: קרן הַשׁוּר, *de hoek van den muur* der stad; reeds de schrijver der bijvoegingen in Meg. Th. heeft dan de woorden verkeerd opgevat en de woorden ועל מצחו של השור bijgevoegd.

בְּפִרוּשִׁים · דְּמוּת נָמֵר וְלוֹ אַרְבָּעָה כְּנָפַיִם לְהַרְשִׁים · וּמִשָּׁם
יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים : הָרְאָה שֵׁנִית צִפּוֹר גָּדֵל וְעָצַם
לְהִתְאַיְמָה · הַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה נִשְׁבְּרָה וְחָזוּת אַרְבַּע תַּחְתֶּיהָ
לְהִתְקַיְּמָה · צְפוֹנָה וְנֶגְבָּה וְקֶרְמָה וְיָמָּה : וְזֶה הַחֹלֶם לַעֲשׂוֹת
בְּמִשׁוֹל בַּעֲלֵי מְרָנַי · וַיְצַוּוּ חָקוֹק בְּקֶרֶן הַשּׁוֹר וּבְבְרִיחַ אַפַּדְנַי ·
אֵין לָכֶם חֵלֶק בַּיָּי : זָד מֶלֶךְ עַז פָּנִים ו מְשֻׁשַׁק וְשֵׁשַׁךְ · זְהֵר
לְמַשְׁנֵהוּ גְּזֵרוֹתָיו עַל עַמִּי מָשָׁךְ · וַיְכַס אֶת עֵין כָּל הָאָרֶץ
וַתֶּחְשַׁךְ : חוֹרֶשׁ וְשַׁבָּת חָשַׁב לְהָפֵר חוֹטֵא וְאָשֵׁם · חַק וַיַּעֲבִיר
קוֹל גַּם בְּמִכְתָּב רָשֵׁם · וְאָמַר דָּם כִּי לֹא לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם :
טַכְסִיסֵי חֻפָּה וּבְרִית נוֹעַר יַהֲרְגֵהוּ קוֹסְטַנֵּר · טְהֹרִים נוֹסְדוּ
בְּהִתְאַסֵּף עָם בְּשִׁנּוּם לְהִסְטַנֵּר · קוֹל רֵיחַיִם וְאוֹר נֵר : יָעֲצוּ
לְבַטֵּל טְבִילוֹת עַם בָּזוּז וּמִשָּׁפָה · יְזִמּוּ לַעֲשׂוֹת נְבָלָה אֲרוּסָה
בְּטֶרֶם תִּנָּשֵׂא · לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה : כְּנֵס
אֶלְעָזָר חַנָּה בַּת סְגָנִים וְחוֹרִים · כְּנֵס אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְמִשְׁתֶּה
שְׁמָנִים ו מוּבְחָרִים · כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים : לְעֵינֵי הַקְּרוֹאִים
יַעֲלַת חֵן רֹאשָׁהּ פָּרְעָה · לְיֵינָהּ מָסְכָּה בִּרְמָעָה עַל אוֹדוֹת הָרָעָה ·

---

6) Antiochus, naar aanleiding van Dan. 8,23. 7) I Kon. 11,40.
8) Jer. 25,26.
9) Ex. 10,15.
10) 'Amos 6,10.
11) Jer. 25,10. Dit waren de teekens, die den ingewijden mededeelden, dat ergens een bruiloft of eene besnijdenis werd gevierd. Zie Megillath Tha'anieth, 6.
12) ארוסה בטרם תנשא. Men denke hier niet aan *verloving*, in den zin, waarin wij dat woord bezigen. Onder אירוסין is de handeling te verstaan, waardoor de bruidegom zich, onder overgave van ten minste eene Peroeta of iets dat die waarde heeft, zijne bruid tot vrouw bestemt. Daardoor ontstaat tusschen beide partijen eene verbintenis, die alleen door echtscheiding kan worden ontbonden. De bruid blijft evenwel in het huis harer ouders en echtelijke samenleving tusschen de jonggehuwden mag nog niet plaats hebben. Eerst later, in de oudheid gewoonlijk na een jaar, had de נשואין plaats, het brengen van de bruid in het huis van den echtgenoot, symbolisch aangeduid door de חופה, den trouwhemel. In onzen tijd volgen beide handelingen, קידושין en חופה, onmiddellijk op elkander.
13) Gen. 34,7.
14) Recht. 14,10. Zie voor het geheele verhaal Meg. Tha'an. t. a. p.

en de veelkleurige rok, die haar bedekte, verscheurde zij. [1]) Toen sprak haar broeder Juda: „Channa, waarom weent gij." Wat scheelt u toch, dat gij, gelijk eene beschonkene u kromt en heete tranen stort?" Zij antwoordde: „*Neen, mijn heer, een vrouw met zwaar bedrukt gemoed ben ik!* [2]) Laat toch die snoodaard mij niet mishandelen op den dag van mijn huwelijk; zie, dan zou ik immers mijn vader ontwijden en ter verbranding naar de strafplaats worden uitgevoerd, [3]) — *en ik, waarheen zal ik mijne schande voeren?*" [4]) Deze woorden, die de zielsverdrietige onder weenen en smeeken uitschreide, nam haar broeder zich ter harte en werd door vreeselijken schrik bevangen, — *Juda erkende het en zeide*: „*Zij heeft gelijk!* [5]) Schaft u raad om te ijveren voor Hem, die eerbiedwekkende daden verricht! Staat op, gij vorsten! Zalft het schild, gij, die vreest voor zonde!" [6]) *Toen stonden alle genoodigden sidderend* [van aandoening] *op.* [7]) En spraken: „Wees krachtig, laat ons moed vatten ten behoeve van onze gemeente, [8]) opdat onze dochters niet langer ontwijd worden en onze verdervers zich niet onder ons vermengen." *En zij zeiden*: „*zal men dan als een ontuchtige behandelen onze zuster?*" [9]) Zij kwamen in scharen bijeen aan den ingang van het paleis van den wellustigen landvoogd, den nietswaardige en kwaadbroedende, — hij brieschte vol wellust hen tegen en zeide: „Welkom, uw komst tot mij zij ten zegen!" *En hij riep*: „*voert ieder persoon weg uit mijne tegenwoordigheid!*" [10]) Nu sprongen Juda en zijne broeders naar voren met list, als kwamen zij, om hem de bruid over te leveren; hij trad nader en nam een Astartepaal, die vóór hem stond, om hem aan te vallen [11]) *en stak die met kracht vast in zijn buik.* [12]) El'azar sneed hem het hoofd af en wierp het naar buiten met snellen vlucht; toen zijne dienaren zagen, dat hun heer dood was, vluchtten zij als voortgestuwd, *en hij* [Juda] *nam zijne broeders met zich en zette hen na.* [13]) Zij plunderden hen en versloegen en verpletterden hen en brachten hunne legers in schrik en verwarring, de Joden kregen macht over hunne haters, die hen tot nu toe geplunderd hadden, *zij kwamen over de verslagenen en plunderden.* [14]) Nu trad de koning krachtig op en bereed zijn besten en uitgelezensten

---

[1]) II Sam. 13,19.
[2]) De geheele strophe is eene omwerking van I Sam. 1,8,14 en 15.
[3]) Met het oog op de wet, dat eene priesterdochter, die als זונה zich aan ontucht schuldig maakt, verbrand moet worden. Lev. 21,9.
[4]) II Sam. 12,13.
[5]) Gen. 38,26, waar de woorden door Midrash (zie RASHIE t. p.) worden opgevat, zooals wij hier vertaald hebben.
[6]) Omwerking van Jes. 21,5.
[7]) I Kon. 1,49.
[8]) Naar analogie van II Sam. 10,12.
[9]) Gen. 34,31.
[10]) Gen. 45,22.

וּכְתוֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה : מִלֵּל יְהוּדָה אָחִיהָ חַנָּה
לָמָּה תִבְכִּי · מַה לָּךְ אֲפוֹא כְּשִׁכּוֹרָה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וְתִשְׁתַּפְכִי ·
וַתֹּאמֶר לֹא אֲרַנִי אִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ אָנֹכִי : נָבָל פֶּן יִתְעוֹלֵל בִּי
בְּיוֹם חֻפָּתִי · נִמְצֵאתִי מְחַלֶּלֶת אֶת אָבִי וּמוֹצֵאת לִשְׂרָפָתִי · וַאֲנִי
אָנָה אוֹלִיךְ אֶת חֶרְפָּתִי : שִׂיחַ מָרַת נֶפֶשׁ בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים
זָעֲקָה · שָׁם אָחִיהָ לִלְבּוֹ וַיֶּחֱרַד חֲרָדָה מוּעָקָה · וַיִּכַּר יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר צָדְקָה : עֲצָה הָבוּ לָכֶם בְּקִנְאַת עוֹשֶׂה נוֹרָאִים · עִמְדוּ
הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן חֵטְא יְרֵאִים · וַיֶּחֶרְדוּ וַיָּקֻמוּ כָּל הַקְּרוּאִים :
פָּצוּ חָזָק וְנִתְחַזֵּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּמִשְׁפְּחוֹתֵינוּ · פֶּן תְּחֻלַּלְנָה בְּנוֹתֵינוּ
וְיִתְעָרְבוּ בָּנוּ מַשְׁחִיתֵנוּ · וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵינוּ :
צָבְאוּ פֶּתַח אַרְמוֹן הֶגְמוֹן מְעֻדָּן ו נָבָל וְכִלְיָ · צָהַל ו לְקָרָאתָם
וָאֹמַר בּוֹאוּ לִבְרָכָה אֵלַי · וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלַי : קָפַץ
יְהוּדָה וְאָחָיו בְּמַרְמָה כְּבָאִים לְחִתּוּנוֹ · קָרַב וְלָקַח אֲשֶׁרָה הָעוֹמֶדֶת
לְפָנָיו לִשְׁטֹנוֹ · וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ : רֹאשׁוֹ כָּרַת אֶלְעָזָר וַיִּשְׁלַח
חוּצָה לִנְדּוֹף · רָאוּ עֲבָדָיו כִּי מֵת אֲדוֹנֵיהֶם וַיָּנֻסוּ לַהֲדוֹף ·
וַיַּכֵּה אֶת אָחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדּוֹף : שְׁדָדוּם וַיְכִתוּם וּמַחֲנֵיהֶם
הֶחֱרִימוּ וְהִרְגִּיזוּ · שָׁלְטוּ הַיְהוּדִים בְּשׂוֹנְאֵיהֶם אֲשֶׁר אוֹתָם
בָּזוּ · בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים וַיָּבֹזוּ : תָּקַף הַמֶּלֶךְ וְרָכַב פִּילוֹ הַטּוֹב

---

11) De lezing אשרה. die in de oude uitgaven voorkomt, biedt misschien wel eenige moeilijkheid, doch, daar zij door de bij Beer geciteerde lezing van het handschrift: לקח תמונת סמל krachtig gesteund wordt, geef ik de voorkeur aan de lezing אשרה boven Arnheim's conjectuur; אשדה, dat als Chald. vertaling van יד, I Kon. 10,19, *blok* of *pin* zou moeten beteekenen. De Astarte-palen waren in den regel kegel- of pyramidevormig en liepen in elk geval van boven spits toe. Men kan zich dus zeer goed voorstellen, dat Juda daarmede den landvoogd doorstak. In den יוצר van den eersten שבת חנוכה wordt overigens verhaald, dat Juda hem met zijn zwaard doorstak; (zie de strophe מואסת כל עץ). Beide voorstellingen zijn natuurlijk vrije phantasie van den dichter.

12) Recht. 3,21.

13) Gen. 31,23.

14) Gen. 34,27.

olifant, doch een redding brengende pijl kwam in diens ingewanden en boorde daar een gat, *zoodat zijn berijder achterover viel.* [1]) Zwaar gekneusd en met gebroken gebeente vluchtte hij en trok spoedig heen; toen werden zijne dienaren oproerig en brachten hem in haastigen vlucht naar zeeprovinciën, *en zoo keerde hij met beschaamd aangezicht naar zijn land terug.* [2]) — Later streden zij tegen Antiochië, de groote stad, tegen het volk der trotschaards, [3]) — „de zonen, die ten strijde zijn getrokken, hebben overwonnen," werd den in angstige spanning wachtenden als blijde boodschap [uit den hemel] verkondigd, [4]) terwijl *zij hoorden de stem van den Eeuwige, God.* [5]) Het in zandsteppen wonende ['Ekron], vroeger een vastgeslagen pin om pijn en storm [tegen Israël] te veroorzaken, [6]) werd verwoest; het 'Ekron, dat zou ontworteld worden, dat was Caesarea, de dochter van Edom, — *met het oog daarop* [7]) *noemde men den naam der stad* [8]) aldus. Van het oogenblik af, dat mijne vorsten het veroverd hadden in naam van den Eeuwige, mijn Banier, werd het, met verandering van naam, genoemd: „de veroverde vorstentoren," *en werd het als een vorst onder Juda en 'Ekron gelijk den Jeboesiet.* [9]) — Toen Tyrus en Tsiedon veroverd werden en de door hen bewoonbaar gemaakte steden, beoefenden zij [in de scholen] hunne Leer met talrijke mannen, die zaten vóór den Eeuwige *in hunne open steden en hunne burchten.* [10]) De vorsten handelden met hunne vijanden naar hun welgevallen, als het recht van heeren; zij beheerschten hunne vroegere aandrijvers en maakten tot slaven en verdrukten Midjan en Medan *en de zonen van Jawan: Eliesha en Tharshiesh, Kitthiem en Dodaniem.* [11]) In plaats dat zij, de duiven, aan de Grieken waren overgeleverd gedurende honderd en tachtig jaren, [12]) kwamen nu machtige vorsten tot de Chashmoneërs om door baren zilver hun onderwerping te toonen [13]) *en gaven voor de schatkamer van het werk* [van den tempelbouw] *gouden dareiken.* [14]) — Het geliefde, „het koninkrijk van priesters en heilige volk,"

---

[1]) Gen. 49,16. Het feit wordt in Josippon 4,24 medegedeeld: El'azar, den schitterend uitgedosten berijder van een kolossalen olifant voor Antiochus' zoon Eupator houdend, drong tusschen de pooten van het beest door en doorboorde het van onder af, waardoor de berijder afgeworpen en gedood werd. Josippon 4,20 en Josephus, Oudheden 3,12 wordt verhaald, dat Antiochus, doordien de voor zijn wagen gespannen paarden door den aanblik van olifanten schuw werden en op hol sloegen, uit den wagen werd geslingerd en stierf. Beide verhalen staan den dichter voor den geest en worden door hem vereenigd.

[2]) II Kron. 32,21.

[3]) והזדים van het Thalmoedische: זהוה הלב (Sota 47*b*).

[4]) Volgens Josippon 4,5 werd onder Johannes Hyrkanus Antiochië belegerd. De Thalmoed (Sota 33*a*) verhaalt, dat Jochanan (Hyrkanus?) eene stem hoorde uit het allerheiligste, die hem toeriep: „de jongelingen (zijne zonen Aristobulus en Antigonus) hebben overwonnen, die tegen Antiochië ten strijde getrokken zijn" (zie ook Thoseftha Sota 13).

[5]) Gen. 3,8.

וְהַמְבֹהָר · תְּשׁוּעַת חֵץ יָדָה בְּשִׁרְיוֹ וַיְקוֹב חוֹר · וַיִּפּוֹל רִכְבּוֹ
אָחוֹר : מָכָה וְנִשְׁבָּר עֲצָמוֹת בָּרַח וַיֵּצֵא יָצֹא · מָרְדוּ עֲבָדָיו
וּלְאַפְרִכִי יָם הֵנִיסָהוּ רָצוֹא · וַיֵּשֶׁב בְּבוּשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ : נִלְחָמִים
בְּאַנְטוֹכְיָא עִיר גְּדוֹלָה בְּעַם וְהוּמִים · נָצְחוּ בָנִים יוֹצְאֵי צָבָא
בָּשְׁרוּ כְּמֵהִים · וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְיָ אֱלֹהִים : חוֹלוֹת יוֹשֶׁבֶת
יָתֵד תִּקְוָה לְהַצִּיעִיר וּלְהַסְעִיר · חָרְבָה עֶקְרוֹן תַּעֲקֹר קֶסֶרִי
בַּת שִׁעִיר · עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר : מֵאָז כְּבָשׁוּהָ קְצִינֵי בֹשֶׁם
יְיָ נִפִּי · מֻפֶּצֶת שֵׁם נִקְרֵאת אֲחִידַת מִגְדַּל נָשִׂיא · וְהָיָה כְּאָלוּף
בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבּוּסִי : בְּהִלָּכֵד כֵּן צוֹר וְצִדּוֹן וְעָרֵי דִּירָתָם ·
בְּרַבִּים יוֹשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ יִלְמְדוּ תוֹרָתָם · בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם :
רוֹזְנִים עָשׂוּ בִּשְׁנֵאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם כְּמִשְׁפַּט אֲרוֹנִים · רָדוּ בְנוֹגְשֵׁיהֶם
וַעֲבָדוּם וְעִנּוּם ו מְרָנִים וּמְדָנִים · וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
כִּתִּים וְרוֹדָנִים : בַּעֲבוּר נִמְכְּרוּ יוֹנִים לְיוֹנִים שָׁנִים מֵאָה וּשְׁמוֹנִים ·
בְּרַצֵּי כֶסֶף לְהִתְרַפֵּס יֵאֶתָיו חַשְׁמַנִּים לְחַשְׁמוֹנִים · נָתְנוּ לְאוֹצַר
הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים : יְדִידוֹת מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ

---

6) De voorstelling is ontleend aan Megilla 6*a* en Megil. Tha'an. 2; ועקרון תעקר (Tsephanja 2,4), dit doelt op Caesarea in Iduméa, dat tusschen het zand woont (zie R. Salomo Edels t. p.), dat een pin was, gestoken [in het vleesch van] Israël (Rashie voegt bij: *ten kwade*; תקוע יתד komt immers Jes. 22,23 voor in gunstigen zin: *krachtig maken* en het zou dus kunnen beteekenen: dat een krachtige steun was voor Israël), doch dat, toen de Chashmoneën aan de regeering waren gekomen, veroverd werd en genoemd werd: het veroverde מגדל שיר (waarvoor Meg. Tha'an. heeft: מגדל צור, wat door 'En Ja'kob bevestigd wordt. 'Aroech leest שר, handschriften bij Rabbinowitz: צור, doch enkelen: שַׂר; zooals Beer terecht opmerkt, schijnt ook onze dichter zoo gelezen te hebben) מגדל שר, *de vorstenstad*.

7) Op de woordspeling עקרון תעקר. 8) Gen. 19,22.

9) Zech. 9,7. Zie Megilla t. a. p. Alle aan afgodendienst en zedeloosheid gewijde gebouwen kregen eene godsdienstige bestemming. כיבוסי, Jerusalem werd ten tijde der verovering van het heilige land, nog tot Davids tijd, door den Jeboesietenstam bewoond.

10) Gen. 25,16. 11) Gen 10,3

12) Van de verovering van Palaestina door Alexander den Groote (± 3440) tot de overwinningen van Juda den Makkabbeër (± 3621) zijn circa 180 jaar.

13) Zie Rashie Ps. 68,32. 14) 'Ezra 2,69.

de eerstelinge [Gods] [1]) woonde rustig honderd en drie jaren [2]) en hun zonden huldigingsbokken en *brachten geschenken de koningen van Sheba en Seba als hulde.* [3]) Met hun vijven bleven zij [Mattithjahoe's zonen] gewapend tot het feest der ruste, van den krijgstocht kwamen zij terug op den 25 Kislew *en gingen naar hunne tenten verblijd en opgewekt van hart.* [4]) Al de steenen van het altaar, die de Grieken hadden verontreinigd, bracht men bijeen en begroef ze in de Noordoostelijke zaal, [5]) *en zij namen andere steenen en brachten ze in plaats der vroegere steenen.* [6]) Levieten vereenigden zich tot zang en dank- en loflied, de brave in het heiligdom dienstverrichtende priesters kwamen om offers te brengen en te slachten *hun offer ter inwijding van het altaar.* [7]) De meest geliefde, de oudste onder zijne broeders, die hen, die tegen hem opstonden, geheel en al verpletterde, deed God welgevallige handelingen [de dienst in den tempel], nadat men hem [tot hoogepriester] had gewijd naar het geopenbaarde wetsvoorschrift: [hij bracht] *brood en wijn, daar hij priester was voor den allerhoogsten God.* [8]) Toen het leger der geweldenaars kwam om het „huis van het woud" [9]) te ontwijden, [10]) braken zij door den binnenmuur en het gevlochten latwerk [11]) ter hoogte van afgemeten tien ellen, *zij braken en gingen zoo de poorten door.* [12]) Nadat nu de geliefden de dertien door hen geslagen bressen krachtig aanvulden, hebben zij met het oog daarop hetzelfde aantal buigingen vastgesteld, om opnieuw te bevestigen: *en zij zullen zich neerwerpen voor den Eeuwige op den heiligen berg.* [13]) Ten tijde dat de vijand en geheel zijn leger werd verdelgd, gingen de renboden om in de provincie te boodschappen, dat redding was ontsproten, *om hem naar Jerusalem te brengen en met vreugde de inwijding te vieren.* [14]) Zij wijdden en reinigden den tempel om de eeuwige lampen te ontsteken, zij zochten en vonden in de onderaardsche kanalen een marmeren verzegeld kruikje verborgen, [niet meer] *dan één zalving olie.* [15]) Door een wonder vond het lichtkracht voor acht dagen voor mijne ijverigen; daarom stelden zij deze dagen vast voor de geslachten van al mijne tijden *om te herinneren*

---

[1]) Israël, met het oog op Jer. 2,3.

[2]) Megillath Antiochus berekent den regeeringstijd der Chashmoneën op 206 jaren, waarvan gedurende de laatste 103 jaren Herodes en zijne nakomelingen heerschten. Van 3621 tot 3728 duurt de regeering der eigenlijke Chashmoneïsche vorsten; de jaartallen zijn natuurlijk genomen uit de oudere Joodsche geschiedschrijvers, die dezelfde bronnen tot hun beschikking hadden als onze dichter.

[3]) Ps. 72,10.

[4]) I Kon. 8,66.

[5]) Van de vier zalen in de בית המוקד, die zich aan de noordzijde van den tempel bevond, waren in de noordoostelijke de steenen van het altaar begraven. Zie Middoth 1,6; Joma 16*a* (vgl. 1 Makkab. 4,46).

הַמִּבְכָּר · יָשְׁבוּ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וְלָמוֹ שָׁלְחוּ כָּר · מִנְחָה יָשִׁיבוּ
מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֵשְׁכָּר : מְחֻמָּשִׁים חָלְצוּ חֲמֻשִׁים עַד חַג
שָׁלוּ · מִצְבָא הַמִּלְחָמָה שָׁבוּ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְכִסְלוּ · וַיִּלְכוּ
לְאֱלֹהֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב : כָּל אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר שִׁקְצוּ
יְוָנִים · בְּנִסּוּם וּגְנָזוּם בְּמִזְרָחִית צְפוֹנִית לְשִׁבַּת תִּוָּנִים · וְלָקְחוּ
אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים : יַחַד לְוִיִּם נֶאֱסָפוּ
לְשׁוֹרֵר וּלְהוֹדוֹת וּלְשַׁבֵּחַ · יְשָׁרִים | מִשְׁרָתֵי בַקֹּדֶשׁ יָבוֹאוּ לְהַקְרִיב
וּלְזַבֵּחַ · אֶת קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ : רָצוּי הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו מוֹחִין
קָמְיוּ בְּכִלְיוֹן · רִצָּה בְּפוֹעַל מִלְּאוּ יָדָיו כִּדַּת גִּלָּיוֹן · לֶחֶם וְיַיִן
וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן : חֵיל פָּרִיצִים בְּבֹא לְחַלֵּל בֵּית הַיַּעַר ·
חֵיל שׁוֹרֵג הָיָה גָּבְהוֹ עֶשְׂרָה בְּמִשְׁעָר · פָּרְצוּ וַיַּעַבְרוּ שַׁעַר :
יְדִידִים כְּחִזְקוּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בִּרְכָן בְּגוֹדֶשׁ · יַעַן כֵּן תִּקְּנוּ לְמִסְפָּרָם
הִשְׁתַּחֲוָיוֹת לְחֻדֶּשׁ · וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לַיָּי בְּהַר הַקּוֹדֶשׁ : הָאוֹיֵב בְּחֵילוֹ
אַחֲרֵי אֲשֶׁר מָחֹה נִמְחָה · הָרָצִים יָצְאוּ לְבַשֵּׂר בִּגְבוּלִים יְשׁוּעָה
צָמֵחָה · לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם לַעֲשׂוֹת חֲנֻכָּה בְּשִׂמְחָה : חִנְּכוּ
וְכִבְּדוּ הֵיכָל | לְהַעֲלוֹת נֵר בְּאוֹמֶן · הִפְשׁוּ וּמָצְאוּ בְּשִׁיתִין פַּךְ
שֶׁיֵּשׁ בְּטָמֶן · כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן : זוֹהֲרוּ מָצָא בְנֵס לְיָמִים שְׁמוֹנָה
לְשִׁקְדָנֵי · קָבְעוּ לָכֵן הַיָּמִים הָאֵלֶּה לְדוֹרוֹת עֲדָנֵי · לְהַזְכִּיר

---

6) Lev. 14,42.
7) Num. 7,11.
8) Gen. 14.18.
9) I Kon. 7,2, wordt deze uitdrukking gebruikt en door den Thalmoed (Josua 39*b*) verklaard op den tempel te doelen.
10) Vgl. 'Aboda Zara 52*b*.
11) Zie Middoth 2,3, Joma 16*a*.
12) Miecha 2,13.
13) Jes. 27,13; zie Middoth t. a. p.
14) Nechemja 12,27.
15) II Kon. 4,2.

גְּבוּרוֹת וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל ׀ לָיָי : מְכַהֲנֶיךָ לָבְשׁוּ צֶדֶק בַּהֲשִׁיתָךְ שָׁמִיר וָשַׁיִת · נְצַחְתָּ חֲסִידֶךָ וְרִנְּנוּ בְּהַדְלִיקָם שֶׁמֶן זַיִת · מְזִמּוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת · קָדוֹשׁ : הכל יודוך

---

de machtige daden en te danken en te loven den Eeuwige. [1]) Mogen Uwe priesters zich met rechtvaardigheidskleed omhangen, wanneer gij de doornen en distelen [2]) in brand steekt; evenals Gij de overwinning hebt verschaft aan Uwe vromen, zoodat zij, toen zij de olijfolie aanstaken, jubelden *het psalmlied ter inwijding van het Godshuis,* [3]) o Heilige!

---

[1]) I Kron. 16.4. [2]) Uwe vijanden. [3]) Ps. 30,1.

שבת בראשית, שבת חנוכה או שבת וראש חודש שיש בו מילה אומרים זולת דברית מילה, ויתר הפיוטים מענינא דיומא. שבת חנוכה שחל בראש חדש אומרים אופן דראש חודש ושאר פיוטים מענינא דיומא. ואם יש ברית מילה אומרים יוצר והמאורה מסדר היום, אופן דראש חודש, וזולת דברית מילה.

ZP 443
204/262